MESUDİ. ALTIN ÇAYIRLAR.
İKİNCİ CİLT

Bu çeviri google yardımıyla gerçekleştirilmiştir , hiç bir garanti verilmez.

Bu çeviriyi yapan İbrahim Şimşek

SOCIÉTÉ ASIATIQUE.

MAÇOUDI.

LES PRAIRIES D'OR.

TEXTE ET TRADUCTION

PAR

C. BARBIER DE MEYNARD ET PAVET DE COURTEILLE.

TOME DEUXIÈME.

ATENEO BARCELONES

PARIS.

IMPRIMÉ PAR AUTORISATION DE L'EMPEREUR

A L'IMPRIMERIE IMPÉRIALE.

M DCCC LXIII.

ATENEO BARCELONES

AVERTISSEMENT.

Il suffit d'examiner la table des matières qui termine ce volume pour se convaincre qu'il ne présente pas partout le même degré d'intérêt. D'une part, de précieux renseignements sur des tribus dont l'origine est encore peu connue, des extraits d'ouvrages presque aussi anciens que la conquête musulmane et perdus aujourd'hui, une description fidèle des contrées visitées par l'auteur; de l'autre, des dynasties fabuleuses, des anachronismes qui font sourire, des contes puérils à la place des faits historiques que le titre semblait promettre; tout cela rédigé avec précipitation et sans ordre, dans un style tantôt prolixe, tantôt concis jusqu'à l'obscurité. Voilà ce qu'on trouvera dans le présent volume dont nous ne voulons nullement dissimuler les imperfections. Serait-il juste cependant de reprocher à Maçoudi des erreurs qui étaient celles de son siècle, et doit-on condamner, pour quelques défaillances, une entreprise conçue avec grandeur et exécutée avec un zèle qu'on ne saurait trop apprécier? Agrandir les horizons de l'histoire, l'affranchir des entraves que le Koran et la tradition prophétique lui imposaient, surmonter les dédains et les préjugés du fanatisme musulman pour révéler à ses coreligionnaires l'existence de peuples séparés à jamais de l'islam par le

sang, le langage et l'idéal religieux, tel était le but que Maçoudi s'efforça d'atteindre dans les deux grands ouvrages perdus pour nous, dont les *Prairies d'or* n'offrent que l'esquisse. Un dessein aussi vaste était entouré d'écueils contre lesquels l'amour de la science et la sincérité ne trouvaient aucune sauvegarde. Personne assurément n'irait chercher dans les chroniques contemporaines de Charlemagne ou des croisades le récit des révolutions qui agitèrent les premiers siècles de l'hégire. Si des fastes de Ninive et de Babylone, si des exploits d'Alexandre et de Rome les Arabes n'ont conservé qu'un souvenir confus, des noms méconnaissables et quelques légendes ridicules, a-t-on le droit de se montrer plus sévère? L'origine même de ces fables et leurs transformations échappent le plus souvent à nos recherches. Sans doute les développements que l'auteur leur avait donnés dans ses Annales historiques nous auraient mis sur la voie d'un problème où d'ailleurs la curiosité seule trouve à se satisfaire. Dans la rédaction rapide et désordonnée des *Prairies d'or,* il est plus difficile d'en suivre la trace, et tout au plus peut-on se laisser guider par de vagues analogies. Ainsi le récit fabuleux de l'expédition d'Alexandre dans l'Inde, les prodiges qui signalent la fondation d'Alexandrie, sont peut-être une image affaiblie des rêveries des rhéteurs alexandrins, auxquelles l'imagination d'un peuple enfant a prêté de nouvelles fictions. Dans la description non moins bizarre des obsèques du conquérant macédonien, nous retrouvons l'inspiration sentencieuse et mystique des néoplatoniciens. L'intérêt que Maçoudi accorde aux persécutions des premiers chrétiens, les détails circonstanciés qu'il nous donne sur les conciles, la connaissance à peu près exacte

qu'il a des dynasties byzantines nous révéleraient, s'il ne l'avouait lui-même, ce qu'il doit aux Melkites établis en Orient. Sa mémoire, sa curiosité toujours en éveil obviennent au défaut de documents écrits, et la science trouve plus à glaner dans ces fréquentes digressions que dans le sujet principal.

Mais en nous conduisant dans le Caucase, il nous ramène sur le solide terrain de l'histoire et de l'ethnographie; les légendes et les fables font place à la réalité, et la vérité historique pénètre, à la suite des armées musulmanes, dans ces montagnes inaccessibles. L'importance de ce chapitre a été signalée depuis longtemps, et il est un de ceux que les savants et les voyageurs ont le plus volontiers mis à contribution. Sans négliger les relations dues à Reineggs, Jean Potocki et Dubois de Montperreux, nous avons consulté de préférence l'ouvrage de C. D'Ohsson sur les peuples du Caucase et le travail de Klaproth. Ce savant, qui a laissé aussi une relation fort curieuse de son voyage dans le Caucase, a traduit dans le premier volume de son Magasin asiatique tout ce morceau, moins quelques hors-d'œuvre que la science pouvait laisser de côté sans regret. C'est donc à ce travail que nous avons eu recours toutes les fois que nos copies nous inspiraient des doutes sur l'orthographe des noms propres et leur signification actuelle. Pour l'histoire de l'ancienne Perse, nous avons trouvé dans le commentaire d'Ibn Badroun un auxiliaire d'autant plus utile que les noms iraniens ont été mutilés à l'envi par les copistes. Avec le sans gêne ordinaire des compilateurs musulmans, Ibn Badroun s'est emparé du texte des *Prairies d'or,* oubliant presque toujours d'en citer l'auteur et l'abrégeant à sa guise. Le contrôle sévère apporté par

M. Dozy à la révision du texte et les notes excellentes qui l'accompagnent ont facilité notre tâche dans ce morceau important. Pour la description de l'Égypte, Makrizi nous a offert dans son *Kitab el-Méwaïz* des fragments épars mais fidèles du chapitre XXXI, et nous ne les avons pas négligés. Si l'édition publiée à Boulak ne mérite pas toujours une entière confiance, en revanche les renseignements donnés par Makrizi sont venus plus d'une fois éclairer un passage d'une interprétation douteuse. Nous devons mentionner pour ce même chapitre le premier des deux volumes du *Nodjoum ez-zahireh* par Abou'l-Mehaçin, dont la publication est due à feu M. Juynboll et à M. Matthes. On trouve, au début même de cette chronique, plusieurs citations littérales de Maçoudi; par exemple, la comparaison du sol de l'Égypte avec la perle, l'émeraude, etc. une partie du curieux colloque entre Ahmed ben Touloun et le vieux Copte, un fragment sur les crues du Nil et enfin la liste des Pharaons donnée *in extenso* p. 60 et suiv. Ce passage, collationné soigneusement par les éditeurs, nous a fourni de bonnes leçons pour tous les noms que les copistes avaient transcrits à l'aventure.

Sans nous départir d'une extrême réserve dans le choix des variantes et des annotations, nous avons cru pouvoir, dans deux ou trois occasions, éclaircir à l'aide de publications récentes le langage de Maçoudi, lorsqu'il n'offrait pas une clarté suffisante. Quelques erreurs qui avaient échappé à notre attention dans le tome premier ont été corrigées à la suite de la liste des variantes: elles nous ont été signalées par plusieurs de nos collègues avec une sollicitude que nous nous empressons de reconnaître. Nous devons surtout des remercîments à

un fonctionnaire éminent du Gouvernement ottoman, S. E. Ahmed Véfyk, ancien ambassadeur à Paris, qui a pris la peine de revoir le texte du tome premier sur une ancienne copie qui lui appartient, et de nous en faire connaître les principales variantes. Le concours que ce savant nous a généreusement offert pour la suite de notre travail nous est d'autant plus précieux qu'une de nos meilleures copies, celle que nous désignons par L^2, ne va pas au delà du chapitre XXXII. Nous devons aussi des remercîments à M. Derenbourg, correcteur à l'Imprimerie impériale, qui, non content de lire attentivement les épreuves de notre travail, a bien voulu mettre à notre disposition la connaissance spéciale qu'il avait acquise avant nous du texte de Maçoudi. Nous sommes heureux de témoigner ici des services que nous a rendus la bienveillante collaboration de notre prédécesseur.

UYARI.

Her yerde aynı derecede ilgi göstermediğine ikna olmak için bu cildin sonundaki içindekiler tablosunu incelemek yeterlidir. Bir yanda kökenleri henüz az bilinen kavimler hakkında değerli bilgiler, neredeyse Müslümanların fethi kadar eski ve günümüzde kaybolmuş eserlerden alıntılar, yazarın ziyaret ettiği ülkelerin aslına sadık bir tasviri; diğer yanda masalsı hanedanlar, gülümseten anakronizmler, başlığın vaat ettiği tarihsel gerçeklerin yerine çocukça masallar; tüm bunlar aceleyle ve düzensiz bir şekilde, bazen uzun, bazen de anlaşılması güç bir üslupla yazılmıştır. Kusurlarını hiçbir şekilde gizlemek istemediğimiz bu ciltte bulacağımız şey budur. Ancak Mesudi'yi yaşadığı yüzyıldaki hatalardan dolayı suçlamak adil olur mu ve ihtişamla tasarlanmış ve fazlasıyla takdir edilemeyecek bir şevkle yürütülen bir girişimi birkaç başarısızlık nedeniyle kınamalı mıyız? Tarihin ufkunu genişletin, onu Kur'an'ın ve peygamberlik geleneğinin dayattığı kısıtlamalardan kurtarın, Müslüman fanatizminin küçümseme ve önyargılarını aşın ve dindaşlarına İslam'dan kan, dil ve gelenekle sonsuza kadar ayrılmış halkların varlığını gösterin. Dini ideal, Mesudi'nin Bozkırlar da dahil olmak üzere kaybettiğimiz iki büyük eserde ulaşmaya çalıştığı hedef buydu. Altın sadece taslağı sunuyor. Böylesine büyük bir tasarım, bilim sevgisinin ve samimiyetin koruma bulamadığı tuzaklarla çevriliydi. Elbette hiç kimse, Şarlman'ın ya da Haçlı Seferleri'nin çağdaş kroniklerinde Hicri'nin ilk yüzyıllarını karıştıran devrimlerin öyküsünü aramaz. Eğer Ninova ve Babil'in ihtişamı, İskender ve Roma'nın kahramanlıkları hakkında Araplar sadece karışık bir hafızaya, tanınmayan isimlere ve birkaç gülünç efsaneye sahipse, daha sert olmaya hakkımız var mı? Bu masalların kökeni ve dönüşümleri çoğu zaman araştırmalarımızdan kaçar. Hiç şüphe yok ki, yazarın Tarihsel Yıllıklar'da aktardığı gelişmeler bizi, üstelik yalnızca merakın doyum bulduğu bir soruna doğru sürükleyecekti. Altın Bozkırlar'ın hızlı ve düzensiz yazımında izleri takip etmek daha zordur ve en fazla belirsiz

benzetmelerin kendimizi yönlendirmesine izin verebiliriz. Dolayısıyla, İskender'in Hindistan'a yaptığı seferin masalsı öyküsü, İskenderiye'nin kuruluşuna işaret eden mucizeler, belki de çocuk halkın hayal gücünün yeni kurgular kattığı İskenderiyeli retorikçilerin hayallerinin zayıflamış bir imgesidir. Makedon fatihin cenazesine ilişkin daha az tuhaf olmayan tasvirde, Yeni-Platoncuların kibirli ve mistik ilhamını buluyoruz. Mesudi'nin ilk Hıristiyanlara yapılan zulümlere gösterdiği ilgi, konsüllerde bize verdiği ikinci dereceden ayrıntılar, Bizans hanedanları hakkında sahip olduğu neredeyse kesin bilgiler, kendisi itiraf etmese bile bize neleri açıklayacaktır. Doğuda kurulan Melkitlere borçludur. Hafızası ve sürekli uyanan merakı, yazılı belge eksikliğinin üstesinden gelir ve bilim, bu sık sık yapılan ara sözlerde ana konudan çok daha fazlasını toplar. Ama bizi Kafkasya'ya götürerek tarihin ve etnografyanın sağlam zeminine geri getiriyor; efsaneler ve masallar yerini gerçeğe bırakıyor ve Müslüman ordularının ardından tarihi gerçekler bu ulaşılmaz dağlara sızıyor. Bu bölümün önemi uzun zamandır dikkat çekmektedir ve bilim adamlarının ve gezginlerin en büyük istekle kullanmaya başladıkları bölümlerden biridir. Reineggs, Jean Potocki ve Dubois de Montperreux'den kaynaklanan ilişkileri de göz ardı etmeden, tercihen C. D'Ohsson'un Kafkas halkları üzerine çalışmasına ve Klaproth'un çalışmasına başvurduk. Kafkasya'ya yaptığı gezi hakkında da oldukça merak uyandırıcı bir anlatım bırakan bu bilim adamı, Asya Dergisi'nin ilk cildinde, bilimin pişmanlık duymadan bir kenara bırakabileceği birkaç ordövr hariç tüm bu eseri tercüme etti. Bu nedenle, kopyalarımız özel adların yazılışları ve şimdiki anlamları hakkında şüpheye düştüğümüzde bu çalışmaya başvurduk. Eski İran tarihi için, İbn Badrun'un yorumunda, İran isimlerinin müstensihler tarafından keyfi olarak tahrif edilmesi nedeniyle daha da faydalı bir yardımcı bulduk. İbn Bedrun, Müslüman derleyicilerin alışılagelmiş rahatlığıyla Altın Çayırlar'ın metnini ele geçirdi; neredeyse her zaman yazardan alıntı yapmayı unutup onu istediği gibi kısalttı. Bay Dozy'nin metnin revizyonunda uyguladığı sıkı kontrol ve ona eşlik eden mükemmel notlar, bu önemli eserdeki görevimizi kolaylaştırdı. Mısır'ın tanımı için Makrizi bize Kitab el-Méwaïz'inde XXXI. bölümden dağınık ama aslına sadık parçalar sundu ve biz de onları ihmal etmedik. Bulak'ta yayınlanan baskı her zaman tam bir güveni hak etmiyorsa da, Makrizi'nin verdiği bilgiler, şüpheli yoruma sahip bir pasajı birden fazla kez açıklığa kavuşturmuştur. Aynı bölüm için, merhum Bay Juynboll ve Bay Matthes'e ait olan, Abu'l-Mehaçin'in yazdığı Nocum ez-zahireh'in iki cildinin ilkinden bahsetmek zorundayız. Bu tarihin en başında Mesudi'den birebir alıntılar buluyoruz; örneğin Mısır toprağının inci, zümrüt vb. ile karşılaştırılması. Ahmed ben Tulun ile eski Kıpti arasındaki ilginç konuşmanın bir kısmı, Nil'in taşkınları üzerine bir parça ve son olarak s. 2'de tam olarak verilen Firavunların listesi. 60 ve devamı. Editörler tarafından dikkatle derlenen bu pasaj, kopyacıların rastgele yazıya döktüğü tüm isimler hakkında bize iyi dersler sağladı. Çeşitlerin ve açıklamaların seçiminde aşırı ihtiyatlı davranmadan, Mesudi dilinin yeterince açık olmadığı durumlarda, son yayınların yardımıyla iki veya üç kez açıklığa kavuşturabileceğimize inandık. İlk ciltte dikkatimizden kaçan bazı hatalar, varyantlar listesi takip edilerek düzeltildi: bunlar, birkaç meslektaşımız tarafından bize, bizim de hemen kabul ettiğimiz bir endişeyle işaret edildi. Her şeyden önce, birinci cildin metnini kendisine ait olan eski bir nüsha üzerinde inceleme zahmetine katlanan ve bize bildirme zahmetine giren, Osmanlı Hükümeti'nin seçkin bir memuru olan eski Paris büyükelçisi H. E. Ahmed Véfyk'e bu ana noktalar için teşekkür borçluyuz. Bu bilim insanının çalışmalarımızın devamı için bize cömertçe sunduğu yardım bizim için çok daha değerlidir çünkü en iyi kopyalarımızdan biri olan L2 olarak belirlediğimiz XXXII. bölümün ötesine geçmez. Ayrıca, çalışmalarımızın provalarını dikkatle okumakla yetinmeyen, bizden önce edindiği özel bilgiyi bizim kullanımımıza sunma nezaketinde bulunan Imperial Matbaa'nın redaktörü Bay Derenburg'a

da teşekkür borçluyuz. Maçudi. Selefimizin nazik işbirliğinin bize sunduğu hizmetlere burada tanıklık etmekten mutluluk duyuyoruz.

كتاب
مروج الذهب ومعادن الجوهر

الباب السابع عشر

ذكر جبل القبخ[1] واخبار الامم من اللان[2] والخزر
وانواع الترك والبرغز واخبار الباب والابواب
ومن حولهم من الملوك والامم

قال المسعودى اما جبل القبخ فهو جبل عظيم وسقعه سقع
جليل قد اشتمل على كثير من الممالك والامم وفى هذا الجبل

LIVRE DES PRAIRIES D'OR
ET DES MINES DE PIERRES PRÉCIEUSES.

CHAPITRE XVII.

LE MONT CAUCASE (EL-KABKH); RENSEIGNEMENTS SUR LES PEUPLADES QUI L'HABITENT, SUR LES ALAINS (EL-LAN), SUR LES KHAZARS, SUR LES TRIBUS TURQUES ET BULGARES (BORGHOZ); DESCRIPTION DE BAB-EL-ABWAB (DERBEND); LES ROIS ET LES PEUPLES DU VOISINAGE.

Le Kabkh est une grande chaîne de montagnes qui renferme, dans sa vaste étendue, un nombre considérable de

ALTIN ÇAYIRLAR VE DEĞERLİ TAŞ MADENLERİ KİTABI.
BÖLÜM XVII

اثنان وسبعون امّة كلّ امّة لها ملك ولسان بخلاف لغة غيرها
وهذا الجبل ذو شعاب واودية ومدينة الباب والابواب على شعب
من شعابه بناها كسرى انوشروان وجعلها بينه وبين بحر
الخزر وجعل هذا السور من جون البحر على مقدار ميل منه
مادًّا الى البحر ثم على جبل القبج مادًّا فى اعاليه ومنخفضًا به
وشعابه نحو من اربعين فرسخا الى ان ينتهى ذلك الى قلعة يقال
لها طبرستان[1] وجعل على كلّ ثلثة اميال من هذا السور او اقلّ
او اكثر على حسب الطريق الذى جعل الباب من اجله بابًا
من حديد واسكن فيه على كلّ باب من داخله امّة تراعى ذلك
الباب وما يليه من السور كلّ ذلك لدفع اذآء الامم المتصلة

royaumes et de tribus : en effet, on n'y compte pas moins de soixante et douze peuplades, qui ont chacune leur chef et parlent une langue qui leur est propre. Ces montagnes sont sillonnées de gorges et de vallées; c'est à la tête de l'un de ces défilés que se trouve la ville de Bab-el-Abwab, bâtie par Kosroës Enouchirwân, sur un point intermédiaire entre le pays montueux et la mer des Khazars. Le même souverain construisit cette célèbre muraille qui, d'une part, s'avance dans la mer, jusqu'à une distance d'environ un mille des côtes, et, d'autre part, s'élève sur les sommets abruptes des montagnes et descend dans leurs gorges profondes, sur une longueur de quarante parasanges, jusqu'à ce qu'elle aboutisse à une place forte nommée Tabarestân. De trois milles en trois milles à peu près, suivant l'importance de la route sur laquelle elle s'ouvrait, il plaça une porte de fer, près de laquelle il installa, dans l'intérieur de l'enceinte, une peuplade chargée de veiller à sa garde et à celle de la muraille. Ce rempart devait opposer une barrière infranchissable aux attaques des tribus voisines du Kabkh, telles que

Kabkh, geniş bir alanda önemli sayıda krallık ve kabileyi içeren geniş bir dağ silsilesidir: Aslında, her biri kendi liderine sahip olan ve belirli bir dil konuşan onlar en az yetmiş iki kabile vardır. Bu dağlar geçitler ve vadilerle çaprazlanmıştır; Kosroës Enuşirwân tarafından, dağlık ülke ile Hazar Denizi arasındaki bir ara noktada inşa edilen Bab-el-Abwab kasabasını bu kirletmelerden birinin başında buluyoruz. Aynı hükümdar, bir yandan kıyıdan yaklaşık bir mil kadar denize uzanan, diğer yandan dağların dik zirveleri üzerinde yükselip içlerine inen bu ünlü duvarı yaptırmıştır. Tabarestân denilen kalede sona erene kadar kırk fersah uzunluğunda derin boğazlar vardır. Açıldığı yolun önemine bağlı olarak yaklaşık üç milden üç mile kadar bir demir kapı yerleştirdi ve bu kapının yakınına, kapalı alanın iç kısmına, bu kapıyı ve duvarı korumakla görevli muhafız bir kabile yerleştirdi. Bu sur, Hazarlar, Alanlar, Türkler, Serirler ve diğerleri gibi komşu Kabkh kabilelerinin ve vefasız halkların saldırılarına karşı aşılmaz bir bariyere karşı koymaktı.

بذلك الجبل من الخزر واللان وانواع الترك والسرير وغيرهم من
انواع الكفار وجبل القبخ يكون فى المسافة علوا وطولا وعرضا
نحو من شهرين بل اكثر وحوله امم لا يحصيهم الا الخالق عزّ
وجلّ احد شعابه على بحر الخزر مما يلى الباب والابواب على ما
ذكرنا ومن شعابه مما يلى بحر مايطس المقدّم ذكره فيما سلف
من هذا الكتاب الذى ينتهى اليه خليج القسطنطينية وعلى
هذا البحر طرابزندة وهى مدينة على شاطى هذا البحر لها
اسواق فى السنة ياتى اليها كثير من الامم للتجارة من المسلمين
والروم والارمن وغيرهم ومن بلاد كشك ولما بنى انوشروان هذه
المدينة المعروفة بالباب والابواب والسور فى البرّ والبحر والجبل

les Khazars, les Alains, les Turcs, les Serirs et les autres peuplades infidèles.

Pour visiter les sommets escarpés des monts Kabkhs et les parcourir dans leur longueur et leur largeur, il faudrait bien deux mois ou plus. Quant aux tribus qui habitent ces cantons, le Créateur tout-puissant pourrait seul les énumérer. Un des défilés de ces montagnes vient aboutir à la mer des Khazars, près de Bab-el-Abwab, ainsi que nous venons de le dire; un autre aboutit à la mer Mayotis, citée plus haut dans cet ouvrage et dans laquelle débouche le canal de Constantinople. Sur cette mer est située la ville de Trébizonde, où se tiennent tous les ans plusieurs marchés que fréquentent un grand nombre de négociants musulmans, roumis, arméniens et autres, sans compter ceux qui viennent du pays de Kechk (Circassie).

Lorsque Enouchirwân eut achevé de bâtir la ville de Bab-el-Abwab et ce rempart qui s'étend à la fois dans les eaux de la mer et sur la terre, en suivant les replis des montagnes, il y établit des peuplades avec leurs chefs, à

Kabkh Dağları'nın dik zirvelerini ziyaret etmek ve onların uzunluğunu ve genişliğini kat etmek iki ay veya daha fazla zaman alırdı. Bu kantonlarda yaşayan kavimleri ise ancak Yüce Yaratıcı sayabilir. Bu dağların geçitlerinden biri, az önce söylediğimiz gibi, Bab-el-Abwab yakınlarında, Hazar Denizi'nde sona eriyor; bir diğeri, yukarıda bu çalışmada bahsedilen ve Konstantinopolis Kanalı'nın açıldığı Mayotis Denizi'ne gidiyor. Bu denizin üzerinde, Keçk (Çerkesya) ülkesinden gelenleri saymazsak, her yıl çok sayıda Müslüman, Rumi, Ermeni ve diğer tüccarın katıldığı çeşitli pazarların kurulduğu Trabzon şehri bulunmaktadır.

اسكن هناك امما من الناس وملوكا وجعل لهم مراتب ووسم
كلّ ملك باسمه وحدّ له حدًّا على حسب فعل اردشير بن بابك
حين رتب ملوك خراسان فمن رتب منهم انوشروان من
الملوك فى بعض هذه البقاع والمواضع مما يلى الاسلام من بلاد
بردعة ملكا يقال له شروان ومملكته مضافة الى اسمه فيقال له
شروان شاه وكلّ ملك يلى هذا الصقع يقال له شروان قال
المسعودى ومملكته فى هذا الوقت وهو سنة اثنين وثلثين
وثلثماية نحو من شهر لانه غلب على مواضع لم يكن وسمها له
انوشروان فاضافه الى مملكه والملك فى هذا الوقت المورّخ والله
اعلم مسلم يقال له محمّد بن يزيد وهو من ولد بهرام جور لا
خلاف فى نسبه وكذلك ملك السرير من ولد بهرام جور

chacun desquels il assigna un rang, un titre et un territoire distincts, comme l'avait fait Ardechir, fils de Babek, en classant les princes du Khoraçân. Parmi les princes reconnus en cette qualité par Enouchirwân dans les cantons voisins des pays musulmans, du côté de Berdâh, il y en avait un qui, portant le nom de Chirwân, lequel s'appliquait aussi au royaume qu'il gouvernait, prenait le titre de Chirwân-Chah; depuis lors, on a appelé Chirwân tous ses successeurs. Aujourd'hui, l'an 332, ce royaume a environ un mois d'étendue, parce que ses possesseurs se sont emparés de plusieurs cantons qu'Enouchirwân ne leur avait pas assignés, et les ont réunis à leurs domaines. Le prince régnant de nos jours est, à ce qu'il paraît, un musulman nommé Mohammed, fils de Yezid, qui descend très-réellement de Bahram Djour (Gour), auquel le chef des Serirs rattache lui-même son origine. Quant au chef actuel

Enuşirwân, Bab-el-Abwab şehrini ve dağların kıvrımlarını takip ederek hem denizde hem de karada uzanan bu surları inşa etmeyi tamamladığında, orada her birine bir reis görevlendirdiği halklar kurdu. Babek oğlu Ardeşir'in Khoraçan prenslerini sınıflandırırken yaptığı gibi, farklı rütbe, unvan ve bölge. Müslüman ülkelerin komşu kantonlarında Enuşirwân tarafından bu sıfatla tanınan şehzadeler arasında Berdâh tarafında, yönettiği krallık için de geçerli olan Şirwân adını taşıyan ve Şirwân Şah unvanını alan bir kişi vardı; O zamandan beri onun haleflerinin tümüne Çirvan denilmiştir. Bugün, yani 332 yılı, bu krallığın büyüklüğü yaklaşık bir ay kadardır, çünkü onun sahipleri Enouşirwân'ın kendilerine tahsis etmediği birçok kantonu ele geçirmiş ve onları kendi topraklarıyla birleştirmiştir. Günümüzün hükümdar prensi, öyle görünüyor ki, Yezid'in oğlu Muhammed adında, gerçekten de Serir şefinin kökenini kendisine bağladığı Behram Cur'un (Gur) soyundan gelen bir Müslümandır. Khoraçân'ın şu anki liderine gelince, o da ataları arasında soyağacı tartışmasız Bahram Cur'a dayanan Ahmed oğlu İsmail'i sayıyor. Şirvan unvanını taşıyan Yezid oğlu Muhammed, atalarının egemenliğini elinde bulunduran bir Ensar soyundan Hişam oğlu Abdullah isimli damadının ölümü üzerine Bab-el Abwab şehrini ele geçirdi. : Abdülmelik oğlu Müslimah ve diğer Müslüman emirler zamanında ailesi bu bölgelere yerleşmişti. İslam'ın ilk günlerinde onları istila etmişti.

وكذلك صاحب خراسان فى هذا الوقت من ولد اسماعيل
بن احمد واسماعيل من ولد بهرام جور لا خلاف فيما وصفنا
من تشهير انساب من ذكرنا وقد تملّك محمّد بن يزيد هذا
وهو شروان على مدينة الباب والابواب وذلك بعد موت صهر
له يقال له عبد الله بن هشام وكان رجل من الانصار وكان
فيه امارة الباب والابواب وقد كانوا قطنوا تلك الديار منذ
ايام دخلها مسلمة بن عبد الملك وغيره من امرآء الاسلام فى
صدر الزمان ويلى مملكة شروان مملكة اخرى من جبل القبج يقال
لها لايران[1] ومملكها يدعى لايران شاه وقد غلب على هذه المملكة فى
هذا الوقت شروان وايضا على مملكة اخرى يقال لها المُوقانية والمعوَّل
فى مملكته مملكة الكَلّز وهى امّة لا تحصى كثرة ساكنة فى اعالى هذا

du Khoraçân, il compte parmi ses ancêtres Ismaïl, fils d'Ahmed, dont la généalogie remonte incontestablement jusqu'à Bahram Djour. Mohammed, fils de Yezid, qui porte le titre de Chirwân, s'est emparé de la ville de Bab-el-Abwab à la mort de son gendre, nommé Abd-Allah, fils de Hicham, descendant d'un Ansar, qui en tenait de ses ancêtres la souveraineté : sa famille s'était installée dans ces contrées, lorsque Moslemah, fils d'Abd-el-Melik, et d'autres émirs musulmans les avaient envahies, dans les premiers temps de l'islam.

Près de ce royaume (le Chirwân), il y en a un autre qui se rattache aussi aux monts Kabkhs; on lui donne le nom de Lâïrân, et son roi porte le titre de Lâïrân-Chah. Il est sous la domination du Chirwân, qui l'a subjugué de nos jours, ainsi qu'une troisième principauté, celle de Moukanieh (Mougân). Le boulevard principal du Chirwân est la principauté des Lakz (Lesghis), tribu très-nombreuse qui habite les sommets les plus inaccessibles de ces montagnes.

Bu krallığın (Çirvan) yakınında, yine Kabkh dağlarına bağlı olan bir krallık daha vardır; ona Lâyrân adı verilir ve kralı Lâyrân-Şah unvanını taşır. Bugün kendisine boyun eğdiren Şirvan'ın ve üçüncü bir prenslik olan Mukanieh'in (Mugân) egemenliği altındadır. Şirwân'ın ana bulvarı, bu dağların en ulaşılmaz zirvelerinde yaşayan çok sayıda kabileden oluşan Lakz'ın (Lesghis) beyliğidir.

الجبل ومنهم كفار لا ينقادون الى ملك شروان يقال لهم الدُودانية
جاهلية لا يرجعون الى ملك ولهم اخبار طريفة فى المناكح
والمعاملات وهذا الجبل ذو اودية وشعاب وفجاج فيها امم لا
يعرف بعضهم بعضًا لخشونة هذا الجبل وامتناعه وذهابه فى
الجوّ وكثرة غياضه واشجاره وتسلسُل المياه من اعلاه وعظم
صخوره واحجاره وغلب هذا الرجل المعروف بشروان على ممالك
كثيرة من هذا الجبل كان رسمها كسرى انوشروان لغيره ممن
رتب هناك فاضافها محمد بن يزيد الى ملكه منها خراسان شاه
وزادان شاه وسنذكر بعد هذا الموضع تغلبه على مملكة شروان
وقد كان قبل ذلك على لايران هو وابوه من قبل سائر الممالك

Il y en a parmi eux qui sont infidèles et ne reconnaissent pas l'autorité du Chirwân; on les appelle Doudaniyeh (tribu Lesghi de Dido). Ils sont païens et complétement indépendants; dans leurs mariages et dans leurs transactions commerciales, ils observent des usages étranges.

Il y a dans ces montagnes des vallées, des gorges et des défilés habités par des peuplades qui n'ont pas de communications entre elles, à cause de l'âpreté du pays, dont les pics inaccessibles se perdent dans les nues, de ses fourrés épais et inextricables, de ses torrents impétueux qui se précipitent des hauteurs et de ses rochers gigantesques. Le premier Chirwân avait étendu sa domination sur plusieurs principautés de ces montagnes, que Kosroës Enouchirwân avait données en apanage à d'autres chefs ses vassaux. Mohammed, fils de Yezid, les a réunies à son royaume; telles sont les principautés de Khoraçân-Chah et de Zadân-Chah. Nous dirons plus bas comment ce même Mohammed s'est rendu maître du pays de Chirwân; car, auparavant, lui et son père ne possédaient absolument que Laïrân.

İçlerinde sadakatsiz olan ve Şirvan'ın otoritesini tanımayanlar da var; onlara Dudaniyeh (Dido'nun Lesghi kabilesi) denir. Pagandırlar ve tamamen bağımsızdırlar; evliliklerinde ve ticari ilişkilerinde tuhaf adetler gözlemlerler. Bu dağlarda, ulaşılmaz zirveleri bulutların arasında kaybolan, çalılıkları kalın ve içinden çıkılmaz olan, şiddetli akıntılarından dolayı ülkenin sertliği nedeniyle birbirleriyle iletişimi olmayan halkların yaşadığı vadiler, boğazlar ve devasa yükseklerde ve kayalarında pislikler var. İlk Şirvân, hakimiyetini, Kosroës Enuşirwân'ın tebaasının diğer reislerine miras olarak verdiği bu dağların çeşitli beyliklerine kadar genişletmişti. Yezid'in oğlu Muhammed onları kendi krallığında birleştirdi; Khoraçân-Şah ve Zadân-Şah beylikleri böyledir. Aşağıda aynı Muhammed'in nasıl Şirvan ülkesinin efendisi olduğunu anlatacağız; çünkü daha önce kendisi ve babası kesinlikle yalnızca Layrân'a sahipti.

ويلى مملكة شروان فى جبل القبج ملك طبرستان وهو فى هذا الوقت مسلم وهو ابن اخت عبد الملك الذى كان امير الباب والابواب وهم اوّل الامم المتّصلة بالباب والابواب ويتاذى اهل الباب والابواب من مملكة يقال لها جيدان وهذه الامة داخلة فى جملة ملوك الخزر وقد كانت دار مملكتها مدينة على ثمانية ايام من مدينة الباب يقال لها سمندر وهى اليوم يسكنها خلق من الخزر وذلك انها افتتحت فى بدو الزمان افتتحها سليمان بن ربيعة الباهلى رحمه الله فانتقل الملك عنها الى مدينة آمُل ـ وبينها وبين الاولى سبعة ايام وآمل التى يسكنها ملك الخزر فى هذا الوقت وهى ثلث قطع يقسمها نهر عظيم يرد من اعالى بلاد الترك ويتشعّب منه شعب نحو بلاد البرغز ويصبّ فى بحر

Le Chirwân a pour voisin, dans les monts Kabkhs, le roi de Tabarestân, qui, de nos jours, est un musulman fils de la sœur d'Abd-el-Melik, autrefois émir de Bab-el-Abwab; les tribus auxquelles il commande sont les plus rapprochées de cette ville.

Les habitants de Bab-el-Abwab ont à souffrir du voisinage d'une principauté appelée Djidân, qui est sous la domination du roi des Khazars, et dont la capitale était autrefois une ville appelée Semender (Tarkhou), à huit journées de Bab-el-Abwab. Actuellement elle est encore habitée par une population khazare; mais depuis qu'elle a été conquise, dans les premiers temps de l'islamisme, par Suleïmân, fils de Rabiah el-Bahili, le siége de l'empire a été transféré à Amol, qui en est éloignée de sept journées et où les rois des Khazars font aujourd'hui leur résidence. Cette ville est coupée en trois parties par un grand fleuve, qui descend des plateaux élevés du pays des Turcs, et dont un bras se dirige vers le territoire des Bulgares, pour se

Şirvân'ın Kabkh dağlarında komşusu olan Tabarestân kralı, günümüzde Bab-el-Abwab'ın eski emiri Abdülmelik'in kız kardeşinin Müslüman oğludur; komuta ettiği kabileler bu şehre en yakın olanlardır.

مايطس وهذه المدينة جانبان فى وسط هذا النهر جزيرة
فيها دار الملك وقصر الملك فى طرف هذه الجزيرة ولها جسر
الى احد الجانبين من سفن وفى هذه المدينة خلق من
المسلمين والنصارى واليهود وجاهلية واما اليهود فالملك
وحاشيته والخزر من جنسه وقد كان تهوّد ملك الخزر فى خلافة
الرشيد وقد انضان اليه خلق من اليهود وردوا اليه من
سائر امصار المسلمين ومن بلاد الروم وذلك أن ملك الروم فى
وقتنا هذا وهو سنة اثنين وثلثين وثلثماية وهو ارمنوس نقّل
من كان فى مملكه من اليهود الى دين النصرانية واكرههم
وسنذكر فيما يرد من هذا الكتاب كيفية اخبار الملوك ملك
الروم واعدادهم وخبر هذا الملك ومن شاركه فى مملكه فى هذا

jeter dans la mer Mayotis. Amol est bâtie sur les deux rives du fleuve, au milieu duquel se trouve une île qui contient le siége du gouvernement; le château du roi est situé à l'une des extrémités de l'île, qui est reliée par un pont de bateaux avec l'une des deux rives. La population se compose de musulmans, de chrétiens, de juifs et de païens. Le roi, sa cour, et tous ceux qui sont de race khazare, pratiquent le judaïsme, qui est devenu la religion dominante dans cet État, depuis le khalifat d'Haroun er-Rechid: beaucoup de juifs sont venus s'établir chez les Khazars, de toutes les cités musulmanes et des pays de Roum, parce que, de nos jours, l'an 332, Armanous, roi de Roum, a persécuté les Israélites de son empire pour les convertir au christianisme. Nous parlerons plus bas, dans cet ouvrage, des rois de Roum, de leurs entreprises, et de ce prince en particulier, ainsi que de ceux qui partagent avec lui les soins du gou-

Bab-el-Abwab sakinleri, Hazar kralının egemenliği altında bulunan ve başkenti Bab-ı Haram'a sekiz gün uzaklıktaki Semender (Tarkhou (Tarku)) adlı bir şehir olan Cidân adlı bir beyliğin mahallesinin sıkıntısını çekmek zorunda kalıyor. el-Abwab. Şu anda burada hâlâ bir Hazar nüfusu yaşamaktadır; ancak İslamcılığın ilk günlerinde Rabiah el-Babili oğlu Süleyman tarafından fethedildiğinden, imparatorluğun merkezi yedi gün uzaklıktaki ve bugün Hazar krallarının ikamet ettiği Amol'a devredildi. Bu şehir, Türklerin ülkesinin yüksek yaylalarından inen ve bir kolu Bulgar topraklarına doğru uzanan ve Mayotis Denizi'ne akan büyük bir nehir tarafından üç parçaya bölünmüştür. Amol, nehrin her iki yakasında da inşa edilmiştir ve ortasında hükümetin merkezini içeren bir ada vardır; İki kıyıdan birine tekne köprüsüyle bağlanan adanın bir ucunda kralın kalesi yer alıyor. Nüfus Müslümanlar, Hıristiyanlar, Yahudiler ve paganlardan oluşmaktadır. Kral, sarayı ve Hazar ırkından olan herkes, Harun er-Rechid'in halifeliğinden bu yana bu Devlette hakim din haline gelen Yahudiliği uyguluyor: tüm Müslümanlardan birçok Yahudi, Hazarlar arasına yerleşmek için geldi. Rum şehirleri ve ülkeleri, çünkü bugünlerde yıl 332, Rum kralı Armanus , imparatorluğundaki İsrailoğullarına onları Hıristiyanlığa dönüştürmek için zulmetti. Bu çalışmada aşağıda Rum krallarından, onların girişimlerinden, özellikle de bu prensten ve onunla hükümetin işlerini paylaşanlardan söz edeceğiz. Bu nedenle çok sayıda Yahudi, Hazarların arasına sığınmak için Rum ülkesini terk etti; Hazar prenslerinin Yahudiliğe geçişinin ayrıntılı tarihine gelince, bu konuyu daha önceki çalışmalarımızda ele aldığımız için burada hiçbir şey söylemeyeceğiz.

الوقت المورخ فتهارب خلق من اليهود من ارض الروم الى ارض
الخزر على ما وصفنا وكان لتهوّد ملك الخزر خبر ليس هذا
موضع ذكره وقد ذكرناه فيما سلف من كتبنا فاما من فى بلاده
من الجاهلية فاجناس منهم صقالبة وروس وهم فى احد جانبى
هذه المدينة ويحرقون موتاهم ودوابّهم والآلة والحلية واذا مات
الرجل احرقت معه امرأته وهى فى الحياة وان ماتت المرءة لم
يحرق الرجل وان مات منهم عزب زُوّج بعد وفاته والنسآء
يرغبن فى تحريق انفسهن لدخولهن عند انفسهم الجنة وهذا
فعل من افعال الهند على حسب ما ذكرنا انفا الّا ان الهند
ليس من شانها ان تحرق المرءة مع زوجها الّا ان ترى المرءة

vernement. Un grand nombre de juifs a donc abandonné le pays de Roum, pour se réfugier chez les Khazars; quant à l'histoire détaillée de la conversion des princes khazars au judaïsme, nous n'en dirons rien ici, ayant déjà traité ce sujet dans nos précédents ouvrages.

Les païens domiciliés dans cette contrée sont de plusieurs races, parmi lesquelles il y a des Esclavons et des Russes, qui sont relégués dans un des deux quartiers de la ville; ils brûlent leurs morts, en mettant sur le même bûcher leurs bêtes de somme, leurs armes et leurs parures. Quand un homme vient à mourir, sa femme est brûlée vive avec lui; mais si c'est la femme qui meurt la première, le mari ne subit pas le même sort. Lorsque quelqu'un meurt célibataire, on lui donne une épouse après son décès. Les femmes désirent ardemment être brûlées avec leurs maris pour entrer à leur suite dans le paradis. Cette coutume, comme nous l'avons déjà fait remarquer, a lieu dans l'Inde, où, toutefois, la femme n'est brûlée avec son mari qu'autant qu'elle y consent elle-même. Les musulmans do-

ذلك والغالب فى هذا البلد المسلمون لانهم جند الملك وهم
يعرفون فى هذا البلد باللارسية[1] وهم ناقلة من نحو بلاد خوارزم
وكان فى قديم الزمان بعد ظهور الاسلام وقع فى بلادهم حرب
ووبا فانتقلوا الى ملك الخزر وهم ذو باس ونجدة عليهم معوّل
ملك الخزر فى حروبه فاقاموا فى بلده على شروط بينهم احدها
اظهار الدين والمساجد والاذان وان يكون وزارة الملك فيهم
فالوزير فى وقتنا هذا منهم وهو احمد بن كويه وانه متى كان
لملك الخزر حرب مع المسلمين وقعوا فى عسكره مفردين من
غيرهم لا يحاربون اهل ملتهم ويحاربون معه سائر الناس من
الكفار ويركب منهم مع الملك فى هذا الوقت نحو من سبعة

minent dans le pays des Khazars, parce que ce sont eux qui composent la garde royale : ils sont connus sous le nom de *Lariçiyeh*. Originaires des environs du Kharezm, ils sont venus s'établir dans le royaume des Khazars, peu de temps après l'apparition de l'islamisme, en fuyant le double fléau de la guerre et de la peste; ce sont des hommes très-courageux et sur la bravoure desquels le roi des Khazars se repose en toute confiance dans les guerres qu'il entreprend. En se fixant dans son empire, ils ont stipulé, entre autres conditions à leur avantage, qu'ils auraient le libre exercice de leur religion, qu'ils pourraient bâtir des mosquées, que la prière leur serait annoncée publiquement, et que le vézir serait toujours choisi parmi eux. Celui qui occupe de nos jours ces hautes fonctions est effectivement un musulman nommé Ahmed, fils de Kowaïh. Il a été convenu que toutes les fois que le roi des Khazars serait en guerre avec les musulmans, ceux qui servent dans son armée se tiendraient à l'écart et ne combattraient pas leurs coreligionnaires, mais qu'ils marcheraient contre tous les infidèles.

Bu ülkede ikamet eden paganlar çeşitli ırklardan oluşuyor; bunların arasında şehrin iki bölgesinden birine sürgün edilen Slavlar ve Ruslar da var; yük hayvanlarını, silahlarını ve süs eşyalarını aynı ateşe koyarak ölülerini yakarlar. Bir adam öldüğünde karısı da onunla birlikte diri diri yakılır; ama ilk önce karısı ölürse koca aynı kaderi paylaşmaz. Bir kişi bekar öldüğünde, kendisine ölümünden sonra bir eş verilir. Kadınlar, kocalarıyla birlikte cennete girmek için, kocalarıyla birlikte yakılmayı çok arzu ederler. Bu gelenek, daha önce de belirttiğimiz gibi, Hindistan'da uygulanıyor; ancak burada kadın ancak kendisi rıza gösterirse kocasıyla birlikte yakılıyor. Hazarların ülkesinde Müslümanlar hakimdir, çünkü onlar kraliyet muhafızlarını oluştururlar: Lariciyeh olarak bilinirler. Aslen Harezm civarından, İslamcılığın ortaya çıkışından kısa bir süre sonra, savaş ve vebanın çifte belasından kaçarak Hazar krallığına yerleşmeye geldiler; onlar çok cesur adamlardır ve Hazarların kralı yaptığı savaşlarda bu cesarete tam bir güvenle güvenmektedir. Onun imparatorluğuna yerleşerek, kendi yararlarına olan diğer koşulların yanı sıra, dinlerini serbestçe yaşayabileceklerini, cami inşa edebileceklerini, namazın kendilerine açık olarak duyurulacağını ve aralarından Vezir'in her zaman seçileceğini şart koşuyorlardı. Bugün bu yüksek makamları elinde bulunduran kişi, aslında Kowaïh (Kovayh) oğlu Ahmed adında bir Müslümandır. Hazar kralı Müslümanlarla savaşa girdiğinde ordusunda görev yapanların kenara çekilip din kardeşleriyle savaşmamaları, tüm kâfirlerin üzerine yürümeleri konusunda mutabakata varılmıştı.

الان ناشب بالجواشن والخود والدروع ومنهم رامحة ايضا على
حسب ما فى المسلمين من آلات السلاح ولهم قضاة مسلمون
ورسم دار مملكة الخزر ان يكون فيها قضاة سبعة اثنان منهم
للمسلمين واثنان للخزر يحكمان بحكم التوراة واثنان لمن بها من
النصارى يحكمان بحكم الانجيل وواحد منهم للصقالبة والروس
وسائر الجاهلية يحكم بحكم الجاهلية وهى قضايا عقلية فاذا اورد
ما لا علم لهم به من النوازل العظام اجتمعوا الى قضاة المسلمين
فتحكّموا اليهم وانقادوا لما توجبه شريعة الاسلام وليس فى
ملوك الشرق فى هذه السقع من له جند مرتزقة غير ملك
الخزر وكل مسلم فى تلك الديار يعرف باسماء هاولاء القوم الارسية

Aujourd'hui sept mille d'entre eux forment les archers à cheval du roi : ils portent la cuirasse, le casque et la cotte de mailles; il y en a parmi eux qui sont armés de lances et équipés comme le sont d'ordinaire les musulmans. Ils ont aussi des juges de leur religion. Au surplus, c'est une règle invariable dans la capitale des Khazars qu'il y ait en tout sept juges : deux pour les musulmans, deux pour les Khazars, qui décident d'après la Torah; deux pour les chrétiens, qui décident d'après l'Évangile, et un pour les Slaves, les Russes et les autres païens; ce dernier juge d'après la loi naturelle, c'est-à-dire d'après les inspirations de la raison. Quand il se présente un cas grave que leurs juges ne savent pas décider, les parties se réunissent chez les kadis musulmans, leur défèrent la cause et se soumettent à la décision, qui est conforme à la législation de l'islamisme. Seul, parmi les souverains de ces contrées orientales, le roi des Khazars entretient des troupes à sa solde. Tous les musulmans qui sont établis dans le pays sont connus sous la dénomination de *Lariçiyeh*, bien qu'ils soient d'origine dif-

Bugün bunların yedi bini kralın atlı okçularını oluşturuyor; göğüs zırhı, miğfer ve zincir zırh giyiyorlar; İçlerinde Müslümanlar gibi mızrak kuşanmış ve teçhizatlı olanlar da var. Onların da dinlerinin hakimleri vardır. Üstelik Hazarların başkentinde, ikisi Müslümanlar için, ikisi Hazarlar için olmak üzere yedi yargıcın tamamında Tevrat'a göre karar veren değişmez bir kuraldır; ikisi İncil'e göre karar veren Hıristiyanlar için, biri Slavlar, Ruslar ve diğer paganlar için; ikincisi doğal yasaya göre, yani aklın ilhamlarına göre yargıda bulunur. Hakimlerin nasıl karar vereceklerini bilemedikleri ciddi bir dava ortaya çıktığında taraflar Müslüman kadılarında toplanır, davayı onlara havale eder ve İslam hukukuna uygun olan karara teslim olurlar. Bu doğu ülkelerinin hükümdarları arasında yalnızca Hazarların kralı kendi maaşıyla asker bulundurur. Ülkede yerleşik olan Müslümanların tamamı, farklı kökenlerden olmalarına rağmen Lariciye olarak anılmaktadır. Putperestlik yapan Ruslar ve Slavlar ise kralın birliklerine katılabilir veya onun ev halkının bir parçası olabilirler. Lariciye dışında, bu imparatorluğun sahip olduğu adalet ve güvenlik nedeniyle yakın zamanda göç etmiş belirli sayıda Müslüman, tüccar veya zanaatkâr da bulunmaktadır. Minaresi kraliyet kalesine hakim olan büyük bir caminin yanı sıra, çocukların Kur'an okumayı öğrendikleri okulların eklendiği daha az öneme sahip birkaç cami daha var. Eğer Müslümanlar ve Hıristiyanlar güçlerini birleştirselerdi, kanunu mutlaka krala sunacaklardı.

والروس والصقالبة الذين ذكرنا انهم جاهلية هم جند الملك
وعبيده وفى بلده خلق من المسلمين تجار وصناع غير الارسية
طروا الى بلاده لعدله وامنه ولهم مسجد جامع والمنارة تشرف
على قصر الملك ولهم مساجد اخرى فيها المكاتب يعلم فيها
الصبيان القران فاذا اتفق المسلمون ومن بها من النصارى لم
يكن للملك بهم طاقة قال المسعودى وليس اخبارنا عن ملك الخزر
ونحن نريد به خاقان وذلك ان فى مملكة الخزر خاقان ورسمه
ان يكون فى يدى ملك غيره وفى داره فخاقان فى جوف قصر لا
يعرف الركوب ولا الظهور للخاصّة ولا للعامّة ولا الخروج من

férente. Quant aux Russes et aux Slaves, qui pratiquent l'idolâtrie, ils peuvent aussi entrer dans les troupes du roi ou faire partie de sa maison. En dehors des *Lariçiyeh*, il faut encore compter un certain nombre de musulmans, négociants ou artisans, qui ont émigré récemment, à cause de la justice et de la sécurité dont on jouit dans cet empire. Outre une grande mosquée, dont le minaret domine le château royal, ils y possèdent plusieurs autres mosquées d'une moindre importance, auxquelles sont annexées des écoles où les enfants apprennent à lire le Koran. Si jamais les musulmans et les chrétiens se coalisaient, ils feraient certainement la loi au roi.

Ce que nous avons dit jusqu'à présent ne s'applique pas au roi des Khazars par excellence, c'est-à-dire au khakân; car il faut savoir que dans ce royaume le khakân est un personnage qui doit toujours rester entre les mains d'un prince qui exerce de fait l'autorité et dans le palais duquel il réside; confiné dans les appartements intérieurs, dont il ne sort pas, il ne sait pas monter à cheval et ne se montre jamais aux courtisans et au peuple. Vivant au milieu de son

مسكنه معه حرمه لا يامر ولا ينهى ولا يدبّر من امر المملكة
شيًا ولا يستقيم مملكة للخزر لملكهم الّا بخاقان يكون عنده فى دار
مملكته ومعه فى قصره فاذا اجدبت ارض الخزر او نابت بلدهم
نائبة او توجّه عليهم حرب لغيرهم من الامم او فاجأهم امر
من الامور نفرت العامّة والخاصّة الى ملك الخزر فقالوا له قد
تطيّرنا بهذا الخاقان وبايامه وتشأمنا به فاقتله او سلّمه الينا
نقتله فربما سلّمه اليهم فقتلوه وربما توفّى هو قتله وربما رقّ له
فدافع عنه بلا جُرم استحقّه ولا ذنب اتاه ولست ادرى الى
قديم الزمان كان ذلك ام حدث وانما منصب خاقان هذا من
اهل بيت باعيانهم أرى ان الملك كان فيهم قديمًا والله اعلم

harem, il ne gouverne pas et ne prend aucune part aux affaires de l'État. Malgré cela, l'autorité du prince qui gouverne serait nulle, s'il n'avait pas avec lui le khakân dans sa capitale et dans son palais. Quand les Khazars souffrent de la disette, ou qu'un autre malheur frappe leur pays, si les chances d'une guerre tournent contre eux et se déclarent pour une nation ennemie, si enfin un désastre quelconque vient fondre sur eux à l'improviste, le peuple et les grands se portent en foule chez le roi et lui disent : « Nous n'augurons rien de bon de ce khakân, dont le règne ne nous fait présager que des désastres; mets-le donc à mort, ou livre-le-nous pour que nous le fassions périr. » Quelquefois le roi le leur abandonne, et ils le tuent, ou bien il se charge lui-même de cette exécution; parfois aussi, ému de pitié pour son infortune, il le défend en disant qu'il n'a commis aucun crime qui le rende digne d'un châtiment. Je ne sais si cette institution remonte aux temps anciens ou si elle est nouvelle; mais l'usage de choisir toujours le khakân parmi les membres d'une des plus illustres familles semble démon-

Buraya kadar söylediklerimiz tam olarak Hazarların kralı, yani hakan için geçerli değildir; çünkü bu krallıkta hakanın her zaman fiilen yetkiyi kullanan ve sarayında ikamet eden bir prensin elinde kalması gereken bir karakter olduğunu bilmek önemlidir; Dışarı çıkmadığı iç oda dairelerinde hapsolmuş, ata binmeyi bilmiyor ve saray mensuplarına ve halka asla kendini göstermiyor. Hareminin ortasında yaşadığı için yönetmez ve devlet işlerine karışmaz. Buna rağmen, başkentinde ve sarayında hakan olmasaydı, ülkeyi yöneten şehzadenin otoritesi sıfır olurdu. Hazarlar kıtlık çektiğinde veya ülkelerine başka bir felaket geldiğinde, savaş ihtimali aleyhlerine dönerse ve düşman bir millet lehine ilan edilirse, sonunda beklenmedik bir şekilde başlarına bir felaket gelirse, halk ve soylular kalabalıklar halinde savaşa giderler. Krala gidip ona şöyle deyin: “Hükümdarlığı bize felaketlerin habercisi olan bu hakandan iyi bir şey alamet etmiyoruz, bu yüzden onu öldürün; ya da onu bize teslim edin ki, onu yok edelim." Bazen kral onu onlara bırakır ve onlar onu öldürür ya da bu infazın sorumluluğunu kendisi üstlenir; Bazen de başına gelen talihsizliğe acıyarak, kendisini cezalandırmayı hak eden hiçbir suç işlemediğini söyleyerek onu savunur. Bu kurumun geçmişi çok eskilere mi dayanıyor yoksa yeni mi bilmiyorum; ancak hakanı her zaman en ünlü ailelerden birinin üyeleri arasından seçme geleneği, daha önce kraliyetin aynı ailede kalıtsal olduğunu gösteriyor gibi görünüyor.

وللخزر زواريق يركب فيها الراكب في نهر فوق المدينة يصبّ الى
نهرها من اعاليها يقال له برطاس عليه امم من الترك حاضرة
داخلة في جملة ملك الخزر وعمائرهم متّصلة بين مملكة الخزر
والبرغز يرد هذا النهر من نحو بلاد البرغز وتختلف السفن
فيه من البرغز والخزر وبرطاس امّة من الترك على ما ذكرنا انفا
على هذا النهر المعروف بهم ومن بلادهم تحمل جلود الثعالب
السود والحمر التي تعرف بالبرطاسية يبلغ الجلد منها اية
دينار واكثر من ذلك وذلك من السود والحمر اخفض ثمنا منها
ويلبس السود منها ملوك العرب والعجم وتتباهى بلبسه وهو

trer qu'autrefois la royauté était héréditaire dans cette même famille.

Les Khazars ont une grande quantité de barques, avec lesquelles ils naviguent sur une rivière qui se jette, au-dessus de leur ville, dans le grand fleuve qui la traverse; sur les bords de cette rivière, que l'on appelle Bartas, habitent plusieurs tribus turques qui ont des demeures fixes et appartiennent à l'empire des Khazars. Les établissements qu'elles occupent relient entre eux le royaume des Khazars et celui des Bulgares, d'où vient cette rivière, sur les eaux de laquelle se croisent les embarcations des deux peuples, en descendant ou en remontant le courant. Bartas, ainsi que nous l'avons dit plus haut, est proprement une peuplade turque campée sur les bords de cette rivière, qui lui a pris son nom; c'est de son territoire que sont exportées les peaux de renards noirs et rouges appelées généralement *bartaçiyeh*. Il y a de ces peaux, surtout les noires, qui valent jusqu'à cent dinars et plus; les rouges sont d'un prix moins élevé; les premières sont portées par les rois des Arabes et des Persans, qui s'en parent avec complaisance et qui les esti-

Hazarların, şehirlerinin üzerinden geçen büyük nehre doğru akan bir nehirde gezinmek için kullandıkları çok sayıda tekneleri vardır; Bartaş adı verilen bu nehrin kıyısında, sabit yerleşim yerleri olan ve Hazar İmparatorluğu'na bağlı birçok Türk boyu yaşamaktadır. İşgal ettikleri kuruluşlar, bu nehrin geldiği, iki halkın teknelerinin akıntıya karşı aşağı veya yukarı doğru geçtiği sular üzerinde Hazarlar ve Bulgarların krallığını birbirine bağlar. Barlas, yukarıda da söylediğimiz gibi, adını alan bu ırmağın kıyısında kamp kurmuş tam anlamıyla bir Türk halkıdır; Genellikle bartaçiyeh olarak adlandırılan siyah ve kızıl tilki derileri kendi topraklarından ihraç edilmektedir. bu derilerden bazıları var, özellikle de değeri yüz dinar ve daha fazla olan siyah olanlar; kırmızılar daha ucuzdur; birincisi Arap ve Pers kralları tarafından giyilir; bunlar kendilerini gönül rahatlığıyla süslerler ve onlara samur sansarı, ermin ve bu türden diğer kürklerden daha çok değer verirler. Ayrıca bundan yapılmış boneler, kaftanlar ve pelisler de vardır; Bartaş'tan gelen kara tilki derileriyle kaplı pelerin veya kaftana sahip olmayan kral neredeyse yoktur. Hazar nehri, rotasının üst kısmında, bir kol aracılığıyla, Rusların denizi olarak adlandırılabilecek Nitas Denizi körfezlerinden birine boşalır, çünkü orada sadece onlar seyreder ve onun kıyılarından birinde yaşıyorlar; ne otoriteyi ne de vahiy kanununu tanıyan kalabalık bir millet oluşturuyorlar; tüccarlarının birçoğu Bulgarlarla ticari ilişkiler sürdürüyor. Rusların kendi ülkelerinde Bendjhir (Benchir) Dağı'ndaki Khoraçan'dakine benzer bir gümüş madeni var.

عندها اغلى من السمور والفنك وما شاكل ذلك ويتّخذ الملوك
منه القلانس والخفاتين والدواويج ومتعذّر ان يكون فى الملوك
من ليس له خفتان او دوّاج مبطّن بهذه الثعالب البرطاسيّة
السود وفى اعالى نهر الخزر مصبّ يتّصل بخليج من بحر نيطس
وهو بحر الروس لا يسلكه غيرهم وهم على ساحل من سواحله
وهى امّة عظيمة لا تنقاد الى ملك ولا الى شريعة ومنهم تجار
يختلفون الى ملك البرغز والروس فى ارضهم معدن فضّة نحو
معدن فضّة الذى بجبل بنجهير من ارض خراسان ومدينة
البرغز التى على الساحل من بحر مايطس وارى انهم فى الاقليم
السابع وهم نوع من الاتراك والقوافل متصلة منهم الى بلاد

ment plus que la martre zibeline, l'hermine et les autres fourrures de ce genre. Ils s'en font faire aussi des bonnets, des khaftans et des pelisses; à peine existe-t-il un roi qui ne possède pas une pelisse ou un khaftan doublé de peaux de renards noirs de Bartas. Le fleuve des Khazars, dans la partie supérieure de son cours, se décharge par un bras dans un des golfes de la mer Nitas, qu'on peut nommer la mer des Russes, car ils sont les seuls qui y naviguent, et ils habitent sur l'une de ses côtes : ils forment une nation nombreuse, qui ne reconnaît ni autorité ni loi révélée; plusieurs de leurs négociants entretiennent des relations commerciales avec les Bulgares. Les Russes possèdent, dans leur pays, une mine d'argent semblable à celle qui existe en Khoraçân, dans la montagne de *Bendjhir*.

La ville des Bulgares est située sur la côte de la mer Mayotis ; ces peuples, qui sont d'origine turque, habitent, si je ne me trompe, le septième climat. Il y a continuellement des caravanes qui vont de chez eux dans le Kha-

خوارزم من ارض خراسان ومن خوارزم اليهم الّا ان ذلك
بين بوادى غيرهم من الترك والقوافل محفوظة منهم وملك
البرغز فى وقتنا هذا وهو سنة اثنين وثلثين وثلثماية مسلم
اسلم فى ايام المقتدر بالله بعد العشر وثلثماية لرويا راها وقد
كان ولد له ج فورد بغداد وحمل معه للمقتدر لواء وسوادا
ومالا ولهم جامع وهذا الملك يغزو بلاد القسطنطينية فى نحو
خمسين الف فارس فصاعدا ويشنّ الغارات حولها الى بلاد
رومية والاندلس وارض برجان والجلالقة والافرنجة ومنه الى
القسطنطينية نحو من شهرين متصلين عمائر ومفاوز وقد كان
المسلمون حين غزوا من بلاد طرسوس من الثغر الشامى مع

rezm, en passant par le Khoraçân, ou qui reviennent de ce royaume; mais, comme la route traverse les campements de tribus turques nomades, elles sont obligées de prendre une escorte. Actuellement, en 332, le roi des Bulgares est un musulman qui s'est converti à l'islamisme, à la suite d'un songe, sous le règne de Moktader-billah, après l'an 310. Un de ses fils a fait le pèlerinage, et, lors de son passage à Bagdad, il a offert au khalife un étendard, des fourrures noires et de riches présents. Ces peuples se sont bâti une grande mosquée. Leur roi fait des incursions sur le territoire de Constantinople, à la tête de plus de cinquante mille cavaliers; de là ses hordes dévastatrices se rendent jusqu'à Rome, puis dans les provinces de l'Espagne méridionale et sur les terres des Bordjâns (Bourguignons), des Galiciens et des Francs. Cependant, pour atteindre Constantinople, ce prince n'a pas moins de deux mois de route à parcourir à travers des pays cultivés et déserts. L'an 312, une expédition musulmane sortit de Tarsous, sur les confins de la Syrie, sous le commandement de l'émir des frontières, l'eu-

امير الثغور تمل الخادم المعروف بالزلفى ومن كان معه من مراكب
الشاميين والبصريين سنة اثنتى عشر وثلثماية وقطعوا فم
خليج القسطنطينية وفم خليج آخر من البحر الروى لا منفذ
له وانتهوا الى بلاد فندية واتاهم فى البرّ جماعة من البرغز
ليتجدوهم واخبروهم ان ملكهم بالقرب وهذا يدلّ على ما وصفنا
ان البرغز تتّصل سراياها الى بحر الروم وقد كان نفر منهم
ركبوا فى مراكب الطرسوسيين فاتوا بهم بلاد طرسوس معهم
والبرغز امة عظيمة منيعة شديدة الباس ينقاد اليهم من
جاورها من الامم والفارس منهم ممن اسلم مع ذلك الملك
يقاتل المائة والمايتين من فرسان الكفار ولا يمتنع اهل القسطنطينية
منهم فى هذا الوقت الّا بسورها وكذلك كلّ من كان فى ذلك

nuque Temel, surnommé *ez-Zulfi*. Cette flotte, composée de vaisseaux de Syrie et de Basrah, après avoir parcouru le canal de Constantinople et un autre canal de la mer de Roum qui n'a pas d'issue, aborda au pays de *Fenediyeh* (Venise?). Là une troupe de Bulgares s'avança à la rencontre des musulmans, et leur offrit ses services, en disant que leur roi se tenait à une petite distance, ce qui prouve la vérité de notre assertion, que la cavalerie des Bulgares pousse des partis jusqu'à la mer de Roum. Plusieurs d'entre eux s'embarquèrent sur les vaisseaux des habitants de Tarsous, qu'ils accompagnèrent dans leur retour. Les Bulgares forment une nation grande, puissante et belliqueuse, qui a subjugué tous les peuples ses voisins. Un cavalier bulgare, parmi ceux qui ont embrassé l'islamisme avec leur roi, tient tête à cent ou même à deux cents infidèles. Sans la force de leurs remparts, les habitants de Constantinople et les peuples de ces contrées, qui trouvent un asile assuré

السفع لا يمتنع منهم الّا بالحصون والجدران والليل ببلاد
البرغز فى نهاية من القصر فى بعض السنة ومنهم من يزعم ان
احدهم لا يفرغ من طبخ قدره حتى ياتى الصباح وقد ذكرنا
فيما سلف من كتبنا علّة ذلك من الوجه الفلكى وعلّة الموضع
الذى يكون فيه الليل ستّة اشهر متّصلة لا نهار فيها والنهار
متّصلة ستّة اشهر لا ليل فيها وذلك نحو الجدى وقد ذكر
اصحاب النجوم فى الزيجات علّة ذلك من الوجه الفلكى والروس
امم كثيرة ذات انواع شتى فيهم جنس يقال لهم اللوذعانة
وهم الاكثر تختلفون بالتجارة الى بلاد الاندلس وروميه
وقسطنطينية والخزر وقد كان بعد الثلاثماية ورد نحو من
خمسماية مركب فى كلّ مركب ماية نفس فدخلوا خليج نيطس

derrière les murs des villes fortifiées, ne pourraient actuellement résister aux attaques de ces redoutables ennemis. Dans le pays des Bulgares, les nuits sont extrêmement courtes pendant une partie de l'année; on prétend même que personne n'a le temps de faire bouillir sa marmite avant le lever de l'aurore. Dans nos ouvrages précédents, nous avons expliqué ce phénomène par la forme sphérique de la terre; c'est pour la même raison que, dans les régions polaires, il y a six mois consécutifs de nuit auxquels succèdent six autres mois de jour, ce que les astronomes, dans leurs tables, attribuent aussi à la configuration sphérique de la terre.

On comprend sous la dénomination générique de Russes une infinité de peuplades : la plus nombreuse, appelée Loudaaneh (Lithuaniens), fait le commerce avec l'Espagne, Rome, Constantinople et les Khazars. Après l'an 300, cinq cents vaisseaux russes environ, montés chacun par cent hommes, entrèrent dans le canal de la mer Nitas, qui

Bulgarların şehri Mayotis Denizi kıyısında yer almaktadır; Türk asıllı bu insanlar yanılmıyorsam yedinci iklimi yaşıyorlar. Sürekli olarak Harezm'deki evlerinden giden, Khoraçan'dan geçen veya o krallıktan dönen kervanlar oluyor; ancak yol göçebe Türk aşiretlerinin kamplarından geçerken bir refakatçi almak zorunda kalıyorlar. Halen 332 yılında Bulgarların kralı, 310 yılından sonra Moktader-billah'ın hükümdarlığı döneminde bir rüyanın ardından İslam'a geçen bir Müslümandır. Oğullarından biri hac ziyareti yapmış ve Bağdat ziyareti sırasında Halifeye bir sancak, siyah kürkler ve zengin hediyeler teklif etti. Bu insanlar kendilerine büyük bir cami inşa ettiler. Kralları, elli binden fazla atlının başında Konstantinopolis topraklarına akınlar düzenledi; yıkıcı orduları oradan Roma'ya, ardından güney İspanya'nın eyaletlerine ve Bordjanların (Burgundyalılar), Galiçyalıların ve Frankların topraklarına gitti. Ancak Konstantinopolis'e ulaşmak için bu prensin ekili ve ıssız ülkelerden geçerek iki aydan az olmayan bir yolu var. 312 yılında, sınır emiri ez-Zülfi lakaplı hadım Temel komutasında Suriye sınırındaki Tarsus'tan bir Müslüman seferi çıktı. Suriye ve Basra'dan gelen gemilerden oluşan bu filo, Konstantinopolis kanalını ve Rum Denizi'nin çıkışı olmayan başka bir kanalını geçtikten sonra Fenediye ülkesine (Venedik?) yaklaştı. Orada bir Bulgar birliği Müslümanlarla buluşmak için ilerledi ve krallarının biraz uzakta durduğunu söyleyerek onlara hizmetlerini teklif etti, bu da Bulgar süvarilerinin tarafları 'denize kadar ittiği' yönündeki iddiamızın doğruluğunu kanıtlıyor. Rum'un. Birçoğu dönüşte eşlik ettikleri Tarsusluların gemilerine bindiler. Bulgarlar, komşularının tüm halklarına boyun eğdirmiş, büyük, güçlü ve savaşçı bir millettir. Kralıyla birlikte İslam'ı benimseyenlerden bir Bulgar atlısı yüz, hatta iki yüz kafirin karşısında duruyor. Surların gücü olmadan, müstahkem

şehirlerin duvarları arkasında güvenli bir sığınak bulan Konstantinopolis sakinleri ve bu bölgelerin halkları, bu zorlu düşmanların saldırılarına şu anda karşı koyamadılar. Bulgarların ülkesinde yılın bir bölümünde geceler son derece kısadır; Hatta şafak vaktinden önce kimsenin tenceresini kaynatmaya vakti olmadığı bile iddia ediliyor. Daha önceki çalışmalarımızda bu olguyu dünyanın küresel şekliyle açıklamıştık; aynı sebepten ötürü, kutup bölgelerinde birbirini takip eden altı ay gece ve ardından diğer altı ay gündüz vardır ve gökbilimciler kendi tablolarında bunu da dünyanın küresel şekline atfederler.

المتّصل بحر الخزر وهنالك رجال لملك الخزر مرتبون بالعدد
القوية يصدّون من يرد من ذلك البحر ومن يرد من ذلك
الوجه من البرّ الذى شعبه من بحر الخزر يتّصل بحر نيطس
وذلك ان بوادى الترك الغزّ ترد الى ذلك البرّ فتشتى هنالك
فربما جمد هذا الماء المتّصل من نهر الخزر الى خليج نيطس
فتعبر الغزّ عليها بخيولها وهو ماء عظيم فلا يخسف من
تحتهم لشدّة استجاره فتعبر على بلاد الخزر فربما خرج اليهم
ملك الخزر اذا عجز من هناك من رجاله المرتبين عن دفعهم
فمنعهم العبور على ذلك الجمد ودفع عن مملكته واما فى الصيف
فلا سبيل للترك على العبور عليه فلما وردت مراكب الروس الى
رجال الخزر المرتبين على فم الخليج راسلوا ملك الخزر فى ان

communique avec la mer des Khazars; là se tient un poste de Khazars fortement retranchés, chargés de barrer le passage à quiconque vient de la mer Nitas et à ceux qui viennent de l'intérieur des terres, où il y a un chemin qui mène, par eau, de la mer des Khazars à la mer Nitas. Or il faut savoir que les Gouz, tribu nomade turque, viennent établir leur campement d'hiver dans ces cantons. Comme il arrive souvent que la rivière qui relie le fleuve des Khazars au canal de la mer Nitas est complétement gelée, les Gouz, ne craignant pas sa profondeur, passent avec leurs chevaux sur la glace trop épaisse pour se rompre sous leur poids, et ils pénètrent dans le pays des Khazars. Plusieurs fois déjà ils ont forcé le poste chargé de les repousser, et le roi des Khazars s'est vu obligé de marcher contre eux, pour les empêcher de passer sur la glace et préserver son royaume de leur invasion; l'été, les Turcs ne sauraient franchir un pareil obstacle. Les vaisseaux russes, étant donc arrivés au poste qui garde l'entrée du canal, en-

يجتازوا ببلاده ويتحدروا فى نهره فيدخلون نهر الخزر ويتصلون
بحر الخزر الذى هو بحر جرجان وطبرستان وغيرها من
الاعاجم على ما ذكرنا على ان يعطوه النصف مما يغنمون من
هنالك من الامم على ذلك البحر فاباح لهم ذلك فدخلوا الخليج
واتّصلوا بمصبّ النهر وصاروا مصعدين فى تلك الشعبة من
الماء حتى وصلوا الى نهر الخزر وانحدروا فيه الى مدينة آمل
واجتازوا بها وانتهوا الى فم النهر ومصبه الى البحر الخزرى
ومن مصبّ النهر الى مدينة آمل وهو نهر عظيم وماء كثير
فانتشرت مراكب الروس فى هذا البحر وطرحت سراياها الى
الجيل والديلم وبلاد طبرستان وابسكون وهى على ساحل
جرجان وبلاد النفاطة ونحو بلاد اذربيجان وذلك ان من

voyèrent demander au roi la permission de traverser par eau son royaume et d'entrer dans le grand fleuve des Khazars, d'où ils devaient descendre jusqu'à la mer de ce nom, qui baigne les côtes du Djordjân, du Tabarestân et d'autres pays barbares que nous avons nommés; ils s'engageaient, en retour, à donner au roi la moitié de tout le butin qu'ils pourraient faire sur les habitants de ces parages. Ce prince ayant consenti à ce qu'ils demandaient, ils entrèrent dans le canal, d'où ils pénétrèrent dans le bras du fleuve qu'ils remontèrent jusqu'au fleuve lui-même : là ils en descendirent le cours, traversèrent la ville d'Amol, et arrivèrent enfin à l'endroit où il se décharge dans la mer des Khazars. De la ville d'Amol à son embouchure, la masse de ses eaux est considérable. Alors les vaisseaux russes se répandirent sur cette mer. Des détachements de cavalerie se lancèrent contre le Djîlân, le Deïlem, le Tabarestân, attaquèrent Abeskoun, ville située sur la côte du Djordjân, envahirent les pays du naphte (Bakou) et poussèrent leurs ravages dans l'intérieur

بلاد اردبيل من بلاد اذربيجان الى هذا البحر نحو من ثلثة
ايام فسفكت الروس الدما واستباحت النسوان والولدان
وغنمت الاموال وشنّت الغارات واحرقت فُجَجَ من حول هذا
البحر من الامم لانهم لم يكونوا يعهدون فى قديم الزمان
عدوًا يطرقهم فيه وانما تختلف فيه مراكب التجار والصيد
فكانت لهم حروب مع الجيل والديلم ومع قائد لابن ابى الساج
وانتهوا الى ساحل النغاطة من مملكة شروان المعروفة بباكه
فكانت الروس تاوى عند رجوعها من سواحل البحر الى جزائر
تقرب من النغاطة وعلى اميال منها وكان ملك شروان يومئذ
على بن الهيثم فاستعدّوا الناس وركبوا فى قوارب ومراكب
للتجارة وساروا نحو تلك الجزائر فمالت عليهم الروس فقُتل

de l'Azerbaïdjân; car le district d'Ardebil, dépendant de l'Azerbaïdjân, qu'ils visitèrent, est éloigné de la mer d'au moins trois journées. Ces barbares répandirent des torrents de sang, réduisirent en esclavage les femmes et les enfants, et portèrent partout le pillage, la ruine et l'incendie. Tous ces parages retentirent alors de cris et de gémissements; car jamais les populations n'avaient été attaquées par mer, et leurs côtes n'avaient été fréquentées que par des bâtiments de commerce ou des pêcheurs. Tout en guerroyant avec les habitants du Djilân, du Deïlem, et avec le général qui commandait les forces d'Ibn-Abis-Sadj, les Russes poussèrent jusqu'à la côte du naphte, connue sous le nom de Bakou, qui fait partie du royaume de Chirwân. Au retour de ces expéditions, ils descendirent dans des îles éloignées de quelques milles seulement de la côte du naphte. Ali, fils d'el-Heïtem, était alors roi de Chirwân; il arma des troupes qui montèrent sur des barques et sur de petits bâtiments de commerce, et se dirigèrent vers ces îles. Mais les Russes

من المسلمين وغرق الون واقام الروس شهور كثيرة فى هذا
البحر على ما وصفنا لا سبيل لاحد عن تجاوز هذا البحر من
الامم اليهم والناس متأهبون لهم حذرون منهم لانه بحر
عامر من حوله من الامم فلما غنموا وسيّموا ما هم فيه ساروا الى
فم نهر الخزر ومصبّه فراسلوا ملك الخزر وحملوا اليه الاموال
والغنائم على ما اشترط عليهم وملك الخزر لا مراكب له ولا
لرجاله بها عادة ولولا ذلك لكان على المسلمين منه آفة عظيمة
وعلم بشانهم الارسية ومن فى بلادهم من المسلمين فقالوا للملك
الخزر خلّنا وهولاء القوم فقد اغاروا على بلاد اخواننا المسلمين
وسفكوا الدما وسبوا النساء والذرارى فلم يمكنه منعهم
فبعث الى الروس واعلمهم بما قد عزم عليه المسلمون من حربهم

les attaquèrent, et des milliers de musulmans furent tués ou noyés. Après ce succès, les Russes se livrèrent, pendant plusieurs mois, à la piraterie, sans que personne osât traverser la mer pour courir sur eux; les habitants de ces côtes, qui sont très-peuplées, se contentèrent de se fortifier chez eux et de se mettre, autant que possible, à l'abri de toute poursuite. Lorsqu'ils se furent gorgés de butin, les barbares, fatigués de cette vie, retournèrent à l'embouchure du fleuve et envoyèrent un message au roi des Khazars avec la part des dépouilles qu'ils étaient convenus de lui donner. Ce prince ne possède pas de vaisseaux, et ses sujets n'ont pas l'habitude de la navigation; autrement les fidèles seraient exposés aux plus grands dangers. Cependant les Lariçyeh et les autres musulmans établis dans ces contrées, instruits de ce qui s'était passé, dirent au roi : « Laisse-nous tirer vengeance de ce peuple qui a ravagé le pays de nos frères, a répandu leur sang et a traîné en esclavage leurs femmes et leurs enfants. » Le roi, ne pouvant les retenir, fit savoir aux Russes

Rusların genel adı altında sonsuz sayıda halk anlıyoruz: en çok sayıda olanlar Ludaaneh (Litvanyalılar) olarak adlandırılır ve İspanya, Roma, Konstantinopolis ve Hazarlarla ticaret yapar. 300 yılından sonra, her biri yüz kişiden oluşan yaklaşık beş yüz Rus gemisi, Hazar Denizi'ne bağlanan Nitas Denizi kanalına girdi; Nitas Denizi'nden gelen herkesin ve Hazar Denizi'nden Nitas Denizi'ne su yoluyla giden bir yolun bulunduğu iç kesimlerden gelenlerin geçişini engellemekten sorumlu, güçlü bir şekilde mevzilenmiş Hazarlar karakolu bulunmaktadır. . Ancak şunu bilmelisiniz ki, göçebe bir Türk boyu olan Guzlar bu kantonlara kış kamplarını kurmak için gelmektedirler. Çoğu zaman olduğu gibi, Hazar nehrini Nitas Denizi kanalına bağlayan nehir tamamen donmuş olduğundan, derinliğinden korkmayan Guzlar, kendi ağırlıkları altında kırılamayacak kadar kalın olan buzun üzerinden atlarıyla geçerler ve Hazarların ülkesine girerler. Zaten birkaç kez onları geri püskürtmekle sorumlu makamı zorladılar ve Hazarların kralı, onların buzu aşmalarını engellemek ve krallığını istilalardan korumak için onlara karşı yürümek zorunda kaldı; yazın Türkler böyle bir engeli aşamazlardı. Bu nedenle, kanalın girişini koruyan karakola ulaşan Rus gemileri, kraldan, krallığından geçip Hazarların büyük nehrine girmek ve oradan denize inmek için izin istemek üzere gönderildi. Adını verdiğimiz Corcân, Tabarestân ve diğer barbar ülkelerin kıyılarını kaplayan bu ismin; Karşılığında bu bölgelerde yaşayanlardan elde edebilecekleri ganimetlerin yarısını krala vermeyi taahhüt ettiler. Bu prens istediklerini kabul ettikten sonra kanala girdiler, oradan da nehrin kendisine doğru gittikleri nehrin koluna girdiler; orada nehrin yatağından aşağı indiler, 'Amol kasabasını geçtiler ve sonunda Hazar Denizi'ne döküldüğü yer. Amol şehrinden ağzına kadar suların kütlesi oldukça fazladır. Daha sonra Rus gemileri bu denize yayıldı. Süvari müfrezeleri Cîlân, Deylem, Tabarestân'a saldırdı, Corcan

kıyısındaki Abeskun kasabasına saldırdı, Nafta (Bakü) ülkelerini işgal ederek tahribatlarını yayıldı. Azerbaycan'ın iç kısmı Erdebil bölgesi nedeniyle; Ziyaret ettikleri Azerbaycan'a bağlı olan bu barbarlar denizden en az üç gün uzaktaydılar, çığlıklar ve iniltilerle, çünkü halk hiçbir zaman denizden saldırıya uğramamıştı ve kıyıları sadece uğrak yeriydi; Ruslar, ticari gemiler veya balıkçılar tarafından Cîlân, Deylem halkı ve İbn-Abis-Sac kuvvetlerine komuta eden generalle savaşırken, adıyla bilinen Bakü kıyılarına kadar itildi. Şirvan krallığının bir kısmı. Bu seferlerden döndüklerinde, nafta kıyılarından sadece birkaç mil uzaktaki adalara indiler. El Heytem'in oğlu Ali o zamanlar Şirvan'ın kralıydı; Teknelere ve küçük ticari gemilere binerek bu adalara doğru yola çıkan silahlı birlikler, ancak Ruslar onlara saldırdı ve binlerce Müslüman öldürüldü veya boğuldu. Bu başarının ardından Ruslar, hiç kimsenin onlara saldırmak için denizi geçmeye cesaret edemediği birkaç ay boyunca kendilerini korsanlığa adadılar; Oldukça kalabalık olan bu kıyıların sakinleri, kendilerini evlerinde güçlendirmek ve kendilerini her türlü takipten mümkün olduğunca korumakla yetindiler. Bu hayattan bıkan barbarlar, ganimetlerle karınlarını doyurunca nehrin ağzına döndüler ve vermeyi kabul ettikleri ganimetlerden paylarını Hazar kralına ilettiler. Bu prensin herhangi bir gemisi yok ve tebaası denizciliğe alışkın değil; aksi takdirde müminler en büyük tehlikelerle karşı karşıya kalacaklardı. Ancak bu bölgelere yerleşen Lariçyeh ve diğer Müslümanlar olup biteni haber alarak krala şöyle dediler:
"Kardeşlerimizin topraklarını talan eden, kanlarını döken, eşlerini, çocuklarını köleliğe sürükleyen bu halktan intikamımızı alalım."

CHAPITRE XVII. 23

وعسكر المسلمون وخرجوا يطلبونهم مستعدين مع الماء فلما وقعت العين على العين خرجت الروس عن مراكبها وكان المسلمون فى نحو من خمسة عشر الفا بالخيول والعدد وكان مع المسلمين خلق من النصارى من المقيمين بمدينة آمل فاقامت الحرب بينهم ثلثة ايام ونصر الله المسلمين عليهم فاخذهم السيف فمن قتيل وغريق ونجا منهم نحو من خمسة الاف وركبوا فى المراكب الى ذلك الجانب مما يلى بلاد برطاس وتركوا مراكبهم وتعلقوا بالبرّ فمنهم من قتله اهل برطاس ومنهم من وقع الى بلاد البرغز الى المسلمين فقتلوهم فكان من وقع عليه الاحصآء ممن قتله المسلمون على شاطى نهر الخزر نحو من ثلثين الفا ولم يكن للروس من تلك السنة عودة الى ما ذكرنا قال

qu'ils allaient être attaqués. En effet, les musulmans se rassemblèrent et vinrent au-devant d'eux en descendant le fleuve. Lorsque les deux partis s'aperçurent, les Russes quittèrent leurs vaisseaux. Les musulmans étaient au nombre d'environ quinze mille hommes pourvus de chevaux et bien équipés, parmi lesquels on comptait beaucoup de chrétiens établis à Amol. Après une lutte acharnée, qui ne dura pas moins de trois jours, Dieu donna la victoire aux musulmans; les Russes furent passés au fil de l'épée ou périrent dans les flots; cinq mille environ purent s'échapper et passèrent avec leurs vaisseaux sur l'autre rive du fleuve, près du pays des Bartas; mais à peine eurent-ils mis pied à terre, qu'ils tombèrent en partie sous les coups de ces barbares; d'autres arrivèrent chez les Bulgares, où ils furent massacrés par les musulmans. On peut évaluer à peu près à trente mille le nombre de ceux qui auraient été tués par les musulmans sur les bords du fleuve des Khazars. Depuis l'année de ce désastre, les Russes n'ont jamais renouvelé une

24 LES PRAIRIES D'OR.

المسعودى وانما ذكرنا هذه القصّة دفعًا لقول من زعم ان بحر الخزر يتّصل ببحر مايطس وخليج القسطنطينية من جهة بحر مايطس ونيطس ولو كان ذلك كذلك لكانت الروس قد خرجت فيه اذ كان ذلك بحرها على ما ذكرنا ولا خلاف بين من ذكرنا ممن يجاور هذا البحر من الامم ان بحر الاعاجم لا خليج له يتّصل بغيره من البحار لانه بحر صغير يحاط بعلمه وما ذكرنا من مراكب الروس فستفيض فى تلك البلاد عند سائر الامم والسنة معروفة وكانت بعد الثلاثماية وقد غاب عنى تاريخها ولعلى من ذكر ان بحر الخزر متّصل بخليج القسطنطينية يريد ان بحر الخزر هو بحر مايطس ونيطس الذى هو بحر

entreprise si périlleuse. Nous avons rapporté cette histoire pour réfuter l'opinion de ceux qui prétendent que la mer des Khazars se relie à la mer Mayotis; puis, par cette dernière mer et celle de Nitas, au canal de Constantinople; si une telle communication existait réellement, les Russes n'auraient pas manqué de passer par cette mer, où ils dominaient sans partage, ainsi que nous l'avons dit plus haut. N'oublions pas, d'ailleurs, que le témoignage de toutes les populations riveraines était unanime sur ce point, que la mer des barbares n'a pas de canal de communication avec aucune autre; ce qui est d'autant plus facile à constater, que c'est une mer resserrée et dont le bassin est parfaitement connu. Le désastre essuyé par la flotte russe est connu de tout le monde dans ces pays, où personne n'en ignore l'époque; ce fut après l'an 300, mais la date précise m'a échappé. Peut-être ceux qui prétendent que la mer des Khazars communique avec le canal de Constantinople entendent-ils, par mer des Khazars, la mer Mayotis et la mer

Onları durduramayan kral, Ruslara saldırıya uğrayacaklarını bildirdi. Gerçekten de Müslümanlar toplanıp nehirden aşağı inerken onları karşılamaya geldiler. İki taraf birbirini görünce Ruslar gemilerini terk etti. Müslümanların sayısı atlarla donatılmış ve iyi teçhizatla

donatılmış yaklaşık on beş bin kişiden oluşuyordu; bunların arasında Amol'da yerleşik birçok Hıristiyan da vardı. En az üç gün süren şiddetli bir mücadelenin ardından Allah Müslümanlara zafer verdi; Ruslar kılıçtan geçirildi ya da dalgalarda telef oldu; yaklaşık beş bin kişi kaçmayı başardı ve gemileriyle nehrin diğer kıyısına, Bartas ülkesinin yakınlarına geçti; ama atlarından henüz inmişlerdi ki kısmen bu barbarların darbelerine maruz kaldılar; diğerleri Bulgarların arasına geldiler ve burada Müslümanlar tarafından katledildiler. Hazar Nehri kıyısında Müslümanlar tarafından öldürülenlerin sayısının otuz bin civarında olduğunu tahmin edebiliriz. Felaketin yaşandığı yıldan bu yana Ruslar hiçbir zaman bu kadar tehlikeli bir girişimde bulunmadı. Bu hikayeyi, Hazar Denizi'nin Mayotis Denizi'ne bağlandığını iddia edenlerin görüşlerini çürütmek için aktardık; sonra bu son deniz ve Nitas denizinin yanından Konstantinopolis kanalına; eğer gerçekten böyle bir iletişim olsaydı Ruslar yukarıda da söylediğimiz gibi hakim oldukları bu denizi paylaşmadan geçmeyi ihmal etmezlerdi. Üstelik barbar denizinin başka hiçbir denizle hiçbir iletişim kanalının bulunmadığı konusunda tüm kıyı halklarının ifadelerinin bu noktada hemfikir olduğunu unutmayalım; Dar bir deniz olduğu ve havzası çok iyi bilindiği için bunu görmek daha kolay. Kimsenin zamanından habersiz olmadığı bu ülkelerde Rus filosunun uğradığı felaket herkes tarafından biliniyor; 300 yılından sonraydı ama kesin tarih aklımdan çıkmadı. Belki Hazar Denizi'nin Konstantinopolis Kanalı'na bağlandığını iddia edenler, Hazar Denizi, Mayotis Denizi ve Bulgarların ve Rusların Nitas Denizi'ni kastediyorlar. Ne olduğunu yalnızca Tanrı bilir.

البرغز والروس والله اعلم بكيفية ذلك وساحل طبرستان على
هذا البحر وهناك مدينة يقال لها الهُم[6] وهي فرضة قريبة
الساحل وبينها وبين مدينة آمل ساعة من النهار وعلى ساحل
جرجان من هذا البحر مدينة يقال لها السكون على نحو ثلثة
ايام من جرجان وعلى هذا البحر الجيل والديلم وتختلف
المراكب بالتجارات بينهم الى مدينة آمل فتدخل في بحر الخزر
اليها وتختلف المراكب فيه من المواضع التي سمينا من ساحله الى
باكه وهي معدن النفط الابيض وغيره وليس في الدنيا والله
اعلم نفط ابيض الا في هذا الموضع وهي ساحل مملكة شروان وفي
هذه النفاطة اطمة وهي عين من عيون النار لا تهدأ على سائر
الاوقات تتضرم الصعدا ويقابل هذا الساحل في البحر جزائر

Nitas, qui est celle des Bulgares et des Russes. Dieu seul sait ce qui en est.

La mer des Khazars baigne la côte du Tabarestân, sur laquelle se trouve une ville appelée el-Houm; c'est un port peu éloigné du rivage et situé seulement à une heure de marche d'Amol. Sur la côte de Djordjân, qui est baignée par la même mer, on rencontre une ville appelée es-Sekoun (Abeskoun), distante d'environ trois journées de marche de Djordjân. A ce bassin appartiennent encore le Djilân et le Deïlem; entre ces deux provinces et Amol, il y a un mouvement perpétuel de bâtiments de commerce qui vont et viennent avec des marchandises. D'autres bâtiments partent des mêmes points de la côte pour se rendre à Bakou, où se trouvent des sources de naphte blanc et d'autre espèce; le naphte blanc n'existe, dit-on, au monde que sur la côte du royaume de Chirwân. Dans le terrain occupé par ces sources de naphte se trouve un volcan ou une source de feu dont les éruptions ne cessent jamais, et qui lance en tout temps

منها جزيرة على نحو من ثلاثة ايام من الساحل فيها اطمة عظيمة
تصغر في الاوقات من فصول السنة فتظهر منها نار عظيمة تذهب
في الهواء كاشبح ما يكون من الجبال العالية فتضي الاكثر من
هذا البحر ويُرى ذلك في نحو مساية فرسخ من البرّ وهذه الاطمة
تشبه باطمة جبل البركان من بلاد صقلية من ارض الافرنجة
وبلاد افريقية من ارض المغرب وليس في آطام الارض اشد صوتا
ولا اشد سواد دخان ولا اكثر تلهيبا من الاطمة التي في مملكة
المهراج وبعدها اطمة وادي برهوت وهي نحو بلاد اسفار[1]
وحضرموت من بلاد الشحر وذلك بين بلاد اليمن وبلاد عمان
وصوتها يسمع كالرعد من اميال كثيرة تقذف من قعرها بحجر

dans les airs des jets enflammés. En face de cette partie de la côte sont situées plusieurs îles : l'une d'entre elles, distante de la terre ferme d'environ trois journées, renferme un grand volcan; à certaines époques de l'année, ses flancs mugissent et lancent des flammes qui s'élèvent dans les airs à la hauteur des montagnes les plus escarpées, et projettent sur la mer une vive lueur que l'on aperçoit du continent à une distance d'environ cent parasanges. Ce volcan peut être comparé à celui du Djebel el-Borkân, situé en Sicile, laquelle fait partie du pays des Francs, et est située près de l'Ifrikiyah, dans le Magreb. De tous les volcans du monde, le plus remarquable par ses mugissements terribles, par ses tourbillons de fumée noire et par ses éruptions fréquentes, c'est celui qui se trouve dans le royaume du Mabaradja. Il faut mettre au second rang le volcan de la vallée de Barhout, qui s'élève non loin du pays d'Asfar et du Hadramaut, sur le territoire d'Ech-Chibr, entre le Yemen et l'Omân; on l'entend gronder comme le tonnerre à plusieurs milles de distance; il lance des charbons gros comme des montagnes

Hazar Denizi, el-Hum adında bir kasabanın bulunduğu Tabarestan kıyılarını yıkar; kıyıdan pek uzak olmayan ve Amol'a sadece bir saatlik yürüme mesafesinde bulunan bir limandır. Aynı denizin yıkadığı Corcân'ın kıyısında, Corcán'a yaklaşık üç günlük yürüme mesafesinde

es-Sekun (Abeskun) adında bir kasaba buluyoruz. Hala bu havzaya ait olan Cylân ve Deylem; Bu iki il ile Amol arasında sürekli olarak mal taşıyan ticari gemiler gelip gidiyor. Diğer gemiler, beyaz nafta ve diğer türlerin kaynaklarının bulunduğu Bakü'ye gitmek için kıyıdaki aynı noktalardan bahsediyor; Beyaz naftanın dünyada sadece Şirvan krallığının kıyısında bulunduğu söyleniyor. Bu nafta kaynaklarının bulunduğu topraklarda, patlamaları hiç durmayan, havaya sürekli ateş alev fırlatan bir yanardağ veya bir ateş kaynağı vardır. Sahilin bu bölümünün karşısında birkaç ada bulunmaktadır; bunlardan biri anakaradan yaklaşık üç gün uzaktadır ve büyük bir yanardağ içerir; Yılın belirli zamanlarında, yanları kükrer ve en dik dağların yüksekliğine kadar havaya yükselen alevler fırlatır ve kıtadan 'yaklaşık yüz fersah' uzaklıktan görülebilen parlak bir parıltıyı denize yansıtır. Bu yanardağ, Frankların ülkesi Sicilya'da bulunan ve Mağrip'te İfrikiyah yakınlarında bulunan Jebel el-Borkân yanardağıyla karşılaştırılabilir. Dünyadaki tüm yanardağlar arasında, korkunç gürlemesi, kara duman girdapları ve sık sık patlamasıyla en dikkat çekici olanı, Maharaja krallığında bulunan yanardağdır. Yemen ile Umân arasındaki Ech-Chihr topraklarında, Asfar ve Hadramaut topraklarından çok da uzak olmayan Barhut vadisi yanardağını ikinci sıraya koymalıyız; birkaç mil öteden gök gürültüsü gibi gürlediğini duyuyoruz; dağ büyüklüğünde kömürler ve siyah kaya parçaları fırlatır, bunlar havaya yükseldikten sonra çok uzaktan görülebilecek şekilde kratere veya çevresine geri düşer. Volkanın fırlattığı kömürler, yalnızca sıcaklığın nüfuz edici etkisi altında eriyip lavlara dönüşen taşlardır. Tarihi Yıllıklarımızda bu yer altı merkezlerinin oluşumunun kökenini anlattık ve bunları oluşturan malzemelerin neler olduğunu anlattık.

كالجبال وقطع من الصخور سود حتى يرتفع ذلك فى الهواء
ويدرك حسًا من اميال كثيرة ثم ينعكس سفلا فيهوى الى
قعرها وحولها والجمر الذى يظهر منها حجارة قد احرّت لما
قد احلها من مواد حرارة النار وقد اتينا على علة تكوين
عيون النار فى الارض وما سبب موادها فى كتابنا اخبار الزمان
وفى هذا البحر جزائر اخرى مقابلة لساحل جرجان يصطاد
منها نوع من البزاة البيض وهذا النوع من البزاة اسرع
الضوارى اجابة واقلّها معاشرة الّا ان فى هذا النوع شى من
الضعف لان الصائد يصطادها من الجزيرة فيغذيها بالسمك
فاذا اختلف عليها الغذاء عرض لها الضعف وقد قال الجمهور
من اهل المعرفة بالضوارى وانواع الجوارح من الفرس والترك

et des quartiers de rochers noirs qui, après s'être élevés dans les airs, où on les aperçoit à une grande distance, retombent ensuite dans le cratère ou aux environs. Les charbons que lance le volcan ne sont que des pierres qui ont été fondues en lave sous l'action pénétrante de la chaleur. Dans nos Annales historiques, nous avons expliqué l'origine de la formation de ces foyers souterrains, et nous avons dit quelles sont les matières qui les composent.

Il y a encore dans cette mer, vis-à-vis du littoral du Djordjân, d'autres îles où l'on prend une espèce de faucon blanc, qui est de tous les oiseaux de proie celui qui répond le plus rapidement à la voix des chasseurs et qu'on dresse avec le plus de facilité. Il a, toutefois, un défaut; comme les chasseurs qui le prennent dans les îles ne le nourrissent que de poisson, lorsqu'il est soumis à un autre régime, il languit et perd de ses forces. Les véritables amateurs d'oiseaux de proie dressés pour la chasse, parmi les Persans,

والروم والهند والعرب ان البازى اذا كان الى البياض فى اللون
فانه اسرع البزاة واحسنها وانبلها اجساما واجراها قلوبا
واسهلها رياضة وانه اقوى جميع البزاة على السموّ فى الجوّ وادهبها
الصعداء وابعدها غايةً فى الهواء لما فيها من جزء الحرارة
وجزوّه الغالب فيها مما ليس فى غيرها من جميع انواع البزاة
وان اختلاف الوانها لاختلاف مواضعها ومن اجل ذلك
خاصت البيض لكثرة الثلج فى بلاد ارمنيّة وارض الخزر وجرجان
وما والاها من بلاد الترك وقد حكى عن حكيم من خواقين
الترك وهم الملوك المنقادة الى مكلهم جميع ملوك الترك انه قال
ان بزاة ارضنا اذا سقطت فى العشّ فراخها من الرعآء الى الفضا
سمت فى اخر الجوّ الى الهواء البارد الكثيف فانزلت دواب تسكن

les Turcs, les Roumis, les Indiens et les Arabes, s'accordent généralement à dire que le faucon, dont la couleur tire sur le blanc, surpasse tous les autres par sa rapidité et sa beauté; qu'il est plus vigoureux, plus hardi, plus facile à dresser; qu'il est incomparable pour la puissance de son vol audacieux au plus haut des airs : cela tient, dit-on, à ce que cette espèce a le tempérament plus chaud que tous les autres individus de la même famille. On prétend encore que chez cet oiseau la nuance du plumage varie suivant les régions qu'il habite, et que c'est à la grande quantité de neige qu'il doit sa blancheur dans l'Arménie, le pays des Khazars, le Djordjân, et dans les contrées voisines qui font partie du territoire des Turcs. Si l'on en croit la tradition, un sage d'entre les khakâns, ou princes souverains, auxquels tous les rois des Turcs rendaient hommage, a dit : « Les faucons de notre pays, lorsque leurs petits sont éclos dans le nid, sortent pour leur chercher de la pâture; s'élevant dans les régions les plus froides de l'air

هنالك فغذّتها بها فلا تلبث ان تقوى وتنهض لاسراع الغداء
فيه وانهم ربما وجدوا فى اوكارها بين تلك الدواب اشلاء وقد
قال جالينوس ان الهواء حارٌّ رطب والبرد يعرض فيه لقوّة
الرياح المرتفعة ولا يخلو الجو من نشاء فيه وساكن وعن بليناس
انه قال الواجب اذا كان لهذين الاسطقسين يعنى الارض والماء
خلق وساكن ان يكون للاسطقسين الاعليين يعنى الهواء
والنار خلق وساكن ووجدت فى بعض اخبار الرشيد انه
خرج ذات يوم الى الصيد بملاد الموصل وعلى يده باز ابيض
فاضطرب على يده فارسله فلم يزل يحلق حتى غاب فى الهواء
ثم اطّلع بعد اليأس منه وقد علق بدابة تشبه الحيّة او

où l'atmosphère est froide et condensée, ils y saisissent tous les êtres qu'ils rencontrent et en nourrissent leur couvée. Les petits ne tardent pas à prendre des forces et à s'élancer eux-mêmes à la poursuite de leur proie. On trouve souvent dans les nids de faucons des membres provenant de ces êtres. » Djalinous (Galien), en faisant remarquer que l'air est chaud et humide, et que le froid n'y pénètre qu'à la suite des vents qui soufflent avec force à une grande hauteur, ajoute que cet élément est doué d'une puissance productive et qu'il est peuplé d'habitants. Belinas a dit aussi : « Puisque ces deux éléments, la terre et l'eau, ont leurs êtres créés et leurs habitants, il faut bien que les deux éléments supérieurs, la terre et le feu, aient aussi les leurs. » J'ai lu dans des mémoires, concernant Haroun er-Rechid, que ce prince partit un jour pour la chasse, sur le territoire de Mossoul, portant sur le poing un faucon blanc. Comme l'oiseau commençait à battre des ailes, le khalife le lança; l'oiseau s'éleva en tournoyant dans l'air jusqu'à ce qu'on le perdit de vue. Au moment où on le croyait perdu, il se

السمكة ولها ريش كاجنحة السمك فامر الرشيد فوضعت فى
طشت فلما عاد من تنصه احضر العلماء فسألهم هل تعلموا
للهواء ساكنا فقال مقاتل يا امير المؤمنين روينا عن جدّك عبد
الله بن عبّاس ان الهواء معمور بامم مختلفة الخلق فيها سكان
اقربها منّا دواب تبيض فى الهواء تفرخ فيه يرفعها الهواء الغليظ
ويربّيها حتى تنشا فى هيئة الحيات او السمك لها اجنحة ليست
بذات ريش تاخذها براة بيض تكون بارمنيّة فاخرج الطشت
اليهم واراهم الدابة واجاز مقاتلا يومئذٍ وقدا خبرنى غير
واحد من اهل التحصيل بمصر وغيرها من البلاد انهم راوا

montra de nouveau, ayant dans ses serres un animal qui tenait à la fois du serpent et du poisson, et qui avait des plumes en forme de nageoires. Rechid le fit mettre dans un vase. A peine de retour de la chasse, il convoqua les savants et leur demanda s'ils croyaient qu'il y eût des habitants dans l'air : « Émir des croyants, dit Mokatil, nous tenons par tradition de ton aïeul Abd-Allah, fils d'Abbas, que l'air est peuplé de différentes classes d'individus : ceux qui habitent les régions les plus rapprochées de nous sont des êtres qui pondent et couvent dans l'air; les petits sont ensuite absorbés par les couches épaisses de l'atmosphère, où ils trouvent à se nourrir jusqu'à ce qu'ils se développent sous la forme d'un serpent ou d'un poisson pourvu de nageoires et non de plumes véritables; c'est dans cet état qu'ils deviennent la proie des faucons blancs d'Arménie. » Le khalife prit alors le vase qui contenait l'animal et le montra à toute l'assemblée : ce fut à cette époque qu'il accorda à Mokatil le droit d'enseigner publiquement.

Plusieurs personnes, qui ont fait des observations en Égypte et dans d'autres pays, m'ont assuré avoir vu courir

Bu denizde, Corcân sahilinin karşısında, yırtıcı kuşlar arasında ses avcılarına en çabuk tepki veren ve en kolay eğitilen beyaz şahin türünü yakaladığımız başka adalar da var hâlâ. Ancak bir hatası var; Onu adalardan alan avcılar onu sadece balıkla beslediğinden, başka bir diyete tabi tutulunca bitkin düşer ve gücünü kaybeder. Avlanmak üzere eğitilmiş şahin kuşların gerçek aşıkları, İranlılar, Türkler, Rumiler, Hintliler ve Araplar arasında, rengi beyaza dönüşen şahinin hızı ve güzelliğiyle diğer şahinleri geride bıraktığı konusunda genel olarak hemfikirdir; daha güçlü, daha cesur ve eğitilmesi daha kolay; en yüksek havada cesur uçuşunun gücüyle karşılaştırılamaz; bunun geçerli olduğunu söylüyorlar; bu türün aynı ailenin diğer tüm bireylerinden daha sıcak bir mizaca sahip olduğu. Ayrıca bu kuşun tüylerinin renginin yaşadığı bölgelere göre değişiklik gösterdiği, beyazlığını Hazarların ülkesi Ermenistan, Corcan ve bölgedeki kar miktarının çokluğuna borçlu olduğu da ileri sürülmektedir. Türk topraklarının bir parçası olan komşu ülkeler. Geleneğe göre, Türklerin tüm krallarının saygı duyduğu hakanlar veya hükümdar prensler arasında bir bilge şöyle dedi: "Ülkemizin şahinleri, yavruları yuvada yumurtadan çıkınca, dışarı çıkarlar, onlar için yiyecek ararlar, havanın soğuk ve yoğun olduğu havanın en soğuk bölgelerinden yükselirler, oradaki tüm varlıkları ele geçirirler; Yavrularıyla tanışıp onları beslerler. Gençler kısa sürede güç kazanır ve avlarının peşine düşerler. Havanın sıcak ve nemli olduğunu, soğuğun ise ancak büyük yükseklikte esen rüzgârlardan sonra içeri girdiğini belirten Calinus (Galen), bu elementin üretken bir güce sahip olduğunu ve sakinleri bu elementle dolu olduğunu ekliyor. Belinas ayrıca şunları söyledi: "Bu iki unsurun, toprak ve suyun, yaratılmışları ve sakinleri olduğuna göre, iki unsurun da birleşmesi gerekir. Harun er-Rechid ile ilgili anılarımda, bu şehzadenin bir gün avlanmak için Musul topraklarına, yumruğunda bir şahin taşıyarak çıktığını okumuştum. Halife onu kanatlarından fırlattı; kuş gözden kaybolduncaya kadar

havada daireler çizerek yükseldi. Kaybolduğu sanıldığı anda pençelerinde hem yılan hem de balık olan, yüzgeç şeklinde tüyleri olan bir hayvanla yeniden ortaya çıktı Rechid onu bir vazoya yerleştirdi. Avlanmanın ardından bilginleri çağırdı ve onlara havada yaşayanların olduğuna inanıp inanmadıklarını sordu: "Müminlerin Emiri" dedi Mokatii, "biz geleneklere göre Abbas'ın oğlu atanız Abdullah, havada farklı sınıflardan bireylerin yaşadığını söylüyor: Bize en yakın bölgelerde yaşayanlar, havada yumurtlayan ve kuluçka yapan varlıklardır; yavrular daha sonra atmosferin kalın katmanları tarafından emilir ve burada bir yılan veya gerçek tüylerle değil yüzgeçlerle donatılmış bir balık şeklinde gelişene kadar yiyecek bulurlar; bu durumda Ermenistan'ın beyaz şahinlerine yem oluyorlar." Daha sonra Halife, içinde hayvanın bulunduğu vazoyu alıp tüm topluluğa gösterdi. İşte bu sırada Mokatil'e halka açık ders verme hakkını verdi.

فى الجوّ حيات تسعى كاسرع ما يكون من البرق بيض وانما ربما
وقعت على الحيوان فى الارض فتتلفه وربما سمع لطيرانها من
الليل وحركتها فى الهواء صوت كنشر ثوب جديد فربما يقول
من لا علم له او غيره من البشر ان هذا صوت ساحرة تطير
ذات اجنحة من قصب وللناس كلام كثير فيما ذكرنا
واستدلالهم بما يحدث فى الاسطقس من الحيوان وانه يجب
على هذه القضية ان يحدث بين العنصرين الخفيفين وهما
الهواء والنار نشو وحيوان كحدوثه بين الثقلين وهما الارض
والماء قال المسعودى وقد وصف الحكماء والملوك البزاة واغرقت
فى الوصف واطنبت فى المدح فقال خاقان ملك الترك البازى
شجاع مُؤيّد وقال كسرى انوشروان البازى رفيق يحسن الاناءة

dans l'air, rapides comme l'éclair, des serpents blancs qui souvent se précipitaient sur la terre et y exterminaient les animaux. Il n'est pas rare non plus d'entendre dans le silence de la nuit un bruit semblable au frôlement d'une étoffe neuve et qui provient du vol de ces serpents à travers les airs; les gens simples et ignorants l'attribuent aux sorcières qui traversent l'espace avec des ailes de roseau. Au surplus, on a beaucoup discuté sur ce sujet, et l'on a cherché à prouver que chaque élément produisait des espèces qui lui étaient propres; car il est naturel de supposer que la génération des êtres a lieu dans les deux éléments légers, l'air et le feu, comme elle a lieu dans les deux éléments lourds, la terre et l'eau.

Non-seulement les sages, mais encore les rois, ont décrit le faucon avec beaucoup de détails et se sont étendus sur son éloge. Un khakân des Turcs a dit: « Le faucon est un brave qui met l'ennemi en fuite. » Selon Kosroës Enouchirwân, « le faucon est un ami qui sait temporiser au besoin

Mısır'da ve diğer ülkelerde gözlem yapan birçok kişi, havada şimşek hızıyla koşan, sık sık yeryüzüne koşan ve oradaki hayvanları yok eden beyaz yılanlar gördüklerini bana temin etti. Gecenin sessizliğinde, bu yılanların havada uçuşundan kaynaklanan, yeni kumaş hışırtısına benzer bir ses duymak da alışılmadık bir durum değil; Basit ve cahil insanlar bunu kamıştan kanatlarla uzayı geçen cadılara bağlarlar. Üstelik bu konu üzerinde çok tartışılmış, her elementin kendine özgü türler ürettiği kanıtlanmaya çalışılmış; Çünkü varlıkların oluşumunun iki ağır element olan toprak ve suda olduğu gibi iki hafif element olan hava ve ateşte de gerçekleştiğini varsaymak doğaldır.

ولا يؤخّر الفرص اذا امكنت وقال قيصر البازى ملك كريم ان احتاج اخذ وان استغنى ترك وقالت الفلاسفة حسبك فى البازى سرعة فى الطلب وقوّة على الرزق وفى السمو اذا طالت قوادمه وبعد ما بين منكبيه وذلك ابعد لغايته واخف لسرعته الا ترى ان الصقور لا تزداد فى غاياتها الا بعدا وسرعة وقوّة على التكرار وذلك لطول قوادمها مع كثافة اجسامها وانما قصرت غاية البازى لقصر جناحه ورقّة جسمه فاذا طالت به الغاية بهّره ذلك حتى تشتدّ نفسه ولا توق الجوارح الّا من قصر القوادم الا ترى ان الدراج والسُمان والحجل واشباهها

et ne perd jamais l'occasion quand elle se présente. » Un César a dit de cet oiseau que c'était « un roi généreux, ne prenant que ce qu'il lui faut et laissant ce dont il n'a pas besoin. » Les philosophes ont remarqué que les faucons les plus estimés pour la rapidité de leur élan, pour la vigueur avec laquelle ils attaquent leur proie, et pour la hauteur à laquelle ils s'élèvent dans les airs, sont ceux dont les pennes sont le plus longues et dont le poitrail est le plus large; ce sont, en effet, les plus forts et les plus légers. Il est certain que les oiseaux de proie, en général, qui sont capables d'aller à de grandes distances avec beaucoup de rapidité et d'impétuosité dans l'attaque, le doivent à la longueur de leurs pennes et à la solide structure de leur corps. Si le faucon ne peut pas fournir une longue course, c'est qu'il a les ailes trop courtes et le corps frêle; dans ce cas, s'il a un trop grand espace à franchir, il est bientôt essoufflé et perd haleine; aussi les oiseaux de proie n'attaquent-ils que les oiseaux qui ont des pennes très-courtes. Les individus de cette espèce, tels que les francolins, les cailles, les perdrix et d'autres encore, ne pourraient jamais soutenir

حين قصرت قوادمها كيف قصرت غاياتها وقال ارستجانس البازى طير عارى الجناب وربما يقويه فى كسوره يزيد خاصته ورجلته وهو اضعف الطير جسما واشجعها قلبا وذلك لفضله على سباع الطير بالجزء الذى فيه من الحرارة التى ليست فى شى من غيره ووجدنا صدورها منسوجة بالعصم لا لحم عليه وقال جالينوس مؤيّدًا لما ذهب اليه ارستجانس ان البازى لا يتّخذ وكرا الّا فى شجرة لفّاء مشبّكة بالشوك مختلفة الجون من شجرة خشن يطلب بذلك الكنّ والدفع آلام الحرّ والبرد واذا اراد ان يفرّخ بنا لنفسه بيتا وسقفه تسقيفا لا يصل اليه مطر ولا ثلج اشفاقا على نفسه وفراخه من البرد والضرّ وقد ذكر ادهم بن محرز ان اوّل من لعب بالصقور الجرث بن معوية

un vol prolongé. « Le faucon, dit Aristogène, est un oiseau qui n'a pas de membrane adhérente aux poumons, ce qui contribue peut-être à fortifier ses membres, et à rendre son corps plus svelte et plus agile. C'est à la fois le plus faible et le plus courageux de tous les oiseaux de proie, sur lesquels il l'emporte, grâce à la chaleur exceptionnelle de son tempérament. Nous avons constaté par nous-même que sa poitrine était tapissée de tendons entièrement dégarnis de chair. » Galien confirme la vérité de ces observations et ajoute : « Le faucon construit son nid dans des arbres au bois dur, au feuillage touffu, aux épines entrelacées et se croisant dans tous les sens; il trouve ainsi un abri contre la chaleur et le froid. Lorsqu'il veut faire ses petits, il se bâtit une maisonnette dont la toiture, impénétrable à la pluie comme à la neige, le garantit lui et sa couvée de toutes les injures de l'air. »

Suivant Edhem, fils de Moharriz, le premier qui prit le divertissement de la chasse avec des oiseaux de proie fut

Sadece bilgeler değil, krallar da şahini çok detaylı bir şekilde anlatmış ve onun övgüsünü uzun uzun anlatmışlardır. Bir Türk hakan şöyle dedi: "Şahin, düşmanı kaçıran yiğit adamdır." Kosroës Enouşirwân'a göre şahin, gerektiğinde geciktirmeyi bilen ve ortaya çıktığında fırsatı asla kaçırmayan bir dosttur. "Bir Sezar, bu kuşun cömert bir kral olduğunu, yalnızca ihtiyaç duyduğu şeyi aldığını ve ihtiyaç duymadığını bıraktığını söylemişti." Filozoflar, şahinlerin hızları ve hızları nedeniyle, düşmanlarına saldırdıkları güç nedeniyle en çok değer verdiklerini fark etmişlerdir, avları ve havada yükseldikleri yüksekliğe göre, kulak kepçeleri en uzun ve göğüsleri en geniş olanlardır; aslında en güçlüleri ve en hafifleridir. Genel olarak büyük mesafeleri büyük bir hızla ve ataklıkla kat edebilen yırtıcı kuşların, bunu tüylerinin uzunluğuna ve vücutlarının sağlam yapısına borçlu oldukları kesindir. Şahin uzun bir uçuş sağlayamıyorsa kanatlarının çok kısa ve vücudunun zayıf olmasındandır; bu durumda geçemeyeceği kadar geniş bir alan varsa, kısa sürede nefesi kesilir ve nefesi kesilir; bu nedenle yırtıcı kuşlar yalnızca tüyleri çok kısa olan kuşlara saldırır. Bu türün turaç, bıldırcın, keklik ve diğerleri gibi bireyleri asla uzun süreli bir uçuşa dayanamaz. "Aristogenes'e göre şahin, akciğerlerine yapışan zarı olmayan, belki de uzuvlarının güçlenmesine, vücudunun daha ince ve çevik olmasına katkıda bulunan bir kuştur. Aynı zamanda en zayıf ve en cesur kuştur. mizacının olağanüstü sıcaklığı sayesinde tüm yırtıcı kuşlara hakim olduğunu gördük. Göğsünün tamamen tendonlarla kaplı olduğunu kendi gözümüzle gördük. Galen bu gözlemlerin doğruluğunu doğruluyor ve şunu ekliyor: “Şahin yuvasını sert ağaçlı, gür yapraklı ve her yöne dolanan dikenli ağaçlara kurar; böylece sıcağa ve soğuğa karşı sığınak bulur.

Yavrularını doğurmak istediğinde kendine bir ev inşa eder; çatısı yağmur ya da kardan etkilenmez, kendisini ve yavrularını havanın tüm olumsuz etkilerinden korur.

بن ثور الكندى وهو ابو كندة فانه وقف يوما لقانص قد
نصب حباله للعصافير فانقضّ اكدر على عصفور منها قد علق
فعلقه الاكدر وهو الصقر ومن اسمائه ايضا الاجدل فجعل
ياكل العصفور وقد علق فعجب الملك منه وأُتى به وقد اندقّ
جناحه وهو دائب ياكل العصفور فرمى به فى كسر البيت فراه
قد دجن ولا يبرح ولا ينفر واذا دسر اليه طعام اكله واذا
راى لحما نهض الى يد صاحبه حتى دعى فاجاب وطعم على
اليد فكانوا يتباهون بحمله اذ راى يوما حمامة وطار اليها عن
يد حامله فغلقها فامر الملك باتخاذها والتصيد بها فبينما
الملك يسير يوما اذ نهضت ارنب فطار الصقر اليها فاخذها

El-Haret, fils de Moâwiah, fils de Tawr el-Kendi, appelé aussi Abou-Kendah. Il regardait un jour un chasseur qui venait de tendre ses filets pour prendre des moineaux; soudain un oiseau de proie, de l'espèce appelée *ekder* ou *edjdel*, qui est proprement le *sakr* (gerfaut), se précipita sur un des moineaux retenus dans le filet, le saisit avec ses serres et se mit à le dévorer, quoiqu'il vînt lui-même d'être pris. Le roi, très-étonné, se le fit apporter; il avait une aile cassée, mais n'en continuait pas moins à se repaître de sa proie. Placé dans un coin de la tente, il s'apprivoisa et ne chercha pas à s'enfuir. Il mangeait ce qu'on lui jetait; mais lorsqu'il voyait de la viande, il se dressait pour la prendre à celui qui la tenait; il finit par répondre à la voix qui l'appelait et par manger dans la main. C'était à qui le porterait sur le poing. Un jour il vit une colombe, il s'envola aussitôt et la saisit. C'est alors que ce prince ordonna d'utiliser ces oiseaux de proie pour la chasse. Un autre jour, comme il était à la promenade, un lièvre sortit de son gîte; le gerfaut fondit sur lui et le prit; dès lors le roi se servit de cet oiseau de

Moharriz oğlu Edhem'den (Ethem?) sonra yırtıcı kuşlarla avlanma eğlencesini ilk benimseyen, Tawr el-Kendi'nin oğlu, Abu-Kendah olarak da bilinen Moaviah'ın oğlu El-Haret oldu. Bir gün serçe yakalamak için ağlarını yeni kuran bir avcıya baktı; birdenbire, ekder veya ecdel denilen türden, gerçek adı sakr (gerfaut) (Ak Sungur) olan bir yırtıcı kuş, ağda tutulan serçelerden birinin üzerine atıldı, onu pençeleriyle yakaladı ve kendisi daha yeni yeni çıkmış olmasına rağmen onu yutmaya başladı. Çok şaşıran kral bunu kendisine getirtmişti; Kanadı kırılmıştı ama yine de avıyla ziyafet çekmeye devam ediyordu. Çadırın bir köşesine konulduğunda uysallaştı ve kaçmaya çalışmadı. Kendisine atılanı yedi; ama eti görünce onu tutandan almak için ayağa kalktı; kendisini çağıran sese cevap verdi ve elinden yemek yedi. Bunu kimin yumruğuna taktığına bağlıydı. Bir gün bir güvercin gördü, hemen uçup onu yakaladı. İşte o zaman bu prens bu yırtıcı kuşların avlanmak için kullanılmasını emretti. Başka bir gün yürüyüşe çıkarken evinden bir tavşan çıktı; (gerfaut) (Ak Sungur) onun üzerine atladı ve onu aldı; o andan itibaren kral bu yırtıcı kuşu kuşları ve tavşanları avlamak ve öldürmek için kullandı; Daha sonra Araplar da bu uygulamayı benimsemiş ve akabinde (gerfaut) (Ak Sungur) herkesin elinde bulunmuştur.

فطلب بها الطير والارانب فقتلها واخذتها العرب بعده ثم
استفاضت فى ايدى الناس واما الشواهين فان ارستجانس
الحكيم ذكر فى كتاب وجّه به الى المهدى ملك الروم من ارضه
هدية ان ملكا من ملوك الروم يقال له فسيان نظر يوما الى
شاهين يهوى منحدرا على طير المآء فيضربه ثم يهوى مرتفعا
فى الهوى حتى فعل ذلك مرارا فقال هذا طير ضارٍ تدلنا
قوة انحداره على الطير فى المآء انه ضارٍ وتدلنا سرعة ارتفاعه
فى جوّ السمآء انه طير آبق فلما نظر الى حسن تكراره اعجبه
فكان اوّل من اتخذ الشواهين وقد ذكر سعيد بن عبيس
عن هاشم بن لُحَيْج قال خرج قسطنطين من عمّوريّة يتصيد

proie pour chasser et tuer les volatiles et les lièvres; plus tard, les Arabes adoptèrent cet usage, et par la suite le gerfaut se trouva dans toutes les mains.

Quant au faucon royal, voici ce que raconte Aristogène le Philosophe, dans un livre qu'un des rois de Roum avait envoyé en présent à El-Mehdi : « Un des rois de Roum, appelé Feçian, vit un jour un faucon royal s'abattre sur un oiseau aquatique, le frapper, puis s'élever de nouveau dans les airs et renouveler plusieurs fois le même manége. « Certes, dit le prince, voilà un oiseau propre à la chasse; la force avec laquelle il s'est précipité sur sa proie jusque dans l'eau prouve assez qu'il a été dressé; et la rapidité de son vol, en s'élevant dans les airs, montre que c'est un esclave échappé. » L'admiration du roi redoubla en voyant le faucon revenir à la charge; aussi fut-il le premier qui fit dresser ces oiseaux de proie. » Sâïd, fils d'Obaïs, raconte, d'après Hachem, fils de Khodaïdj, que Constantin sortit un jour d'Ammouriyah pour chasser au faucon. Parvenu sur les bords

بالبزاة حتى انتهى الى خليج نيطس الجارى الى بحر الروم فعبر
الى مرج بين الخليج والبحر فسيح مديد فنظر الى شاهين
ينقض على طير المآء فاعجبه ما راى من سرعته وضراوته وجرأته
على صيده فامر باصطياده فضرّاه فكان قسطنطين اوّل من لعب
بالشواهين ونظر الى ذلك المرج طويل البساط مفروش بالوان
الزهر فقال هذا موضع حصين بين بحر ونهر وله سعة وامتداد
يصلح ان يكون فيه مدينة فبنا القسطنطينية وسنذكر فيما
يرد من هذا الكتاب عند ذكرنا لملوك الروم خبر قسطنطين
ابن هلاين هذا وما كان من خبره وهو المظهر لدين النصرانية
وهذا الوجه احد ما ذكر فى السبب الداعى الى بنآء
القسطنطينية وقد ذكر ابن غفير عن ابى زيد الفهرى انه كان

du canal de Nitas, qui se décharge dans la mer de Roum, il le traversa et arriva à une vaste prairie, située entre le canal et la mer : il y vit un faucon royal se précipiter sur un oiseau aquatique avec tant de rapidité, d'ardeur et d'audace, qu'il en fut charmé; il ordonna donc de le prendre et de le dresser à la chasse, et il fut le premier qui utilisa, pour son plaisir, ces oiseaux de proie. Ravi aussi de la beauté de cette vaste prairie toute émaillée de fleurs, il s'écria, « Voilà un endroit fort par sa position entre une mer et un fleuve, suffisamment large et spacieux; c'est un emplacement convenable pour une ville; » et il y fonda Constantinople. Plus bas, dans cet ouvrage, en traitant des rois de Roum, nous parlerons de ce Constantin, fils d'Hélène, et de son histoire; ce même prince fut un des plus grands propagateurs de la religion chrétienne. Quoi qu'il en soit, c'est à ce que nous venons de raconter qu'il faut attribuer, suivant plusieurs écrivains, la fondation de Constantinople. Ibn-Gafir rapporte, d'après Abou-Zeïd el-Fihri, que, sui-

Kraliyet şahini konusunda Filozof Aristogenes, Rum krallarından birinin El-Mehdi'ye hediye olarak gönderdiği kitapta şöyle anlatıyor: "Rum krallarından (gerfaut) (Ak Sungur) adındaki biri bir gün bir kraliyet şahini gördü. Şahin bir su kuşunun üzerine düşer, ona vurur, sonra tekrar havaya yükselir ve aynı manevrayı birkaç kez tekrarlar, dedi prens, bu kesinlikle avlanıyor, bu göreve uygun bir kuş ; avına doğru suya doğru koşarken gösterdiği güç onun eğitimli olduğunu yeterince kanıtlıyor ve havaya yükselen uçuşunun hızı da onun kaçmış bir köle olduğunu gösteriyor; Şahinin saldırıya döndüğünü gören kralın hayranlığı iki katına çıktı; aynı zamanda bu yırtıcı kuşları ilk eğiten de oydu." Obays'in oğlu Said, Khodayc (Kutay)'in oğlu Haşem'e göre Konstantin'in bir gün şahinlerle avlanmak için Ammuriyah'dan ayrıldığını anlatıyor. Nitas kanalından kıyıya varmak Rum denizine boşalan kanalı geçti ve kanal ile deniz arasında bulunan geniş bir çayıra ulaştı: orada bir kraliyet şahininin bir su kuşuna öyle bir hız, şevk ve cesaretle koştuğunu gördü ki büyülendi, bu yüzden onun alınmasını ve avlanmak üzere eğitilmesini emretti ve bu kuşları kendi zevki için kullanan ilk kişi oldu; Tamamı çiçeklerle kaplı bu geniş çayırın güzelliğinden de memnun olarak haykırdı: Burası denizle nehir arasındaki konumu nedeniyle yeterince geniş ve güçlü bir yer. ferah; bir kasabaya uygun bir yer;" ve orada Konstantinopolis'i kurdu. Bu eserin ilerleyen kısımlarında Rum krallarını ele alırken, Helen oğlu Konstantin'den ve onun tarihinden söz edeceğiz; aynı prens Hıristiyan dininin en büyük propagandacılarından biriydi. Durum ne olursa olsun, birçok yazara göre Konstantinopolis'in kuruluşunu az önce tanımladığımız şeye bağlamamız gerekir. İbn-Gafir, Abou-Zeyd el-Fihri'ye göre, Lodarikeh adı altında bilinen İspanya hükümdarlarının sarayında kullanılan görgü kurallarına uyarak, prensin ata bindiği her

seferde, özel eğitimli şahinler olduğunu bildiriyor, orduyu takip etti ve eskortunun üzerinde uçtu; Kendisi atından inene kadar dönüşümlü olarak yere ve gökyüzüne doğru uçmayı bırakmadılar, çünkü daha sonra onun çevresine düştüler. Bir gün bu krallardan Azrak adındaki biri ata binerken, şahinler de ona eşlik ederken, âdet gereği bir kuş görününce, şahinlerden biri ona koşup onu yakaladı. Kral büyülendi ve onları avcılık için eğitti; bu eğlenceyi Mağrip ve İspanya'ya ilk tanıtan kişi bu prens oldu.

من رتبة ملوك الاندلس اللذارقة اذا ركب الملك منهم
صارت الشواهين فى الهوآء مظلّة لعسكره مُحيّمة على موكبه
تحدر عليه مرّة وترتفع اخرى معلّمة لذلك فلا تزال على ما
وصفنا فى حال مسيرة حتى ينزل فتقع حوله الى ان ركب يوما
ملك منهم يقال له ازرق وصارت الشواهين معه على ما ذكرنا فاستثار
طائرٌ فطار عليه شاهين منها فاخذه فاعجب بذلك الملك وضرّاها
على الصيد فكان اوّل من تصيّد بها فى المغرب وبالاندلس قال
المسعودى وكذلك ذكر جماعة من اهل العلم بهذا الشان انه
كان اوّل من لعب بالعقبان اهل المغرب فلما نظرت الروم الى
شدّة اسرها وافراط سلاحها قالت حكماؤهم هذا الذى لا

vant l'étiquette en usage à la cour des souverains d'Espagne, connus sous le nom de Lodarikeh, toutes les fois que le prince montait à cheval, des faucons royaux, dressés exprès, suivaient l'armée et planaient au-dessus de son escorte; ils ne cessaient pas de voler alternativement vers la terre et vers le ciel, jusqu'à ce que lui-même mît pied à terre, car alors ils s'abattaient autour de lui. Un jour qu'un de ces rois, nommé Azrak, était monté à cheval, et que les faucons l'accompagnaient, suivant leur habitude, un oiseau étant venu à se montrer, un des faucons se précipita sur lui et le saisit. Le roi en fut charmé et les fit dresser pour la chasse; ce prince fut le premier qui introduisit ce divertissement dans le Magreb et dans l'Espagne.

Plusieurs auteurs, très-versés dans ces matières, disent que l'art de dresser les aigles noirs à la chasse a pris naissance dans le Magreb. Lorsque les Roumis virent la force de ces oiseaux et la puissance des armes que la nature leur a données, leurs sages ne purent s'empêcher de dire qu'ils étaient plus nuisibles qu'utiles. On raconte qu'un

يقوم خيرها بشرها وذكر ان قيصر اهدى الى كسرى عقابا
وكتب اليه انها تعمل اكثر من عمل الصقر الذى اعجبه صيده
فامر بها كسرى فارسلت على ظبى عرض له فدقّته فاعجبه ما
راى منها فانصرف مسرورا وجوّعها ليضرّيها فوثبت على صبى
له فقتلته فقال كسرى وترنا قيصر فى اولادنا بغير جيش ثم ان
كسرى اهدى الى قيصر نمرا وكتب اليه انه يقتل الظبآء
وامثالها من الوحش وكتم ما صنعت العقاب فاعجب قيصر عن
حسن الخبر ووافق صفته ما وصف من الفهد وغفل عنه
فافترس بعض فتيانه فقال صادنا كسرى فان كنا صدناه فلا
باس بذلك وتغلغل بنا الكلام عند ذكرنا لبحر جرجان وجزائره

César envoya en présent un aigle noir à un Kosroès, et lui écrivit que cet oiseau était bien supérieur au gerfaut dont il admirait l'ardeur pour la chasse. Par ordre du Kosroès, l'aigle fut lancé contre une gazelle qui se montra là par hasard, et la frappa à coups redoublés. Ce spectacle plut au prince, qui s'en alla très-satisfait. Pour dresser l'aigle à la chasse on lui fit endurer la faim; mais un jour il se précipita sur un fils du roi et le tua. « Ah! s'écria ce prince, le César nous attaque dans nos enfants sans mettre de troupes en campagne. » Le Kosroès, sans rien dire de ce que l'aigle avait fait, envoya à son tour un léopard au César, en lui disant qu'il était excellent pour chasser les gazelles et toutes les autres espèces de gros gibier. On ne se lassait pas d'admirer la beauté de ce léopard qui ressemblait beaucoup à un loup-cervier; mais comme on négligeait de le surveiller, il mit en pièces un des enfants du César. « Pourquoi s'affliger? dit ce prince; Kosroès nous a pris au piége, comme nous l'y avions pris nous-mêmes. » Nous ne pousserons pas plus loin cette digression à laquelle nous nous sommes laissé entraîner à propos de la mer de Djordjân

Bu konularda çok bilgili olan birçok yazar, kara kartalları avlanmak için eğitme sanatının Mağrip'te ortaya çıktığını söylüyor. Rumiler bu kuşların gücünü ve doğanın onlara verdiği silahların gücünü görünce, bilgeleri bunların yarardan çok zararlı olduğunu söylemeden edemediler. Söylenene göre Sezar bir kara kartalı Kosroes'e hediye olarak göndermiş ve ona bu kuşun avlanma tutkusuna hayran olduğu kır şahinlerinden çok daha üstün olduğunu yazmıştı. Kartal, Kosroes'in emriyle tesadüfen ortaya çıkan bir ceylanın üzerine fırlatıldı ve ona çift darbeyle vurdu. Bu gösteri prensi çok memnun etti ve oradan oldukça memnun ayrıldı. Kartalı avlanma konusunda eğitmek için açlığa dayanması sağlandı; ama bir gün kralın oğlunun üzerine koşup onu öldürdü. "Ah! diye haykırdı bu prens, Sezar sahaya asker çıkarmadan çocuklarımıza saldırıyor. Kosroes, kartalın ne yaptığına dair hiçbir şey söylemeden Sezar'a bir leopar göndererek, bunun ceylanları ve diğer tüm büyük av hayvanlarını avlamak için mükemmel olduğunu söyledi. "loup-cervier" vaşak kurduna çok benzeyen bu leoparın güzelliğine hayran olmaktan hiç bıkmadık; ama ona bakmayı ihmal ettikleri için Sezar'ın çocuklarından birini parçaladı. "Neden üzülelim ki?" dedi bu prens; bizim onu tuzağa düşürdüğümüz gibi Kosroes de bizi tuzağa düşürdü." Corcan denizi ve

adaları konusunda kendimize yol açtığımız bu sapkınlığı daha fazla ileri götürmeyeceğiz; Yunan kralları bölümünde şahinler ve farklı yırtıcı kuş türleri hakkında birkaç ayrıntı daha verme hakkını saklı tutuyoruz.

الى الكلام فى انواع الجوارح وسنذكر لمعا من اخبار البزاة
واعداد اجناس الجوارح واشكالها عند ذكرنا لملوك اليونانيين
فلنرجع الان الى ذكر الباب والابواب ومن يلى السور من الامم
وجبل القبج وقد قلنا ان شرّ الممالك ممن جاورهم من الامم
مملكة جيدان ومملكهم مسلم يزعم انه رجل من العرب من
قحطان ويعرن بسليفان فى هذا الوقت وهو سنة اثنين وثلاثين
وثلثماية وليس فى مملكته مسلم غيره وولده واهله وارى ان
هذه السمة يسمّى بها كلّ ملك لهذا السقع وبين مملكة
جيدان وبين الباب والابواب اناس من المسلمين عرب لا
يحسنون شيا من اللغات غير العربية فى اجام هنالك وغياض
واودية وانهار كبار فى قرى قد سكنوها وقطنوا ذلك السقع من

et de ses îles; nous nous réservons de donner encore quelques détails sur les faucons et les différentes espèces d'oiseaux de proie, dans le chapitre des rois grecs.

Revenons maintenant à Bab el-Abwab, aux peuplades qui avoisinent la muraille, et à la description du Caucase. Nous avons déjà dit que de toutes les principautés qui se trouvent dans ces contrées, la plus redoutable par sa puissance était celle de Djidân; son roi est un musulman qui prétend appartenir à la famille arabe de Kahtân; excepté lui, ses enfants et sa famille, il n'y a pas dans ce pays d'autres sectateurs de l'islamisme. De nos jours, c'est-à-dire l'an 332, il porte le titre de Selifân, qui est commun, si je ne me trompe, à tous les souverains de ces provinces. Entre le royaume de Djidân et Bab el-Abwab se trouvent des musulmans, Arabes d'origine, qui ne parlent correctement que la langue arabe; ils vivent au fond des vallées, dans des bois et des forêts; de grandes rivières traversent leurs villages. Ils habitent ce pays depuis le temps où des hordes d'Arabes

الوقت الذى افتتحت فيه تلك الديار ممن طرى من بوادى
العرب اليها فهم مجاورون لمملكة جيدان الا انهم ممتنعون
بتلك الاشجار والانهار وهم على نحو ثلثة اميال من مدينة الباب
والابواب واهل الباب يتجدونهم ويلى مملكة جيدان مما يلى
القبج والسرير ملك يقال له برزبان مسلم ويعرن بلده هذا
بالكرج وهم اصحاب الاعجدة فكلّ ملك يلى هذه المملكة يُدعى
برزبان ثم يلى مملكة برزبان ملك يقال له غيق وهم اناس
نصارى لا ينقادون الى ملك ولهم رؤسا وهم مهادنون لاهل
مملكة اللان ثم يليهم مما يلى السرير والجبل مملكة يقال لها
زريكران[1] وتفسير ذلك عمّال الزرد لان اكثرهم عمّال الزرد

bédouins l'ont envahi en conquérants. Quoique voisins du royaume de Djidân, ils ont pu conserver leur indépendance, grâce aux remparts naturels que leur offrent leurs forêts et leurs fleuves; ils ne sont d'ailleurs qu'à une distance de trois milles de Bab el-Abwab, dont les habitants leur prêteraient main-forte au besoin.

Non loin de Djidân et sur la frontière du Caucase et de la principauté de Serir, se trouve un roi musulman qui porte, ainsi que tous les souverains du même pays, le titre de Berzbân; sa principauté est connue sous le nom de El-Kerdj; les habitants sont tous armés de massues.

On rencontre ensuite la principauté des Goumiks, peuplée de chrétiens qui ne reconnaissent pas de roi, mais obéissent à plusieurs chefs; ils sont en paix avec le royaume des Alans.

Près des Goumiks, toujours dans la direction de la montagne et du Serir, est situé le royaume des Zerikeràns (tribu moderne des Koubetchi), mot persan qui signifie fabricant de cottes de mailles. En effet, la plupart de ses habitants

Şimdi Bab el-Abwab'a, duvarı çevreleyen halklara ve Kafkasya'nın tanımına dönelim. Bu ülkelerde bulunan tüm beylikler arasında gücü bakımından en heybetli olanın Cidan olduğunu daha önce söylemiştik; Kralı Kahtân'ın Arap ailesine mensup olduğunu iddia eden bir Müslümandır; kendisi, çocukları ve ailesinden başka bu ülkede İslamcılık taraftarı yoktur. Şimdilerde, yani 332 yılında, yanılmıyorsam bu eyaletlerin tüm hükümdarlarında ortak olan Selifân unvanını taşıyor. Cidân krallığı ile Bab el Abwab arasında, yalnızca Arapça dilini doğru konuşan Arap kökenli Müslümanlar vardır; vadi diplerinde, ormanlarda ve ormanlarda yaşarlar; Köylerinin içinden büyük nehirler akıyor. Bedevi Arap sürülerinin burayı istila etmesinden bu yana bu ülkede yaşıyorlar. Cidân krallığının komşusu olmalarına rağmen orman ve nehirlerin kendilerine sunduğu doğal surlar sayesinde bağımsızlıklarını koruyabilmişlerdir; Üstelik, gerektiğinde sakinlerinin onlara yardım edebileceği Bab el-Abwab'dan sadece üç mil uzaktalar. Cidân'dan çok uzakta olmayan, Kafkasya sınırında ve Serir Beyliği'nde, aynı ülkenin bütün hükümdarları gibi Berzbân unvanını taşıyan bir Müslüman kral vardır; beyliği El Kerc adıyla biliniyor; sakinlerin hepsi sopalarla silahlanmış. Daha sonra, bir kralı tanımayan, ancak birkaç lidere itaat eden Hıristiyanların yaşadığı Gumik prensliğiyle karşılaşıyoruz; Alanların krallığıyla barış içindeler. Gumiklerin yakınında, hala dağ ve Serir yönünde, Farsça bir kelime olan zincir zırh yapımcısı anlamına gelen Zerikeràns'ın (modern Kubetşi kabilesi) krallığı bulunmaktadır. Gerçekten de sakinlerinin çoğu zincir zırh, üzengi, parça, kılıç ve diğer demir objeler yapıyor. Bunlar arasında

Müslümanlar, Hıristiyanlar ve Yahudiler de var. Ülkelerine erişim çok zor, bu da onları komşularının girişimlerine karşı koruyor.

والركب واللجم والسيوف وغير ذلك من انواع آلات الحديد
وهم ذو ديانات مختلفة مسلمون ونصارى ويهود وبلدهم خشن
قد امتنعوا بخشونته ممّن جاورهم من الامم ثم يلى هاؤلآء ملك
السرير ويدعى فيلان شاه يدين بدين النصرانية وقد ذكرنا
فيما سلف من هذا الكتاب انه من ولد بهرام جور وسمّى
صاحب السرير لان يزدجرد وهو الاخر من ملوك ساسان
حين ولّى منهزمًا قدّم سريره الذهب وخزائنه واموالة مع رجل
من ولد بهرام جور ليسير به الى هذه المملكة فيحرزها هنالك
الى وقت موافاته ومضى يزدجرد الى خراسان فقتل هنالك
وذلك فى خلافة عثمان بن عفان رضه على ما ذكرنا فى هذا
الكتاب فقطن ذلك الرجل فى هذه المملكة واستولى على ملكها

fabriquent des cottes de mailles, des étriers, des mors, des épées et d'autres objets de fer. On compte parmi eux des musulmans, des chrétiens et des juifs. Leur pays est d'un accès très-difficile, ce qui les protége contre les entreprises de leurs voisins.

Cette province est limitrophe du Serir (aujourd'hui Dagestân), dont le roi prend le titre de Filân-Chah; il professe la religion chrétienne. Nous avons fait remarquer, plus haut, qu'il descendait de Bahram-Gour. Voici à quelle occasion il fut surnommé *Sahib es-Serir,* possesseur du trône. Lorsque Yezdedjerd, dernier roi de la dynastie des Sassanides, prit la fuite devant les Arabes, il envoya devant lui, sous la conduite d'un homme de la race de Bahram-Gour, son trône d'or et toutes ses richesses, pour les mettre en sûreté dans cette province, jusqu'à ce que lui-même pût s'y rendre. Ce prince ayant été tué dans le Khoraçân, sous le khalifat d'Otmân, fils d'Affân, comme nous l'avons raconté dans cet ouvrage, son messager s'établit dans le Serir, où il

Bu eyalet, kralı Filân-Şah unvanını alan Serir'le (bugünkü Dağıstan) komşudur; Hıristiyan dinini savunuyor. Yukarıda Behram-Gur soyundan geldiğini belirtmiştik. Bu vesileyle kendisine tahtın sahibi Sahib es-Serir lakabı verilmiştir. Sasani hanedanının son kralı Yezdecerd, Arapların önünden kaçtığında, Bahram-Gur ırkından bir adamın önderliğinde, bu eyaletin güvenliği için altın tahtını ve tüm zenginliklerini ondan önce gönderdi, kendisi oraya gidebilene kadar. Bu eserde anlattığımız gibi, Affân oğlu Otmân'ın halifeliği döneminde Khoraçân'da öldürülen bu şehzadenin elçisi, daha sonra ailesinde kalıtsal hale gelen kraliyet iktidarını ele geçirdiği Serir'e yerleşti. ; bu nedenle kendisine Sahib es-Serir adı verildi. Humrac adı verilen başkentten bağımsız olarak bu krallık, prensin istediği kadar köle aldığı on iki bin köyden oluşuyor. Kafkasya'nın kollarından birindeki konumu nedeniyle ülkeye ulaşım oldukça zordur; Ayrıca kralın Hazarlara karşı yaptığı gezilerde avantajı vardır, çünkü o dağları işgal ederken bu halklar ovada yaşamaktadır.

وصار الملك فى عقبه فسمّى صاحب السرير ودار مملكته تعرف بجمرج[1] وله اثنتى عشر الف قرية يستعبد منها من يشآء وبلده بلد خشن منيع لخشونته وهو شعب من شعب القبخ وهو يغير على الخزر مستظهرًا عليهم لانهم فى سهل وهو فى جبل ثم يلى هذه المملكة مملكة اللان ومَلِكها يقال له كركندآج وهو الاسم الاعم لسائر ملوكهم وكذلك فيلان شاه هو الاعم لسائر ملوك السرير ودار مملكة اللان يقال لها مَعَصّ وتفسير ذلك الديانة وله قصور ومنترهات فى غير هذه المدينة يتنقل فى السكنى اليها وبينه وبين صاحب السرير مصاهرة فى هذا الوقت قد تزوج كلّ واحد منهما باخت الآخر وقد كانت

s'empara du pouvoir royal, qui, par la suite, devint héréditaire dans sa famille; il fut donc nommé *Sahib es-Serir*. Indépendamment de la capitale qui s'appelle Houmradj, ce royaume renferme douze mille villages d'où le prince tire autant d'esclaves qu'il le veut. Le pays est d'un accès très-difficile, grâce à sa position sur une des branches du Caucase; aussi le roi a-t-il l'avantage dans ses excursions contre les Khazars, parce que ce peuple habite en plaine, tandis que lui occupe la montagne.

Le royaume des Alans confine au Serir; ses rois portent tous le titre de Kerkandadj, comme ceux du Serir portent le titre de Filân-Chah. La capitale du pays s'appelle *Maas*, mot qui signifie dévotion. On trouve encore dans cette contrée des châteaux et des lieux de plaisance situés en dehors des villes, et où le roi se transporte de temps en temps. Le roi des Alans et celui du Serir ont contracté une alliance dans ces derniers temps, en se donnant mutuellement leurs sœurs en mariage. Après le triomphe de l'islamisme, sous la dynastie des Abbassides, les princes des Alans, qui pra-

ملوك اللان بعد ظهور الاسلام وفى الدولة العبّاسيّة اعتقدوا دين النصرانيّة وكانوا قبل ذلك جاهليّة فلما كان بعد العشرين والثلثماية رجعوا عما كانوا عليه من النصرانيّة وطردوا من كان قبلهم من الاساقفة والقسوس وقد كان انفذهم اليهم ملك الروم وبين مملكة اللان وبين جبل القبخ قلعة وقنطرة على وادٍ عظيم يقال لهذه القلعة قلعة اللان بنا هذه القلعة ملك فى قديم الزمان من الفرس الاوائل يقال اسبندیار بن يستاسف ورتّب فى هذه القلعة رجالا يمنعون اللان من الوصول الى جبل القبخ ولا طريق لهم الّا على هذه القنطرة من تحت هذه القلعة والقلعة على صخرة صمّآء لا سبيل الى فتحها والوصول اليها الّا باذن من فيها ولهذه القلعة المبنية على هذه الصخرة عين من المآء عذبة تظهر فى وسطها من اعلى هذه الصخرة

tiquaient la religion païenne, se convertirent au christianisme; mais après l'an 320, ils abjurèrent leurs nouvelles croyances, et chassèrent les évêques et les prêtres que le roi de Roum leur avait envoyés. Entre le royaume des Alans et le Caucase, il y a un château et un pont construit sur une rivière considérable. Le château est appelé *château des Alans;* il a été bâti autrefois par un des anciens princes de la Perse, Isbendiar (Isfendiar), fils de Guchtasp. Il y avait placé une garde chargée de fermer aux Alans la route du Caucase. Or ces peuples n'auraient pu y parvenir qu'en passant sur le pont qui est dominé par le château; celui-ci étant bâti sur un rocher inébranlable, il est impossible de s'en emparer et même d'y arriver, à moins que ceux qui le gardent ne s'y prêtent de bonne grâce. Du milieu de son enceinte, sur la partie la plus élevée du rocher, jaillit une source d'eau douce; aussi est-ce l'une des forteresses les

وهذه القلعة احد قلاع العالم الموصوفة بالمنعة وقد ذكرتها
الفرس فى اشعارها وما كان من اسبندیار بن یستاسف فى بنائها
ولاسبندیار فى الشرق حروب كثيرة مع اصناف من الامم وهو
السائر الى بلاد اقاصى الترك فخرب مدينة الصفر[1] وكانت من
المنعة بالموضع العظيم الذى لا يرام وبها تضرب الفرس الامثال
وما كان من افعال اسبندیار وما وصفناه فمذكور فى الكتاب
المعروف بكتاب البنكش نقله ابن المقفع فى اللسان العربى وقد
كان مسلمة بن عبد الملك بن مروان حين وصل الى هذا
السقع ووطى اهله اسكن فى هذه القلعة ناسا من العرب الى
هذه الغاية يحرسون هذا الموضع وربما حمل اليهم الرزق من
البر من ثغر تفليس وبين تفليس وبين هذه القلعة مسيرة

plus renommées du monde pour leur situation inexpugnable. Il en est souvent question dans les poésies persanes, où l'on trouve des détails sur l'histoire de sa fondation par Isfendiar, fils de Guchtasp. Ce prince eut à soutenir de nombreuses guerres contre différents peuples de l'Orient; il pénétra jusqu'aux extrémités du pays des Turcs et détruisit la ville de Sifr (ville de cuivre), place presque inabordable, située dans une position qui semblait défier toutes les attaques et dont la force était devenue proverbiale chez les Perses. Ces hauts faits et les autres exploits d'Isfendiar, dont nous avons parlé, se trouvent racontés en détail dans l'ouvrage intitulé *Kitab el-Benkech*, qui a été traduit en arabe par Ibn el-Mokaffà. Lorsque Moslemah, fils d'Abd-el-Melik, fils de Merwân, arriva dans le pays et qu'il en eut soumis les habitants, il plaça dans le château une garnison arabe, dont les descendants gardent encore de nos jours ce poste important. La plupart du temps ils reçoivent leurs approvisionnements, par terre, de Tiflis, qui est située à cinq jour-

خمسة ايام كفار ولو ان رجلا واحدا فى هذه القلعة لمنع سائر
ملوك الكفار ان يجتازوا بهذا الموضع لتعلقها فى الجوّ واشرافها
على الطريق والقنطرة والوادى وصاحب اللان يركب فى ثلثين
الف فارس وهو ذو منعة وباس شديد وذو سياسة من الملوك
ومملكته عمائرها متصلة غير منفصلة اذا تصايحت الديوك
تجاوبت فى سائر مملكته لاشتباك العمائر واتّصالها ثم يلى مملكة
اللان امّة يقال لها كشك وهم بين جبل القبخ وبحر الروم وهى
امّة نظيفة منقادة الى دين المجوسيّة وليس فيمن ذكرنا من
الامم فى هذا السقع انقا ابشارا ولا اصفى لونا ولا احسن
رجالا ولا اصبح نساء ولا اقوم قدودا ولا ارقّ اخصارا ولا اظهر
اكفالا واردافا ولا احسن شكلا من هذه الامة ونساؤهم

nées de marche. Cette distance est occupée par les infidèles; mais un seul homme, placé dans ce château, barrerait le passage à tous les rois infidèles, grâce à sa position pour ainsi dire aérienne, d'où il commande à la fois la route, le pont et le fleuve. Le roi des Alans peut mettre sur pied trente mille cavaliers; c'est un prince puissant, fort et ayant plus d'autorité que les autres princes. Son territoire offre une suite non interrompue d'habitations si rapprochées, que les coqs se répondent entre eux dans toutes les métairies, qui se touchent pour ainsi dire sur une grande étendue de pays.

Dans le voisinage des Alans, entre le Caucase et la mer de Roum, on rencontre les Kachaks, qui forment un peuple assez policé, appartenant à la religion des mages. Il n'y a pas une seule tribu, entre toutes celles qui peuplent ces contrées, où l'on rençontre un type plus parfait, un teint plus pur, des hommes plus beaux, des femmes plus agréables. Nulle part l'homme n'a le port plus élancé, la taille plus svelte, les hanches et le siége plus développés, les

Alanların krallığı Serir'le sınır komşusudur; Serir'deki kralların Filân-Şah unvanını taşıması gibi, krallarının tümü Kerkandac unvanını taşıyor. Ülkenin başkentine bağlılık anlamına gelen Maas adı veriliyor. Bu bölgede hâlâ kasabaların dışında bulunan ve kralın zaman zaman seyahat ettiği kalelere ve eğlence yerlerine rastlıyoruz. Alanlar kralı ile Serir kralı son zamanlarda bir ittifak yaparak kız kardeşlerini birbirlerine evlendirdiler. İslamcılığın zaferinden sonra Abbasi hanedanı döneminde pagan dinini uygulayan Alan prensleri Hıristiyanlığa geçtiler; ancak 320 yılından sonra yeni inançlarından vazgeçip Rum kralının kendilerine gönderdiği piskoposları ve rahipleri kovdular. Alan Krallığı ile Kafkasya arasında büyük bir nehrin üzerine inşa edilmiş bir kale ve bir köprü bulunmaktadır. Kalenin adı Alans Kalesi'dir; Bir zamanlar İran'ın eski prenslerinden Guştasp'ın oğlu İsbendiar (İsfendiar) tarafından yaptırılmıştır. Kafkasya'dan Alanlara giden yolu kapatmakla görevli bir muhafızı oraya yerleştirmişti. Artık bu insanlar bunu ancak kalenin hakim olduğu köprüyü geçerek başarabilirlerdi; Bu taşınmaz bir kayanın üzerine inşa edildiğinden, onu koruyanlar gönüllü olarak teslim etmedikçe onu ele geçirmek ve hatta ona ulaşmak imkansızdır. Kapalı alanın ortasından, kayanın en yüksek kısmından bir tatlı su kaynağı fışkırıyor; Aynı zamanda zaptedilemez konumu nedeniyle dünyanın en ünlü kalelerinden biridir. Guştasp oğlu İsfendiar tarafından kuruluş tarihinin ayrıntılarını bulduğumuz Fars şiirinde sıklıkla tartışılmaktadır. Bu prens, Doğu'nun farklı halklarına karşı çok sayıda savaş yürütmek zorunda kaldı; Türk ülkesinin uçlarına kadar sızarak, Persler arasında gücü dillere destan, her türlü saldırıya meydan okuyabilecek bir konumda bulunan, neredeyse ulaşılmaz bir yer

olan Sifr (bakır şehri) şehrini yerle bir etti. İsfendiar'ın bahsettiğimiz bu büyük eylemleri ve diğer kahramanlıkları, İbn el-Mokaffà tarafından Arapçaya tercüme edilen Kitab el-Benkeş adlı eserde ayrıntılı olarak anlatılmaktadır. Merwân oğlu Abdülmelik'in oğlu Müslüman ülkeye gelip orada yaşayanları boyunduruk altına aldığında, kaleye bir Arap garnizonu yerleştirdi ve bu garnizonun torunları bugün hala bu önemli görevi sürdürüyor. Çoğu zaman malzemelerini kara yoluyla, beş günlük yürüme mesafesindeki Tiflis'ten alıyorlar. Bu mesafe kâfirler tarafından işgal edilmiştir; ancak bu kaleye yerleştirilen tek bir adam, neredeyse havadaki konumu sayesinde, aynı zamanda yola, köprüye ve nehre komuta ettiği için tüm kâfir kralların geçişini engelleyebilir. Alanların kralı otuz bin atlı yetiştirebilir; o güçlü bir prenstir, güçlüdür ve diğer prenslerden daha fazla yetkiye sahiptir. Toprakları, birbirine o kadar yakın kesintisiz bir dizi konut sunuyor ki, geniş bir ülke genelinde, deyim yerindeyse birbirine dokunan tüm çiftliklerde horozlar birbirlerine tepki veriyor.

46 LES PRAIRIES D'OR.

موصوفات بلذّة للخلوة ولباسهن البياض والديباج الروى والسقلاطون وغير ذلك من انواع الديباج المذهب وبارضهم انواع من الثياب تصنع من الكتان وهو نوع يقال له الطلا ارقّ من الديبقى وابقى على الثوب عشرة دنانير يجهل الى ما يليهم من الاسلام وقد تحمل هذه الثياب ايضا ممن يجاورهم من الامم الا ان الموصون منها ما يجهل من هؤلاء واللان مستظهرة على هذه الامّة لا تنتصف هذه الامّة من اللان الا انها تمتنع من اللان بقلاع لها على ساحل البحر وقد تغوزع فى البحر الذى هم عليه فمن الناس من راى انه بحر الروم ومنهم من يرى انه بحر نيطس الا انهم يقربون فى البحر من بلاد طرابزندة والتجارات تتصل بهم منها فى المراكب

formes mieux proportionnées. Les femmes sont renommées pour le charme de leur commerce. Elles portent des vêtements blancs, se couvrent de brocarts de Roum, d'étoffes écarlates ou d'autres tissus brochés en or. On fabrique dans ce pays une étoffe de lin qu'on appelle *tala*, plus fine et plus solide que celle qui est nommée *dibaki;* un vêtement de cette étoffe revient à dix dinars. On l'exporte dans les contrées voisines soumises à l'islamisme, où l'on en rencontre également qui est fabriquée chez d'autres tribus; mais elle ne peut soutenir la concurrence avec celle que produisent les Kachaks. Ces derniers sont bien inférieurs en puissance aux Alans, et ils ne pourraient jamais garder vis-à-vis d'eux leur indépendance, s'ils n'avaient pour les protéger des places fortes bâties sur le bord de la mer. Cette mer, sur laquelle on n'est pas d'accord, est, suivant les uns, la Méditerranée, et suivant les autres, la mer de Nitas; toujours est-il que les Kachaks entretiennent par eau des rapports avec Trébizonde, dont ils ne sont pas éloignés, puisque

CHAPITRE XVII. 47

وتجهز من قبلهم ايضا والعلّة فى ضعفهم عن اللان تركهم ان يملكوا عليهم ملكا يجمع كلمتهم ولو اجتمعت كلمتهم لم تطقهم اللان ولا غيرها من الامم وتفسير هذا الاسم وهو فارسى التيه والصلف وذلك ان الفرس اذا كان الانسان تائها صلفا قالوا كَش ويلى هذه الامّة على هذا البحر امّة اخرى يقال لبلدهم السبع بلدان وهى امّة كبيرة ممتنعة بعيدة الدار لا اعلم ملتها ولا نمى الىّ خبرها فى دينها ويليها امّة عظيمة بينها وبين بلاد كشك نهر عظيم كالفرات يصبّ الى بحر نيطس وعليه طرابزندة يقال لهذه الامّة إرم[1] ذات خلق عجيب

des vaisseaux leur apportent des marchandises de cette ville, et qu'ils y en expédient à leur tour. Quant à leur infériorité par rapport aux Alans, elle tient à ce qu'ils ne sont pas réunis sous un même sceptre; il est certain que si tous ceux qui parlent leur langue formaient un corps de nation bien compacte, ni les Alans, ni aucun autre peuple ne pourraient rien entreprendre contre eux. Leur nom est persan et signifie: orgueil, vanterie; en effet, chez les Persans, le mot *kech* s'applique à un homme orgueilleux et superbe.

Sur les côtes de la même mer et dans le voisinage des Kachaks habite un autre peuple dont le territoire est appelé *Es-Sebâ Boldân*, les sept pays. C'est une nation puissante, qui sait se faire respecter, et dont les établissements s'étendent au loin. Je ne possède pas de renseignements précis sur ses lois et sur sa religion.

On rencontre ensuite une tribu nombreuse, dont le territoire est séparé de celui des Kachaks par un fleuve aussi considérable que l'Euphrate, et qui se jette dans la mer de Nitas, sur le bord de laquelle est bâtie Trébizonde. Cette tribu, appelée *Irem*, forme une très-belle race, qui*

Alanlar civarında, Kafkasya ile Rum Denizi arasında, Mecusiler dinine mensup, oldukça medeni bir halk oluşturan Kaçaklarla karşılaşıyoruz. Bu ülkelerde yaşayanlar arasında daha mükemmel bir tip, daha saf bir ten, daha güzel erkekler, daha hoş kadınlar bulduğumuz tek bir kabile yok. İnsan hiçbir yerde bu kadar ince bir duruşa, bu kadar ince bir bele, daha gelişmiş kalçalara ve oturuşa, daha iyi orantılı formlara sahip değil. Kadınlar ticaretlerinin (fahişelik) cazibesiyle ünlüdür. Beyaz elbiseler giyerler, kendilerini Rum brokarları, kırmızı kumaşlar veya altın işlemeli diğer kumaşlarla örterler. Bu ülkede tala denilen keten kumaş yapılıyor, dibaki denilen kumaştan daha ince ve sağlam; bu kumaştan bir elbisenin fiyatı on dinardır. İslamcılığa tabi komşu ülkelere ihraç ediliyor, orada da diğer kabileler arasında

yapıldığını görüyoruz; ama Kaçakların ürettiğiyle rekabet edemez. İkincisi, güç açısından Alanlardan çok daha aşağıdır ve eğer deniz kenarında kendilerini korumak için inşa edilmiş kaleleri olmasaydı, ki bu üzerinde anlaşmaya varılamazdı, onlardan bağımsızlıklarını asla koruyamayacaklardı. kimine göre Akdeniz, kimine göre Nitas Denizi; Gerçek şu ki, Kaçaklar, gemiler onlara bu şehirden mal getirdiğinden ve onlar da malları oraya gönderdikleri için, çok uzakta olmadıkları Trabzon ile deniz yoluyla ilişkilerini sürdürüyorlar. Alanlara göre daha aşağı olmalarına gelince, bu onların aynı asa altında birleşmemelerinden kaynaklanmaktadır; Şurası kesin ki, kendi dillerini konuşan herkes çok sıkı bir millet topluluğu oluştursaydı ne Alanlar ne de başka bir halk onlara karşı bir şey yapamazdı. İsimleri Farsçadır ve şu anlama gelir: orgueil (Gurur), övünme; aslında Persler arasında keş kelimesi gururlu ve üstün bir adam için kullanılır. Aynı denizin kıyılarında ve Kaçakların mahallesinde toprakları Es-Sebâ Boldân denilen yedi ülke denilen başka bir halk yaşamaktadır. Saygı duymasını bilen, kurumları her yere yayılmış güçlü bir millettir. Kanunları ve dini hakkında kesin bilgiye sahip değilim.

48 LES PRAIRIES D'OR.

واراوُها جاهليّة ولهذا البلد على هذا البحر خبر طريف فى
سمكة تاتيهم فى كلّ سنة فيتناولون منها ثم تعود ثانية فتتوجه
نحوهم من الشق الاخر فيتناولون منها وقد عاد اللحم على
الموضع الذى اخذ منه اوّلا وخبر هذه الامّة مستفيض فى
تلك الديار من الكفار ويلى هذه الامّة ساحل بين جبال
اربعة كلّ جبل منها ممتنع ذاهب فى الهوآء بين هذه الجبال
الاربعة من المسافة نحو منماية ميل صحراء فى وسط تلك
الصحراء دارة منقورة كانها قد خُطّت ببركال وشكلت دائرتها
خسفة منحوتة فى حجر صلد منخسف كما تدور الدائرة
استدارة تلك الخسفة نحو من خمسين ميلا قطع قائم يهوى
سفلا كحائط مبنى من اسفل الى علو يكون قعرة نحو من ميلين

est adonnée aux erreurs du paganisme. Un événement étrange se passe, dit-on, dans ces parages : tous les ans, des poissons viennent se mettre à la disposition des habitants, qui en dépècent une partie; plus tard, ils reviennent une seconde fois et leur présentent l'autre portion de leur corps dont ils s'approvisionnent; mais de nouvelles chairs ont déjà remplacé celles qui leur avaient été enlevées la première fois. Ce fait est bien connu de tous les infidèles qui peuplent ces contrées.

Non loin de cette tribu, le long de la côte, entre quatre montagnes dont les cimes escarpées se perdent dans les nues, s'étend une plaine d'environ cent milles de surface, au milieu de laquelle est une cavité circulaire qu'on dirait tracée au compas; elle ressemble à un puits creusé dans une roche vive; ce trou a près de cinquante milles de circonférence; il est coupé à pic, et ses parois offrent l'apparence d'un mur. Cet abîme a environ deux milles de profondeur, et il est impossible d'y descendre. La nuit, on y voit

Daha sonra toprakları Fırat kadar büyük bir nehirle Kaçakların topraklarından ayrılan ve kenarında Trabzon'un kurulduğu Nitas denizine akan çok sayıda kabileyle karşılaşıyoruz. İrem adı verilen bu kavim, paganizmin hatalarına teslim olmuş çok güzel bir ırk oluşturur. Bu bölgelerde tuhaf bir olayın yaşandığı söyleniyor: Her yıl balıklar gelir ve kendilerini bir kısmını kesen bölge sakinlerinin hizmetine sunar; daha sonra ikinci kez geri dönerler ve vücutlarının çekim yaptıkları diğer kısmını onlara sunarlar; ancak ilk kez onlardan alınan etin yerini yeni et almıştır. Bu gerçek, bu ülkelerde yaşayan tüm kafirler tarafından iyi bilinmektedir.

لا سبيل الى الوصول الى مستوى تلك الدارة ويرى فيها بالليل
نيران كثيرة فى مواضع مختلفة وبالنهار ترى فيها قرى ومعائر
وانهار تجرى بين تلك القرى وناس وبهائم الّا انهم يُرَون لطاف
الاجسام لبعد قعر للموضع لا يدرى من اى الامم هم ولا سبيل
لهم الى الصعود الى جهة من الجهات ولا سبيل لمن فوق الى
النزول اليهم بوجه من الوجوه وورآء تلك الجبال الاربعة على
ساحل البحر خسفة اخرى قريبة القعر فيها اجام وغياض
فيها انواع من القرود منتصبة القامات مستديرة الوجوه
والاغلب عليها صور الناس واشكالهم ذو شعر وربما وقع فى
النادر القرد منها اذا احتيل فى اصطياده فيكون فى نهاية من
الفهم والدراية الّا انه لا لسان له فيُعَبّر بالنطق ويفهم كلما

briller des feux dans différentes directions; le jour, on y distingue des villages au milieu desquels coulent des rivières, des terres cultivées, des hommes, des animaux; mais tous ces objets, vus à une si grande distance, paraissent excessivement petits. On ignore entièrement à quelle race appartiennent ces hommes, puisqu'il leur est impossible de monter à la surface de la terre, et qu'il n'existe absolument aucun moyen de descendre chez eux. Derrière ces quatre montagnes, tout à fait sur le bord de la mer, il y a une autre cavité peu profonde; elle renferme des bois et des fourrés peuplés d'une espèce de singes, à la taille droite, au visage arrondi, en tout très semblables à l'homme, si ce n'est qu'ils ont le corps couvert de poils. Il arrive bien rarement que ces singes se laissent tomber dans les piéges que leur tendent les chasseurs; lorsqu'on en prend, on est étonné de leur intelligence et de leur finesse; bien qu'ils ne puissent pas s'exprimer par paroles, ils comprennent parfaitement tous les signes qu'on leur fait. Quelquefois on en fait présent à

يخاطب به بالاشارة وربما تُحمل الواحدُ منها الى ملوك الامم
هنالك فتعلمها القيام على رؤسها بالمذابّ على موائدها لما فى
القرد من الخاصّة بمعرفة السموم من الماكل والمشرب فتدنى منها
طعامه فتشمّه ويلقى لها بشى منه فان اكلت اكل الملك منه
وان اجتنبته علم انه مسموم فحذر منه وكذلك فعل الاكثر
من ملوك الصين والهند فى القرود وقد ذكرنا فى هذا الكتاب
خبر وفد الصين حين وفدوا على المهدى وما ذكروا له فى
القرد من منافع ملوكهم به عند الطعام وذكرنا خبر القرد باليمن
ولوح الحديد الذى كتبه سليمان بن داوود عهدًا للقرود
باليمن وما كان من امرهم مع عامل معاوية بن ابى سفيان وما
كتب به اليه فى امرهم ووصف القرد العظيم الذى كان فى رقبته

l'un des princes voisins; on les dresse alors à tenir le chasse-mouche derrière le roi pendant ses repas, parce que ces animaux ont un instinct particulier pour discerner la présence d'un poison dans les mets et dans les boissons. On leur présente donc d'abord des plats, afin qu'ils puissent les flairer; puis on leur en jette un morceau. S'ils en mangent, le roi ne craint pas d'en manger à son tour; mais s'ils le rejettent, ce refus indique clairement la présence du poison. La plupart des rois de la Chine et de l'Inde retirent des singes le même service. On verra plus loin dans cet ouvrage que les ambassadeurs de la Chine qui vinrent trouver El-Mehdi lui firent connaître combien les singes étaient utiles à leurs rois au moment des repas. Nous devons aussi faire mention des singes du Yémen et de la plaque de fer sur laquelle Salomon, fils de David, écrivit le pacte qu'il faisait avec eux; nous parlerons de ce qui se passa entre les singes et un gouverneur de Moawyah, fils d'Abou Sofiân, du rapport qu'il en adressa à son maître, et de la descrip-

Bu kabileden çok uzak olmayan bir yerde, sahil boyunca, dik zirveleri bulutların arasında kaybolan dört dağ arasında, yüzeyinde yaklaşık yüz mil uzunluğunda bir ova uzanıyor, ortasında pusula ile çizilmiş gibi görünen dairesel bir oyuk var; canlı bir kayaya kazılmış bir kuyuya benzer; bu deliğin çevresi yaklaşık elli mildir; dik kesilmiş olup, duvarları duvar görünümü vermektedir. Bu uçurum yaklaşık iki mil derinliğindedir ve içine inmek imkansızdır. Geceleri farklı yönlerde parlayan ateşler görüyoruz; gündüzleri ortasından ırmaklar akan köyler, ekili araziler, insanlar, hayvanlar var; ancak bu kadar uzak bir mesafeden bakıldığında tüm bu nesneler aşırı derecede küçük görünür. Bu adamların hangi ırka ait oldukları tamamen bilinmiyor çünkü onların dünya yüzeyine çıkmaları imkansız ve onlara inmenin de hiçbir yolu yok. Bu dört dağın arkasında, denizin tam kenarında, sığ bir oyuk daha var; Düz belli ve yuvarlak yüzlü, vücutlarının kıllarla kaplı olması dışında her bakımdan insanlara çok benzeyen bir tür maymunun yaşadığı ormanlar ve çalılıklar içerir. Bu maymunların, avcıların kendileri için kurduğu tuzaklara düşmelerine çok nadir rastlanır; Onları aldığımızda zekalarına, inceliklerine hayran kalıyoruz; Her ne kadar kendilerini kelimelerle ifade edemeseler de kendilerine verilen tüm işaretleri çok iyi anlarlar. Bazen komşu şehzadelerden birine sunulurlar; Daha sonra yemek sırasında kralın arkasında sineklik tutmak üzere eğitilirler, çünkü bu hayvanların yiyecek ve içeceklerdeki zehirin varlığını ayırt etme konusunda özel bir içgüdüsü vardır. Bu nedenle onlara önce tabakları veriyoruz ki kokularını alsınlar; sonra onlara bir parça atıyoruz. Eğer onlar yerse, kral da onu yemekten korkmaz; ama eğer reddederlerse bu red, zehrin varlığına açıkça işaret eder. Çin ve Hindistan krallarının çoğu aynı hizmeti maymunlardan alıyor. Bu eserin ilerleyen

kısımlarında El Mehdi'yi bulmaya gelen Çin büyükelçilerinin ona maymunların yemek zamanlarında krallarına ne kadar faydalı olduklarını anlattıklarını göreceğiz. Yemen'in maymunlarından ve Davud oğlu Süleyman'ın onlarla yaptığı anlaşmayı üzerine yazdığı demir levhadan da bahsetmek gerekir; Maymunlar ile Abu Sofian'ın oğlu Moawyah'ın valisi arasında yaşananları, efendisine sunduğu raporu ve ünlü plaketi taşıyan büyük maymun hakkında kendisine verdiği açıklamayı konuşacağız. Aslında dünyada Yemen'dekinden daha zeki ama aynı zamanda daha yaramaz bir tür yoktur.

اللوح وليس فى قرود العالم افطن منْ هذا النوع من القرود ولا اخبث وذلك ان القرود تكون فى بقاع من الارض حارّة فمنها بارض النوبة واعلى بلاد الاحابيش مما يلى اعالى مصبّ النيل وهى القرود المعروفة بالنوبيّة صغار القدود وصغار الوجوه ذات سواد غير حالك كانه نوى وهو الذى يكون مع القرّادين ويصعد على رمح فيصير على اعلاه ومنها ما يكون فى ناحية الشمال فى اجام وغياض نحو ارض الصقالبة وغيرها ممن هنالك من الامم نحو ما وصفنا من هذا النوع من القرود وقرب شكله من الانسان ومنها بخليجانات بلاد الزاج فى بحر الصين وفى مملكة المهراج ملك الجزائر وقد قدمنا ذكره فيما سلف من هذا

tion qu'il lui donna du grand singe qui portait au cou la fameuse plaque. Il n'y a pas, en effet, au monde d'espèce plus intelligente, mais en même temps plus malicieuse que celle du Yémen.

Les singes vivent dans les pays chauds; on en trouve en Nubie et dans la haute Abyssinie, dans la direction des sources supérieures du Nil. Les individus qui appartiennent à cette espèce appelée *nubienne* sont petits de taille et de face; leur teint est noir clair comme celui des Nubiens. On en voit toujours chez les montreurs de singes, qui les font grimper au haut d'une lance. On en trouve une deuxième espèce dans les bois et les fourrés des régions septentrionales, dans la direction du pays des Slaves et des autres peuples de ces contrées: à cette espèce appartiennent les singes dont nous avons parlé plus haut, et qui offrent tant de ressemblance avec l'homme. On en rencontre une troisième espèce dans les nombreuses criques que forme la mer de Chine sur les côtes du Zabedj et de l'empire du Maharadja, roi des îles. Les possessions de ce dernier, comme nous l'avons

الكتاب ان مملكه يوازى ملك الصين وهو بين مملكة البلهرى وملك الصين وهذه القرود مشهورة فى هذا السقع معروفة بالكثرة فى هذه الخليجانات وهى القرود ذوات صور تامّة وقد كان حُمل الى المقتدر بالله منها وحيات عظام فى سلاسل وكان فى القرود ذو لحى وسبال كبار وشيوخ وشبّان وانواع من الهدايا من عجائب البحر حمل ذلك احمد بن هلال امير عمان يومئذ وهذه القرود امرها مشتهر عند البحريين من اهل سيران وعمان ممن يختلف الى بلاد كله والزاج وكيف تاتى بالحيلة لصيد التماسيح من جون المآء على ان الجاحظ قد ذكر ان التماسيح لا تكون الّا بنيل مصر ونهر مهران السند وقد ذكرنا فيما سلف

déjà fait remarquer dans cet ouvrage, font face à la Chine et occupent une position intermédiaire entre ce royaume et celui du Balhara. Cette espèce de singes est très-connue dans ces contrées, où elle est très-multipliée et où elle offre d'ailleurs un type parfait. Quelques-uns d'entre eux furent offerts à Moktadir-billah avec de grands serpents enchaînés. On en voyait qui portaient de la barbe et de longues moustaches, car il y en avait de vieux et de jeunes. Ce présent, accompagné de plusieurs échantillons curieux provenant de la mer, fut apporté par Ahmed, fils de Helal, qui était alors émir d'Omân. Les marins de Siraf et d'Omân, qui font continuellement le voyage de Kalah et du Zabedj, connaissent parfaitement les singes de cette espèce et savent tous les stratagèmes qu'ils emploient pour pêcher les crocodiles jusqu'au fond de la mer. Ce fait prouve que El-Djahiz est dans l'erreur lorsqu'il avance que les crocodiles ne se trouvent que dans le Nil d'Égypte et dans le Mehrân du Sind; au surplus nous avons déjà réfuté cette oipnion dans

Maymunlar sıcak ülkelerde yaşar; Nil'in üst kaynakları yönünde Nubia ve Yukarı Habeşistan'da bulunurlar. Nubian adı verilen bu türe ait bireylerin boyutları ve yüzleri küçüktür; tenleri Nubyalılarınki gibi açık siyahtır. Onları her zaman mızrağın tepesine tırmandıran maymun terbiyecileri arasında görürüz. Kuzey bölgelerinin ormanlarında ve çalılıklarında, Slavların ve bu bölgelerdeki diğer halkların ülkesi yönünde ikinci bir tür buluyoruz: yukarıda bahsettiğimiz ve maymunlara çok benzeyen Adam maymunlar bu türe aittir. Üçüncü bir tür ise Zabec ve adaların kralı Maharaca imparatorluğunun kıyılarında Çin Denizi'ni oluşturan çok sayıda koyda bulunur. İkincisinin mülkleri, bu çalışmada daha önce işaret ettiğimiz gibi, Çin'e dönüktür ve bu krallık ile Balhara krallığı arasında orta bir konumdadır. Bu maymun türü, hem sayıca çok olduğu hem de mükemmel bir tür sunduğu bu bölgelerde çok iyi bilinmektedir. Bazıları büyük zincirli yılanlarla birlikte Moktadir-billah'a sunuldu. Bazılarını sakallı ve uzun bıyıklı olarak gördük çünkü aralarında yaşlılar ve gençler de vardı. Bu hediye, denizden alınan ilginç örneklerle birlikte, o dönem Umman Emiri olan Helal oğlu Ahmed tarafından getirildi. Sürekli olarak Kalah ve Zabec'e yolculuk yapan Siraf

ve Umman denizcileri, bu türün maymunlarını çok iyi tanıyorlar ve denizin dibinden timsah avlamak için kullandıkları tüm taktikleri biliyorlar. Cahiz, timsahların yalnızca Mısır'ın Nil Nehri'nde ve Sind'in Mehran'ında bulunduğunu iddia ederken yanılıyor; Üstelik kitabımızda bu görüşü çürüttük ve timsahın yaşadığı tüm yerleri belirttik.

من هذا الكتاب ما قيل فى ذلك واخبرنا عن مواضع التماسيح فاما اليمن فلا تناكر بين من دخله ان القرود منه فى مواضع كثيرة لا تحصى عددا لكثرتها فمنها فى وادى نخلة وهو بين بلاد الجند وزبيد الذى اميرها فى هذا الوقت وهو سنة اثنين وثلثين وثلثماية ابرهم بن زياد صاحب الحرملى وبين هذا الوادى وبين زبيد يوم وبين الجند وبينه يوم واكثر من ذلك وهذا الوادى كثير العمائر ومصاب المياه اليه كثيرة وشجر الموز والقرود فيه كثيرة وهو بين جبلين والقرود قُطعان كلّ قطيع منها يسوقه هَزَرٌ والهزر الذكر العظم الفحل المقدّم فيها وقد تلد القردة فى بطن واحد عدة قرود نحو عشرة واثنتى عشرة كما تلد الخنزيرة خنانيص كثيرة وتحمل القردة البعض

notre livre, et indiqué tous les endroits où vit le crocodile. Tous ceux qui ont visité le Yémen s'accordent à dire que, dans certains cantons, les singes se multiplient à l'infini, comme, par exemple, dans le *Wadi Nakhlah*, qui est situé entre le pays de Djanad et Zebid, dont l'émir est aujourd'hui, l'an 332, Ibrahim, fils de Ziad, maître d'el-Harmali. De ce Wadi à Zebid il y a une journée de marche, et une distance plus grande jusqu'à Djanad. C'est une vallée resserrée entre deux montagnes, très-bien cultivée, parfaitement arrosée et produisant beaucoup de bananes. Les singes s'y montrent en grand nombre. Ils se divisent en plusieurs troupes, dont chacune est conduite par un *hazar* : on appelle ainsi le mâle le plus grand et le plus fort qui est à la tête des autres. La femelle met bas dans une seule portée jusqu'à dix ou même douze petits, comme la truie qui produit à la fois plusieurs cochons de lait. Elle porte une partie de ses petits comme une mère qui tient ses enfants, tandis que

من اولادها كحمل المرأة وتحمل الذكر باقيهن ولهم اندية ومجالس يجتمع فيها خلق منهم فيسمع لهم حديث ومخاطبات فهمة والاناث كالنسآء متحيزات عن الذكور واذا سمع السامع محادثتهن وهو لا يرى اشخاصهن بين تلك الجبال والاشجار والموز وذلك بالليل لم يشكّ انهم ناس لكثرتهم بالليل والنهار وليس فى جميع البقاع التى تكون فيها القرود احسن ولا اخبث ولا اسرع قبولا للتعلم من قرود اليمن واهل اليمن يسمّون القرد الرِّبّاح ولهم بجمّ للذكور والاناث قد سُرّحت منها سود كاسود ما يكون من الشعر واذا جلسوا يجلسون مراتب دون مرتبة الرئيس ويتشبهون فى سائر افعالهم بالناس ومن القرود باليمن

le mâle se charge des autres. Les singes ont des réunions publiques et des assemblées où ils se réunissent en grand nombre, et où l'on entend le bruit sourd et confus de leurs entretiens; les femelles y sont séparées des mâles, comme chez nous les femmes le sont des hommes. Quiconque a l'oreille frappée de ces conversations nocturnes dont il ne peut distinguer les interlocuteurs qui lui sont cachés par les montagnes, les bois et les bananiers, ne saurait douter un instant qu'il n'y ait près de lui un rassemblement d'hommes considérable; cette illusion se reproduit même pendant le jour. Il n'y a pas de contrée au monde où les singes soient plus beaux, plus malicieux et plus susceptibles d'être dressés que dans le Yémen : on les y appelle *er-roubbah*. Les mâles comme les femelles ont une chevelure abondante qui leur tombe sur les épaules et qui, chez quelques-uns, est de la couleur la plus foncée. Lorsqu'ils sont réunis, ils s'assoient, chacun suivant son rang, au-dessous du chef, et ils ont, dans tout ce qu'ils font, une grande ressemblance avec les hommes. Parmi les cantons du Yémen les plus peuplés de

Yemen'i ziyaret etmiş olan herkes, bazı kantonlarda maymunların sonsuz sayıda çoğaldığı konusunda hemfikirdir; örneğin, Canad ülkesi ile Zebid arasında yer alan ve bugün emiri 332 yılı İbrahim olan Vadi Nakhlah'ta olduğu gibi. El-Harmali'nin efendisi Ziad'ın oğlu. Bu Vadi'den Zebid'e bir günlük yürüyüş mesafesi vardır ve Canad'a daha uzak bir mesafe vardır. İki dağ arasında, çok iyi ekili, mükemmel sulanan ve birçok muz üreten dar bir vadidir. Maymunlar orada çok sayıda görülüyor. Her biri bir Hazar tarafından yönetilen birkaç birliğe bölünmüşlerdir: En büyük ve en güçlü erkeğe, diğerlerinin başında olan kişi denir. Dişi, aynı anda birden fazla süt domuzu üreten dişi domuz gibi, tek bir çöpte on, hatta on iki yavru doğurur. Yavrularının bir kısmını çocuklarını kucağına alan bir anne gibi taşır, diğerleriyle erkek ilgilenir. Maymunlar, çok sayıda bir araya geldikleri ve konuşmalarının donuk ve kafa karıştırıcı gürültüsünün duyulduğu halka açık toplantılar ve toplantılar düzenler; Kadınlar erkeklerden ayrı olduğu gibi bizde de kadınlar erkeklerden ayrıdır. Dağların, ormanların, muz ağaçlarının kendisinden gizlediği muhataplarını ayırt edemediği bu gece sohbetlerine kulağı çarpan kişi, yakınında hatırı sayılır adamlardan oluşan bir topluluğun olduğundan bir an bile şüphe edemez; bu yanılsama gün içinde bile yeniden üretilir. Dünyada maymunların, er-roubbah denilen Yemen'den daha güzel, daha haylaz ve daha eğitimli olduğu başka bir ülke yoktur. Hem erkeklerin hem de kadınların omuzlarına kadar uzanan ve bazılarında en koyu renkte olan bol saçları vardır. Toplandıklarında her biri rütbesine göre liderin altında oturur ve yaptıkları her şeyde erkeklere büyük benzerlik gösterirler.

فى بلاد مارب بين بلاد صنعآء وكحلان فى برارى وجبال هناك
كانها سحاب فى تلك الجبال والبرارى لكثرتها وكحلان هذه قلعة
من مخاليف اليمن فيها اسعد بن يعفور ملك اليمن فى هذا
الوقت محتجب من الناس الا عن خواصه وهو بقيّة ملوك حمير
حوله من الجنود من الخيل والرجال نحو خمسين الفا مرتزقة
يقتضون الرزق فى كلّ شهر يدعى وقت الفيض النُزلة فيجتمعون
هنالك وينحدرون من تلك المخاليف والمخاليف القلاع وقد
كان لهذا الرجل حروب باليمن مع القرمطة وصاحب المدينة
على بن الفضل وذلك بعد التسعين والمايتين وقد كان لعلى
باليمن شان عظيم حتى قتل وتوطأت اليمن لهذا الرجل
والقرود فى اليمن مواضع كثيرة وكذالك فى بقاع من الارض

singes, il faut encore citer le territoire de Mareb, entre Sanaa et Kahlân, où l'on en rencontre des nuées dans les montagnes comme dans les plaines. Kahlân est un des chefs-lieux fortifiés du Yémen, où réside de nos jours un des rejetons des princes himiarites, Açâd, fils de Yâfour, roi du Yémen, qui ne se laisse voir à personne qu'à ses courtisans les plus intimes. Il a à sa solde une armée d'environ cinquante mille hommes, tant cavaliers que fantassins, qui reçoivent chaque mois leur paye, et l'époque de cette paye est appelée *ennouzlet*. Pour cela ces troupes descendent des *mekhalifs* ou forteresses du Yémen, et se réunissent à Kahlân. Quant à Açâd, postérieurement à l'an 290, il eut des guerres à soutenir contre les Karmates et contre le possesseur de El-Modaïharah, Ali fils de Fadl. Ce dernier était un personnage puissant dans le Yémen; mais il fut tué, et tout le pays resta sous la domination de son rival. On trouve encore des singes dans beaucoup d'autres endroits du Yémen, et dans différents lieux

اعرضنا عن ذكرها اذ كنا قد اتينا على علة تكونها فى بعض
البقاع دون بعض من الارض واخبار النسناس فى كتابنا اخبار
الزمان وكذلك الاخبار عن العرابيد وهو نوع كالحيّات تكون
فى بلاد حجر اليمامة وقد كان واحدها عربيد وكان المتوكل فى
بدء خلافته سأل حنين بن اسحق ان يتاتى له فى حمل اشخاص
من النسناس والعربيد ولم يتات له فلم يسلم الى سر من راى
الا اثنان من النسناس ولم يتات له الحيلة فى حمل العربيد من
اليمامة وذلك ان العربيد هذا يخرج عن اليمامة فاذا صار الى
موضع منها معروف المسافة عدم من الوعاء الذى يجعل فيه
واهل اليمامة ينتفعون به لمنع الحيّات والعقارب وسائر الهوامّ
كمنفعة اهل سجستان بالقنافذ وذلك ان فى عهد اهل سجستان

de la terre; mais nous n'en parlerons pas davantage, parce que, dans nos Annales historiques, nous avons expliqué en détail pourquoi les singes se rencontrent plutôt dans telle contrée que dans telle autre. Nous y avons aussi fait mention des *nesnas* (orang-outang?) et des *arabids* (au singulier *irbid*), espèce de reptile que l'on trouve dans le territoire de Hadjr du Yémamah. Le khalife El-Motewekkel, au commencement de son règne, avait demandé à Honeïn, fils d'Ishak, de prendre ses mesures pour lui envoyer des individus de ces deux dernières espèces; mais Honeïn ne put faire parvenir à Serramenra que deux *nesnas*; quant aux irbids, il fut absolument impossible de leur faire faire le voyage; car il faut savoir que lorsque cet animal sort du Yémamah, une fois arrivé à une distance parfaitement déterminée, il disparaît de la cage qui le renferme. Les habitants du Yémamah se servent de l'*irbid* pour éloigner d'eux les serpents, les scorpions et tous les autres reptiles venimeux, comme les habitants du Sedjestân se servent du hérisson pour le même

Yemen'in en çok maymun barındıran kantonları arasında, dağlarda maymun sürülerinin bulunduğu Sanaa ile Kahlân arasındaki ovalardaki Mareb bölgesini de belirtmemiz gerekiyor. Kahlân, Yemen'in müstahkem başkentlerinden biridir ve bugün Himiarite prenslerinin torunlarından biri olan, kendisini en yakın saray mensupları dışında kimsenin görmesine izin vermeyen Yemen kralı Yâfur'un oğlu Açâd'ın ikamet ettiği yerdir. Maaşı olarak her ay maaşlarını alan hem atlı hem de piyade olmak üzere yaklaşık elli bin kişilik bir ordu vardır ve bu maaşın zamanına ennouzlet denir. Bu maksatla bu birlikler Yemen'in mekhaliflerinden veya kalelerinden inerek Kahlân'da buluşurlar. Açâd'a gelince, 290 yılından sonra Karmatyalılara ve El-Modayharah'ın sahibi Fadl oğlu Ali'ye karşı savaşları vardı. İkincisi, Yemen'de güçlü bir figürdü; ama öldürüldü ve bütün ülke rakibinin egemenliği altında kaldı. Maymunlar hâlâ Yemen'in birçok yerinde ve dünyanın farklı yerlerinde bulunuyor; ancak bunun hakkında daha fazla konuşmayacağız çünkü Tarihsel Yıllıklarımızda maymunların neden bir ülkede diğerine göre daha fazla bulunduğunu ayrıntılı olarak açıkladık. Ayrıca Hacr du Yémamah topraklarında bulunan bir sürüngen türü olan nesnalardan (orangutan?) ve arabidlerden (tekil irbid) bahsetmiştik. Halife El-Motewekkel, saltanatının başında İshak'ın oğlu Honeyn'den bu son iki türün bireylerini kendisine göndermesi için önlem almasını istemişti; ancak Honeyn, Serramenra'ya yalnızca iki nesna gönderebildi; İrbidlere gelince, onlara bu yolculuğu yaptırmak kesinlikle imkânsızdı; çünkü şunu bilmelisiniz ki, bu hayvan Yemamah'tan çıktığında, tam olarak belirlenmiş bir mesafeye ulaştığında, içinde bulunduğu kafesten kaybolur.

القديم الّا يقتل قنفذ ببلدهم لانه بلد كثير الرمال بناه ذو القرنين فى مطافة وحوله جبال كثيرة من الرمل قد سُكِرت بالخشب والقصب والبلد كثير الافاعى جدّا وانواع الحيّات فلولا كثرة القنافذ لتلف من هنالك من الناس وكذلك اهل مصر فى صعيدها وغيره لهم دويبة يقال لها العرائس اكبر من الجرذ واصغر من ابن عرس حمر بيض البطون لولا هذه الدويبة لغلب على اهل مصر الثعابين وهى نوع من الحيّات عظيمة فينطوى الثعبان على هذه الدويبة ويلتفّ بها فتربّ عليه الريح فينقطع الثعبان من ريحها هذه خاصية هذه الدويبة وفى الشرق انواع من الخواص فى برّه وبحره وحيوانه ونباته وجماده وكذلك

usage; chez ces derniers il était défendu anciennement de tuer un hérisson. Le Sedjestân est un pays sablonneux, dont la capitale du même nom a été bâtie par Doul-Karneïn dans un emplacement circulaire entouré de monticules de sable, flanqué de plantations de bois et de roseaux. Les vipères et d'autres espèces de serpents s'y multiplient tellement que, sans la présence des hérissons, la population serait détruite. C'est ainsi qu'il existe dans le Sâid et dans d'autres contrées de l'Égypte un petit animal appelé *el-arais* (ichneumon), plus grand que le rat des champs appelé *djourad* et plus petit que la belette, au corps rougeâtre et au ventre blanc; sans lui les Égyptiens ne pourraient se défendre d'une espèce de grands serpents nommés *es-saâban*. Ceux-ci enlacent l'ichneumon de leurs replis; mais il dégage contre eux un vent qui lui est particulier, et qui fait que leur corps se brise. Du reste, dans les contrées orientales, la terre comme la mer, le règne animal comme le règne végétal et minéral, présentent des caractères qui leur sont propres; il en est de même dans les régions occidentales,

فى المغرب والتيمن وهو الجنوب والجدى وهو الشمال وقد ذكرنا طبع كلّ واحد من هذه الارباع وفى ذكرما فى هذا الباب خروج عن الغرض الذى يممنا نحوه فلنرجع الان الى ما كنا فيه انفا من ذكر الامم المحيطة بالباب والابواب والسور وجبل القبج وبلاد الخزر واللان فنقول انه يلى بلاد الخزر واللان فيما بينهم وبين المغرب امم اربع ترك ترجع الى اب واحد فى بدء انسابها بدو وحضر وذو منعة وبأس شديد لكلّ امّة منها ملك مسافة كلّ مملكة منها ايام متّصلة ممالك بعضها ببحر نيطس وتتّصل غاراتهم ببلاد رومية وما يلى بلاد الاندلس مستظهرة على سائر من هنالك من الامم وبينهم وبين ملك الخزر مهادنة وكذلك مع صاحب اللان وديارهم تتصل ببلاد الخزر فالجيل

méridionales ou septentrionales. Nous avons traité ailleurs de la nature de chacune de ces quatre parties du monde : nous étendre davantage sur ce sujet nous détournerait de notre but. Revenons donc maintenant à l'objet de ce chapitre, c'est-à-dire à la description des peuples qui entourent la ville de Bab el-Abwab, de la muraille, du Caucase, du territoire des Khazars et des Alans.

Près de ces derniers et dans la direction de l'ouest habitent quatre tribus turques qui rattachent leur origine à une seule et même souche, les unes menant la vie nomade, les autres la vie sédentaire. Elles sont puissantes et belliqueuses; elles ont chacune leur chef et un territoire de plusieurs journées de marche; une partie d'entre elles étend même ses possessions jusqu'à la mer Nitas. Elles poussent leurs excursions jusque sur les terres de Roum et les provinces voisines de l'Espagne, et aucun des peuples de ces pays ne peut leur tenir tête. Du reste, elles vivent en paix avec le roi des Khazars, dont le territoire est limitrophe du leur,

Yémamah sakinleri, yılanları, akrepleri ve diğer tüm zehirli sürüngenleri kendilerinden uzak tutmak için irbid'i kullanıyor; tıpkı Secestan sakinlerinin kirpiyi aynı amaçla kullanması gibi; ikincisi arasında daha önce kirpi öldürmek yasaktı. Secestân, aynı adı taşıyan başkenti Dul-Karneyn tarafından kum yığınlarıyla çevrili, iki yanında ahşap ve sazlık tarlalarıyla çevrili dairesel bir konumda inşa edilen kumlu bir ülkedir. Engerekler ve diğer yılan türleri orada o kadar çoğalıyor ki kirpi olmasaydı popülasyon yok olurdu. Böylece Sâid'de ve Mısır'ın diğer bölgelerinde el-arays (ichneumon) adı verilen, curad adı verilen tarla faresinden daha büyük, gelincikten daha küçük, vücudu kırmızımsı, beyaz karınlı küçük bir hayvan vardır; o olmasaydı Mısırlılar kendilerini es-saaban adı verilen büyük yılan türüne karşı savunamazlardı. Bunlar ichneumon'u kıvrımlarıyla dolaştırır; fakat üzerlerine, kendisine mahsus bir rüzgâr salıverir ve vücutları parçalanır. Üstelik doğu bölgelerinde deniz gibi karalar, hayvanlar aleminin yanı sıra bitki ve maden alemi de kendilerine özgü karakterler sunuyor; batıda da, güneyde de, kuzeyde de aynıdır. Dünyanın bu dört bölgesinin her birinin doğasını başka bir yerde ele aldık: Bu konu üzerinde daha fazla durmak bizi amacımızdan uzaklaştırır. Şimdi bu bölümün konusuna, yani Bab el-Abwab şehrini, surları, Kafkasya'yı, Hazarların ve Alanların topraklarını çevreleyen halkların tanımına dönelim.

الاوّل منهم يقال له يجنى[1] ثم يليها امّة ثانية يقال لها بجغرد
ثم يليها امّة يقال لها بجناك وهى اشدّ هذه الامم بأسا تليها
امّة اخرى يقال لها نوكردة وملوكهم بدو وقد كان لهم حروب
مع الروم بعد العشرين والثلثماية او فيها وقد كان للروم فى
تخوم ارضهم مما يلى من ذكرنا من هذه الاجناس الاربعة
مدينة عظيمة يونانية يقال لها ولندر فيها خلق من الناس
ومنعة بين الجبال والبحر فكان من فيها مانعا لمن ذكرنا من
الامم ولم يكن لهاؤلآء الترك سبيل الى ارض الروم لمنع الجبال
والبحر ومن فى هذه المدينة اياهم فكان بين هذه الاجناس
حروب لخلاف وقع بينهم على راس رجل مسلم تاجر من اهل
اردبيل كان نازلا على بعضهم فاستضامه اناس من الجيل الآخر
فاختلفت الكلمة واغار من كان من اهل ولندر من الروم على

et avec le roi des Alans. La première de ces tribus est appelée *Yadjni;* vient ensuite la seconde, celle des Bedjgards; celle-ci a pour voisine la tribu des Bedjnaks (Petchénègues), la plus belliqueuse de toutes, qui confine elle-même à la quatrième, celle des Newkerdehs. Les rois de ces tribus mènent la vie nomade. Durant l'année 320, ou peu après, ils furent en guerre avec les peuples de Roum. Ceux-ci possèdent, sur la frontière de leurs ennemis, une grande ville grecque, nommée *Walendar,* très-bien peuplée et d'un accès difficile, grâce à sa position entre les montagnes et la mer. Cette place était en état de résister à toutes les agressions des Turcs, auxquels la difficulté du terrain, jointe à la bravoure de la garnison, interdisait l'entrée du pays de Roum. De graves dissentiments avaient éclaté entre les quatre tribus au sujet d'un négociant musulman, natif d'Ardebil, qui s'était établi chez l'une d'elles, et que les gens d'une autre

ديارهم وهم عنها خلوف فسبوا كثيرا من الذرّيّة وساقوا الاموال
ونمى ذلك وهم مشاغيل فى حربهم فاجتمعت كلمتهم وتواهبوا
ما كان بينهم من الدماء وحمل القوم جميعا نحو مدينة ولندر
فساروا اليها فى نحوٍ من ستين الف فارس وذلك على غير احتفال
منهم ولا جمع ولو كان ذلك لكان فى نحو من ماية الف فارس
فلما نحا خبرهم الى ارمنوس ملك الروم فى هذا الوقت وهو
سنة اثنين وثلثين وثلثماية ارسل اليهم اثنى عشر الف فارس
من المتنصّرة على الخيول بالرماح فى زىّ العرب واضاف اليهم
خمسين الفا من الروم فوصلوا الى مدينة ولندر فى ثمانية ايام
وعسكروا ورآها وهازلوا القوم وقد كانت الترك قد قتلت من

tribu avaient maltraité. La garnison grecque de *Walendar,* profitant de l'occasion, envahit leurs établissements laissés déserts, traîna beaucoup de femmes en captivité et enleva de nombreux troupeaux. A cette nouvelle, les Turcs, qui étaient tout entiers à leurs querelles, se réunirent, s'abandonnèrent mutuellement le prix du sang versé et marchèrent en masse contre *Walendar.* Leur armée se montait à environ soixante mille cavaliers, bien qu'elle n'eût pas été appelée par une convocation régulière; autrement elle se fût montée au moins à cent mille. Romanus, qui règne aujourd'hui, en 332, sur les Grecs, instruit de ce qui se passait, envoya au secours de ses sujets douze mille cavaliers convertis au christianisme, armés de lances à la mode arabe, auxquels il adjoignit cinquante mille hommes du pays de Roum. Ils arrivèrent à *Walendar* en huit jours, établirent leur camp derrière la ville et se préparèrent à combattre l'ennemi. Au moment où ce renfort parvint aux assiégés, ils se soutenaient, grâce à la force de leurs remparts, quoiqu'ils eussent déjà perdu beaucoup de monde. Les quatre rois turcs n'eu-

İkincisinin yakınında ve batı yönünde, kökenlerini tek bir soya bağlayan, bazıları göçebe, bazıları ise yerleşik bir hayat süren dört Türk boyu yaşamaktadır. Güçlü ve savaşçıdırlar; her birinin kendi lideri ve birkaç günlük yürüyüş alanı var; Hatta bazıları mülklerini Nitas Denizi'ne kadar genişletiyor. Gezilerini Rum topraklarına ve İspanya'nın komşu illerine doğru itiyorlar ve bu ülkelerin halklarından hiçbiri onlara karşı çıkamıyor. Üstelik toprakları kendilerine komşu olan Hazar kralıyla ve Alan kralıyla barış içinde yaşıyorlar. Bu kabilelerden ilkine Yacni denir; Sonra ikincisi Becgard'larınki geliyor; bu kabilenin komşusu Becnak kabilesi (Peçenekler), en savaşçı olanıdır ve kendisi de dördüncüsü olan Newkerdeh kabilesiyle komşudur. Bu kabilelerin kralları göçebe bir yaşam sürmektedir. 320 yılında veya kısa bir süre sonra Rum halkıyla savaş halindeydiler. Düşmanlarının sınırında, dağlarla deniz arasındaki konumu nedeniyle nüfusu çok iyi ve ulaşılması zor olan Walendar adında büyük bir Yunan şehri vardı. Burası Türklerin tüm saldırılarına direnmeyi başarmıştı. Arazinin zorluğu ve garnizonun cesareti birleşince Rum ülkesine giriş yasaklandı. Dört kabile arasında Erdebil yerlisi Müslüman bir tüccarın aralarına yerleşmesi ve diğer kabilenin halkının kendisine kötü davranması nedeniyle ciddi anlaşmazlıklar çıkmıştı. Walendar'ın Yunan garnizonu bu fırsattan yararlanarak terk edilmiş işletmelerini işgal etti, birçok kadını esir aldı ve birçok sürüyü kaçırdı. Bu haber üzerine kendini tamamen kavgaya kaptıran Türkler, birleşerek, dökülen kanın bedelini karşılıklı olarak ödeyerek, topluca Walendar'a doğru yürüdüler. Düzenli bir çağrıyla çağrılmamış olmasına rağmen orduları yaklaşık altmış bin atlıdan oluşuyordu; aksi takdirde en az yüz bin olurdu. Bugün 332 yılında Yunanlılara hükmeden Romanus, olup biteni haber vererek, Arap usulü mızraklarla silahlanmış,

Hıristiyanlığa geçmiş on iki bin atlıyı tebaasının yardımına gönderdi ve bunlara elli bin atlıyı da ekledi. Rum ülkesi. Sekiz günde Walendar'a ulaştılar, kasabanın arkasında kamp kurdular ve düşmanla savaşmaya hazırlandılar. Bu takviye kuşatma altındakilere ulaştığında, birçok insanı kaybetmiş olmalarına rağmen surlarının sağlamlığı sayesinde kendilerini destekliyorlardı.

اهل ولندر خلقا كثيرا من الناس وامتنع اهلها بسورهم الى
ان اتاهم هذا المدد ولما صحّ عند الملوك الاربعة ما ورد من
المتنصّرة والروم بعثوا الى بلادهم فجمعوا من كان معهم من تجار
المسلمين ممن يطرا الى بلادهم من نحو بلاد الخزر والباب واللان
وغير ذلك وفى هاؤلاء الاجناس الاربعة من قد اسلم وهم غير
مخالطين لهم الا عند حرب الكفار فلما تصافّ القوم وبرزت
المتنصّرة امام الروم خرج اليهم من كان قبل الترك من التجار
فدعوهم الى ملّة الاسلام وانهم ان دخلوا فى امان الترك
اخرجوهم من بلادهم الى ارض الاسلام فابوا ذلك وتواقف الفريقان
فى ذلك الوقت فكانت للمتنصّرة والروم على الترك لانهم كانوا فى
الكثرة اضعاف الترك وباتوا على مصافّهم وتشاور ملوك الترك

rent pas plutôt appris l'arrivée des chrétiens et des Grecs, qu'ils firent un appel à tous les négociants musulmans qui étaient venus visiter leur territoire de chez les Khazars, de la ville de Bab el-Abwab, de chez les Alans et d'autres lieux encore; ils convoquèrent aussi ceux de leurs propres sujets qui professent l'islamisme et qui ne marchent avec leurs compatriotes que pour faire la guerre aux infidèles. Lorsque les deux armées furent rangées en bataille et que, du côté des Grecs, les chrétiens se furent mis en première ligne, les marchands qui occupaient le front de l'armée turque vinrent au-devant d'eux et les engagèrent à rentrer dans le sein de l'islamisme, leur promettant, s'ils se rendaient, de le reconduire en pays musulman. Sur leur refus, l'engagement commença aussitôt. L'avantage resta aux chrétiens et aux Grecs, qui étaient du double plus nombreux que leurs ennemis. Les deux armées passèrent la nuit sur le champ de bataille. Les quatre princes ayant tenu conseil

الاربعة فقال لهم ملك بجناك قلّدونى التدبير فى غداة غد
فانعموا له بذلك فلما اصبح جعل فى جناح الميمنة كراديس
كثيرة كل كردوس منها الف وكذلك فى جناح الميسرة فلما
تصافّ القوم خرجت الكراديس من جناح الميمنة فرشقت فى
قلب الروم فصارت الى الميسرة وخرجت كراديس الميسرة
فرشقت فى قلب الروم وصارت الى موضع من خرج من جناح
الميمنة واتّصل الرمى وتواترت الكراديس كالرحى والقلب والميمنة
والميسرة للترك ثابتة والكراديس تعمل عملها فى اللفيف وذلك
ان من خرج من كراديس الترك من جناح ميمنتهم كان
يبتدى فيرمى فى جناح ميسرة الروم ويمر بميمنتهم فيرمى
وينتهى الى القلب وما يخرج من كراديسهم من جناح الميسرة

entre eux, le roi des Bedjnaks demanda à être investi du commandement suprême pour le lendemain matin, ce qui lui fut accordé sans peine. Au lever de l'aurore, il disposa sur ses deux ailes plusieurs escadrons comptant chacun mille cavaliers. Lorsque toute l'armée fut entrée en ligne, les escadrons de la droite, fondant sur le centre des Grecs qu'ils assaillirent d'une grêle de traits, revinrent se former à la gauche; les escadrons de la gauche, s'ébranlant à leur tour, décochèrent également leurs flèches sur le centre de l'ennemi et vinrent prendre la place des escadrons de la droite. Tandis que la cavalerie tournait sans cesse comme une meule et multipliait sans relâche ses décharges, le centre, la droite et la gauche des Turcs se tenaient immobiles. Les escadrons qui partaient de la droite commençaient par lancer leurs flèches sur l'aile gauche des Grecs; puis, manœuvrant pour se porter à leur aile droite, ils arrivaient, tout en tirant, jusqu'au centre de l'ennemi. De leur côté, les escadrons de gauche décochaient leurs traits contre

Dört Türk kralı, Hıristiyanların ve Yunanlıların geldiğini öğrenir öğrenmez, Hazarlardan, Bab el-Abwab şehrinden, Alanlardan topraklarını ziyarete gelen tüm Müslüman tüccarlara çağrıda bulundular ve diğer yerler; Ayrıca kendi tebaalarından İslamcılığı savunan ve yurttaşlarıyla birlikte yalnızca kafirlere karşı savaşmak için yürüyenleri de çağırdılar. İki ordu savaşa girdiğinde ve Rum tarafında Hıristiyanlar ön saflara yerleştiğinde, Türk ordusunun ön cephesini işgal eden tüccarlar onları karşılamaya geldiler ve onları İslam'ın içine dönmeye çağırdılar, teslim olurlarsa onu Müslüman bir ülkeye geri götürmek için. Reddetmelerinin ardından nişan hemen başladı. Avantaj, sayıları düşmanlarının iki katı olan Hıristiyanlar ve Yunanlılarda kaldı. Her iki ordu da geceyi savaş alanında geçirdi. Dört şehzade kendi aralarında konsey topladıktan sonra Becnak kralı ertesi sabah en yüksek komutanlığa atanmayı istedi ve bu görev kendisine hiç zorlanmadan verildi. Şafak vakti, iki kanadına her biri bin atlıdan oluşan birkaç filo yerleştirdi. Bütün ordu sıraya girdiğinde, sağdaki filolar, ok yağmuruyla saldırdıkları Yunanlıların ortasına düşerek solda yeniden şekillendiler; soldaki filolar da sırayla hareket ederek düşmanın merkezine oklarını attılar ve sağdaki filoların yerini almaya geldiler. Süvariler sürekli bir değirmen taşı gibi dönerek hücumlarını amansızca artırırken, Türklerin ortası, sağı ve solu hareketsiz duruyordu. Sağdan başlayan

filolar, Yunanlıların sol kanadına oklarını atarak başladılar; Daha sonra sağ kanatlarına doğru hareket etmek için manevra yaparak ateş ederek düşmanın tam ortasına ulaştılar.

يرمى فى جناح ميمنة الروم وينتهى الى الميسرة فيرمى وينتهى
الى القلب فيكون ملتقا الكراديس فى القلب دائرا على ما وصفنا
فلما نظرت المتنصّرة والروم الى ما لحقهم من تشوّش صفوفهم
وتواتر الرمى عليهم حملوا على القوم متشوّشين فى مصافّهم
فصادفوا صفوف الترك ثابتة فافرجت لهم الكراديس فرشقتهم
الترك كلها رشقا واحدا فكان ذلك الرشق سبب هزيمة الروم
وغلبت الترك بعد الرشق بالجملة على صفوفهم فهم غير
متشوشين مما كانوا عليه من التعبية وركضت الكراديس من
اليمين والشمال واخذ القوم السيف واسود الافق وكثر صياح
الخيل فقتل من الروم والمتنصّرة نحو من ستّين الفا حتى كان
يصعد الى سور المدينة على جثثهم وافتتحت المدينة فاقام

l'aile droite des Grecs et manœuvraient vers leur aile gauche; ils arrivaient également au centre, où se rencontraient dans ce va-et-vient non interrompu les escadrons de droite et de gauche. Lorsque les chrétiens et les Grecs virent que le désordre se mettait dans leurs rangs harcelés par des décharges perpétuelles, ils chargèrent en tumulte et marchèrent à la rencontre de l'armée turque, qui, jusque-là, n'avait pris aucune part au combat. Les escadrons de cavalerie légère s'ouvrirent devant les Grecs pour les laisser passer. Accueillis par une décharge générale, ceux-ci furent rompus et mis en déroute sous le choc de l'ennemi, qui avait su conserver son ordre de bataille. Ses escadrons, se lançant à droite et à gauche, tombèrent à coups d'épée sur les fuyards au milieu d'un nuage de poussière d'où s'élevaient des cris confus. Il y périt environ soixante mille Grecs et chrétiens; leurs cadavres empilés servirent à escalader les murailles de la ville, qui fut prise, et dont les habitants eurent à subir un massacre de plusieurs jours, ou furent emmenés

السيف يعمل فيها اياما وسبى اهلها وخرج عنها الترك بعد
ثلاث ايام يؤمّون القسطنطينية فتوسطوا العمائر والمروج
والضياع قتلا واسرا وسبيا حتى نزلوا على سور القسطنطينية
فاقاموا عليها نحوا من اربعين يوما يبيعون المرأة منهم والصبى
بالخرقة والثوب من الديباج والحرير وبذلوا السيف فى الرجال
فلم يبقوا على احدٍ منهم وربما قتلوا النساء والولدان وشنّوا
الغارات فى تلك الديار قد اتّصلت غاراتهم بارض الصقالبة
ورومية ثم اتّصلت غاراتهم فى هذا الوقت الى نحو ثغور
الاندلس والافرنجة والجلالقة فغارات من ذكرنا من الترك
متصلة الى ارض القسطنطينية وما ذكرنا من الممالك الى هذه
الغاية فلنرجع الان الى ذكر جبل القبج والسور والباب

en captivité. Les Turcs en sortirent au bout de trois jours et se dirigèrent vers Constantinople. Après avoir égorgé ou fait prisonniers tous ceux qu'ils rencontrèrent sur leur route dans les campagnes, les prairies et les villages, ils arrivèrent sous les murs de cette ville, où ils campèrent environ quarante jours, échangeant les femmes et les enfants tombés en leur pouvoir contre des étoffes ou des vêtements de brocart et de soie; quant aux hommes, ils les passèrent tous au fil de l'épée, sans faire grâce à un seul, et quelquefois n'épargnèrent même pas les femmes et les enfants. Ils poussèrent leurs incursions dans ces contrées beaucoup plus loin, jusque dans le pays des Slaves et les terres de Roum. De nos jours, ils vont faire du butin jusqu'aux frontières de l'Espagne, des Francs et des Galiciens; en sorte que la route suivie par les quatre tribus turques nommées plus haut, dans leurs expéditions, se dirige constamment vers Constantinople et les contrées les plus occidentales.

Soldaki filolar ise Yunanlıların sağ kanadına ateş ederek sol kanadına doğru manevra yaptılar; Ayrıca, bu kesintisiz gidiş gelişte sağ ve sol filoların buluştuğu merkeze de vardılar. Hıristiyanlar ve Yunanlılar, sürekli terhislerden rahatsız olan saflarında düzensizliğin oluştuğunu görünce, kargaşa içinde saldırdılar ve o zamana kadar savaşta yer almamış olan Türk ordusuna karşı yürüdüler. Hafif süvari filoları Yunanlıların geçmesine izin vermek için önlerini açtı. Genel bir terhisle karşılanan bunlar, savaş düzenini korumayı başaran düşmanın şoku altında kırıldı ve bozguna uğradı. Sağa sola hücum eden filoları, içinden karışık çığlıkların yükseldiği bir toz bulutunun ortasında kılıç darbeleriyle kaçakların üzerine düştü. Altmış bine yakın Rum ve Hıristiyan orada telef oldu; Üst üste yığılan cesetler, alınan ve sakinleri günlerce süren bir katliama maruz kalan veya esaret altına alınan şehrin duvarlarına tırmanmak için kullanıldı. Türkler üç gün sonra oradan ayrılarak Konstantinopolis'e doğru yola çıktılar. Kırlarda, çayırlarda, köylerde yolda karşılaştıkları herkesi katlettikten veya esir aldıktan sonra bu şehrin surlarının altına geldiler ve burada yaklaşık kırk gün kamp kurarak aralarında düşen kadın ve çocukları değiştirdiler. brokar ve ipek kumaşlara veya giysilere karşı güç; Erkeklere gelince, bir tanesine bile acımadan hepsini kılıçtan geçirdiler, hatta bazen kadın ve çocukları bile esirgemediler. Bu ülkelere akınlarını çok daha ileriye, hatta Slavların ülkesine ve Rum topraklarına kadar ilerlettiler. Şimdilerde İspanya sınırlarına, Franklara, Galiçyalılara kadar yağmalamaya gidiyorlar; öyle ki yukarıda adı geçen dört Türk boyunun seferlerinde izlediği yol sürekli olarak Konstantinopolis'e ve en batı ülkelerine doğru gidiyor.

والابواب اذ كنّا قد ذكرنا جملا من اخبار الامم القاطنة فى
ذلك السقع فمن ذلك ان امّة تلى بلاد اللان يقال لها الابخاز
منقادة الى دين النصرانية ولها ملك فى هذا الوقت وملك
اللان مستظهر عليهم وهم متّصلون بجبل القبخ ثم يلى ملك
الابخاز ملك الجورية وهى امة عظيمة منقادة الى دين النصرانية
تدعى خزران ولها ملك فى هذا الوقت يقال له الطبيق ومملكة
هذا الملك موضع يعرف بمسجد ذى القرنين وقد كانت الابخاز
والجزرية تودى الخراج الى صاحب ثغر تفليس مذ فتحت
تفليس وسكنها المسلمون الى ايام المتوكّل فانه كان بها رجل
يقال له اسحق بن اسمعيل وكان مستظهرا بمن معه من المسلمين
على من حوله من الامم وهم منقادون الى طاعته وادآء الجزية

Revenons maintenant au Caucase, à la muraille, à la ville de Bab el-Abwab et aux populations de cette région dont nous avons déjà décrit une grande partie. Près du pays des Alans habitent les Abkhazes, qui pratiquent la religion chrétienne et, de nos jours, obéissent à un roi. Leur territoire s'étend jusqu'au Caucase; mais ils ne peuvent lutter contre les Alans. Après les Abkhazes, se trouve la principauté de Djouriah, habitée par la grande nation chrétienne des Khazrâns. Le prince qui la gouverne aujourd'hui s'appelle Tabyi, et réside dans un endroit appelé *Mesdjed de Doul-Karnein* (mosquée d'Alexandre le Grand). Les Abkhazes et les Khazrâns payèrent la capitation au gouverneur de Tiflis, depuis la conquête de cette ville par les musulmans et leur établissement dans ses murs jusqu'à l'époque du khalife Motewekkel. Il y avait à Tiflis un homme du nom d'Ishak, fils d'Ismaïl; aidé des musulmans qui l'entouraient, il sut triompher des peuples voisins et les assujettir à son obéissance, les forcer à lui payer un tribut et à reconnaître

BIBLIOTECA DE CATALUNYA
Digitized by Google

اليه وعلى امره من هناك من الامم حتى بعث المتوكّل ببغا
فنزل على ثغر تفليس واقام عليها محاربا لها حتى افتتحها
بالسيف وقتل اسحق لانه كان متغلبا على الناحية وكانت له
اخبار يطول ذكرها هى مشهورة فى اهل ذلك السقع وغيرهم
ممن عنى باخبار هذا العالم واراه رجلا من قريش من بنى
اميّة او مولىً لاحقا فانخرقت هيبة المسلمين من ثغر تفليس
من ذلك الوقت الى هذه الغاية فامتنع من جاورهم من الممالك
من الاذعان لهم بالطاعة واقتطعوا الاكثر من ضياع تفليس
والوصول من بلاد الاسلام الى ثغر تفليس بين هاؤلآء الامم من
الكفار اذ كانت محيطة بذلك الثغر واهلها ذو قوّة وبأس شديد
وان كان من ذكرنا من الممالك محيطا بهم ثم يلى مملكة خزران

sa suzeraineté. Cet état de choses dura jusqu'à ce que Boga, envoyé par Motewekkel, vînt camper devant Tiflis, qu'il battit sans relâche, et dont il s'empara de vive force. Alors il fit périr Ishak, dont la domination s'étendait sur toute la contrée. Le récit détaillé de ces événements serait trop long et déplacé, puisqu'ils sont bien connus des habitants de ce pays et de tous ceux qui s'adonnent à l'étude de l'histoire. Je crois que cet Ishak était d'origine koreïchite et issu des Beni-Omeyyah, ou tout au moins un affranchi attaché à cette famille. Quoi qu'il en soit, les musulmans de Tiflis ont perdu depuis lors tout leur prestige, les principautés du voisinage se sont soustraites à leur obéissance, la plupart des villages qui entouraient la ville se sont retirés de sa juridiction, et les communications entre elle et les pays musulmans ne peuvent avoir lieu qu'en passant chez tous ces peuples infidèles qui l'environnent de toutes parts. Toutefois, quoique entourés de si dangereux voisins, ses habitants ont conservé toute leur bravoure et leur grande énergie.

Şimdi Kafkasya'ya, duvara, Bab el-Abwab şehrine ve büyük bir kısmını daha önce anlattığımız bu bölgenin halklarına dönelim. Alan topraklarının yakınında Hıristiyan dinini uygulayan ve günümüzde bir krala itaat eden Abhazlar yaşıyor. Toprakları Kafkasya'ya kadar uzanıyor; ama Alanlara karşı savaşamazlar. Abhazlardan sonra, büyük Hıristiyan ulusu Hazranların yaşadığı Curiah prensliği var. Bugün burayı yöneten prensin adı Tabyî'dir ve Mesced de Dul-Karneyn (Büyük İskender'in camisi) denilen yerde ikamet etmektedir. Abhazlar ve Hazranlar, bu şehrin Müslümanlar tarafından fethinden ve surlar içine yerleşmesinden Halife Motewekkel zamanına kadar Tiflis valisine cizye vergisini ödediler. Tiflis'te İsmail'in oğlu İshak adında bir adam vardı; Etrafını saran Müslümanların yardımıyla komşu halklara karşı zafer kazanmayı başardı ve onları kendi itaatine tabi kılarak onları kendisine haraç ödemeye ve hükümdarlığını tanımaya zorladı. Bu durum Motewekkel'in gönderdiği Boga'nın amansızca mağlup ettiği ve zorla ele geçirdiği Tiflis'in önüne kamp kurana kadar devam etti. Daha sonra hakimiyeti bütün ülkeye yayılan İshak'ı yok etti. Bu olayların ayrıntılı anlatımı çok uzun ve uygunsuz olacaktır, çünkü bunlar bu ülkenin sakinleri ve kendilerini tarih çalışmalarına adayan herkes tarafından çok iyi bilinmektedir. Bu İshak'ın Koreiş kökenli ve Beni-Omeyyah'dan veya en azından bu aileye bağlı azatlı bir adam olduğuna inanıyorum. Her halükarda, Tiflis Müslümanları o zamandan beri tüm prestijlerini kaybetmiş, komşu beylikler itaatten çekilmiş, şehri çevreleyen köylerin çoğu onun yetki alanından çekilmiş ve Tiflis ile Müslüman ülkeler arasındaki iletişim ancak iletişim yoluyla gerçekleşebilmektedir, onu her taraftan çevreleyen tüm bu kafir halkların içinden geçiyor.

Ancak, etrafı bu kadar tehlikeli komşularla çevrili olmasına rağmen, buranın sakinleri tüm cesaretlerini ve büyük enerjilerini korudular.

مملكة يقال لها الصمخا نصارى وفيهم جاهلية لا ملك لهم
ويلى هاؤلآء الصمخية بين ثغر تفليس وقلعة باب اللان المقدّم
ذكرها مملكة يقال لها الصنارية ومملكهم يقال له كرسكوس[1] هذا
الاسم الاعم لسائر ملوكهم وينقادون المديين النصرانية
وهاؤلآء النصرانية يزعمون انهم من العرب من نزار بن معدّ
بن مضر ثم فخذ من عقيل سكنوا هنالك من قديم الزمان
وهم هنالك مستظهرون على كثير من الامم ورايت ببلاد مارب
من ارض اليمن اناسا من عقيل مخالقة لمدج لا فرق بينهم
وبين اخلاقهم لاستقامة كلمتهم وفيهم خيل ومنعة وليس
فى اليمن كلها قوم من نزار بن معدّ غير هذا الفخذ من عقيل

Près du royaume des Khazrâns est la principauté de Samsakha, dont la population chrétienne, mélangée de païens, ne reconnaît pas de roi. Dans le voisinage de Samsakha, entre Tiflis et le château des Alans dont nous avons déjà parlé, se trouve le royaume des Sanariens dont tous les souverains portent le titre de *Koriskos*. Ces peuples pratiquent la religion chrétienne; tout chrétiens qu'ils sont, ils se vantent d'être Arabes, descendus de Nizar, fils de Mâdd, fils de Modar, par une fraction de la branche d'Okaïl, qui anciennement se serait établie dans cette contrée, où ils exercent actuellement une très-grande prépondérance. Ce qui semblerait confirmer cette assertion, c'est que j'ai rencontré dans le pays de Mareb, dépendant du Yémen, des Okaïlites alliés à des Madhidjites, dont les manières d'être sont en tout point semblables à celles de leurs frères du Caucase. Riches en chevaux, ils possèdent une puissance respectable. Ces Okaïlites sont les seuls descendants de Nizar, fils de Mâdd, établis dans le Yémen, avec les descendants

الّا ما ذكرنا من ولد انمار بن نزار بن معدّ ودخولهم فى اليمن
على ما ورد به الخبر وما كان من خبر جرير بن عبد الله البجلىّ
مع النبى صلّعم وما كان من خبر بجيلة والصنارية يزعمون
انهم افترقوا فى قديم الزمان هم ومن سمينا من عقيل ببلاد
مارب فى خبر طويل ثم يلى مملكة الصنارية شكين وهم نصارى
وفيهم خلق من المسلمين من التجار وغيرهم من ذوى المهن
ويقال لملكهم فى هذا الوقت المورخ به كتابنا هذا ادرنرسه
بن همام ثم تليهم مملكة قيلة ما حوته المدينة مسلمون وما
حولها من العمائر والضياع نصارى ويقال لملكهم فى هذا الوقت
المورّخ به كتابنا هذا عنبسة الاعور وهو مأوى اللصوص
والصعاليك والدعّار ثم تتصل هذه المملكة بمملكة الموقانية وهى

d'Anmar, fils de Nizar, fils de Mâdd. Nous avons parlé autre part, d'après la tradition, de l'entrée de ceux-ci dans le Yémen, des rapports de Djerir, fils d'Abd-Allah, le Badjilite, avec le Prophète, et nous avons fait l'histoire de la tribu de Badjila. Les Sanariens prétendent, dans des récits très-détaillés, qu'ils se sont séparés autrefois de ces Okaïlites du Mareb que nous venons de nommer.

Près du royaume des Sanariens on rencontre les Chékins, peuplade chrétienne, au milieu de laquelle vivent de nombreux musulmans, qui se livrent au commerce ou à différentes industries. Le roi des Chékins, à l'époque où nous composons cet ouvrage, s'appelle Adernerseh, fils de Hamam. Vient ensuite le royaume de Kilah, dont la capitale est occupée par des musulmans, tandis que la campagne et les villages environnants sont habités par des chrétiens. Le prince actuellement régnant s'appelle Anbaçah le Borgne. Ce pays est un repaire de brigands, de misérables et de gens sans aveu. Il touche au royaume de Moukân,

Hazran krallığının yakınında, paganlarla karışan Hıristiyan nüfusu bir kralı tanımayan Samsakha prensliği vardır. Samsakha civarında, Tiflis ile daha önce sözünü ettiğimiz Alan kalesi arasında, hükümdarlarının tümü Koriskos unvanını taşıyan Sanarya krallığı vardır. Bu insanlar Hıristiyan dinini uyguluyorlar; Hıristiyan oldukları halde Arap olmakla övünüyorlar, Modar oğlu Mâdd oğlu Nizar'ın soyundan geliyorlar ve eskiden bu bölgede kurulmuş olan Okayl kolunun küçük bir kısmı tarafından geliyorlar ve şu anda çok büyük bir üstünlük sağlıyorlar. Bu iddiayı doğrulayan şey, Yemen'e bağımlı olan Mareb ülkesinde, Madhicitlerle ittifak halinde olan ve yaşam tarzları Kafkasyalı kardeşlerininkine benzeyen Okaylitelerle tanışmamdır. Atlar açısından zengindirler ve saygın bir güce sahiptirler. Bu Okayliteler, Mâdd oğlu Nizar oğlu Anmar'ın torunlarıyla birlikte Yemen'de kurulan Mâdd oğlu Nizar'ın tek torunlarıdır. Başka bir yerde, rivayete göre, bunların Yemen'e girişinden, Abdullah'ın oğlu Becili Cerir'in Peygamber ile olan ilişkilerinden bahsetmiş ve Becile kabilesinden tarih yazmıştık. Sanariler, çok ayrıntılı açıklamalarda, kendilerini az önce adını verdiğimiz Mareb'in Okaylitlerinden bir zamanlar ayırdıklarını iddia ediyorlar. Sanaryan krallığının yakınında, aralarında birçok Müslümanın yaşadığı, ticaretle veya çeşitli endüstrilerle uğraşan Hıristiyan bir halk olan Şekinler ile tanışıyoruz. Bu eseri hazırladığımız dönemde Şekinlerin kralına Hamam'ın oğlu Adernerseh adı veriliyordu. Ardından, başkenti Müslümanlar tarafından işgal edilen, çevredeki kırsal ve köylerde ise Hıristiyanların yaşadığı Kilah Krallığı geliyor. Şu anda hüküm süren prensin adı Tek Gözlü Anbaçah'tır. Bu ülke eşkiyaların, sefillerin ve itirafsızların yuvasıdır. Daha önce sözünü ettiğimiz ve Şirvanşah'ın zaptettiği ve

imparatorluğuna kattığı Mukan krallığına dokunuyor; ancak Hazar Denizi kıyısında yer alan aynı adı taşıyan ülke ile karıştırılmamalıdır.

التى قدمنا ذكرها وانها متغلّب عليها وانها مضافة الى مملكة
شروان شاه وليس هذا البلد المعروف بالموقانية هو الملك
الذى على ساحل بحر الخزر وقد كان محمد بن يزيد المعروف
فى هذا الوقت بشروان شاه ملك لايران شاه هو ومن سلف
من ابائه وكان ملك شروان شاه على بن الهيثم فلما هلك على
تغلّب محمّد على شروان شاه على حسب ما ذكرناه انفا بعد ان
قتل مجومة له واحتوى على ما ذكرنا من الممالك وله قلعة لا
يذكر فى قلاع العالم احصن منها بجبل القبخ يقال قلعة ثيار
الا قلعة بارجن فارس نحو بلاد سيران من ساحل فارس فى الموضع
المعروف بالزيدباد بلاد عبد الله بن محارة وفى القلعة المعروفة
بالديكدان وفى العالم قلاع كثيرة لها اخبار عجيبة قد ذكر

dont nous avons déjà parlé, et qui a été soumis par Chirwan-Chah et annexé à son empire; mais il ne faut pas le confondre avec le pays du même nom qui est situé sur la côte de la mer des Khazars.

Mohammed, fils d'Yézid, Chirwan-Chah actuel, avait hérité de ses ancêtres le royaume de Laïrân-Chah; le Chirwân-Chah appartenait alors à Ali, fils d'Haïtem. Après la mort d'Ali, Mohammed tua ses oncles, s'empara de Chirwân-Chah, comme nous l'avons dit plus haut, et y ajouta les principautés décrites ci-dessus. Il possède dans le Caucase un château, appelé *Kalât Tiar*. C'est peut-être la place la plus forte qui existe au monde, si l'on en excepte toutefois le château de Dikdân, qui s'élève en Perse, non loin de Siraf, sur le golfe Persique, dans un endroit connu sous le nom de Zidbad, dépendant du territoire d'Abd-Allah, fils d'Amarah. On trouve dans le monde beaucoup de forteresses auxquelles se rattachent des récits merveilleux qui

ابو الحسن المدايني ذلك فى كتاب افرده لاخبارها وترجمه
بكتاب اخبار القلاع ذكر فيه طرفا من اخبار بعضها قد اتينا
على اخبارها فى كتابنا اخبار الزمان قال المسعودى فهذه جمل
من اخبار مدينة الباب والابواب والسور وجبل القبخ ومن فى
ذلك السقع من الامم قد اتينا على مبسوط اخبارهم وشيمهم
وخلائقهم فى حروبهم ومكائد ملوكهم فى كتابنا فى اخبار
الزمان من الامم الماضية والاجيال الخالية والممالك الدائرة
وما ذكرنا من اخبارهم واوصاف مماليكهم فهو اخبار عن موجود
يدركه الحسّ غير معدوم يعرفه من طرا الى ما وصفنا من البلاد
وقد ذكر عبيد الله بن خرداذبه فى كتابه المترجم بالمسالك
والممالك ان الطريق من موضع كذا الى موضع كذا مقدار كذا

ont été recueillis par Abou'l-Haçan el-Medaïni dans un livre spécialement consacré à ce sujet et intitulé : *Histoire des châteaux*. On y lit sur quelques-uns de ces châteaux des détails peu connus que nous avons consignés nous-même dans nos Annales historiques.

Voilà en gros la description de la ville de Bab el-Abwab, de la muraille, du Caucase et de ses peuplades qui habitent ces régions montueuses. Quant à ces tribus, nous nous sommes longuement étendu sur leur histoire, leurs mœurs, leur manière de combattre et les stratagèmes employés par leurs rois, dans nos Annales historiques, ouvrage consacré à l'histoire des générations passées et des royaumes qui ont disparu. Les descriptions et les récits que nous y avons donnés sont fondés sur la réalité, obtenus par l'observation, et leur authenticité sera garantie par quiconque a visité ces contrées. Obeïd-Allah, fils de Khordadbeh, dans son livre intitulé *Les routes et les royaumes*, indique soigneusement la distance qui sépare tel et tel point l'un de

Şu anki Şirwan-Şah olan Yézid'in oğlu Muhammed, Layrân-Şah krallığını atalarından miras almıştı; Şirwân Şah o zamanlar Haytem'in oğlu Ali'ye aitti. Muhammed, Ali'nin vefatından sonra amcalarını öldürmüş, yukarıda söylediğimiz gibi Şirvan-şah'ı ele geçirmiş ve yukarıda anlatılan beylikleri de yanına eklemiştir. Kafkasya'da Kalât Tiar adında bir kalesi vardır. İran'da, Siraf'tan pek uzak olmayan, Basra Körfezi'nde, Zidbad adıyla anılan, Zidbad topraklarına bağlı bir yerde yükselen Dikdân kalesini saymazsak, belki de dünyanın var olan en sağlam yeridir. Amarah'ın oğlu Abdullah. Dünyada, Abou'l - Haçan el-Medayni'nin bu konuya özel olarak ayırdığı Kaleler Tarihi adlı kitabında topladığı harika hikâyelerin anlatıldığı pek çok kale vardır. Bu kalelerin bazılarının az bilinen ayrıntılarını biz de Tarihi Yıllıklarımızda kaydettik.

من المسافة ولم يخبر من الملوك والممالك ولا فائدة في معرفة
المسافات والطريق اذ كان ذلك من عمل الفتوح وجمّال الخرائط
والكتب وذكر ايضا ان خراج طساسيج العراق كذا وكذا من
المال وهذا ما ينخفض ويرتفع ويقلّ ويكثر على حسب الاحوال
وتصرّف الازمان وان جبل العرج الذي بين مكّة والمدينة
متّصل ببلاد الشام الّا ان وصله بالجبل الاقرع من بلاد انطاكية
وان ذلك متّصل بجبل الاكام وهذا عجيب من قوله اما تراه
علم ان اجزآء الارض مماسّة بعضها لبعض متّصلة غير منفصلة
ولا متباينة مما بين بعضها ببعض الّا ان الارض ذات وهاد وانجاد
وحدب على انه احسن كتاب ذكر في هذا المعنى وكذلك

l'autre; mais il ne donne aucun renseignement ni sur les princes, ni sur leurs États. Cette science des distances et des chemins ne peut être utile qu'aux expéditions et aux porteurs de groups et de lettres. Le même auteur a relevé le chiffre de l'impôt foncier payé par les districts de l'Irak; mais il est à remarquer que ce chiffre monte ou baisse, augmente ou diminue selon les temps et les événements. Ailleurs, il dit que le mont El-Ardj, situé entre la Mecque et Médine, se rattache aux terres de la Syrie. Cela supposerait donc que le Ardj s'étend jusqu'au Djebel el-Akrà, sur le territoire d'Antioche, lequel, à son tour, va se réunir au Djebel el-Okkam; cette opinion est étrange. Il enseigne même que les différentes parties du monde se touchent et tiennent ensemble sans interruption et sans solution de continuité; mais que la surface de la terre offre tantôt des dépressions, tantôt des renflements considérables. Quoi qu'il en soit, l'ouvrage de Khordadbeh est le plus beau de tous ceux qui ont été composés sur ce sujet. Il en est de même de son

كتابه في التاريخ وما كان من ذكر الامم الماضية قبل مجيء
الاسلام وقد رايت احمد بن الطيب صاحب المعتضد بالله
صنف له في هذا المعنى كتابا ذكر فيه جملا من اخبار العالم
اكثرها على خلاف اخباره عنها وارى ان هذا الكتاب منسوب
اليه اذ كانت منزلته من العلم ارفع من هذا ولولا ان الله عزّ
وجلّ بلطيف حكمته وعظيم قدرته ورحمته لعباده يمنّ عليهم
بتوفيق من وفّقه من ملوك الفرس لبنآء مدينة الباب والابواب
وما ذكرنا من السور في البرّ والبحر والجبل والقلاع وسكنى من
اسكنها هنالك من الامم ورتب من الملوك لكانت ملوك الخزر
واللان والسرير والترك وغيرهم ممن ذكرنا من الامم ترد بلاد
برذعة والرّان والبيلقان واذربيجان وزنجان وابهر وقزوين

livre sur la chronologie et les peuples anciens qui ont vécu avant l'islamisme. Ahmed, fils d'et-Taïb, l'ami d'el-Motadedbillah, composa pour ce prince un ouvrage sur le même sujet, et qui traite de l'histoire du monde; il y est presque toujours en contradiction avec Khordadbeh; aussi je serais porté à croire que ce livre lui a été faussement attribué, car sa science était bien supérieure à une pareille œuvre.

Si Dieu, dans sa rare sagesse, sa toute-puissance et sa miséricorde envers ses serviteurs, n'avait pas secondé de sa grâce les souverains de la Perse dans la fondation de la ville de Bab el-Abwab, dans la construction de cette muraille qui se prolonge à la fois sur le continent, dans la mer et sur les montagnes, dans la création de différentes forteresses, dans l'établissement de plusieurs colonies soumises à des princes régulièrement constitués, il n'est pas douteux que les rois des Khazars, des Alans, des Serirs, des Turcs et des nations que nous avons nommées, envahiraient le territoire de Berdàh, d'er-Rân, de Beïlakân, de

Bu, kabaca Bab el-Abwab şehrinin, surların, Kafkasya'nın ve bu dağlık bölgelerde yaşayan halkların tanımıdır. Bu kavimlere gelince, geçmiş nesillerin ve yok olan krallıkların tarihine adanmış bir çalışma olan Tarihsel Yıllıklarımızda onların tarihlerini, geleneklerini, savaş tarzlarını ve krallarının kullandıkları taktikleri uzun uzadıya ele aldık. Verdiğimiz açıklamalar ve hikayeler gözlem yoluyla elde edilen gerçeğe dayanmaktadır ve bu ülkeleri ziyaret eden herkes bunların doğruluğunu garanti edecektir. Khordadbeh'in oğlu Ubeyd-Allah, Yollar ve Krallıklar adlı kitabında filanca noktayı birbirinden ayıran mesafeyi dikkatle belirtir; fakat ne şehzadeler ne de devletleri hakkında bilgi vermez. Bu mesafeler ve yollar bilimi yalnızca keşif gezileri ve grup ve mektup taşıyıcıları için faydalı olabilir. Aynı yazar, Irak'ın bölgeleri tarafından ödenen arazi vergisi rakamına da dikkat çekti; ancak bu rakamın zamana ve olaylara göre yükselip alçaldığını, arttığını veya azaldığını da belirtmek gerekir. Başka bir yerde ise Mekke ile Medine arasında bulunan El-Arc Dağı'nın Suriye topraklarına bağlı olduğunu söylüyor. Dolayısıyla bu, Arc'ın Antakya topraklarındaki Djebel el-Akrà'ya kadar uzandığını ve buranın da Djebel el-Okkam'da buluşacağını varsayar; bu görüş tuhaftır. Hatta dünyanın farklı bölgelerinin birbirine dokunduğunu, kesintisiz ve süreklilik kaybı olmadan bir arada durduğunu öğretiyor; ancak dünyanın yüzeyinde bazen çöküntüler, bazen de ciddi şişlikler bulunur. Durum ne olursa olsun, Khordadbeh'in eseri bu konuda yazılanların en güzelidir. Aynı şey onun kronoloji ve İslamcılıktan önce yaşayan eski halklarla ilgili kitabı için de geçerli. El Mutadedbillah'ın arkadaşı et-Tayb'in oğlu Ahmed, bu prens için aynı konuda dünya tarihini konu alan bir eser yazmıştır; neredeyse her zaman Khordadbeh'le çelişiyor;

ayrıca bu kitabın yanlışlıkla ona atfedildiğine inanma eğilimindeyim çünkü onun bilimi böyle bir çalışmadan çok daha üstündü.

وهمدان والدينور ونهاوند وغير ما ذكرنا من مبادى الكوفة
والبصرة الى العراق غير ان الله صدّهم بما ذكرنا لا سيما مع
ضعف الاسلام فى هذا الوقت وذهابه وظهور الروم على المسلمين
وفساد الحجّ وعدم الجهاد وانقطاع السبل وفساد الطرق وانفراد
كلّ رئيس وتغلّبه على السقع الذى هو فيه كفعل ملوك الطوائف
بعد مضى الاسكندر الى ان ملك اردشير بن بابك بن ساسان
فجمع الكلمة وضمّ الشمل وامن العباد وعمّر البلاد الى ان بعث
الله محمّد صلّعم فازال معالم الكفر ومحا رسوم الملل ولم يزل
الاسلام مستظهرا الى هذا الوقت فتداعت دعائمه ووهى أسّه

l'Azerbaïdjân, de Zendjân, d'Abhar, de Kazwin, de Hamadân, de Dinaver, de Nehawend et les autres pays qui, par Koufah et Basrah, donnent entrée dans l'Irak. Heureusement Dieu a opposé à leur barbarie ces barrières plus nécessaires que jamais aujourd'hui que la puissance de l'islam faiblit et décline, que les Grecs l'emportent sur les musulmans, que la coutume du pèlerinage tombe en désuétude, que l'on n'entend plus parler de la guerre sainte, que les communications sont interceptées et les routes peu sûres; aujourd'hui que les différents chefs des contrées musulmanes s'isolent et se rendent indépendants dans leurs gouvernements, imitant en cela la conduite des satrapes après la mort d'Alexandre jusqu'au règne d'Ardéchir, fils de Babek, fils de Sassân, qui rétablit l'unité dans le royaume, fit cesser les divisions intestines et rendit la sécurité aux peuples et la culture à la terre. Cet état de choses dura jusqu'au moment où Mohammed reçut de Dieu la mission de faire disparaître jusqu'au dernier les vestiges de l'infidélité et d'abolir les doctrines erronées des nations; depuis lors la religion du Prophète a toujours été triom-

وهى سنة اثنين وثلثين وثلثماية فى خلافة ابى اسحق ابرهيم
المتّقى بالله امير المومنين والله المستعان على ما نحن فيه والباب
اخبار كثيرة من اخبار الابنية العجيبة التى بناها كسرى بن
قباد بن فيروز وهو ابو كسرى انوشروان فى الموضع المعروف
بالمسقط من المدينة بالحجارة والجيطان التى بناها ببلاد شروان
المعروف بسور الطين وسور الحجارة المعروف بالبرمكى وما يتصّل
ببلاد برذعة عرضنا عن ذكرها اذ كنا قد اتينا على ذلك فيما
سلف من كتبنا واما نهر الكُر فمبدآه من بلاد خزران[1] من
مملكة جُرجين ومرّه ببلاد ابخاز حتى يأتى ثغر تفليس فينشقّ

phante jusqu'à cette époque, en 332, où, sous le khalifat d'Abou-Ishak-Ibrahim el-Mottaki-billah, les colonnes de l'islam sont devenues chancelantes et il a été ébranlé dans ses fondations. Dieu est le seul dont on puisse invoquer le secours dans les calamités qui nous environnent.

Nous aurions encore bien des choses à dire sur Bab el-Abwab; telle serait, par exemple, la description des magnifiques ouvrages en maçonnerie dépendants de la ville et élevés à l'endroit nommé *Maskat*, par Kesra, fils de Kobad, fils de Firouz et père de Kesra-Enouchirwân, ou celle des murailles que le même prince a fait bâtir dans le Chirwân, et que l'on appelle *Sour et-Tin*, murailles de mortier, ou celle du rempart de pierre connu sous le nom de *Barmeki*, ou bien encore d'un autre qui s'étend jusqu'à Berdâh. Mais nous supprimons ces détails, parce que nous les avons déjà donnés dans nos traités précédents.

Le fleuve Kour prend son origine dans le pays des Khazrâns, dans le royaume de Géorgie, et, coulant dans le territoire des Abkhazes, arrive à la ville frontière de Tiflis, qu'il

Eğer Tanrı, nadir bilgeliğiyle, her şeye gücü yeten gücüyle ve hizmetkarlarına karşı merhametiyle, Bab el-Abwab şehrinin kuruluşunda ve hem batıya uzanan bu duvarın inşasında hem de İran hükümdarlarına lütfuyla yardım etmeseydi. Kıtada, denizde ve dağlarda, farklı kalelerin oluşturulmasında, düzenli olarak oluşturulmuş prenslere tabi birkaç koloninin kurulmasında, hiç şüphe yok ki Hazarların, Alanların, Serirlerin, Türklerin ve saydığımız kavimlerin krallarının Berdâh, er-Rân, Beïlakân, Azerbaïdjan, Zendjan, Abhar, Kazwin, Hamadân, Dinaver topraklarını işgal edeceklerini, Nehawend ve diğer ülkelerin Kufe ve Basra üzerinden Irak'a giriş izni veriyor. Neyse ki Allah, İslam'ın gücünün zayıflayıp zayıfladığı, Yunanlıların Müslümanları kazandığı, hac geleneğinin terk edildiği, hac geleneğinin terk edildiği günümüzde her zamankinden daha gerekli olan bu bariyerlerle onların barbarlığına karşı çıktı. kutsal savaş haberini, iletişimin kesildiğini ve yolların güvensiz olduğunu duyar; Bugün Müslüman ülkelerin çeşitli liderleri, İskender'in ölümünden sonra Sassân oğlu Babek'in oğlu Ardéchir'in hükümdarlığına kadar satrapların davranışlarını taklit ederek kendilerini tecrit ediyor ve hükümetlerinde bağımsız kılıyorlar. krallık, iç bölünmelere son verdi ve halkın güvenliğini, toprağın kültürünü yeniden sağladı. Bu durum Muhammed'in Allah'tan kâfirliğin son kırıntılarını ortadan kaldırma ve milletlerin hatalı doktrinlerini ortadan kaldırma görevini aldığı ana kadar devam etti; O günden bu yana Peygamber'in dini, 332 yılında Ebu İshak - İbrahim el - Mottaki - billah'ın halifeliği döneminde İslam'ın direkleri sarsılıp temellerinden sarsılıncaya kadar her zaman galip gelmiştir.

Etrafımızı saran felaketlerde yardımını isteyebileceğimiz tek kişi Tanrı'dır. Bab el Abwab hakkında daha söyleyecek çok şeyimiz var; Örneğin şehre bağlı olan ve Maskat denilen yerde Firouz'un oğlu ve Kesra-Enouchirwàn'ın babası Kobad'ın oğlu Kesra tarafından inşa edilen muhteşem duvar işlerinin tanımı veya Aynı prens, bizim Sour et-Tin dediğimiz Chirwân'da harçtan duvarlar veya taş sur olarak bilinen duvarları inşa ettirmişti. Barmeki'nin, hatta Berdâh'a kadar uzanan bir başkasının adı. Ancak bu ayrıntıları siliyoruz çünkü bunları daha önceki incelemelerimizde vermiştik.

ق وسطه ويجرى ق بلاد السياوردية[1] وهم نوع من الارمن ذو
بأس وشدّة على ما ذكرنا من اخبارهم والبهم تضاف الطبرزينات
المعروفة بالسياوردية يستعملها السياجة وغيرهم من الجند
الاعاجم ويجرى هذا النهر المعروف بالكر حتى ينتهى الى ثلثة
اميال من برذعة ويجرى على برداج من اعمال برذعة ثم يصبّ
فيه مما يلى الصنارة نهر الرس وظهور نهر الرس ومبدآه من
مدينة طرابزندة حتى ينتهى الى الكر فيختلط به وينتهى
ذلك من مصبّ الجميع الى بحر الخزر ففيه المصبّ وجريان نهر
الرّس من بلاد البذّيين وهى بلاد بابك الخرمى من بلاد اذربيجان
وجبل يعرف بجبل ابى موسى من بلاد الرّان وهذا جبل فيه
خلق من الامم ببلاد الرّان وهو سقع من الارض ويمرّ نهر الرّس
بمدينة ورثان وينتهى الى حيث وصفنا من مصبّه بالقرية

divise en deux parties; il traverse ensuite la province des Siavordiens, peuple arménien, brave et puissant, comme nous l'avons dit dans leur histoire; ils ont donné leur nom aux haches dites *siavordiennes*, dont se servent les Siabihehs et d'autres troupes barbares. Le Kour poursuit son chemin jusqu'à ce qu'il arrive à trois milles de Berdâh, et passe devant Bardadj, l'un des districts qui en dépendent; arrivé près de Sanareh, il reçoit l'Araxe, qui vient des environs de Trébizonde lui apporter le tribut de ses eaux. Les deux fleuves réunis se jettent dans la mer des Khazars. L'Araxe traverse le territoire de Beddin, patrie de Babek le Khorrémite, dans l'Azerbaïdjân, puis il coule devant une montagne appelée *Djebel-abi-Mouça*, qui fait partie du pays d'er-Rân et qui est habitée par une des tribus établies dans cette contrée. Après avoir passé à Vartân, il arrive, comme nous l'avons

المعروفة بالصنارة الى ان يصبّ الى نهر الكر على ما ذكرنا فقد
اتينا على وصف هذه الانهار ايضا والنهر المعروف باسبيذروج
وتفسير ذلك النهر الابيض على التقديم والتاخير بين اللغتين
وهى الفارسية والعربية ومرّه وجريانه ق ارض الديلم تحت
القلعة المعروفة بقلعة سلّار وهو ابن اسوار الديلمى بعض ملوك
الديلم وقد ظهر ق هذا الوقت المورّخ به كتابنا تغلّب بلاد
اذربيجان ثم يمرّ هذا النهر من الديلم الى الجيل والبهم يضاف
جيلان ويصبّ فيه نهر اخر ببلاد الديلم يقال له شاهرود
وتفسيره ملك الانهار لبياضه ورقّته وصفائه فينتهى مصبّ
جميع ما ذكرنا الى بحر الجيل وهو بحر الديلم والخزر وغيرهم ممن
ذكرنا من الامم المحيطة بهذا البحر وعلى هذه الانهار اكثر

dit, à Sanareh, où il se jette dans le Kour. Au surplus, le cours de ces deux fleuves a déjà été décrit. Vient ensuite le fleuve appelé *Esbid-roudj*, mot qui signifie *fleuve blanc* en persan, en accommodant toutefois au génie de la langue arabe l'ordre des mots qui, dans l'original, est *blanc fleuve*. L'Esbid-roudj prend son cours sur le territoire du Deïlem et coule au-dessous du château de Sallar, ainsi nommé du fils d'Aswar le Deïlémite, roi de ce pays, et qui aujourd'hui, à la date de la composition de ce livre, a étendu sa domination sur l'Azerbaïdjân. Ce fleuve passe ensuite du Deïlem au pays des Djils, qui ont donné leur nom au Djilân (Guilân), après s'y être grossi par l'adjonction du Chabroud ou roi des fleuves, ainsi appelé à cause de la limpidité, de la clarté et de la pureté de ses eaux. Les deux fleuves réunis se jettent dans la mer des Djils, nommée aussi mer de Deïlem, mer des Khazars et d'autres peuples encore qui habitent sur ses côtes et que nous avons énumérés. C'est près de ces rivières que sont établies la plupart des tribus du Deï-

Kur Nehri, kaynağını Gürcistan Krallığı'ndaki Hazranların ülkesinden alır ve Abhaz topraklarından geçerek iki kısma ayırdığı sınır kenti Tiflis'e ulaşır; daha sonra tarihlerinde de söylediğimiz gibi cesur ve güçlü bir Ermeni halkı olan Siavordyalıların eyaletine geçer; Siabihehlerin ve diğer barbar birliklerinin kullandığı Siavordia baltalarına isimlerini verdiler. Kour, Berdâh'tan üç mil kadar yoluna devam eder ve kendisine bağlı ilçelerden Bardac'ın önünden geçer; Sanare yakınlarına vardığında, Trabzon çevresinden kendisine suların haraçını getirmek için gelen Aras'ı alır. İki nehir birleşerek Hazar Denizi'ne akıyor. Aras nehri, Azerbaycan'da Harremli Babek'in anavatanı Beddin topraklarından geçer, ardından er-Rân ülkesine bağlı olan ve kavimlerden birinin yaşadığı Cebel-abi Musa adlı dağın önünden akar, bu bölgede kurulmuştur. Vartân'ı geçtikten sonra, söylediğimiz gibi, Kur'a aktığı Sanareh'e varır. Üstelik bu iki nehrin seyri zaten anlatılmıştı. Daha sonra Farsça'da beyaz nehir anlamına gelen Esbid-ruc adı verilen nehir gelir; ancak orijinalinde beyaz nehir olan kelime dizilimi Arap dilinin dehasına uygundur. Esbid-ruc, Deylem topraklarında yolunu alır ve adını bu ülkenin kralı Deylemite Aswar'ın oğlundan alan ve bugün bu kitabın yazıldığı tarihte genişleyen Sallar kalesinin altından akar. Azerbaycan üzerindeki hakimiyeti. Bu nehir daha

sonra Deylem'den Cilân'a (Guilân) adını veren Cılların ülkesine geçer ve orada berraklığı, berraklığı ve saflığı nedeniyle sözde nehirlerin kralı Şahrud'un eklenmesiyle şişer. onun suları. İki nehir birleşerek Deylem Denizi olarak da adlandırılan Cıllar Denizi'ne, Hazar Denizi'ne ve kıyılarında yaşayan ve listelediğimiz diğer halklara akar. Son zamanlarda ortaya çıkan ve istilalarını geniş bir alana yaymış olan Deylem ve Cilan kabilelerinin çoğu bu nehirlerin yakınında kurulmuştur.

هاؤلآء الديلم والجيل الذين قد ظهروا وتغلبوا على كثير من
الارض فاذ قد قدمنا من اخبار بلاد جبل القبج وما فيه وحوله
من الامم واخبار الباب والابواب وبحر الخزر فلنذكر الان ملوك
السريانيين وهم اوّل من يُعدّ فى كتب زيجات النجوم والتوٰاريخ
القديمة من ملوك العالم ثم ملوك الموصل ومدينة نينوى ثم
ملوك بابل وهم الذين عمّروا الارض وشقّوا الانهار وطعّموا الاشجار
ومهّدوا الاوعار وسهّلوا الطرق ثم نتبع ذلك بالفرس الاوائل
وهم الخُذاهان وتفسير ذلك الارباب الى ملك افريدون ثم
الاسكان الى دارا ابن دارا وهو داريوس وهم السكنون[1] ثم ملوك
الطوائف وهم الاشغان ثم الفرس الثانية وهم الساسانية ثم
اليونانيون ثم الروم ونذكر من يتلاهم من ملوك العرب والامم

lem et du Djilân qui ont paru dans ces derniers temps et ont étendu au loin leurs envahissements.

Après avoir traité de la région du Caucase, des populations qui habitent dans son enceinte ou dans ses environs, de la ville de Bab el-Abwab et de la mer des Khazars, nous allons parler des rois syriens, qui sont les premiers souverains du monde dont les tables astronomiques et les anciennes chroniques fassent mention. Puis viendront les rois de Moçoul et de la ville de Ninive; puis ceux de Babel, qui ont défriché les campagnes stériles, creusé des canaux, greffé les arbres fruitiers, aplani les montagnes et frayé les routes. Ils seront suivis des premiers rois perses ou *khô-dahân*, c'est-à-dire seigneurs, jusqu'à Feridoun; des Askâns ou Sakans jusqu'à Dara, fils de Dara, le même que Dareïous; des rois des satrapies ou Achgans, et enfin de la seconde dynastie des souverains perses ou Sassanides. Nous nous occuperons après cela des Grecs, des peuples de Roum, des princes des Arabes et des peuples barbares, du Soudan, de

Kafkasya bölgesini, surları içinde veya çevresinde yaşayan halkları, Bab el-Abwab şehrini ve Hazar Denizi'ni ele aldıktan sonra, yukarıda adı geçen dünyanın ilk hükümdarları olan Suriye krallarından bahsedeceğiz, astronomik tablolar ve eski kronikler. Sonra Mul kralları ve Ninova şehri gelecek; sonra çorak kırları temizleyen, kanallar kazdıran, meyve ağaçlarını aşılayan, dağları düzleştiren ve yolları açan Babilliler. Onları Feridun'a kadar ilk Pers kralları veya khôdahân, yani efendiler takip edecek; Askânlardan veya Sakanlardan Dareyus'un aynısı olan Dara'nın oğlu Dara'ya; satraplıkların veya Aşganların kralları ve son olarak Pers hükümdarlarının veya Sasanilerin ikinci hanedanının kralları. Bundan sonra Allah'ın izniyle Yunanlılara, Rum halkına, Arap prenslerine ve barbar halklara, Sudan'a, Mısır'a, İskenderiye'ye ve dünyanın diğer ülkelerine sahip çıkacağız. Her şeye gücü yetme gücü yalnızca O'ndadır.

والسودان ومصر واسكندرية وغير ذلك من بقاع الارض ان شآء الله ولا قوّة الّا بالله

الباب الثامن عشر

ذكر ملوك السريانيين ولمع من اخبارهم

ذكر ذو العناية باخبار ملوك العالم ان اول الملوك السريانيون بعد الطوفان وقد تنوزع فيهم وفى النبط فمن الناس من راى ان السريانيين هم النبط ومن الناس من راى انهم اخوة لودماش ابن نبيط ومنهم من راى غير ذلك على حسب تباين الناس فى الاجيال الماضية والقرون الخالية فكان اول من ملك منهم رجل يقال له شوسان وهو اول من وضع التاج على راسه فى تاريخ

l'Égypte, d'Alexandrie et des autres contrées de la terre, si Dieu le permet. En lui seul réside la toute-puissance.

CHAPITRE XVIII.

ROIS SYRIENS; RÉSUMÉ DE LEUR HISTOIRE.

Un auteur, qui a étudié avec soin l'histoire des monarchies, dit que les plus anciens rois, à partir du déluge, sont les rois syriens. Quant aux Syriens eux-mêmes, on n'est pas d'accord sur leur origine, les uns les confondant avec les Nabatéens, les autres soutenant qu'ils sont frères de Loudmach, fils de Nabit, d'autres encore défendant l'un de ces nombreux systèmes conçus au sujet des générations précédentes et des siècles passés. D'après la chronique des Syriens et des Nabatéens, le premier qui régna sur ces peuples et qui se plaça la couronne sur la tête fut un homme appelé *Chouçán*. Tous les autres princes de la

السريانيين والنبط وانقادت له ملوك الارض فكان ملكه ست عشرة سنة باغيا فى الارض مفسدًا للبلاد سفاكًا للدمآء ثم ملك بعده ولده بربر فكان ملكه الى ان هلك عشرين سنة ثم ملك سماسير بن آوّت تسع سنين ثم ملك بعده اهريمون عشر سنين فخطّ الخطط وكوّر الكور وجدّ فى امره واتقن ملكه وعمّر ارضه فلما استقامت له الاحوال وانتظم له الملك بلغ بعض ملوك الهند ما القوم عليه من القوة والشدة والعمارة وانهم يحاولون الممالك وقد كان هذا الملك الهندى غلب على ما حوله من ممالك الهند وانقادت الى سلطانه ودخلت فى احكامه وقيل ان ملكه كان مما يلى بلاد السند والهند فسار نحو بلاد بسط وغزنين ولعس وبلاد الداور على النهر المعروف بالهرمند[1] وهو

terre reconnurent sa suprématie. Il régna seize années, multipliant partout les violences et les désordres et répandant des torrents de sang. Son fils Berber monta sur le trône et y resta pendant vingt ans, jusqu'à sa mort. Ensuite vint Semaçir, fils d'Âout, qui régna neuf ans. Il eut pour successeur Ahrimoun, dont le règne dura dix ans. Ce prince établit des districts, créa des cités, et s'appliqua de toutes ses forces à bien administrer ses provinces et à y faire fleurir l'agriculture. Lorsque l'empire fut parvenu à un haut degré de prospérité, grâce à une excellente administration, un roi des Indes entendit parler de la puissance, de la force et de la richesse des Syriens, qui voulaient s'emparer de toute la terre. Or, ce roi avait pris par la force toutes les principautés voisines de ses États dans l'Inde, les avait forcées à reconnaître ses lois et à subir son joug. Son empire s'étendait, dit-on, des frontières du Sind et de l'Inde dans la direction des pays de Bost, de Giznin, de Laas, de Dawer, en suivant le fleuve Hermend, qui arrose le Sedjes-

BÖLÜM XVIII.

SURİYE KRALLARI; Hikayelerinin Özeti.

Monarşilerin tarihini dikkatle inceleyen bir yazar, Tufan'dan bu yana en yaşlı kralların Suriye kralları olduğunu söylüyor. Suriyelilere gelince, kökenleri konusunda bir fikir birliği yok; bazıları onları Nebatilerle karıştırıyor, bazıları Nabit oğlu Ludmaş'ın kardeşleri olduklarını iddia ediyor, bazıları ise önceki nesiller ve yüzyıllar öncesine göre tasarlanmış birçok sistemden birini savunuyor. Süryanilerin ve Nebatilerin kayıtlarına göre bu kavmin hükümdarlığını yapan ve başına tacı koyan ilk kişi Şusan adında bir adamdı. Dünyanın diğer tüm prensleri onun üstünlüğünü tanıdı. On altı yıl boyunca hüküm sürdü, her yerde şiddeti ve kargaşayı artırdı ve sağanak kan döktü. Oğlu Berber tahta çıktı ve ölümüne kadar yirmi yıl orada kaldı. Daha sonra dokuz yıl hüküm süren Ağustos oğlu Semaçir geldi. Halefi, hükümdarlığı on yıl süren Ahrimun'du. Bu prens, ilçeler kurdu, şehirler yarattı ve tüm gücüyle eyaletlerini iyi yönetmek ve orada tarımı geliştirmek için çabaladı. İmparatorluk, mükemmel yönetim sayesinde yüksek bir refah seviyesine ulaştığında, bir Hindistan kralı, tüm toprakları ele geçirmek isteyen Suriyelilerin gücünü, kuvvetini ve zenginliğini duydu. Artık bu kral, Hindistan'daki eyaletlerinin tüm komşu prensliklerini zorla ele geçirmiş, onları kendi yasalarını tanımaya ve boyunduruğuna boyun eğmeye zorlamıştı.

نهر بلاد سجستان ينتهى جريانه على اربع فراسخ منها [1] وهذا
النهر عليه ضياع اهل سجستان وجناتهم ونخلهم ومتنزهاتهم فى
هذا الوقت وهو سنة اثنين وثلثين وثلثماية ويعرف بنهر بسط
يجرى فيه السفن من هناك الى سجستان فيها الاقوات وغير ذلك
وهو بلد الرياح والرمال والبلد الموصوف بان الهج تدير فيه
الارحى ويخرج الماء من الابار فتسقى الجنان وليس فى الدنيا والله
اعلم اكثر استعمالا منهم للرياح وقد تنوزع فى مبدآء هذا
النهر المعروف بالهرمند فمن الناس من راى انه من عيون بجبال
السند والهند ومنهم من راى ان مبدآءه من مبدآء نهر الكنك
وهو نهر الهند ويمر بكثير من جبال السند [2] وهو نهر حادّ
الانصباب والجريان عليه تعذب اكثر اهل الهند انفسها

tân et ne se perd qu'après un cours de quatre parasanges dans cette région. Aujourd'hui, l'an 332, ses bords sont couverts de villages, de jardins, et de lieux de plaisance appartenant aux habitants du Sedjestân; il est connu sous le nom de fleuve de Bost; il est sillonné d'embarcations qui se rendent de cette dernière localité au Sedjestân, chargées de vivres et de toute espèce de marchandises. Le Sedjestân est, par excellence, le pays des vents et des sables; il est renommé pour l'industrie avec laquelle on emploie le vent à faire tourner les meules et à tirer des puits l'eau dont on arrose ensuite les jardins; il n'y a peut-être pas d'endroit sur la terre où l'on sache aussi bien en tirer parti.

On n'est pas d'accord sur l'endroit où se trouvent les sources du fleuve Hermend. Les uns croient qu'il sort des montagnes du Sind et de l'Inde; d'autres estiment qu'il vient du même endroit que le Gange, dans l'Inde, lequel passe à côté de la plus grande partie des montagnes du Sind. C'est un cours d'eau rapide et impétueux; ses bords sont rougis

بالحديد وتغرقها زهدا فى هذا العالم ورغبة فى التنقل عنه
وذلك انهم يقصدون موضعا فى اعالى هذا النهر المعروف
باكلنك وهنالك جبال عالية واشجار عاديّة ورجال جلوس
وحدائد وسيون منصوبة على تلك الاشجار وقطع من الخشب
فتاتيهم الهند من الممالك النائية والبلدان القاصية فيسمعون
كلام اولئك الرجال المرتبين على هذا النهر وما يقولون من
تزهيدهم فى هذا العالم والترغيب فى سواه فيطرحون انفسهم
من اعالى تلك الجبال العالية على تلك الاشجار العاديّة والحدائد
المنصوبة فيتقطعون قطعا ويصيرون الى هذا النهر اجزآء وما
ذكرناه فموصون عنهم مما يفعلون على هذا النهر وهناك شجر
من احدى عجائب العالم ونوادره والغرائب من نباته يظهر فى

du sang de beaucoup de dévots indiens qui se mutilent avec le fer et s'engloutissent dans ses flots, poussés par leur éloignement pour ce monde et le désir de le quitter. Ces fanatiques remontent le Gange et arrivent à un endroit où se trouvent de hautes montagnes et des arbres séculaires sous lesquels des hommes sont assis. Des instruments de fer, des épées sont placés sur ces arbres et sur des morceaux de bois. Les Indiens se rendent dans ce lieu des provinces les plus éloignées; ils y écoutent les paroles de ces hommes préposés au culte du fleuve, qui leur prêchent le renoncement au monde et les exhortent à entrer dans l'autre vie. Alors ils se précipitent du haut des montagnes sur les arbres et sur les instruments de fer dont ils sont garnis : leurs corps, brisés par la chute, s'en vont en morceaux dans le fleuve. Ce que nous venons de rapporter fait partie des pratiques auxquelles les Indiens se livrent sur les bords de cette rivière.

On trouve dans ce pays un arbre que l'on peut compter au nombre des merveilles de la nature et des prodiges du

İmparatorluğunun Sind ve Hindistan sınırlarından Bost, Giznin, Laas, Dawer ülkelerine doğru Secestan'ı sulayan ve ancak dört yol kat ettikten sonra asla kaybolmayan Hermend nehrini takip ederek genişlediği söyleniyor. Bu bölgedeki fersahlar. Bugün, yıl 332, kenarları Secestan halkına ait köyler, bahçeler ve mesire yerleriyle kaplı; Bost nehri adıyla bilinir; bu son bölgeden Secestân'a yiyecek ve her türlü mal yüklü teknelerle çapraz olarak geçmektedir. Secestan, rüzgarların ve kumların ülkesidir; değirmen taşlarını döndürmek ve bahçeleri sulamak için kuyulardan su çekmek için rüzgârın kullanıldığı endüstriyle ünlüdür; Belki de dünyada bundan nasıl bu kadar iyi yararlanacağımızı bildiğimiz başka bir yer yoktur. Hermend Nehri'nin kaynaklarının nerede olduğu konusunda anlaşmazlıklar var. Bazıları bunun Sind ve Hindistan dağlarından geldiğine inanıyor; diğerleri bunun Hindistan'daki Sind dağlarının büyük bir kısmından geçen Ganj Nehri ile aynı yerden geldiğine inanıyor. Hızlı ve coşkun bir su akışıdır; kenarları, bu dünyadan uzaklıkları ve onu terk etme arzusu nedeniyle kendilerini demirle parçalayan ve onun dalgaları tarafından yutulan birçok Hintli adanmışın kanıyla kırmızıdır. Bu fanatikler Ganj nehrine çıkıp yüksek dağların ve altında insanların oturduğu kadim ağaçların olduğu bir yere varırlar. Bu ağaçların ve tahta parçalarının üzerine demir aletler, kılıçlar yerleştirilir. Kızılderililer en uzak illerden buraya geliyorlar; Orada, onlara dünyadan vazgeçmeyi vaaz eden ve onları öteki hayata girmeye teşvik eden, nehre tapınmaktan sorumlu bu adamların sözlerini dinliyorlar. Daha sonra dağların tepesinden ağaçlara ve kendilerini donatan demir aletlere doğru koşuyorlar: Düşüşte kırılan bedenleri parçalara ayrılarak nehre düşüyor. Az önce aktardığımız bilgiler, Kızılderililerin bu nehrin kıyısında yaptıkları uygulamaların bir kısmı.

الارض اغصانا مشبكة من احسن ما يكون من الشجر والورق
فيعلو فى الجوّ كابعد ما يكون من طول النخل ثم يحنو جميع
ذلك منعكسا فيغوص فى الارض منه شيا شيا ويهوى فى قعرها
سفلا على المقدار الذى ارتفع فى الهواء صعدا حتى يغيب عن
الابصار ثم يظهر اغصانا بادية على حسب ما وصفنا عنه فى
الاوّل فيذهب صعدا ثم ينغطر منعكسا ولا فرق بين المقدار
الذى يذهب فى الهواء ويتسع فى الفضا وبين ما يغيب منه
تحت الارض ويتوارى تحت الثرى فلولا ان الهند وكّلت بقطعه
وما تراعيه من امره لامر يذكرونه وسبب فى المستقبل يصغونه
لطبق على تلك البلاد ولغشى تلك الارض ولهذا النوع من

règne végétal. Il s'épanouit sur la terre en rameaux entrelacés de la plus belle venue et du plus riche feuillage, et s'élance dans les airs à la hauteur des palmiers les plus gigantesques; puis ses rameaux se recourbent, et, prenant une autre direction, viennent s'enfoncer dans la terre, où ils pénètrent peu à peu jusqu'à ce que les rejets souterrains, égalant en longueur la croissance des rejets qui s'élèvent au-dessus du sol, deviennent tout à fait invisibles; puis ils reparaissent en nouveaux rameaux, qui montent d'abord comme les premiers, redescendent ensuite et s'ouvrent un passage dans la terre sans qu'il y ait jamais la moindre disproportion entre les branches qui s'élèvent dans les airs et se développent dans l'espace et celles qui se dérobent aux regards dans les entrailles du sol. Toujours est-il que si les Indiens n'étaient pas chargés de les émonder et de s'en occuper d'une manière toute spéciale, pour des motifs qu'ils rattachent à la vie future, ces arbres couvriraient le pays et l'envahiraient entièrement. Ils offrent au surplus beaucoup de particularités qu'il serait trop long de mentionner ici,

الشجر اخبار يطول ذكرها يعرفها من طرا الى تلك الارض وراها
ومن اليه خبرها والهند تعذب انفسها على ما وصفنا بانواع
الآلام وقد تيقنت ان ما ينالها من النعيم فى المستقبل مؤجلاً
هو ما اسلفته وعذّبت به انفسها فى هذه الدار معجلا ومنهم
من يصير الى باب الملك فيستاذن فى احراقه لنفسه ثم يدور
فى الاسواق وقد اججت له النار العظيمة وعليها من قد وكّل
بايقادها ويسير فى الاسواق وقدامه الطبول والصنوج وعلى
بدنه انواع من الحرير وقد مزقها على نفسه وحوله اهله
وقرابته وعلى رأسه اكليل من الريحان قد قشر جلدته من رأسه
وعليها الجمر وقد جعل عليها الكبريت والسندروس فيسير

mais qui sont connues de tous les voyageurs qui ont visité ces contrées, où ils ont vu de leurs yeux et recueilli de leurs oreilles tout ce qui concerne ce sujet.

Les Indiens, comme nous venons de le dire, se soumettent volontairement à de cruelles tortures, dans la ferme persuasion où ils sont qu'ils jouiront, à un jour donné, dans la vie future, de toutes sortes de délices, en compensation des tourments qu'ils auront endurés, par avance, dans ce monde. Il en est parmi eux qui vont trouver le roi à son audience et lui demandent la permission de se brûler. Celui qui l'a obtenue parcourt les marchés, tandis qu'on lui allume un grand bûcher auprès duquel se tiennent ceux qui sont chargés de l'entretenir. Cependant ce malheureux accomplit sa tournée, au son des tambours et des cymbales, qui ouvrent la marche; sur son corps sont des vêtements de soie qu'il met en pièces; autour de lui se tiennent sa famille et ses parents; sur sa tête couronnée de basilic et toute scalpée sont placés des charbons, du soufre et de la sandaraque. Tandis que les chairs se consument ainsi

Bu ülkede doğanın harikaları ve bitkiler aleminin mucizeleri arasında sayılabilecek bir ağaç buluyoruz. Yeryüzünde en güzel bitkilerle ve en zengin yeşilliklerle iç içe geçmiş dallar halinde çiçek açar ve en devasa palmiye ağaçlarının yüksekliğine kadar havaya süzülür; daha sonra dalları kıvrılır ve başka bir yöne giderek toprağa batarlar, burada yavaş yavaş nüfuz ederler, ta ki yerden yukarı doğru yükselen sürgünlerin büyümesine eşit uzunluktaki yeraltı filizleri tamamen görünmez hale gelinceye kadar; daha sonra yeni dallar halinde yeniden ortaya çıkarlar; bunlar önce ilki gibi yükselir, sonra aşağı inerek, havaya yükselen ve uzayda gelişen dallarla, gözlerden saklanan dallar arasında en ufak bir orantısızlık olmaksızın yerin bağırsakları toprakta bir geçit açarlar. Yine de eğer Kızılderililer gelecek yaşamla ilgili nedenlerden dolayı bu ağaçların budanması ve bakımının çok özel bir şekilde sorumluluğunu üstlenmeseydi, bu ağaçlar ülkeyi kaplayacak ve tamamen istila edecekti. Burada anlatmakla geçemeyeceğimiz ama bu ülkeleri ziyaret eden tüm seyyahların bildiği, bu konuyla ilgili her şeyi gözleriyle görmüş, kulaklarıyla toplamış pek çok özellik de sunuyorlar. Kızılderililer, az önce de söylediğimiz gibi, katlanacakları eziyetlerin telafisi olarak, gelecek yaşamlarında belirli bir günde her türlü hazzın tadını çıkaracaklarına dair kesin bir inançla, önceden, bu dünyada acımasız işkencelere gönüllü olarak boyun eğiyorlar. İçlerinde kralın huzuruna çıkıp kendilerini yakmak için izin isteyenler de var. Onu elde eden kişi, kendisi için büyük bir ateş yakılırken pazarları dolaşır ve onu muhafaza etmekten sorumlu olanlar da yanında durur. Ancak bu talihsiz adam, yol gösteren davul ve zil sesleriyle gezisini tamamlar; vücudunda parçaladığı ipek elbiseler vardır; onun etrafında ailesi ve ebeveynleri var; başına fesleğen taçlandırılmıştır ve kafa derileri soyulmuş, kömür,

kükürt ve sandarak konulmuştur. Et yavaş yavaş yanarken ve yanık beyin kokusu havaya yayılırken, betel yapraklarını ve faoufel meyvesini (areca cevizi) çiğneyerek yoluna devam ediyor.

وهامته تحترق وروائح دماغه تفوح وهو يمضغ ورق التانبول
وحب الفوفل وورق التانبول ينبت فى بلادهم اصغر ما يكون
من ورق الريحان اذا مضغ هذا الورق بالنورة المبلولة مع
الفوفل وهو الذى قد غلب على اهل مكة وغيرهم من الحجاز
واليمن فى هذا الوقت مضغه بدلا من الطين ويكون عند
الصياد له للورم وغيره وهذا اذا مضغ على ما ذكرنا الورق
والنورة شد اللثة وقوّى عمود الاسنان وطيّب النكهة وازال
الرطوبة المؤذية وشهّى الطعام وبعث على الباه وجر الاسنان
كاجر ما يكون من حب الرمّان واحدث فى النفس طربا
واريحيّة وقوّى البدن وثارت من النكهة روائح طيبة حمرة
والهند تستقبح خواصّها وعوامّها من اسنانه بيض وتجنبت

lentement et que l'odeur de cervelle brûlée se répand dans l'air, il poursuit son chemin tout en mâchant des feuilles de bétel et de la baie *faoufel* (noix d'arec).

La feuille de bétel se trouve dans ces contrées et est encore bien plus petite que la feuille du basilic. On la mâche avec un mélange de chaux humectée et de *faoufel*, drogue très-estimée chez les habitants de la Mekke, du Hedjaz et du Yémen, qui, de nos jours, l'ont substituée au mastic, et que les chasseurs emploient contre les gonflements morbides et les autres affections de ce genre. La feuille de bétel, mâchée ainsi avec la chaux, raffermit les gencives, resserre les alvéoles des dents, communique à l'haleine une odeur agréable, arrête les humeurs froides pernicieuses, excite l'appétit et possède la vertu d'un aphrodisiaque; elle donne aux dents la teinte rougeâtre des grains de grenade, provoque dans l'âme des mouvements de gaieté et de bonne humeur, fortifie le corps et répand au loin un parfum suave et délicieux. Les Indiens, tant les grands que le peuple, ont

من لا يمضغ ما وصفناه فاذا طان المعذب لنفسه بالنار فى
الاسواق وانتهى الى تلك النار وهو غير مكترث لا يتغير فى
مشيته ولا يحبب فى خطوته فمنهم من اذا اشرن على النار وقد
صارت كالتلّ العظيم تناول بيده خنجرا ويدعى الجرى عندهم
فيضعه فى لبّته ولقد حضرت فى بلاد صيمور من بلاد الهند
من ارض اللار[1] من مملكة البلهرى وذلك فى سنة اربع وثلثماية
والملك يومئذ على صيمور المعروف بجانج وبها يومئذ من
المسلمين نحو من عشرة آلاف قاطنة بياسرة وسيرافيين وعمانيين
وبصريين وبغداديين ومن سائر الامصار ممّن قد تاهل وقطن
فى تلك الديار فيهم خلق من وجوه التجار مثل موسى بن

en aversion la blancheur des dents et fuient la société de ceux qui ne font pas usage du bétel.

Pour en revenir à notre patient, lorsqu'il a parcouru toutes les places publiques et qu'il arrive au feu qui doit le dévorer, il ne paraît nullement troublé; sa démarche ne trahit pas la moindre inquiétude, ses pas ne sont point chancelants. Il en est quelques-uns qui, étant sur le point de tomber dans le brasier devenu un immense monceau de charbons incandescents, saisissent un poignard, appelé chez eux *el-djeri*, et se le plongent dans le cœur. L'an 304 je me trouvais dans le district de Saïmour, dépendant de l'Inde et faisant partie de la province de Lar qui se trouve dans les États du Balhara. Le prince qui y régnait alors s'appelait Djandja. On y comptait environ dix mille musulmans, tant de ceux que l'on appelle *beïaçireh*, que de natifs de Siraf, de l'Omân, de Basrah, de Bagdad et d'autres contrées, qui s'y étaient mariés et s'y étaient fixés définitivement. Parmi eux se trouvaient des négociants d'une grande distinction, tels que Mouça, fils d'Ishak es-Sandalouni, qui était

Tembul yaprağı bu bölgelerde bulunur ve yine de fesleğen yaprağından çok daha küçüktür. Avcıların hastalıklı şişliklere ve bu tür diğer durumlara karşı kullandıkları, günümüzde sakızın yerine geçen Mekke, Hicaz ve Yemen sakinleri arasında oldukça itibar gören bir ilaç olan nemli kireç ve faoufel karışımıyla çiğnenir. (Cümle içerisinde uyuşturucu tanimi geçmektedir ,"drogue" s84) Bu şekilde kireçle çiğnenen betel yaprağı diş etlerini sıkılaştırır, diş alveollerini sıkılaştırır, nefese hoş bir koku verir, zararlı soğuk sıvıları durdurur, iştahı açar ve afrodizyak etkisine sahiptir; dişlere nar tanelerinin kırmızımsı rengini verir, ruhta neşe ve neşe hareketlerini kışkırtır, bedeni güçlendirir ve tatlı ve lezzetli bir koku her yere yayar. Kızılderililer, hem büyük hem de sıradan halk, dişlerinin beyazlığından hoşlanmazlar ve tembul kullanmayan toplumdan kaçarlar. Hastamıza dönecek olursak, tüm halka açık yerleri dolaşıp kendisini yok edecek ateşe vardığında hiç rahatsız görünmüyor; yürüyüşü en ufak bir endişeyi ele vermiyor, adımları titrek değil. Muazzam bir akkor kömür yığınına dönüşen cehenneme düşmek üzereyken, aralarında el-ceri denilen bir hançeri kapıp kalplerine saplayanlar da var. 304 yılında kendimi Hindistan'a bağlı Saymur bölgesinde ve Balhara Eyaletleri'ndeki Lar eyaletinin bir bölümünde buldum. O zamanlar orada hüküm süren prensin adı Canca'ydı. Orada hem beyaçireh denilen, hem de Siraf, Umman, Basra, Bağdat ve diğer ülkelerin yerlilerinden olup orada evlenen ve evlenen yaklaşık on bin Müslüman vardı. Bunların

arasında, o zamanlar Hezmeh'in itibarına sahip olan İshak es-Sandaluni'nin oğlu Musa, Zakaria'nın oğlu Abu Seyd-Maruf vb. gibi çok seçkin tüccarlar da vardı. vesaire.

اتحق الصندالونى على الهزمة يومئذ ابو سعيد معروف بن
زكريا والهزمة يراد به رئيس المسلمين وذلك ان الملك يملك
على المسلمين رجلا من روسائهم تكون احكامهم مصروفة اليه
ومعنى البياسرة يراد به الذين ولدوا من المسلمين بارض
الهند يدعون بهذا الاسم وحدهم بيسر ورأيت رجلا من
فتيانهم وقد طان على ما وصفنا فى اسواقهم فلما دنا من النار
اخذ الخنجر فوضعه على فؤاده فشقّه ثم ادخل يده الشمال
فقبض على كبده فجذب منها قطعة وهو يتكلم فقطعها بالخنجر
ودفعها الى بعض اخوانه تهاونا بالموت ولذة بالنقلة ثم هوى
بنفسه فى النار واذا مات الملك من ملوكهم او قتل حرق خلق

alors revêtu de la dignité de *Hezmeh*, Abou Seïd-Marouf, fils de Zakaria, etc. etc. *Hezmeh* signifie chef des musulmans: car, dans ce pays, le roi met à la tête des musulmans un des plus distingués d'entre eux, auquel il délègue la décision de toutes leurs affaires. Par le mot *beïaçireh*, dont le singulier est *beïcer*, on entend ceux qui sont nés dans l'Inde de parents musulmans et qui sont tous compris sous cette dénomination générale. Me trouvant donc à Saïmour, je fus témoin du fait suivant : un jeune homme du pays venait d'accomplir les tournées que j'ai décrites plus haut à travers toutes les places de la ville. Lorsqu'il fut arrivé près du bûcher, il prit son poignard et le plaça sur sa poitrine qu'il fendit. Puis, introduisant sa main gauche dans la plaie, il saisit son foie, en tira un bout, tout en causant avec ceux qui l'entouraient, le coupa avec le poignard, le donna à l'un de ses frères, comme pour témoigner hautement de son mépris de la mort et du plaisir qu'il ressentait à quitter la vie, et se précipita dans le feu. Lorsqu'un roi vient à mourir dans l'Inde ou qu'il est tué, beaucoup de personnes se brûlent volontaire-

من الناس انفسهم لموته فيدعون هاؤلآء البلانجريّة واحدهم
بلانجر وتفسير ذلك مصادقوه ممن يموت بموته ويحيى بحياته
وللهند اخبار عجيبة تجزع من سماعها النفوس وانواع من
الآلام والمقاتل تألّم عند ذكرها الابدان وتقشعرّ منها الابشار
وقد اتينا على كثير من جميع اخبارهم فى كتابنا اخبار الزمان
فلنرجع الآن الى خبر ملك الهند ومصيره الى بلاد سجستان
وقصده مملكة السريانيين ونعدل عما احتديناه من اخبار
الهند وكان هذا الملك من ملوك الهند يقال له زنبيل[1]
وكل ملك يملك هذا البلد من ارض الهند يسمى بهذا الاسم
الى وقتنا هذا وهو سنة اثنتين وثلثين وثلثماية فكانت بين
ملك الهند والسريانيين حروب عظام نحو من سنة فقتل

ment. On appelle ces victimes *belandjeriyeh*, au singulier *belandjer*, comme qui dirait : *amis sincères* du défunt, mourant de sa mort et vivant de sa vie. On raconte sur le fanatisme des Indiens nombre d'histoires étranges qui font horreur à entendre; le récit des tortures et des supplices qu'ils ont imaginés fait réellement frissonner d'horreur; au surplus, nous avons longuement traité de ces peuples dans nos Annales historiques. Nous allons maintenant revenir à ce roi de l'Inde qui marcha vers le Sedjestân pour envahir le royaume des Syriens, et nous ne pousserons pas plus loin cette digression à laquelle nous nous sommes laissé entraîner.

Le roi en question portait le titre de Zenbîl, qui est resté commun jusqu'à ce jour (332) à tous les souverains de cette partie de l'Inde. Après avoir soutenu contre les Syriens une rude guerre qui se prolongea pendant environ un an, et dans laquelle son adversaire fut tué, il s'empara de toutes

Hezmeh, Müslümanların lideri demektir: Çünkü bu ülkede kral, Müslümanların başına, aralarında en seçkin olanlardan birini koyar ve ona tüm işlerin kararını verir. Tekili beycer olan beyaçireh kelimesiyle, Hindistan'da Müslüman anne babadan doğan ve hepsi bu genel isim altında yer alan kişileri kastediyoruz. Kendimi Saymur'da bulduğumda şu gerçeğe tanık oldum: Taşralı bir genç, yukarıda anlattığım şehrin tüm meydanlarını dolaşan turları yeni tamamlamıştı. Odun yığınının yanına vardığında hançerini alıp göğsüne yerleştirdi ve onu parçaladı. Daha sonra sol elini yaranın içine sokarak ciğerini yakaladı, bir parçasını çıkardı, etrafındakilerle sohbet ederken, hançerle kesip, sanki yüksek sesle şahitlik eder gibi kardeşlerinden birine verdi. ölümü küçümsediğini ve hayattan ayrılmanın verdiği hazzı hissederek kendini ateşe attı. Hindistan'da bir kral öldüğünde veya öldürüldüğünde birçok insan gönüllü olarak kendini yakar. Bu kurbanlara belanceriyeh denir, tekil belancer anlamında, söylendiği gibi: merhumun, onun ölümünden ölen ve onun hayatını yaşayan samimi arkadaşları. Kızılderililerin fanatizmi hakkında, duymaktan dehşete düşüren pek çok garip hikaye anlatılıyor; hayal ettikleri işkencelerin ve işkencelerin hikayesi gerçekten insanı dehşetten ürpertiyor; Ayrıca Tarihsel Yıllıklarımızda bu halkları uzun uzadıya ele aldık. Şimdi Suriyelilerin krallığını işgal etmek için Secestan'a doğru yürüyen bu Hindistan kralına döneceğiz ve kendimizin sürüklenmesine izin verdiğimiz bu sapkınlığı daha da ileri götürmeyeceğiz.

ملك السريانيين واحتوى الهندى على السقع وملكه وجميع ما
فيه فسار اليه بعض ملوك عرب فاتا عليه وملك العراق وردّ
ملك السريانيين فملكوا على انفسهم رجلا منهم يقال له تستر[1]
وكان ولد المقتول وكان ملكه الى ان هلك ثمانى سنين ثم ملك
بعده اهرمون[2] وكان ملكه اثنتى عشر سنة وملك بعده ابنه
هوريا وزاد فى العمارة واحسن الرعاية وغرس الاشجار فكان ملكه
اثنتين وعشرين سنة ثم ملك بعده ماروب[3] واستولى على الملك
فكان ملكه خمس عشرة سنة وقيل اثنتين[4] وعشرين سنة ثم
ملك بعده آزور وخلنجاس ويقال انهما كانا اخوين فاحسنا
السيرة وتعاضدا على الملك ويقال ان احد هاذين الملكين كان
ذات يوم جالسا اذ نظر فى اعلى قصره الى طائر قد فرخ هنالك

ses terres et de ce qu'elles renfermaient. Il fut obligé de céder, à son tour, aux armes victorieuses d'un roi des Arabes qui s'empara de l'Irak et rétablit l'empire des Syriens. Ceux-ci reconnurent pour souverain un d'entre eux appelé Tastar, fils du prince qui avait été tué. Il mourut lui-même après un règne de huit ans et eut pour successeur Ahrimon, qui exerça l'autorité suprême pendant douze ans. Il fut remplacé par son fils Houria. Ce prince s'appliqua à faire prospérer l'agriculture, s'occupa du bien-être de ses sujets et multiplia les plantations. Il régna vingt-deux ans et laissa le trône à Mâroub. Celui-ci fit reconnaître son autorité dans tout l'empire qu'il gouverna pendant quinze, d'autres disent pendant douze ans. Après lui le sceptre fut déféré à deux princes, Azour et Khalendjas, qui étaient frères, à ce que l'on prétend. Leur conduite fut irréprochable, et ils se prêtèrent mutuellement assistance. On raconte qu'un jour un de ces deux rois, étant assis dans son palais, vit sur le sommet de l'édifice un oiseau qui y avait

وهو اذا يضرب بجناحيه ويصيح فتأمل الملك ذلك فنظر الى
حية تنساب الى الوكر صاعدة لاكل فراخ الطائر فدعى الملك
بقوس فرمى به الحية فصرعها وسلمت الفراخ وجاء الطائر بعد
هُنيئة فصفق بجناحيه وفى منقاره حبة وفى مخاليبه حبتان
ووازن الملك فالقى ما كان فى منقاره ومخاليبه والملك يرمقه فوقع
الحب بين يدى الملك فتأمله وقال لامر ما القى هذا الطائر ما
القى لا شك انه اراد مكافاتنا على ذلك وما فعلنا به فاخذها
ولم يعرف مثلها فى اقليمه فقال له حكيم من جلسائه لما نظر
الى حيرة الملك فى الحب ايها الملك ينبغى ان يودع هذا النبات
ارحام الارض فانها تخرج كنه ما فيه ويوقف على الغاية منه

déposé sa couvée. Ses battements d'ailes et ses cris perçants attirèrent l'attention du prince; il observa avec plus de soin et découvrit un serpent qui s'efforçait de monter en rampant pour dévorer les petits. Le roi demanda son arc, et, décochant une flèche au serpent, l'abattit et délivra les volatiles. Quelques instants après, l'oiseau vint en battant des ailes, tenant dans son bec une baie et deux autres dans ses griffes; puis, se plaçant en face du roi, il les laissa tomber devant lui. Le roi, qui n'avait d'abord prêté qu'une attention légère, regarda ces fruits avec attention et dit : « Ce n'est pas sans intention que cet oiseau nous a jeté ces baies; sans doute il a voulu nous récompenser de ce que nous avons fait pour lui. » Puis il les ramassa; mais il n'en avait jamais vu de semblables dans son pays. Un savant de sa cour, témoin de son étonnement et de sa surprise, lui dit : « O roi, il faut confier ces grains au sein de la terre, qui en fera sortir les propriétés cachées, en sorte que l'on puisse apprécier en toute connaissance de cause ce qu'ils contiennent d'utile ou de nuisible. » En conséquence le

Söz konusu kral, bugüne kadar (332) Hindistan'ın bu bölgesindeki tüm hükümdarlar için ortak olan Zenbîl unvanını taşıyordu. Suriyelilere karşı yaklaşık bir yıl süren ve düşmanının öldürüldüğü çetin bir savaştan sonra tüm topraklarını ve içindekileri ele geçirdi. O da Irak'ı ele geçirip Suriye imparatorluğunu yeniden kuran Arap kralının muzaffer kollarına boyun eğmek zorunda kaldı. İçlerinden öldürülen prensin oğlu Tastar adlı birini hükümdar olarak tanıdılar. Kendisi sekiz yıllık bir saltanattan sonra öldü ve yerine on iki yıl boyunca en yüksek otoriteyi uygulayan Ahrimon geçti. Yerine oğlu Huria getirildi. Bu prens tarımın gelişmesi için çalıştı, tebaasının refahıyla ilgilendi ve tarla sayısını artırdı. Yirmi iki yıl hüküm sürdü ve tahtı Mârub'a bıraktı. On beş, bazılarına göre ise on iki yıl boyunca yönettiği imparatorluğun her yerinde yetkisi tanındı. Ondan sonra asanın kardeş olan iki prens Azur ve Khalencas'a verildiği iddia ediliyor. Davranışları kusursuzdu ve birbirlerine karşılıklı yardımda bulundular. Bu iki kraldan birinin bir gün sarayında otururken binanın tepesinde yavrularını oraya bırakan bir kuş gördüğü söylenir. Çırptığı kanatlar ve delici çığlıkları prensin dikkatini çekti; daha dikkatli baktı ve küçükleri yutmak için sürünerek yaklaşmaya çalışan bir yılan keşfetti. Kral yayını istedi ve yılana bir ok atarak onu düşürdü ve kuşları serbest bıraktı. Birkaç dakika sonra kuş kanatlarını çırparak geldi; gagasında bir meyve, pençelerinde de iki tane meyve tutuyordu; sonra kendisini kralın önüne yerleştirerek onların önüne düşmelerine izin verdi. İlk başta pek dikkat etmeyen kral, bu meyvelere dikkatle baktı ve şöyle dedi: "Bu kuşun bize bu meyveleri atması boşuna değildi; Şüphesiz ki kendisi için yaptıklarımızdan dolayı bizi ödüllendirmek istemiştir." Sonra onları aldı; fakat memleketinde bunların bir benzerini görmemişti. Şaşkınlığına ve şaşkınlığına şahit olan sarayından bir alim ona şöyle dedi: "Ey

padişah, bu tanelerin, gizli özelliklerini ortaya çıkaracak yerin kalbine emanet edilmesi gerekir ki, içerdikleri faydalı veya zararlı şeyleri tam olarak bilerek değerlendirebilelim."

واذآء ما فى مخزونه ومكنونه فدعى بالاكرة وامرهم بزراعة الحب
ومراعاة ما يكون منه فزرع واقبل يلتفّ بالشجر ثم حصرم
واعنب وهم يرمقونه والملك يراعيه الى ان تناهى فى البلوغ وهم لا
يقدمون على ذوقه خوفا ان يكون متلفا فامر الملك بعصر مائه
وان يودع الآنية وافراد الحب منه ومنه ما يترك على حالته
فلما صار فى الآنية عصيرا وقدن بالزبد وفاحت له روائح عبقة
قال الملك علىّ بشيخ كبير فانى به فجعل له من ذلك فى اناء
فراى لونا ياقوتيا احمر شعاعيا ومنظرا كاملا عجيبا ثم سقوه
الشيخ فما شرب ثلثا حتى صال وارتج من مثرزه الفصول وصفق
بيديه وحرك رأسه ووقع برجليه على الارض وطرب ورفع

prince appela des cultivateurs auxquels il donna l'ordre de semer les grains et d'en observer le développement avec le plus grand soin. Ils furent donc semés; puis ils levèrent et se mirent à grimper autour des arbres; ensuite ils produisirent du verjus qui se changea en raisin. Les cultivateurs n'y prêtaient qu'une médiocre attention; mais il n'en était pas de même du roi. Lorsque le fruit fut parvenu à sa maturité, ils n'osaient même pas le goûter de peur qu'il ne renfermât un poison mortel. Alors le roi ordonna d'en exprimer le jus et de le placer dans des vases, après en avoir retiré les grains; d'autres grappes furent laissées dans leur état naturel. Après que ces raisins eurent été pressés dans les vases, que le jus en eut été clarifié, comme il s'en exhalait un bouquet très-prononcé, le roi dit : « Amenez-moi un vieillard cassé par l'âge. » Cet ordre ayant été exécuté, on apporta de cette liqueur dans un vase; elle était couleur de rubis, d'un rouge étincelant, d'une teinte admirable. On en donna à boire au vieillard, qui n'en eut pas plutôt avalé le tiers qu'il bondit, desserra ses vêtements, battit des mains,

عقيرته يتغنى فقال الملك هذا الشراب يذهب بالعقل وأخلق
به ان يكون قاتلا ألا ترون الشيخ كيف عاد الى حال الصبى
وسلطان الدم وقوة الزيادة والشباب ثم امر الملك به فرقد
فسكن الشيخ ونام فقال الملك هلك ثم ان الشيخ افاق وطلب
الزيادة من الشراب وقال لقد شربته فكشف عنى الغموم وازال
عن ساحتى الاحزان وما اراد الطائر الّا مكافاتكم بهذا الشراب
الشريف فقال الملك هذا اشرن شراب الرجال وذلك انه راى
الشيخ قد حسن لونه وانبسط فى نفسه وطرب فى حال طبيعيّة
للحزن وسلطان البلغم وجاد هضمه وجاءه النوم واعترته
اريحيّة وامر الملك ان يكثر من غرس الكرم فكثر الغرس للكرم

secoua la tête, sauta sur ses deux pieds, se démena gaiement, éleva la voix et se mit à chanter. Le roi dit : « Cette boisson fait perdre la raison; mais comment croire qu'elle soit un poison mortel? Voyez comme ce vieillard a été subitement rajeuni, comme son sang est entré en effervescence, comme ses forces ont été doublées, comme il a retrouvé la vigueur de ses premières années. » Puis il lui en fit donner davantage; mais alors le vieillard s'assoupit, demeura immobile et s'endormit : on le crut mort. Quand il revint à lui, il redemanda à boire en disant : « A peine avais-je avalé cette liqueur que j'ai senti mes chagrins se dissiper et que la tristesse m'a abandonné. Certainement l'oiseau a voulu vous récompenser largement par le don d'un breuvage si précieux. » Le roi, voyant le teint fleuri du vieillard, la joie qui avait inondé son cœur, la gaieté qui contrastait avec l'état si pénible de sa santé, à un âge où la pituite règne dans le corps, la facilité de sa digestion, le calme et l'à-propos de son sommeil, la disposition pleine d'entrain de son esprit, s'écria : « Voilà bien la plus précieuse de toutes

Bunun üzerine prens, çiftçilere tahıl ekmelerini ve gelişimlerini büyük bir dikkatle gözlemlemelerini emretti. Böylece ekildiler; sonra ayağa kalkıp ağaçların etrafından tırmanmaya başladılar; daha sonra üzüme dönüşen koruk suyu ürettiler. Çiftçiler buna pek dikkat etmediler; ama kral için durum aynı değildi. Meyve olgunluğa eriştiğinde, öldürücü bir zehir içerdiği korkusuyla onu tatmaya bile cesaret edemiyorlardı. Daha sonra kral, taneleri çıkardıktan sonra meyve suyunun sıkılıp vazolara konulmasını emretti; diğer kümeler doğal hallerinde bırakıldı. Bu üzümler vazolara sıkıldıktan, suyu berraklaştıktan ve çok belirgin bir buket nefes verdikten sonra kral şöyle dedi: "Bana yaşı kırılmış yaşlı bir adam getirin." Bu emir yerine getirildikten sonra bu likörün bir kısmı bir vazo içinde getirildi; yakut rengindeydi, parlak bir kırmızıydı ve hayranlık uyandıran bir renk tonuydu. Üçte birini yutar yutmaz olan yaşlı adama biraz içki verdiler, ayağa fırladı, elbiselerini çözdü, ellerini çırptı, başını salladı, iki ayağının üzerine atladı, neşeyle hareket etti, sesini yükseltti şarkı söyledi ve konuşmaya başladı. Kral şöyle dedi: "Bu içecek akıl kaybına neden oluyor; ama bunun ölümcül bir zehir olduğuna nasıl inanabiliriz? Bakın bu yaşlı adam nasıl bir anda gençleşti, kanı nasıl coştu, gücü nasıl iki katına çıktı, nasıl ilk yıllarındaki dinçliğe kavuştu?" Sonra ona daha fazlasını vermesini sağladı; ama sonra yaşlı adam uyuyakaldı, hareketsiz kaldı ve uykuya daldı, insanlar onun öldüğünü sanıyordu. Kendine gelince tekrar bir içki istedi ve şöyle dedi: "Bu içkiyi zar zor yutmuştum ki üzüntümün dağıldığını ve hüznün beni terk ettiğini hissettim. Kuş elbette seni böylesine değerli bir içecekle büyük ölçüde ödüllendirmek istiyordu. " Padişah,

zavallılığın bedende hüküm sürdüğü bir çağda ihtiyarın parlak tenini, yüreğini kaplayan neşeyi, sağlığının çok acılı durumuna tezat oluşturan neşeyi, sindiriminin kolaylığını, sakinliğini ve sakinliğini gördü, uykusunun uygunluğu, zihninin canlı yapısı şöyle haykırıyordu: "Bu gerçekten de tüm likörlerin en değerlisidir." Daha sonra asma bitkilerinin çoğaltılmasını emretti ve bu da gerçekleştirildi; ancak "Bu benim sayemde keşfedilen bir kral içkisidir, bu yüzden onu içen tek kişi olmak istiyorum" diyerek halkın şarap içmesini yasaklıyor. Aslında hayatı boyunca bunu içti. Daha sonra şarap tüketimi tüm sınıflara yayıldı. Ayrıca bağı ilk yetiştirenin Nuh olduğu da iddia edilmektedir. İblis'in Djoudi Dağı'nda duran gemiyi terk ederken onu ondan çalma sürecine ilişkin ayrıntılar, Allah'ın dilerse, Şeylerin Kökeni kitabında ve diğer eserlerde kaydedilecektir.

وامر بمنع العامّة من ذلك وقال هذا شراب الملوك واما كنت السبب فى كونه فلا يشربه غيرى فاستعمله الملك بقية ايامه ثم نمى فى ايدى الناس فاستعملوه وقد قيل ان نوحا عم اوّل من زرعه وذكر الخبر حين سرقه ابليس منه حين خرج من السفينة واستوت على الجودى وهو موجود فى كتب المبتدا وغيره من الكتب ان شآء الله تعالى

الباب التاسع عشر

ذكر ملوك الموصل ونينوى وهم الاثوريون ولمع من اخبارهم وسيرهم

ونينوى هى مقابلة للموصل وبينهما دجلة وهى بين فردى ومازندى

les liqueurs. » Alors il ordonna de multiplier les plants de vignes, ce qui fut exécuté; mais il interdit au peuple l'usage du vin, en disant : « C'est une boisson de roi qui a été découverte grâce à moi; je veux donc être le seul à en boire. » Il en but en effet pendant toute sa vie. Plus tard, la consommation du vin se répandit dans toutes les classes. On prétend aussi que Noé fut le premier qui cultiva la vigne. Les détails relatifs au procédé par lequel Iblis la lui déroba à sa sortie de l'arche arrêtée sur le mont Djoudi seront consignés, s'il plaît à Dieu, dans le livre de l'*Origine des choses* et dans d'autres ouvrages.

CHAPITRE XIX.

ROIS DE MOÇOUL ET DE NINIVE, NOMMÉS AUSSI ROIS ASSYRIENS; APERÇU DE LEUR HISTOIRE ET DE LEURS ACTIONS.

Ninive est située vis-à-vis de Moçoul, dont elle est séparée par le Tigre, entre Ferda et Mazenda, deux districts qui

من كور الموصل ونينوى فى وقتنا هذا وهو سنة اثنتين وثلثين وثلثماية خراب فيها قرى ومزارع والى اهلها ارسل الله يونس بن متى عم وآثار السور فيها بيّنة واضحة واصنام من حجارة مكتوبة على وجوهها وظاهر المدينة تل عليه مسجد وهناك عين يعرف بعين يونس النبى عم ويأوى الى هذا المسجد النسّاك والعباد فكان اوّل من بنا هذه المدينة وسور سورها ملك عظيم قد دانت له الملوك والبلاد يقال له بسوس بن بالوس فكانت مدة ملكه اثنتين وخمسين سنة وكان بالموصل ملك اخر محارب لهذا الملك وكانت بينهما حروب ووقائع ويقال ان ملك الموصل كان فى ذلك العصر سابق بن مالك رجل من اليمن ثم ملك نينوى بعده امراة اسمها سميرم فاقامتها عليهم

relèvent de la ville même de Moçoul. De nos jours, l'an 332, ce n'est plus qu'un amas de ruines au milieu desquelles sont des villages et des terres cultivées. C'est à cette cité que Dieu envoya autrefois Jonas, fils de Mati. On y voit encore les traces d'une enceinte et l'on y trouve des statues de pierre surmontées d'inscriptions. Hors de la ville se dresse une éminence sur laquelle on rencontre une chapelle et une source que l'on appelle la source de Jonas le prophète; la chapelle est le rendez-vous d'un grand nombre de dévots et de fidèles. La fondation de cette ville et de ses remparts est due à un puissant roi qui ne tenait aucun compte des autres souverains et de leurs peuples. On l'appelait Bassous, fils de Balous : son règne ne dura pas moins de cinquante-deux ans, pendant lesquels il eut à soutenir de longues et sanglantes guerres contre son adversaire le roi de Moçoul qui, à cette époque, était, dit-on, Sabik, fils de Malik, originaire du Yémen. Après Bessous, le gouvernement de Ninive passa à une princesse nommée Semiram,

BÖLÜM XIX.

MUSUL VE NİNİVE HÜKÜMETLERİ AYRICA ASUR KRALLARI; TARİHLERİNE VE EYLEMLERİNE GENEL BAKIŞ.

Ninova, Dicle tarafından ayrılan Musul'un karşısında, Musul şehrinin altına giren iki ilçe olan Ferda ve Mazenda arasında yer almaktadır. Bugün, yıl 332, ortasında köyler ve ekili arazilerin bulunduğu bir harabe yığınından başka bir şey değil. Tanrı bir zamanlar Mati oğlu Yunus'u bu şehre göndermişti. Hala bir kapalı alanın izlerini görebiliyoruz ve üzerinde yazıtlarla kaplı taş heykeller var. Şehrin dışında, üzerinde bir şapel ve Yunus peygamberin pınarı adı verilen bir pınarın bulunduğu bir tepe vardır; Şapel, çok sayıda adanmış ve sadık kişinin buluşma yeridir. Bu şehrin ve surlarının kuruluşu, diğer hükümdarları ve halkını hesaba katmayan güçlü bir kralın eseridir. Adı Balus'un oğlu Bassus'tu; saltanatı elli iki

yıldan az sürmedi; bu süre zarfında, o zamanlar Sabik olarak anılan düşmanı Musul kralına karşı uzun ve kanlı savaşları desteklemek zorunda kaldı, aslen Yemenli olan Malik'in oğludur.

اربعين سنة تحارب ملك الموصل ومكلها من شاطى دجلة الى
بلاد ارمينية من بلاد اذربيجان والى حد الجزيرة والجودى
وجبل التيتل [1] الى بلاد الزوزان وغيرها من ارمينية وكان من
اصل اهل نينوى ممن سمينا نبيطا وسريانيين والجنس واحد
واللغة واحدة وانما بان النبيط عنهم باحرف يسيرة من لغتهم
والمقالة واحدة ثم ملك بعدها الارسيس ويقال انه كان ابنها
فكان ملكه نحو من اربعين سنة وزحفت اليه ملوك الارمن وقد
كانت الحروب بينهم سجالا فى ملكه ثم غلبوا على ملك نينوى
فكانت الحروب بين اهل ارمينية وبين ملوك الموصل ويقال

qui se maintint au pouvoir pendant quarante ans, sans cesser de faire la guerre au roi de Moçoul. Son empire s'étendait des bords du Tigre aux frontières de l'Arménie, dans l'Azerbaïdjân, atteignait les limites du Djezireh, le mont Djoudi, le mont Titel, le pays d'ez-Zawzân et d'autres parties de l'Arménie.

La population de Ninive était composée originairement de ceux que nous avons appelés Nabatéens et Syriens, lesquels ne formaient réellement qu'une seule race, se servant d'un seul et même langage, puisque les expressions usitées chez les Nabatéens sont les mêmes que celles des Syriens, moins quelques légères différences d'orthographe. Pour en revenir à cette grande reine, elle eut pour successeur El-Arsis qui était, dit-on, son propre fils. Son règne dura environ quarante ans. Attaqué par les princes arméniens, il soutint contre eux la guerre avec des chances diverses jusqu'au moment où, la victoire s'étant définitivement déclarée en leur faveur, ils eurent alors à lutter contre les rois de Moçoul.

هذا الملك آخر ملوك نينوى وقيل انه ملك بعده عشرون ان
ملكا من ملوك نينوى يؤدون الضريبة الى ملك ارمينية ولهاؤلآ
الملوك اخبار وسير وحروب قد اتينا على ذلك فى كتابينا
اخبار الزمان والاوسط والله الموفق

الباب العشرون

ذكر ملوك بابل وهم النبط وغيرهم المعروفين بالكلدانيين

قال ابو الحسن على بن الحسين بن على بن عبد الله المسعودى
ذهب جماعة من اهل التنقير والبحث والعناية باخبار ملوك
العالم ان اوّل ملوك بابل هم اوّل ملوك العالم الذين مهدوا
الارض بالعمارة وان الفرس الاولى انما اخذت الملك عن هاؤلآء

On croit que El-Arsis fut le dernier roi de Ninive; d'autres disent qu'après lui le trône fut encore occupé par vingt princes de sa race qui payaient un tribut aux rois d'Arménie. Au surplus, nous avons raconté l'histoire de cette dynastie, de ses actes et de ses guerres dans nos Annales historiques et dans notre Histoire moyenne.

CHAPITRE XX.

DES ROIS DE BABEL OU NABATÉENS, ET DES AUTRES PRINCES CONNUS SOUS LE NOM DE CHALDÉENS.

Voici ce que dit Aboul-Haçan-Ali, fils de Hoçeïn, fils d'Ali, fils d'Abd-Allah, el-Maçoudi. D'après l'opinion généralement répandue parmi les savants adonnés à des recherches consciencieuses sur l'histoire des dynasties, les plus anciens rois de Babel furent les premiers au monde qui firent prospérer l'agriculture. Les rois de la première dynastie perse leur

Bessus'tan sonra Ninova hükümeti Semiram adında bir prensesin eline geçti ve bu prenses Musul kralına karşı savaşa ara vermeden kırk yıl iktidarda kaldı. İmparatorluğu Dicle nehrinin kıyılarından Azerbaycan'daki Ermenistan sınırlarına kadar uzanıyor, Cezire, Cudi Dağı, Titel Dağı, ez-Zawzân ülkesi ve Ermenistan'ın diğer bölgelerinin sınırlarına kadar ulaşıyordu. Ninova'nın nüfusu başlangıçta Nebatiler ve Suriyeliler dediğimiz, aslında tek bir ırktan oluşan ve aynı dili kullananlardan oluşuyordu; çünkü Nebatiler arasında kullanılan ifadeler, Nebatiler'inkilerle aynıydı, bir kısmı hafif yazım farklılıkları hariç. Bu büyük kraliçeye dönecek olursak, onun halefi, söylendiğine göre kendi oğlu olan El Arsis'ti. Onun saltanatı yaklaşık kırk yıl sürdü. Ermeni prenslerinin saldırısına uğradı ve onlara karşı çeşitli şanslarla savaştı, ta ki zafer kesin olarak onların lehinde ilan edildiğinden, onlar da Moskova krallarına karşı savaşmak zorunda kaldılar. El-Arsis'in Ninova'nın son kralı olduğuna inanılıyor; diğerleri tahtın hâlâ Ermenistan krallarına haraç ödeyen kendi ırkından yirmi prens tarafından işgal edildiğini söylüyor. Ayrıca bu hanedanın tarihini, eylemlerini ve savaşlarını Tarihi Yıllıklarımızda ve Orta Tarihimizde anlattık.

كاخذ الروم المملكة من اليونانيين فكان اوّلهم نمرود الجبّار
فكان ملكه نحوا من ستين سنة وهو الذى احتفر انهارا بالعراق
آخذة من الفرات فيقال ان من ذلك نهر كوثى الطريق من
طريق الكوفة وهو بين قصر ابن هبيرة وبغداد ولا خفا بخبره
وشهرته وسنذكر فيما يرد من هذا الكتاب كثيرا من ذكر
اخبار العراق عند ذكرنا لملوك الفرس الاولى والثانية وغيرهم
من ملوك الطوائف وانما الغرض فى هذا الكتاب التلويح بتاريخ
ملوك العالم والتنبيه على ما سلف من كتبنا وملك بعده
بولوس نحوا من سبعين سنة وكان عظيم البطش متجبّرا فى

enlevèrent ensuite le pouvoir, comme ceux de Roum l'arrachèrent plus tard aux Grecs.

Le premier roi de Babel fut Nemrod, surnommé le *puissant* (*el-djebbar*), qui resta sur le trône environ soixante ans. C'est lui qui creusa dans l'Irak de nombreux canaux dérivés de l'Euphrate; on lui attribue, entre autres, le canal de Kouta, le principal de ceux qui arrivent à Koufah; il est situé entre Kasr-Ibn-Hobeïrah et Bagdad, et parfaitement connu de tout le monde. Plus bas, dans cet ouvrage, nous parlerons avec détail de ce qui concerne l'Irak, lorsque nous traiterons de la première et de la seconde dynastie perse, et des satrapes en général. Pour le moment, le but principal que nous nous proposons en écrivant est de donner un aperçu chronologique de l'histoire des différentes dynasties, et de remettre en mémoire ce que nous avons exposé dans nos précédentes compositions.

Nemrod eut pour successeur Belous, qui garda le trône environ soixante et dix ans. Ce fut un prince puissant, aux allures pleines de violence et d'orgueil, dont le règne fut ensanglanté par de longues guerres. Après lui, l'empire fut

الارض وكانت فى ايامه حروب ثم ملك بعده فيومنوس نحوا
منماية سنة باغيا فى الارض ثم ملك بعده سوسوس نحوا من
تسعين سنة ثم ملك بعده كورش نحوا من خمسين سنة ثم
ملك بعده اذفر[1] نحوا من عشرين سنة ثم ملك بعده سملى[2]
نحوا من اربعين سنة وقيل اكثر من ذلك ثم ملك بعده
بوسميس[3] نحوا من سبعين سنة ثم ملك بعده انيوس نحوا من
ثلثين سنة ثم ملك بعده افلاوس نحوا من خمس عشرة سنة
ثم ملك بعده لملوس[4] نحوا من اربعين سنة ثم ملك بعده
اومرنوس[5] نحوا من ثلثين سنة ثم ملك بعده كلوس نحوا من
ثلثين سنة ثم ملك بعده سيبغروس[6] نحوا من اربعين سنة وقيل
غير ذلك ثم ملك بعده مارنوس نحوا من ثلثين سنة ثم ملك

gouverné par Fioumnous, qui tyrannisa le monde pendant près de cent ans. Il fut remplacé par Saousous, qui tint le sceptre pendant quatre-vingt-dix ans environ. Puis vint Kourouch, pendant près de cinquante ans; ensuite Azfar, dont le règne fut de vingt années. Il eut pour successeur Samla, qui se maintint au pouvoir pendant quarante ans, ou plus encore, suivant d'autres. Il fut remplacé par Bousmis, dont la vie se prolongea pendant soixante et dix ans. Son successeur Anious resta sur le trône trente ans environ. Après lui Aflaous ne régna que quinze ans. Il légua la couronne à Alhalous, qui la porta environ quarante ans. Oumarnous, qui en prit possession après lui, la garda pendant près de trente ans et la transmit à Kelous, qui en jouit pendant le même nombre d'années. A sa mort, Sibferous monta sur le trône et y resta quarante ans, ou même plus, suivant d'autres versions. Son successeur Marnous fut remplacé, après un règne de trente ans, par Ouestalim, qui

BÖLÜM XX.

BABİL VEYA NABATANLILARIN KRALLARI VE KELDANİ OLARAK BİLİNEN DİĞER PRENSLER.

Abd-Allah'ın oğlu el-Mesudi'nin oğlu Ali'nin oğlu Huseyin'in oğlu Abul-Hasan-Ali böyle söylüyor. Hanedanların tarihi konusunda özenli araştırmalar yapmaya kendini adamış bilim adamlarının genel olarak kabul ettiği görüşe göre, Babil'in en eski kralları dünyada tarımı refaha kavuşturan ilk kişilerdi. İlk Pers hanedanının kralları, daha sonra Rumların iktidarı Yunanlılardan alması gibi, onlardan da iktidarı aldılar. Babil'in ilk kralı, yaklaşık altmış yıl boyunca tahtta kalan, kudretli (el-cebbar) lakaplı Nemrut'tur. Irak'ta Fırat'tan gelen çok sayıda kanalı kazan oydu; diğerlerinin yanı sıra, Kufe'ye ulaşan kanallardan en önemlisi olan Kuta kanalını da ona atfediyoruz; Kasr-Ibn-Hobeyrah ile Bağdat arasında yer alır ve herkes tarafından çok iyi bilinir. Bu çalışmanın ilerleyen kısımlarında birinci ve ikinci Pers hanedanlarını ve genel olarak satrapları ele aldığımızda Irak hakkında detaylı olarak konuşacağız. Şimdilik, yazılı olarak önerdiğimiz temel amaç, farklı hanedanların tarihine kronolojik bir genel bakış sunmak ve önceki kompozisyonlarımızda ortaya koyduklarımızı hatırlamaktır. Nemrut'un yerine yaklaşık yetmiş yıl boyunca tahtı elinde tutan Belus geçti. O, hükümdarlığı uzun savaşlarla kana bulanmış, şiddet ve gurur dolu güçlü bir prensti. Ondan sonra imparatorluk, neredeyse yüz yıl boyunca dünyaya zulmeden Fiumnus tarafından yönetildi. Yerine asayı yaklaşık doksan yıl elinde tutan Sausus getirildi. Sonra neredeyse elli yıl boyunca Kuruş geldi; sonra hükümdarlığı yirmi yıl süren Azfar. Halefi, bazılarına göre kırk yıl, hatta daha fazla iktidarda kalan Samla'ydı. Yerine yetmiş yıl hayatı devam eden Busmis

geldi. Halefi Anius yaklaşık otuz yıl boyunca tahtta kaldı. Ondan sonra Aflaus yalnızca on beş yıl hüküm sürdü. Tacı, onu yaklaşık kırk yıl boyunca takan Alhalus'a miras bıraktı. Kendisinden sonra onu ele geçiren Umarnus, onu yaklaşık otuz yıl boyunca sakladı ve aynı yıllar boyunca onu kullanan Kelus'a devretti. Sibferus, ölümü üzerine tahta çıktı ve diğer versiyonlara göre kırk yıl, hatta daha fazla orada kaldı.

بعده وسطالم اربعين سنة وملك امنوطوس[1] نحوا من خمسين سنة ثم ملك بعده تباوليوس نحوا من خمسين[2] سنة ثم ملك بعده العداس نحوا من ثلثين سنة ثم ملك بعده اطيروس نحوا من ستين سنة ثم ملك بعده ساوساس نحوا من عشرين سنة ثم ملك بعده فاربنوس[3] نحوا من خمسين سنة وقيل بل خمس واربعين سنة ثم ملك بعده سوسا ادربنوس نحوا من اربعين سنة فغزاه ملك من ملوك فارس فى عقر داره ثم ملك بعده مسروس نحوا من خمسين سنة ثم ملك بعده طاطايوس[4] نحوا من ثلثين سنة ثم ملك بعده طاطاوس نحوا من اربعين سنة ثم ملك بعده افروس[5] نحوا من اربعين سنة ثم ملك بعده لاوسيس نحوا من خمسين سنة وقيل خمسا واربعين سنة

gouverna lui-même pendant quarante ans. Après lui, Amenoutous exerça le pouvoir suprême pendant cinquante ans, et le laissa ensuite à Tebaoulious, qui en jouit à son tour pendant un autre demi-siècle. Il eut pour héritier Alâdâs, qui, après un règne d'environ trente années, laissa la couronne à Atirous. Ce prince dirigea les affaires de l'empire pendant soixante ans et fut remplacé par Saouças, dont l'administration ne dépassa pas vingt années. Son successeur, Farbanous, tint le sceptre pendant cinquante ans, ou, suivant d'autres, pendant quarante-cinq ans seulement. A sa mort, Souça Adrinous monta sur le trône et l'occupa environ quarante ans. Un des rois perses vint l'attaquer jusque dans le cœur de son palais. Masrous, son héritier, régna pendant cinquante années. Après lui, Tâtâious exerça le pouvoir suprême une trentaine d'années; puis il le transmit à Tâtâous, qui le conserva pendant près de quarante ans. Le règne de son successeur, Afrous, eut la même durée. Laoucis, qui le remplaça, gouverna pendant cinquante ans,

ثم ملك بعده افريقريس نحوا من خمسين سنة وقيل اثنتين[1] واربعين سنة ثم ملك بعده منطورس[2] نحوا من عشرين سنة ثم ملك بعده فولاقسما نحوا من ستين سنة ثم ملك بعده هنقلس خمس وثلثين سنة وقيل خمسين وكانت له حروب مع ملك من ملوك الصابة كذلك ذكر فى كتاب التاريخ القديم ثم ملك مرجد[3] نحوا من ثلاث سنين ثم ملك بعده مردوح[4] اربعين سنة وقيل اقل من ذلك ثم ملك بعده سنجاريب ثلثين سنة وهو الذى اتى بيت المقدس ثم ملك بعده نشوه مَنوُشا ثلثين سنة وقيل اقل من ذلك ثم ملك بعده بخت نصر الجبار خمسا واربعين سنة ثم ملك بعده فرمودوج[5] نحو سنة ثم ملك بعده بنطسفُر نحو ستين سنة وقيل اقل من

d'autres disent pendant quarante-cinq ans seulement. Ensuite vint Afrikris, auquel les uns attribuent un règne de cinquante, d'autres disent de quarante-deux ans. Ensuite Mantourous demeura vingt ans sur le trône, où il fut remplacé par Foulakasma, qui n'y resta pas moins de soixante ans. Durant un règne de trente-cinq, d'autres disent de cinquante ans, son successeur, Hankeles, eut à soutenir de longues guerres contre un des rois de Saba; c'est, du moins, ce qui est rapporté dans la Chronique ancienne. Puis vinrent successivement Merdjed, qui régna trois ans; Merdouh, qui régna quarante ans, ou moins, suivant d'autres, et Sendjarib, qui tint le sceptre pendant trente ans; c'est ce prince qui marcha contre Jérusalem. Il laissa la couronne à Nechouh-Menoucha, qui la porta trente ans, ou moins encore, dit-on, et la laissa à Bokht-Naçar, le puissant, dont le règne fut de quarante-cinq ans. Après Fermoudoudj, qui ne resta guère qu'un an sur le trône, vint Bentasfour, dont le règne se prolongea pendant soixante ans, ou moins, suivant

Otuz yıllık hükümdarlığın ardından halefi Marnus'un yerini kırk yıl boyunca ülkeyi yöneten Westalim aldı. Ondan sonra Amenutus, elli yıl boyunca üstün iktidarı elinde tuttu ve sonra bu yetkiyi Tebaulius'a bıraktı, o da bir yarım yüzyıl daha bu yetkinin tadını çıkardı. Varisi, yaklaşık otuz yıllık bir saltanattan sonra tacı Atirus'a bırakan Alâdâs'tı. Bu prens altmış yıl boyunca imparatorluğun işlerini yönetti ve yerini yönetimi yirmi yılı geçmeyen Sausas'a bıraktı. Halefi Farbanus. asayı elli yıl, bazılarına göre ise yalnızca kırk beş yıl elinde tuttu. Onun ölümü üzerine Susa Adrinus tahta çıktı ve yaklaşık kırk yıl boyunca tahtı işgal etti. Pers krallarından biri ona sarayının tam ortasına saldırmak için geldi. Onun varisi Masrus elli yıl hüküm sürdü. Ondan sonra Tâtâius yaklaşık otuz yıl boyunca üstün gücü elinde tuttu; daha sonra bunu yaklaşık kırk yıl boyunca saklayan Tâtâus'a iletti. Halefi Afrus'un hükümdarlığı da aynı süreye sahipti. Onun yerine gelen Laucis elli yıl hüküm sürdü, bazıları ise sadece kırk beş yıl iktidarda kaldığını söylüyor. Daha sonra bazılarının elli, bazılarının ise kırk iki yıllık saltanat atfettiği Afrikris geldi. Daha sonra Manturus yirmi yıl boyunca tahtta kaldı ve yerini en az altmış yıl boyunca orada kalan Fulakasma aldı. Otuz beş, bazılarına göre ise elli yıllık bir hükümdarlık sırasında, halefi Hankeles, Saba krallarından birine karşı uzun savaşları desteklemek zorunda kaldı; Bu, en azından Antik Chronicle'da bildirilen şeydir. Daha sonra sırasıyla üç yıl hüküm süren Merced geldi; Başkalarına göre kırk yıl ya da

daha az süre hüküm süren Merduh ve asayı otuz yıl elinde tutan Sencarib; Kudüs'e karşı yürüyen bu prenstir. Tacı Neşuh-Menuşa'ya, söylendiğine göre otuz yıl veya daha az bir süre boyunca takan Neşuh-Menuşa'ya, hükümdarlığı kırk beş yıl süren güçlü Bokht-Nasar'a bıraktığı söyleniyor.

ذلك ثم ملك منسوس نحو ثمان سنين وقيل عشرا ثم ملك
مَعُوسا سنة وقيل اقل من ذلك ثم ملك داونوس[1] احدى
وثلثين سنة وقيل اقل من ذلك ثم ملك كسرجوس[2] عشرين
سنة ثم ملك مرطياسه تسعة اشهر وقتل ثم ملك فنحست
احدى واربعين سنة ثم ملك بعده احترست[3] ثلث سنين
وقيل سنتين وشهرين ثم ملك بعده شعرياس سنة وقيل
تسعة اشهر ثم ملك داريوس عشرين سنة وقيل تسع عشرة
سنة ثم ملك دارو اليسع خمس عشرة سنة وقيل عشر سنين
قال المسعودى فهؤلآء الملوك الذين اتينا على اسمائهم ومدة
ممكلتهم وقد رسمت اسماؤهم فى كتب التواريخ السالفة وهم

d'autres. Mansous, son successeur, gouverna l'empire pendant huit années, ou même dix, à ce que l'on prétend. A sa mort, Maoûça ne garda le pouvoir qu'un an, ou moins encore, et fut remplacé par Dâounous, qui régna trente et un ans, ou moins encore, suivant d'autres témoignages. Après lui vinrent successivement Keçerdjous, pendant vingt ans; puis Martiâçeh, pendant neuf mois, au bout desquels il fut tué; puis Fenhast, pendant quarante et un ans; puis Ihtarast, pendant trois ans, ou, suivant d'autres, pendant deux ans et deux mois; puis Châriâs, pendant un an ou seulement neuf mois; puis Dârious, pendant vingt, d'autres disent dix-neuf ans. Enfin les rênes de l'empire passèrent aux mains de Dârou-Eliçâ, qui les dirigea l'espace de quinze ans, suivant les uns, de dix, suivant les autres.

Les princes que nous venons d'énumérer, en indiquant la durée du règne de chacun d'eux, se trouvent nommés dans les anciennes chroniques. On leur doit l'érection d'édi-

الذين شيّدوا البنيان ومدنوا المدن وكوروا الكور وحفروا
الانهار وغرسوا الاشجار واستنبطوا المياه واثاروا الارضين
واستخرجوا المعادن من الحديد والنحاس والرصاص وغير
ذلك من الجبل والمعادن وطبعوا السيون واتخذوا عدة الحرب
وغير ذلك من الحيل والمكائد ونصبوا قوانين الحرب بالقلب
والميمنة والميسرة والاجنحة وجعلوا ذلك مثالا لاجزآء اعضآ
الانسان ورتبوا لكل جزء نوعا من الامّة لا توازيها غيرها فجعلوا
اعلام القلب على صورة الفيل والتنّين وما عظم من اجناس
الحيوان وجعلوا اعلام الميمنة والميسرة على صور السباع على
حسب عظمها واختلافها فى انواعها وجعلوا فى الاجنحة صو

fices importants, la fondation de plusieurs villes, l'établissement de nombreux districts; ils ouvrirent des canaux, plantèrent des arbres, creusèrent des puits, défrichèrent les terres et exploitèrent dans les montagnes les mines de fer, de cuivre, de plomb et d'autres métaux; ils fabriquèrent des épées, préparèrent des ressources pour la guerre, imaginèrent des ruses et des stratagèmes pour les combats, créèrent un système militaire et un ordre de bataille régulier, avec un centre, une droite, une gauche, des ailes, le tout en imitation des membres du corps humain: une classe d'hommes distincte était attachée à chacune de ces divisions, sans pouvoir être remplacée par aucune autre. Les drapeaux du centre portaient l'image d'un éléphant, d'un *tennin* ou de tout autre animal aux proportions colossales; sur ceux de la droite et de la gauche étaient représentées des bêtes féroces de grandeur naturelle et de différentes espèces. Quant aux drapeaux des ailes, ils avaient pour emblèmes des bêtes fauves de la plus petite taille, telles que des panthères, des loups, etc. etc. Sur les étendards des troupes

Tahtta ancak bir yıl kalan Fermuduc'un ardından, diğerlerine göre altmış yıl veya daha az süre saltanat süren Bentasfur geldi. Halefi Mansus'un imparatorluğu sekiz, hatta on yıl boyunca yönettiği iddia ediliyor. Musa öldüğünde yalnızca bir yıl veya daha kısa bir süre iktidarda kaldı ve diğer ifadelere göre yerini otuz bir yıl veya daha az bir süre hüküm süren Dâunus aldı. Ondan sonra yirmi yıl boyunca ardı ardına Keçercus geldi; sonra dokuz ay boyunca Martiâseh, sonunda öldürüldü; sonra kırk bir yıl boyunca Fenhast; sonra üç yıl, bazılarına göre ise iki yıl iki ay boyunca İhtarast; sonra Şârias, bir yıl ya da yalnızca dokuz aylığına; sonra Dâius, yirmi yıldır, diğerleri on dokuz yıl diyor. Sonunda imparatorluğun dizginleri Dâru-Elisâ'nın eline geçti ve o da onları bazılarına göre on beş, bazılarına göre on, bazılarına göre on yıl boyunca yönetti. Her birinin saltanat süresini gösteren, az önce listelediğimiz prenslerin isimleri antik kroniklerde bulunmaktadır. Önemli binaların inşasını, birçok şehrin kurulmasını, birçok ilçenin kurulmasını onlara borçluyuz; kanallar açtılar, ağaçlar diktiler, kuyular kazdılar, toprağı temizlediler ve dağlardaki demir, bakır, kurşun ve diğer metal madenlerini işlettiler; kılıçlar yaptılar, savaş için kaynaklar hazırladılar, savaşmak için hileler ve stratejiler tasarladılar, merkezi, sağı, solu ve kanatları olan, hepsi insan vücudunun taklit üyeleri olan askeri bir sistem ve düzenli bir savaş düzeni yarattılar: Bu bölümlerin her birine farklı bir sınıf insan bağlıydı ve başka bir sınıfla değiştirilememişti. Ortadaki bayraklar bir filin, veya devasa boyutlardaki başka bir hayvanın resmini taşıyordu; sağda ve solda doğal büyüklükte ve farklı türden vahşi hayvanlar temsil ediliyordu.

Kanatların bayraklarına gelince, amblemleri panterler, kurtlar vb. gibi en küçük boyuttaki vahşi hayvanlardı. vesaire.

ما لطف من السباع كالنمر والذئب وجعلوا اعلام الكمنا على
صور الحيات والعقارب وما خفى فعله من هوامّ الارض وجعلوا
الوان كل نوع منها من السواد وغيره من الالوان الستة وهى
السواد والبياض والحمرة والصفرة والخضرة ولون السمآء وقد
ذكر قوم ان الالوان ثمانية على حسب الموضع المستحق له
ومنعوا ان تكون للحمرة تشوب شيا من ذلك الا ما لطف من
اجزائها داخلة فى جملة الاكثر من اشباه الحيوان من تلك
الاعلام وزعموا ان قضية القياس توجب ان تكون سائر اعلام
الحرب حمرا اذ كانت اليق واشكل بلون الدم واكثر ملايمة اذ
كان لونها واحدا لكن منع ذلك استعمالها فى حال الزينة
والطرب واوقات السرور واستعمال النسآء والصبيان وفرح

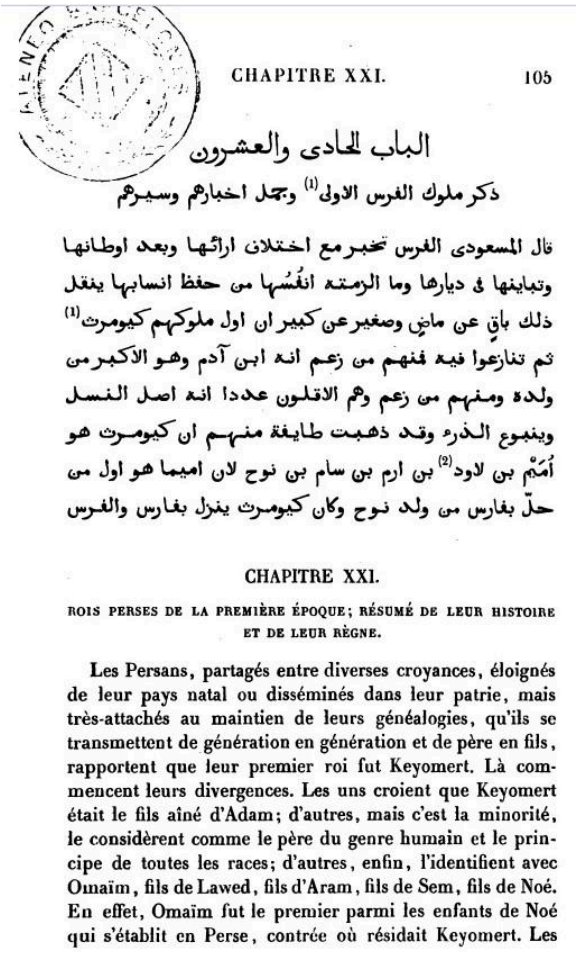
légères destinées aux embuscades on voyait des serpents, des scorpions, ou tout autre reptile aux allures cachées. Dans la peinture de ces drapeaux entraient le noir et chacune des autres couleurs, au nombre de six, quelques-uns disent de huit: le noir, le blanc, le rouge, le jaune, le vert, le bleu de ciel. Elles étaient réparties suivant les exigences de la nature du sujet: toutefois le rouge était généralement prohibé, sauf pour quelques légers détails de dessin dans la plupart des figures d'animaux représentés sur les étendards. Sans doute, disent-ils, rien n'était plus logique que de teindre en rouge tous les drapeaux de guerre, puisque c'est la couleur la plus semblable au sang, et qu'il était d'ailleurs très-convenable d'adopter pour tous une seule et même nuance; mais on ne le voulut pas, parce que cette couleur est devenue comme une livrée de cérémonie et de joie, tout à fait de mise dans les moments de réjouissance, qu'elle est spécialement affectée aux femmes et aux enfants, qu'elle est

النفوس بها واوجب ترك ذلك وان حس البصر مشاكل للون
الحمرة اذ كان من شانه انه اذا ادركها انبسط نور البصر فى
ادراكها واذا وقع على اللون الاسود اجتمع نوره ولم ينبسط فى
ادراكه انبساطه فى الحمرة وان ذلك للنسبة الواقعة بين نور
البصر وبين لون الحمرة والمباينة الضدّية بين نور البصر ولون
السواد وتكلم هاؤلآء القوم فى مراتب الالوان من الحمرة والسواد
والبياض وغيرها ومراتب الانوار وما وجه ذلك من اسرار
الطبيعة والحدّ المشترك بين نور البصر وبين اللون الاحمر
والبياض والضد المباين بين السواد وبين نور البصر دون
سائر الالوان من الحمرة والخضرة والصفرة والبياض وتغلغل

gaie et agréable à voir; il fallut donc y renoncer. Ils ajoutent que le sens de la vue est sympathique à la couleur rouge, puisque chaque fois que l'œil aperçoit cette couleur, sa pupille se dilate; et que, tout au contraire, lorsqu'il tombe sur la couleur noire, sa pupille, bien loin de se dilater, se contracte: ce qu'il faut attribuer, dans le premier cas, à l'affinité qui existe entre la pupille de l'œil et la couleur rouge, et, dans le second cas, à l'antipathie qui se trouve entre cette même pupille et la couleur noire. Ces mêmes auteurs se sont livrés à des discussions approfondies sur le classement des couleurs telles que le rouge, le noir, le blanc et autres, et sur les différents degrés d'intensité de la lumière; puis, abordant les problèmes les plus curieux qui se rattachent à ce sujet, ils ont cherché à définir exactement les limites de cette affinité mystérieuse qui existe entre la pupille de l'œil et les couleurs rouge et blanche, comme aussi de cette antipathie qui fait que la pupille de l'œil repousse le noir entre toutes les couleurs, telles que le rouge, le vert, le jaune, le blanc, etc. Une fois lancés dans

Pusuya yönelik hafif birliklerin sancaklarında yılanları, akrepleri veya gizli görünüşleri olan herhangi bir sürüngeni gördük. Bu bayrakların resminde siyah ve diğer renklerin her biri yer alıyordu; sayıları altı, bazıları sekiz diyor: siyah, beyaz, kırmızı, sarı, yeşil, gök mavisi. Konunun niteliğine göre dağıtılıyordu; ancak standartlarda temsil edilen hayvan figürlerinin çoğunda bazı hafif tasarım detayları dışında kırmızı genel olarak yasaktı. Kuşkusuz, tüm savaş bayraklarını kırmızıya boyamaktan daha mantıklı bir şey olmadığını söylüyorlar, çünkü bu, kana en çok benzeyen renktir ve üstelik herkes için aynı tonu benimsemek çok uygundur; ama biz istemedik, çünkü bu renk bir tören ve neşe üniforması haline geldi, sevinç anlarına tamamen uygun, çünkü özellikle kadınlara ve çocuklara tahsis edildi, çünkü görülmesi neşeli ve hoş; bu nedenle ondan vazgeçmek gerekliydi. Görme duyusunun kırmızı renge sempatik olduğunu, çünkü gözün bu rengi her gördüğünde gözbebeğinin genişlediğini; ve tam tersine, siyah renge düştüğünde gözbebeği genişlemek şöyle dursun küçülür: bu, ilk durumda, gözbebeği ile kırmızı renk arasındaki yakınlığa atfedilmelidir, ve ikinci durumda, aynı gözbebeği ile siyah renk arasında bulunan antipati. Aynı yazarlar, kırmızı, siyah, beyaz ve diğerleri gibi renklerin sınıflandırılması ve ışığın farklı yoğunluk dereceleri üzerine kapsamlı tartışmalara giriştiler; daha sonra bu konuyla ilgili en merak edilen problemleri ele alarak, gözbebeği ile kırmızı ve beyaz renkler arasındaki bu gizemli yakınlığın ve gözbebeğini gözbebeği yapan bu antipatinin sınırlarını tam olarak belirlemeye çalıştılar. göz, kırmızı, yeşil, sarı, beyaz gibi tüm renkler arasında siyahı reddeder. Bu gözlemlere

başladıklarında, güneş, ay ve diğer beş gezegen gibi gök cisimlerinin incelenmesine ilerlediler ve disklerinin sunduğu renk farklılıklarına dikkat çektiler; sonra diğer hava kürelerine geçtiler. Bu teorileri önceki çalışmalarımızda yeniden ele aldık ve Tarihsel Yıllıklarımızda ve Orta Tarihimizde Babil krallarının eylemlerine ilişkin ikinci dereceden ayrıntılar verdik. Birçok yazarın görüşüne göre bu prensler ya Nebatilerden ya da diğer yabancı ırklardan geliyordu. Aralarında, ikametgahı Belh olan Pers krallarına boyun eğdirenler de vardı. Ayrıca bu olayların en önemlilerinden yukarıda bahsettik. Bundan sonra bu çalışmamızda, Allah izin verirse, Nebatiler'in ve onlardan türeyen farklı ırkların tarihinin bir özetini sunacağız.

104 LES PRAIRIES D'OR.

القوم فى هذه المعانى الى ما على من الاجسام السماويّة من النيرين والخمسة واختلافها فى الوانها والى غير ذلك من الاجسام العلويّة قد اتينا على ما قالوه من ذلك فيما سلف من كتبنا واتينا على سير هاؤلآء الملوك واخبارها واخلاقها فى كتابنا اخبار الزمان وفى الكتاب الاوسط وقد ذهبت طائفة من الناس الى ان هاؤلآء الملوك كانوا من النبط وغيرهم من الامم وانه قد كان يروس بعضهم غيرة من ملوك الفرس ممن كان مقيما منهم ببلخ والاشهر ما قدمناه وسنورد فيما يرد من هذا الكتاب لمعا من اخبار النبط وانسابهم ان شآء الله ولا قوة الا بالله

ces observations, ils se sont élevés jusqu'à l'examen des corps célestes, comme le soleil, la lune et les cinq autres planètes, en constatant la différence de couleurs que présentent leurs disques; puis ils ont passé aux autres globes aériens. Nous avons reproduit ces théories dans nos ouvrages précédents, et nous avons donné des détails circonstanciés sur les faits et gestes des rois de Babel dans nos Annales historiques et dans notre Histoire moyenne. Ces princes, suivant l'opinion de plusieurs auteurs, descendaient soit des Nabatéens, soit d'autres races étrangères. Il y en eut parmi eux qui subjuguèrent les rois des Perses, dont Balkh était la résidence. Au surplus, nous avons mentionné plus haut ce qu'il y a de plus important dans ces événements. Plus loin, dans cet ouvrage, nous présenterons, si Dieu nous le permet, un résumé de l'histoire des Nabatéens et des différentes races qui en descendent.

CHAPITRE XXI. 105

الباب الحادى والعشرون

ذكر ملوك الفرس الاولى[1] وجمل اخبارهم وسيرهم

قال المسعودى الفرس تختبر مع اختلاف ارائها وبعد اوطانها وتباينها فى ديارها وما الزمته انفُسُها من حفظ انسابها ينقل ذلك باقٍ عن ماضٍ وصغير عن كبير ان اول ملوكهم كيومرث[1] ثم تنازعوا فيه فمنهم من زعم انه ابن آدم وهو الاكبر من ولده ومنهم من زعم وهم الاقلون عددا انه اصل النسل وينبوع الذرء وقد ذهبت طايفة منهم ان كيومرث هو أُمَيْم بن لاود[2] بن ارم بن سام بن نوح لان اميما هو اول من حلّ بفارس من ولد نوح وكان كيومرث ينزل بفارس والفرس

CHAPITRE XXI.

ROIS PERSES DE LA PREMIÈRE ÉPOQUE; RÉSUMÉ DE LEUR HISTOIRE ET DE LEUR RÈGNE.

Les Persans, partagés entre diverses croyances, éloignés de leur pays natal ou disséminés dans leur patrie, mais très-attachés au maintien de leurs généalogies, qu'ils se transmettent de génération en génération et de père en fils, rapportent que leur premier roi fut Keyomert. Là commencent leurs divergences. Les uns croient que Keyomert était le fils aîné d'Adam; d'autres, mais c'est la minorité, le considèrent comme le père du genre humain et le principe de toutes les races; d'autres, enfin, l'identifient avec Omaïm, fils de Lawed, fils d'Aram, fils de Sem, fils de Noé. En effet, Omaïm fut le premier parmi les enfants de Noé qui s'établit en Perse, contrée où résidait Keyomert. Les

BÖLÜM XXI.

İLK FARS KRALLARI; TARİHLERİNİN VE HÜKÜMETLERİNİN ÖZETİ.

Çeşitli inançlara bölünmüş, anavatanlarından uzakta ya da anayurtlarının dört bir yanına dağılmış, ancak kuşaktan kuşağa, babadan oğula aktardıkları soylarını sürdürmeye son derece bağlı olan Persler, ilk krallarının Keyomert olduğunu bildirirler. Farklılıklarının başladığı yer burasıdır. Bazıları Keyomert'in Adem'in en büyük oğlu olduğuna inanıyor; azınlıkta olan diğerleri onu insan ırkının babası ve tüm ırkların ilkesi olarak görüyor; diğerleri ise nihayet onu Nuh'un oğlu Şem'in oğlu Aram'ın oğlu Lawed'in oğlu OmaYm ile özdeşleştiriyorlar. Aslında OmaYm, Nuh'un çocukları arasında Keyomert'in ikamet ettiği İran'a yerleşen ilk kişiydi. Persler Nuh tufanını reddederler. Adem ile Nuh arasında yaşayan kavimlerin aynı ülkede yaşamalarına rağmen Süryanice konuştukları ve hiçbir krala itaat etmedikleri iddia ediliyor; Gerçeği Allah bilir. Keyomert bu nedenle çağdaşları arasında

yalnızca ilk ve en güçlüydü. Onları bir kral seçmeye ve kendilerine bir lider vermeye iten sebep budur. İsyan, kıskançlık, zorbalık ve nefretin insanın doğasında olduğunu ve onu yalnızca korkunun iyiye döndürebileceğini anladılar. Yaratılışı, insan bedenini ve duyarlı ve akıllı bir varlık olan insanı yöneten yasaları dikkatle inceleyerek, bedenin, merkezi kalpte bulunan belirli bir yetiye, aldığı kavramları getirmeyi amaçlayan bir duyu aygıtı oluşturduğunu gördüler. Bu kavramların çeşitliliğine rağmen ilettiği ve dağıttığı.

العالم الصغير الذى هو جسد الانسان المردى لا تستقيم
اموره ولا تنتظم احواله الّا باستقامة الرئيس الذى قدمنا
ذكره وعلموا ان الناس لا يستقيمون الّا بملك ينصفهم
ويوجب العدل فيهم وينفّذ الاحكام على حسب ما يوجبه
العقل بينهم فساروا الى كيومرث بن لاود وعرّفوه بحاجتهم
الى ملك وقيم يعدل فيهم وقالوا انت افضلنا واشرفنا واكبرنا
وبقية ابينا وليس فى العصر من يوازيك فاضمُمْ امرنا اليك وكن
القائم فينا فانا نسمعك ونطيعك ونجيبك الى كل ما تراه
فاجابهم الى ما دعوه اليه واستوثق منهم بتأكيد العهد
والمواثيق على السمع والطاعة وترك الخلاف عليه فلما وضع
التاج على رأسه وكان اوّل من رتّب التاج على رأسه من اهل

avec elle : la force et l'harmonie de l'organisme sont détruites. Ils comprirent que, si ce monde en miniature, c'est-à-dire le corps terrestre et mortel, doit son salut à cette faculté supérieure, de même une société ne peut vivre que sous l'égide d'un roi qui la dirige et lui impose le respect de la justice et l'obéissance aux lois dictées par la raison.

Ils allèrent donc trouver Keyomert, fils de Lawed, lui exposèrent la nécessité pour eux d'avoir un roi équitable, et lui dirent : « Tu es le plus grand et le plus noble parmi nous, tu es le dernier rejeton de notre père commun et tu n'as pas d'égal dans ce siècle. Prends en mains la direction de nos affaires et deviens notre chef; nous te promettons en retour respect, obéissance et absolue soumission à tes ordres. » Keyomert, agréant leur demande, leur fit jurer, par les serments les plus solennels, qu'ils lui obéiraient et renonceraient à toute tentative de révolte. Après avoir placé la couronne sur sa tête (et ce fut lui qui introduisit cet usage parmi les hommes), il leur adressa le discours suivant : « La

الارض قام خطيبا وقال ان النعم لا تدوم الا بالشكر وانا نحمد
الله على اياديه ونشكره على نعمه ونرغب اليه فى مزيده
ونسئله المعونة على ما دفعنا اليه وحسن الهداية الى العقل
الذى يجمع الشمل ويصفى العيش فثقوا بالعدل منا وانصفوا
من انفسكم نوردكم الى افضل ما فى هممكم واستغفر الله لى
ولكم فلم يزل كيومرث قائما بالامر فى حسن السيرة يحكم الناس
بالعدل والبلاد آمنة والامة ساكنة طول مدته ولهم فى وضع
التاج على الراس اسرار يذكرونها اعرضنا عن ذكرها اذ كنا
قد اتينا على ذلك فى كتابنا اخبار الزمان والاوسط وذكروا ان
كيومرث هو اول من امر بالسكون عند الطعام لتاخذ الطبيعة
بقسطها فيصلح البدن بما يرد اليه من الغذا وتسكن النفس

durée du bonheur dépend de la reconnaissance qu'il inspire. Glorifions Dieu, remercions-le de ses bienfaits et demandons-lui qu'il les augmente. Implorons son aide dans la voie qu'il nous a tracée. Puisse sa sainte volonté nous accorder l'intelligence qui fait régner l'ordre et l'harmonie dans le monde! Ayez confiance en notre justice, observez les lois de l'équité, et nous vous conduirons vers le but glorieux auquel vous aspirez. Que Dieu ait pitié de moi et de vous! » Keyomert associa constamment à son autorité les plus pures vertus, et sa justice assura le repos et le bonheur de ses sujets pendant tout son règne. Les Persans rattachent à l'usage de porter la couronne un sens mystérieux que nous passerons ici sous silence, parce que nous en avons parlé dans nos Annales historiques et dans notre Histoire moyenne.

On rapporte que Keyomert fut le premier qui prescrivit le silence pendant le repas. La nature, disait-il, reçoit ainsi la part qui lui est due, le corps profite des aliments qu'il

Beden kurtuluşunu bu yetiye borçludur; eğer o tükenirse, diğer her şey de onunla birlikte yok olur: Organizmanın gücü ve uyumu yok olur. Eğer bu minyatür dünya, yani dünyevi ve ölümlü beden, kurtuluşunu bu üstün yetiye borçluysa, aynı şekilde bir toplumun da ancak kendisini yönlendiren ve kendisine dayatan bir kralın himayesi altında yaşayabileceğini anladılar. adalete saygı ve aklın dikte ettiği yasalara itaat. Böylece Lawed'in oğlu Keyomert'e gittiler ve ona adil bir krala sahip olmalarının gerekliliğini anlattılar ve ona şöyle dediler: Sen aramızdaki en büyük ve en asilsin, sen ortak atamızın son çocuğusun ve sen bu yüzyılda eşi benzeri yok. İşlerimizin sorumluluğunu üstlenin ve liderimiz olun; Karşılığında size emirlerinize saygı, itaat ve mutlak teslimiyet sözü veriyoruz." Keyomert, onların isteklerini onaylayarak, onlara, kendisine itaat edeceklerine ve herhangi bir isyan girişiminden vazgeçeceklerine dair en ciddi yeminlerle yemin ettirdi. başı (ve bu geleneği erkekler arasında başlatan da oydu), onlara şu konuşmayla hitap etti: “Mutluluğun süresi, ilham verdiği tanınmaya bağlıdır. Allah'ı tesbih edelim, nimetlerine şükredelim ve O'ndan bu nimetlerin artmasını isteyelim. Bize çizdiği yolda yardımını dileyelim. Kutsal iradesi bize dünyaya düzen ve uyum getiren zekayı versin! Adaletimize güvenin, eşitlik kanunlarına

uyun; biz de sizi arzuladığınız görkemli hedefe doğru yönlendirelim. Allah bana ve sana merhamet etsin! Keyomert, hükümdarlığı boyunca sürekli olarak en saf erdemleri otoritesiyle ilişkilendirdi ve adaleti, hükümdarlığı boyunca tebaasının huzurunu ve mutluluğunu sağladı. Persler, taç takma geleneğine, burada sessizce geçeceğimiz gizemli bir anlam yüklüyorlar, çünkü bundan Tarihsel Yıllıklarımızda ve Orta Tarihimizde bahsetmiştik.

CHAPITRE XXI. 109

عند ذلك فتدبر لكل عضو من الاعضاء تدبيرا يودى الى ما
فيه صلاح الجسم من اخذ صفو الطعام فيكون الذى يرد الى
الكبد وغيره من الاعضاء المقابلة للغذا ما يناسبها وما فيه
صلاحها وان الانسان متى شغل عن طعامه بضرب من
الضروب انصرف قسط من التدبير وجزء من التغذى الى
حيث انصباب الهمة ووقوع الاشتراك فاضرّ ذلك بالنفس
الحيوانية والقوى الانسانية واذا كان ذلك دائما ادّى ذلك الى
مفارقة النفس الناطقة المميّزة الفكرية لهذا الجسد المردى وفى
ذلك ترك الحكمة وخروج عن الصواب ولهم فى هذا الباب سرّ
لطيف من اسرار السبب الذى بين النفس والجسم ليس هذا
الكتاب موضعا لها وقد اتينا على ذكرها فى كتابنا سرّ الحياة وفى

prend. Les esprits vitaux retrouvent alors le calme; chaque membre est apte à concourir, par l'absorption des sucs alimentaires, au bien-être et à la santé du corps; le foie et tous les organes de l'appareil digestif reçoivent leur nourriture, et toutes les fonctions de la vie sont régulières. Au contraire, si l'homme, quand il mange, est distrait par une préoccupation quelconque, la digestion se trouble, les aliments sont inégalement répartis, et il en résulte un mélange et un trouble très-préjudiciables aux esprits vitaux et à la santé. A la longue, ce désordre doit amener une scission entre la faculté pensante et raisonnable et le corps humain; la pensée l'abandonne et il devient incapable de se conduire avec discernement. Les Persans ont, en outre, sur les liens qui unissent l'âme au corps, de mystérieuses théories qui ne peuvent trouver place dans ce livre. Nous les avons d'ailleurs rapportées dans notre ouvrage intitulé *le Secret de la vie* et dans notre livre des *Degrés*, en distinguant l'âme par-

110 LES PRAIRIES D'OR.

كتاب الزلف عند ذكرنا النفس الناطقة والنفس الغضبية
والنفس الحسّية والنفس الشهوانية وما قال الناس فى ذلك
ممن تقدّم وتاخّر من الفلاسفة وغيرهم وقد تفوّق فى مقدار
عمر كيومرث فمن الناس من رأى ان عمره كان الف سنة وقيل
دون ذلك والمجوس فى كيومرث خطب طويل فى انه مبدأ
النسل وانه نبت مثل نبات الارض وهو الرياس هو وزوجته
وهما شابه ومنشابه وغير ذلك مما يخحش ايراده وما كان من
خبره مع ابليس وقتاله اياه وكان ينزل اصطخر فارس وكان
ملكه اربعين سنة وقيل اقلّ من ذلك ثم ملك بعده اوشهنج
ابن فروال بن سيامك بن يرنيق بن كيومرث الملك وكان
اوشهنج ينزل الهند وكان ملكه اربعين سنة وقيل اقلّ من

lante de l'âme irascible, sensible, appétitive, etc. Nous avons, enfin, cité l'opinion de tous les philosophes, anciens ou modernes, sur cette question.

On n'est pas d'accord sur la durée de la vie de Keyomert; les uns croient qu'il vécut mille ans; d'autres, moins. Quant aux Mages, ils ont de longues légendes relatives à ce roi, qu'ils considèrent comme le père des hommes; ils disent qu'il germa, lui et sa femme, sous la forme d'une plante nommée *reïas*, et que leur nom était Chabeh et Menchabeh (c'est le *Mechia* et *Mechiané* du Boundéhech). Ils débitent, à ce propos, d'autres contes qu'on rougit de répéter, comme le récit de sa lutte avec le diable, etc. Keyomert habita la ville d'Istakhr, dans le Fars, et régna quarante ans, ou un peu moins.

Son successeur fut Ouchendj (Houcheng), fils de Ferwal, fils de Siamek, fils de Yernik, fils de Keyomert. Ouchendj résida dans l'Inde, et son règne fut de quarante ans, ou d'une

Keyomert'in yemek sırasında sessizliği tavsiye eden ilk kişi olduğu bildiriliyor. Böylece doğa payına düşeni almış olur, vücut aldığı besinlerden faydalanır dedi. Hayati ruhlar o zaman sakinleşir; her üye, gıda sularının emilmesi yoluyla vücudun refahına ve sağlığına katkıda bulunabilir; karaciğer ve sindirim sisteminin tüm organları beslenir ve tüm yaşam fonksiyonları düzenlidir. Tam tersine, eğer bir insan yemek yerken herhangi bir meşguliyetle dikkati dağılırsa, sindirim bozulur, yiyecekler dengesiz bir şekilde dağılır ve sonuç, hayat ruhuna ve sağlığa çok zararlı bir karışım ve rahatsızlık olur. Uzun vadede bu bozukluk, düşünme ve mantık yetisi ile insan bedeni arasında bir ayrılığa yol açacaktır; düşünce onu terk eder ve muhakeme yeteneğiyle hareket edemez hale gelir. Üstelik Perslerin ruhu bedene bağlayan bağlantılar konusunda bu kitapta yer bulamayan gizemli teorileri vardır. Konuşan ruhu, çabuk öfkelenen, hassas, iştahlı vb. ruhtan ayırmak için bunları Hayat Sırrı adlı eserimizde ve Dereceler kitabımızda da bildirmiştik. Son olarak, eski ve modern tüm filozofların bu soru hakkındaki görüşlerine değindik. Keyomert'in ömrünün uzunluğu konusunda bir anlaşma yok; bazıları onun bin yıl yaşadığına inanıyor; diğerleri ise daha az. Magi'lere gelince, insanların babası olarak kabul ettikleri bu kralla ilgili uzun efsaneleri vardır; Kendisi ve karısının reyas adı verilen bir bitki şeklinde filizlendiğini ve adlarının Şabeh ve Menşabeh (bu Bundéheş'in Meşia ve Meşiané'sidir) olduğunu söylüyorlar. Bu bakımdan,

şeytanla mücadelesinin hikâyesi gibi, tekrarlamaktan utandığımız başka hikâyeler anlatırlar. Keyomert, Fars'ın İstakhr şehrinde yaşadı ve kırk yıl veya biraz daha az bir süre hüküm sürdü.

ذلك وقد تفوزع فيه فمنهم من رأى انه اخ لكيومرث بن آدم
ومنهم من رأى انه ولد الملك الماضى ثم ملك بعده طهمورث
ابن نوبجهان بن ارفخشد بن اوشهنج وكان ينزل سابور وظهر
فى سنة من ملكه رجل يقال له بوداسف[1] احدث مذهب
الصابية وقيل فيهم ان معانى الشرن الكامل والصلاح الشامل
ومعدن الحياة فى هذا السقف المرفوع وان الكواكب هى
المدبرات والواردات والصادرات وهى التى فى بروزها من افلاكها
وقطعها مساقاتها واتصالها بنقطة وانفصالها على نقطة سبب
ما يكون فى العالم من الآثار من امتداد الاعمار وقصرها وتركيب
البسائط وانبساط المركبات وتهتم الصور وظهور المياه وغيضها
وفى النجوم السيارة وفى افلاكها التدبير الاعظم وغير ذلك

durée moindre. Les avis sont partagés sur ce roi : les uns le disent frère de Keyomert, fils d'Adam, et les autres le donnent comme fils de Keyomert. Il laissa la couronne à Tahmouret (Tahomers), fils de Noubédjihân, fils d'Arfakhchad, fils de Ouchendj, qui habita Sabour. Sous ce règne parut Boudasf, fondateur de la religion sabéenne. Il proclama que la source de toute noblesse, le bien absolu et le principe de la vie étaient dans les cieux, et que les astres, en se montrant ou en disparaissant, réglaient les destinées de ce monde. La sortie d'un astre hors de sa sphère, sa marche dans l'espace, sa jonction ou la séparation des astres sur un point de la sphère générale, déterminaient, selon Boudasf, tous les événements de ce monde, la durée de la vie, la composition ou la dispersion des éléments primordiaux, l'achèvement des formes extérieures, l'apparition ou l'absorption des mers. C'était, enfin, dans les planètes et leurs sphères qu'il plaçait le moteur suprême. Par ces doctrines, et d'autres encore que nous omettons pour éviter les longueurs,

مما يخرج وصفه عن حدّ الاختصار والايجاز فاجتذب جماعة
من ذوى الضعف فى الارآء فيقال ان هذا الرجل اول من اظهر
مذهب الصابية من الحرانيين والكيمراييين[1] وهذا النوع من
الصابية مباينون للحرانيين فى نحلتهم وديارهم بين بلاد واسط
والبصرة من ارض العراق نحو البطائح والاجام فكان ملك
طهمورث الى ان هلك ثلثين سنة وقيل غير ذلك ثم ملك
اخوه جم[2] وكان ينزل بفارس وقيل انه كان فى زمانه طوفان
وذهب كثير من الناس ان النيروز فى زمانه احدث وفى ملكه
رسم على حسب ما نورده فيما يرد من هذا الكتاب كذلك ذكر
ابو عبيدة معمر بن المثنى عن عمر المعرون بكسرى وكان هذا
الرجل ممن اشتهر بعلم فارس واخبار ملوكها حتى لقب بعمر
كسرى فكان ملك جم الى ان هلك ست ماية سنة وقيل

il séduisit un grand nombre d'esprits faibles. On considère Boudasf comme l'auteur du sabéisme professé par les Harraniens et les Kimariens. Cependant ces derniers forment dans le sabéisme une secte qui diffère de celle des Harraniens; ils habitent entre Waçit et Basrah, dans l'Irak, non loin des étangs (*Bataïh*) et des marais.

Après avoir régné trente ans (mais ce chiffre est contesté), Tahmouret mourut et eut pour successeur son frère Djem (Djemchid), qui résida dans le Fars. Une tradition place le déluge à cette époque; d'après une autre tradition plus accréditée, ce fut Djem qui institua le Nirouz (Nôrouz) et ses cérémonies, sur lesquelles nous aurons occasion de revenir. Telle est l'opinion d'Abou Obeïdah Mâmer, fils d'El-Motanni, qui s'appuie sur le témoignage d'Omar-Kesra, personnage qui dut à sa connaissance de la Perse et de ses rois le surnom d'Omar-Kesra. Djem mourut après un règne de

Halefi, Keyomert'in oğlu Yernik'in oğlu Siamek'in oğlu Ferwal'in oğlu Uşenc (Huşeng) idi. Uşenc Hindistan'da ikamet ediyordu ve hükümdarlığı kırk yıl veya daha kısa bir süre sürdü. Bu kral hakkında görüşler bölünmüş durumda: Bazıları onun Adem'in oğlu Keyomert'in kardeşi olduğunu söylerken, diğerleri onu Keyomert'in oğlu olarak gösteriyor. Tacı Sabur'da yaşayan Uşenc oğlu Arfakhşad oğlu Nubécihân'ın oğlu Tahmuret'e (Tahomers) bıraktı. Bu hükümdarlık döneminde Sebe dininin kurucusu Budasf ortaya çıktı. Tüm soyluluğun, mutlak iyiliğin ve yaşam ilkesinin kaynağının göklerde olduğunu, yıldızların görünüp kaybolarak bu dünyanın kaderini belirlediğini ilan etti. Bir yıldızın kendi küresinden çıkışı, uzaydaki hareketi, genel kürenin bir noktasında yıldızların birleşmesi veya ayrılması, Budasf'a göre bu dünyadaki tüm olayları, yaşamın süresini, bileşimini veya ilkel unsurların dağılması, dış formların tamamlanması, denizlerin ortaya çıkması veya emilmesi. En sonunda üstün motoru gezegenlere ve onların kürelerine yerleştirdi. Uzunluktan kaçınmak için atladığımız bu öğretiler ve diğerleriyle, çok sayıda zayıf zihni baştan çıkardı. Budasf, Harranlılar ve Kimaryanlar tarafından savunulan Sabailiğin yazarı olarak kabul edilir. Ancak ikincisi, Sabaizm'de Harranlılardan farklı bir mezhep oluşturur; Irak'ta Waçit ile Basra arasında, göletlerden (Batayh) ve bataklıklardan pek uzakta değiller. Otuz yıl hüküm sürdükten sonra (ancak bu rakam tartışmalıdır) Tahmuret öldü ve yerine Fars'ta ikamet eden kardeşi Cem (Cemsid) geçti. Bir gelenek, tufanın bu zamana denk geldiğini söylüyor; Daha güvenilir bir başka geleneğe göre, daha sonra tekrar döneceğimiz Niruz'u (Nöruz) ve törenlerini kuran

Cem'di. Bu, Omar-Kesra lakabını İran ve kralları hakkındaki bilgisine borçlu olan Omar-Kesra'nın ifadesine dayanan ElMotanni oğlu Abu Obeydah Mâmer'in görüşüdür. Cem altı yüz yıllık, yani yedi yüz yıl altı aylık saltanatının ardından öldü. Farklı sanatlar yarattı, çok sayıda anıt inşa etti, yeni süreçler buldu ve bir Tanrı gibi kendisine tapınılmasını istedi.

سبعماية سنة وستة اشهر واحدث فى الارض انواعا من
الصنائع والابنية والمهن وادعى الربوبية ثم ملك بعده
بيوراسب بن اروادسب بن ريدوان بن هاباس بن طاح بن
فروال بن سيامك بن برس بن كيومرث[1] وهو الدهاك وقد
عربت اسمآؤه جميعا فسماه قوم من العرب الضحّاك وسماه قوم
بهراسف وليس هو كذلك ونما هو على ما وصفنا بيوراسب
وصحّ فى التاريخ ان جمّ الملك من قبل هؤلآء قُتِل وقد تنوزع فى
نسبه فمن الناس من يقول انه من الفرس ومنهم من قال انه
من العرب وزعمت الفرس انه منها وانه كان ساحرا وانه ملك
الاقاليم السبعة وان ملكه كان الف سنة وبغى فى الارض وتمرّد
وللفرس فيه حديث طويل وتزعم انه مقيّد مغلّل بالحديد

six cents ans, ou de sept cents ans et six mois. Il créa différents arts, bâtit de nombreux monuments, trouva des procédés nouveaux et voulut être adoré comme un Dieu.

Il eut pour successeur Biourasp, fils d'Arwadasp, fils de Ridwan, fils de Habas, fils de Tah, fils de Ferwal, fils de Siamek, fils de Bars (Farès), fils de Keyomert. Il est nommé aussi Dèhak, nom qui a été complétement modifié et que plusieurs Arabes prononcent Ed-Dahhak. D'autres le nomment Bohrasf, ce qui est une erreur: son véritable nom est Biourasp, comme nous l'avons adopté. Les historiens s'accordent à dire que Djem mourut par son ordre. L'origine de Biourasp est diversement rapportée: les uns le croient de race persane, les autres de race arabe. Cette dernière opinion est adoptée par les Persans; ils disent que Biourasp était un magicien qui se rendit maître des sept climats, qu'il régna mille ans et désola la terre par sa tyrannie et ses cruautés. Les légendes de la Perse entrent dans de longs détails sur ce roi et rapportent qu'il est étroitement

فى جبل دُنباوند بين الرى وطبرستان وقد ذكرته شعرآء
العرب ممن تقدم وتأخر وقد افتخر ابو نواس به وزعم انه
من اليمن لان ابا نواس مولى لسعد العشيرة من اليمن
فقال

وكان منا الضحاك بعبده الحائل[1] والوحش فى مساربها

ثم ملك بعده افريدون بن انقياد بن جمّ ملك الاقاليم السبعة
واخذ بيوراسب فقيّده فى جبل دنباوند على حسب ما ذكرنا
وقد ذهب كثير من الفرس ومن عنى باخبارهم مثل عمر كسرى
وغيره ان افريدون جعل هذا اليوم الذى قيّد فيه الضحاك
عيدًا له وسماه المهرجان على حسب ما نورده بعد هذا

attaché par des chaînes de fer à la montagne de Donbawend (Démavend), entre Rey et le Tabarestân. Biourasp est aussi mentionné par certains poëtes arabes, anciens et modernes, entre autres par Abou Nowas, qui, en sa qualité d'affranchi de Saad el-Achirah le Yéménite, se glorifie de ce que Dahhak était originaire du Yémen. Voici ce passage :

Un des nôtres fut Ed-Dahhak que les chameaux et les animaux féroces servaient au milieu de leurs pâturages.

A Biourasp succéda Aféridoun, fils d'Ankiad, fils de Djem, roi des sept climats. Ce fut Aféridoun qui s'empara de Biourasp et l'enchaîna au mont Donbawend, comme nous venons de le dire. D'après l'opinion des Persans, ou de ceux qui ont étudié leur histoire, comme Omar-Kesra et d'autres auteurs, Aféridoun institua une fête pour célébrer l'anniversaire de la captivité de Dahhak. C'est ce qu'on nomma *Mehrédjân*, ainsi que nous le dirons plus tard, en citant dif-

Halefi, Keyomert'in oğlu Bars'ın (Fares) oğlu Siamek'in oğlu Ferwal'in oğlu Tah'ın oğlu Habas'ın oğlu Rıdwan'ın oğlu Arwadasp'ın oğlu Biurasp'tı. Tamamen değiştirilmiş ve birçok Arap'ın Ed -Dahhak olarak telaffuz ettiği bir isim olan Dèhak da denir. Diğerleri ona Bohrasf diyor ki bu bir hatadır: Gerçek adı Biurasp'tır, bizim onu benimsediğimiz şekliyle. Tarihçiler Cem'in onun emriyle öldüğü konusunda hemfikirdir. Biurasp'ın kökeni çeşitli şekillerde bildirilmektedir: Bazıları onun Pers ırkından, diğerleri ise Arap ırkından olduğuna inanmaktadır. Bu ikinci görüş Persler tarafından da benimsenmiştir; Biurasp'ın yedi iklime hakim olmuş bir sihirbaz olduğunu, bin yıl hüküm sürdüğünü, zulmü ve zalimliğiyle dünyayı ıssızlaştırdığını söylüyorlar. Pers efsaneleri bu kral hakkında çok detaylı bilgi verir ve onun Rey ile Tabarestân arasındaki Donbawend (Démavend) dağına demir zincirlerle sıkı sıkıya bağlı olduğunu bildirir. Biurasp'tan, eski ve modern bazı Arap şairlerin yanı sıra, Yemenli Saad el-Aşirah'ın azat edilmiş bir kölesi olarak Dahhak'ın Yemen yerlisi olmakla övünen Abu Nowas da söz etmektedir. İşte şu pasaj: İçimizden biri, develerin ve yabani hayvanların otlaklarının ortasında hizmet ettiği Ed-Dahhak'tı. Biurasp'ın yerine yedi iklimin kralı Cem'in oğlu Ankiad'ın oğlu Aferidun geçti. Az önce söylediğimiz gibi Biurasp'ı ele geçirip Donbawend Dağı'na zincirleyen Aferidun'du. Perslerin veya Ömer-Kesra ve diğer yazarların tarihlerini araştıranların görüşüne göre Aferidun, Dahhak'ın esaretinin yıldönümünü kutlamak için bir festival düzenlemiştir.

الموضع من هذا الكتاب وما قيل فى ذلك وكان دار مملكة افريدون بابل وهذا الاقليم مضان الى قرية من قرى هذه الاقاليم يقال لها بابل على شاطى نهر من انهار الفرات بارض العراق على ساعة من المدينة المعروفة بجسر بابل ونهر الفرس واليه تضان الثياب النرسية وفى هذه القرية جبّ يعرن بجبّ دانيال النبى عمّ يقصده النصارى واليهود فى اوقات من السنة فى اعياد لهم واذا مرّ الانسان على هذه القرية تبين له فيها اثار عظيمة من ردوم وهدم وبنيان قد صارت كالروابى وذهب كثير من الناس الى ان بها هاروت وماروت وهما الملكان المذكوران فى القرآن على حسب ما اقتض الله تعالى من تسمية هذه القرية ببابل فكان ملك افريدون خمسماية سنة وقيل اقلّ من ذلك واكثر وقسم الارض بين ولده الثلثة وقد قال فى ذلك بعض الشعرآء ممن

férentes traditions sur ce sujet. La capitale d'Aféridoun était Babel; la contrée qui porte ce nom le doit au village de Babel, situé sur un des affluents (canaux) de l'Euphrate, à une heure de marche de la ville nommée Pont-de-Babel, et de Nahr-en-Ners, où l'on fabrique les étoffes dites *nersiyeh*. Dans le même village se trouve le puits du prophète Daniel, que les chrétiens et les juifs viennent visiter à certaines fêtes de l'année. Le voyageur remarque dans le voisinage des monceaux de ruines et des débris d'édifices en forme de tertres. Plusieurs personnes croient que ces ruines recouvrent les deux anges Harout et Marout, mentionnés dans le Koran, d'après l'explication que le livre divin donne du nom de Babel. Aféridoun régna pendant cinq cents ans, et la durée de son règne a été exagérée ou diminuée par les auteurs. Il partagea la terre entre ses trois fils: c'est ce que

سلف من ابنآء الفرس بعد الاسلام يذكر ولد افريدون الثلثة

وقسمنا ملكنا فى دهرنا قسمة اللحم على ظهر الوضم
فجعلنا الشام والروم الى مغرب الشمس الى العطريف سلم
ولطوح جُعِل الترك له فبلاد الترك يحويها برغم
ولايران جعلنا عنوةً فارس الملك وفُزنا بالنِعَم

والناس فيما ذكرنا خطب طويل وان بلاد بابل اضيفت الى ولد افريدون وهو ايرج وقتله اخوه فى حياة افريدون وهلك ولم يخلص له الملك فيعد فى الملوك وسنذكر فيما يرد من هذا الكتاب كيفية اضافة هذا الاقليم الى ايرج واسقاطهم الجيم وجعلهم النون بدلا منها فيقال ايران شهر والشهر

dit un poëte d'origine persane, qui vécut après la prédication de l'islam, en parlant des trois fils d'Aféridoun :

Nous avons, dans notre siècle, partagé notre royaume, comme la viande est partagée sur l'étal.

Nous avons cédé le pays de Roum et la Syrie, jusqu'à l'Occident, au vaillant Selm.

A Touh, nous avons donné les Turcs qui obéissent à regret.

Pour Irân, nous avons conquis le royaume de Perse, et nous l'avons comblé de nos bienfaits.

Les faits qui précèdent ont soulevé des discussions. On croit, par exemple, que le pays de Babel fut donné à Iredj, fils d'Aféridoun, mais que, Iredj ayant été tué par un de ses frères, du vivant d'Aféridoun, il ne put régner et ne doit pas être compté au nombre des rois. Nous rapporterons plus loin les circonstances qui prouvent que ce pays dépendait d'Iredj, et nous expliquerons comment l'usage ayant remplacé la lettre *djim* par un *noun*, on prononça Irân-chehr;

Bu konuyla ilgili farklı geleneklere atıfta bulunarak daha sonra söyleyeceğimiz gibi Mehrécán olarak adlandırılan şey buydu. Aferidun'un başkenti Babel'di; Bu ismi taşıyan bölge, adını Fırat Nehri'nin kollarından (kanallarından) birinde bulunan, Pont-de-Babel kasabasına ve Nahr-en-Ners'e bir saatlik yürüme mesafesinde bulunan Babel köyüne borçludur. Nahr-en -Nersiye denilen kumaşlar yapılır. Aynı köyde Hıristiyanların ve Yahudilerin yılın belirli bayramlarında ziyarete geldikleri Daniel peygamberin kuyusu da bulunmaktadır. Gezgin, civarda höyük şeklindeki bina kalıntıları ve yıkıntı yığınlarını fark eder. İlahi kitabın Babil ismiyle ilgili verdiği açıklamaya göre pek çok kişi bu kalıntıların Kur'an'da adı geçen iki melek Harut ve Marut'u kapsadığına inanır. Aferidun beş yüz yıl hüküm sürdü ve saltanatının süresi yazarlar tarafından abartıldı veya kısaltıldı. Toprağı üç oğlu arasında paylaştırdı: İslam'ı tebliğ ettikten sonra yaşayan İran asıllı bir şair, Aferidun'un üç oğlundan bahsederken şunları söylüyordu: Biz, yüzyılımızda, etin tezgahta olduğu gibi, krallığımızı da paylaştık. Batıya kadar Rum ve Suriye topraklarını yiğit Selm'e teslim ettik. Atuh'u, itaat eden Türklere pişmanlıkla verdik. İran için Pers krallığını fethettik ve ona faydalarımızı yağdırdık. Önceki gerçekler tartışmalara yol açtı. Örneğin Babil ülkesinin Aferidun'un oğlu İrec'e verildiğine, ancak Irec'in Aferidun'un sağlığında kardeşlerinden biri tarafından öldürülmesi nedeniyle hüküm süremeyeceğine ve kralların sayısı sayılmaması gerektiğine inanılıyor. Bu ülkenin İrec'e bağımlı olduğunu kanıtlayan koşullar hakkında daha ayrıntılı bilgi vereceğiz ve cim harfinin yerine bir ismin (İrân-şehr) getirilmesi geleneğinin nasıl telaffuz edildiğini açıklayacağız; şehr kelimesi krallık anlamına gelir.

الملك[1] ثم ملك بعد افريدون منوشهر بن ايران بن افريدون
على حسب ما ذكرنا من التنازع فى نسبه والحاقه بايرج بن
افريدون وكان ملكه عشرين سنة وكان ينزل ببابل وقيل ان
فى زمانه كان موسى بن عمران ويوشع بن نون عليهما السلام
وكان لمنوشهر حروب مع عَيْه اللذان قتلا اباه وهما طوح وسلم
وقد اتينا على ذكر حروبهم فيما سلف من كتبنا ثم ملك بعد
منوشهر سهم بن ابان بن انقياد بن نوذر بن منوشهر فنزل
بابل وملك ستين سنة وقيل اكثر من ذلك وكانت له حروب
كثيرة وسير وسياسات كثيرة قد اتينا على ذكرها فى كتاب
اخبار الزمان ثم ملك بعده فراسياب بن باسير بن راى ارسن
بن يورك بن سانياسب بن رسسب بن نوح بن دور شرين
بن طوح بن افريدون[2] وكان مولد فراسياب ببلاد الترك

le mot *chehr* signifie royaume. Aféridoun eut pour successeur Menouchehr, fils d'Irân, fils d'Aféridoun, ou, d'après une variante que nous avons expliquée ailleurs, fils d'Iredj, fils d'Aféridoun. Il régna à Babel pendant vingt ans et fut, dit-on, contemporain de Moïse, fils d'Amrân et de Youchâ (Josué), fils de Noun. Sur les guerres qu'il eut à soutenir avec Touh et Selm, ses deux oncles meurtriers de son frère, on peut consulter nos ouvrages précédents.

Le successeur de Menouchehr fut Sehm, fils d'Abân, fils d'Ankiad, fils de Nouder, fils de Menouchehr, qui régna à Babel pendant soixante ans ou davantage. Nous avons mentionné, dans nos Annales historiques, les longues guerres, la vie et le gouvernement de ce roi. Le trône fut ensuite occupé par Firasiab (Afrasiab), fils de Basir, fils de Ray Arsân, fils de Yourek, fils de Saniasp, fils de Rasasp (Erchasp), fils de Nouh, fils de Dourchirin, fils de Touh, fils

فلذلك غلط من غلط من اصحاب الكتب والتصنيفات فى التاريخ
وغيره فزعم انه تركى وكان ملكه على ما غلب عليه من البلاد
اثنى عشر سنة وعمره عند كثير من الناس اربعماية سنة وفى
اثنى عشر سنة خلت من ملكه ظهر عليه زو بن بهاسف[1] بن
كجهور بن هراسف بن رايدنج بن رع بن باسير بن نوذر بن
منوشهر الملك فهزمه وقتل اصحابه بعد حروب كثيرة وعمر
ما خربه[2] فراسياب وكيفية قتله وحروبه وما كان بين الفرس
والترك من الحروب والغارات وما كان من قتل سياوخس وخبر
رستم بن دستان فهذا كله موجود مشروح فى الكتاب المترجم
بكتاب السكيسران[3] ترجمه ابن المقفع من الفارسية الاولى الى
العربية وفيه خبر اسفنديار بن بستاسف بن بهراسف وقتل

d'Aféridoun. Firasiab naquit dans le pays des Turcs, ce qui fait dire à tort à un écrivain, auteur de chroniques et d'autres ouvrages, qu'il était d'origine turque. Firasiab gouverna pendant douze ans les provinces qu'il avait conquises, et l'on prétend qu'il vécut quatre cents ans. La douzième année de son règne, il fut attaqué par Zou, fils de Behasf, fils de Kemdjewher, fils de Herasf, fils de Raïdenj, fils de Roâ, fils de Basir, fils de Nouder (Nouzer), fils du roi Menouchehr. Après une lutte acharnée, Zou défit son rival, tua ses partisans et remédia aux dévastations commises par Firasiab. Le récit de ces événements et tout ce qui concerne les expéditions et les invasions réciproques des Perses et des Turcs, la mort de Siawukhs, l'histoire de Roustem, fils de Dasitân, est raconté avec détails dans le livre intitulé *Sekiserân*, traduit de l'ancien idiome de la Perse (pehlevi) en arabe, par Ibn el-Mokaffa. On trouve dans le même ouvrage l'histoire d'Isfendiar, fils de Bostasf, fils de Bohrasf,

Aferidun'un yerine Aferidun'un oğlu İrân'ın oğlu Menuşehr veya başka bir yerde açıkladığımız bir versiyona göre Aferidun'un oğlu İrec'in oğlu geçti. Babil'de yirmi yıl hüküm sürdü ve söylendiğine göre Amran oğlu Musa ve Nun oğlu Yuşa (Yeşu) ile çağdaştı. Kardeşini öldüren amcaları Tuh ve Selm ile yaptığı savaşlar hakkında daha önceki çalışmalarımıza başvurabiliriz. Menuşehr'in halefi, Babil'de altmış yıl veya daha fazla hüküm süren Menuşehr oğlu Nuder oğlu Ankiad oğlu Aban oğlu Sehm'di. Tarihsel Yıllıklarımızda bu kralın uzun savaşlarından, hayatından ve hükümetinden bahsetmiştik. Taht daha sonra Aferidun oğlu Tuh oğlu Durşirin oğlu Nuh oğlu Rasasp (Erşasp) oğlu Saniasp oğlu Yurek oğlu Ray Arsân oğlu Basir oğlu Firasiab (Afrasiab) tarafından işgal edildi. Firasiab'ın Türk ülkesinde doğması, kronikler ve diğer eserlerin yazarı olan bir yazarın, yanlışlıkla Türk kökenli olduğunu söylemesine yol açtı. Firasyab, fethettiği eyaletleri on iki yıl yönetmiş olup, dört yüz yıl yaşadığı iddia edilmektedir. Saltanatının on ikinci yılında, kral Menuşehr'in oğlu Nuder (Nuzer) oğlu Basir oğlu Roa oğlu Raidec oğlu Herasf oğlu Kemcewher oğlu Behasf oğlu Zu tarafından saldırıya uğradı. Şiddetli bir mücadelenin ardından Zu, rakibini mağlup etti, yandaşlarını öldürdü ve Firasiab'ın yaptığı yıkımı telafi etti. Bu olayların hikayesi, Perslerin ve Türklerin seferleri ve karşılıklı istilaları, Siawukhların ölümü, Dasitàn oğlu Rüstem'in hikayesi, Antik Yunan'dan tercüme edilen Sekiserân adlı kitapta ayrıntılı olarak anlatılmaktadır. Arapça'da İran deyimi (pehlevi), İbn el-Mokaffa tarafından.

رستم بن دستان له وما كان من قتل بهمن بن اسفنديار لرستم
وغير ذلك من عجائب الفرس الاولى واخبارها وهذا كتاب
تعظمه الفرس لما قد تضمن من خبر اسلافهم وسير ملوكهم
وقد اتينا بحمد الله على كثير من اخبارهم فيما سلف من
كتبنا وقد قيل ان اوّل من نزل من الملوك بلخ وانتقل من
العراق كيقاوس وقد كان سار نحو اليمن بعد ان كان له بالعراق
تمرد على دين الله وبنيان بناه ليحرب السمآء وكان ملك اليمن
الذى سار اليه كيقاوس فى ذلك الوقت شمّر بن يرعش فخرج
اليه شمّر فاسره وحبسه فى اضيق محبس فهويته ابنة للشمّر
يقال لها سُعدَى فكانت تحسن اليه سرًّا من ابيها والى من
كان معه من اصحابه فى محبسه فلبث فيه اربع سنين حتى
اسرى رستم بن دستان من بلاد سجستان سرية فى اربعة الاف

qui fut tué par Roustem; le combat dans lequel Roustem périt de la main de Bahman, fils d'Isfendiar, et plusieurs autres épisodes merveilleux de l'histoire primitive de la Perse. Les Persans font grand cas de ce livre, à cause des renseignements qu'il fournit sur l'histoire de leurs rois et les mœurs de leurs ancêtres.

On croit que Keykaous fut le premier roi qui transporta sa résidence de l'Irak à Balkh, qu'il envahit le Yémen quand il se révolta contre Dieu dans l'Irak et bâtit un édifice destiné à combattre le ciel. Le roi du Yémen, à cette époque, était Chammar, fils de Yerâch; il marcha contre Keykaous et le condamna à une rigoureuse captivité; mais Sodâ, fille de Chammar, s'étant éprise du roi vaincu, adoucit son sort et celui de ses compagnons d'infortune, à l'insu de son père. Après quatre ans d'esclavage, Keykaous fut délivré par Roustem, fils de Dasitân, qui sortit du Sedjestân avec

فقتل شمّر بن يرعش واستنقذ كيقاوس وردّه الى ملكه وسعدى
معه فغلبت عليه واعرته بولده سياوخس حتى كان من امره
مع فراسياب التركى ما قد شهر من استيهانه اليه وتزوجه
بابنته حتى جلت منه بكيخسرو وما كان من قتل فراسياب
لسياوخس بن كيقاوس وقتل رستم بن دستان لسعدى
واخذه بطالبه سياوخس فقتل من قتله من وجوه الترك
وعبر الفرس على ما ذكر فى كتاب السكيسران ان كيخسرو كان
قبله على الملك جد لابيه وهو كيقاوس ولم يكن لكيخسرو
عقب فجعل الملك فى بهراسف وهؤلآء القوم كانوا يسكنون بلخ
وكانت دار مملكتهم وكان يدعى نهر بلخ وهو جيحون بلغتهم
كالف وكذلك تسميه كثير من اعاجم خراسان فى هذا الوقت

quatre mille soldats, et tua Chammar, fils de Yerâch. Keykaous rentra dans son royaume avec Sôda dont les charmes l'avaient séduit, et elle lui donna un fils qui fut nommé Siawukhs. On connaît l'histoire de ce prince avec Firasiab le Turc, l'accueil qu'il reçut à sa cour, son mariage avec la fille de Firasiab, qui donna le jour à Keykhosrou; enfin, les événements qui amenèrent le meurtre de Firasiab par Keykaous, celui de Sôda par Roustem; la vengeance qu'en tira Siawukhs et la mort de plusieurs chefs turcs qui en fut le résultat.

D'après les légendes locales citées par l'auteur du *Sekiserân*, Keykhosrou aurait eu pour prédécesseur sur le trône son aïeul paternel Keykaous. Keykhosrou, étant mort sans postérité, fut remplacé par Bohrasf (Lohrasp). Les rois de cette dynastie habitaient Balkh, siége de leur empire; le fleuve de Balkh (Oxus) était nommé par eux Kalef, et il a conservé ce nom chez plusieurs peuplades étrangères du Khoraçân. Balkh perdit son rang de capitale lorsque la couronne

Aynı eserde Rüstem tarafından öldürülen Bohrasf oğlu Bostasf oğlu İsfendiar'ın hikâyesini de buluyoruz; Rüstem'in İsfendiar'ın oğlu Bahman'ın elinde öldüğü çatışma ve İran'ın ilkel tarihindeki diğer birkaç muhteşem olay. Persler, krallarının tarihi ve atalarının gelenekleri hakkında sağladığı bilgilerden dolayı bu kitaba çok değer veriyorlar. Keykaus'un, ikametgahını Irak'tan Belh'e taşıyan, Irak'ta Allah'a isyan ederek Yemen'i işgal eden ve göklere karşı savaşmak için bir yapı inşa eden ilk kral olduğuna inanılıyor. O dönemde Yemen kralı Yerah'ın oğlu Şammar'dı; Keykaus'un üzerine yürüdü ve onu ağır bir esaret cezasına çarptırdı; ancak Şammar'ın kızı Sodâ, mağlup krala aşık oldu ve babasının haberi olmadan kendisinin ve talihsiz arkadaşlarının kaderini yumuşattı. Dört yıl süren esaretten sonra Keykaus, dört bin askerle Secestân'dan ayrılan Dasitân oğlu Rustem tarafından serbest bırakıldı ve Yerâş oğlu Şammar'ı öldürdü. Keykaus, cazibesi onu baştan çıkaran Sôda ile birlikte krallığına döndü ve ona Siawukhs adında bir oğul verdi. Bu prensin Türk Firasiab'la olan hikâyesini, sarayında nasıl karşılandığını, Firasyab'ın Keykhosru'yu doğuran kızıyla evliliğini biliyoruz; son olarak Keykaus'un Firasiab'ı, Rustem'in ise Sôda'yı öldürmesine yol açan olaylar; Siawukh'ların aldığı intikam ve bunun sonucunda birçok Türk şefinin ölümü. Sekiserân'ın yazarının aktardığı yerel efsanelere göre, Keykhosru'nun tahtına selefi olarak baba tarafından atası Keykaus geçecekti. Çocuk sahibi olmadan ölen Keyhosru'nun yerine Bohrasf (Lohrasp) geçti. Bu hanedanın kralları imparatorluklarının merkezi olan Belh'te yaşıyordu; Belh nehrine (Oxus) onlar tarafından Kalef adı verildi ve bu isim Khoraçan'ın birçok yabancı kabilesi arasında da korundu. Belh, tahtın Bostasf'ın oğlu İsfendiar'ın oğlu Bahman'ın kızı Huumayeh'e geçmesiyle başkent olma konumunu kaybetti; çünkü bu kraliçe Irak'a, Medayn ülkesine yerleşti.

بهذا الاسم فلم يزالوا كذلك الى ان صار الملك الى جاية بنت
بهمان بن اسفنديار بن بستاسف فانتقلت الى العراق وسكنت
ناحية المدائن ثم ملك بعد كيخسرو بن سياوخس بن
كيقاوس الملك بهراسف بن قيوق بن كيمس بن كيناسين بن
قباد الملك فعمر البلاد واحسن السيرة لرعيته وشملهم عدله
ولسنتين خلت من ملكه نال بنى اسرايل منه محن شتتهم فى
البلاد وكانت له معهم اقاصيص يطول ذكرها وذكر فى بعض
الروايات من اخبار الفرس انه بنا بلخ لحسنا لما فيها من المياه
والشجر والمروج وكان ملكه ماية وعشرين سنة وقد ذكرخبر
مقتله مع الترك وما كان منهم فى احصاره ومن اخذ بثاره بعد
قتله فى كتب قدمآء الفرس وقد ذكر كثير ممن عنى باخبار

passa à Houmayeh, fille de Bahman, fils d'Isfendiar, fils de Bostasf; car cette reine s'établit en Irak, dans le pays de Médaïn.

Keykhosrou, fils de Siawukhs, fils de Keykaous, eut pour successeur Bohrasf (Lohrasp), fils de Keyoudji, fils de Keymas, fils de Keynasin, fils du roi Kobad; il rendit ses États florissants et gouverna ses sujets avec sagesse et justice. Deux ans après son avénement, les Beni-Israël furent persécutés par lui et dispersés sur la terre; mais il serait trop long de raconter ici l'histoire de ses rapports avec ce peuple. D'après certaines traditions locales, Bohrasf bâtit Balkh *la Belle*, dont le territoire bien arrosé et couvert d'arbres et de prairies l'avait séduit. Son règne dura cent vingt ans. Les anciens chroniqueurs de la Perse racontent dans quelles circonstances il fut tué par les Turcs qui étaient venus l'assiéger, et par qui sa mort fut vengée.

Plusieurs auteurs bien instruits de l'histoire de la Perse

الفرس ان البخت نصر مرزبان العراق والمغرب كان من قبل
هذا الملك وهو الذى وطى الشام وفتح بيت المقدس وسبى
بنى اسرايل وكان من امره بالشام والمغرب ما قد اشتهر والعامة
تسميه البخت نصر واكثر الاخباريين والقصاص يغلون فى
اخباره ويبالغون فى وصفه والمنجمون فى زيجاتهم واهل التواريخ
فى كتبهم يجعلونه ملكًا براسه وانما كان مرزبان على ما وصفنا
للملوك ممن ذكرنا وتفسير مرزبان يراد به صاحب ربع المملكة
وقايد عسكر ووزير او صاحب ناحية من النواحى ووليها وقد
كان حمل سبايا بنى اسرايل الى المشرق وتزوج منهن جارية
يقال لها دينازاد فكانت سبب ردّ بنى اسرايل الى بيت المقدس
وقد قيل ان دينازاد ولّدها بهراسف بن يستاسف وقيل

prétendent que Bokht-Nassar (Nebuchadnessar) fut le *merzebân* de Bohrasf, dans l'Irak et l'Occident, qu'il envahit la Syrie, prit Jérusalem et emmena les Israélites en captivité; du reste, l'histoire de ce chef en Syrie et en Occident est bien connue. On le nomme ordinairement Bokht-Nassar, et les conteurs ou romanciers débitent une foule d'exagérations sur son compte. Les astronomes, dans leurs Tables, et les historiens dans leurs Annales, en font un roi distinct et indépendant; mais, en réalité, il ne fut que le *merzebân* des rois désignés ci-dessus, et ce mot signifie le chef d'une partie de l'empire, un général, un ministre, le gouverneur ou l'intendant d'une province. Après avoir conduit en Orient les tribus captives d'Israël, il épousa une jeune fille juive, nommée Dinazad (Hassada?), qui fut, plus tard, la cause du retour des Israélites à Jérusalem; on dit, d'autre part, que Dinazad eut de Bohrasf, fils de Youstasf, plusieurs enfants. Mais tous ces événements sont diversement racontés. Ainsi,

Keykaus'un oğlu Siawukhs'un oğlu Keykhosru'nun yerine kral Kobad'ın oğlu Keynasin'in oğlu Keymas'ın oğlu Keyuci'nin oğlu Bohrasf (Lohrasp) geçti; devletlerini geliştirdi ve tebaasını bilgelik ve adaletle yönetti. Onun tahta çıkışından iki yıl sonra Beni-İsrail onun tarafından zulme uğradı ve yeryüzüne dağıldı; ama onun bu insanlarla olan ilişkilerinin öyküsünü burada anlatmak çok uzun sürer. Bazı yerel geleneklere göre Bohrasf, iyi sulanan, ağaçlarla ve çayırlarla kaplı toprakları onu baştan çıkaran Güzel Belh'i inşa etti. Onun saltanatı yüz yirmi yıl sürdü. İran'ın eski vakanüvisleri, kendisini kuşatmaya gelen Türkler tarafından hangi şartlarda öldürüldüğünü ve ölümünün intikamının kimden alındığını anlatırlar. İran tarihinin birçok iyi eğitimli yazarı, Bokht-Nassar'ın (Nebuşadnessar) Irak'ta ve Batı'da Bohrasf'ın merzebán'ı olduğunu, Suriye'yi işgal ettiğini, Kudüs'ü aldığını ve İsrailoğullarını esaret altına aldığını iddia ediyor; üstelik bu liderin Suriye'deki ve Batı'daki tarihi de iyi biliniyor. Ona genellikle Bokht-Nassar denir ve hikaye anlatıcıları veya romancılar onun hakkında birçok abartı anlatırlar. Astronomlar Tablolarında ve tarihçiler Yıllıklarında onu ayrı ve bağımsız bir kral olarak tanıtıyorlar; ama aslında o sadece yukarıda adı geçen kralların merzebân'ıydı ve bu kelime imparatorluğun bir bölümünün başı, general, bakan, bir vilayetin valisi veya müsteşarı anlamına geliyordu. Doğu'da araba sürdükten sonra. İsrail'in tutsak kabileleri arasında, daha sonra İsrailoğullarının Kudüs'e geri dönmesine neden olan Dinazad (Hassada?) adında genç bir Yahudi kızla evlendi; Öte yandan Dinazad'ın Yustasf'ın oğlu Bohrasf'tan birkaç çocuğu olduğu söyleniyor. Ancak tüm bu olaylar farklı anlatılıyor.

غير ذلك من الوجوه وان جماعة من نسل بنى اسرايل من
امها وقيل ان بهراسف كان انفذ سنجاريب وكان خليفته على
العراق الى حرب بنى اسرايل فلم يصنع شيا فعقب بعده
بالبخت نصر وقيل فى البخت نصر غير ما ذكرنا مما سنورده
بعد هذا الموضع فى ذكر ملك بهمن بن اسفنديار بن يستاسف
آبن بهراسف وقد ارّخ بطليموس صاحب المجسطى تاريخ كتابه
منذ عهد بخت نصر مرزبان المغرب وارّخ ثاون صاحب كتاب
القانون فى النجوم من مملكة اسكندر بن فليبس المقدونى ثم
ملك بعده ابنه يستاسف وكان منزله بلخ ولثلاثين سنة
خلت من مملكه اتاه زرادشت بن اسبيمان وقيل انه زرادشت
بن بورشسف بن فذراسف بن اريكدسف بن هجدسف بن

d'après certains récits, Houmayeh était d'origine juive par sa mère; Bohrasf avait d'abord chargé Senjdarib, son lieutenant dans l'Irak, de faire la guerre aux juifs; mais, après l'insuccès de ce chef, il l'aurait remplacé par Bokht-Nassar. Nous donnerons plus loin d'autres détails sur Bokht-Nassar, lorsque nous raconterons le règne de Bahman, fils d'Isfendiar, fils de Youstasf, fils de Bohrasf. Ptolémée, l'auteur de l'Almageste, commence la chronologie de son livre à l'époque de Bokht-Nassar, le merzebân de l'Occident; mais Taoun (Théon), qui a écrit le *Canon astronomique*, prend pour point de départ le règne d'Alexandre, fils de Philippe le Macédonien.

Youstaf (Gustasp) régna après son père et résida à Balkh. Il était sur le trône depuis trente ans, lorsque Zeradecht (Zoroastre), fils d'Espimân, se présenta devant lui. On dit que Zeradecht était fils de Bourschasf, fils de Federasf, fils d'Arikdasf, fils de Hedjdasf, fils de Hakbich, fils de Batir,

حيش بن باتير بن ارحدس بن هردار بن اسبيمان بن
واندست بن هايزم بن ارج بن دورشرين بن منوشهر الملك
وكان من اهل اذربيجان والاشهر من اسمه زرادشت بن
اسبيمان وهو نبى المجوس الذى اتاهم بالكتاب المعروف بالرمزمة
عند عوامّ الناس واسمه عند المجوس بستاه واتى زرادشت
عندهم بالمعجزات الباهرة للعقول واخبر عن الكائنات من
الغائبات قبل حدوثها من الكليات والجزئيات والكليات هى
الاخبار عن الاشيآء العامة والجزئيات هى الاخبار عن بعض
الاشيآء مثل زيد يموت يوم كذا ويمرض يوم كذا ويولد فلان
فى وقت كذا وكذا واشباه ذلك وحروف معجم هذا الكتاب
الذى اتاهم على ستين حرفا من احرف المعجم وليس فى حروف

fils de Arhadas, fils de Herdar, fils d'Espimân, fils de Wandest, fils de Haïzem, fils de Iredj, fils de Dourchirin, fils du roi Menouchehr; il était originaire de l'Azerbaïdjân, et son nom le plus ordinaire est Zeradecht, fils d'Espimân. Il fut le prophète des *Madjous* (Guèbres) et leur apporta le livre que le vulgaire appelle *Zemzemeh*, mais dont le vrai nom, chez les Madjous, est Bestah (Avesta). Zeradecht capta la raison de ses prosélytes par des miracles; il leur révéla les événements généraux ou particuliers qui se cachent dans la nuit de l'avenir. En d'autres termes, ses prédictions embrassaient à la fois l'ensemble des événements futurs et les faits particuliers, comme la mort ou la maladie de telle personne en tel jour, la naissance de telle autre à telle époque, et d'autres prédictions du même genre. La langue du livre révélé par Zeradecht ne renfermait pas moins de soixante lettres, or aucun alphabet connu ne se compose d'un plus grand nombre de caractères. Les détails dans les-

Dolayısıyla bazı rivayetlere göre Humayah, annesi aracılığıyla Yahudi kökenliydi; Bohrasf ilk olarak Irak'taki teğmeni Senjdarib'i Yahudilere karşı savaş açmakla suçlamıştı; ancak bu liderin başarısızlığından sonra onun yerine Bokht-Nassar'ı getirecekti. Bokht-Nassar hakkında daha sonra Bohrasf oğlu Yustasf oğlu İsfendiar oğlu Bahman'ın saltanatını anlatırken daha detaylı bilgi vereceğiz. Almagest'in yazarı Ptolemaios, kitabının kronolojisini Batı'nın merzebân'ı Bokht-Nassar zamanında başlatır; ancak Astronomik Kanon'u yazan Taun (Theon), başlangıç noktası olarak Makedon Philip'in oğlu İskender'in hükümdarlığını alır. Yustaf (Gustasp) babasından sonra hüküm sürdü ve Belh'te ikamet etti. Espiman'ın oğlu Zeradeşt (Zerdüşt) karşısına çıktığında otuz yıldır tahttaydı. Zeradeşt'in, Federasf'ın oğlu Bursşasf'ın oğlu, Hecdasf'ın oğlu, Hecdasf'ın oğlu, Haizem'in oğlu Wandest'in oğlu Espimân'ın oğlu, Arhadas'ın oğlu Batir'in oğlu Batir'in oğlu olduğu söyleniyor. Kral Menuçehr'in oğlu Durçirin'in oğlu İrec'in oğlu; kendisi Azerbaycan'ın yerlisiydi ve en sıradan adı Espiman'ın oğlu Zeradeşt'ti. O, Macous'ların (Guèbres) peygamberiydi ve onlara sıradan insanların Zemzemeh dediği, ancak Macuslar arasında gerçek adı Bestah (Avesta) olan kitabı getirdi. Zeradeşt, din değiştirenlerin nedenini mucizelerle yakaladı; onlara ahiret gecesinde gizli olan genel veya özel olayları açıkladı. Başka bir deyişle, onun tahminleri hem gelecekteki tüm olayları hem de belirli bir kişinin belirli bir günde ölümü veya hastalığı, bir başkasının belirli bir zamanda doğması gibi belirli gerçekleri ve aynı türden diğer tahminleri kapsıyordu. Zeradeşt'in ortaya çıkardığı kitabın dili en az altmış harf içeriyordu, ancak bilinen hiçbir alfabe bu kadar çok sayıda karakterden oluşmuyordu.

سائر اللغات اكثر حروفا من هذا المعجم ولهم خطب طويل
قد اتينا على ذلك فى كتابنا اخبار الزمان والاوسط واتى زرادشت
بكتابهم هذا بلغة يعجزون عن ايراد مثلها ولا يدركون كنه
مرادها وسنذكر بعد هذا الموضع من هذا الكتاب ما ابانه
زرادشت فى كتابه وما جعل له من التفسير وتفسير التفسير وكتب
هذا الكتاب فى اثنى عشر الف جلد بالذهب فيه وعد ووعيد
وامر ونهى وغير ذلك من الشرايع والعبادات فلم تزل الملوك
تعمل بما فى هذا الكتاب الى الاسكندر وما كان من قتله لدارا
ابن دارا فاحرق الاسكندر بعض هذا الكتاب ثم صار الملك
بعد الطوائف الى اردشير بن بابك فجمع الفرس على قراءة سورة
من هذا الكتاب يقال لها اسنادا بالفرس والمجوس الى هذا
الوقت لا يقرؤن غيرها والكتاب الاول يسمى بستاه ثم عجل لهم

quels les Madjous entrent, à cet égard, sont reproduits dans nos Annales historiques et dans l'Histoire moyenne. Comme le peuple prononçait difficilement et ne comprenait pas les mots de ce livre, leur prophète, ainsi que nous le dirons plus loin, indépendamment des explications qu'il donna dans son livre, y ajouta un commentaire, qu'il expliqua ensuite par un second commentaire; le texte entier, tracé en lettres d'or, forme douze mille volumes. Il renferme des promesses, des menaces, des prescriptions et, en général, tout ce qui concerne la loi civile et religieuse; ce livre devint le code des rois perses, jusqu'à l'époque où Alexandre, après avoir tué Dara, jeta au feu une partie de l'ouvrage. Plus tard, lorsque, succédant aux chefs des satrapies, Ardéchir, fils de Babek, monta sur le trône, l'usage s'introduisit de lire un des chapitres, qu'ils nomment *isnad;* encore aujourd'hui, les Guèbres se bornent à réciter ce chapitre. Quant au

زرادشت تفسيرًا عند عجزهم عن فهمه وسمّوا التفسير زندا ثم عجل
للتفسير تفسيرًا سمّاه بازند ثم عجل علماؤهم بعد وفاة زرادشت
تفسيرًا لتفسير التفسير وشرحًا لما ذكرنا وسمّوه باردة[1] فالمجوس
الى هذا الوقت يعجزون عن حفظ كتابهم المنزل فصار علماؤهم
وهرابدتهم ياخذون كثيرا منهم بحفظ اسباع من هذا
الكتاب وارباع واثلاث فيبتدى واحد بما حفظ من جزئه
فيتلوه ويبتدى الثانى منهم فيتلوا جُزءًا اخر والثالث كذلك
الى ان ياتى الجميع على قراءة سائر الكتاب لعجز الواحد عن
حفظه كاملا وقد كانوا يقولون ان رجلا منهم بسجستان بعد
الثلاثماية كان يستظهر بحفظ هذا الكتاب على الكمال فكان
ملك يستاسف الى ان تحبس عشرين وماية سنة ثم هلك

livre primitif, il est nommé *bestah*. Pour en faciliter l'intelligence, Zeradecht composa un commentaire qu'on nomma *zenda;* il rédigea plus tard un autre commentaire qui fut nommé *bazend;* enfin, après sa mort, les docteurs de cette religion donnèrent une glose et une explication nouvelle des deux commentaires précédents, c'est ce qu'ils nomment *baridah* (boundehech). Les Guèbres ne sont pas encore parvenus à retenir par cœur tous leurs livres révélés; aussi leurs savants et leurs *hirbeds* se bornent à en apprendre des fragments, par exemple, un septième, un quart ou un tiers. Un de ces prêtres commence par réciter le fragment qu'il a retenu, un second reprend à son tour, puis un troisième, et ainsi de suite jusqu'à ce qu'ils aient complété leur récitation en commun. Ceci démontre qu'il leur est impossible d'apprendre cet ouvrage en entier; on cite cependant un guèbre du Sedjestân qui, postérieurement à l'année 300 de l'hégire, le récitait par cœur et intégralement. Youstasf régna cent vingt ans avant d'adopter la religion des Mages, puis

Macus'un bu konuda girdiği ayrıntılar Tarihsel Yıllıklarımızda ve Orta Tarih'te yeniden canlandırılmaktadır. Halk bu kitabın sözlerini zorlukla telaffuz ettiğinden ve anlamadığından, peygamberleri, daha sonra söyleyeceğimiz gibi, kitabında yaptığı açıklamalardan bağımsız olarak bir şerh eklemiş ve bunu daha sonra ikinci bir şerhle açıklamıştır; Altın harflerle çizilen metnin tamamı on iki bin cilt oluşturuyor. Vaatler, tehditler, talimatlar ve genel olarak medeni ve dini hukuka ilişkin her şeyi içerir; Bu kitap, İskender'in Dara'yı öldürdükten sonra eserin bir kısmını ateşe atmasına kadar Pers krallarının kanunu haline geldi. Daha sonra satraplık başkanlarının yerine Babek oğlu Ardehir tahta çıkınca, isnad dedikleri bölümlerden birinin okunması geleneği getirildi; Bugün bile Guèbre'ler kendilerini bu bölümü okumakla sınırlıyorlar. İlkel kitaba ise bestah denir. Anlaşılmasını kolaylaştırmak için Zeradeşt, zenda adı verilen bir şerh yazdı; daha sonra bazend adı verilen başka bir şerh yazdı; nihayet onun ölümünden sonra bu dinin alimleri önceki iki tefsir hakkında bir açıklama ve yeni bir açıklama yaptılar, buna baridah (bundeheş) adını verdiler. Guèbre'ler henüz ortaya çıkan kitapların tamamını ezberlemeyi başaramadılar; aynı zamanda onların âlimleri ve onların uşakları da kendilerini bunun parçalarını, örneğin yedide birini, dörtte birini veya üçte birini öğrenmekle sınırlıyorlar. Bu rahiplerden biri elindeki parçayı okuyarak başlar, ikincisi ona gelir, sonra üçüncüsü ve toplu okumaları tamamlanana kadar böyle devam eder. Bu da gösteriyor ki, bu işin tamamını öğrenmeleri mümkün değil; Ancak, Hicri 300 yılından sonra onu ezbere ve bütünüyle okuyan Secestanlı bir guèbre'den alıntı yapıyoruz. (guèbre-zerdüşt)

وكانت مدة نبوة زرادشت فيهم خمسا وثلاثين سنة وهلك
وهو ابن سبع وسبعين سنة ولما هلك زرادشت ولى مكانه
خاناس[1] العالم وكان من اهل اذربيجان وهذا اول موبد قام
فيهم بعد زرادشت نصبه لهم يستاسف الملك ثم ملك
بعده بهمن بن اسفنديار بن يستاسف بن بهراسف فكانت له
حروب مع رستم صاحب سجستان الى ان قتل رستم ووالده
دستان وقيل ان ام بهمن من بنى اسرايل من ولد طالوت
الملك وانه هو الذى بعث بالبخت نصر مرزبان العراق الى بنى
اسرايل فكان من امرهم ما وصفناه فكان ملك بهمن الى ان هلك
ماية واثنتى عشر سنة وقيل ان فى ملكه رُدّ بنو اسرايل الى
بيت المقدس فكان مقامهم ببابل الى ان رجعوا الى بيت
المقدس سبعين سنة وذلك فى ايام كورش الفارسى الملك على

il mourut. La prédication de Zeradecht dura trente-cinq ans, et il mourut âgé de soixante et dix-sept ans. Il fut remplacé par Khanas (?) le Savant, originaire de l'Azerbaïdjân, et le premier mobed qui reçut l'investiture des mains de Youstasf.

La couronne passa ensuite sur la tête de Bahman, fils d'Isfendiar, fils de Youstasf, fils de Bohrasf; il fit la guerre à Roustem, maître du Sedjestân, et le tua lui et son père Dacitân.

On dit que la mère de Bahman était une femme juive de la famille du roi Talout (Saül), et que ce fut Bahman qui chargea Bokht-Nassar, son gouverneur dans l'Irak, de combattre les Israélites, ainsi que nous l'avons dit déjà. Bahman mourut après un règne de cent douze ans. On prétend que ce fut sous ce roi que les Israélites, après une captivité de soixante et dix ans à Babylone, retournèrent à Jérusa-

العراق من قبل بهمن وبهمن يومئذ ببلخ وقيل ان ام كورش
كانت من بنى اسرايل وكان دانيال الاصغر خاله وكان مدة ملك
كورش ثلثا وعشرين سنة وفى وجه اخر من الروايات ان كورشا
كان ملكا براسه لا من قبل بهمن وذلك بعد انقضآء ملك بهمن
وان كورش من ملوك الفرس الاولى وليس هذا عامّ فى كتب
التواريخ القديمة ودانيال الاكبر كان بين نوح وابرهم وهو
الذى استخرج العلم وما يحدث فى الازمان الى ان تنقضى
الارض ومن عليها وملوك العالم وما يحدث فى السنين والشهور
والايام من الحوادث ودلائل ذلك فى الافلاك واليه ينسب كتاب
الجفر ولما رجعت بنو اسرايل الى بيت المقدس استخرجوا
التورية وغيرها من المواضع التى خبئت فيها من الارض على ما

lem, et que Korech le Perse gouvernait alors l'Irak au nom de Bahman qui résidait à Balkh. On ajoute aussi que Korech était né d'une femme juive et que Daniel le Jeune était son oncle; on évalue à vingt-trois ans la durée de son règne. Mais d'autres historiens ajoutent que Korech fut un roi particulier et indépendant de Bahman, qui d'ailleurs avait cessé de régner à cette époque, et ils le classent parmi les rois perses de la première époque. Cette opinion est loin d'être partagée par tous les historiens anciens. Quant à Daniel l'Ancien, qui vécut entre Noé et Abraham, on lui attribue différentes sciences, des prédictions embrassant tous les siècles jusqu'à la fin des âges, et concernant les différentes monarchies du monde et les événements de chaque année, de chaque mois et de chaque jour, selon les preuves fournies par l'astrologie. On lui attribue aussi le *Kitab el-Djefr*. Les Israélites, après leur retour à Jérusalem, retirèrent la Torah et leurs autres livres saints de l'endroit secret

Yustasf, Mecusilerin dinini benimsemeden önce yüz yirmi yıl hüküm sürdü, sonra öldü. Zeradeşt'in vaazları otuz beş yıl sürdü ve yetmiş yedi yaşında öldü. Onun yerine aslen Azerbaycanlı olan Alim Khanas (?) getirildi ve Yustasf'ın elinden atıf alan ilk mafya üyesi oldu. Taç daha sonra Bohrasf oğlu Yustasf'ın oğlu İsfendiar'ın oğlu Bahman'ın başına geçti; Secestan'ın efendisi Rustem'e savaş açarak onu ve babası Dacitan'ı öldürdü. Bahman'ın annesinin Kral Talut (Saul) ailesinden Yahudi bir kadın olduğu ve daha önce de söylediğimiz gibi Irak'taki valisi Bokht-Nassar'ı İsrailoğullarıyla savaşmak için görevlendirenin Bahman olduğu söyleniyor. Bahman yüz on iki yıllık saltanattan sonra öldü. İsrailoğullarının yetmiş yıl Babil'de esaret altında kaldıktan sonra bu kralın yönetimi altında Kudüs'e döndüğü ve Pers Koreş'in Belh'te ikamet eden Bahman adına Irak'ı yönettiği iddia ediliyor. Koreş'in Yahudi bir kadından doğduğu ve Genç Daniel'in amcası olduğu da ekleniyor; Saltanatının süresi yirmi üç yıl olarak tahmin ediliyor. Ancak diğer tarihçiler, Koreş'in Bahman'dan bağımsız, o dönemde hükümdarlığı sona eren özel bir kral olduğunu ve onu ilk dönemin Pers kralları arasında sınıflandırdığını ekliyorlar. Bu görüş tüm antik tarihçiler tarafından paylaşılmaktan çok uzaktır. Nuh ile İbrahim arasında yaşayan Yaşlı Daniel'e gelince, ona farklı ilimler atfedilir, çağların sonuna kadar tüm asırları kapsayan, dünyanın farklı monarşileri ve her yılın, her ayın ve her ayın olaylarıyla ilgili kehanetler atfedilir. Astrolojinin sağladığı kanıtlara göre her gün. Kitab el Cefr de ona atfedilir. İsrailoğulları Kudüs'e döndükten sonra, anlattığımız gibi Tevrat'ı ve diğer kutsal kitapları gömdükleri gizli yerden çıkarmışlardır (t. 1, s. 118).

قدمنا ثم ملكت جاية بنت بهمن بن اسفنديار وكانت تعرف
بامها شهرازاد ولهذه الملكة سير وحروب مع الروم وغيرهم من
ملوك الارض وكانت حسنة السياسة لاهل مملكتها وكان ملكها
بعد ابيها بهمن ثلثين سنة وقيل اكثر من ذلك ثم ملك اخ
لها يقال له دارا بن بهمن بن اسفنديار فكان ملكه اثنتى عشرة
سنة وكان ينزل بابل ثم ملك دارا بن دارا بن بهمن بن اسفنديار
والفرس تسمى دارا هذا باللغة الاولى من لغاتهم داريوس وهو
الذى قتله الاسكندر بن فليبس المقدونى وكان ملكه الى ان قتل
ثلثين سنة وقد ذكر ان منوشهر حين انهزم من حرب
فراسياب التركى صار الى جبال طبرستان فتحصن بها ثم تاب
بعد ذلك ومعه خلق كثير فحارب فراسياب التركى وقد وطى

où ils les avaient enfouis, ainsi que nous l'avons raconté (t. Ier, p. 118).

Houmayeh, fille de Bahman, fils d'Isfendiar, connue aussi sous le nom de sa mère Chehrazad, régna ensuite et soutint plusieurs guerres contre les Grecs et d'autres peuples. Elle exerça le pouvoir, après son père, pendant trente ans ou plus longtemps, et gouverna son royaume avec sagesse. Son successeur fut son frère Dara, fils de Bahman, fils d'Isfendiar, et celui-ci, après avoir régné pendant douze ans à Babylone, fut remplacé par Dara, fils de Dara, fils de Bahman, fils d'Isfendiar. Ce roi, qui, dans l'ancienne langue de la Perse, est nommé *Daraïous*, fut tué, après un règne de trente ans, par Alexandre, fils de Philippe le Macédonien.

Voici encore une autre relation : Lorsque Menouchehr fut vaincu par Firasiab le Turc, il s'enfuit et se retrancha dans les montagnes du Tabarestân; puis il revint avec une armée nombreuse, attaqua Firasiab, qui avait conquis

العراق وغلب على الاقليم فهرب الى ارض الترك وان الملك صار
بعد منوشهر الى اخوين وقيل بل كانا شريكين متضافرين
متعاونين على عمارة الارض وما خربه فراسياب احدهما يسمى
بهماسف بن كنجهر بن ورزق بن هومسف بن واحدسك بن
دوس بن منوشهر والاخر كرشاسف بن يمار بن طماهسف بن
اشك بن فرسين بن ارج بن منوشهر[1] فكان كرشاسف محاربا
بالفراسياب ومنازلا له والاخر هو زاب بالعراق يعمر ما اخربه
فراسياب من الارض فاحتفر النهرين المعروفين بالزابين الصغير
والكبير على حسب ما قدمنا من ذكرها فى هذا الكتاب الخارجين
من بلاد ارمينية الصابين فى دجلة الاكبر بين الموصل
والحديثة والاخر ببلاد السنّ وسماها باسمه وحفر بسواد العراق

l'Irak, et le refoula dans le pays des Turcs. Menouchehr eut pour successeurs au trône deux frères, ou, selon d'autres, deux rois associés et unis par une mutuelle alliance qui rendirent à l'Irak son ancienne prospérité et remédièrent aux désastres de l'invasion. L'un se nommait Bahmasf, fils de Kenjeher, fils de Warzak, fils de Houmasf, fils de Wahadask, fils de Dous, fils de Menouchehr; l'autre était Kerchasf, fils de Yemar, fils de Tamahasf, fils de Achk, fils de Fersîn, fils de Iredj, fils de Menouchehr. Kerchasf soutint la lutte contre Firasiab, tandis que son allié, que les habitants de l'Irak nomment Zab, répara les dévastations commises par Firasiab dans ce pays. Il creusa le lit des deux fleuves, nommés, comme nous l'avons dit ci-dessus, le petit Zab et le grand Zab. Ils sortent de l'Arménie et se jettent dans le Tigre, le grand Zab entre Moçoul et el-Haditeh, l'autre dans le district d'es-Sinn. Zab laissa son nom à ces deux fleuves et à un troisième, qu'il dirigea vers le

İsfendiar'ın oğlu Bahman'ın kızı ve annesi Şehrazad adıyla da bilinen Humayaye, daha sonra Yunanlılara ve diğer halklara karşı birçok savaşı yönetti ve destekledi. Babasından sonra otuz yıl veya daha uzun bir süre iktidarda kaldı ve krallığını bilgelikle yönetti. Halefi, İsfendiar oğlu Bahman oğlu kardeşi Dara idi ve ikincisi, Babil'de on iki yıl hüküm sürdükten sonra yerine İsfendiar oğlu Bahman oğlu Dara oğlu Dara geçti. Eski İran dilinde Daraius adı verilen bu kral, otuz yıllık bir saltanattan sonra Makedon Philip'in oğlu İskender tarafından öldürüldü. Başka bir rivayet daha var: Menuşehr, Türk Firasiab (Efrasiyab) 'a yenilince kaçıp Tabarestân dağlarına sığındı; daha sonra kalabalık bir orduyla geri döndü, Irak'ı fetheden Firasyab (Efrasiyab) 'a saldırdı ve onu Türklerin ülkesine geri sürdü. Menuşehr'in tahtın halefleri iki kardeşti ya da diğerlerine göre, Irak'ı eski refahına kavuşturan ve işgalin felaketlerini iyileştiren, ortak bir ittifakla birleşen ve birleşen iki kraldı. Bunlardan birinin adı, Menuşehr oğlu Dus oğlu Wahadask oğlu Humasf oğlu Warzak oğlu Kenjeher oğlu Bahmasf'tı; diğeri ise Menuşehr oğlu İrec oğlu Fersin oğlu Aşk oğlu Tamahasf oğlu Yemar oğlu Kerşasf'tı. Kerşasf, Firasiab (Efrasiyab) 'a karşı mücadeleye destek verirken, Irak halkının Zab dediği müttefiki de Firasiab (Efrasiyab) 'ın bu ülkede yaptığı yıkımları onardı. Yukarıda söylediğimiz gibi küçük Zab ve büyük Zab adını taşıyan iki nehrin yataklarını kazdı. Ermenistan'ı terk edip Dicle'ye, Musul ile el-Haditeh arasındaki büyük Zab'a, diğeri ise es-Sinn ilçesinde akıyorlar.

نهر اخر وسماه باسمه وجعل على هذا النهر بالعراق ثلاثة طساسيج من الضياع والعمائر وسقاها بالدولاب وما ذكرنا فهو باقٍ الى هذه الغاية وان كيخسرو لما قتل جدّه ببلاد السرو والران من بلاد اذربيجان وهو فراسياب بن بُشنك بن نبت بن نشمر بن ترك وترك هذا هو جدّ سائر الترك عند طايفة من الناس من ولد يسب بن طوح بن افريدون[1] وقد قدمنا وجها من الرواية فى نسبه فيما سلف من هذا الكتاب وسار كيخسرو فى البلاد ووطى الممالك وانتهى الى بلاد الصين فبنا هنالك مدينة كبيرة وسمّاها كنكدر وقد نزلها خلق من ملوك الصين كثير ولهم اتموا وغيرها من مدنهم وقد قيل ان كنكدر هى اتموا بعينها وقد قيل ان كيقاوس بنا مدينة قشمير بارض الهند وان سياوخس بنا فى حياة ابيه كيقاوس

Sawad de l'Irak; puis il créa sur son parcours trois districts (*taçoudj*), riches en fermes et en cultures, et y porta la fertilité au moyen de roues hydrauliques. Tous ces travaux existent encore aujourd'hui. Lorsque l'aïeul de Keykhosrou, c'est-à-dire Firasiab, fils de Bouchenk, fils de Nabet, fils de Nachmir, fils de Turk, fut tué à Serwerrân, dans l'Azerbaïdjân (ce Turk, qui est le père de tous les Turcs, était, dit-on, un des fils de Yaçeb, fils de Touh, fils d'Aféridoun; nous avons déjà rapporté quelques opinions sur leur origine), Keykhosrou étendit ses conquêtes jusqu'en Chine, et il y bâtit une grande ville, qu'il nomma Kenkeder; elle devint la résidence de plusieurs rois de la Chine, qui ont, en outre, Anmou et d'autres capitales; cependant quelques auteurs identifient Kenkeder avec Anmou. On rapporte aussi que Keykaous fonda la ville de Kachmir, dans l'Inde, et que Siawukhs, du vivant de son père Keykaous, fonda la ville de

مدينة المهرجان من ارض السند المقدم ذكرها فيما سلف من هذا الكتاب قال المسعودى ولمن ذكرنا من هاؤلآء الملوك اخبار وسير قد اتينا على شرحها فيما سلف من كتبنا وانما نذكر فى هذا الكتاب جوامع منبهين بها على ما سلف من مبسوطها وما نذكره من الوجوه فلاختلاف الروايات وتباين الناس فى المصنفات من كتبهم فيما ذكرناه من اخبارهم ليعلم من قرأ كتابنا هذا انا قد بذلنا المجهود فى انفسنا وذكرنا سائر ما قالوه فيما وصفنا

الباب الثانى والعشرون

ذكر ملوك الطوائف وهم بين الفرس الاولى والثانية

قد تنازع الناس فى ملوك الطوائف أمن الفرس كانوا أمن النبط

Mehredjân, dans le Sind, dont il a été fait mention précédemment.

L'histoire détaillée de ces rois a été donnée dans nos ouvrages précédents; nous n'avons voulu présenter ici qu'un résumé rapide destiné à rappeler ce qui avait été développé ailleurs. Les différences qu'on a pu remarquer dans notre narration, les opinions opposées, les récits contradictoires que nous avons accueillis dans ce chapitre, prouveront sans doute au lecteur que nous n'avons rien négligé pour grouper autour de notre sujet tous les systèmes qui ont été proposés.

CHAPITRE XXII.

DES CHEFS DES SATRAPIES QUI ONT RÉGNÉ EN PERSE ENTRE LA PREMIÈRE ET LA SECONDE ÉPOQUE.

On a longuement discuté la question de savoir si les chefs des Satrapies tirent leur origine des Perses, des Naba-

Zab, adını bu iki nehre ve Irak'ın Sevad nehrine yönlendirdiği üçüncü nehre bıraktı; daha sonra rotası üzerinde çiftlikler ve mahsuller açısından zengin üç bölge (tasuc) yarattı ve çarklar aracılığıyla buralara bereket getirdi. Bütün bu eserler günümüzde de varlığını sürdürmektedir. Keykhosru'nun dedesi, yani Türk oğlu Naşmir oğlu Nabet oğlu Buşenk oğlu Firasiab, Azerbaycan'ın Serwerran şehrinde öldürüldüğünde (tüm Türklerin atası olan bu Türk, Tuh'un oğlu Yaçeb'in oğullarından biri olduğu söyleniyor. Aferidun'dan (bunların kökeni hakkında bazı görüşler aktarmıştık) Keykhosru fetihlerini Çin'e kadar genişletti ve orada Kenkeder adını verdiği büyük bir şehir kurdu; Anmu ve diğer başkentlere de sahip olan Çin'in birkaç kralının ikametgahı oldu; ancak bazı yazarlar Kenkeder'i Anmu ile özdeşleştiriyor. Keykaus'un Hindistan'ın Kaşmir şehrini kurduğu, Siawukh'ların ise babası Keykaus hayattayken Sindh'de daha önce bahsettiğimiz Mehrecân şehrini kurduğu anlatılmaktadır. Bu kralların detaylı tarihçesi daha önceki çalışmalarımızda verilmiştir; Burada yalnızca başka yerlerde geliştirilenleri hatırlatmayı amaçlayan kısa bir özet sunmak istedik. Bu bölümde aktardığımız anlatımda fark ettiğimiz farklılıklar, karşıt görüşler, birbiriyle çelişen hikayeler, önerilen tüm sistemleri konumuz etrafında gruplamak için hiçbir şeyi ihmal etmediğimizi şüphesiz okuyucuya kanıtlayacaktır.

ام من العرب فحكى جماعة من اهل الاخباريين ممن عنى باخبار
الماضيين انه لما قتل الاسكندر بن فليبس دارا بن دارا تغلب
كل رئيس ناحية على ناحيته فكاتبهم الاسكندر فمنهم فرس ونبط
وعرب وكان مراد الاسكندر فى ذلك تشتيت كلمتهم وتحزيبهم
وغلبة كل رئيس منهم على السقع الذى هو به فيعدم نظام
الملك ولا ينقاد الى ملك واحد يجمع كلمتهم ليرجع الامر اليه
الّا ان اكثرهم كانوا ينقادون الى الاشغانيين وهم ملوك الجبال من
بلاد الدينور ونهاوند وهمذان وماسبذان واذربيجان وكان كل
ملك يلى هذا السقع يسمى بالاعم اشغان فقيل لسائر ملوك
الطوائف الاشغانيون اضافةً لهم الى ملك ذلك السقع لانقيادهم
اليه وقد حكى محمد بن هشام الكلبى عن ابيه وغيره من

téens ou des Arabes. Au rapport de plusieurs historiens qui ont fait une étude particulière de l'antiquité, après qu'Alexandre, fils de Philippe, eut tué Dara, fils de Dara, chaque gouverneur s'empara de la province qui lui avait été confiée. Alexandre entra en correspondance avec ces chefs, dont les uns étaient Perses, les autres Nabatéens ou Arabes. Sa politique tendit à les désunir et à les isoler, en encourageant leur usurpation locale, afin que l'empire, en proie à l'anarchie, ne pût retrouver l'unité dont il jouissait sous le pouvoir d'un roi seul et absolu. Cependant les chefs des Satrapies reconnurent pour la plupart la suprématie des Achgâns qui régnaient dans le Djébal, c'est-à-dire dans le pays de Dinawer, de Nehawend et Hamadân, dans le Maçabadân et l'Azerbaïdjân. Comme les rois de cette contrée avaient le nom collectif d'Achgâns, on a compris parmi eux tous les chefs des Satrapies qui leur étaient soumis, et on les nomma aussi Achgâns. D'après Mohammed, fils de Hicham el-Kelbi,

علمآء العرب انهم قالوا اول ملوك الدنيا الاسكيان[1] وهم ممن
سمينا من ملوك من سلف من الفرس الاولى الى دارا بن دارا
ثم الاردوان وهم ملوك النبط وكانوا من ملوك الطوائف فكانوا
بارض العراق وهما يلى قصر ابن هبيرة وسقى الفرات والجامعين
وسورى واجد آباذ والفرس الى حلوان وتل فحار والطفوف وسائر
ذلك السقع وكانت ملوك العرب من مضر ابن نزار بن معدّ
وربيعة بن نزار واثمار بن نزار والنضرية من بنى نضر من اليمن
وغيرهم من قحطان لهم ملوك وقد نصبت كل طايفة لها ملكا
لعدم ملك يجمع كلمتهم وذلك ان الاسكندر اشار عليه معلّمه
وهو وزيره ارسطاطاليس فى بعض رسائله اليه بذلك فكاتب
الاسكندر ملك كل ناحية وملّكه على ناحيته وتوجّه وجباه

qui invoque le témoignage de son père et d'autres Arabes instruits, les premiers rois de la terre furent les Askians, qui appartenaient à la dynastie des rois perses de la première époque jusqu'à Dara, fils de Dara; nous les avons nommés plus haut. Puis viennent les Ardavâns, rois nabatéens, compris parmi les chefs des Satrapies; ils possédaient l'Irak, depuis le château d'Ibn-Hobeïrah, le littoral de l'Euphrate, el-Djamieïn, Soura, Ahmed-Abad et En-Ners jusqu'à Hinniba, Tell-Fahar, Toufouf et d'autres localités de ce pays. Les chefs arabes descendaient de Modar, fils de Nizar, fils de Mâdd, de Rebiâh, fils de Nizar, et d'Anmar, fils de Nizar. C'est ainsi que les Nadrites, issus de Nadr, dans le Yémen, et d'autres branches issues de Kahtân, obéissaient à des rois particuliers. A défaut d'un roi unique, chaque peuplade s'était choisi un chef distinct. Alexandre, adoptant le conseil que son maître et son ministre Aristote lui avait donné dans une lettre, noua des relations avec chacun de ces chefs, et leur laissa le pouvoir et le revenu de la

BÖLÜM XXII.

BİRİNCİ İLE İKİNCİ DÖNEM ARASINDA İRAN'DA HÜKÜMET GÖSTEREN SATRAPLIKLARIN LİDERLERİ.

Satraplık liderlerinin kökenlerini Perslerden mi, Nebatilerden mi, yoksa Araplardan mı aldıkları sorusu uzun uzun tartışılmıştır. Antik çağa özel bir çalışma yapan birçok tarihçinin raporuna göre, Filip oğlu İskender, Dara oğlu Dara'yı öldürdükten sonra her vali, kendisine emanet edilen vilayeti ele geçirdi. İskender, bazıları Pers, diğerleri Nebati veya Arap olan bu şeflerle yazışmalara girdi. Onun politikası, anarşinin kurbanı olan imparatorluğun tek ve mutlak bir kralın gücü altında sahip olduğu birliği yeniden kazanamaması için yerel gaspları teşvik ederek onları ayırma ve izole etme eğilimindeydi. Ancak Satraplıkların reisleri, Cebal'de yani Dinawer, Nehawend ve Hamadân ülkesinde, Macabadân ve Azerbaycan'da hüküm süren Aşganların üstünlüğünü büyük ölçüde kabul ettiler. Bu ülkenin kralları topluca Aşgan adını taşıdığından, onlara tabi olan Satraplıkların tüm şeflerini aralarına dahil ettik ve onlara da Aşgan adı verildi. Babasının ve diğer eğitimli Arapların tanıklığına başvuran Hişam el-Kelbi oğlu Muhammed'e göre, dünyanın ilk kralları, ilk çağdan Dara'nın oğlu Dara'ya kadar Pers krallarının hanedanına mensup olan Askianlardı. Dara'nın; yukarıda isimlerini verdik. Daha sonra Satraplıkların şefleri arasında yer alan Nebati kralları Ardavanlar gelir; İbn Hobeyrah kalesinden, Fırat kıyısına, el-Camiin, Sura, Ahmed-Abad ve En-Ners'ten Hinniba, Tell-Fahar, Tufuf ve bu ülkenin diğer bölgelerine kadar Irak'ı ele geçirdiler. Arap ileri gelenleri

Mâdd oğlu Nizar oğlu Modar, Nizar oğlu Rebiâb ve Nizar oğlu Anmar soyundan geliyordu. Yemen'deki Nadr'dan gelen Nadriler ve Kahtân'dan gelen diğer kollar bu şekilde belirli krallara itaat ediyorlardı. Tek bir kralın yokluğunda her kabile ayrı bir lider seçmişti. İskender, hocası ve veziri Aristoteles'in kendisine bir mektupla verdiği tavsiyeyi benimseyerek, bu şeflerin her biriyle ilişkiler kurmuş ve yaşadıkları ülkenin gücünü ve gelirini onlara bırakmıştır. Bağımsız hale geldikten sonra yetkilerini çocuklarına aktardılar ve yalnızca sahip oldukları bölgeyi savunmaya değil, aynı zamanda komşularının pahasına onu genişletmeye çalıştılar.

واستبدّ كل واحد منهم الى ناحية فصار ملكه من بعده فى
عقبه ممانعا عما فى يديه وطالبا للازدياد من غيره فكان ملك
الطوائف عند كثير من الناس ممن عنى باخبار الماضيين ومعرفة
سنيهم خمس ماية سنة وسبع عشرة سنة وذلك من ملك
الاسكندر الى ان ظهر اردشير بن بابك فغلب على ملك الطوائف
وقتل اردوان الملك بالعراق ووضع تاج اردوان على رأسه وكان
قد قتله مبارزةً على شاطى دجلة فهذا اول يوم يُعد منه ملك
اردشير لاستيلائه على سائر ملوك الطوائف وتمهّد البلاد له
واستقامة دعايمها لملكه فمن ملوك الطوائف من قتله اردشير
ابن بابك ومنهم من انقاد الى ملكه واجاب دعوته وملوك
الطوائف بين الفرس الاولى وهم من سمينا وبين الفرس الثانية

contrée où ils résidaient. Devenus indépendants, ils transmirent leur autorité à leurs enfants, et ceux-ci cherchèrent non-seulement à défendre le territoire qu'ils possédaient, mais à l'agrandir aux dépens du voisin.

Plusieurs auteurs versés dans la connaissance de l'histoire et de la chronologie ancienne assignent aux chefs des Satrapies une durée de cinq cent dix-sept ans, depuis le règne d'Alexandre jusqu'à l'époque où Ardéchir, fils de Babek, conquit leurs États, fit périr Ardawân, roi de l'Irak, et s'empara de sa couronne à la suite du combat singulier qu'il lui livra sur les bords du Tigre. C'est à partir de ce jour qu'Ardéchir commença à régner, parce que cette victoire lui soumit tous les Satrapes et assura l'unité et la stabilité de son pouvoir. Parmi ces chefs, les uns périrent par son ordre, les autres se soumirent et reconnurent son autorité. Les chefs des Satrapies doivent donc être classés entre la dynastie de la première époque, dont nous avons parlé ci-dessus, et les rois de la seconde époque, c'est-à-dire les Sassanides.

وهم الساسانية وقد ذكر ابو عبيدة معمر بن المثنى اليمنى
عن عمر كسرى فى كتاب له فى اخبار الفرس يصف فيه طبقات
ملوكهم ممن سلف وخلف واخبارهم وخطبهم وتشعب
انسابهم ووصف ما بنوه من المدن وكوّروا من الكور واحتفروا
من الانهار واهل البيوتات منهم وما وسم به كل فريق منهم
من الشهارجة وغيرهم ان اول من ملك من ملوك الطوائف
اشك بن اشك بن اردوان بن اشغان بن اس الجبّار بن سياوش
ابن كيقاوس الملك ملك عشرين سنة ثم ملك بعده اشك
سابور بن اشك ستين سنة وفى احدى واربعين سنة من ملكه
كان ظهور المسيح عليه السلام ببلاد فلسطين بايليا ثم ملك
جودرز بن اشك بن اردوان بن اشغان عشر سنين ثم ملك
نيزر بن سابور الملك بن اشك الملك احدى وعشرين سنة

Voici ce que raconte Abou Obeïdah Mâmer, fils d'el-Motanni, le Yeménite, d'après l'autorité d'Omar-Kesra, dans un livre qui contient l'histoire de la Perse et de ses différentes dynasties, la vie et les paroles mémorables de ses rois, leur généalogie, la description des districts, des fleuves et des villes qui leur sont dus, la nomenclature des grandes familles, leurs titres particuliers, tels que les Chaharidjeh, etc. « Le premier des chefs de Satrapies fut Achk, fils de Achk, fils d'Ardawân, fils d'Achgân, fils de As le Héros, fils de Siawuch, fils du roi Keykaous. Il régna pendant vingt ans, et fut remplacé par Achk-Sabour, fils de Achk, dont le règne dura soixante ans; la quarante et unième année de ce règne coïncide avec la naissance du Messie, près d'Ilia (Jérusalem), en Palestine. Puis régnèrent Djouderz, fils de Achk, fils d'Ardawân, fils d'Achgân, pendant dix ans; Nizer, fils de Sabour, fils de Achk, pendant vingt et un ans. On place à cette époque l'ex-

Tarih ve antik kronoloji bilgisine sahip birçok yazar, Satraplıkların liderlerine, İskender'in saltanatından Babek oğlu Ardeşir'in eyaletleri fethedip kral Ardavân'ı öldürdüğü zamana kadar beş yüz on yedi yıllık bir süre verir. Dicle kıyısında kendisine karşı yaptığı tek mücadelenin ardından tacını ele geçirdi. Bu günden itibaren Ardeşir hüküm sürmeye başladı, çünkü bu zafer tüm Satrapları kendisine tabi kıldı ve gücünün birliğini ve istikrarını sağladı. Bu liderlerden bazıları onun emriyle yok oldu, diğerleri teslim oldu ve otoritesini tanıdı. Bu nedenle Satraplıkların liderlerini yukarıda bahsettiğimiz birinci dönemin hanedanı ile ikinci dönemin kralları yani Sasaniler arasında sınıflandırmak gerekir. Yemenli el-Motanni'nin oğlu Ebu Obeydah Mâmer, Ömer-Kesra'nın otoritesine göre, İran'ın ve farklı hanedanlarının tarihini, krallarının yaşamını ve unutulmaz sözlerini içeren bir kitapta anlatıyor, şecereleri, bunlara bağlı ilçelerin, nehirlerin ve şehirlerin tanımları, büyük ailelerin isimlendirilmesi, Şahariceh vb, gibi özel unvanları. Satraplık reislerinin ilki, Kral Keykaus'un oğlu Siawuş'un oğlu Kahraman As'ın oğlu, Aşgân'ın oğlu, Ardawân'ın oğlu, Aşk'ın oğlu Aşk'tı. Yirmi yıl hüküm sürdü ve yerine Aşk'ın oğlu Aşk-Sabur geçti; onun hükümdarlığı altmış yıl sürdü; Bu saltanatının kırk birinci yılı, Mesih'in Filistin'de (Fr-d'Ilia) Ilia'nın (Kudüs) yakınlarında doğuşuna

denk gelir. Daha sonra Aşgan oğlu Ardawân oğlu Aşkk oğlu Cuderz on yıl hüküm sürdü; Aşk oğlu Sabur oğlu Nizer, yirmi bir yıldır.

وقيل ان فى ايامه سار طِطوس بن اسفيانوس ملك رومية الى
ايليا وذلك بعد ارتفاع المسيح باربعين سنة فقتل وسبا وخرب
ثم ملك بعد نيزر بن سابور ابنه جودرز بن نيزر تسع عشرة
سنة ثم ملك بعد جودرز نرس بن نيزر اربعين سنة ثم ملك
بعده اخوه هرمز بن نيزر خمسا وعشرين سنة ثم ملك بعده
اردوان بن هرمز بن نيزر خمس عشرة سنة ثم ملك بعد اردوان
ابنه كسرى بن اردوان اربعين سنة ثم ملك بعد كسرى ابنه
بلاس بن كسرى اربعا وعشرين سنة ثم ملك بعد بلاس ابنه
اردوان بن بلاس ثلاث عشرة سنة قال المسعودى فهذا وجه
اخر غير ما تقدمنا ذكره وقد قيل فى تاريخ سنى ملوك الطوائف
غير ما ذكرنا وان مدتهم كانت اقلّ مما وصفنا والاول اشهر
واصحّ فى مقدار ما ملكوا من السنين مع تباين التواريخ واختلافها

pédition de Titous, fils de Esfianous, roi de Rome, contre Ilia; il détruisit cette ville, dont les habitants furent égorgés ou faits prisonniers, quarante ans après l'enlèvement du Messie. A Nizer, fils de Sabour, succéda son fils Djouderz, qui régna dix-neuf ans. Ses successeurs furent : Ners (Narsès), fils de Nizer, qui régna quarante ans; le frère de Ners, Hormuz, fils de Nizer, vingt-cinq ans; Ardawân, fils d'Hormuz, fils de Nizer, quinze ans; son fils Kesra, quarante ans; Balas (Palach ou Vologèse), fils de Kesra, vingt-cinq ans; Ardawân, fils de Balas, treize ans. »

Maçoudi ajoute : La citation qui précède provient d'une source différente, et ne s'accorde pas avec ce que nous avons dit plus haut. Il y a encore, relativement aux chefs des Satrapies, d'autres versions, où l'on abrége la durée de leur règne. Mais le système que nous avons exposé d'abord est le plus généralement accepté, en ce qui concerne l'évaluation

وتضادّ ما فيها غير ان الذى حكيناه هو ما اخذناه من علماء
الفرس وهم يراعون من تواريخ من سلف ما لا يراعيه غيرهم لان
الفرس تدين بما وصفنا قولاً وعملاً وغيرهم من الناس يقول
ذلك قولاً ولا ينقاد اليه عملاً لتباين اهل الشرائع وقد اتينا
فيما سلف من كتبنا على الغرر من اخبار ملوك الطوائف وسيرهم

الباب الثالث والعشرون

ذكر انساب فارس وما قاله الناس فى ذلك

تنازع الناس فى الفرس وانسابهم فمنهم من رأى ان فارس ابن
ياسور بن سام بن نوح وكذلك النبط من ولد نبيط بن ياسور[1]

d'une période sur laquelle les chroniques s'accordent si peu. D'ailleurs, nous avons emprunté ces renseignements à de savants auteurs persans, qui ont étudié leurs annales avec d'autant plus de respect que cette étude est la base de leurs croyances et la règle de leur conduite; les autres peuples, au contraire, par suite des controverses religieuses, ne voient dans l'histoire qu'un simple récit. Les principaux traits de l'histoire et de la vie des chefs des Satrapies ont été racontés dans nos ouvrages précédents.

CHAPITRE XXIII.

GÉNÉALOGIE DES PERSES. — OPINIONS DES HISTORIENS À CET ÉGARD.

On n'est pas d'accord sur l'origine et la généalogie des Perses. Les uns disent que Farès était fils de Yaçour, fils de Sem, fils de Noé; de même que les Nabatéens descendent de Nabit, fils de Yaçour, fils de Sem, fils de Noé. D'après

Bu sırada Roma kralı Esfianus'un oğlu Titus'un Ilia'ya karşı seferini düzenliyoruz; sakinleri öldürülen veya esir alınan bu şehri, Mesih'in kaçırılmasından kırk yıl sonra yok etti. Sabur'un oğlu Nizer'in yerine on dokuz yıl hüküm süren oğlu Cuderz geçti. Onun halefleri şunlardı: Kırk yıl hüküm süren Nizer'in oğlu Ners (Narses); Ners'in kardeşi Hürmüz, Nizer'in oğlu, yirmi beş yaşında; Nizer oğlu Hürmüz oğlu Ardavân on beş yaşında; kırk yaşındaki oğlu Kesra; Kesra'nın oğlu Balas (Palash veya Vologèse), yirmi beş yaşında; Balas oğlu Ardavân on üç yaşındadır. Mesudi şunu ekliyor: Önceki alıntı farklı bir kaynaktan geliyor ve yukarıda söylediklerimizle örtüşmüyor. Satraplıkların liderleriyle ilgili olarak hâlâ hükümdarlık sürelerinin kısaltıldığı başka versiyonlar da var. Ancak ilk olarak sunduğumuz sistem, kroniklerin üzerinde pek az fikir birliğine vardığı bir dönemin değerlendirilmesi açısından en genel kabul gören sistemdir. Üstelik bu bilgiyi, onların inançlarının ve davranış kurallarının temeli olduğu için yıllıklarını daha büyük bir saygıyla inceleyen bilgili İranlı yazarlardan aldık; diğer halklar ise tam tersine dinsel çekişmeler nedeniyle tarihi basit bir hikaye olarak görüyorlar. Satraplık liderlerinin tarihinin ve yaşamının temel özellikleri daha önceki çalışmalarımızda anlatılmıştı.

BÖLÜM XXIII.

PERSLERIN ŞECERESİ TARİHÇİLERİN GÖRÜŞLERİ BU KONUDA.

آبن سام بن نوح وهذا قول هشام بن محمد فيما حكاه عن
ابيه وغيره من علمآء العرب ففارس ونبيط اخوان وهما ابنا ياسور
ومنهم من زعم انهم من ولد يوسف بن يعقوب بن اسحاق بن
ابرهيم عم ومنهم من زعم انهم من ولد هِدْرام بن ارفخشد
آبن سام بن نوح وانه ولد له بضعة عشر رجلا كلهم كان فارسا
شجاعا فسمّوا الفرس بالفروسية وفى ذلك يقول خطاب بن المعلى
الفارسى

وبنا سمى الفوارس فتيان ومنا مناقب الفتيان
وكهول طوامح الركض والكرّ كمثل الكرّة يوم الطعان[1]

وقد زعم قوم ان الفرس من ولد لوط من ابنتيه زهى ورعوى
ولاصحاب التورية فى هذا خطب طويل وذكر اخرون انهم من

cette opinion, qui a été adoptée par Hicham ben Mohammed sur l'autorité de son père et d'autres savants arabes, Farès et Nabit seraient deux frères dont le père commun fut Yaçour. Les autres font descendre les Perses de Joseph, fils de Jacob, fils d'Isaac, fils d'Abraham; d'autres de Hidram, fils d'Arfakhchad, fils de Sem, fils de Noé. Ce Hidram aurait eu dix fils, tous braves et habiles cavaliers, et c'est à leur talent dans l'équitation (*furousiet*) que les Perses devraient leur nom.

Le poëte Khattab, fils de Moalla el-Fareçi, a dit en ce sens :

C'est à cause de nous que les guerriers sont nommés *fewaris*; c'est parmi nous qu'il faut chercher la gloire des héros,
Et des soldats vaillants qui, dans l'attaque et la défense, tournent sur le champ de bataille comme une sphère rapide.

On a dit aussi que les Perses sont issus de Lot par ses deux filles Zehi et Râwa; cette thèse est longuement développée par les sectateurs de la Torah. D'autres leur don-

ولد بوان بن ايران بن الاسود بن سام بن نوح وبوان هذا
هو الذى ينسب اليه شعب بوان من بلاد فارس وهو احد
المواضع المشهورة بالحسن وكثرة الاشجار وتدفق المياه وكثرة
انواع الاطيار وقد ذكرته الشعرآء فقال بعضهم

فشعب بوّان ووادى الراهب فثم تلقى رجل النوائب[1]

ومنهم من رأى ان الفرس من ولد ايران ابن افريدون وقد
قدمنا فى هذا الكتاب فى اخبار ولد افريدون حين قسم
الارض بينهم ما قاله الشاعر فى ذلك

ولايران جعلنا عنوةً فارس الملك وفرنا بالنعم

فاضيفت الفرس الى ذلك وايران تسميه الفرس ايرج اذا عرّبوا

nent pour aïeul Bewân, fils d'Irân, fils d'el-Aswad, fils de Sem, fils de Noé. C'est ce Bewân qui a laissé son nom au *Châb-Bewân*, une des localités les plus célèbres du Fars par sa magnifique végétation, l'abondance de ses sources et la variété de ses oiseaux.

Un poëte en a parlé en ces termes :

Le vallon de Bewân et le *Wadi er-Rahib* (quand on les a vus), qu'importent ensuite tous les maux de la vie!

D'autres auteurs pensent que les Perses ont pour père Irân, fils d'Aféridoun. Nous avons cité déjà, en parlant des enfants d'Aféridoun et du partage de la terre entre eux, un fragment de poésie qui se rapporte à Irân et où se trouve ce vers :

Pour Irân nous avons conquis le royaume de Perse, et nous l'avons comblé de nos bienfaits (p. 116).

Telle serait, d'après cette hypothèse, l'origine des Perses; quant au nom d'Irân, il a reçu depuis une forme arabe et

Perslerin kökeni ve soyağacı konusunda bir fikir birliği yoktur. Bazıları Fares'in Nuh'un oğlu Sam'ın oğlu Yazur'un oğlu olduğunu söylüyor; Nebatiler'in Nuh'un oğlu Sam'ın oğlu Yazur'un oğlu Nabit'in soyundan geldiği gibi. Hişam ben Muhammed'in babası ve diğer Arap alimlerinin tavsiyesi üzerine benimsediği bu görüşe göre, Farès ve Nabit, ortak babaları Yacur olan iki kardeştir. Diğerleri Perslerin İbrahim'in oğlu İshak'ın oğlu Yakup'un oğlu Yusuf'tan geldiği öne sürülüyor; diğerleri Nuh'un oğlu Sam'ın oğlu Arfakhşad'ın oğlu Hidram'dan. Bu Hidram'ın, hepsi cesur ve yetenekli atlılar olan oğluna ve Perslere, isimlerini binmedeki (furusiet) kapasitesine borçludur. Moalla el-Fareçi'nin oğlu şair Hattab bu anlamda şöyle demiştir: Savaşçılara azari denmesi bizim yüzümüzdendir; Paradan tasarruf etmek ve tasarruf etmek iyi bir fikirdir. Ayrıca Perslerin Lut'un iki kızı Zehi ve Râwa yoluyla soyundan geldiği de söylenmiştir; Ancak tez Tevrat'ın takipçileri tarafından uzun uzadıya çalışmaktadır. Bazıları onları Nuh'un oğlu Şem'in oğlu el-Esved'in oğlu İrân'ın oğlu Bewân'ı ata olarak verir. Ama sonra bunun hakkında daha fazla bilgi edinebilirsiniz ve sonra yatma zamanı gelir. Bir şair bunu şöyle anlatmıştır: Bewân vadisi ve Vadi er-Rahib (gördüğümüz zaman), o zaman hayatın bütün kötülüklerinin ne önemi var! Diğer yazarlar Perslerin babalarının Aferidun oğlunun İran olduğunu düşünüyor. Aferidun insanlardan ve toprakların aralarında paylaşılmasından bahsederken, İran'la ilgili ve şu ayetin bulunduğu bir şiir parçası daha önce aktarılmıştı: İran için Pers kıvrımlarını fethettik ve biz nimetlerimizle doldurduk (s.116).

اسمه ولا تتناكر الفرس جميعا انهم من ولد ايرج وايرج هو
ايران بن افريدون هذا المستفيض فيهم والاغلب عليهم انهم
من ولد ايرج ومن الناس من ذهب الى ان سائر اجناس الفرس
واهل كور الاهواز من ولد عيلام ولا خلاف بين الفريقين ان
الجميع منهم من ولد كيومرث[1] ومن الناس من ذهب الى ان
الفرس الثانية وهم الساسانية دون من سلف من الفرس الاولى
وهم من ولد منوشهر بن ايرج بن افريدون ومنهم من ذهب
الى ان منوشهر بن مشجر بن فريقس بن ويرك هو اسحق بن
ابرهيم الخليل وسار مشجر الى ارض فارس وبها امرأة متملكة
يقال لها كودك بنت ايرج فتزوجها فولدت له منوشهر الملك
وكثر ولده فملكوا الارض وغلبوا عليها وهابتهم الملوك لما هم

a été prononcé : *Iredj*. Les Persans ne nient pas qu'ils descendent d'Iredj, qui est le même que Irân, fils d'Aféridoun. Cette opinion est très-répandue et généralement adoptée chez eux. Cependant quelques auteurs prétendent que toutes les peuplades qui habitent le Fars et les districts de l'Ahwaz (Suziane) descendent de Aïlam. Quoi qu'il en soit, les uns comme les autres admettent que Keyomert est le père de leur race.

D'après une tradition différente, les rois de la seconde époque, c'est-à-dire les Sassanides, ont une autre origine que les dynasties de la première époque et descendent de Menouchehr, fils d'Iredj, fils d'Aféridoun. On dit aussi que Menouchehr était fils de Mochdjer, fils de Farykas, fils de Weïrek, autre nom d'Isaac, fils d'Abraham, l'ami de Dieu. Mochdjer vint habiter la Perse, où régnait Koudek, fille d'Iredj; il épousa cette reine et en eut un fils, qui fut le roi Menouchehr. Les descendants de ce dernier étendirent au loin leurs conquêtes; ils se rendirent redoutables aux autres

عليه من الشجاعة والفروسية ودثرت الفرس الاولى كدثور الامم
الماضية والعرب العاربة قال المسعودى وأكثر حكّاء العرب من
نزار بن معدّ تقول هذا وتعمل عليه فى بدء النسب وتنقاد
اليه كثير من الفرس ولا ينكرونه وقد ذكرته شعرآء العرب من
نزار بن معدّ وافتخرت على اليمن من قحطان بالفرس وانها من
ولد اسحق بن ابرهيم الخليل فقال فى ذلك اسحق بن سُوَيد
العدوى عدوى قريش

اذا افتخرت قحطانُ يومًا بسودد أتى فخرُنا اعلى عليها واسودا
ملكناهُمُ بدءًا باسحقَ جدّنا وصاروا لنا عونًا على الدهر اعبدا
فإن كان منهم تبّع وابن تبّع فاملاكهم كانوا لاملاكنا يدا
وبجعنا والعزّ أبناء سارة ابٌ لا يبالى بعده من تفرّدا

rois par la bravoure de leurs cavaliers, et la première dynastie perse disparut alors, comme avaient disparu les autres races primitives et les Arabes aborigènes (*aribeh*).

La plupart des savants de la tribu de Nizar, fils de Mâdd, adoptent cette généalogie dont ils font la base de l'antiquité de leur maison, et plusieurs historiens persans, loin de les combattre, se sont rangés à leur avis. Certains poëtes de la tribu de Nizar, pour placer leur noblesse au-dessus de celle des Kahtanides du Yémen, ont invoqué leur parenté avec les Perses, issus d'Isaac, fils d'Abraham. C'est ce qui a fait dire à Ishak, fils de Soweïd el-Adawi, le Koreïchite :

Si les Kahtanides se vantent un jour de leur puissance, nous leur opposons une gloire plus pure et plus solide.

Dès l'origine, nous les avons dominés par notre aïeul Isaac, et, dans la suite des siècles, ils devinrent nos vassaux et nos serviteurs.

En vain ils citent leurs Tobbâs et les fils des Tobbâs; n'avons-nous pas réuni leur royaume au nôtre ?

Nous sommes alliés au noble fils de Sara par un père dont la gloire efface celle de tous les héros.

Bu hipoteze göre Perslerin kökeni böyle olacaktır; İrân ismine gelince, o zamandan beri Arapça bir şekil almış ve İrec olarak telaffuz edilmiştir. Persler, Aferidun oğlu İrân ile aynı olan İrec soyundan geldiklerini inkar etmiyorlar. Bu görüş aralarında çok yaygın ve genel olarak benimsenmiştir. Ancak bazı yazarlar Fars ve Ahvaz (Suziane) bölgelerinde yaşayan tüm halkların Ailam'dan geldiğini iddia ediyor. Durum ne olursa olsun ikisi de Keyomert'in kendi ırklarının babası olduğunu kabul ediyor. Farklı bir rivayete göre ise ikinci devrin kralları, yani Sasaniler, birinci devrin hanedanlarından farklı bir kökene sahiptirler ve Aferidun'un oğlu İrec'in oğlu Menuşehr'in soyundan gelmektedirler. Menuşehr'in, Tanrı'nın dostu İbrahim'in oğlu İshak'ın diğer adı olan Weyrek oğlu Farykas'ın oğlu Moşcer'in oğlu olduğu da söylenir. Moşcer, Irec'in kızı Kudek'in hüküm sürdüğü İran'a yaşamaya geldi; bu kraliçeyle evlendi ve kral Menuşehr adında bir oğlu oldu. İkincisinin torunları fetihlerini her yere yaydı; atlılarının cesareti sayesinde kendilerini diğer krallara karşı heybetli kıldılar ve daha sonra ilk Pers hanedanı, diğer ilkel ırklar ve yerli Araplar (aribeh) gibi ortadan kayboldu. Mâdd oğlu Nizar kabilesinin alimlerinin çoğu, kendi evlerinin eskiliğine temel oluşturdukları bu şecereyi benimsemişler ve bazı İranlı tarihçiler de onlarla savaşmak şöyle dursun, onların yanında yer almışlardır. Nizar kabilesinden bazı şairler, kendi soyluluklarını Yemen'deki Kahtanilerinkinden üstün tutmak için, İbrahim'in oğlu İshak'ın soyundan gelen Perslerle olan akrabalıklarını öne sürdüler. Koreişli Soweyd el-Adawi'nin oğlu İshak'a şunu söyleten de budur: Eğer Kahtaniler bir gün güçleriyle övünürlerse, onlara daha saf ve daha sağlam bir zaferle karşı çıkarız. Başlangıçtan itibaren atamız İshak aracılığıyla onlara egemen olduk ve yüzyıllar boyunca onlar bizim vasallarımız ve hizmetkarlarımız oldular. Kendi Tobbâ'larını ve Tobbâ'ların oğullarını boş yere zikrediyorlar; onların krallığını bizimkine birleştirmedik mi?

Biz, şerefi tüm kahramanların şerefini silen bir baba tarafından, Sarah'ın soylu oğluyla müttefikiz.

هُمُ مَلَّكوا شرقا وغربا ملوكهم وهُمْ مَلَّكوهم بعد ذلك سوددا

وفى ذلك يقول جرير بن الخطفى التميمى يفخر على قحطان ان الفرس والروم من بنى اسحق والانبيآء من ولد يعقوب بن اسحق فى قصيدة طويلة [1]

وابنآء اسحق الليوث اذا ارتدّوا جحائل موتٍ لابسين السَّنورا
اذا افتخروا عدّوا الصبهبُد منهُمُ وكسرى وعدّوا الهُرمُزان وقيصرا
وكلّ كتاب كان فيهم ونوره وكانوا باصطخر الملوك وتُشتَرا
ومنهم سليمان النبّى الذى دعا فاعطى بنيانا وملكا مقدّرا
ابونا ابو اسحاقَ يجمع بيننا ابٌ كان مهديا نبيا مطهَّرا
بنا قبلة الله التى يهتدى بها فاورثنا عزّا وملكا معمَّرا

Les rois de Kahtân ont, il est vrai, régné sur l'Orient et l'Occident; mais nos ancêtres ont hérité de leur puissance.

Djerir, fils de Khatafa, le Témimite, dans une longue kaçideh dont nous donnons ici un extrait, place aussi au-dessus des Benou-Kahtân les Perses et les Grecs comme descendants d'Isaac, de qui les prophètes sont également issus par Jacob, fils d'Isaac :

Les fils d'Isaac, ces lions du combat qui revêtent une cuirasse pour affronter les traits de la mort,

Peuvent nommer avec fierté les Sipehbeds, les Kosroës, les Hormuzâns et les Césars.

C'est à eux qu'appartiennent les livres éclairés du rayon prophétique; Istakhr et Touchter (Suse) étaient la résidence de leurs rois.

Parmi leurs ancêtres, ils comptent Salomon le prophète, qui demanda et reçut en effet de la faveur divine de vastes palais et un puissant royaume.

Notre père est le père d'Isaac; l'auteur de notre race fut un guide, un saint prophète.

Il bâtit le temple de Dieu, qui est un centre de direction, et nous laissa en héritage une gloire et une puissance de longue durée.

وجمعنا والعز ابناء فارس ابٌ لا يبالى بعده من تاخّرا
ابونا خليل الله والله ربّنا رضينا بما اعطى الإلاهُ وقدّرا

وفى ذلك يقول بشّار بن برد

تمتّنى الكرام بنو فارسٍ قريشٌ وقوى قريش العجم

وقد قال اخر من شعرآء الفرس يذكر انهم من ولد اسحق وان اسحق هو المسمى ويرك على حسب ما قدمنا قبل من كلمة له

ابونا ويرك وبه اسامى اذا افتخر المفاخر بالولادَه
ابونا ويرك عبد رسول له شرف الرسالة والرفادَه
فمن مثلى اذا افتخرت قرون وبيتى مثل واسطة القلادَه

ومن الفرس من يزعم ان ويرك هو ابن ايرك بن بورك ابن

Nous sommes unis aux nobles fils de Farès par un père qui éclipse tous ceux qui ont vécu après lui.

Ce père est l'ami de Dieu, et Dieu est notre maître. Remercions-le de ses bienfaits et bénissons ses décrets.

Bechchar, fils de Berd, a dit dans le même sens :

Les généreux fils de Farès m'élèvent au rang des Koreïchites, car mes parents sont les Koreïchites de l'étranger.

Un autre poëte persan, soutenant que ses compatriotes descendent d'Isaac, qui, ainsi que nous l'avons dit, est nommé aussi Weïrek; ajoute :

Weïrek est notre père, et je cite son nom lorsque de nobles familles exaltent leur noblesse.

Weïrek, notre père, fut le serviteur d'un prophète illustré par la gloire de l'apostolat et les dons de Dieu.

Mes égaux sont fiers d'un homme tel que moi, et ma maison brille comme la perle placée au milieu du collier.

D'autres auteurs de la même nation prétendent que Weï-

Kahtan krallarının Doğu'ya ve Batı'ya hükmettiği doğrudur; ama atalarımız onların gücünü miras aldı. Temimili Khatafa'nın oğlu Cerir, burada bir alıntısını verdiğimiz uzun bir kaçideh'de, İshak'ın oğlu Yakup aracılığıyla peygamberlerin de geldiği İshak'ın torunları olarak Persleri ve Yunanlıları Benu-Kahtân'ın üstüne yerleştirir : İshak'ın oğulları, ölümün oklarıyla yüzleşmek için göğüs zırhını takan bu savaş aslanları, Sipehbedleri, Kosroesleri, Hürmüzânları ve Sezarları gururla isimlendirebilir. Peygamberlik ışınının aydınlattığı kitaplar onlara aittir; İstakhr ve Tuşter (Susa) krallarının ikametgahıydı. Ataları arasında, ilahi lütuf isteyen ve gerçekten de ondan geniş saraylar ve güçlü bir krallık alan peygamber Süleyman'ı da sayarlar. Babamız İshak'ın babasıdır; ırkımızın yazarı bir rehberdi, kutsal bir peygamberdi. O, liderliğin merkezi olan Tanrı'nın tapınağını inşa etti ve bize uzun ömürlü bir zafer ve güç mirası bıraktı. Fares'in asil oğullarıyla, kendisinden sonra yaşayanların hepsini gölgede bırakan bir baba sayesinde birleştik. Bu baba Allah'ın dostudur, Allah da bizim efendimizdir. Faydalarından dolayı O'na şükredelim ve hükümlerini bereketlendirelim. Berd'in oğlu Beşşar da aynı anlamda şunları söyledi: Fares'in cömert oğulları beni Koreişliler rütbesine yükseltiyor çünkü ailem yurtdışından gelen Koreişliler. Yurttaşlarının, söylediğimiz gibi Weyrek olarak da anılan İshak'ın soyundan geldiğini ileri süren bir başka İranlı şair; ekliyor: Weyrek bizim babamız ve soylu aileler soylularını övdüğünde onun adını anıyorum. Babamız Weyrek, havarilerin ve Tanrı'nın armağanlarının örneklediği bir peygamberin hizmetkarıydı. Eşitlerim benim gibi bir adamla gurur duyuyor ve evim kolyenin ortasına yerleştirilen inci gibi parlıyor.

سبع نسوة توالدن من غير ذكر الى ان يلحقن فى نسبهن بايرج
ابن افريدون وهذا مما يدفعه العقل وياباه الحس ويخرج عن
العادة وتبنو عنه المشاهدة الا ما خصّ الله به المسيح عيسى
ابن مريم ليرى اياته ودلائله الخارجة عن العادة ومما ذكرنا من
المشاهدات والناس هاهنا تنازع فى نسب منوشهر واضطراب فى
كيفية لحاقه بافريدون فيما وطى افريدون من بنت ايرج ولده
ووطيه ابنة البنت الى السبع منهن وقد كان بين ملك منوشهر
على ما ذكرنا وبين ملك افريدون مدة خلت من الدهر وعدة
خلت من الملوك لتحرب كان باقليم بابل وعدم ذى هبة تنقاد
اليه الملكة ويستقيم له الملك وتجتمع عليه الكلمة فانتقل الملك

rek était fils de Eïrek, fils de Bourek, issu d'une génération de sept femmes, qui devinrent mères sans avoir commerce avec l'homme, et dont on fait remonter l'origine jusqu'à Iredj, fils d'Aféridoun. La raison et le sens commun repoussent une pareille fable; les lois de la nature et de l'expérience la rejettent, et si Dieu a permis une exception en faveur du Messie, fils de Marie, c'est qu'il a voulu montrer, par un miracle et une dérogation aux lois naturelles, les signes de la prophétie dont il l'avait honoré.

Il y a ici différentes opinions sur la généalogie de Menouchehr, et l'on s'est ingénié à le rattacher à Aféridoun, en supposant qu'Aféridoun eut des relations avec la fille de son fils Iredj, puis avec la fille née de cet inceste, et ainsi de suite jusqu'à la septième. Or, entre le règne d'Aféridoun et celui de Menouchehr, il s'écoula une période indéterminée pendant laquelle le trône resta vacant par suite de la dispersion des races à Babel, et en l'absence d'un homme assez énergique pour s'emparer du pouvoir et rétablir l'ordre dans le royaume. Ce fut alors que la couronne passa de

من ولد افريدون الى ولد اتحق فان كان ما ذكرنا هو المعمول
عليه فى قول هذه الطايفة فيجب على ما يوجبه الحساب ان من
كيومرث الى انتقال الملك الى ولد اتحق الفًا وتسعماية سنة
واثنين وعشرين سنة كذلك وجدت فى تواريخ هذه الطايفة
بارض فارس وبلاد كرمان قال المسعودى وقد افتخر بعض ابناء
الفرس فى بعض التسعين والمايتين بجدّه اتحق بن ابرهيم
الخليل على ولد اسماعيل بان الذبيح كان اتحق دون اسمعيل
فقال فى كلمة له

ايا بنى هاجر ابانت لكم ما هذه الكبريآء والعظمه
الم تكن فى القديم امكم لامنا سارة الجمال أُمّه
والملك فينا والانبيآء لنا ان تنكروا ذاك توجدوا ظَلَمَه

la famille d'Aféridoun dans celle d'Isaac. Si l'on prend ces faits comme base de l'opinion que j'ai citée plus haut, le calcul établit que d'Aféridoun à l'avénement des fils d'Isaac il s'écoula dix-neuf cent vingt-deux années, et c'est, en effet, ce que j'ai trouvé dans quelques chroniques nationales conservées dans le Fars et le Kermân.

Vers l'année 290 (902), un poëte persan composa une longue pièce de vers dans laquelle il plaçait son aïeul Isaac au-dessus d'Ismaël, parce que Isaac avait été préféré à son frère comme victime du sacrifice. En voici un extrait :

Enfants de Hadjar (Agar), comprenez-vous d'où vient notre orgueil et notre fierté?

Votre mère ne fut-elle pas autrefois l'esclave de la nôtre, Sara la belle?

La royauté et la prophétie nous appartiennent, vous ne pouvez le nier sans injustice.

Aynı milletten diğer yazarlar Weyrek'in, erkeklerle hiçbir alışverişi olmadan anne olan ve kökenlerinin Aferidun oğlu Irec'e kadar uzanan yedi kadından oluşan bir nesilden Burek'in oğlu Eyrek'in oğlu olduğunu iddia ediyor. Akıl ve sağduyu böyle bir masalı reddeder; tabiat kanunları ve tecrübe bunu reddeder ve eğer Allah, Meryem oğlu Mesih lehine bir istisnaya izin verdiyse, bu, onun, bir mucizeyle ve tabiat kanunlarından ayrılarak, peygamberliğin işaretlerini göstermek istemesinden dolayıdır. onu onurlandırmıştı. Burada Menuşehr'in soyağacı hakkında farklı görüşler var ve insanlar onu Aferidun'a bağlamaya çalıştılar; Aferidun'un önce oğlu Irec'in kızıyla, sonra bu ensestten doğan kızla ve yedinciye kadar böyle devam ettiğini varsayarak, onu Aferidun'a bağlamaya çalıştılar. Şimdi, Aferidun'un hükümdarlığı ile Menuşehr'in hükümdarlığı arasında, Babil'de ırkların dağılmasının ardından tahtın boş kaldığı ve iktidarı ele geçirip düzeni yeniden sağlayacak kadar enerjik bir adamın yokluğunda belirsiz bir dönem geçti. krallık. O zaman taç Aferidun ailesinden İshak'ınkine geçti. Bu gerçekleri yukarıda aktardığım görüşün temeli olarak alırsak, hesaplama Aferidun'dan İshak'ın oğullarının tahta çıkışına kadar bin dokuz yüz yirmi iki yıl geçtiğini ortaya koyuyor ve aslında benim de bulduğum şey bu. Fars ve Kerman'da korunan bazı ulusal kronikler. 290 (902) yılı civarında, İranlı bir şair, atası İshak'ı İsmail'in üstünde tuttuğu uzun bir şiir yazmıştı; çünkü İshak, kurban kurbanı olarak kardeşine tercih edilmişti. İşte bir alıntı: Hacar'ın (Agar) çocukları, gururumuzun, gururumuzun nereden geldiğini anlıyor musunuz? Annen bir zamanlar bizim güzel Sarah'ın kölesi değil miydi? Telif ve kehanet bize aittir, haksızlık etmeden bunu inkar edemezsiniz.

اتحاق كان الذبح قد اجمع ال ناس عليه الا ادعآء له
حتى اذا ما محمّد اظهر ال دين وجلى بنوره الظُلَمُه
قلتم قريش والفخر في الدين لا ال احساب ان كنتم بنوه فكَه

وهي قصيدة طويلة [1] ذكر فيها كلاما كثيرا لم يسعنا ذكره وقد اجابه عبد الله بن المعتز وكان قائل هذه القصيدة في عصره وعُمّر بعد انقضآء الثلاث ماية يناقضه في بيت بيت منها فقال في ذلك

اسمع صوتا ولا ارى احدا مَنّ ذا الشقيّ الذي اباح دمه
حاشى لاتحاق ان يكون لكم ابًا وان كنتم بنوه فه
قولا لكلب يرى لغطنته قد فقّر الليث للفراس فه

Isaac fut la victime du sacrifice, chacun en convient, pourquoi donc le contester?

Puis, lorsque Mohammed répandit la vraie religion, lorsque sa lumière éclaira les ténèbres,

Vous avez prononcé le nom de Koreïch; mais c'est la foi qui fait la gloire, et non une table généalogique. Si vous êtes ses enfants, gardez le silence.

Cette pièce est très-développée et pleine de détails que nous sommes obligé d'omettre. Abd-Allah, fils d'el-Môtaz, contemporain de ce poëte, qui vivait encore après l'année 300 (912), lui répondit dans une kaçideh, où il le réfutait vers par vers, comme dans le passage suivant :

J'entends le murmure d'une voix et je ne distingue personne. Où est la victime dont on peut répandre le sang?

Honte à Isaac, s'il est votre père, et vous, si vous êtes ses enfants, ne l'avouez pas!

Annoncez au chien au flair sagace que le lion ouvre sa gueule pour dévorer sa proie!

والفرس لا تنقاد الى القول بان الملك كان فيها لاحد غير ولد افريدون في عصر من الاعصار فيما سلف وخلف الى ان زال عنهم الملك الا ان يكون دخل عليهم داخل على طريق الغصب بغير حق وقد كانت اسلاف الفرس تقصد البيت الحرام وتطوف به تعظيما لجدّها ابرهم وتمسكا بهديه وحفظا لانسابها وكان اخر من حجّ منهم ساسان بن بابك وهو جدّ اردشير بن بابك وهو اول ملوك ساسان بن بابك الذي اليه يرجعون كرجوع ملوك المروانية الى مروان بن الحكم وخلفآء العباسيين الى العباس بن عبد المطلب ولم يل الفرس الثانية احد الا من ولد اردشير بن بابك فكان ساسان اذا اتى البيت طاف به وزمزم على بئر اسماعيل وانما سميت زمزم لزمرمته عليها هو

Les Persans n'admettent pas que la couronne ait jamais appartenu à une autre race que celle d'Aféridoun depuis les siècles les plus reculés jusqu'à la chute de leur monarchie, à moins qu'un usurpateur ne s'en soit emparé injustement et par la violence.

Leurs ancêtres visitaient la Mecque et faisaient les tournées prescrites autour de la Kaabah, par respect pour leur aïeul Abraham, dont ils considéraient la loi comme une tradition de famille. Le dernier, parmi les Perses, qui fit le pèlerinage, est Sassân, fils de Babek et grand-père d'Ardéchir, fils de Babek; cet Ardéchir est le premier roi sassanide, et il a donné son nom à cette dynastie, comme Merwân, fils de Hakem aux Merwanites, et el-Abbas, fils d'Abd el-Mottaleb aux khalifes abbassides. Tous les rois perses de la seconde époque descendent d'Ardéchir, fils de Babek. Lorsque ce Sassân arrivait à la Mecque, il accomplissait les tournées rituelles et buvait à petites gorgées l'eau du puits d'Ismaël. C'est à cette manière de boire (*zemzemeh*), adoptée

İshak kurbanın kurbanıydı, herkes hemfikir, o zaman neden tartışalım ki? Sonra Muhammed hak dini yaydığında, ışığı karanlıkları aydınlattığında Koreiş adını telaffuz etti; ama şeref veren şey inançtır, soy tablosu değil. Eğer onun çocuklarıysanız susmayın. Bu eser çok gelişmiş ve atlamak zorunda kaldığımız ayrıntılarla dolu. Bu şairin çağdaşı olan ve 300 (912) yılından sonra da yaşamış olan el-Môtaz'ın oğlu Abdullah, ona bir kaside'de cevap vermiş ve onu şu pasajda olduğu gibi ayet ayet çürütmüştür: Duyuyorum. Bir ses fısıltısı ve kimseyi göremiyorum. Kanı dökülebilecek kurban nerede? Yazıklar olsun İshak'a, eğer o senin babansa ve sen, eğer onun çocuklarıysan, bunu kabul etmiyorsun! Aslanın avını yutmak için ağzını açtığını köpeğe bilge kokuyla duyurun! Persler, bir gaspçının onu haksız yere ve şiddet kullanarak ele geçirmediği sürece, en eski yüzyıllardan monarşilerinin çöküşüne kadar tacın Aferidun ırkından başka bir ırka ait olduğunu kabul etmiyorlar. Ataları Mekke'yi ziyaret etti ve kanunlarını bir aile geleneği olarak gördükleri ataları İbrahim'e olan saygılarından dolayı Kabe'nin çevresinde öngörülen turları attılar. Hac yolculuğunu yapan Perslerden sonuncusu Babek oğlu ve Babek oğlu Ardeşir'in dedesi Sassan; Bu Ardéşir ilk Sasani kralıdır ve Mervanoğullarına Hakem oğlu Mervan, Abbasi halifelerine Abdülmuttalib oğlu el-Abbas gibi bu hanedana da kendi adını vermiştir. İkinci çağın tüm Pers kralları Babek'in oğlu Ardeşir'in soyundan gelmektedir. Bu Sasân, Mekke'ye varınca, ibadet turlarını yaptı ve İsmail'in kuyusundan küçük yudumlarla su içti.

وغيره من فارس وهذا يدلّ على تراخى كثرة هذا الفعل منهم
على هذه البئر وفى ذلك يقول الشاعر فى قديم الزمان

زمزمت الفرس على زمزم وذاك فى سالفها الاقدم

وقد افتخر بعض شعرآء الفرس بعد ظهور الاسلام بذلك فقال

وما زلنا نحجّ البيت قدما ونلقى بالاباطح آمنينا
وساسان بنّ بابك سار حتى اتى البيت العتيق لنصر دينا
وطاف به وزمزم عند بئر لاسماعيل تروى الشاربينا

وكانت الفرس تهدى الى الكعبة اموالا فى صدر الزمان وجواهر
وقد كان ساسان بن بابك هذا اهدى غزالين من ذهب

par Sassân et ses compagnons, que le puits de Zemzem doit son nom; cette circonstance prouve en même temps que cette cérémonie fut toujours observée par les pèlerins de la Perse. Ainsi, un ancien poëte a pu dire :

Les Perses buvaient à petites gorgées l'eau du puits de Zemzem dès l'époque la plus reculée.

Un poëte persan, postérieur à l'islamisme, a dit avec orgueil :

De toute antiquité, nous visitions la sainte Kaabah, et nous venions avec sécurité dans ces arides vallons.
Sassân, fils de Babek, venait de loin pour honorer la religion par une visite faite à ce noble séjour;
Il tournait autour de ses murs et buvait lentement l'eau du puits où les pèlerins se désaltèrent en souvenir d'Ismaël.

A cette époque reculée, l'usage des Perses était d'offrir à la Kaabah de riches présents et des pierres précieuses. C'est ainsi que Sassân, fils de Babek, lui fit don de deux soleils d'or, de bijoux, de sabres et d'une somme considérable en

وجواهر وسيوفا وذهبا كثيرا فدفن فى زمزم وقد ذهب قوم
من مصنفى الكتب فى التواريخ وغيرها من السير ان ذلك كان
لجرهم حين كانت بمكة وجرهم لم تكن ذات اموال فيضاف ذلك
اليها ويحتمل ان يكون لغيرها والله اعلم وسنذكر فيما يرد من
هذا الكتاب ما كان من فعل عبد المطلب بهذه الاسياف وغيرها
مما اودع فى زمزم والناس فى هذه الانساب تنازع فى بدءها
وتشعبها قد ذكرنا منها جملا واوردنا منها جوامع يكتفى ذو
المعرفة بالاشراف بها عن كثير من مبسوطها

or. Ces offrandes furent déposées dans le puits de Zemzem. Certains historiens ou auteurs de biographies prétendent qu'elles furent données par les Djorhomites quand ils habitaient la Mecque; mais cette hypothèse est inadmissible à cause de leur pauvreté; il est possible qu'elles proviennent d'autres Arabes (Dieu sait la vérité). Nous aurons occasion de dire plus tard l'usage que fit Abd el-Mottaleb de ces sabres et des autres trésors enfouis dans le puits de Zemzem.

L'origine et les développements des familles dont nous avons parlé dans ce chapitre ont donné lieu à de nombreuses discussions; mais le résumé de cette controverse et les généralités que nous avons présentées offrent au lecteur instruit une vue d'ensemble qui nous dispensera de plus amples détails.

Zemzem kuyusu adını Sassân ve arkadaşlarının benimsediği bu içme tarzına (zemzemeh) borçludur; bu durum aynı zamanda bu törenin İran'daki hacılar tarafından her zaman uygulandığını da kanıtlıyor. Böylece kadim bir şair şöyle diyebiliyordu: Persler çok eski çağlardan beri Zemzem kuyusunun suyunu küçük yudumlarla içerlerdi. Post-İslamcılık yapan İranlı bir şair gururla şunları söyledi: Tüm antik çağlardan beri kutsal Kabe'yi ziyaret ettik ve bu kurak vadilere güven içinde geldik. Babek oğlu Sassân, dini şereflendirmek için uzaktan bu asil meskeni ziyaret ederek gelmiş; Duvarlarının etrafından dolaştı ve İsmail'in anısına hacıların susuzluğunu giderdiği kuyudan yavaş yavaş su içti. O dönemde İranlıların adeti Kabe'ye zengin hediyeler ve değerli taşlar sunmaktı. Böylece Babek oğlu Sassân ona iki altın güneş, mücevherler, kılıçlar ve hatırı sayılır miktarda altın verdi. Bu sunuları Zemzem kuyusuna koydular. Bazı tarihçiler veya biyografi yazarları, bunların Mekke'de yaşarken Jorhomitler tarafından verildiğini iddia ediyor; ancak yoksullukları nedeniyle bu hipotez kabul edilemez; diğer Araplardan gelmeleri de mümkündür (doğrusunu Allah bilir). Abdülmuttalib'in bu kılıçları ve Zemzem kuyusunda gömülü olan diğer hazineleri nasıl kullandığını daha sonra anlatma fırsatımız olacak. Bu bölümde tartışılan ailelerin kökeni ve gelişimi pek çok tartışmaya yol açmıştır; ancak bu tartışmanın özeti ve sunduğumuz genellemeler, eğitimli okuyucuya bizi daha fazla ayrıntıdan muaf tutacak bir genel bakış sunuyor.

الباب الرابع والعشرون

ذكر ملوك الساسانية وهم الفرس الثانية

كان اول من نسبت اليه ملوكهم على حسب ما قدمنا فى الباب الذى قبل هذا اردشير بن بابك شاه بن ساسان بن بابك آبن ساسان بن بهاوند بن دارا بن ساسان بن بهمن بن اسفنديار بن يستاسف بن بهراسف على حسب ما قدمنا من نسب بهراسف وقيل انه اردشير بن بابك بن ساسان الاصغر آبن بابك بن ساسان بن بابك بن مهرمس بن ساسان بن بهمن آبن اسفنديار بن يستاسف بن بهراسف ولا خلاف بينهم ان اردشير من اولاد منوشهر فكان مما حفظ من قوله يوم ملك

CHAPITRE XXIV.

HISTOIRE DES ROIS SASSANIDES OU ROIS DE LA SECONDE ÉPOQUE.

Le premier roi et le fondateur de cette dynastie fut, comme nous l'avons dit dans le chapitre précédent, Ardéchir, fils de Babek-Chah, fils de Sassân, fils de Babek, fils de Sassân, fils de Behawend, fils de Dara, fils de Sassân, fils de Bahmân, fils d'Isfendiar, fils de Youstasf, fils de Bohrasf; nous avons donné précédemment la généalogie de Bohrasf (Lohrasp). Selon d'autres, Ardéchir était fils de Babek, fils de Sassân le Jeune, fils de Babek, fils de Sassân, fils de Babek, fils de Mehrémas, fils de Sassân, fils de Bahmân, fils d'Isfendiar, fils de Youstasf, fils de Bohrasf. Ce qui est du moins admis par tous les auteurs, c'est qu'Ardéchir descendait de Menouchehr. On a conservé le discours suivant qu'il prononça à son avénement, lorsqu'il prit la

وقتل اردوان وفرغ من ملوك الطوائف ووضع التاج على رأسه ان قال الحمد لله الذى خصّنا بنعمه وشملنا بفوائده وقسمه ومهّد لنا البلاد وقاد الى طاعتنا العباد نحمده حمدَ من عرف فضل ما اتاه ونشكره شكرَ الدارى بما منحه واصطفاه ألّا وانا ساعون فى اقامة العدل وادرار الفضل وتشييد المآثر وعمارة البلاد والرأفة بالعباد ورمّ اقطار المملكة وردّ ما تحرم فى سائر الانام منها فليسكن طائرهم ايها الناس فانى اعم بالعدل القُوى والضعيف والدنىّ والشريف واجعل العدل سُنة محمودة وشريعة موروثة وستردون فى سيرتنا ما تحمدوننا عليه وتصدق افعالنا اقوالنا والسلام قال المسعودى واردشير بن بابك المتقدم فى ترتيب طبقات

couronne, après avoir tué Ardawân et brisé le pouvoir des chefs des Satrapies : « Louons Dieu pour les faveurs particulières qu'il nous a accordées, pour les grâces et les dons qu'il a répandus sur nous. Il nous a donné un royaume et soumis ses serviteurs à nos lois. Nos actions de grâces sont inspirées par la grandeur de ses dons, par l'importance de ses bienfaits et de ses secours. Nous consacrerons tous nos soins au maintien de la justice; nous étendrons notre protection sur tous nos sujets. De grands édifices seront bâtis, la fertilité sera rendue à la terre, et nos peuples seront gouvernés avec bienveillance. Nous rendrons à nos États la prospérité, et à nos peuples les biens que la violence leur avait ravis, afin que les oiseaux eux-mêmes jouissent d'une entière sécurité. Peuples, ma justice sera la même pour le puissant et pour le faible, pour les petits et les grands; ses arrêts seront bénis et son culte respecté. Mon gouvernement méritera votre approbation, et vous trouverez toujours mes actions d'accord avec mes paroles. »

Ardéchir est le premier roi qui établit différentes classes

BÖLÜM XXIV.

İKİNCİ DÖNEM SASASANI KRALLARININ VEYA KRALLARININ TARİHİ.

Bu hanedanın ilk kralı ve kurucusu, önceki bölümde de belirttiğimiz gibi, Sassân oğlu Babek-Şah oğlu, Sassân oğlu Babek oğlu, Sassân oğlu, Behawend oğlu, Sassân oğlu Dara oğlu Ardéşir'dir. Bohrasf oğlu Yustasf oğlu İsfendiar oğlu Bahmân oğlu; Bohrasf'ın (Lohrasp) soyağacını daha önce vermiştik. Diğerlerine göre Ardéşir, Genç Sassân'ın oğlu Babek'in oğlu, Sassân'ın oğlu Babek'in oğlu, Babek'in oğlu, Sassân'ın oğlu Mehremas'ın oğlu, Bahmân'ın oğlu, Yustasf'ın oğlu İsfendiar'ın oğludur. Bohrasf. En azından tüm yazarlar tarafından kabul edilen şey, Ardéşir'in Menuşehr'in soyundan geldiğidir. Ardavân'ı öldürüp Satraplık reislerinin iktidarını kırdıktan sonra tacı eline aldığında yaptığı şu konuşmayı muhafaza ettik: "Bize bahşettiği özel lütuflar için Allah'a şükredelim. Üzerimize yağdırdığı lütuf ve armağanlarla bize bir krallık verdi ve hizmetkarlarını bizim yasalarımıza tabi kıldı. Teşekkür davranışlarımız, O'nun armağanlarının büyüklüğünden ilham alır. Faydalarının ve yardımlarının önemi. Tüm dikkatimizi adaletin korunmasına adayacağız; korumamızı tüm tebaamıza yayacağız. Şiddetin ellerinden aldığı malları Eyaletlerimize ve halklarımıza refahı geri getireceğiz, böylece kuşlar da tam bir güvenlik içinde olacak, güçlüler ve zayıflar için, küçükler ve büyükler için onun hükümleri kutsanacak ve ibadetine saygı duyulacaktır. Hükümetim onayınızı hak edecek ve eylemlerimin her zaman sözlerimle uyumlu olduğunu göreceksiniz."

القدمآء وبه اقتدى المتأخرون من الملوك والخلفآء وكان يرى
ان ذلك من السياسة ومما يرم عمود الرياسة فكانت طبقات
خاصّته ثلاثا والاولى الاساورة وابنآء الملوك فكان مجلس هذه
الطبقة عن يمين الملك على نحو من عشرة اذرع وهم بطانة الملك
وندماؤه ومحدّثوه من اهل الشرف والعلم وكانت الطبقة الثانية
على مقدار عشرة اذرع من الاولى وهم وجوه المرازبة وملوك
الكور المقيمين بباب اردشير والاصبهبدية ممن كانت له مملكة الكور
فى ايامه والطبقة الثالثة كانت رتبتها على قدر عشرة اذرع من
حدّ مرتبة الطبقة الثانية واهل هذه الطبقة المضحكون واهل
البطالة واهل الهزل غير انه لم يكن فى هذه الطبقة الثالثة
خسيس الاصل ولا وضيع ولا ناقص للجوارح ولا فاحش الطول

parmi les grands de sa cour, usage qui fut suivi par ses successeurs et par les khalifes. Il considérait cette mesure comme un moyen de gouverner l'État et de fortifier le pouvoir. Il établit donc trois classes de courtisans. La première était celle des *Açâwireh* et des princes, ils se tenaient à dix coudées à la droite du trône; parmi eux étaient les grands seigneurs et les savants favorisés par le monarque, ceux qu'il admettait à sa table et à ses entretiens familiers. La seconde classe, qui prenait rang à dix coudées de la première, comprenait les *Merzebâns*, les rois tributaires qui résidaient à la cour, et les *Espehbeds*, auxquels était confié à cette époque le gouvernement des provinces. Dans la troisième classe, qui se tenait à dix coudées de la seconde, étaient les bouffons, les familiers, amis du plaisir et de la gaieté. Toutefois, on excluait de cette classe les gens d'une origine obscure et infime, ceux qu'une infirmité physique, une taille disproportionnée ou contrefaite défigurait, ceux qui étaient entachés de

والقصر ولا محدّب ولا مرمىّ بابنة ولا ابن ذى صناعة دنيّة
كابن حائك او حجام ولو علم الغيب وحوى كل العلوم مثلا وكان
اردشير يقول ما شىء اضرّ على نفس الملك او الرئيس او ذى
معرفة صحيحة من معاشرة سخيف او مخالطة وضيع لانه كما ان
النفس تصلح على مخالطة الشريف الاديب الحسيب كذلك تفسد
بمعاشرة الخسيس حتى يقدح ذلك فيها ويزيلها عن فضيلتها
ويثنّيها عن جهود شريف اخلاقها وكما ان الريح اذا مرّت
بالطيب حملت طيبًا يحيى به النفوس وتقوى به جوارحها كذلك
اذا مرّت بالنتن فحملته ألمت النفس واضرت باعلاقها اضرارا
تامّا والفساد اسرع اليها من الصلاح اذ كان الهدم اسرع من
البنآء وقد يجد ذو المعرفة فى نفسه عند معاشرة السفيه

crimes contre nature, ou dont le père exerçait une profession vile, comme les tisserands, les chirurgiens, etc. lors même qu'ils connaissaient les secrets du monde invisible ou possédaient toutes les sciences. Ardéchir disait souvent : « Rien n'est plus préjudiciable à un roi, à un chef ou à un homme d'un mérite réel que la société des hommes vulgaires et d'un caractère méprisable. Autant l'âme gagne au commerce d'un homme illustre par sa naissance ou son mérite, autant elle se corrompt au contact du vulgaire, car elle se laisse envahir par cette influence funeste qui la dégrade, et lui fait perdre le sentiment de sa noblesse et de sa vertu. C'est ainsi que le vent, en passant sur des plantes aromatiques, s'imprègne de parfums qui raniment et fortifient les organes de la vie; mais s'il effleure des matières corrompues, il se charge d'exhalaisons nuisibles à la santé, car les effets de la corruption sont plus prompts que ceux du bien, et il est plus facile de détruire que d'édifier. Par la même raison, si un sage demeure pendant un mois auprès d'un

Ardéchir, sarayının ileri gelenleri arasında farklı sınıflar oluşturan ilk kraldı; bu uygulama, halefleri ve halifeler tarafından da takip edildi. Bu tedbiri devleti yönetmenin ve iktidarı güçlendirmenin bir yolu olarak değerlendirdi. Bu nedenle üç saray mensubu sınıfı oluşturdu. Birincisi Asáwireh ve prenslerinkiydi; tahtın on arşın sağında duruyorlardı; bunların arasında hükümdarın tercih ettiği, masasına ve tanıdık sohbetlerine kabul ettiği büyük lordlar ve bilginler de vardı. Birinci sınıfa göre on arşın sırasını alan ikinci sınıf, sarayda oturan haraççı krallar olan Merzebânlar ile o dönemde vilayetlerin yönetiminin kendilerine emanet edildiği Espehbedleri içeriyordu. İkinci sınıftan on arşın uzakta olan üçüncü sınıfta soytarılar, yakınlar, zevk ve eğlence dostları vardı. Bununla birlikte, belirsiz ve önemsiz kökenlere sahip kişiler, fiziksel kusurlar, orantısız veya doğal olmayan boy nedeniyle şekli bozulanlar, doğal olmayan suçlarla lekelenenler veya babası dokumacılar, cerrahlar vb. gibi aşağılık bir meslek icra edenler. Görünmez dünyanın sırlarını bilmelerine veya bütün ilimlere sahip olmalarına rağmen. Ardéşir sık sık şunu söylerdi: "Hiçbir şey bir krala, bir lidere ya da gerçek değere sahip bir adama, kaba ve aşağılık karakterli insanlardan oluşan bir toplumdan daha zararlı olamaz. Ruhun, doğuşuyla ya da geçmişiyle ünlü bir adamın ticaretinden kazandığı kadar. liyakate sahipse, sıradan kişilerle temas kurarak yozlaşır, çünkü kendisini küçük düşüren ve asalet ve erdem duygusunu kaybetmesine neden olan bu ölümcül etkinin kendisini istila etmesine izin verir. Rüzgâr, aromatik bitkilerin üzerinden geçerken, yaşam organlarını canlandıran ve güçlendiren kokularla bulaşır, ancak bozulmuş maddelere dokunduğunda sağlığa zararlı nefesler verir, çünkü bozulmanın etkileri daha çabuk olur; İyiliği yok etmek,

kurmaktan daha kolaydır. Aynı nedenle, bilge bir adam, cahil ve cahil bir adamla bir ay kalırsa, zavallının zekası uzun süre rahatsız olacaktır."

الوضيع شهرًا فساد عقله دهرًا وكان اردشير يقول يجب على
الملك ان يكون فائض العدل فان فى العدل بجماع الخير وهو الحصن
الحصين من زوال الملك وتحرمه وان اول مخائل الادبار فى الملك
ذهاب العدل منه وانه متى خفقت رايات الجور فى ديار قوم
كامنتها عُقاب العدل فردّتها على العقب وليس احد ممن يحب
الملوك ويخالطهم هو اولى باستجماع محاسن الاخلاق وافاضل
الاداب وطرائف الملح وغرائب الفتف من الفديم حتى انه
يحتاج ان يكون له مع شرف الملك تواضع العبيد ومع عفاف
النساك مجون الفتاك ومع وقار الشيوخ مزاح الاحداث وكل
واحدة من هذه الخلال هو مضطر اليها فى حال لا يحسن ان
يجانبه غيرها والى ان يجتمع له من قوة الخاطر ما يقيم به

homme ignorant et abject, son intelligence en sera troublée pendant longtemps. »

Ardéchir disait aussi : « Un roi doit donner un libre cours à sa justice. La justice est la source de tous les biens; c'est une citadelle élevée pour la défense de l'État et le maintien de l'ordre; le déni de justice est le premier symptôme de la ruine d'un pays. Dès que la tyrannie s'appesantit sur un peuple, la justice fuit à tire-d'aile et ce peuple court à sa perte. Parmi tous ceux qui fréquentent les cours, personne ne doit posséder plus de qualités et de talents, être doué d'un esprit plus aimable et plus ingénieux que le favori du prince. Il doit unir à la noblesse d'un roi l'humilité d'un esclave, la chasteté du dévot à la licence du libertin, et la gravité du vieillard à la pétulance du jeune homme. Il faut que toutes ces qualités s'allient en lui sans se nuire; il doit avoir assez de ressources dans l'esprit pour fortifier le moral du roi, d'après l'étude qu'il a faite de son caractère; un coup d'œil, un geste doivent lui laisser deviner les volontés

ضمير الرئيس الذى ينادمه على حسب ما يبلوه من خلائقه
ويعلم من معانى لحظه واشاراته ما يعينه على شهوته ولا يكون
نديما حتى يكون له جمال ومروّة فاما جماله فنظافة ثوبه وطيب
رائحته وفصاحة لسانه واما مروّته فكثرة حيآء فى انبساطه الى
الجميل ووقار مجلسه مع طلاقة وجهه فى غير سخف ولا يستكمل
المروّة حتى يسلو عن اللذّة ورتب اردشير المراتب فجعلها سبعة
افواج ولها الوزرآء ثم الموبدان وهو القيم بامور الدين ومعناه
قاضى القضات وهو رئيس الهرابذة ومعناهم القوّام بامور الدين
فى سائر المملكة والقضاة والمتصرفون للاحكام وجعل الاصبهبديين
اربعةً الاول بخراسان والثانى بالمغرب والثالث بمبلاد الجنوب
والرابع ببلاد الشمال فهاؤلآء الاربعة هم اصحاب تدبير الملك كل

du maître. Enfin un courtisan n'existe qu'à la condition d'être beau et digne. Sa beauté, c'est une mise recherchée, une haleine pure, une élocution facile; sa dignité consiste en une grande réserve jointe au désir de plaire, un maintien noble uni à un visage ouvert, mais sans aucun mélange de puérilité, car la dignité cesse d'être parfaite dès qu'elle cesse d'être aimable. »

Après avoir établi cette organisation, Ardéchir créa sept corps d'état. Le premier était celui des ministres. Le second, celui des *mobeds;* ce nom, qui signifie juge suprême, désignait le chef de la religion et le supérieur des *hirbeds;* ces derniers étaient chargés du culte dans tout le royaume, et ils prononçaient des arrêts en qualité de juges. Ardéchir nomma quatre *espehbeds,* le premier dans le Khoraçân, le second dans l'occident, le troisième dans le midi, le quatrième dans le nord. Ces quatre fonctionnaires étaient les principaux agents de l'État; chacun d'eux était maître dans

Ardéşir ayrıca şunları söyledi: "Bir kral, adaletinin dizginlerini serbest bırakmalı. Adalet, tüm iyiliklerin kaynağıdır; Devletin savunulması ve düzenin sürdürülmesi için inşa edilmiş bir kaledir; adaletin reddi, adaletsizliğin ilk belirtisidir. bir ülkenin mahvolması Zulüm bir halkın üzerine çöktüğü anda, adalet deli gibi kaçar ve bu halk yok olmaya koşar Mahkemelere gidenler arasında kimse yok. Prensin gözdesinden daha fazla nitelik ve yeteneğe sahip olmamalı, daha sevimli ve daha usta bir ruha sahip olmalı, bir kölenin alçakgönüllülüğünü bir kralın asaleti ile, dindarın ahlaksızlığı ile birleştirmeli, ve yaşlı adamın ciddiyeti ile genç adamın huysuzluğu, bütün bu niteliklerin birbirine zarar vermeden onda birleşmesi; moralini güçlendirecek yeterli kaynağa sahip olması; Kralın karakteri hakkında yaptığı araştırmaya göre; bir bakış, bir jest, efendinin isteklerini tahmin edebilmesine olanak sağlamalıdır. Onun güzelliği zarif bir görünüm, saf bir nefes, rahat bir konuşmadır; onun haysiyeti, memnun etme arzusuyla birleşen büyük bir ihtiyattan, açık bir yüzle birleşmiş asil bir duruştan oluşur, ancak hiçbir çocuksuluk karışımı yoktur, çünkü haysiyet, sevimli olmaktan çıktığı anda mükemmel olmaktan da çıkar." Ardéşir, yedi devlet organı oluşturdu. Birincisi, bakanlardan oluşan ikincisi, yüksek yargıç anlamına gelen bu isim, dinin başı ve halkın üstününü ifade ediyordu. ikincisi krallığın her yerinde ibadetten sorumluydu ve Ardéşir, birincisi Khoraçan'da, ikincisi batıda, üçüncüsü güneyde ve dördüncüsü kuzeyde olmak üzere dört espehbed'i yargıç olarak atadı.

واحد منهم قد افرد بتدبير جزء من اجزآء المملكة وكل
واحد منهم صاحب ربع منها فكل واحد من هؤلآء مرزبان
وهم خلفآء هؤلآء الاربعة ورتب اردشير الطبقات الاربعة من
ارباب التدبير ومن اليهم ازمّة الملك وحصول المشورة فى ايراد
الامور واصدارها ثم رتب طبقات المغنيين وسائر المطربين وذوى
الصنعة بالموسقى فلم يزل على ذلك من طرى بعده من ملوك آل
ساسان الى بهرام جور فانه اقرّ مراتب الاشران وابنآء الملوك
وسدنة بيوت النيران والنساك والزهاد وطبقات العلمآء
بالديانات وانواع المِهَن الفلسفية على حالها وغيّر طبقات المغنيين
فرفع من كان فى الطبقة الوسطى الى الطبقة العليا والطبقة
الدنية الى الوسطى وغيّر المراتب على حسب اعجابه بالمطرب له

son ressort et gouvernait un quart de l'empire; il avait sous ses ordres un *merzebân*, qui était son lieutenant. Ardéchir réunit dans ces quatre premières classes les chefs du gouvernement, tous ceux qui prenaient part aux affaires, à la création et à l'exécution des lois. Puis il plaça dans une classe distincte les chanteurs, les virtuoses et tous ceux qui exerçaient la profession de musiciens.

Cette organisation fut respectée par tous les rois sassanides, ses successeurs, jusqu'à Bahram-Djour (Gour). Ce roi maintint l'ordre établi entre les grands, les princes, les prêtres des pyrées, les moines, les dévots et les savants qui s'appliquaient à l'étude de la religion ou aux recherches philosophiques. Mais il modifia les catégories de musiciens, il éleva ceux de la classe moyenne à la classe supérieure, et ceux de la classe inférieure à la classe moyenne. Ce fut la faveur qu'il accordait à un de ses chanteurs qui le détermina à introduire ces changements et à modifier l'ordre établi par

منهم وافسد ترتيب اردشير بن بابك فى طبقات الملهيين
فسلك من ورد بعده من الملوك هذا المسلك حتى ورد كسرى
انوشروان فردّ مراتب المغنيين الى ما كانت عليه فى عهد
اردشير بن بابك وقد كانت ملوك الاعاجم كلها من عهد اردشير
يحتجب عن الندمآء فكان يكون بين الملك وبين اول الطبقات
عشرون ذراعا لان الستارة من الملك على عشرة اذرع والستارة
من الطبقة الاولى على عشرة اذرع وكان الموكل بالستارة رجلا من
ابنآء الاساورة يقال له خرم‌باش فاذا مات هذا الرجل وكل بها
اخر من ابنآء الاساورة وذوى التحصيل وسمى بهذا الاسم
وهذا الاسم عامّ لكل من رتب فى هذه المرتبة ووقف على هذا
الموقف وتفسير ذلك كن فرحا مسرورا فكان خرم‌باش هذا
اذا جلس الملك لندمآئه ومعاشرتهم امر رجلا ان يرتفع على

Ardéchir dans le classement des musiciens. Cette nouvelle organisation fut conservée par ses successeurs jusqu'à ce que Kesra Anouchirwân rétablit l'institution des musiciens telle qu'elle existait sous Ardéchir, fils de Babek.

L'usage de tous les rois de Perse, depuis Ardéchir, était de se dérober aux regards de leur cour et de se tenir à vingt coudées du premier ordre de l'État; ils en étaient séparés par un rideau placé à dix coudées du roi et du premier ordre. La garde de ce rideau était confiée à un fils des Chevaliers, qui avait le titre de *khorrem-bach*. S'il mourait, il était remplacé par un autre fils de Chevaliers et d'agents, qui prenait ce titre, commun à tous ceux qui jouissaient de cette dignité et exerçaient cette fonction; il signifie : sois heureux et content. Lorsque le roi recevait ses favoris dans l'intimité, le khorrem-bach ordonnait à quelqu'un de monter au faîte du palais, d'élever la voix de façon à être

Bu dört yetkili devletin başlıca ajanlarıydı; her biri kendi yetki alanının efendisiydi ve imparatorluğun dörtte birini yönetiyordu; emrinde teğmeni olan bir merzebân vardı. Ardéşir, bu ilk dört sınıftaki hükümet başkanlarını, iş dünyasında yer alan herkesi, yasaların oluşturulması ve uygulanmasında bir araya getirir. Daha sonra şarkıcıları, virtüözleri ve müzisyenlik mesleğini icra eden herkesi ayrı bir sınıfa yerleştirdi. Bu örgüt, Behram-Cur'a (Gur) kadar onun halefleri olan tüm Sasani kralları tarafından saygı görüyordu. Bu kral, büyükler, prensler, Pirealı rahipler, keşişler, adananlar ve kendilerini din çalışmalarına veya felsefi araştırmalara adayan bilim adamları arasındaki yerleşik düzeni sürdürdü. Ama müzisyenlerin kategorilerini değiştirdi, orta sınıftan olanları üst sınıfa, alt sınıftan olanları da orta sınıfa yükseltti. Onu bu değişiklikleri yapmaya ve Ardéşir'in müzisyenlerin sınıflandırılmasında kurduğu düzeni değiştirmeye iten şey, şarkıcılarından birine verdiği iyilikti. Bu yeni organizasyon, Kesra Anuşirwân, müzisyenler kurumunu Babek'in oğlu Ardéşir'in yönetimi altında olduğu gibi yeniden kurana kadar halefleri tarafından korundu. Ardehir'den bu yana tüm Pers krallarının geleneği, saraylarının bakışlarından saklanmak ve Devletin birinci düzeninden yirmi arşın uzak durmaktı; kraldan ve birinci dereceden on arşın yerleştirilen bir perdeyle ondan ayrılmışlardı. Bu perdenin vesayeti şövalyelerin khorrem-baş unvanına sahip bir oğluna emanet edildi. Eğer ölürse, yerini Şövalyelerin ve ajanların başka bir oğlu alır; bu unvan, bu saygınlığa sahip olan ve bu işlevi yerine getiren herkes için ortaktır; şu anlama gelir: mutlu ve memnun ol. Kral, gözdelerini özel olarak kabul ettiğinde, khorrem-baş birine sarayın tepesine çıkmasını, orada bulunan herkesin duyabileceği şekilde sesini yükseltmesini ve şöyle bağırmasını emretti: "Dilinize dikkat edin, çünkü bugün kralın huzurundasın;" sonra aşağı indi.

ارفع مكان فى داره ويرفع عقيرته ويغرّد بصوت رفيع يسمعه كل من حضر فيقول يا لسان احفظ رأسك فانك تجالس فى هذا اليوم الملك ثم ينزل فكان ذلك فعلهم فى يوم جلوس الملك للهوة وطربه فياخذ الندمآء مراتبها خافية اصواتها غير مشيرة بشىء من جوارحها حتى يطلع الموكل بالستارة فيقول غنّ انت يا فلان بكذا وكذا واضرب انت يا فلان بكذا من طريقة كذا وذلك من طرائق الموسيقى وقد كانت الاوائل من بنى امية لا تظهر للندمآء وكذلك الاوائل من خلفآء بنى العباس وكوّر اردشير بن بابك كورا ومدّن مدنا وله عهد فى ايدى الناس ولما خلا من ملكه اربع عشرة سنة وقيل خمس عشرة سنة واستقامت له الارض ومهّدها ومال على الملوك فانقادت الى طاعته زهد فى الدنيا وتبين له عوارُها وما هى عليه

entendu de toute l'assistance, et de crier, « Veillez sur votre langage, car vous êtes aujourd'hui en présence du roi; » puis il descendait. Ce cérémonial était observé toutes les fois qu'il y avait chez le roi une fête ou un concert. Les courtisans se rangeaient d'après leur grade, en observant le silence et sans faire le moindre geste. L'officier préposé au rideau royal disait alors à l'un d'eux de chanter tel morceau, à l'autre, de jouer d'après tel mode de musique. La coutume de se dérober au regard des courtisans fut également adoptée par les premiers khalifes omeyyades et abbassides.

Ardéchir fonda plusieurs districts, bâtit plusieurs villes et laissa de grands souvenirs à la postérité. Après avoir régné pendant quatorze ou quinze ans, alors que la terre obéissait en paix à ses lois et que tous les rois reconnaissaient son autorité et sa suprématie, il renonça à tous ces biens pour vivre dans la retraite. Il envisagea les misères

من الغرر والغناء وقلة المكث وتسرع الغيلة منها الى من أمنها ووثق بها واطمان اليها وبان له انها غرّارة ضرّارة خاتلة زائلة بائدة ما اعذوذب منها جانب لامرئ وحلا الا تمرّر عليه منها جانب واوى ورأى من بنا قبله المدن وحصن الحصون وساق الجموع وكان اعظم جيشا واشد جنودا واتم عديدا قد صار رميما هشيما وتحت التراب مقيما فاثر التبرؤ من المملكة والترك لها والخروج بهيوت النيران والانفراد لعبادة الرحمن والانس بالوحدة فنصب ابنه سابور لمملكته وتوّجه بتاجه وذلك انه راه ارجح ولده حلما واكملهم علما واشدهم بأسا واجزلهم مراسا فعاش بعد ذلك فى حال تزهده وخلوه بربّه وكونه فى بيوت النيران سنة وقيل شهرا وقيل اكثر مما ذكرنا وقام اردشير اثنتى

de la vie, ses illusions et son néant; l'instabilité de la fortune, les promptes déceptions de ceux qui mettent leur espoir et leur confiance en ce monde où tout est tromperie, inimitié, ruses, chimères et ruines, où les joies éphémères de l'homme sont mélangées d'amertume et de poison. Il vit que ses prédécesseurs, malgré les villes et les citadelles qu'ils possédaient, malgré l'étendue de leur empire, la puissance et la valeur de leurs armées et le nombre de leurs sujets, n'étaient plus qu'une poignée de cendres au fond d'un tombeau. Il préféra donc abdiquer la royauté pour vivre dans les temples du feu, et se consacrer, dans la retraite, à l'adoration du Dieu unique. Il laissa son royaume et sa couronne à Sabour, qu'il préférait à ses autres enfants, parce qu'il l'emportait sur tous par sa douceur, sa sagesse, sa force et sa beauté. Puis, retiré dans les sanctuaires du feu où il adorait Dieu en silence, il vécut encore un an; un mois seulement, selon les uns, plus d'un an, selon les autres.

Bu tören, kralın evinde bir parti veya konser olduğunda her zaman yapılırdı. Saraylılar, sessizliği koruyarak ve en ufak bir jest yapmadan rütbelerine göre sıraya girdiler. Kraliyet perdesinden sorumlu subay daha sonra içlerinden birine belirli bir parçayı söylemesini, diğerine ise belirli bir müzik tarzını çalmasını söyledi. Saraylıların bakışlarından kaçınma geleneği ilk Emevi ve Abbasi halifeleri tarafından da benimsenmişti. Ardéşir birçok ilçe kurdu, birçok şehir inşa etti ve gelecek nesillere harika anılar bıraktı. On dört ya da on beş yıl hüküm sürdükten sonra, dünya onun kanunlarına barış içinde itaat ederken ve bütün krallar onun otoritesini ve üstünlüğünü tanırken, o, emeklilikte yaşamak için tüm bu mallardan vazgeçti. Hayatın sefaletlerini, yanılsamalarını ve hiçliğini düşündü; talihin istikrarsızlığı, her şeyin aldatmaca, düşmanlık, hile, kuruntu ve harabeden ibaret olduğu, insanın geçici sevinçlerinin acılık ve zehirle karıştığı bu dünyaya umutlarını ve güvenlerini bağlayanların ani hayal kırıklıkları. Seleflerinin, sahip oldukları şehirlere ve kalelere, imparatorluklarının büyüklüğüne, ordularının gücüne ve yiğitliğine ve tebaalarının sayısına rağmen bir mezarın dibindeki bir avuç külden başka bir şey olmadığını gördü. Bu nedenle, ateş tapınaklarında yaşamak için kraliyetten feragat etmeyi ve emeklilikte kendisini tek Tanrı'ya tapınmaya adamayı tercih etti. Krallığını ve tacını diğer çocuklarına tercih ettiği Sabur'a bıraktı; çünkü o, nezaketiyle, bilgeliğiyle, gücüyle ve güzelliğiyle herkese üstün gelmişti. Daha sonra, sessizce Tanrı'ya tapındığı ateş mabedlerine çekilerek bir yıl daha yaşadı; bazılarına göre sadece bir ay, bazılarına göre ise bir yıldan fazla.

عشر سنة بحارب ملوك الطوائف فنهم من يكاتبه وينقاد الى
مملكه رهبةً من صولته ومنهم من يمتنع منه فيسير الى داره
ويأتى عليه فكان اخر من قتل منهم مكلا للنبط بناحية سواد
العراق اسمه بابا بن بردينا [1] صاحب قصر ابن هبيرة ثم
اردوان الملك وفى هذا اليوم لقب شاهان شاه وهو ملك الملوك
وامّ ساسان الاكبر من بنى اسرايل من السبايا وهى ابنة سانال
ولاردشير بن بابك اخبار فى بدء مملكه مع زاهد من زهادهم
وابنآء ملوكهم يقال له بيشر [2] وكان افلاطون المذهب على رأى
سقراط وافلاطون اعرضنا عن ذكرها هاهنا اذ كنا قد اتينا
على جميع ذلك فى كتابنا اخبار الزمان والاوسط مع ذكر سيرة
وفتوحه وما كان من امره ولاردشير بن بابك كتاب يعرف بكتاب

Ardéchir combattit pendant douze ans les chefs des Satrapies. Les uns lui adressèrent des messages, et, redoutant son ressentiment, le reconnurent pour roi; ceux qui refusèrent de le reconnaître furent attaqués et dépossédés. Le dernier chef rebelle qui périt ainsi fut un roi nabatéen, nommé Baba, fils de Bardina, qui était maître d'une partie de l'Irak et du château d'Ibn-Hobeïrah. Le roi Ardawân eut ensuite le même sort, et Ardéchir prit alors le titre de *chahân-chah*, c'est-à-dire roi des rois. La mère de Sassân l'Ancien descendait des captifs israélites, et était fille de Sanal. Nous ne parlerons pas ici des rapports qu'Ardéchir eut, au commencement de son règne, avec un pieux personnage du sang royal, nommé Bicher, et qui appartenait à la secte des Platoniciens, c'est-à-dire à l'école de Socrate et de Platon; nous en avons déjà fait mention dans nos Annales historiques et dans l'Histoire moyenne; on y trouvera aussi le récit détaillé des guerres, des victoires et de la vie d'Ardéchir.

الكرنامج فيه ذكر اخباره وحروبه ومسيره فى الارض وسيره وكان
مما حفظ من وصية اردشير لابنه سابور عند نصبه اياه للملك
ان قال له يا بنى ان الدين والملك اخوان لا غنى لواحد منهما
من صاحبه فالدين أسّ الملك والملك حارسه وما لم يكن له
اس فمهدوم وما له يكن له حارس فضائع وكان مما حفظ من
مكاتبة اردشير لخواصّ من انواع رعيته وعماله من اردشير بهمن
ملك الملوك الى الكتّاب الذين بهم تدبير المملكة والفقهآء
الذين هم عماد الدين والاساورة الذين هم حماة الحرب والى
الحرّاثين الذين هم عمّارة البلاد سلام عليكم نحن بحمد الله
صالحون وقد رفعنا اتاوتنا عن رعيتنا بفضل رأفتنا ورحمتنا ونحن

Ce roi est l'auteur d'un livre intitulé *Karnamedj* [1], dans lequel il raconte lui-même ses guerres, ses expéditions et tout ce qui concerne son règne. Voici, tels que le temps les a conservés, les conseils qu'il adressa à son fils Sabour en le faisant monter sur le trône: « Sachez, ô mon fils, que la religion et la royauté sont deux sœurs qui ne peuvent exister l'une sans l'autre, car la religion est la base de la royauté, et la royauté la protectrice de la religion. Tout édifice qui ne repose pas sur une base s'écroule, tout ce qui n'est pas protégé périt. »

On a conservé une des lettres qu'Ardéchir écrivait à ses officiers et à ses agents: « Ardéchir Bahman, roi des rois, aux secrétaires qui ont l'administration des affaires, aux docteurs, qui sont les soutiens de la religion, aux *asawirehs*, qui défendent l'État, aux laboureurs, qui lui donnent la fécondité, salut! Fidèle, grâce à Dieu, aux lois de l'équité, nous abolissons l'impôt que payaient nos peuples, afin de leur prouver notre humanité et notre bon vouloir. Nous vous adressons un conseil qui doit rester gravé dans votre

Ardéşir on iki yıl boyunca Satraplıkların liderleriyle savaştı. Bazıları ona mesajlar gönderdi ve kızgınlığından korkarak onu kral olarak tanıdı; onu tanımayı reddedenler saldırıya uğradı ve mülksüzleştirildi. Bu şekilde ölen son isyancı lider, Irak'ın bir kısmının ve İbn-Hobeyrah kalesinin efendisi olan Bardina oğlu Baba adında bir Nebati kralıydı. Kral Ardawân da aynı kaderi yaşadı ve Ardéşir, Şahân-Şah, yani kralların kralı unvanını aldı. Yaşlı Sassân'ın annesi İsrail esirlerinin soyundandı ve Sanal'ın kızıydı. Burada Ardéşir'in, saltanatının başlangıcında, Platoncuların mezhebine, yani Sokrates ve Sokrates'in ekolüne mensup olan Bişer adlı kraliyet soyundan dindar bir şahsiyetle olan ilişkilerinden bahsetmeyeceğiz. Platon; Tarihsel Yıllıklarımızda ve Orta Tarih'te bundan daha önce bahsetmiştik; Ayrıca Ardéşir'in savaşları, zaferleri ve yaşamına ilişkin ayrıntılı bir anlatım da bulacağız. Bu kral, savaşlarını, seferlerini ve hükümdarlığıyla ilgili her şeyi anlattığı Karnamec adlı bir kitabın yazarıdır. İşte, zamanın onları koruduğu, tahta çıktığı sırada oğlu Sabur'a verdiği öğüt: “Bil, ey oğlum, din ve hükümdarlık, biri olmadan diğeri olmadan var olamayacak iki kız kardeştir, çünkü din, bir bütündür. Kraliyetin temelidir ve kraliyet, temele dayanmayan her bina çöker, dayanmayan her şey, korunmayan yok olur." Ardéşir'in subaylarına ve ajanlarına yazdığı mektuplardan birini elimizde sakladık: “Kralların kralı Ardéşir Bahman, işlerin idaresini üstlenen katiplere, dinin savunucusu doktorlara (Alimlere) , asavirlere, Devleti savunan, ona bereket veren emekçilere selam olsun! İnançlı, Allah'a şükür, adalet kanunları sayesinde, insanlığımızı ve iyi niyetimizi onlara kanıtlamak için halkımızın ödediği vergiyi kaldırıyoruz.

كاتبون اليكم بوصية فاحفظوها لا تستشعرون للحقد فيدهكم
العدو ولا تحبوا الاحتكار فيشملكم القحط وكونوا لابنآء السبيل
ماوىً وتوءوا غدا فى المعاد وتزوّجوا فى الاقارب فانه امسّ للرحم
واقرب للنسب ولا تركنوا الى الدنيا فانها لم تدم لاحد ولا
تهتموا لها فلن يكون الا ما شآء الله تعالى ولا ترفضوها مع ذلك
فان الاخرة لا تنال الا بها وكتب اردشير الى بعض عماله بلغنى
انك تؤثر اللين على الغلظة والمودّة على الهيبة والجبن على الجرأة
فليشتدّ اوّلك ويلين اخرك ولا تخلين قلبا من هيبة ولا تعطلنه
من مودّة ولا يبعد عليك ما اقول لك فانهما يتجاوران ثم ملك
بعد اردشير ابنه سابور فكان ملكه ثلاثا وثلثين سنة[1] وكانت له

mémoire : Ne cédez pas à la haine afin de ne pas donner prise sur vous à vos ennemis; renoncez à l'appât des monopoles pour éviter la disette; accordez l'hospitalité aux voyageurs; amassez des provisions pour l'avenir. Épousez vos proches parentes, afin de resserrer les liens de la famille. Ne vous fiez pas aux biens de ce monde, car ils sont passagers; ne les recherchez pas avec inquiétude, puisque tout dépend de la volonté de Dieu; mais ne renoncez pas non plus à ce monde, car c'est par lui que vous obtiendrez les récompenses de la vie future. »

Il écrivit à un autre de ses lieutenants : « J'ai appris que vous préférez employer la douceur plutôt que la violence, l'amitié au lieu de l'intimidation, et la timidité au lieu de l'audace. Usez d'abord de sévérité afin de pouvoir revenir ensuite à la douceur. Sachez inspirer à tous les cœurs le respect et l'affection, et n'oubliez pas que ces deux sentiments s'allient l'un à l'autre. »

Sabour succéda à son père Ardéchir et régna trente-trois ans. Il fit la guerre à plusieurs rois, créa des provinces et

حروب مع كثير من ملوك العالم وبنا كورا ومصّر مدنا نسبت
اليه كنسبة ما ينسب من الكور والمدن الى ابيه والعرب تلقبه
بسابور الجنود وفى ايامه ظهر مانى وقال بالاثنين فرجع سابور
عن المجوسية الى مذهب مانى والقول بالنور والبراءة من الظلمة
ثم عاد بعد ذلك الى دين المجوسية ولحق مانى بارض الهند
لاسباب اوجبت ذلك قد اتينا على ذكرها فيما سلف من
كتبنا وكتب ملك الروم الى سابور بن اردشير اما بعد فقد
بلغنى من سياستك لجندك وضبطك ما تحت يدك وسلامة
اهل مملكتك بتدبيرك ما احببت ان اسلك فيه طريقتك
واركب مناهجك فكتب اليه سابور نلت ذلك بثمان خصال لم
اهزل فى امر ونهى قط ولم اخلف وعدا ولا وعيدا وحاربت

bâtit des villes auxquelles il donna son nom, comme son père avait donné le sien à celles qu'il fonda. Les Arabes l'ont surnommé *Sabour el-Djunoud*. Ce fut sous son règne que parut Manès, l'auteur du dualisme. Sabour abjura la religion des mages pour embrasser cette secte et les doctrines qu'elle professait sur la lumière et le moyen de combattre le principe des ténèbres; mais il revint plus tard au culte de ses ancêtres, et Manès, pour des motifs que nous avons rapportés dans nos récits précédents, dut se réfugier dans l'Inde.

Le roi de Byzance écrivit à Sabour : « Les rapports qui m'ont été faits de la discipline qui règne dans votre armée, de la vigueur de votre pouvoir, et de la sécurité dont vos peuples jouissent sous votre gouvernement, me font désirer de suivre la même voie et de marcher sur vos traces. » Sabour lui répondit : « J'ai obtenu ce résultat grâce aux huit règles que voici : Je n'ai jamais plaisanté avec l'exécution des lois; je n'ai jamais failli à mes promesses ou à mes menaces; j'ai fait la guerre pour enrichir mon royaume et non

Size hafızanızda kazınması gereken bir tavsiye gönderiyoruz: Üzerinizdeki kontrolü düşmanlarınıza bırakmamak için nefrete teslim olmayın; kıtlığı önlemek için tekellerin cazibesinden vazgeçin; gezginlere konukseverlik gösterin; gelecek için erzak depolayın. Aile bağlarını güçlendirmek için yakın akrabalarınızla evlenin. Dünya malına güvenme; çünkü onlar geçicidir; onları endişeyle aramayın, çünkü her şey Allah'ın iradesine bağlıdır; ama bu dünyadan da vazgeçmiyorsun, çünkü gelecek yaşamın ödüllerini ancak bu sayede elde edeceksin." Bir başka teğmenine şöyle yazdı: "Şiddet yerine nezaketi, dostluk yerine dostluğu kullanmayı tercih ettiğinizi öğrendim. Cesaret yerine gözdağı ve çekingenlik. Önce ciddiyeti kullanın ki, daha sonra yumuşaklığa dönebilesiniz. Tüm kalplerde saygı ve sevgi uyandırmayı bilin ve bu iki duygunun birbiriyle birleştiğini unutmayın." Sabur, babası Ardéşir'in yerine geçerek otuz üç yıl saltanat sürdü. Birçok kralla savaş yaptı, vilayetler kurdu ve Babasının kurduğu şehirlere verdiği gibi kendi adını verdiği şehirler inşa etti. Araplar ona Sabur el-Cunud adını taktı. Düalizmin yazarı Manes, hükümdarlığı sırasında ortaya çıktı ve bu mezhebi ve onun ışıkla ilgili öğretilerini ve atalarının ve Manes'in karanlığa tapınma ilkesiyle mücadele etme araçlarını benimsemek için Magi dininden vazgeçti. Daha önceki hikâyelerimizde aktardığımız nedenlerle Hindistan'a sığınmak zorunda kalan Bizans kralı Sabur'a şunları yazmıştı: “Raporlar şöyle. Ordunuzda hüküm süren disiplinin, gücünüzün kuvvetinin ve halkınızın yönetiminiz altında sahip olduğu güvenliğin bana verilmesi, bende aynı yolu takip etme ve sizin ayak izlerinizi takip etme isteği uyandırıyor." Sabur cevap verdi: “Bu sonucu şu sekiz kural sayesinde elde ettim: Kanunların uygulanmasıyla hiçbir zaman şaka yapmadım; Ne sözlerimde ne de tehditlerimde asla başarısız olmadım; Ben savaşı

hırslarımı tatmin etmek için değil, krallığımı zenginleştirmek için yaptım; Tebaalarıma acelecilikten uzak bir güven aşıladım.

للغنى لا للهوى واجتلبت قلوب الناس ثقةً بلا جراءة وخوفًا
بلا مقت وعاقبت للذنب لا للغضب وهممت بالقوت وحسمت
الفضول ويقال ان سابور كتب الى بعض عماله اذا استكفيت
رجلا فاسنِ رزقه وشدّ بصالح الاعوان عضده واطلق بالتدبير
يده ففي استنآء رزقه حسم طمعه وفي تقويته بالاعوان ثقل
وطأته على اهل العدوان وفي اطلاق يده بالتدبير ما اخافه
عواقب الامور ثم قِفْه من امره على ما له ندبته ليمتثله اماما
ويحفظه كلاما فان وقع امره بما قد رسمت فاليه غرضك واوجب
زيادته عليك وان حاد عن امرك علقته حجتك وانطلقت
بالعقوبة عليه يدك والسلام وعهد سابور بن اردشير الى ولده

pour satisfaire mon ambition; j'ai inspiré à mes sujets une confiance exempte de témérité. J'ai su me faire craindre sans me faire haïr; j'ai puni pour réprimer le crime et non pour satisfaire ma colère. J'ai assuré l'existence du peuple et retranché le superflu. » On attribue à Sabour la lettre suivante qu'il adressa à un de ses lieutenants : « Quand tu es satisfait d'un agent, élève son salaire, fortifie son action par d'utiles secours, et respecte l'indépendance de ses fonctions. En augmentant son salaire, tu réprimes son avidité, les auxiliaires que tu lui donnes l'empêchent de recourir aux ennemis de l'État, et l'indépendance de ses actes lui en fait redouter les conséquences. Examine ensuite sa conduite d'après les ordres et les conseils qu'il devait suivre; si tu la trouves conforme à tes instructions, tu as en lui l'agent qu'il te fallait et tu dois faire encore plus de cas de lui. Au contraire, s'il t'a désobéi, tu as en main les preuves de sa culpabilité et tu es libre de le châtier. »

Voici les conseils que Sabour laissa en mourant à son

هرمز ومن تلاه من الملوك بعده اجعلوا علو اخلاقكم كعلو
اخطاركم وارتفاع كرمكم كارتفاع همكم وفضل سعيكم كفضل
جدكم وقيل ان ملك سابور كان احدى وثلثين سنة ونصفا
وثمانية عشر يوما ثم ملك بعد سابور ابنه هرمز الملقب بالبطل
فكان ملكه سنة وقيل اثنين وعشرين شهرا وبنا مدينة رام
هرمز من كور الاهواز وكتب الى بعض عماله لا يصلح لسدّ الثغور
وقود الجيوش وابرام الامور وتدبير الاقالم الا رجل تكاملت فيه
خمس خصال حزم يتيقن به عند موارد الامور حقائق مصادرها
وعلم تجبه عن التهوّر في المشكلات الا عند تجلّي فرصتها
وشجاعة لا تنقضها الملمات بتواتر حوائجها وصدق في الوعد

fils Hormuz et à tous ses successeurs : « Que la grandeur de votre caractère réponde à la grandeur de vos pensées; que votre générosité soit au niveau de vos desseins, et que la noblesse de vos actes réponde au but que vous vous proposez. » Sabour régna, dit-on, pendant trente et un ans, six mois et dix-huit jours.

Son fils Hormuz, surnommé *le Héros*, lui succéda, régna un an, ou, selon d'autres, vingt-deux mois, et bâtit la ville de Ram-Hormuz, qui dépend de la province d'el-Ahwaz. C'est Hormuz qui écrivait à un de ses officiers : « La garde des frontières, la discipline militaire, l'administration et le gouvernement du royaume, ne peuvent être confiés qu'à celui qui réunit les cinq qualités suivantes : La prudence qui, dès le début des événements, en prévoit clairement l'issue; l'habileté qui écarte les entreprises difficiles, à moins que l'opportunité n'en soit manifeste; le courage qu'une suite de désastres ne peut abattre; une observation si rigoureuse de la parole donnée que personne n'en mette en doute

Kendimden nefret ettirmeden, kendimi nasıl korkutacağımı biliyordum; Suçu bastırmak ve öfkemi tatmin etmemek için cezalandırdım. Halkın varlığını sağladım, gereksizleri ortadan kaldırdım. Teğmenlerinden birine yazdığı şu mektup Sabur'a atfedilir: "Bir temsilciden memnun kaldığınızda maaşını artırın, eylemini faydalı yardımlarla güçlendirin ve görevlerinin bağımsızlığına saygı gösterin. Maaşını arttırırsanız baskı altına alırsınız. açgözlülüğü, ona verdiğiniz yardımcılar onun Devlet düşmanlarına başvurmasını engelliyor, eylemlerinin bağımsızlığı da sonuçlarından korkmasına neden oluyor, uyması gereken emirlere ve tavsiyelere göre davranışı; eğer talimatlarınızla tutarlı buluyorsanız, ihtiyacınız olan temsilci ondadır ve ona daha da fazla dikkat etmelisiniz, eğer size itaatsizlik ederse, elinizde demektir. Suçluluğunun kanıtlarını bulursanız onu cezalandırmakta özgürsünüz." Sabur'un ölürken oğlu Hürmüz'e ve tüm haleflerine bıraktığı nasihat şudur: "Karakterinizin büyüklüğü, düşüncelerinizin büyüklüğüne karşılık versin; cömertliğiniz tasarılarınız düzeyinde olsun; Eylemleriniz aklınızdaki hedefi karşılıyor." Sabur'un otuz bir yıl altı ay on sekiz gün hüküm sürdüğü söyleniyor. Kahraman lakaplı oğlu Hürmüz onun yerine geçti, bir yıl, diğerlerine göre yirmi iki ay hüküm sürdü ve el-Ahvaz vilayetine bağlı Ram-Hürmüz şehrini kurdu. Subaylarından birine yazan Hürmüz'dü: "Sınırların korunması, askeri disiplin, krallığın yönetimi ve idaresi, yalnızca şu beş niteliği bir araya getiren kişiye emanet edilebilir: Basiret, olayların başlangıcı, sonucu açıkça öngören beceri; fırsat ortaya çıkmadıkça, bir dizi felaketin bu kadar titiz bir konuşma gözlemini yenemeyeceği cesaret; iyi mali yönetimin kolaylaştırdığı cömertliği kimsenin sorgulamadığı göz önüne alınmasını sağlar."

والوعيد يوثق بوفائه بهما وجود يهون عليه بتدبير الاموال
فى حقّها ثم ملك بعده بهرام بن هرمز ثلاث سنين وكانت له
حروب مع ملوك الشرق وقد ذكر ان بهرام اتاه مانى بن يزيد[1]
تلميذ قاردون فعرض عليه مذاهب الثنوية فاجابه احتيالا
منه عليه الى ان احضر دعاته المتفرقين فى البلاد من اصحابه
الذين يدعون الناس الى مذاهب الثنوية فقتله وقتل الرؤسا
من اصحابه وفى ايام مانى هذا ظهر اسم الزنادقة الذى اليها
اضيفت الزندقة وذلك ان الفرس حين اتاهم زرادشت بن
اسبيمان على حسب ما قدمنا من نسبه فيما سلف من هذا
الكتاب بكتابهم المعروف بالبستاه باللغة الاولى من الفارسية وعمل
له التفسير وهو الزند وعمل لهذا التفسير شرحا سماه البازند

l'exécution; la générosité que facilite une bonne administration des finances. »

Le règne de son successeur Bahram, fils d'Hormuz, dura trois ans et fut signalé par une guerre contre les rois de l'Orient. On rapporte que Manès, fils de Yezid, et disciple de Kardoun (Cédron), invita Bahram à embrasser les doctrines du dualisme. Le roi feignit de les adopter, jusqu'à ce qu'il eût réuni les missionnaires ses disciples qui répandaient cette religion dans le monde; puis il fit périr Manès avec les chefs de sa doctrine. C'est du vivant de Manès que fut créé le mot *zendik*, qui a donné naissance au *zendekeh* (manichéisme). En voici l'explication : Zeradecht, fils d'Espiman, ainsi que nous l'avons déjà dit en parlant de sa généalogie, avait apporté aux Perses le livre *Bestah*, rédigé dans leur ancienne langue. Il en donna un commentaire qui est le *Zend*, et il ajouta ensuite à ce commentaire une glose qu'il nomma *Bazend*. Ainsi, le Zend contenait l'explication

على حسب ما قدمنا وكان الزند بيانا لتأويل المتقدم المنزل
وكان من اورد فى شريعتهم شيا يخالف المنزل الذى هو البستاه
وعدل الى التأويل الذى هو الزند قالوا هذا زندى اضافةً له
الى التأويل وانه منحرف عن الظواهر من المنزل الى تأويل هو
بخلاف التنزيل فلما ان جاءت العرب اخذت هذا المعنى من
الفرس فقالوا زنديق واعربوه والثنوية هم الزنادقة ولحق بهاؤلآء
سائر من اعتقد القدم وابى حدوث العالم ثم ملك بهرام بن
بهرام فكان ملكه سبع عشرة سنة وقيل غير ذلك واقبل فى اول ملكه
على القصف واللذات والصيد والنزه لا يفكر فى ملكه ولا ينظر
فى امور رعيته واقطع الضياع لخواصّه ومن لاذ به من خدمه
وحاشيته فخربت الضياع وخلت من عمّارها وسكنوا الضياع

du premier livre révélé. Plus tard, tous ceux qui, dans cette religion, s'écartèrent du *Bestah* ou livre révélé, pour se conformer au Zend, c'est-à-dire au commentaire, furent appelés *zendi*, du nom de ce commentaire; ce qui signifiait qu'ils s'éloignaient de la lettre même du texte révélé pour adopter le sens du commentaire, par opposition avec ce texte. Les Arabes, à leur tour, prirent ce terme aux Persans et le déclinèrent sous la forme *zendik*. Le mot *zendik* désigna alors les dualistes et tous ceux qui professaient la croyance en l'éternité du monde et niaient la création.

Bahram, fils de Bahram, régna ensuite pendant dix-sept ans; mais on n'est pas d'accord à cet égard. Dès le début de son règne, il s'adonna à la mollesse et au plaisir, et consacra à la chasse et aux divertissements le temps que réclamaient les affaires du royaume et les intérêts de ses sujets. Il partagea les terres cultivées entre ses officiers, ses serviteurs et les créatures qui l'entouraient. L'agriculture languit faute de bras; les courtisans s'étant emparés des principaux

Halefi Hürmüz'ün oğlu Bahram'ın hükümdarlığı üç yıl sürdü ve Doğu krallarına karşı yapılan bir savaşa damgasını vurdu. Yezid'in oğlu ve Kardun'un (Kedron) öğrencisi Manes'in Bahram'ı düalizm doktrinlerini benimsemeye davet ettiği bildiriliyor. Kral, bu dini dünyaya yayan misyonerleri ve müritleri bir araya getirene kadar onları benimsiyormuş gibi davrandı; daha sonra doktrininin liderleriyle birlikte Manes'i öldürdü. Zendekeh'i (Maniheizm) doğuran zendik kelimesi Manès'in yaşamı sırasında yaratıldı. Açıklaması şu: Espiman oğlu Zeradeşt, daha önce soyağacından bahsederken söylediğimiz gibi, Perslere kendi kadim dillerinde yazılmış Bestah kitabını getirmişti. Onun üzerine Zend diye bir şerh vermiş ve sonra bu şerh'e Bazend adını verdiği bir şerh eklemiştir. Böylece Zend, vahyedilen ilk kitabın açıklamasını içeriyordu. Daha sonra bu dinde Bestah'tan veya vahyedilen kitaptan ayrılarak Zend'e yani tefsire uyan herkese bu tefsirin isminden dolayı zendi denildi; bu da onların, bu metnin aksine, yorumun anlamını benimsemek için vahyedilen metnin lafzından uzaklaştıkları anlamına geliyordu. Araplar ise bu terimi İranlılardan alıp zendik şeklinde reddetmişlerdir. Zendik kelimesi daha sonra düalistleri ve dünyanın sonsuzluğuna inandığını iddia eden ve yaratılışı reddeden herkesi tanımlıyordu. Behram'ın oğlu Behram daha sonra on yedi yıl hüküm sürdü; ama bu konuda aynı fikirde değiliz. Saltanatının başlangıcından itibaren kendini zevke ve zevke vermiş, krallığın işlerinin ve tebaasının çıkarlarının gerektirdiği zamanı avlanmaya ve eğlenceye ayırmıştı. Ekili toprakları memurları, hizmetkarları ve etrafındaki canlılar arasında paylaştırdı. Tarım, işçi eksikliği nedeniyle zayıflıyor; saray mensupları ana toprakları ele geçirmiş, kültür kendi toprakları dışında her yerde boşa gitmiş ve bakanların bu gözdelere karşı kayıtsızlığı onları her türlü vergiden muaf

tutmuştu. Yetki tamamen bakanlara bırakıldı; devletin refahı ve mali durumu azaldı ve ordu zayıfladı ya da yoksulluk yüzünden yok oldu.

المتعززة فقلّت العمارة الا ما اقطع من الضياع واسقط عنهم
المطالبة بالخراج فمايلة الوزرآء خواصّ الملك وكان تدبير الملك
مفوّضا الى الوزرآء فخربت البلاد وقلّت العمارة وقلّ ما فى بيوت
الاموال وضعف القوى من الجنود وهلك الضعيف منهم فلما
كان فى بعض الايام ركب الى بعض منتزهاته وصيده فجنّه الليل
وهو يسير نحو المدائن وكانت ليلة قمراء فدعا بالموبذ لامرٍ
خطر بباله فلحق به وسايره واقبل عليه يحادثه مستخبرا عن
بعض سير اسلافه فتوسطوا فى سيرهم بين خرابات فى امهات
الضياع قد خربت فى ملكه لا انيس بها الا البوم واذا بوم
يصيح واخر يجاوبه من بعض تلك الخرابات فقال الملك للموبذ
أترى احدا من الناس أُعطى فهم منطق هذا الطير المصوت

domaines, la culture dépérit partout, excepté dans leurs terres, et la complaisance des ministres envers ces favoris les exempta de tout impôt. L'autorité fut entièrement laissée aux ministres; la prospérité et les finances de l'État diminuèrent, et l'armée s'affaiblit ou fut décimée par la misère.

Un jour Bahram était allé chasser dans un de ses parcs de plaisance. La nuit venue, et tandis qu'à la clarté de la lune il se dirigeait vers Médaïn, il désira entretenir le mobed sur une certaine affaire. Le mobed se mêla au cortége du roi, et répondit aux questions que ce prince lui adressait touchant l'histoire des rois ses prédécesseurs. Sur leur route, ils traversèrent les ruines de riches bourgades dont l'abandon était tout récent; elles étaient désertes et n'avaient pour habitants que des hiboux dont le chant se répondait au milieu des décombres. Le roi dit alors au mobed : « Connais-tu un homme qui ait le pouvoir de comprendre le langage de cet oiseau qui chante dans le silence des nuits? » — « Sire,

فى هذا الليل الهادئ فقال له الموبذ انا ايها الملك ممن قد
خصّه الله بفهم ذلك فاستفهمه الملك عما قال فاعلمه ان قوله
صحيح فقال له فما يقول هذا الطائر وما الذى يقول الاخر قال
الموبذ هذا بوم ذكر يخاطب بومة ويقول لها امتعينى نفسكِ
حتى يخرج بيننا اولاد يسبحون الله ويبقى لنا فى هذا العالم
عقبا يكثرون ذكرنا فاجابته البومة ان الذى دعوتنى هو لحظ
الاكبر والنصيب الاوفر فى العاجل والآجل الا اننى اشترط
عليك خصالا ان انت اعطيتنيها اجبتك الى ما دعوتنى اليه
وذلك ان تعطينى من خرابات امهات الضياع عشرين قرية مما
قد خرب فى ايام هذا الملك السعيد فقال له الملك فما الذى
قال لها الذكر قال الموبذ كان من قوله لها ان دامت ايام هذا
الملك السعيد جدّه اقطعتك مما يخرب من الضياع الف قرية

répondit le mobed, je suis un de ceux à qui Dieu a accordé ce don, » et sur une nouvelle question du roi, il ajouta : « Ce que dit cet oiseau est vrai. » — « Que dit-il donc, demanda le roi, et que lui répond son compagnon? » Le mobed continua : « Ce hibou est un mâle qui veut s'unir à une femelle, et il lui dit : Accepte-moi pour époux, afin que les petits qui naîtront de nous bénissent Dieu et perpétuent notre nom. Ce que tu me proposes, a répondu la femelle, est le plus cher de mes vœux et le sort le plus heureux que je puisse envier; mais je n'accepterai ta demande qu'à certaines conditions. D'abord, tu me donneras vingt villages choisis parmi les ruines des principaux domaines qui ont péri sous le règne du roi actuel. » — « Et qu'a répondu le mâle? » demanda le roi. — « Sire, reprit le mobed, voici la réponse du hibou : Si le règne de ce roi fortuné se prolonge, c'est bien mille villages que je pourrai te donner; mais

Bahram bir gün eğlence parklarından birinde ava çıktı. Gece olduğunda ve ay ışığında Medayn'e doğru giderken soyguncularla belli bir konu hakkında konuşmak istedi. soyguncu, kralın alayına karıştı ve bu prensin, kendisinden önceki kralların tarihiyle ilgili kendisine yönelttiği soruları yanıtladı. Yolda, yakın zamanda terkedilmiş zengin köylerin yıkıntılarını geçtiler; terk edilmişlerdi ve sakinleri olarak yalnızca şarkıları enkaz arasında yankılanan baykuşlar vardı. Kral daha sonra kalabalığa şöyle dedi: "Gecelerin sessizliğinde şarkı söyleyen bu kuşun dilini anlama gücüne sahip bir adam tanıyor musunuz?" — "Efendim" diye yanıtladı kalabalık, "Ben Tanrı'nın bu hediyeyi bahşettiği kişilerden biriyim" ve kraldan gelen yeni bir soru üzerine şunu ekledi: Bu kuşun söylediği doğru, "O zaman ne diyor? diye sordu kral ve arkadaşı ona ne cevap verdi? Kalabalık şöyle devam etti: "Bu baykuş, dişiyle birleşmek isteyen bir erkek ve ona şöyle diyor: Beni koca olarak kabul et ki, bizden doğacak yavrular Tanrı'yı kutsasın ve adımızı yaşatsın. Bana teklif etmen, diye yanıtladı kadın, en sevdiğim dileklerim ve kıskanabileceğim en mutlu kader, ama isteğini yalnızca belirli koşullar altında kabul edeceğim. Öncelikle bana seçilmiş yirmi köy vereceksin; şimdiki kralın hükümdarlığı sırasında yok olan başlıca bölgelerin kalıntıları arasında." — “Peki erkek ne cevap verdi?” krala sordu. "Efendim" diye yanıtladı kalabalık, "baykuşun cevabı şu: Eğer bu talihli kralın saltanatı devam ederse, size bin köy verebilirim ama onlarla ne yapmak istiyorsunuz?"

فما تصنعين بها قالت فى اجتماعنا ظهور النسل وكثرة الولد
فنقطع لكل ولد من اولادنا ضيعة من هذه الخرابات فقال لها
الذكر هذا اسهل امرٍ سألتنيه وايسر ما طلبتيه منى وقد
قدمت لك الوعد وانا مليء بذلك فهات ما بعد ذلك فلما
سمع الملك هذا الكلام[1] من الموبذ عمل فى نفسه واستيقظ من
نومه وفكر فيما خوطب به فنزل من ساعته وترجل الناس وخلا
بالموبذ فقال له ايها القيم بالدين والناصح للملك والمنبه على ما
اغفله من امور ملكه واضاعه من امر بلاده ورعيته ما هذا
الكلام الذى خاطبتنى به فقد حركت منى ما كان ساكنا
وبعثتنى على علم ما كنت عنه غابيا قال الموبذ صادفت من
الملك السعيد جدّه وقت سعد للعباد والبلاد فجعلت الكلام

مثلا وموقظا على لسان الطائر عند سؤال الملك اياى عما سأل
فقال له الملك ايها الناصح اكشف لى عن هذا الغرض الذى
اليه رميت والمعنى الذى اليه قصدت ما المراد منه والى ما ذا
يؤول قال الموبذ ايها الملك السعيد جدّه ان الملك لا يتم عزّه
الا بالشريعة والقيام لله تعالى بطاعته والتصرف تحت امره
ونهيه ولا قوام للشريعة الا بالملك ولا عزّ للملك الا بالرجال ولا قوام
للرجال الا بالمال ولا سبيل الى المال الا بالعمارة ولا سبيل الى
العمارة الا بالعدل والعدل الميزان المنصوب بين الخليقة نصبه
الربّ وجعل له قيما وهو الملك فقال الملك اما ما وصفت لحق
فابِنْ لى عما اليه قصدت واوضح لى فى البيان قال الموبذ نعم ايها
الملك عمدتُ الى الضياع فاقتزعتها من اربابها وعمّارها وهم ارباب

qu'en veux-tu faire? » — « De notre union, dit la femelle, sortira une nombreuse lignée d'enfants, et nous pourrons donner à chacun d'eux une portion de ces ruines. » — « Rien n'est plus simple et plus aisé que ce que tu me demandes, répond le mâle, et j'y souscris d'avance, car je regorge de biens de ce genre. Dis-moi ce que tu désires encore. » Le récit du mobed impressionna vivement le roi; il sortit du sommeil dans lequel il était plongé et réfléchit à ce qu'il venait d'entendre. Puis il s'arrêta, fit mettre pied à terre à son escorte, et prenant le mobed à part, il lui dit : « Gardien de la religion, toi dont les conseils ont fait voir à un roi les maux que son incurie causait à son royaume et à ses peuples, quel est donc le langage que tu m'as tenu? Tu as fait vibrer en moi une fibre endormie, et m'as inspiré le désir de connaître ce que j'avais oublié. » Le mobed répondit : « J'épiais auprès de Votre Majesté l'occasion d'être utile à ses sujets, et profitant des questions du roi, j'ai caché un

apologue et un avertissement dans le langage de cet oiseau. » — « Fidèle conseiller, lui dit le roi, découvre-moi le but que tu te proposes, révèle-moi le sens de tes paroles, afin que j'en connaisse le mobile et la portée. » — « Roi puissant, continua le mobed, la prospérité d'un royaume repose sur la loi, sur l'obéissance à Dieu et l'exécution de sa volonté. Le roi est le dépositaire de la justice et la fortune publique dépend du peuple. Mais le bonheur du peuple dépend de la bonne administration des finances, comme celles-ci dépendent de l'état florissant de l'agriculture. Or, l'agriculture n'existe pas sans la justice, et la justice est comme une balance placée par l'être suprême au milieu des hommes et dont la garde est confiée au roi. » — « Ton langage est celui de la vérité, dit Bahram, achève de m'éclairer sur ton dessein, et parle-moi avec une entière évidence. » — « Eh bien! Sire, ajouta le mobed, vous avez spolié les propriétaires et les fermiers qui fournissent l'impôt et nourrissent le trésor,

"Birliğimizden" dedi kadın, "çok sayıda çocuk gelecek ve her birine bu harabelerden bir pay verebileceğiz." "Hiçbir şey benden istediğinden daha basit ve daha kolay olamaz" diye cevap verir erkek, "ve ben buna şimdiden katılıyorum çünkü bu tür mallarla doluyum, bana hâlâ ne istediğini söyle." Mobed'in hikayesi kralı çok etkiledi; içinde bulunduğu uykudan uyandı ve az önce duyduklarını düşündü. Sonra durdu, muhafızlarını atından indirdi ve kalabalığı bir kenara çekerek ona şöyle dedi: "Sen, tavsiyeleriyle bir kralın dikkatsizliğinin krallığına ve halklarına yol açtığı kötülükleri görmesini sağlayan dinin koruyucusu, bu dil nedir? benimle konuştuğunu mu söyledin? İçimde uyuyan bir lifin titreşmesini sağladın ve bana neyi unuttuğumu bilme arzusunu ilham verdin." Mobed cevap verdi: "Tebaanıza faydalı olma fırsatı için Majestelerini gözetliyordum ve kralın sorularından yararlanarak bu kuşun dilinde bir özür ve uyarı sakladım." Sadık danışman, dedi kral ona, kendi kendine önerdiğin hedefi bana keşfet, sözlerinin anlamını bana açıkla ki onların amacını ve kapsamını bileyim." - "Kudretli kral, devam etti mobed, Bir krallığın refahı kanuna, Tanrı'ya itaate ve O'nun iradesinin yerine getirilmesine bağlıdır. Kral adaletin emanetçisidir ve halkın serveti halka bağlıdır. Ancak insanların mutluluğu, tarımın gelişen durumuna bağlı olduğu gibi, maliyenin de iyi yönetilmesine bağlıdır. Artık adalet olmadan tarım olmaz ve adalet, yüce varlığın insanların arasına koyduğu ve gözetimi krala emanet edilen bir terazi gibidir. Senin dilin gerçeğin dilidir, dedi Bahram, tasarının aydınlanmasını tamamla ve benimle tam delillerle konuş."

الخراج ومن توخذ منهم الاموال فاقطعتها الحاشية والخدم واهل
البطالة وغيرهم فعمدوا الى ما تحجل من غلاتها فاستعجلوا
المنفعة وتركوا العمارة والنظر فى العواقب وما يصلح الضياع
وسومحوا فى الخراج لقربهم من الملك ووقع الحيف على من بقى من
رباب الخراج وعمّار الضياع فانجلوا عن ضياعهم وخلوا ديارهم
وأووا الى ما تعزز من الضياع فسكنوها فقلّت العمارة وخربت
الضياع وقلّت الاموال وهلكت الجنود والرعية وطمع فى ملك
فارس من احاط بها من الملوك والامم لعلمهم بانقطاع الموادّ التى
بها يستقيم دعائم الملك فلما سمع الملك هذا الكلام من الموبذ
اقام فى موضعه ذلك ثلثا واحضر الوزرآء والكتّاب وارباب الدواوين
واحضرت الجرائد وانتُزعت الضياع من ايدى الخاصّة والحاشية

pour donner leurs biens à des hommes de rien, à des valets ou à des bouffons. Avides de jouir de ces biens et de dépenser leurs richesses, ils ont délaissé la culture, sans se soucier de l'avenir et de la prospérité de leurs domaines. La faveur que le roi leur accorde les a exemptés de payer l'impôt. Les autres propriétaires et les cultivateurs, réduits au dénûment, ont abandonné leurs champs et déserté leur pays, pour se réfugier et s'établir sur les terres privilégiées. La culture a langui; les fermes ont été ruinées; les sources de la richesse ont tari et la misère s'est étendue sur l'armée et sur le peuple; enfin, la conquête de la Perse a excité la convoitise des rois et des peuples voisins, encouragés par la chute de tout ce qui faisait la force de ce royaume. » Le roi, frappé de ce discours, s'arrêta pendant trois jours dans son campement; il assembla ses ministres, ses secrétaires et les membres des conseils. Les registres furent compulsés; on confisqua les propriétés abandonnées aux favoris et à

ورُدّت الى اربابها وحملوا على رسومهم السالفة واخذوا بالعمارة
وقوى من ضعف منهم فعمرت الارض واخصبت البلاد وكثرت
الاموال عند جباة الخراج وقويت الجنود وقطعت موادّ الاعدآء
وتحصنت الثغور واقبل الملك يباشر الامر بنفسه فى كل وقت من
الزمان وينظر فى امر خواصّه وعوامّه فحسنت ايامه وانتظم
ملكه حتى كانت تدعى ايامه بالاعياد لما عمّ الناس من الخصب
والافضال وشملهم من العدل ثم ملك بعده بهرام بن بهرام
ابن بهرام فكان ملكه الى ان هلك اربعة اشهر ثم ملك بعده
نرسى بن بهرام الملك بن بهرام البطل فكان ملكه سبع سنين
وقيل ونصفا ثم ملك بعده هرمز بن نرسى بن بهرام على ما
ذكرنا من النسب فكان ملكه سبع سنين وخمسة اشهر وذكر ابو

leur misérable entourage, pour les restituer à leurs véritables maîtres. Les anciennes coutumes furent restaurées; l'agriculture reprit son essor et la richesse succéda à la misère. La terre redevint féconde, les villes refleurirent; l'impôt remplit les caisses de l'État, et l'armée régénérée déjoua les espérances de l'ennemi et protégea les frontières. Bahram consacra ses veilles et son temps aux intérêts de ses sujets, petits et grands. Son règne fut si heureux, son administration si sage, que cette brillante période reçut le nom de *fêtes*, en souvenir du bonheur, des bienfaits et de la justice qu'il procura à son peuple.

Son successeur Bahram, fils de Bahram, fils de Bahram, mourut après un règne de quatre mois. Il fut remplacé par Narsi (Narsès), fils du roi Bahram, fils de Babram *le Héros;* son règne dura sept ans ou sept ans et demi, et il laissa la couronne à son fils Hormuz, dont nous avons déjà donné la généalogie. Hormuz régna sept ans et cinq mois. Selon

" Kuyu ! Efendim, diye ekledi mafya, vergi sağlayan ve hazineyi besleyen mal sahiplerini ve çiftçileri soyup, mallarını değersiz adamlara, uşaklara veya soytarılara verdiniz. Bu malların tadını çıkarma ve servetlerini harcama hevesiyle, ülkelerinin geleceği ve refahı hakkında endişe duymadan kültürü terk ettiler. Kralın onlara verdiği iyilik onları vergi ödemekten muaf tutuyordu. Yoksulluğa düşen diğer mülk sahipleri ve çiftçiler, ayrıcalıklı topraklara sığınmak ve yerleşmek için tarlalarını terk ettiler ve ülkelerini terk ettiler. Kültür zayıfladı; çiftlikler harap oldu; zenginlik kaynakları kurudu ve sefalet orduya ve halka yayıldı; Nihayet İran'ın fethi, bu krallığı güçlü kılan her şeyin yıkılmasıyla cesaretlenen komşu kralların ve halkların açgözlülüğünü harekete geçirdi." Bu konuşmadan etkilenen kral, kampında üç gün kaldı ve bakanlarını ve sekreterlerini topladı, meclis üyelerinin kayıtları incelendi, gözdelere bırakılan mallara ve onların perişan çevrelerine iade edilmek üzere el konuldu; gerçek efendiler geri geldi; tarım yeniden büyümeye başladı ve zenginlik yoksulluğun yerini aldı, vergiler devletin kasasını doldurdu ve yeniden canlanan ordu onları boşa çıkardı ve Bahram nöbetlerini korudu. Onun hükümdarlığı küçük ve büyük tebaasının çıkarları içindi. O kadar mutlu, yönetimi o kadar bilge ki, halkına sağladığı mutlulukların, faydaların ve adaletin anısına bu parlak döneme bayram adı verildi. Halefi Bahram'ın oğlu Bahram'ın oğlu Bahram, dört aylık bir saltanattan sonra öldü. Yerine Kahraman Babram'ın oğlu Kral Bahram'ın oğlu Narsi (Narses) getirildi; saltanatı yedi-yedi buçuk yıl sürdü ve tacı daha önce soyağacını verdiğimiz oğlu Hürmüz'e bıraktı. Hürmüz yedi yıl beş ay hüküm sürdü.

عبيدة معمر بن المثنى عن ملوك العجم ان كل من ذكرنا من
ملوك آل ساسان الى هذا الملك وهو هرمز بن نرسى كانوا
ينزلون جنديسابور من بلاد خوزستان وقد كان يعقوب بن
الليث الصفّار اراد سكنى جنديسابور متشبها بمن مضى من
ملوك آل ساسان الى ان مات بها وسنذكر فيما يرد من هذا
الكتاب من اخبار المعتمد خبر سكناه اياها ووفاته بها ثم ملك
بعد هرمز بن نرسى ابنه سابور بن هرمز وهو سابور ذو الاكتاف
فكان ملكه الى ان هلك اثنتين وسبعين سنة وخلفه ولده
جلاً فغلبت العرب على سواد العراق وقام الوزرآء بامر التدبير
وكانت حجرة العرب ممن غلب العراق ولد اياد بن نزار وكان يقال لها
طبق لاطباقها على البلاد وملكها يومئذ الحارث بن الاغرّ الايادى

Abou Obeïdah Mâmer, fils d'el-Motanni, qui cite Omar-Kesra, tous les rois sassanides dont nous venons de parler, jusqu'à Hormuz, fils de Narsi, résidaient à Djoundi-Sabour, dans le Khouzistân. Yâkoub, fils de Leit, le Saffaride, à l'exemple des rois de la famille de Sassan, voulut se fixer à Djoundi-Sabour et y mourir. Nous parlerons plus tard, en racontant l'histoire d'el-Môtamid (chap. CXXII), du séjour et de la mort de ce khalife à Djoundi-Sabour.

A Hormuz, fils de Narsi, succéda son fils Sabour qui a été surnommé *Dou'l-Aktaf;* il mourut après un règne de soixante et douze ans. Sabour était encore dans le sein de sa mère quand il fut proclamé héritier du trône. Les Arabes s'emparèrent, à cette époque, du Sawad de l'Irak, et l'autorité fut abandonnée aux ministres. La principale des tribus qui firent la conquête de l'Irak était la tribu de Yad, fils de Nizar, qui fut nommée *Tabak*, parce qu'elle couvrait tout ce pays. Elle avait alors pour chef el-Harit, fils d'el-Agarr

فلما بلغ سابور من السن ست عشرة سنة اعدّ اساورته للخروج
اليهم والايقام بهم وكانت اياد تصيف بالجزيرة وتشتى بالعراق
وكان فى جيش سابور رجل منهم يقال له لقيط فكتب الى اياد
شعرًا ينذرهم به ويعلمهم خبر من يقصدهم فقال

سلام بالصحيفة من لقيط الى من بالجزيرة من اياد
فان الليث ياتيكم دلاقا فلا يؤمنكم سوق النقاد
اتاكم منهمُ سبعون الفا يزجّون الكتائب كالجراد
على خيل نبيتكمُ فهذا اوان هلاككم كهلاك عاد

فلم يعنوا بكتابه وسراياهم تكرّ نحو العراق وتغير على السواد فلما
تجهز القوم نحوهم اعاد اليهم كتابا يخبرهم فيه ان القوم قد

el-Yadi. Sabour, dès qu'il eut atteint l'âge de seize ans, équipa ses Chevaliers (*Asawireh*) et se prépara à combattre les Arabes. Les Benou-Yad passaient l'été dans la Mésopotamie et l'hiver dans l'Irak; un de leurs compatriotes, Lakit, qui servait dans l'armée de Sabour, leur adressa le message suivant, pour éveiller leur vigilance et les informer de l'attaque qu'on méditait contre eux :

Lakit salue dans cette lettre les fils d'Yad qui habitent l'El-Djezireh.

Le lion est prêt à fondre sur vous; craignez de mener vos troupeaux au pâturage.

Vous êtes attaqués par soixante et dix mille soldats qui enveloppent les bataillons comme une nuée de sauterelles.

Redoutez, je vous le dis, ces cavaliers; car le moment est venu où vous périrez comme la tribu de Ad.

Cependant les Benou-Yad, méprisant cet avis, continuèrent leurs razias dans l'Irak et en ravagèrent la portion cultivée (*Sawad*). Lorsque les Perses eurent terminé leurs préparatifs, Lakit envoya à sa tribu une seconde lettre pour

Omar Kesra'dan alıntı yapan el-Motanni oğlu Abu Obeydah Mâmer'e göre, Narsi oğlu Hürmüz'e kadar az önce bahsettiğimiz tüm Sasani kralları Khuzistân'daki Cundi-Sabur'da ikamet ediyordu. Saffarid Leit'in oğlu Yâkub, Sassan ailesinin krallarını örnek alarak Cundi-Sabur'a yerleşip orada ölmek istedi. Daha sonra el-Môtamid'in (Bölüm CXXII) hikayesini anlatarak bu halifenin Cundi-Sabur'da kalışı ve ölümü hakkında konuşacağız. Narsi'nin oğlu Hürmüz'ün yerine Du'l-Aktaf lakaplı oğlu Sabur geçti; yetmiş iki yıllık saltanattan sonra öldü. Sabur, tahtın varisi ilan edildiğinde hâlâ annesinin rahmindeydi. Bu sırada Araplar Irak'ın Sevad'ını ele geçirdiler ve yetki bakanlara bırakıldı. Irak'ı fetheden kavimlerin başında, bütün ülkeyi kapsadığı için Tabak adı verilen Nizar oğlu Yad kabilesi geliyordu. Lideri o zamanlar el-Agarr el-Yadi'nin oğlu el-Harit'ti. Sabur, on altı yaşına gelir gelmez Şövalyelerini (Asawireh) donattı ve Araplarla savaşmaya hazırlandı. Benu-Yad yazı Mezopotamya'da, kışı da Irak'ta geçirdi; Sabur ordusunda görev yapan yurttaşlarından Lakit, dikkatlerini çekmek ve kendilerine karşı planlanan saldırı konusunda onları bilgilendirmek için onlara şu mesajı gönderdi: El-Cezire Aslan üzerinize saldırmaya hazır; Sürülerinizi otlağa götürmekten korkun. Taburları çekirge sürüsü gibi saran yetmiş bin askerin saldırısına uğruyorsunuz. Korkun, size söylüyorum, bu atlılar; Zira Ad kavmi gibi sizin de yok olacağınız zaman gelmiştir. Ancak Benu-Yad, bu tavsiyeyi dikkate almayıp Irak'a akınlarına devam ederek ekili kısmı (Sevad) talan etti. Persler hazırlıklarını tamamlayınca Lakit, kabilesine ikinci bir mektup göndererek onları Sabur'un ordusunun ayağa kalktığı ve sefere çıkmaya hazır olduğu konusunda uyardı. İşte o parçadan bir pasaj:

عسكروا وحشدوا لهم وانهم سائرون اليهم وكتب اليهم شعرًا منه

يا دار عبلة من تذكارها الجزعا هيجت لِيَ الهمّ والاحزان والوجعا
ابلغ اياداً واحلل فى سُراتهمُ انى ارى الرأى ان لم اُعصَ قد نصعا
الا تخافون قوما لا ابا لكمُ امسوا اليكم كأمثال الدبا سِرَعًا
لو انّ جمعهُمُ راموا لهدّتهم شمّ الشماريخ من ثهلان لا تصدعا
فقلّدوا امركم لله دَرُّكمُ رحب الذراع بامر الحرب مضطلعا

فاوقع بهم فعمّهم القتل وما افلت منهم الا نفر لحقوا بارض الروم وخلع بعد ذلك اكتاف العرب فسمى بذلك سابور ذو الاكتاف وقد كان معوية بن ابى سفيان راسل من بالعراق من

l'avertir que l'armée de Sabour était sur pied et prête à entrer en campagne. Voici un passage de cette pièce :

Ô maison de Ablah, ton cruel souvenir m'inspire de sombres et douloureuses pensées!

Avertissez les fils d'Yad et arrêtez leurs invasions. Mes prévisions, qu'elles soient écoutées ou non, sont certaines.

Ne redoutez-vous pas un ennemi sans pitié qui va fondre sur vous comme des sauterelles?

S'il vous attaque avec toutes ses forces, le parfum des fertiles palmiers de Tehlân ne vous arrivera plus.

Allons, à l'œuvre! et que Dieu vous protége! Vos bras sont assez vigoureux pour manier la lance.

Peu de temps après, les Perses tombèrent sur les Yadites et les exterminèrent; un petit nombre seulement put se réfugier dans le pays des Grecs. Sabour fit disloquer les épaules des prisonniers, et cette cruauté lui valut le surnom de *Dou'l-Aktaf*. Lorsque Moâwiah, fils d'Abou-Sofiân, entretenait des intelligences avec les Benou-Temim pour les lancer contre Ali, fils d'Abou Taleb, Ali en fut informé et

ATENEO BARCELONES Google

تمم ليثبوا بعلى بن ابى طالب رضه فبلغ ذلك عليا فقال فى بعض مقاماته فى كلام له طويل

ان حيًّا يرى الصلاح فسادا او يرى الغىّ فى الامور سدادا
لقريب من الهلاك كما اهلك سابور بالسواد اياداً

وقد كان سابور فى مسيره فى البلاد اتى على بلاد البحرين وفيها يومئذ بنو تميم فامعن فى قتلهم وهربت بنو تميم وشيخها يومئذ عمرو بن تميم بن مرة وله يومئذ ثلاث مائة سنة وكان يعلّق فى عمود البيت فى قفة قد اتخذت له فارادوا حمله فابى عليهم الا ان يتركوه فى ديارهم وقال انا هالك اليوم او غد وما ذا بقى لى من فُسحة العمر ولعل الله ينجيكم بى من صولة هذا الملك

dit à ce propos dans une longue pièce de vers qui fait partie de ses Séances :

Une tribu qui confond le bien et le mal et qui, dans sa conduite, prend l'erreur pour la vérité,

Périra bientôt de la mort que Sabour infligea aux Yadites dans le Sawad.

Sabour, poursuivant sa marche, arriva dans le Bahreïn, habité alors par les Benou-Temim. Cette tribu fut attaquée avec vigueur et dispersée. Son cheïkh, Amr, fils de Temim, fils de Morrah, était alors âgé de trois cents ans et se tenait dans une sorte de panier qui lui servait de siége et qu'on suspendait aux pieux de sa tente. Lorsque les Benou-Temim voulurent l'emmener, il refusa de quitter son pays et leur dit : « Je dois mourir aujourd'hui ou demain; car vous voyez bien que ma vie ne peut se prolonger longtemps. Mais Dieu se servira peut-être de moi pour vous soustraire à la fureur de ce roi déchaîné contre les Arabes. » Les Temimites le

Ey Ablah ailesi, zalim hafızan bana karanlık ve acı dolu düşünceler aşılıyor! Yad'ın oğullarını uyarın ve onların istilasını durdurun. Dinlense de dinlenmese de öngörülerim kesindir. Üzerinize çekirge gibi saldıracak acımasız bir düşmandan korkmuyor musunuz? Bütün gücüyle size saldırırsa Tahlan'ın bereketli palmiye ağaçlarının kokusu artık size ulaşamayacak. Haydi işe koyulalım! ve Tanrı sizi korusun! Kolların mızrağı tutacak kadar güçlü. Kısa bir süre sonra Persler Yaditlerin üzerine saldırdı ve onları yok etti; Yunanlıların ülkesine yalnızca küçük bir kısmı sığınabildi. Sabur mahkumların omuzlarını yerinden çıkardı ve bu zulüm ona Du'l-Aktaf lakabını kazandırdı. Abu-Sofiân'ın oğlu Moaviah, Benu-Temim'le, onları Abu Taleb'in oğlu Ali'ye karşı başlatmak için istihbarat sağladığında, Ali bundan haberdar oldu ve Sessions'ın bir parçası olan uzun bir ayette bundan bahsetti: İyiyle kötüyü birbirine karıştıran ve davranışlarında hatayı doğruluk sanan kabile, Sabur'un halka verdiği ölümle çok geçmeden yok olacak. Sevad'daki Yadiler. Yürüyüşüne devam eden Sabur, daha sonra Benu-Temim'in yaşadığı Bahreyn'e ulaştı. Bu kabile şiddetle saldırıya uğradı ve dağıtıldı. Morrah'ın oğlu Temim'in oğlu Amr o zamanlar üç yüz yaşındaydı ve çadırının kazıklarına asılan ve oturma yeri görevi gören bir tür sepetin içinde duruyordu. Benu-Temim onu götürmek istediğinde ülkesini terk etmeyi reddetti ve onlara şunları söyledi: "Bugün ya da yarın ölmeliyim; çünkü hayatımın uzun süremeyeceğini açıkça görüyorsunuz. Ama belki Tanrı sizi kurtarmak için benden yardım eder." Bu kralın Araplara karşı saldığı öfkeden."

المسلط على العرب فحلّوا عنه وتركوه على ما كان عليه فصبّحت
خيل سابور الديار فنظروا الى اهلها وقد ارتحلوا ونظروا الى
قفة معلقة فى شجرة فسمع عمرو صهيل الخيل ووقعها وهمهمة الرجال
فاقبل يصيح بصوت ضعيف فاخذوه وجاءوا به الى سابور فلما
وضع بين يديه نظر الى دلائل الهرم ومرور الايام عليه بيّنا
فقال سابور من انت ايها الفانى قال انا عمرو بن تميم بن مرة وقد
بلغتُ من العمر ما ترى وقد هرب الناس منك لاسرافك فى
القتل وشدة عقوبتك اياهم وآثرت الفناء على يديك ليبقى من
مضى من قومى ولعل الله ملك السموات والارض يجرى على
يديك فرجهم ويصرفك بما انت بسبيله من قتلهم وانا سائلك
عن امر ان انت اذنت لى فيه فقال سابور قل نسمع منك فقال

laissèrent donc où il était et s'éloignèrent. Bientôt les cavaliers de Sabour se répandirent dans le Bahreïn et recherchèrent les Arabes fugitifs; ils aperçurent ce panier suspendu à un arbre. Amr, lorsqu'il entendit le bruit des pas, le hennissement des chevaux et les clameurs confuses des soldats, poussa de faibles gémissements. On le fit prisonnier et on le conduisit en présence de Sabour. Le roi, à la vue de cet homme dont les traits révélaient une extrême vieillesse, lui dit: « Qui es-tu, vieillard décrépit? » Le cheïkh répondit: « Je me nomme Amr, fils de Temim, fils de Morrah, et tu vois à quel âge je suis parvenu. Ma tribu a échappé par la fuite à tes arrêts de mort et à la rigueur de tes châtiments; quant à moi, je consens à périr de ta main, pour sauver mes compatriotes fugitifs. J'espère que Dieu, roi du ciel et de la terre, fera de toi l'instrument de leur salut et te détournera de ta route sanglante. Me permets-tu de t'adresser une question? » — « Parle, dit Sabour, je t'écoute. »—Amr

عمرو وما الذى يحملك على قتل رعيتك ورجال العرب فقال سابور
اقتلهم لما ارتكبوا من بلادى واهل مملكتى قال عمرو فعلوا ذلك
ولستَ عليهم بقيّم فلما بلغتَ وقفوا عما كانوا عليه من الفساد
هيبةً لك قال سابور اقتلهم لانّا ملوك الفرس نجد فى مخزون
علمنا وما سلف من اخبار اوائلنا ان العرب ستُدال علينا وتكون
لهم الغلبة على مملكنا فقال عمر وهذا امر تتحققه ام تظنّه قال
بل اتحققه ولا بد ان يكون قال عمرو فان كنت تعلم ذلك فلم
تسئ الى العرب والله لان تُبقى على العرب وتحسن اليهم فيكافون
عند ادالة الدولة لهم قومك باحسانك فان انت طالت بك
المدة كافوك عند مصير الملك اليهم فيبقون عليك وعلى قومك

reprit: « Quel motif te porte à exterminer tes sujets, ces guerriers arabes? » — « Je veux, dit Sabour, les punir de leurs attaques contre mon royaume et mon peuple. » — « Il est vrai qu'ils ont agi ainsi, ajouta Amr; mais tu n'étais pas encore leur maître. Dès que tu es arrivé à l'âge viril, ils ont mis un terme à leurs déprédations, par respect pour toi. » — « Si je les fais périr, dit alors Sabour, c'est que moi et les rois de Perse qui m'ont précédé, nous avons vu dans nos sciences occultes et dans les archives de nos ancêtres que les Arabes seront nos successeurs et se rendront maîtres de notre empire. » — « Cet événement, demanda Amr, a-t-il pour vous le caractère de la certitude, ou est-ce une simple conjecture? » — « Nous le tenons pour certain, et il doit se réaliser infailliblement. » — « Si tu en as la conviction, ajouta Amr, n'opprime donc pas les Arabes. Par Dieu! si tu leur fais grâce, si tu les traites avec douceur, lorsqu'ils seront les maîtres, ils useront de la même bienveillance envers ta nation, en souvenir de tes bienfaits. Quelle que soit la durée de votre pouvoir, lorsqu'ils en hériteront, ils vous payeront de retour et

Bunun üzerine Temimliler onu olduğu yerde bırakıp gittiler. Kısa süre sonra Sabur'un atlıları Bahreyn'e yayıldı ve kaçak Arapları aradı; bu sepetin ağaca asılı olduğunu gördüler. Amr, ayak seslerini, at kişnemelerini ve askerlerin karışık haykırışlarını duyunca hafif inlemeler çıkardı. Onu esir alıp Sabur'un huzuruna çıkardılar. Yüzü son derece yaşlı olan bu adamı gören kral, ona: "Kimsin sen, yıpranmış ihtiyar?" Şeyh cevap verdi: "Benim adım Morrah oğlu Temim oğlu Amr ve hangi yaşa geldiğimi görüyorsunuz. Kabilem sizin ölüm cezalarınızdan ve cezalarınızın sertliğinden kaçarak kurtuldu; ben de yok olmaya razı oldum. Senin ellerinle, kaçak yurttaşlarımı kurtarmak için, göklerin ve yerin kralı olan Tanrı'nın seni ve seni kurtuluşuna vesile kılacağını umuyorsun, seni kanlı yolundan çevirecek, sana bir soru sormama izin verir misin? - "Konuş" dedi Sabur, "dinliyorum." Amr devam etti: "Sizi tebaanızı, bu Arap savaşçıları yok etmeye sevk eden sebep nedir?" — "Krallığıma ve halkıma yaptıkları saldırılardan dolayı onları cezalandırmak istiyorum" dedi Sabur. — “Böyle davrandıkları doğru,” diye ekledi Amr; “ama sen henüz onların efendisi değildin. Erginliğe ulaşır ulaşmaz sana olan saygılarından dolayı yağmalarına son verdiler.” - "Onları yok edersem" dedi Sabur, "bunun nedeni, ben ve benden önceki İran krallarının okült bilimlerimizde ve atalarımızın arşivlerinde Arapların bizim haleflerimiz olacağını ve bizi efendiler yapacaklarını görmüş olmamızdır. imparatorluğumuzun." - "Bu olay senin için kesinlik taşıyor mu, yoksa basit bir tahmin mi?" diye sordu Amr. "Bunu kesin olarak kabul ediyoruz ve şaşmaz bir şekilde gerçekleşmesi gerekiyor." — "Eğer buna inanıyorsanız," diye ekledi Amr, "Araplara zulmetmeyin. Vallahi, eğer onlara lütuf verirseniz, onlara yumuşak

davranırsanız, onlar efendi olduklarında, onlar da aynı iyiliği size karşı kullanırlar, millet, faydalarınızın anısına.

وان كان الامر حقا كما تقول فهو احزم فى الرأى وانفع فى العاقبة
وان كان باطلا فلم تتعجل الاثم وتسفك دماء رعيتك فقال سابور
الامر صحيح وهو كائن لكم والرأى ما قلت ولقد صدقت فى القول
ونصحت فى الخطاب فنادى منادى سابور بامان الناس ورفع السيف
والكلف عن قتلهم ويقال ان عمرًا بقى فى هذا العالم بعد ذلك
الوقت ثمانين سنة وقيل اقلّ من ذلك والله اعلم وسار سابور
نحو بلاد الشام ففتح المدن وقتل خلائق من الروم ثم طالبته
نفسه بالدخول الى ارض الروم متنكّرا ليعرف اخبارهم وسيرهم
فتنكّر وسار الى القسطنطنية فصادف وليمة القيصر قد اجتمع
فيها الخاصّ والعامّ منهم فدخل فى جملتهم وجلس على بعض

t'épargneront toi et ton peuple. Si, comme tu le crois, cet événement est inévitable, tu prendras, en agissant ainsi, le parti le plus sage et le plus utile pour l'avenir; s'il ne se réalise pas, ne te précipite pas dans le crime en versant le sang de tes sujets. » — « Ce que je t'ai annoncé est vrai, reprit Sabour, l'avenir est à vous. Quant à toi, tu as raison de me tenir ce langage, tes paroles sont sincères et tu m'as donné un sage conseil. » Puis Sabour fit proclamer un pardon général et défendit de tuer ou d'opprimer cette tribu. On croit que Amr vécut encore quatre-vingts ans après cet événement; d'autres donnent à sa vie une durée moindre. Dieu sait la vérité.

Sabour envahit ensuite la Syrie, en conquit les villes principales et fit périr un grand nombre de Grecs. Il eut la fantaisie de pénétrer, à la faveur d'un déguisement, dans le pays des Grecs, pour en étudier la situation et les mœurs. Il se déguisa dans ce but et arriva à Constantinople le jour même où l'empereur grec réunissait toute la ville dans un festin. Sabour entra avec la foule et prit place à une table.

موائدهم وقد كان قيصر امر مصوّرا اتى عسكر سابور فصوّر
صورته فلما جاء قيصر بالصورة امر بها فصُوّرت على آنية الشراب
من الذهب والفضة واتى من كان على المائدة التى عليها سابور
بكاس فنظر الى الصورة على الكاس وسابور مقابل له على المائدة
فعجب من اتفاق الصورتين وتقارب الشبيهين فقام الى الملك
فاخبره فامر فمثل بين يديه فسأله عن خبره فقال انا من
اساورة سابور استحققت العقوبة لامر كان منى فدعانى ذلك
الى الدخول فى ارضكم فلم يقبلوا ذلك منه وقُدّم الى السيف
فاقرّ فجعله فى جلد بقرة وسار قيصر فى جنوده حتى توسط العراق
وافتتح المدن وشنّ الغارات وعقر النخيل وانتهى الى مدينة

Or l'empereur grec avait un peu auparavant chargé un peintre d'aller dans le camp de Sabour et de faire le portrait de ce prince. Lorsque l'artiste se fut acquitté de sa mission, il rapporta ce portrait à l'empereur, qui le fit reproduire sur des vases d'or et d'argent. Un convive assis à la même table que Sabour avait apporté une coupe ornée de ce portrait. Considérant tour à tour cette image et le roi perse qui était assis en face de lui, il fut frappé de la ressemblance et de la conformité des traits. Il se hâta d'en informer l'empereur, qui se fit amener Sabour et lui demanda qui il était. Sabour répondit qu'il était un des chevaliers du roi perse, et qu'ayant encouru sa disgrâce, il avait cherché un refuge dans le pays des Grecs. Mais cette explication ne fut pas acceptée, et Sabour, menacé de mort, fut contraint de se faire connaître. L'empereur grec le fit enfermer dans une peau de vache; puis il se mit à la tête de ses troupes, pénétra dans le cœur de l'Irak, entra dans les places fortes, ravagea le pays et arracha les plantations de palmiers.

İktidarınız ne kadar uzun sürerse sürsün, onu miras aldıklarında size karşılığını verecekler, sizi ve halkını bağışlayacaklar. Eğer inandığınız gibi bu olay kaçınılmazsa, bu şekilde davranarak gelecek için en akıllıca ve en yararlı yolu izlemiş olursunuz; eğer gerçekleşmezse, tebaanızın kanını dökerek suça acele etmeyin, sana söylediklerim doğru, diye devam etti Sabur, gelecek senin. Sana gelince, bunu bana söylemekte haklısın, sözlerin samimi ve bana akıllıca öğütler verdin." Daha sonra Sabur genel bir af ilan etti ve bu kabilenin öldürülmesini veya zulmetmesini yasakladı. Amr'ın bu olaydan sonra seksen yıl daha yaşadığı sanılmaktadır; diğerleri onun hayatına daha kısa bir süre verir. Gerçeği Allah bilir. Sabur daha sonra Suriye'yi işgal etti, ana şehirleri ele geçirdi ve çok sayıda Yunanlıyı öldürdü. Durumunu ve geleneklerini incelemek için kılık değiştirerek Yunanlıların ülkesine girme fikri vardı. Bu amaçla kılık değiştirip, Yunan imparatorunun tüm şehri bir ziyafette topladığı gün Konstantinopolis'e geldi. Sabur kalabalığa katıldı ve bir masaya oturdu. Yunan imparatoru biraz önce Sabur'un kampına gidip bu prensin portresini yapması için bir ressamı görevlendirmişti. Sanatçı görevini tamamladığında bu portreyi imparatora geri getirmiş, imparator da onu altın ve gümüş vazolara çoğalttırmış. Sabur'la aynı masada oturan bir misafir, bu portreyle süslenmiş bir fincan getirmişti. Bu görüntüye ve karşısında oturan Pers kralına bakıldığında, yüz hatlarının benzerliği ve uyumu onu hayrete düşürmüştü. Hemen Sabur'u yanına getirten imparatora haber verdi ve ona kim olduğunu sordu. Sabur, Pers kralının şövalyelerinden biri olduğunu ve onun utancına maruz kaldıktan sonra Yunanlıların ülkesine sığındığını söyledi. Ancak bu açıklama kabul edilmedi ve ölümle tehdit edilen

Sabur, kendisini tanıtmak zorunda kaldı. Yunan imparatoru onu bir ineğin derisine kilitletmişti; daha sonra birliklerinin başına geçti, Irak'ın kalbine girdi, kalelere girdi, ülkeyi yakıp yıktı ve palmiye ağaçlarını yerle bir etti.

جندیسابور وقد تحصن بها وجوه فارس فنزل علیها وحضر
عید لهم فی تلك اللیلة وقد اشرفوا علی فتح المدینة فی صبیحتها
فاغفل الموکّلون امر سابور واخذ منهم الشراب وکان بالقرب من
سابور جماعة من اسارى الفرس فخاطبهم ان یحل بعضهم بعضا
وفکّهم وامرهم ان یصبوا علیه زقاقا من الزیت کانت هناك
ففعلوا فلان عنه الجلد وتخلص واتی المدینة وهم یتحارسون علی
سورهم فخاطبهم فعرفوه ورفعوه بالحبال الیهم وفتح ابواب خزائن
السلاح وخرج بهم ففرّقهم حول مواضع من الجیش والروم
قارّون مطمئنون فکبس الجیش عند ضرب النواقیس فاتوه
بقیصر اسیرًا فاستحیاه وابقی علیه وضم الیه من افلت من
القتل من رجاله فغرس قیصر بالعراق الزیتون بدلا مما عقره

Il arriva ainsi devant Djoundi-Sabour où les chefs perses s'étaient retranchés, et il en fit le siége. La veille du jour où les Grecs allaient pénétrer dans la ville étant une fête, les gardiens de Sabour se relâchèrent de leur surveillance et s'enivrèrent. Le roi exhorta les prisonniers perses qui partageaient sa captivité à se délivrer mutuellement de leurs liens; il ranima leur courage et leur ordonna de répandre sur lui une cruche d'huile qui se trouvait là. Le cuir s'amollit, et Sabour, dégagé de ses entraves, courut sous les murs de la ville, se fit connaître aux soldats qui les gardaient et fut hissé au moyen de cordes. Aussitôt il ouvrit les portes de l'arsenal et fit une sortie; il plaça ses troupes autour du camp grec qui était plongé dans la plus grande sécurité, et, à un signal donné par les cloches, les Perses se jetèrent sur l'ennemi et s'emparèrent de l'empereur. Sabour lui fit grâce de la vie, et, le réunissant aux soldats grecs qui avaient échappé au massacre, il lui ordonna de

من نخل العراق ولم یکن یعهد بالعراق الزیتون قبل ذلك وبنا
شاذروان مدینة تُشتر لنهرها والشاذروان هو المُسناة العظیمة
والسکر من الحجر والحدید والرصاص وغیر ما خرب فی اخبار
یطول ذکرها وانصرف قیصر نحو الروم وقد ذکر فی بعض الاخبار
ان سابور رتق قیصر وقطع اعصاب عقبیه او رقبهما وان الروم
لا ترتق دوابها ولا تلبس الخفاف المُعَقَّبة وفی ذلك یقول الحرث
ابن جندة[1] المعروف بالهرمزان

هُمُ ملکوا جمیع الناس طرًا وهُمْ رتقوا هرقلا بالسواد
وهُمْ قتلوا ابا قابوسَ غصبًا وهُمْ اخذوا البسیطة من ایاد

وفی فعل سابور وتغریره بنفسه فی دخوله الی ارض عدوه

remplacer les palmiers qu'il avait fait déraciner, par des plantations d'olivier, arbre jusqu'alors inconnu dans l'Irak. L'empereur grec bâtit aussi le *Chadrewân* sur le fleuve de Touchter; on nomme Chadrewân un grand réservoir et une digue construits en pierre, en fer et en plomb. Ce n'est qu'après avoir exécuté tous ces travaux, dont le récit exigerait de longs détails, que l'empereur obtint l'autorisation de rentrer dans ses États. Quelques historiens rapportent que Sabour ferra les pieds de son prisonnier après lui avoir fait couper ou cautériser les tendons, et que c'est pour cela que les Grecs ne ferrent pas leurs chevaux et ne portent pas de chaussures à talon. El-Harit, fils de Djandah, surnommé El-Hormuzân, a dit à ce propos :

Ce sont eux (les Perses) qui ont réuni tous les peuples sous leur domination, et ferré les pieds d'Héraclius dans le Sawad.
Ce sont eux qui ont fait périr Kabous, et enlevé le pays de Boçaïtah aux Benou-Yad.

Cette aventure de Sabour et l'imprudence avec laquelle il

Böylece Pers şeflerinin mevzilendiği Cundi-Sabur'un önüne geldi ve orayı kuşattı. Yunanlıların şenlik amacıyla şehre girecekleri gün, Sabur'un muhafızları gözetimi gevşeterek sarhoş oldular. Kral, esaretini paylaşan Pers mahkumlarını birbirlerinin bağlarından kurtarmaya teşvik etti; cesaretlerini tazeledi ve orada bulunan bir kavanoz yağı üzerine dökmelerini emretti. Deri yumuşadı ve kısıtlamalarından kurtulan Sabur, şehrin duvarlarının altından koştu, onları koruyan askerlere kendini tanıttı ve halatlarla yukarı çekildi. Hemen cephaneliğin kapılarını açtı ve bir çıkış yaptı; Birliklerini en büyük güvenlik altına alınmış olan Yunan kampının çevresine yerleştirdi ve çanların verdiği işaret üzerine Persler düşmanın üzerine atılarak imparatoru ele geçirdi. Sabur onu hayatı için affetti ve onu katliamdan kurtulan Yunan askerleriyle birleştirerek, söktüğü palmiye ağaçlarının yerine Irak'ta o zamana kadar bilinmeyen zeytin ağaçları dikmesini emretti. Yunan imparatoru ayrıca Tuşter nehri üzerinde Şadrewân'ı inşa etti; Şadrewân, taş, demir ve kurşundan yapılmış büyük bir rezervuar ve settir. İmparator, ancak anlatılması uzun ayrıntılar gerektiren tüm bu çalışmaları tamamladıktan sonra, Devletlerine dönme iznini aldı. Bazı tarihçiler, Sabur'un mahkumun tendonlarını kestikten veya dağladıktan sonra ayaklarına nal uyguladığını, bu nedenle Yunanlıların atlarına nal takmadığını ve yüksek topuklu ayakkabı giymediğini bildiriyor. El-Hürmüzân lakaplı Candah oğlu El-Harit bu konu hakkında şöyle demiştir: Bütün kavimleri kendi hakimiyetleri altında toplayanlar ve Sevad'da Herakleios'un ayaklarına nalbananlar (Persler) onlardır. Kabus'u yok eden ve Bosaitah ülkesini Benu-Yad'ın elinden alan onlardı.

متجسسا يقول بعض المتقدمين من الشعرآء من ابنآء فارس

وكان سابور صفوًا فى أرومته ... اختير منها فاعجى غير مختار
اذ كان بالروم جاسوسا يجول به ... حَزْمُ البرية من ذى كيدِ مكّار
فاستأسروه وكانت كبوةً عجبا ... وزلّةً سبقتْ من غير غفّار
واصبح الملك الرومىّ مقتربا ... ارض العراق على هول واخطار
فراطن القرس بالايوان[1] فامتزقوا ... كما يجاوب اسْد الغار فى الغار
فجرّبالسيف اصل الروم فامتحقوا ... لله درّك من طلّاب او ثار
اذ يغرسون من الزيتون ما عقروا ... من النخيل وما حقّوا بمنشار

وغزا سابور بعد ذلك بلاد الجزيرة وآمد وغيرها من بلاد الروم

entra comme un espion chez ses ennemis ont inspiré les vers suivants à un ancien poëte de la Perse :

Sabour était d'une race illustre, son pouvoir était sans limites, et le pouvoir lui a été arraché.

Tandis qu'il parcourait le pays de Roum comme un espion, et avec l'audace d'un homme fin et astucieux,

Il devint prisonnier et subit une disgrâce inouïe, une honte que lui infligea un ennemi vigilant.

Le roi grec habita la terre d'Irak, au milieu des dangers les plus terribles;

Il parla aux Perses dans l'Eïwân une langue barbare; et ils se déchirèrent comme des lions qui font retentir leurs tanières de leurs rugissements.

Mais l'épée de Sabour moissonna et anéantit la race des Grecs. Que Dieu récompense ce vengeur infatigable!

Et les Grecs plantèrent l'olivier là où ils avaient arraché les palmiers et promené les ravages de la hache.

Ensuite Sabour envahit la Mésopotamie, Amid et d'autres provinces de l'empire grec; il transporta une partie de leur

فنقل خلقا من اهلها اسكنهم فى بلاد السوس وتشتر وغيرها من مدن كور الاهواز فتناسلوا وقطنوا بتلك الديار فمن ذلك الوقت صار الديباج التشترى وغيره من انواع الحرير يعمل بتشتر والمقر بالسوس والستور والفرش ببلاد نصيبين ومنوت[1] الى هذه الغاية وقد كان من قبله من ملوك الساسانية وكثير ممن سلف من فرس الاولى يسكن بطيسون وذلك غربى المدائن من ارض العراق فسكن سابور فى الجانب الشرقى من المدائن وبنا هنالك الايوان المعروف بايوان كسرى الى هذه الغاية وقد كان ابرويز بن هرمز اتم مواضع من بنآء هذا الايوان وقد كان الرشيد نازلا على دجلة بالقرب من الايوان فسمع بعض الخدم من ورآء السرادق يقول لاخر هذا الذى بنا هذا البنآء ابن كذا وكذا اراد ان يصعد عليه الى السمآء فامر الرشيد بعض

population dans le pays de Sous, de Touchter et différentes villes de l'Ahwaz. Ces étrangers s'établirent et se marièrent dans cette contrée, et c'est de cette époque que date la fabrication du brocart *touchteri*, et d'autres qualités de soieries à Touchter, de la filoselle à Sous, des voiles et des tapis à Naçibin et à Menout. Avant Sabour, les princes sassanides et plusieurs rois perses de la première époque habitaient Taïsoun (Ctésiphon), ville de l'Irak, à l'ouest de Médaïn. Sabour fixa sa résidence à l'orient de Médaïn, et bâtit le palais qui est encore nommé aujourd'hui *Eïwân-Kesra*; cet édifice fut terminé par Eberwiz, fils d'Hormuz.

Haroun er-Rechid, étant campé sur les bords du Tigre, près de l'Eïwân, entendit derrière sa tente un de ses serviteurs qui disait à un autre : « Ce palais a été bâti par un homme issu de telle famille, qui voulait de là s'élever jusqu'au ciel. » Rechid ordonna à un de ses majordomes de faire

Sabour'un bu serüveni ve casusluk yaparak düşmanlarının arasına girmesi, İran'ın eski bir şairine şu dizeleri ilham etmiştir: Sabur şerefli bir ırktandı, gücü sınırsızdı ve güç onu parçalamıştı. Bir casus gibi Rum ülkesini dolaşırken, iyi ve akıllı bir adamın cüretkarlığıyla esir düştü ve uyanık bir düşmana musallat olarak inanılmaz bir rezillik yaşadı. Yunan kralının en korkunç tehlikelerin ortasında Irak topraklarında yaşaması utanç verici; Perslerle barbar bir dil olan Eywân'da konuştu; ve inlerini kükremeleriyle çınlatan aslanlar gibi kendilerini parçaladılar. Fakat Sabur'un kılıcı Yunanlıların ırkını biçip yok etti. Tanrı bu yorulmak bilmez intikamcıyı ödüllendirsin! Yunanlılar da palmiye ağaçlarını söktükleri yere zeytin ağacını diktiler ve baltanın tahribatını etrafa saçtılar. Daha sonra Sabur, Mezopotamya'yı, Amid'i ve Yunan imparatorluğunun diğer eyaletlerini işgal etti; nüfuslarının bir kısmını Sus, Tuşter ülkesine ve Ahvaz'ın farklı şehirlerine nakletti. Bu yabancılar bu bölgeye yerleşip evlenmişler ve Tuşteri'de brokar ve diğer niteliklerdeki ipek, Sus'ta filoselle, Naçibin'de duvak ve halı imalatı bu döneme aittir. Sabur'dan önce Sasani prensleri ve birkaç eski Pers kralı, Medain'in batısında, Irak'ta bir şehir olan Taisun'da (Ctesiphon -Ksenifon) yaşıyordu. Sabur, Medayn'in doğusunda ikametgahını kurdu ve bugün hala Eywân-Kesra olarak adlandırılan sarayı inşa etti; bu bina Hürmüz oğlu Eberwiz tarafından bitirildi. Eywân yakınlarında, Dicle kıyısında kamp kuran Harun er-Reşid, çadırının arkasında hizmetçilerinden birinin diğerine şöyle dediğini duydu: "Bu saray falanca aileden bir adam tarafından inşa edildi ve orada gökyüzüne yükselmek istiyordu."

الاستاديين من الخدم ان يضربه ماية عصى وقال لمن حضره
ان الملك نسبة والملوك به اخوة وان الغيرة بعثتنى على ادبه
لصيانة الملك وما يلحق الملوك للملوك وذكر عن الرشيد بعد
القبض على البرامكة انه بعث الى يحيى بن خالد بن برمك
وهو فى اعتقاله يشاوره فى هدم الايوان فبعث اليه لا تفعل فقال
الرشيد لمن حضره فى نفسه المجوسية والحنوّ عليها والمنع من
ازالة اثارها فشرع فى هدمه فاذا به تلزمه على هذا اموال عظيمة
لا تضبط كثرة فامسك عن ذلك وكتب الى يحيى يعلمه بذلك
فاجاب بان ينفق على هدمه ما بلغ من الاموال ويحرّض على
فعله فتعجب الرشيد من تناقى كلامه فى اوله واخره فبعث اليه

donner cent coups de bâton à ce valet, et il dit à ceux qui étaient présents : « Le pouvoir établit une solidarité et des liens de famille entre les rois; c'est dans l'intérêt de cette communauté que j'ai puni cet homme, afin de maintenir le respect du trône et les égards que les rois se doivent entre eux. » On raconte que lorsque les Barmekides furent tombés en disgrâce, Rechid fit consulter, sur la destruction de l'Eïwân, Yahia, fils de Khaled, fils de Barmek, qu'il retenait en prison. Yahia chercha, dans sa réponse, à détourner le khalife de ce projet. Rechid dit alors à ses courtisans, « Le culte des mages est enraciné dans son cœur, et le zèle dont il est animé en faveur de cette religion le porte à en conserver les monuments, » et il ordonna de détruire l'Eïwân. On s'aperçut bientôt que les travaux de démolition entraîneraient des dépenses incalculables, et ils furent suspendus. Le khalife écrivit à Yahia pour l'en instruire, mais Yahia lui conseilla de ne reculer devant aucune dépense pour activer les travaux et achever la ruine de l'Eïwân. Rechid, étonné de la contradiction que présentait son langage, lui fit demander

يسأله عن ذلك فقال نعم اما ما اشرت به فى الاول فانى اردت
به بقآء الذكر لامّة الاسلام وبُعد الصيت وان يكون من يرد
فى الاعصار ويطرى من الامم فى الازمان يرى مثل هذا البنيان
العظيم فيقول ان امّة قهرت امّة هذا بنيانها فازالت رسومها
واحتوت على ملكها لامّة عظيمة شديدة منيعة واما جوابى
الثانى فاخبرت انه قد شرع فى بعض هدمه ثم عجز عنه فاردت
نفى العجز عن امّة الاسلام الّا تقول من وصفت ممن يرد فى
الاعصار ان هذه الامّة عجزت عن هدم ما بنته فارس فلما بلغ
الرشيد ذلك من كلامه قال قاتله الله فما سمعته قال شيا قط الّا
صدق فيه واعرض عن هدمه وسابور هذا هو الذى بنا
مدينة نيسابور ببلاد خراسان وغيرها بفارس والعراق ثم ملك

des explications. « Lorsque je donnai mon premier avis, répondit Yahia, mon but était de perpétuer la gloire des musulmans et d'accroître leur renommée; je voulais que les nations futures, à la vue de ce monument grandiose, pussent dire : « Le peuple qui a conquis un pays où s'élevaient de pareils édifices et qui a détruit ses lois et son empire, était un grand peuple et une nation puissante et invincible. Aujourd'hui, au contraire, j'apprends qu'après avoir commencé à démolir l'Eïwân, on a renoncé à cette entreprise; je veux donc épargner aux sectateurs de l'islamisme la honte de cette impuissance, afin que la postérité ne dise pas que les musulmans n'ont pas su renverser ce que les Perses avaient édifié. » On rapporta ces paroles au khalife, qui s'écria, « Que Dieu maudisse cet homme! il a toujours raison, » et il défendit de détruire l'Eïwân. Ce fut Sabour qui fonda la ville de Niçabour, dans le Khoraçân, et d'autres villes de la Perse et de l'Irak.

Reşit, uşaklarından birine bu uşağa yüz kırbaç atmasını emretti ve orada bulunanlara şunları söyledi: "İktidar, krallar arasında dayanışma ve aile bağlarını kurar; ben bu adamı cezalandırdım, bu toplumun çıkarınadır; Tahta saygı ve kralların birbirlerine borçlu olduğu saygı." Söylendiğine göre Barmekidler gözden düştükten sonra Reşid, Eywân'ın yok edilmesi konusunda hapishanede tuttuğu Barmek oğlu Halid'in oğlu Yahia'ya danıştı. Yahia, cevabında Halife'yi bu projeden uzaklaştırmaya çalıştı. Reşid daha sonra saray mensuplarına şöyle dedi: "Magi (Mani dini) kültü onun kalbinde kök salmıştır ve bu dine olan tutkusu onu bu dinin anıtlarını korumaya yönlendirmektedir" ve Eywân'ın yıkılmasını emretti. Yıkım işinin hesaplanamaz masraflar gerektireceği kısa sürede anlaşıldı ve proje durduruldu. Halife, Yahia'ya bilgi vermek için bir mektup yazdı, ancak Yahia, işi harekete geçirmek ve Eywân'ın yıkımını tamamlamak için her türlü masraftan kaçınmamasını tavsiye etti. Kullandığı dilin çelişkisine şaşıran Reşid, ondan açıklama yapmasını istedi. Yahia şöyle yanıtladı: "İlk fikrimi sunduğumda amacım Müslümanların şanını yaşatmak ve şöhretlerini artırmaktı; gelecek milletlerin bu görkemli anıt karşısında şunu söyleyebilmesini istedim: Bu tür yapıların bulunduğu, kanunlarını ve imparatorluğunu yok eden bir ülkeyi fethetmiş, büyük bir halk, güçlü ve yenilmez bir milletmiş. Bugün tam tersini sonradan öğrendim. Eywân'ı yıkmaya başladığımızda bu girişimden vazgeçtik; bu nedenle İslamcılığın takipçilerini bu acizliğin utancından kurtarmak istiyorum, böylece gelecek kuşaklar Perslerin inşa ettiklerini Müslümanların yıkamayacağını söylemez." Bu sözler Halife'ye iletildi ve o da "Allah bu adama lanet etsin!" diye bağırdı. O her zaman haklıdır" dedi ve Eywân'ın yok edilmesini yasakladı. Khoraçan'daki Niçabur şehrini ve İran ve Irak'taki diğer şehirleri kuran Sabur'du.

بعد سابور بن هرمز اخوه اردشير بن هرمز فكان ملكه الى ان خُلِع[1] اربع سنين ثم ملك بعده سابور بن سابور خمس سنين وقيل واربعة اشهر وكانت له حروب كثيرة مع اياد بن نزار وغيرها من العرب وفيه يقول شاعر اياد

على رغم سابور بن سابور اصبحت قباب اياد حولها الخيل والنعم

ويقال ان هذا الشعر قاله نفر وكانوا قد لحقوا بارض الروم حين اوقع بهم سابور ذو الاكتاف على ما ذكرنا ثم تراجعوا الى ديارهم وانضافوا الى ربيعة من ولد بكر بن وائل وان ربيعة كانت قد غلبت على السواد وشنّت الغارات فى ملك سابور بن سابور فقال شاعر اياد ما وصفنا هذا وهم داخلون فى جملة ربيعة وقيل غير

Il eut pour successeur son frère Ardéchir, fils d'Hormuz, qui régna quatre ans et fut détrôné. La couronne passa sur la tête de Sabour, fils de Sabour, dont le règne fut de cinq ans, ou de cinq ans et quatre mois, selon quelques auteurs. Ce Sabour fit longtemps la guerre à la tribu de Yad, fils de Nizar, et à d'autres tribus arabes. Un poëte yadite a dit à ce sujet :

En dépit de Sabour, fils de Sabour, les chevaux et le bétail paissent autour des tentes de Yad.

On croit que ce vers fut composé lorsque les Benou-Yad, poursuivis par Sabour Dou'l-Aktaf, ainsi que nous l'avons raconté, se réfugièrent chez les Grecs. Quand ils revinrent dans leur pays, ils se réunirent à la tribu de Rebiâh, issue de Bekr, fils de Waïl, qui, maîtresse du Sawad, étendait ses ravages dans le royaume de Sabour, fils de Sabour. Un poëte yadite aurait donc récité le vers précédent lorsque sa tribu s'allia à celle de Rebiâh. On a fait d'autres conjectures à cet égard; mais Dieu seul connaît la vérité.

ذلك والله اعلم بالصحيح من ذلك ثم ملك بعده بهرام بن سابور فكان ملكه عشر سنين وقيل احدى عشرة سنة ثم ملك بعده يزدجرد بن سابور المعروف بالاثم فكان ملكه الى ان هلك احدى وعشرين سنة وخمسة اشهر وثمانية عشر يوما وقيل اثنتين عشرين سنة غير شهرين ثم ملك بعده بهرام بن يزدجرد وهو بهرام جور فكان ملكه ثلاثا وعشرين سنة[1] وملك وهو ابن عشرين سنة وغاص هو وفرسه فى حومة جأة فى بعض ايام صيده فجزعت عليه فارس لما كان عمّها من عدله وشملها من احسانه ورأفته برعيته واستقامة الامور فى ايامه وقد كان سار فى ايامه خاقان ملك الترك الى الصغد وشنّ الغارات فى بلاده وقيل انه اتى الى بلاد الرىّ وان بهرام كتّب اجناده وتنكب الطريق فى اليسير من جريدة اصحابه حتى اتى على

Bahram, fils de Sabour, régna ensuite pendant dix ou onze ans, et laissa la couronne à Yezdidjird, fils de Sabour, qu'on surnomma le Pécheur. Yezdidjird mourut après avoir régné pendant vingt et un ans, cinq mois et dix-huit jours, ou, selon d'autres, vingt-deux ans moins deux mois. Son fils Bahram, surnommé aussi Bahram-Djour (Gour), lui succéda à l'âge de vingt ans et régna vingt-trois ans. Il mourut à la chasse en tombant avec son cheval dans un puits de boue. Sa justice, sa générosité, la douceur de son gouvernement et la prospérité de son règne le firent regretter de toute la Perse. C'est du vivant de ce prince que Khakân, roi des Turcs, envahit le Sogd, ravagea les États de Bahram et s'avança, dit-on, jusqu'à Rey.

Bahram, après avoir réuni son armée, marcha avec quelques cavaliers par un chemin détourné, surprit le roi des Turcs au milieu de son camp et rapporta sa tête dans

Halefi, dört yıl hüküm süren ve tahttan indirilen Hürmüz oğlu kardeşi Ardeşir'di. Taç, bazı yazarlara göre saltanatı beş yıl, yani beş yıl dört ay süren Sabur'un oğlu Sabur'un başına geçti. Bu Sabur, Nizar oğlu Yad kabilesine ve diğer Arap kabilelerine karşı uzun süre savaştı. Bu konuda bir Yadi şairi şöyle demiştir: Sabur'un oğlu Sabur'a rağmen Yad çadırlarının çevresinde atlar ve sığırlar otlamaktadır. Bu ayetin, daha önce söylediğimiz gibi Sabur Du'l-Aktaf'ın takip ettiği Benu-Yad'ın Yunanlılar arasına sığındığı sırada yazıldığına inanılıyor. Ülkelerine döndüklerinde, Sevad (Sevcan?)'ın hanımı Sabur oğlu Sabur krallığında tahribatını genişleten Wayl oğlu Bekr'in soyundan gelen Rebiâh kabilesiyle birleştiler. Dolayısıyla bir Yadî şairi, kendi kabilesi Rebiâh'ın kavmiyle ittifak yaptığında önceki ayeti okurdu. Bu konuda başka varsayımlar da yapılmıştır; ama gerçeği yalnızca Tanrı bilir. Sabur oğlu Behram daha sonra on veya on bir yıl hüküm sürdü ve tacı Günahkar lakabıyla anılan Sabur oğlu Yezdicird'e bıraktı. Yezdicird yirmi bir yıl beş ay on sekiz gün, bazılarına göre ise yirmi iki yıl eksi iki ay hüküm sürdükten sonra vefat etti. Aynı zamanda Bahram-Cour (Gur) lakaplı oğlu Bahram, yirmi yaşındayken onun yerine geçti ve yirmi üç yıl hüküm sürdü. Avlanırken atıyla birlikte çamur çukuruna düşerek öldü. Adaleti, cömertliği, hükümetinin nezaketi ve saltanatının refahı tüm İran'ın onu pişman etmesine neden oldu. Türklerin kralı Hakan'ın Sogd'u işgal etmesi, Bahram eyaletlerini yakıp yıkması ve söylendiğine göre Rey'e kadar ilerlemesi bu prensin sağlığındaydı.

خاقان فى جنوده وسار نحو العراق برأسه فهابته ملوك الارض
وهادنه قيصر وحمل اليه الاموال وقد كان بهرام قبل ذلك دخل
الى ارض الهند متنكّرا ولاخبارهم متعرّفا واتصل بشبرمه ملك
من ملوك الهند فابلى بين يديه فى حرب من حروبه وامكنه
من عدوه فزوّجه ابنته على انه بعض اساورة فارس وكان نشؤه
مع العرب بالحيرة وكان يقول الشعر بالعربية ويتكلم بسائر اللغات
وكان على خاتمه مكتوب بالافعال تعظم الاخطار وله اخبار فى
اخذه الملك بعد ابيه وتناوله التاج والبدنة وقد وضعا بين
سبعين واخبار غير ذلك يطول ذكرها ولايّة علة سمى بهرام
جور وما احدث من الرنى بالنشّاب فى ايامه من النظر فى داخل

l'Irak. Ce succès intimida les autres monarques, et l'empereur grec conclut avec la Perse une paix onéreuse. Avant ces événements, Bahram s'était rendu secrètement dans l'Inde pour étudier l'état de ce pays. Arrivé à la cour de Chabarmah, un des rois de l'Inde, il se distingua en sa présence, sur le champ de bataille, et fit prisonnier le chef ennemi. Le roi indien, prenant Bahram pour un des Chevaliers de la Perse, lui donna sa fille en mariage.

Bahram avait passé sa jeunesse parmi les Arabes de Hirah; il faisait des vers en langue arabe et parlait tous les dialectes. Sa bague portait cette légende: *Les périls grandissent avec les actes.* Nous avons rapporté dans nos Annales historiques et notre Histoire moyenne le récit de son avénement au trône après son père, la manière dont il s'empara de la couronne et de la cuirasse placées entre deux lions, et d'autres détails sur lesquels il serait trop long de revenir, comme l'origine de son nom de *Bahram-Djour,* le perfectionnement qu'il apporta au tir des flèches, en ce qui concerne l'intérieur

القوس وخارجه قد اتينا على جميع ذلك فى كتابينا فى اخبار
الزمان والاوسط وما قالت الفرس والترك فى بنية القوس وانها
مركّبة على الطبائع الاربع كطبائع الانسان وما ذهبوا اليه فى
انواع الرمى وكيفيته ومما حفظ من شعر بهرام جور قوله يوم
ظفره بخاقان وقتله له[1]

اقول له لما فضضت جموعه كانك لم تسمعْ بصولات بهرامِ
فانّيَ حامى ملك فارسَ كلها وما خيرُ مُلكٍ لا يكون له حامِ

وقوله

لقد علم الاقوام بكل ارض بانّهُمُ قد اضحوا لى عبيدا
ملكت ملوكهم وقهرت منهم عزيزهُمُ المسوّد والمَسُودا
فتلك اسودهم تبغى حذارى وترهب من مخافتِىَ الورودا

et l'extérieur de l'arc, etc. On trouvera dans les mêmes ouvrages l'opinion des Persans et des Turcs sur la nature de cette arme qui, selon eux, est, comme l'homme, formée des quatre éléments, et leurs théories sur les différentes méthodes de tir. On a conservé les vers suivants composés par Bahram-Djour, lorsqu'il défit et tua Khakân :

Je lui disais, lorsque je dispersais son armée : ignorais-tu les prouesses de Bahram?

C'est mon bras qui protége tout l'empire des Perses, malheur au royaume qui n'a pas de défenseur!

Et cet autre fragment :

Tous les peuples de la terre savent qu'ils sont mes esclaves.

Je commande à leurs rois; maîtres et esclaves ont cédé à ma puissance.

Leurs héros (lions) cherchent à m'éviter et fuient tremblants devant mon approche.

Behram, ordusunu topladıktan sonra birkaç atlıyla dolambaçlı bir yol izleyerek Türklerin kralını ordugâhının ortasında şaşırttı ve kellesini Irak'a geri getirdi. Bu başarı diğer hükümdarların gözünü korkuttu ve Yunan imparatoru İran'la pahalı bir barış anlaşması imzaladı. Bu olaylardan önce Bahram, Hindistan'ın durumunu incelemek için gizlice Hindistan'a gitmişti. Hindistan krallarından Şabarmah'ın sarayına vararak savaş alanında huzurunda öne çıktı ve düşman liderini esir aldı. Bahram'ı Pers Şövalyelerinden biri olarak kabul eden Hint kralı, kızını ona evlendirdi. Bahram gençliğini Hirah Arapları arasında geçirmişti; Arapça şiirler yazdı ve bütün lehçeleri konuştu. Yüzüğünde şu efsane vardı: Tehlikeler amellerle büyür. Babasının ardından tahta çıkışını, iki aslanın arasına yerleştirilen tacı ve göğüslüğü nasıl ele geçirdiğini ve üzerinde uzun süre duramayacağı diğer detayları Tarihi Yıllıklarımızda ve Orta Tarihimizde aktarmıştık. Behram-Cur (Gur) isminin kökeni, yayın iç ve dış kısmı açısından ok atma konusunda getirdiği ilerlemeler vb. gibi geri dönüşler. Perslerin ve Türklerin, kendilerine göre insan gibi dört elementten oluşan bu silahın mahiyeti hakkındaki görüşlerini ve farklı atış yöntemleri hakkındaki teorilerini aynı eserlerde bulacağız. Bahram-Cur'un, Khakân'ı mağlup edip öldürdüğü sırada yazdığı şu dizeler günümüze ulaşmıştır: Ordusunu dağıtırken ona dedim ki: Bahram'ın yiğitliğinden habersiz miydin? Bütün Pers imparatorluğunu koruyan benim kolum, savunucusu olmayan krallığın vay haline! Ve şu diğer parça: Dünyanın bütün halkları benim kölelerim olduklarını biliyor. Krallarına emrediyorum; efendiler ve köleler gücüme teslim oldular. Kahramanları (aslanları) benden kaçmaya çalışıyorlar ve yaklaşmam karşısında titreyerek kaçıyorlar.

وكنت اذا تشاوش مُلك ارض عبأتُ له الكتائب والجنودا
فيعطيني المقادة او اواقي به يشكو السلاسل والقيودا

وله اشعار كثيرة بالعربية والفارسية اعرضنا عن ذكرها فى هذا الموضع طلبا للاختصار والايجاز ثم ملك بعده يزدجرد بن بهرام فكان مُلكه تسع عشرة سنة وقيل ثماني عشرة سنة واربعة اشهر وثمانية عشر يوما وقد كان بنا حائط اللبن والطين بناحية الباب والابواب على حسب ما قدمنا فى هذا الكتاب فى ذكرنا للباب والابواب وجبل القبخ واحضر يزدجرد رجلا من حكماء عصره كان فى اقاصى مملكته آخذا من اخلاقه ومقتبسا الرأى منه يسوس به رعيته فقال له يزدجرد وقد مثل بين يديه ايها الفاضل ما صلاح المُلك قال الرفق بالرعية واخذ

Si les rois de la terre se révoltent, j'arme pour les punir mes cohortes et mes légions;
Et ils se soumettent à mes lois, ou bien je les traîne à ma suite, captifs et chargés de chaînes.

Pour éviter les longueurs, nous devons omettre ici les nombreuses poésies, en arabe et en persan, dont Bahram est l'auteur. Son fils Yezdidjird régna ensuite pendant dix-neuf ans ou dix-huit ans, quatre mois et dix-huit jours. Il éleva une muraille de briques et de terre dans le district de Bab-el-Abwab et sur le Caucase; nous en avons parlé dans le chapitre relatif à cette contrée.

Yezdidjird appela à sa cour un sage qui vivait aux confins du royaume; il prit modèle sur sa conduite et gouverna son peuple d'après ses conseils. Un jour, il le fit venir et lui dit : « Homme vertueux, en quoi consiste la prospérité d'un État? » Le sage répondit : « Un État heureux est celui

الحق منهم فى غير مشقة والتودد اليهم بالعدل وامن السبل وانصاف المظلوم من الظالم قال فما صلاح امر الملك قال وزرآءه واعوانه فانهم ان صلحوا صلح وان فسدوا فسد قال يزدجرد ان الناس قد كثروا فى اسباب الفتن فصف لى ما الذى يشبّها وينشبّها وما الذى يسكنها ويدفعها قال تشبّها ضغائن ينشبّها جرأة عامّة ولّدها استخفاف بخاصّة وآكّدها انبساط الالسن بضمائر القلوب واشفاق مؤسر وامل معسر وغفلة ملتذّ ويقظة محروم والذى يسكنها اخذ العدة لما يخاف قبل حلوله وايثار الجد حين يلتذّ الهزل والعمل بالحزم فى الغضب والرضى ثم

où le peuple est traité avec douceur, où l'impôt est prélevé sans violences, où le maintien de la justice, la sécurité des routes, la protection accordée aux faibles prouvent la sollicitude du souverain. » — « De qui dépend le bonheur d'un roi? » ajouta Yezdidjird. — « De ses ministres et de ses conseillers, reprit le sage; car c'est de leur vertu ou de leur corruption que dépendent la vertu ou la corruption du roi. » — « Cependant, dit Yezdidjird, bien des causes peuvent semer le trouble parmi le peuple. Fais-moi connaître ce qui allume et propage la discorde, et ce qui l'apaise et la dissipe. » — « La haine, répondit le sage, engendre la discorde, la licence générale la développe, et le mépris qu'inspirent les grands la produit au jour. Elle trouve alors un aliment dans la liberté avec laquelle les passions se déchaînent, dans l'inertie des riches et la convoitise des pauvres, dans l'indifférence de celui qui jouit et le réveil de celui qui souffre. Mais un roi apaise la discorde s'il prévient les événements dont il redoute l'issue, s'il sacrifie ses plaisirs à ses devoirs et maîtrise ses mouvements de colère ou de joie. »

Dünyanın kralları isyan ederse, onları cezalandırmak için kohortlarımı ve lejyonlarımı silahlandırırım; Ve kanunlarıma boyun eğerler, yoksa onları esir ve zincirlerle peşimden sürüklerim. Uzunluktan kaçınmak için, Bahram'ın yazarı olduğu çok sayıda Arapça ve Farsça şiiri burada atlamak zorundayız. Oğlu Yezdicird daha sonra on dokuz yıl veya on sekiz yıl dört ay on sekiz gün saltanat sürdü. Bab-el-Abwab bölgesinde ve Kafkasya'da tuğla ve topraktan bir duvar ördü; Bu bölgeyle ilgili bölümde bundan bahsetmiştik. Yezdicird, krallığın sınırlarında yaşayan bir bilgeyi sarayına çağırdı; davranışlarını örnek aldı ve halkını tavsiyelerine göre yönetti. Bir gün onu çağırdı ve ona şöyle dedi: "Erdemli insan, bir devletin refahı neye bağlıdır?" Bilge adam cevap verdi: “Mutlu bir Devlet, halka yumuşak davranıldığı, vergilerin şiddet olmadan toplandığı, adaletin sürdürüldüğü, yolların güvenliğinin sağlandığı, zayıflara sağlanan korumanın hükümdarın kaygısını kanıtladığı devlettir. " - "Bir kralın mutluluğu kime bağlıdır?" diye ekledi Yezdicird. - "Bakanlarına ve danışmanlarına" diye devam etti bilge; çünkü kralın erdemi ya da yozlaşması onların erdemine ya da yozlaşmasına bağlıdır. Ancak Yezdicird, birçok nedenin halk arasında sorun yaratabileceğini söylüyor. Anlaşmazlığı neyin alevlendirip yaydığını, neyin sakinleştirdiğini ve dağıttığını bana bildirin." "Nefret" diye yanıtladı bilge adam, "anlaşmazlığa yol açar, genel özgürlük onu geliştirir ve büyüklerin ilham verdiği küçümseme o gün ortaya çıkar. Daha sonra tutkuların serbest bırakıldığı özgürlükte, zenginlerin hareketsizliğinde ve fakirlerin şehvetinde, zevk alanların kayıtsızlığında ve acı çekenlerin uyanışında beslenir. Ancak bir kral, sonucundan

korktuğu olayları engellerse, zevklerini görevlerine feda ederse, öfke veya sevinç hareketlerini kontrol ederse, anlaşmazlığı yatıştırır.

ملك بعده هرمز بن يزدجرد فنازعه اخوه فيروز فقتله وولى
الملك وهو فيروز بن يزدجرد بن بهرام وكان ملك فيروز الى ان
هلك على يدى ملك الهياطلة اخشنواز بمرو الرود من بلاد
خراسان تسعا وعشرين سنة والهياطلة هم الصغد وهم بين
بخارى وسمرقند ثم ملك بلاش بن فيروز الملك فكان مكله اربع
سنين ثم ملك قباد بن فيروز وفى ايامه ظهر مزدك الزنديق
واليه نضاف المزدكية وله اخبار مع قباد وما احدثه فى العامّة
من النواميس والحيل الى ان قتله انوشروان فى مكله فكان ملك
قباد الى ان هلك ثلثا واربعين سنة ثم ملك بعده ولده
انوشروان بن قباد بن فيروز ثمانيا واربعين سنة وقيل سبعا
واربعين سنة وثمانية اشهر وقد كان قباد خلع من مكله واجلس

Hormuz, fils de Yezdidjird, qui régna ensuite, fut détrôné et tué par son frère Firouz. Ce dernier, dont le nom est Firouz, fils de Yezdidjird, fils de Bahram, périt à Merw er-Roud, dans le Khoraçân, de la main d'Akhochnawaz, roi des Heyatilites, après un règne de vingt-neuf ans. On nomme Heyatilites les Sogdiens qui habitent entre Bokhara et Samarcande (cf. Deguignes, *Hist. des Huns*, t. II, p. 325). Son successeur Balas (Palach, Valens), fils de Firouz, régna quatre ans et transmit le pouvoir à Kobad, fils de Firouz.

A cette époque parut Mazdak le Manichéen, qui a donné son nom aux Mazdakites; il eut de longs rapports avec Kobad, séduisit le peuple par ses innovations et ses supercheries, et périt sous le règne d'Anouchirwân. Kobad, après avoir régné pendant quarante-trois ans, laissa le trône à son fils Anouchirwân, qui l'occupa pendant quarante-huit ans, ou quarante-sept ans et huit mois.

Une révolte, fomentée par Mazdak, avait renversé Kobad

اخ له يقال له جاماسب نحوا من سنتين لامر كان من مزدك
فسافر انوشروان لزرمهر بن سوجرى حتى اعيد قباد الى مكله
فى خبر طويل ولما ملك انوشروان قتل مزدك وتباعه بنشابين
الفا من اصحابه وذلك بين جازر والنهروان من ارض العراق
فسمى فى ذلك اليوم انوشروان وتفسيره جديد الملك وجمع
اهل مملكته على دين المجوسية ومنعهم النظر والخلان والحجاج
فى الملك وسار نحو الباب وجبل القبج لما كان من غارات هنالك
من الملوك على بلاده فبنا السور فى البحر على زقاق البقر المنفوخة
بالعطر والحديد والرصاص فكلما ارتفع البنآء نزلت تلك الزقاق
الى ان استقرت فى قرار البحر وقد ارتفع السور على المآء فغاصت
الرجال حينئذ بالخناجر والسكاكين الى تلك الزقاق فشقتها

et donné la couronne à un de ses frères, nommé Djamasp, qui régna deux ans. Grâce à l'intervention de Zirmihr, fils de Soudjra, auprès duquel Anouchirwân s'était rendu, Kobad, après de longues aventures, était remonté sur le trône. Quand Anouchirwân lui succéda, il fit mourir Mazdak et ses partisans, au nombre de quatre-vingt mille, entre Djazir et Nahrewân, localités de l'Irak. Ce fut après cette victoire qu'il prit le nom d'Anouchirwân, c'est-à-dire *le nouveau roi;* il rétablit le culte du feu dans son royaume et proscrivit les discussions, les controverses et l'antagonisme religieux. Appelé dans le pays d'El-Bab et dans le Caucase par les incursions des rois du voisinage, il bâtit sur la mer (Caspienne), à l'aide d'outres de cuir gonflées, une muraille de rochers, qu'il consolida avec le fer et le plomb. Ces outres s'enfonçaient dans l'eau, à mesure que la construction s'élevait; lorsqu'elles s'arrêtèrent sur le fond et que la muraille dépassa le niveau de l'eau, des plongeurs, armés

Daha sonra hüküm süren Yezdicird'in oğlu Hürmüz, kardeşi Firuz tarafından tahttan indirildi ve öldürüldü. Adı Behram oğlu Yezdicird'in oğlu Firuz olan ikincisi, yirmi dokuz yıllık bir saltanattan sonra Heyatililerin kralı Ahoçnavaz'ın eliyle Khoraçan'daki Merw er-Rud'da telef oldu. Buhara ile Semerkant arasında yaşayan Soğdlulara Heyatilitler adını veriyoruz (krş. Deguignes, Hist. des Huns, t. II, s. 325). Halefi, Firuz'un oğlu Balas (Palaş, Valens), dört yıl hüküm sürdü ve iktidarı Firuz'un oğlu Kobad'a devretti. Bu sırada Mazdakites'e adını veren Maniheist Mazdak ortaya çıktı; Kobad'la uzun süreli ilişkiler içinde olmuş, yenilikleri ve aldatmacalarıyla halkı baştan çıkarmış ve Anuşirwân'ın hükümdarlığı döneminde yok olmuştur. Kobad, kırk üç yıl hüküm sürdükten sonra tahtı, kırk sekiz yıl yani kırk yedi yıl sekiz ay boyunca tahtta kalan oğlu Anuşirwân'a bıraktı. Mazdak'ın kışkırttığı bir isyan Kobad'ı devirdi ve tacı iki yıl boyunca hüküm süren Camasp adlı kardeşlerinden birine verdi. Anuşirwân'ın yanına gittiği Sucra oğlu Zirmihr'in müdahalesi sayesinde Kobad, uzun maceralardan sonra yeniden tahta çıktı. Anuşirwân onun yerine geçtiğinde Mazdak'ı ve sayıları seksen bin olan destekçilerini Irak'ın Cazir ve Nahrewân bölgeleri arasında öldürdü. Bu zaferden sonra Anuşirwân, yani yeni kral adını aldı; krallığında ateş kültünü yeniden tesis etti ve tartışmaları, ihtilafları ve dini düşmanlıkları yasakladı. Komşu kralların akınları sonucu El-Bab ülkesine ve Kafkasya'ya çağrılan denizin (Hazar) üzerine şişirilmiş deri deriler kullanarak, demir ve kurşunla sağlamlaştırdığı kayalardan bir duvar inşa etti.

وتمكن السور على وجه الارض فى قعر البحر وهو باقٍ الى وقتنا
هذا وهو سنة اثنتين وثلاثين وثلثماية ويسمى هذا الموضع من
السور فى البحر القيد مانعا للمراكب فى البحر ان وردت من بعض
الاعدآء ثم مدّ السور فى البرّ ما بين جبل القبخ والبحر وجعل
فيه الابواب ممّا يلى الكفار ثم مدّ السور على جبل القبخ على
حسبما قدمنا فيما سلف من هذا الكتاب عند ذكرنا لجبل القبخ
والباب وكان لانوشروان خبر مع ملوك الخزر الى ان تاتى له هذا
البنآء وقيل انه بنا ذلك بالرهبة واذعان من هنالك من الامم
له وانصرف انوشروان الى العراق ووفدت عليه رسل الملوك
وهداياها والوفود من الممالك فكان فى من ورد عليه رسول لملك
الروم قيصر بهدايا والطاف فنظر الرسول الى ايوانه وحسن

de poignards et de coutelas, crevèrent les outres; la muraille, entrant profondément dans le sol sous-marin, atteignit alors la hauteur du rivage. Elle existe encore aujourd'hui, en 332, et toute la partie de cette muraille dont les assises plongent dans la mer est nommée *el-kaïd* (la chaîne), parce qu'elle arrête les bâtiments ennemis qui tenteraient d'aborder sur cette côte. On continua le même travail le long du rivage, entre le Caucase et la mer; on pratiqua des portes donnant sur le territoire infidèle, et l'on prolongea la muraille sur le mont Caucase, ainsi que nous l'avons dit ci-dessus, en décrivant cette montagne et la ville d'El-Bab (p. 2). Anouchirwân, avant d'entreprendre cette construction, avait eu de longs démêlés avec les rois des Khazars, et l'on prétend qu'il ne bâtit la muraille que pour intimider et soumettre les peuples qui habitent cette contrée.

Après son retour dans l'Irak, il reçut des ambassadeurs, des présents et des messages de la part de différents rois. Un de ces ambassadeurs, envoyé par l'empereur grec, vi-

بنآئه واعوجاج فى ميدانه فقال كان يحتاج هذا المحسن ان
يكون مربعا قيل له ان عجوزا لها منزل فى جانب الاعوجاج منه
وان الملك ارادها على بيعه وارغبها فأبت فلم يكرهها وبقى
الاعوجاج من ذلك على ما ترى قال الرومى هذا الاعوجاج الا ان
احسن من الاستوآء وسار انوشروان فى بلاده ودار مملكته فاحكم
البنيان وشيّد القلاع والحصون ورتّب الرجال وغدر بقيصر
فسار نحو الجزيرة فافتتح ما هنالك من المدن وانتهى الى الفرات
وعبر الى الشام فافتتح بها المدن فكان مما افتتحه حلب وقنّسرين
وحمص وفامية وهى بين انطاكية وحمص وصار الى انطاكية
فحصرها وفيها ابن اخت لقيصر فافتتحها وافتتح مدينة عظيمة

sita l'Eïwân et en admira la magnificence; cependant il remarqua une irrégularité dans la place qui était devant le palais, et fit observer que cette place aurait dû avoir une forme carrée. On lui répondit : « Une vieille femme avait sa maison là où vous remarquez ce défaut. Le roi, n'ayant pu, par ses instances et ses promesses, déterminer cette femme à vendre sa maison, n'a pas voulu employer la violence pour l'y contraindre, et telle est la cause de l'irrégularité qui vous a choqué. » — « Certes, s'écria le Grec, cette irrégularité est plus belle que la symétrie! » Anouchirwân revint ensuite dans sa capitale; il construisit plusieurs édifices, fortifia les citadelles et les places de guerre, et distribua des grades. Employant la ruse contre César, il envahit et soumit la Mésopotamie; puis il traversa l'Euphrate, pénétra en Syrie et en conquit les villes principales, comme Alep, Kinnesrin (Chalcis), Hems et Famyah (Apamée), qui est située entre Antioche et Hems (Émèse). Il assiégea Antioche, où s'était renfermé le fils d'une sœur de César, et prit cette ville d'assaut. Il s'empara aussi d'une ville importante, très-peuplée

İnşaat yükseldikçe bu şarap tulumları suya battı; Dibinde durduklarında ve duvar su seviyesinin üzerine çıktığında, dalgıçlar hançerler ve palalarla silahlanmış olarak derileri patlattılar; Denizaltı toprağının derinliklerine giren duvar, daha sonra kıyı yüksekliğine ulaştı. 332 yılında bugün de varlığını sürdüren bu duvarın, temelleri denize uzanan kısmına el-kayd (zincir) denmesinin nedeni, bu kıyıya çıkmak isteyen düşman gemilerini durdurmasıdır. Aynı çalışma Kafkasya ile deniz arasındaki kıyı boyunca da sürdürüldü; kafir topraklarına açılan kapılar yapılmış ve yukarıda da söylediğimiz gibi bu dağı ve El-Bab şehrini anlatan Kafkas Dağı'na duvar uzatılmıştır (s. 2). Anuşirwan'ın bu inşaatı yapmadan önce Hazar krallarıyla uzun süreli kavgaları olduğu ve duvarı yalnızca bu bölgede yaşayan halkı korkutmak ve boyun eğdirmek için inşa ettiği iddia ediliyor. Irak'a döndükten sonra farklı krallardan elçiler, hediyeler ve mesajlar aldı. Yunan imparatorunun gönderdiği bu elçilerden biri Eywân'ı ziyaret ederek onun ihtişamına hayran kaldı; ancak sarayın önündeki meydanda bir düzensizlik fark etmiş ve bu meydanın kare şeklinde olması gerektiğini gözlemlemiştir. Kendisine şöyle denildi: “Bu kusuru fark ettiğiniz yerde yaşlı bir kadının evi vardı. Yalvarmaları ve verdiği sözler aracılığıyla bu kadını evini satmaya ikna edemeyen kral, onu bunu yapmaya zorlamak için şiddete başvurmak istemedi ve sizi şok eden usulsüzlüğün nedeni de budur." " Kesinlikle," diye haykırdı Yunanlı, "bu düzensizlik simetriden daha güzel!" Anuşirwân daha sonra başkentine döndü; birkaç bina inşa etti, tahkim etti. Sezar'a karşı hile yaparak Mezopotamya'yı işgal etti ve boyun eğdirdi; ardından Fırat Nehri'ni geçerek Suriye'ye girdi ve Halep, Kinnesrin (Khalkis), Hems ve Famyah gibi önemli şehirleri fethetti. (Apamea), Antakya ile Hems (Emesa) arasında yer alır. Sezar'ın kız kardeşlerinden birinin oğlunun sığındığı Antakya'yı kuşattı ve o şehri saldırarak ele geçirdi.

كثيرة العمران عجيبة البنيان كانت بساحل انطاكية رسومها
بيّنة الى هذه الغاية واثرها قائم تدعى سلوقية واقبل يفتتح
المدن بالشام وارض الروم ويغنم الجواهر والاموال ويذل السيف
وبثّ عساكره وسراياه فهادنه قيصر وحمل اليه الخراج والجزية
فقبل ذلك منه ونقل من الشام المرمر وانواع الفسيفسا والاحجار
الملونة والفسيفسا[1] شيء يطبخ من الزجاج والاحجار ذات بهجة
والوان يدخل فيها فرش من الارض والبنيان كالفصوص ومنه
على هيئة الجامات شانٍ وحمل ذلك الى العراق فبنا مدينة نحو
المدائن وسماها برومية وجعل بنيانها وما داخل سورها بما
ذكرنا من انواع الاحجار يحكى بذلك انطاكية وغيرها من مدن

et remarquable par la beauté de ses monuments, située sur les bords de l'Oronte. Ses ruines, que l'on voit encore aujourd'hui, portent le nom de *Seloukyah* (Seleucia-Pieria). Anouchirwân soumit dans sa marche toutes les villes de la Syrie et de l'Asie Mineure; il fit un riche butin de pierres précieuses et d'argent, extermina ses ennemis et lança son armée principale et de petits corps d'expédition dans toutes les directions. L'empereur grec ne put obtenir la paix qu'en se soumettant à l'impôt foncier et à la capitation. Anouchirwân conclut la paix avec lui et emporta de Syrie du marbre, différentes sortes de *feçifaça* et des pierres coloriées. On nomme *feçifaça* une composition de verre et de pierres peintes et brillantes (mosaïque), qu'on emploie, sous forme de cubes, pour orner le pavé et les édifices; quelques-unes ont l'apparence et l'éclat des coupes de cristal. Après être rentré dans l'Irak avec ce précieux butin, il bâtit, près de Médaïn, une ville qu'il nomma *Roumyeh;* il orna de mosaïques ses monuments et l'intérieur de ses murs, d'après ce qu'il avait vu à Antioche et dans d'autres villes de Syrie.

الشام وهذه المدينة سورها من طين قائم الى هذا الوقت
خراب وباقٍ يعرف بما ذكرنا وزوّجه خاقان ملك الترك بابنته
وابنة اخيه وهادنته ملوك الهند والسند والشمال والجنوب
وسائر الممالك وحملت اليه الهدايا ووفدت عليه الوفود خوفا
من صولته وكثرة جنوده وعظم مملكته ولما ظهر من فعله
بالممالك وقتله الملوك وانقياده الى العدل وكتب اليه ملك
الصين من فغفور صاحب قصر الدرّ والجوهر الذى يجرى فى
قصره نهران يستقيان العود والكافور الذى توجد رايحته على
فرسخين والذى تخدمه بنات الف ملك والذى فى مربطه الف
فيل ابيض الى اخيه كسرى انوشروان واهدى اليه فارسا من

Les murailles de Roumyeh, construites en terre, existent encore, quoique à demi ruinées, et attestent l'exactitude de notre description.

Khakân, roi des Turcs, accorda la main de sa fille et de la fille de son frère à Anouchirwân. Les rois de l'Inde, du Sind et de tous les pays au nord et au sud, conclurent la paix avec le roi de Perse. Sa puissance, la force de son armée, l'étendue de son empire, ses rapides conquêtes, la vengeance qu'il avait exercée sur tant de rois, et la justice de son gouvernement, les portèrent à lui envoyer des présents et des ambassadeurs. Le roi de la Chine lui écrivait en ces termes : « De la part du Fagfour, maître du château de perles et de pierres précieuses, du palais traversé par deux fleuves qui arrosent les aloès et les camphriers dont le parfum se répand à deux parasanges à la ronde; le roi servi par les filles de mille monarques et qui a mille éléphants blancs dans ses écuries, à son frère Kesra Anouchirwân. » Il lui fit présent d'un cavalier entièrement fait

Ayrıca Asi nehrinin kıyısında yer alan, çok kalabalık ve anıtlarının güzelliğiyle dikkat çeken önemli bir şehri de ele geçirdi. Bugün hala görülebilen kalıntılarına Selukyah (Seleukya-Pieria) adı verilmektedir. Anuşirwân, yürüyüşünde Suriye ve Küçük Asya'nın tüm şehirlerini bastırdı; değerli taşlardan ve gümüşten zengin bir ganimet elde etti, düşmanlarını yok etti ve ana ordusunu ve küçük sefer kuvvetlerini her yöne gönderdi. Yunan imparatoru barışı ancak arazi vergisine ve cizye vergisine tabi olarak elde edebildi. Anuşirwân onunla barış yaptı ve Suriye'den mermer, çeşit çeşit feçifaça ve renkli taşlar aldı. Kaldırımları ve binaları süslemek için küp şeklinde kullandığımız, cam ile boyalı ve parlak taşlardan (mozaik) oluşan kompozisyona feçifaça diyoruz; bazıları kristal bardakların görünümüne ve parlaklığına sahiptir. Bu değerli ganimetle Irak'a döndükten sonra Medayn yakınlarında Rumyeh adını verdiği bir şehir inşa etti; Antakya'da ve Suriye'nin diğer şehirlerinde gördüklerine göre anıtlarını ve duvarlarının içlerini mozaiklerle süsledi. Rumyeh'in topraktan yapılmış duvarları, yarısı yıkılmış olmasına rağmen hâlâ mevcuttur ve açıklamamızın doğruluğunu kanıtlar. Türklerin kralı Hakân, kızının ve erkek kardeşinin kızının elini Anuşirwân'a verdi. Hindistan'ın, Sindh'in ve kuzey ve güneydeki tüm ülkelerin kralları, Pers kralıyla barış imzaladılar. Gücü, ordusunun gücü, imparatorluğunun büyüklüğü, hızlı fetihleri, pek çok kraldan aldığı intikam ve hükümetinin adaleti, onları ona hediyeler ve elçiler göndermeye yöneltti. Çin kralı ona şu ifadelerle yazmıştı: “İnci ve değerli taşlardan kalenin efendisi Fagfour'dan, öd otlarını ve kokusu iki fersanga yayılan kafur ağaçlarını sulayan iki nehrin geçtiği sarayın; bin hükümdarın kızının hizmet ettiği ve ahırlarında bin beyaz fil bulunan kral, kardeşi Kesra Anuşirwàn'a hizmet ediyor."

درّ منضد عينا الفارس والفرس من ياقوت احمر وقائم سيفه من زمرّد منضّد بالجوهر وثوب حرير صيني عجيبي فيه صورة الملك جالسا في ايوانه وعليه حليته وتاجه وعلى رأسه الخدم وبايديهم المذابّ والصورة منسوجة بالذهب وارض الثوب لازورد في سفط من ذهب تحمله جارية تغيب في شعرها تلألأ جمالاً وغير ما ذكرنا من غرائب ما يحمل من ارض الصين وتهديه الملوك الى اكفائها وكتب اليه ملك الهند من ملك الهند وعظم اراكنة المشرق وصاحب قصر الذهب وابواب الياقوت والدرّ الى اخيه ملك فارس صاحب التاج والراية كسرى انوشروان واهدى اليه الف منّ عودا هنديا يذوب في النار

de pierres précieuses; les yeux du cavalier et de son cheval étaient en rubis ponceau (spinelle); une émeraude enrichie de pierreries formait la poignée de son sabre. Sur sa robe en soie de Chine, rehaussée d'or, était représenté le roi assis dans son Eïwân, avec ses vêtements royaux et sa couronne; au-dessus de lui se tenaient ses serviteurs portant des chasse-mouches. Cette scène était en tissu d'or, et le fond de la robe était d'un bleu lapis-lazuli. Cette robe était placée dans une cassette d'or que portait une jeune fille, dont le visage, d'une beauté éclatante, était voilé par sa longue chevelure. A ce présent étaient jointes d'autres merveilles fabriquées en Chine et que les rois avaient l'habitude de s'offrir en cadeau. Le roi de l'Inde écrivait ainsi à Anouchirwân : « Le roi de l'Inde, le plus grand des chefs (*arakineh*, du grec ἀρχων) de l'Orient, le possesseur du palais d'or aux portes de rubis et de perles, à son frère le roi de Perse, maître de la couronne et de l'étendard, Kesra Anouchirwân. » Ses présents consistaient en mille *menn* d'aloès indien, fondant au feu et recevant des empreintes aussi

كالشمع ويختم عليه كما يختم على الشمع فتتبين به الكتابة وجاما من الياقوت الاحمر فتحه[1] شبر مملوا من الدرّ وعشرة امناء كافور كالفستق واكبر من ذلك وجارية طولها سبعة اذرع تضرب اشفار عينيها خدها وكانّ بين اجفانها لمعان البرق من بياض مقلتها مع صفاء لونها ودقة تخطيطها واتقان تشكيلها مقرونة الحاجبين لها ضفائر تجرّها وفرشًا من جلود الحيات اللين من الحرير واحسن من الوشي وكان كتابه في لحاء الشجر المعروف بالكاذي مكتوب بالذهب الاحمر وهذا الشجر يكون بارض الهند والصين وهو نوع من النبات عجيب ذو لون حسن وريح طيبة لحاؤه ارق من الورق الصيني يتكاتب فيه ملوك الصين والهند وورد عليه وهو في معسكره محاربا لبعض اعدائه كتاب ملك

lisibles que celles de la cire; une coupe en rubis ponceau, dont l'orifice large d'un empan était rempli de perles; dix *menn* de camphre de la grosseur d'une pistache et au delà; enfin, une esclave haute de sept coudées. Ses cils descendaient jusqu'à ses joues; on croyait voir jaillir des éclairs de sa paupière; l'éclat de ses yeux s'alliait à la pureté de son teint, à la finesse de ses traits et à la perfection de sa personne; ses sourcils se touchaient et les tresses de ses cheveux tombaient jusqu'à terre. Le roi de l'Inde envoya aussi un tapis de peau de serpent, plus doux que la soie et plus brillant qu'une étoffe peinte. Sa lettre était écrite en caractères d'or, tracés sur l'écorce de l'arbre *kadi*, qui est originaire de l'Inde et de la Chine. C'est une des plus curieuses espèces du règne végétal, par sa couleur, sa beauté et le parfum qu'il répand; son écorce est plus mince que le papier de Chine que les rois de la Chine et de l'Inde emploient dans leur correspondance. Enfin, tandis que Anouchirwân combattait un de ses ennemis, il reçut dans

Ona tamamen değerli taşlardan yapılmış bir binici hediye etti; binicinin ve atının gözleri ponceau yakuttan (spinel) yapılmıştır; kılıcının kabzasını değerli taşlarla zenginleştirilmiş bir zümrüt oluşturuyordu. Altınla süslenmiş Çin ipek elbisesinde, Eywân'ında oturan kral, kraliyet kıyafetleri ve tacıyla temsil ediliyordu; üstünde sineklik taşıyan hizmetkarları duruyordu. Bu sahne altın kumaştan yapılmıştı ve elbisenin arka planı lapis lazuli mavisiydi. Bu elbise, göz kamaştırıcı güzelliğe sahip yüzü uzun saçlarıyla örtülen genç bir kızın taşıdığı altın bir tabutun içine yerleştirildi. Bu hediyeye, kralların birbirlerine hediye olarak verdikleri, Çin'de yapılan başka harikalar da eklendi. Hindistan kralı Anuşirwân'a şöyle yazmıştı: "Doğu'nun şeflerinin en büyüğü (arakineh, Yunanca ἀρχων'den), yakut ve inci kapılı altın sarayın sahibi olan Hindistan kralı, Hindistan'ın kralı kardeşine İran, tacın ve sancağın efendisi Kesra Anuşirwân. Hediyeleri, ateşte eriyen ve balmumu kadar okunaklı izler bırakan binlerce Hint aloe verasından oluşuyordu; açıklık genişliğindeki deliği incilerle doldurulmuş yakut bir ponceau kupası; fıstık büyüklüğünde ve daha büyük on menn kafur; sonunda yedi arşın boyunda bir köle kız. Kirpikleri yanaklarına kadar uzanıyordu; göz kapaklarından şimşek çaktığını gördüğümüzü sandık; gözlerinin parlaklığı, teninin saflığı, yüz hatlarının inceliği ve kişiliğinin mükemmelliğiyle birleşiyor; kaşları birbirine değdi ve saç örgüleri yere düştü. Hindistan kralı ayrıca ipekten daha yumuşak, boyalı kumaştan daha parlak, yılan derisinden bir halı da gönderdi. Mektubu, anavatanı Hindistan ve Çin olan kadı ağacının kabuğuna altın harflerle yazılmıştı. Rengiyle, güzelliğiyle, yaydığı parfümle bitkiler aleminin en merak edilen türlerinden biri; kabuğu Çin ve Hindistan krallarının yazışmalarında kullandıkları Çin kağıdından daha incedir.

التبت من خاقان ملك تبت ومشارق الارض المتأخمة للصين
والهند الى اخيه المحمود فى السيرة والقدر ملك المملكة المتوسطة
والاقالم السبعة واهدى له انواعا من العجائب مما يحمل من ارض
تبت منها ماية جوشن تبتيّة وماية قطعة تجافيف وماية ترس
تبتيّة مذهبة واربعة الاف منّا من المسك الخزايني فى نوافج
غزلانه وقد كان انوشروان سار الى ما ورآء نهر بلخ وانتهى الى
ختّلان وقتل اخشنواز ملك الهياطلة بجدّه فيروز وملك
مملكته فاضافها الى مملكه وكان نقل اليه من الهند كتاب كليله
ودمنه والشطرنج والخضاب الاسود المعروف بالهندى وهو الخضاب
الذى يجمع سواده فيما يظهر من اصول الشعر يصبغه سوادا
ولا ينفصل منه شيء ويحكى ان هشام بن عبد الملك كان يخضب

son camp une lettre du roi du Tibet, dont l'adresse était ainsi conçue : « Khakân, roi du Tibet et des pays de l'Orient qui confinent à la Chine et à l'Inde, à son frère aussi grand par sa vertu que par sa puissance, le roi de l'empire situé au centre des sept climats. » Cette lettre accompagnait différentes curiosités qu'on exporte du Tibet, telles que cent cuirasses tibétaines, cent armures, cent boucliers dorés et quatre mille *menn* de musc khazaïni (royal) dans les vessies des chevrettes qui le produisent.

Anouchirwân avait fait précédemment une expédition au delà du fleuve de Balkh (Transoxiane), jusqu'à Khottolân; il vengea son aïeul Firouz en faisant périr Akhochnawaz, roi des Heyatilites, conquit son royaume et le réunit à l'empire perse. Il fit venir de l'Inde le livre de Kalilah et Dimnah, le jeu d'échecs et une teinture noire, nommée *hindi*, qui colorait les cheveux, jusqu'à la racine, d'un noir brillant et ineffaçable. On dit que Hicham, fils d'Abd-el-Mélik, en faisait usage pour teindre ses cheveux.

بهذا الخضاب وكان لانوشروان مائدة من الذهب عظيمة عليها
انواع من الجواهر مكتوب عليها من جوانبها ليهنه طعامه من
اكله من حله وعاد على ذوى الحاجة من فضله ما اكلته وانت
تشتهيه فقد اكلته وما اكلته وانت لا تشتهيه فقد اكلك
وكانت له خواتم اربعة خاتم الخراج فضّه ياقوت احمر يتّقد
كالنار نقشه العدل وخاتم الضياع فضّه فيروزج نقشه العمارة
وخاتم المعونة فضّه ياقوت كحلى نقشه التأنّى وخاتم البريد
فضّه ياقوت احمر يتّقد كالنار نقشه الوفآء ووضع انوشروان على
العراق وضائع الخراج فالزم كل جريب من السواد من مزارع
الحنطة والشعير درهما والارز نصفا وثلثا ولكل اربع نخلات فارسية
درهما وكل ست نخلات دقل درهما وكل ست اصول من الزيتون

Anouchirwân possédait une grande table d'or, enrichie de pierres précieuses, et dont les bords portaient cette inscription : « Profitable est le repas légitimement gagné et dont le superflu est donné aux pauvres. La nourriture que tu prends pour apaiser ta faim te nourrit; celle que tu prends sans appétit te dévore. » Ce roi employait quatre sceaux d'État. Celui de l'impôt, orné d'un rubis ponceau, étincelant comme le feu, avait pour empreinte la Justice. Le sceau des domaines, orné d'une turquoise, avait pour empreinte l'Agriculture. Le sceau du conseil avait un rubis de l'espèce nommée *keuhli* et portait l'empreinte de la Temporisation. Le sceau des postes, surmonté d'un rubis rouge et brillant comme le feu, avait pour empreinte la Fidélité. Anouchirwân avait réparti l'impôt de l'Irak de la manière suivante : Sur chaque arpent de froment ou d'orge, dans le Sawad, l'État prélevait un dirhem; sur le riz, un demi-dirhem et un tiers; un plant de quatre palmiers du Fars payait un dirhem; six palmiers d'espèce commune, un dirhem; six oliviers, un

Sonunda Anuşirwân, düşmanlarından biriyle savaşırken, kampında Tibet kralından bir mektup aldı; bu mektubun adresi şöyleydi: "Khakân, Tibet'in ve Çin'e sınırı olan doğu ülkelerinin kralı. Hindistan'a, yedi iklimin merkezinde yer alan imparatorluğun kralı, gücü kadar erdemiyle de büyük olan kardeşine." Bu mektuba, Tibet'ten ihraç edilen, yüz Tibet göğüs zırhı, yüz zırh, yüz altın kalkan ve onu üreten keçilerin mesanelerindeki dört bin menn khazaini (kraliyet) miski gibi çeşitli tuhaflıklar eşlik ediyordu. Anuşirwân daha önce Belh (Maveraünnehir) nehrinin ötesinde, Khottolân'a kadar bir sefer yapmıştı; Heyatilitelerin kralı Ahoşnawaz'ı öldürerek atası Firuz'un intikamını aldı, krallığını fethetti ve onu Pers imparatorluğuyla birleştirdi. Hindistan'dan Kelile ve Dimne kitabını, satranç oyununu ve Hinti adı verilen, saçları köklere kadar parlak ve silinmez bir siyaha boyayan siyah bir boyayı getirdi. Abdülmelik'in oğlu Hişam'ın bunu saçını boyamak için kullandığı söyleniyor. Anuşirwân'ın değerli taşlarla zenginleştirilmiş büyük bir altın masası vardı ve kenarlarında şu yazı vardı: "Meşru bir şekilde kazanılan ve fazlası fakirlere verilen yemek karlıdır. Açlığınızı gidermek için aldığınız yiyecek sizi besler. İştahsız aldığın seni yutar." Bu kral dört eyalet mührü kullandı. Ateş gibi parıldayan menfezli bir yakutla süslenmiş verginin damgası Adalet'ti. Etki alanlarının turkuazla süslenmiş mühründe Tarım damgası vardı. Konseyin mühründe keuhli adı verilen türden bir yakut vardı ve Temporization'ın damgasını taşıyordu. Üzerinde ateş gibi parlayan kırmızı bir yakutun bulunduğu posta mührü, Fidelity'nin damgasını taşıyordu. Anuşirwan, Irak vergisini şu şekilde dağıtmıştı: Sevad'da devlet, buğday veya arpanın her dönümü için bir dirhem alırdı; pirinçte yarım dirhem ve üçte biri; Fars'tan gelen dört hurma ağacından oluşan bir bitki bir dirhem ödedi; ortak türden altı

hurma ağacı, bir dirhem; altı zeytin ağacı, bir dirhem; bir asma sekiz dirhem; bir çayır, yedi dirhem.

درهما والكرم ثمانية دراهم والرطبة سبعة دراهم فهذه سبعة انواع من الغلات وترك ما عداها اذ كانت تعم الناس والبهائم وكان انوشروان يدعى كسرى الخير وقد ذكرته الشعرآء فى اشعارها وفى ذلك يقول عدى بن زيد العبادى من كلمة له [1]

اين كسرى خير الملوك انوشر وان ام اين قبله سابور
لم يَهَبْهُ ريب المنون فولّى الملك عنه فبابه مهجور
حين ولّوا كانهم ورق جُفّ تذرى[2] به الصباء والدبور

وجلس انوشروان يوما للحكآء ليأخذ من ارائهم فقال لهم وقد اخذوا مراتبهم من مجلسه دلّونى على حكمة فيها منفعة لخاصّة نفسى وعامّة رعيتى فتكلم كل واحد منهم بما حضره

dirhem; une vigne, huit dirhems; une prairie, sept dirhems. Telles étaient les sept choses taxées; les autres étaient exemptes d'impôt, comme communes à l'homme et aux animaux. Ce roi fut surnommé *Kesra le Bon*, et les poëtes ont chanté ses louanges. Adi, fils de Zeïd el-Ibadi, a dit de lui :

Où est allé Kesra Anouchirwân, le meilleur des rois? où est allé avant lui Sabour?
La mort ne l'a pas respecté; son pouvoir est brisé et son palais désert.
Où sont ces rois que le vent de l'Orient et de l'Occident a balayés comme des feuilles sèches?

Un jour, Anouchirwân réunit les sages qui vivaient à sa cour, afin de s'éclairer de leurs conseils. Lorsqu'ils furent tous assis suivant leur rang, il leur dit : « Donnez-moi un conseil aussi profitable à mon bonheur qu'à celui de mes sujets. » Chacun de ces sages dit ce que la réflexion lui sug-

من الرأى وانوشروان مطرق مفكر فى اقاويلهم وانتهى القول الى بزرجمهر بن البختكان فقال ايها الملك انا جامع لك ذلك فى اثنتى عشر كلمة فقال هات فقال اوّلهن تقوى الله فى الشهوة والرغبة والرهبة والغضب والهوى فاجعل ما عرض من ذلك كلّه لله لا للناس والثانية الصدق فى القول والوفآء بالعدات والشروط والعهود والمواثيق والثالثة مشورة العلمآء فيما يحدث من الامور والرابعة آكرام العلمآء والاشراف واهل الثغور والقواد والكتّاب والخَوَل بقدر منازلهم والخامسة التعهد للقضاة والفحص عن العمّال بمحاسبة عادلة ومجازاة المحسنين منهم باحسانهم والمسئ على اسآءته والسادسة تعهد اهل السجون بالعرض لهم فى الايام

gérait; et le roi, la tête baissée, écoutait leurs discours avec attention. Buzurdjmihr, fils de Bakhtekân, lorsque son tour arriva, parla en ces termes, « Ô roi, je renfermerai tout ce que vous désirez savoir en douze sentences; » et, sur l'invitation du roi, il continua ainsi :

« 1° Craindre Dieu, lorsqu'on est près de céder à la concupiscence, à la convoitise, à la lâcheté, à la colère ou à l'amour; redouter, dans les conséquences de ces passions, non pas l'homme, mais Dieu.

« 2° Être sincère dans ses paroles et fidèle à ses engagements; exécuter les conventions, les pactes et les traités.

« 3° Prendre l'avis des sages en toute affaire.

« 4° Honorer les savants, les nobles, les gouverneurs des frontières, les officiers, les secrétaires et les employés, chacun suivant son grade.

« 5° Surveiller les juges, contrôler les comptes des agents du fisc; récompenser les bons services et punir les malversations.

« 6° Connaître, par de fréquentes visites, la situation des

Vergilendirilen yedi şey şunlardı; diğerleri ise insan ve hayvanlarda olduğu gibi vergiden muaftı. Bu krala İyi Kesra adı verildi ve şairler ona övgüler yağdırdı. Zeyd el-İbadi'nin oğlu Adi onun hakkında şunları söyledi: Kralların en iyisi Kesra Anuşirwân nereye gitti? Sabur ondan önce nereye gitti? Ölüm ona saygı duymuyordu; gücü kırıldı ve sarayı terk edildi. Doğu ve Batı rüzgarlarının kuru yapraklar gibi savurduğu bu krallar nerede? Bir gün Anuşirwân, tavsiyelerinden fikir edinmek için sarayında yaşayan bilge adamları bir araya getirdi. Hepsi rütbelerine göre oturduklarında onlara şöyle dedi: "Tebaamın mutluluğuna olduğu kadar benim de mutluluğuma faydalı olacak şekilde bana öğüt verin." Bu bilge adamların her biri, düşüncenin kendisine önerdiği şeyi söyledi; Kral da başını eğerek onların konuşmalarını dikkatle dinledi. Bakhtekân'ın oğlu Buzurcmihr (Buzurkmihr?) sırası geldiğinde şu sözlerle konuştu: "Ey kral, bilmek istediğin her şeyi on iki cümlede anlatacağım." ve kralın daveti üzerine şöyle devam etti:

1° Şehvete, şehvete, korkaklığa, öfkeye veya aşka teslim olmaya yaklaştığınızda Allah'tan korkun; bu tutkuların sonuçlarından insandan değil Tanrı'dan korkmak.

2º Sözlerinizde samimi olun ve taahhütlerinize sadık olun; Sözleşmeleri, anlaşmaları ve anlaşmaları yürütür.

3° Her konuda bilge insanların tavsiyelerini alın.

4° Bilginleri, soyluları, sınır valilerini, memurları, sekreterleri ve çalışanları rütbelerine göre onurlandırın.

5° Yargıçları izleyin, vergi acentelerinin hesaplarını kontrol edin; iyi hizmeti ödüllendirin ve zimmete para geçirmeyi cezalandırın.

ليستوثق من المسئ ويطلق البرئ والسابعة تعهد سبيل الناس
واسواقهم واسعارهم وتجاراتهم والثامنة حسن تأديب الرعية
على الجرائم واقامة الحدود والتاسعة اعداد السلاح وجميع آلات
الحروب والعاشرة اكرام الاهل والولد والاقارب وتفقد ما
يُصلحهم والحادية عشر اذكآء العيون فى الثغور ليعلم ما يتخون
فيوخذ له اهبته قبل هجومه والثانية عشر تفقد الوزرآء
والخول والاستبدال لذوى الغش والعجز منهم فامر انوشروان
ان يكتب هذا الكلام بالذهب وقال هذا كلام فيه جميع انواع
السياسات الملوكية وكان مما حفظ من كلام انوشروان وحكمته
انه سُئل ما اعظم الكنوز قدرا وانفعها عند الحاجة اليها فقال

prisonniers, afin de redoubler de surveillance envers les coupables et de délivrer les innocents.

« 7° Assurer la sécurité des routes et des marchés, faciliter les ventes et le commerce.

« 8° Punir les coupables dans la mesure de leur faute, et maintenir le peuple dans le devoir.

« 9° S'approvisionner d'armes et de tout le matériel de guerre.

« 10° Honorer sa famille, ses enfants, ses proches, et veiller sur leurs intérêts.

« 11° Avoir l'œil ouvert sur la défense des frontières, afin de connaître le danger et de le prévenir.

« 12° Surveiller les ministres et les employés, et révoquer ceux dont la déloyauté ou l'incapacité est notoire. »

Le roi fit écrire ce discours en lettres d'or, en disant qu'il renfermait toutes les règles de la conduite d'un roi.

Voici encore quelques paroles et sentences d'Anouchirwân que l'histoire a recueillies. On demandait à ce roi quel était

معروف اودعته الاحرار وعلم توارثته الاعقاب وقيل لانوشروان
من اطول الناس عمرا فقال من كثر علمه فتأدّب به من بعده
او معروفه فتشرن به عقبه وانوشروان الذى يقول الانعام لقاح
والشكر ولاد والمنعم هو الجاعل للشاكر الى شكره سبيلا وهو
الذى يقول لا تعدوا الحرصآء فى الامنآء ولا الكذّابين فى الاحرار
وقال انوشروان يوما لبزرجمهر من يصلح من ولدى للملك فاظهر
ترشيحه والايما اليه فقال لا اعرف ولدك ولاكنى اصف لك من
يصلح للملك اسماهم للعالى واطلبهم للادب واجزعهم من العامّة
وارأفهم بالرعية واوصلهم للرُحم وابعدهم من الظلم فمن كانت

de tous les trésors le plus précieux et le plus utile en cas de besoin. Il répondit : « C'est un bienfait conféré à un homme généreux, ou une science léguée à la postérité. » Comme on lui demandait quel était l'homme qui vivait le plus longtemps : « C'est, dit-il, celui qui a amassé assez de science pour instruire ses descendants, ou répandu assez de bienfaits pour honorer ses héritiers. » Anouchirwân disait aussi : « Les bienfaits sont une semence dont la reconnaissance est le fruit. L'homme généreux fraye le chemin à la reconnaissance de celui qu'il a obligé. »

« Ne considérez pas, disait encore Anouchirwân, l'ambitieux comme un homme sûr, ni le menteur comme un homme libre. » Ce roi demanda un jour à Buzurdjmihr, auquel il témoignait la déférence d'un fils : « Quel est, parmi mes enfants, celui qui est le plus digne du trône? » Le sage répondit : « Quoique je ne connaisse pas tes enfants, je puis te dire quel est parmi eux le plus apte à régner : c'est celui qui à des qualités élevées et au désir de s'instruire unit au plus haut degré le dédain de la foule, la bienveillance envers le peuple, l'amour du pardon et la

6° Suçluların gözetimini iki katına çıkarmak ve masumları serbest bırakmak için sık ziyaretler yoluyla mahkumların durumunu bilin.
7° Yolların ve pazar yerlerinin güvenliğini sağlayın, satış ve ticareti kolaylaştırın.
8° Suçluları, kusurları ölçüsünde cezalandırın ve insanları görevlerinde tutun.
9° Silah ve tüm savaş malzemelerini stoklayın.
10° Ailenize, çocuklarınıza, sevdiklerinize değer verin, onların çıkarlarını kollayın.
11° Tehlikeyi bilmek ve önlemek için sınırların korunmasına göz kulak olun.
12° Bakanları ve çalışanları denetleyin ve sadakatsizliği veya yetersizliğiyle meşhur olanları işten çıkarın."
Kral bu konuşmayı altın harflerle yazdırdı ve bunun bir kralın davranışlarına ilişkin tüm kuralları içerdiğini söyledi. İşte Anuşirwân'ın tarihin topladığı birkaç kelime ve cümlesi daha. Bu krala, hazinelerin hangisinin en kıymetlisi ve ihtiyaç anında en faydalısı olduğu soruldu. Cevap verdi: "Cömert bir adama verilen bir faydadır veya gelecek nesillere miras bırakılan bir bilgidir. En uzun yaşayan adamın kim olduğu sorulduğunda: "O," dedi, "yeterince bilgi biriktiren kişidir." soyundan gelenleri eğitin veya mirasçılarını onurlandıracak kadar fayda dağıtın." Anuşirwân ayrıca şunu söyledi: "Faydalar, tanınmasının meyvesi olan bir tohumdur. Cömert adam, yükümlü olduğu kişilerin tanınmasının önünü açar." "Hırslıyı güvenilir bir adam olarak, yalancıyı da özgür bir adam olarak düşünmeyin" dedi Anuşirwân." Bu kral bir gün Buzurcmihr'e şunu sordu: kime bir oğul hürmeti gösterdi: "Çocuklarım arasında tahta en layık olan kimdir?" Bilge adam cevap verdi: Her ne kadar senin çocuklarını tanımıyorsam da,

Size aralarında kimin hüküm sürmeye en yatkın olduğunu söyleyebilirim: Yüksek nitelikler ve öğrenme arzusuyla kalabalığın küçümsemesini, insanlara karşı yardımseverliği, bağışlayıcı sevgiyi ve sevgiyi en yüksek derecede birleştiren kişidir. Adaletsizlikten nefret edin: Bu niteliklere sahip olan oğullarınızdan biri güce layıktır."

هذه صفاته فهو حقيق بالملك قال المسعودى وقد ذكرنا فى
كتاب الزلف للخصال التى يستحق بها الملك من وجدت فيه
وما ذكر عن حكماء الفرس واسلافها فى ذلك وغيرها من حكماء
اليونانيين كافلاطون وما ذكره فى كتاب السياسة المدنية وغيره
ممن تأخر عن عصره وذكر عن بزرجمهر انه قال رأيت من
انوشروان خصلتين متباينتين لم ار مثلهما منه جلس يوما
للناس فدخل رجل من خاصة اهله فحاه وزيره وامر به ان
يقام وان يحجب عنه سنة وذلك لتعديه المرتبة التى رسمت له
فازدياده فيها من مرتبة غيره فى المجلس ثم رأيته يوما ونحن
عنده فى سر من تدبير شىء من المملكة وخدمه خلف فراشه
وسرير ملكه يتحدثون فارتفعت اصواتهم حتى شغلونا عن

haine de l'injustice : celui de tes fils qui possède ces qualités est digne du pouvoir. »

Dans notre livre intitulé *Kitab ez-Zolaf*, nous avons énuméré les qualités qui doivent se trouver chez un roi; nous avons cité les réflexions que les sages de l'ancienne Perse et leurs successeurs ont faites à ce sujet, et les discours des philosophes grecs, comme Platon, dans son Traité de la République, et plusieurs philosophes qui ont vécu après lui. On attribue à Buzurdjmihr les paroles suivantes : « J'ai remarqué dans Anouchirwân deux qualités opposées, dont il ne m'a pas offert d'autre exemple. Il présidait un jour le conseil, lorsqu'un de ses favoris se présenta devant lui; le roi ordonna à son ministre d'expulser cet intrus et de le bannir de la cour pendant un an, pour le punir d'avoir transgressé son rang et usurpé une prérogative qui ne lui appartenait pas. Dans une autre occasion, tandis que nous étions réunis chez le roi pour une délibération secrète, ses serviteurs, assemblés derrière son lit et son trône, faisaient

بعض ما كنا فيه فقلت له واخبرته بتفاوت ما بين الحالتين
فقال لى لا تعجب فنحن ملوك على رعيتنا وخدمنا ملوك على
ارواحنا يكون منا فى خلوتنا ما لا حيلة لنا معه فى التحرز
منهم وكان انوشروان يقول للملك بالجند والجند بالمال والمال
بالخراج والخراج بالعمارة والعمارة بالعدل والعدل باصلاح العمال
واصلاح العمال باستقامة الوزراء ورأس الكل تفقد الملك امور
نفسه واقتداره على تأديبها حتى يملكها ولا تملكه وكان يقول
صلاح الرعية انصر من كثرة الجنود وعدل الملك انفع من خصب
الزمان وكان يقول ايام السرور كلمح البصر وايام الحزن تكاد تكون
شهورا قال المسعودى ولانوشروان سير واخبار حسان قد اتينا

un tel bruit en causant, qu'ils troublaient le conseil. J'en fis la remarque au roi et lui signalai la différence qui existait entre la précédente interruption et celle-ci : « Ne vous en étonnez pas, me dit-il, car, si nous sommes rois de nos sujets, nos serviteurs sont nos tyrans, et la familiarité que nous leur accordons ne nous laisse aucun recours contre leur importunité. » Anouchirwân disait : « Le trône s'appuie sur l'armée, l'armée sur les finances, les finances sur l'impôt, l'impôt sur l'agriculture, l'agriculture sur la justice, la justice sur la loyauté des agents, et celle-ci sur la fidélité des ministres; mais la base de tout l'édifice est la vigilance que le roi exerce sur lui-même et l'empire qu'il a sur ses passions, afin de les gouverner, au lieu de subir leur joug. » Il disait aussi : « La prospérité du peuple vaut mieux qu'une nombreuse armée, et la justice du souverain est plus efficace que plusieurs années d'abondance. Les jours de bonheur fuient en un clin d'œil, mais les jours d'infortune paraissent avoir la durée des mois. » On trouvera dans nos écrits précédents l'histoire et les beaux traits de la vie

Kitab ez-Zolaf adlı kitabımızda bir kralda bulunması gereken nitelikleri sıraladık; Antik İran bilgelerinin ve onların haleflerinin bu konu üzerine yaptıkları düşüncelere, Platon gibi Yunan filozoflarının Devlet Üzerine İncelemesi'nde ve ondan sonra yaşayan birçok filozofun konuşmalarına yer verdik. Şu sözler Buzurcmihr (Büzürk?)'e atfedilir: “Anuşirwân'da bana başka bir örnek vermediği iki zıt nitelik fark ettim. Bir gün konseye başkanlık ederken, gözdelerinden biri onun huzuruna çıktı ve kral, bakanına şunları yapmasını emretti; Bu davetsiz misafiri kovun ve onu bir yıllığına saraydan uzaklaştırın; rütbesini aştığı ve gasp ettiği için onu cezalandırın. Başka bir defasında, gizli bir görüşme için kralın evinde toplanmışken, yatağının ve tahtının arkasında toplanan hizmetkarları konuşurken öyle bir gürültü yaptılar ki, oluşturduğum konseyi rahatsız ettiler. Bunu krala söyledi ve ona önceki kesinti ile bu kesinti arasındaki farkı gösterdi: "Şaşırma, dedi bana, çünkü eğer biz bu ülkenin kralıysak. tebaamız, hizmetkarlarımız bizim tiranlarımızdır ve onlara gösterdiğimiz yakınlık, onların ısrarlarına karşı bize hiçbir çare bırakmaz." Anuşirwân şunları söyledi: "Taht orduya, ordu maliyeye, maliye vergilere, vergiler tarıma, tarım adalete, adalet ajanların sadakatine dayanır ve bu da bakanların sadakatine dayanır, ancak bütünün temelidir yapı, kralın kendisi ve tutkuları üzerinde sahip olduğu imparatorluk üzerinde, onları yönetmek yerine, katlanmak için gösterdiği dikkattir; onların boyunduruğu." Ayrıca şunları söyledi: “Halkın refahı çok

sayıda ordudan daha iyidir ve hükümdarın adaleti birkaç yıl süren bolluktan daha etkilidir. Mutlu günler göz açıp kapayıncaya kadar yok oluyor ama talihsiz günler aylarca sürüyor gibi görünüyor."

على ذكرها فيما سلف من كتبنا وما كان منه فى مسيره فى سائر
اسفاره وما بنا من المدن والحصون ورتب من المقاتلة فى الثغور

ثم ملك بعده ابنه هرمز بن انوشروان بن قباد وامه فاقم[1]
ابنة خاقان ملك الترك وقيل بل ملك من ملوك الخزر مما يلى
الباب والابواب فكان ملكه اثنتى عشر سنة وكان متحاملا على
خواصّ الناس مائلا الى عوامّهم مقربا لهم مهينا للرويبضة
وتوابع الاعوامّ ومغريا لهم بخواصّ الناس وقيل انه قتل فى ملكه
من خواصّ فارس ثلثة عشر الف رجل مذكور ولاحدى عشرة
سنة خلت من ملكه تحزم عليه الملك وتداعت اركانه وزحفت
اليه الاعداء وكثرت عليه الخوارج وقد كان ازال احكام الموبذان
تحزم بذلك الشريعة والسنة المعهودة وغيّر الاحكام وازال

d'Anouchirwân, le récit de ses marches et de ses campagnes, le nom des villes et des forteresses qu'il bâtit, et l'organisation qu'il établit dans la défense des frontières.

Il eut pour successeur son fils Hormuz, dont la mère, nommée Fakim, était la fille de Khakân, roi des Turcs, ou d'un roi des Khazars, voisin de Bab el-Abwab. Hormuz, dont le règne dura douze ans, supportait difficilement la société des grands; il accorda sa faveur à des hommes infimes et s'entoura de gens sans aveu et de valets qu'il excita contre la noblesse. On dit que ce roi fit périr treize mille personnes des plus illustres familles de la Perse. Au bout de onze années de règne, il avait ruiné son royaume; les grands se liguèrent contre lui; ses ennemis l'assaillirent de toute part, et il se trouva environné d'hérétiques; car, en brisant l'institution des Mobeds, il avait détruit la loi religieuse, les traditions sacrées, les lois et les usages de l'em-

الرسوم فكان فيمن سار اليه شيابه[1] بن شيب عظيم من ملوك
الترك فى اربعماية الف فنزل نحو بلاد هراة وبادغيس وبوشنج
من ارض خراسان وسار اليه من اطراف ارضه طراخنة من
الخزر فى جيش عظيم فشنّوا الغارات فيما يلى ذلك السقع بخيل
اوقعت وملوك تهادنت وتواهبت ما كان بينها من الدما مما
يلى جبل القبخ وسار بطريق لقيصر فى ثمانين الفا مما يلى
الجزيرة وسار مما يلى اليمن جيش عظيم من قحطان ومعدّ عليهم
العباس المعروف بالاحول وعمرو الافوه فاضطرب على هرمز امره
واحضر الموبذ وذوى الرأى من بعد اخذ له وشاورهم فكان
من نتيجة رأيهم موادعة الوجوه الثلثة ورضاهم والاقبال

pire. Un de ses ennemis, Cheyabeh, fils de Cheyb, qui était un des plus puissants rois des Turcs, marcha avec quatre cent mille hommes sur Herat, Badeguis et Bouchendj, villes du Khoraçân.

D'un autre côté, les chefs des Khazars, à la tête d'une armée formidable, ravagèrent les frontières de la Perse voisines du Caucase, et leur cavalerie fut grossie par la coopération de plusieurs rois, qui déposèrent, en cette occasion, leurs inimitiés personnelles. Un patrice, envoyé par l'empereur grec, avec une armée forte de quatre-vingt mille hommes, s'avança du côté de la Mésopotamie. Enfin, du Yémen sortirent de nombreuses troupes formées des tribus de Kahtân et de Mâdd; elles étaient commandées par El-Abbas, surnommé *le Borgne*, et par Amr el-Afwah. Hormuz, alarmé de tous ces dangers, réunit les Mobeds et les conseillers qu'il avait jusqu'alors méprisés; il prit leur avis, et on arrêta qu'on ferait la paix avec les trois autres ennemis, pour n'avoir à combattre que Cheyabeh, fils de Cheyb. On

Daha önceki yazılarımızda Anuşirwân'ın tarihini ve hayatının güzel özelliklerini, yürüyüşlerinin ve seferlerinin anlatımını, inşa ettiği şehirlerin ve kalelerin adlarını ve onun savunmasında kurduğu sınırlar teşkilatı bulacağız. Halefi, annesi Fakim olan, Türklerin kralı Hakan'ın veya Bab el-Abwab'ın komşusu Hazarların bir kralının kızı olan oğlu Hürmüz'dü. Hükümdarlığı on iki yıl süren Hürmüz, büyüklerin toplumunu geçindirmekte zorluk çekiyordu; küçük adamlara lütufta bulundu ve etrafını inançsız insanlarla ve soylulara karşı kışkırttığı uşaklarla çevreledi. Bu kralın İran'ın en ünlü ailelerinden on üç bin kişiyi öldürttüğü söyleniyor. On bir yıllık saltanatının sonunda krallığını mahvetti; büyükler ona karşı birleşti; düşmanları ona her taraftan saldırdı ve kendisini sapkınlarla çevrili buldu; çünkü Mobed kurumunu bozarak imparatorluğun dini kanunlarını, kutsal geleneklerini, kanunlarını ve geleneklerini yok etmişti. Düşmanlarından biri olan ve Türklerin en kudretli krallarından biri olan Çeyb (Seyb?) oğlu Çeyabe (Seyabe?), dört yüz bin kişilik ordusuyla Khoraçan'ın Herat, Badeguis ve Buşenc kasabaları üzerine yürüdü. Öte yandan, zorlu bir ordunun başında bulunan Hazarların liderleri, Kafkasya'ya komşu olan İran sınırlarını yağmaladılar ve süvarileri, bu vesileyle kişisel güçlerini ortaya koyan birkaç kralın işbirliğiyle düşmanlıklar şişirildi. Yunan imparatorunun gönderdiği bir soylu, seksen bin kişilik bir orduyla Mezopotamya'ya doğru ilerledi. Nihayet Yemen'den Kahtân ve Mâdd kabilelerinden oluşan

çok sayıda birlik geldi; Tek Gözlü lakaplı El Abbas ve Amr el-Afwah tarafından komuta ediliyorlardı. Tüm bu tehlikelerden alarma geçen Hürmüz, Mobedleri ve şimdiye kadar küçümsediği danışmanları bir araya topladı; onların tavsiyesine uydu ve diğer üç düşmanla barış yapılmasına karar verildi, böylece yalnızca Cheyb'in oğlu Şeyabeh savaşmak zorunda kalacaktı.

شيابه بن شيب فانتدب لحربه بهرام جوبين [1] مرزبان الرىّ
وكان بهرام من ولد جوبين بن ميلاد من نسل انوش المعروف
بالرام فسار فى اثنتى عشر الفا وشيابه فى اربعماية الف فكانت
لبهرام معه خطوب ومراسلات من ترغيب وترهيب وحيل فى
الحرب الى ان قتله بهرام واستباح عسكره واستولى على خزائنه
وامواله وبعث الى هرمز برأسه وقد كان برموده بن شيابه
ولده تحصن فى بعض القلاع من بهرام فنزل عليه بهرام فنزل
برموده على حكم هرمز وصار اليه وحمل بهرام جملا من الغنائم
وما كان اخذه من شيابه مما كان معه من تركات الملوك مثل
ما كان فى خزائن فراسياب من الاموال والجواهر التى كان اخذها
من سياوخش وما كان فى ايدى الترك من تركات بهراسف ملك

donna le commandement de l'armée à Bahram-Djoubin (Tchoupin), merzebân de Rey; ce Bahram était fils de Djoubin, fils de Milad, de la famille d'Anouch, surnommé *Er-Ram*. Il s'avança avec douze mille soldats contre Cheyabeh, qui en avait quatre cent mille. Après de longues conférences et de nombreux messages où il mit tout en œuvre pour séduire ou intimider l'ennemi, il eut recours à divers stratagèmes; il tua Cheyabeh, détruisit son armée, s'empara de ses trésors et envoya sa tête à Hormuz; puis il alla assiéger Bermoudeh, fils de Cheyabeh, dans la forteresse où il s'était retranché, le força à reconnaître l'autorité de Hormuz et l'envoya prisonnier chez le roi. Bahram revint avec un riche butin et les dépouilles de Cheyabeh, grossies de la succession de plusieurs rois; dans le nombre étaient les trésors et les bijoux enlevés par Firasiab à Siawukhch, les richesses que les Turcs tenaient de leur roi Bohstasf, lorsqu'il

الترك مما اخذه من خزائن يستاسف من مدينة بلخ وغيرها
من ذخائر ملوك الترك السالفة فلما انتهى ما وصفنا من الاموال
والجواهر وغير ذلك من الغنائم من قبل بهرام حسده وزير
هرمز اريخسيس [1] الخوزى وقد نظر اعجاب هرمز بما حمل اليه
بهرام وسروره به فقال اعظم لفرس هذه زلته وعرض لهرمز
بخيانة بهرام واستبداده باكثر الجواهر واغراه به فعصاه
بهرام ثم احتال بهرام بدراهم ضرب عليها اسم كسرى ابرويز
ودسّ اناسا من التجار فانفقوها بباب هرمز فتعامل الناس بها
وكثرت فى ايديهم وعلم به هرمز فلم يشك ان ابنه ابرويز
ضربها طلبا للملك فهمّ به هرمز وهو لا يشك ان ذلك من فعله
ولم يعلم ان الحيلة فى ذلك من بهرام فهرب ابرويز من ابيه

pilla le trésor de Yustasf à Balkh, et d'autres objets précieux provenant des anciens rois turcs. Lorsque le riche butin pris par Bahram, les bijoux et les trésors que la victoire lui avait acquis, arrivèrent chez le roi, Arikhsis el-Khouzi, ministre de Hormuz, conçut de la jalousie contre Bahram, en voyant l'admiration et la joie du roi à l'aspect de tant de richesses, et il s'écria : « C'est bien grave pour un cheval de trébucher ainsi [2] ! » Puis il dépeignit le général comme un traître qui avait retenu la majeure partie des bijoux, et finit par persuader au roi d'infliger à Bahram la peine du bâton. Quelque temps après, Bahram fit battre monnaie au nom de Kesra-Éberwiz; des marchands gagnés par lui la portèrent à la cour, et elle circula bientôt dans toutes les mains. Hormuz en fut informé; il ne douta pas que son fils Éberwiz n'eût employé un tel moyen pour usurper le trône, et il en conçut un vif ressentiment, ignorant que Bahram était le seul auteur de cette manœuvre. Éberwiz se déroba

Ordunun komutanlığı Rey merzebân'ı Bahram-Cubin'e (Tchoupin) (Behrâm-ı Çûbîn) verildi; Bu Bahram, Anuş ailesinden, Er-Ram lakaplı Milad oğlu Cubin'in oğluydu. On iki bin askeriyle dört yüz bin askeri olan Şeyabeh'e doğru ilerledi. Uzun konferanslardan ve düşmanı baştan çıkarmak veya korkutmak için mümkün olan her şeyi yaptığı sayısız mesajdan sonra çeşitli stratejilere başvurdu; Çeyabe (Seyabe?)'yi öldürdü, ordusunu yok etti, hazinelerine el koydu ve kellesini Hürmüz'e gönderdi; daha sonra Çeyabe (Seyabe?) oğlu Bermudeh'i siper aldığı kalede kuşatmaya gitti, onu Hürmüz'ün otoritesini tanımaya zorladı ve onu krala esir gönderdi. Bahram, ardı ardına gelen birkaç kralın artırdığı zengin ganimetler ve Çeyabeh ganimetleriyle geri döndü; Bunların arasında Firasiab'ın Siawukhş'ta götürdüğü hazineler ve mücevherler, Türklerin kralları Bohstasf'ın Belh'teki Yustasf'ın hazinesini yağmaladığında ellerinde tuttukları zenginlikler ve eski Türk krallarından kalma diğer değerli nesneler vardı. Bahram'ın aldığı zengin ganimetler, zaferin kendisine kazandırdığı mücevherler ve hazineler kralın evine ulaştığında, Hürmüz'ün veziri Arihsis el-Khuzi, kralın ona olan hayranlığını ve sevincini görerek Bahram'a karşı kıskançlık duydu, bu kadar zenginliği görünce şöyle haykırdı: "Bir atın bu şekilde tökezlemesi çok ciddi! Sonra generali bir at gibi resmetti. Mücevherlerin çoğunu elinde bulunduran hain, sonunda

Bahram'ı asayla cezalandırmaya ikna etmişti. Bir süre sonra Bahram, Kesra-Éberwiz adına para bastırdı ve kısa sürede herkesin eline geçti; Hürmüz'e bundan haber verildi; oğlu Eberwiz'in tahtı gasp etmek için böyle bir yol kullandığından şüphesi yoktu ve Bahram'ın bu manevranın tek yazarı olduğunun farkında olmadığından güçlü bir kırgınlık hissetti.

لتغيره عليه ولحق ببلاد اذربيجان وارمينية والران والبيلقان
وحبس هرمز خالتى ابرويز بسطام وبندويه فاحتلا لحيلة فى
تحبسهما وخرجا فانضان اليهما خلق من الجيش فدخلا على
هرمز فسملا عينيه واعياه فلما نمى ذلك الى ابرويز سار الى ابيه
فدخل عليه واخبره أنّ لا ذنب له فى ذلك وانما هرب خوفا على
نفسه منه فتوجه هرمز وسلم الملك اليه ونمى ذلك الى بهرام
جوبين فصار فى عساكره يؤمّ الباب ودار الملك وخرج اليه
ابرويز فالتقيا على شاطئ النهروان والنهر بينهما فتواقفا فكان
لهما خطب طويل من تقاذف وتشاتم ثم كانت بينهما حروب
انكشف فيها ابرويز لتخلّف اصحابه عنه وميلهم الى بهرام وقام
تحته فرسه المعروف بشبدار وهو المصور فى الجبل ببلاد قرماسين

à la vengeance de son père en se réfugiant dans l'Azerbaïdjân, l'Arménie et le pays d'Errân et de Beïlakân. Hormuz fit emprisonner Bostam et Bendouweïh, oncles d'Éberwiz; mais une ruse les tira de leur prison, et ils furent rejoints par une partie de l'armée; ils pénétrèrent alors chez Hormuz et lui arrachèrent les yeux. A cette nouvelle, Éberwiz revint auprès de son père; il lui apprit qu'il était innocent de ce crime et qu'il n'avait fui que pour sauver sa vie. Hormuz abdiqua en sa faveur et s'éloigna. Instruit de ces événements, Bahram-Djoubin conduisit son armée contre la résidence royale. Éberwiz marcha à sa rencontre, et les deux armées s'arrêtèrent en face l'une de l'autre, sur les bords du Nahrewân, qui les séparait. On se borna, pendant quelque temps, à s'injurier et à se menacer de part et d'autre, puis on en vint aux mains. Éberwiz, trahi par ses partisans, qui passèrent du côté de Bahram, fut mis en fuite, et son cheval Chebdar s'emporta. C'est ce cheval qu'on voit sculpté sur la montagne de Karmasin (Kirmanchah), dans

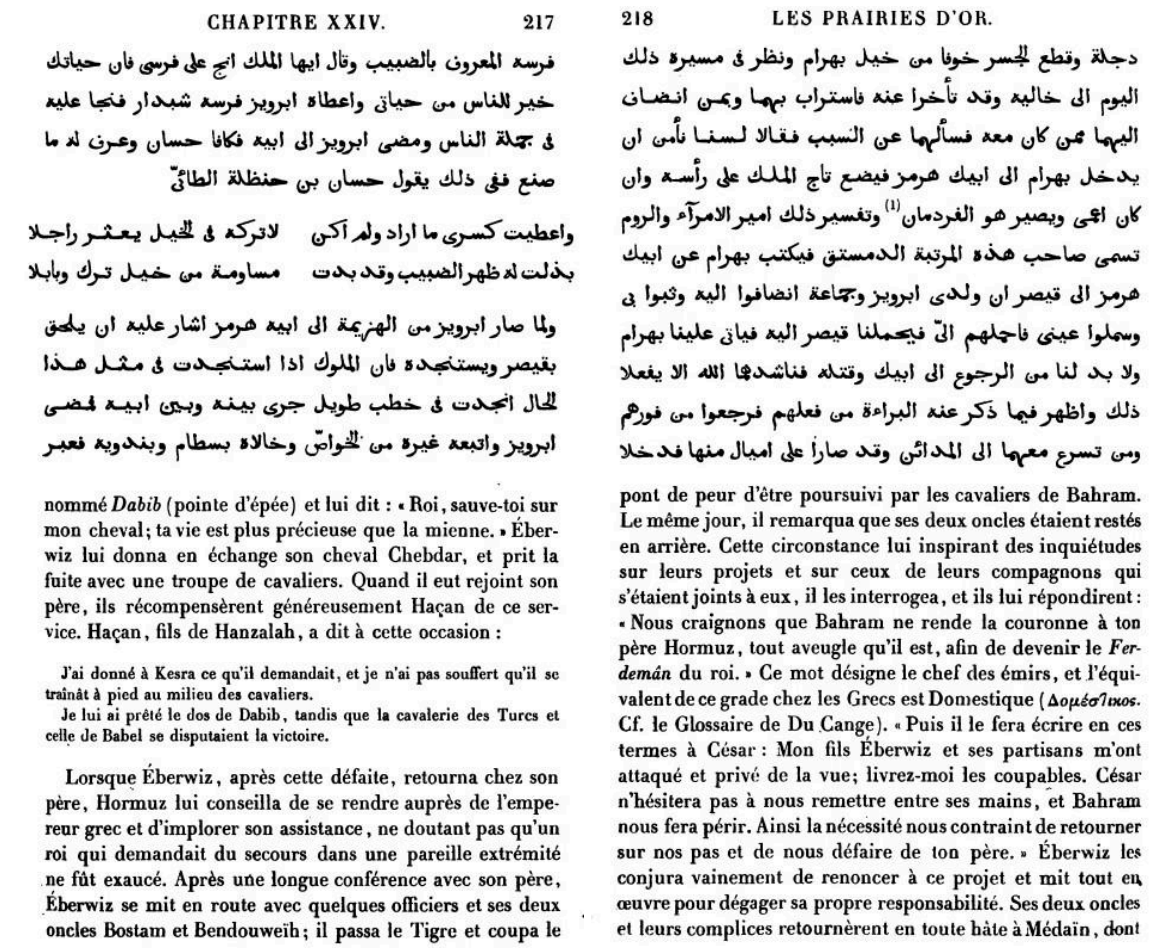
من اعمال الدينور من ماه الكوفة هو وابرويز وغير ذلك من
الصور وهذا الموضع احد عجائب العالم وغرائب ما فيها من
الصور العجيبة المنقوشة فى الحجر والفرس تذكر فى اشعارها
وغيرها من العرب هذا الفرس المعروف بشبدار وقد كان
ابرويز على شبدار فى بعض الايام فانقطع عنانه فدعا بصاحب
سروجه وبلجمه فاراد ضرب عنقه لما لم يتعاهد العنان فقال ايها
الملك ما بقى شىء يجتهد به ملك الانس وملك الخيل فاطلقه
واجازه ولما بلج هذا الفرس تحت ابرويز وقصّر طلب الى
النعمان ان يمن فى المعركة عليه بفرسه المعروف باليحموم فابى
عليه ونجا عليه بنفسه ونظر حسان بن حنظلة بن حيّة
الطائىّ الى ابرويز وقد خانه الرجال واشرف على الهلاك فاعطاه

le district de Dinawer et la province de Mah el-Koufah; on y remarque aussi le roi Éberwiz et d'autres personnages. Cette localité et les belles figures sculptées dans le roc qu'on y admire sont une des merveilles de la terre. Les Persans et les Arabes font mention dans leurs poésies du fameux Chebdar. On raconte que Éberwiz montant un jour ce cheval, sa bride se rompit; il fit venir le chef des équipages, et il allait lui faire trancher la tête, pour le punir de sa négligence, lorsque cet homme s'écria : « Sire, il ne reste rien qui puisse résister au roi des hommes et au roi des chevaux ! » Le roi lui fit grâce de la vie et le récompensa.

Lorsque Éberwiz sentit son cheval tomber épuisé sous lui, il pria Nôman de le laisser combattre sur son propre cheval nommé *Yahmoum* (noir de fumée). Nôman s'y refusa et s'enfuit à toutes brides. Alors Haçan, fils de Hanzalah, fils de Hayiah, de la tribu de Taï, voyant le roi trahi par les siens et sur le point d'être tué, lui céda son cheval

Eberwiz, babasının intikamından Azerbaycan'a, Ermenistan'a ve Errân ve Beylakân ülkesine sığınarak kurtuldu. Hürmüz, Eberwiz'in amcaları Bostam ve Benduweih'i hapse attı; ama bir hile onları hapishaneden çıkardı ve ordunun bir kısmı da onlara katıldı; Daha sonra Hürmüz'ün evine girip gözlerini çıkardılar. Bu haber üzerine Éberwiz babasının yanına döndü; kendisine bu suçta masum olduğunu ve yalnızca hayatını kurtarmak için kaçtığını söyledi. Hürmüz kendi lehine tahttan feragat ederek ayrıldı. Bu olaylardan haberdar olan Bahram-Cubin (Behrâm-ı Çûbîn), ordusunu kraliyet ikametgahına doğru yönlendirdi. Eberwiz onunla buluşmak için yürüdü ve iki ordu, onları ayıran Nahrewân'ın kıyısında karşılıklı durdu. Bir süre birbirimize her iki tarafta da hakaret ve tehdit etmekle yetindik, sonra kavga ettik. Bahram tarafına geçen partizanları tarafından ihanete uğrayan Eberwiz kaçtı ve atı Şebdar götürüldü. Dinawer ilçesi ve Mah el-Kufah ilindeki Karmasin (Kirmanşah) dağında oyulmuş olarak gördüğümüz bu attır; Ayrıca Kral Eberwiz ve diğer karakterleri de fark ediyoruz. Bu yöre ve orada hayran kaldığımız kayalara oyulmuş birbirinden güzel figürler dünya harikalarından biridir. Persler ve Araplar şiirlerinde meşhur Şebdar'dan bahsederler. Eberwiz'in bir gün bu ata binerken dizginlerinin kırıldığı söylenir; mürettebat şefini çağırdı ve ihmalinden dolayı onu cezalandırmak için kafasını kesmek üzereydi ki bu adam bağırdı: "Efendim, insanların kralına ve atların kralına karşı koyabilecek hiçbir şey kalmadı." !" Kral onun canını bağışladı ve onu ödüllendirdi. Éberwiz atının bitkin düştüğünü hissettiğinde,

Nôman'a Yahmum (siyah duman) adlı kendi atı üzerinde savaşmasına izin vermesi için dua etti. Nôman bunu reddetti ve son hızla kaçtı. Bunun üzerine Tay kabilesinden Hayiah oğlu Hanzalah oğlu Hasan, kralın halkının ihanetine uğradığını ve öldürülmek üzere olduğunu görünce ona Dabib (kılıç ucu) adlı atını vererek şöyle dedi: "Kral, kaç" benim atımda senin hayatın benimkinden daha değerlidir." Eberwiz karşılığında ona atı Şebdar'ı verdi ve bir atlı birliğiyle kaçtı. Babasının yanına geldiğinde Hasan'ı bu hizmetinden dolayı cömertçe ödüllendirdiler. Hanzalah oğlu Hasan bu vesileyle şunları söyledi:

CHAPITRE XXIV. 217

فرسه المعروف بالضبيب وقال ايها الملك انج على فرسى فان حياتك
خير للناس من حياتى واعطاه ابرويز فرسه شبدار فنجا عليه
فى جملة الناس ومضى ابرويز الى ابيه فكافا حسان وعرف له ما
صنع ففى ذلك يقول حسان بن حنظلة الطائى

واعطيت كسرى ما اراد ولم أكن لاتركه فى الخيل يعثر راجلا
بذلت له ظهر الضبيب وقد بدت مساومة من خيل ترك وبابلا

ولما صار ابرويز من الهزيمة الى ابيه هرمز اشار عليه ان يلحق
بقيصر ويستنجده فان الملوك اذا استنجدت فى مثل هذا
الحال انجدت فى خطب طويل جرى بينه وبين ابيه فمضى
ابرويز واتبعه غيره من الخواص وخالاه بسطام وبندويه فعبر

nommé *Dabib* (pointe d'épée) et lui dit : « Roi, sauve-toi sur mon cheval; ta vie est plus précieuse que la mienne. » Éberwiz lui donna en échange son cheval Chebdar, et prit la fuite avec une troupe de cavaliers. Quand il eut rejoint son père, ils récompensèrent généreusement Haçan de ce service. Haçan, fils de Hanzalah, a dit à cette occasion :

J'ai donné à Kesra ce qu'il demandait, et je n'ai pas souffert qu'il se traînât à pied au milieu des cavaliers.
Je lui ai prêté le dos de Dabib, tandis que la cavalerie des Turcs et celle de Babel se disputaient la victoire.

Lorsque Éberwiz, après cette défaite, retourna chez son père, Hormuz lui conseilla de se rendre auprès de l'empereur grec et d'implorer son assistance, ne doutant pas qu'un roi qui demandait du secours dans une pareille extrémité ne fût exaucé. Après une longue conférence avec son père, Éberwiz se mit en route avec quelques officiers et ses deux oncles Bostam et Bendouweïh; il passa le Tigre et coupa le

218 LES PRAIRIES D'OR.

دجلة وقطع الجسر خوفا من خيل بهرام ونظر فى مسيره ذلك
اليوم الى خاليه وقد تأخرا عنه فاستراب بهما وبمن انضاف
اليهما ممن كان معه فسألهما عن السبب فقالا لسنا نأمن ان
يدخل بهرام الى ابيك هرمز فيضع تاج الملك على رأسه وان
كان اعمى ويصير هو الفردمان[1] وتفسير ذلك امير الامرآء والروم
تسمى صاحب هذه المرتبة الدمستق فيكتب بهرام عن ابيك
هرمز الى قيصر ان ولدى ابرويز وجماعة انضافوا اليه وثبوا بى
وسملوا عينى فاحملهم الىّ فيحملنا قيصر اليه فياتى علينا بهرام
ولا بد لنا من الرجوع الى ابيك وقتله فناشدهما الله الا يفعلا
ذلك واظهر فيما ذكر عنه البراءة من فعلهم فرجعوا من فورهم
ومن تسرع معهما الى المدائن وقد صارا على امبال منها فدخلا

pont de peur d'être poursuivi par les cavaliers de Bahram. Le même jour, il remarqua que ses deux oncles étaient restés en arrière. Cette circonstance lui inspirant des inquiétudes sur leurs projets et sur ceux de leurs compagnons qui s'étaient joints à eux, il les interrogea, et ils lui répondirent : « Nous craignons que Bahram ne rende la couronne à ton père Hormuz, tout aveugle qu'il est, afin de devenir le *Ferdemân* du roi. » Ce mot désigne le chef des émirs, et l'équivalent de ce grade chez les Grecs est Domestique (Δομέστικος. Cf. le Glossaire de Du Cange). « Puis il le fera écrire en ces termes à César : Mon fils Éberwiz et ses partisans m'ont attaqué et privé de la vue; livrez-moi les coupables. César n'hésitera pas à nous remettre entre ses mains, et Bahram nous fera périr. Ainsi la nécessité nous contraint de retourner sur nos pas et de nous défaire de ton père. » Éberwiz les conjura vainement de renoncer à ce projet et mit tout en œuvre pour dégager sa propre responsabilité. Ses deux oncles et leurs complices retournèrent en toute hâte à Médaïn, dont

Kesra'ya istediğini verdim ve atlıların arasında yaya olarak sürüklenmesine izin vermedim. Türklerin, Babil'in süvarileri zafer için yarışırken ben ona Dabib'in arkasını verdim. Eberwiz, bu yenilginin ardından babasının yanına döndüğünde, Hürmüz, böylesine zor bir durumda yardım isteyen bir kralın kabul edileceğinden şüphe duymadan, ona Yunan imparatoruna gitmesini ve ondan yardım istemesini tavsiye etti. Babasıyla uzun bir görüşmenin ardından Éberwiz, bazı subaylar ve iki amcası Bostam ve Benduweyh ile yola çıktı; Bahram'ın atlıları tarafından takip edilme korkusuyla Dicle'yi geçti ve köprüyü kesti. Aynı gün iki amcasının geride kaldığını fark etti. Bu durum, kendilerinin ve onlara katılan arkadaşlarının planları konusunda kendisini endişeye sevk ettiğinden, onları sorguya çekti ve onlar da şöyle cevap verdiler: “Behram'ın, kör olan babanız Hürmüz'e tacı geri vermesinden korkuyoruz. Kralın Ferdeman'ı olmak için." Bu kelime emirlerin başını belirtir ve bu rütbenin Yunanlılar arasındaki karşılığı Yurtiçi'dir (Δομέστικος., bkz. Du Cange Sözlüğü). "Sonra Sezar'a şunu yazdıracak: Oğlum Eberwiz ve destekçileri bana saldırdılar ve beni görüş yeteneğimden mahrum ettiler; suçluyu bana teslim edin. Sezar bizi onun ellerine teslim etmekte tereddüt etmeyecek ve Bahram da Biz yok oluyoruz, bu yüzden zorunluluk bizi geri adım atmaya ve

babanızdan kurtulmaya zorluyor. Eberwiz onlara bu projeden vazgeçmeleri için boşuna yalvardı ve kendisini sorumluluktan kurtarmak için mümkün olan her şeyi yaptı. İki amcası ve suç ortakları aceleyle sadece birkaç mil uzakta oldukları Medayn'e döndüler; Hürmüz'ün üzerine koştular, onu boğdular ve Eberwiz'e katıldılar.

على هرمز فخنقاه ولحقا بابرويز ولحقتهم خيل بهرام وكانت
بينهم جولة فى بعض الديارات الى ان تخلصوا من تلك الخيل
وسار ابرويز ففى هرمز يقول ورقة بن نوفل

لم يغن هرمز شيئاً من خزائنه ... والخلد قد حاولت عاد فما خلدوا
ولا سليمان اذ تجرى الرياح له ... والجنّ والانس تجرى بينها البُرُدُ

واسرع بهرام جوبين الى المدائن من النهروان حين بلغه قتل
هرمز واحتوى على الملك ولحق ابرويز بالرُهاء فنزلها وكاتب ملك
الروم وهو موريقيس مع خاله بسطام وجماعة ممن كان معه
يسأله النصرة على عدوه ويضمن له الوفاء بما ينفقه من امواله
والاحسان الى جنده وانه يدى اليه ديات من يقتل من

ils n'étaient éloignés que de quelques milles; ils se précipitèrent sur Hormuz, l'étranglèrent, et rejoignirent Eberwiz. La cavalerie de Bahram ne tarda pas à atteindre les fugitifs; mais, après quelques escarmouches en divers lieux, ils parvinrent à se dérober à l'ennemi, et Éberwiz put continuer sa route. Le poëte Warakah, fils de Nawfel, a parlé de Hormuz en ces termes :

Hormuz n'a pas tiré parti de ses trésors, et les Adites qui se disaient éternels ont péri.

Ainsi a péri Salomon qui était porté sur les ailes du vent, et dont les hommes et les génies se transmettaient les messages.

Bahram, dès qu'il fut informé du meurtre de Hormuz, se rendit de Nahrewân à Médaïn et s'empara du trône. Cependant Éberwiz s'était arrêté à Roha (aujourd'hui Orfa), et il envoyait de là son oncle Bostam et quelques-uns de ses compagnons chez le roi Maurice pour lui demander du secours. Il s'engageait à rembourser à Maurice les frais de l'expédition, à récompenser ses troupes, à l'indemniser de la

رجاله وغير ذلك من الشروط واهدى اليه هدايا كثيرة منها
ماية غلام من ابنآء اراكنة الترك فى نهاية الحسن والجمال
واستقامة الصور فى اذانهم قرطة الذهب فيها الدر والياقوت
معلقا ومائدة من العنبر فتحها ثلاث اذرع على ثلاث قوائم من
الذهب مفصلة بانواع الجواهر احد الارجل ساعد وكف اسد
والاخر ساق وعل بظلفه والثالث كف عقاب بمخلبه وفى
وسطها جام جزع يمانى فاخر فتحه شبر مملو حجارة ياقوت احمر
وسفط من ذهب فيه ماية درة وزن كل درة مثقال ارفع ما يكون
فحمل اليه موريقيس ملك الروم الفى الف دينار وماية الف
فارس وبعث بهم مع هديته الف ثوب من الديباج الخزايني
المنسوج بالذهب الاحمر وغيره من الالوان وعشرين وماية

perte des soldats qui seraient tués, etc. Parmi les présents qui accompagnaient ce message, se trouvaient cent jeunes esclaves fils de chefs turcs; ils étaient remarquables par leur beauté et leur vigueur, et portaient des boucles d'oreilles ornées de pendants de perles et de rubis. Il lui envoyait aussi une table en ambre de trois coudées de diamètre, soutenue par trois pieds d'or enrichis de pierres précieuses. Le premier pied imitait la patte antérieure et la griffe d'un lion; le second, un pied d'antilope avec son sabot; le troisième, une serre d'aigle armée de ses griffes. Au centre de la table était une magnifique coupe d'onyx, large d'un empan et remplie de rubis rouges. Enfin au nombre des présents on remarquait une boîte d'or contenant cent perles de la plus belle eau et pesant chacune un mitkal.

L'empereur Maurice fournit à Éberwiz un subside de deux millions de pièces d'or et cent mille cavaliers. Il lui envoya en cadeau mille pièces d'or de brocart royal, tissu d'or fin et orné de couleurs les plus variées; cent vingt

Bahram'ın süvarilerinin kaçaklara ulaşması uzun sürmedi; ancak çeşitli yerlerdeki birkaç çatışmanın ardından düşmandan kaçmayı başardılar ve Éberwiz yolculuğuna devam edebildi. Nevfel oğlu şair Warakah, Hürmüz'den şu sözlerle bahsetmişti: Hürmüz onun hazinelerinden yararlanamadı ve kendilerine ebedi diyen Aditler yok oldu. Rüzgârın kanatlarıyla taşınan, insanlarla dehaların birbirlerine mesajlarını ilettiği Süleyman böyle helak oldu. Bahram, Hürmüz'ün öldürüldüğü haberini alır almaz Nahrewân'dan Medayn'e giderek tahtı ele geçirdi. Ancak Éberwiz, Roha'da (bugünkü Orfa-Urfa) durmuştu ve oradan amcası Bostam'ı ve bazı arkadaşlarını ondan yardım istemeleri için Kral Maurice'e gönderdi. Maurice'e seferin masraflarını geri ödemeyi, birliklerini ödüllendirmeyi, öldürülecek askerlerin kaybını telafi etmeyi vb, taahhüt etti. Bu mesaja eşlik eden hediyeler arasında Türk reislerinin oğulları olan yüz genç köle; Güzellikleri ve dinçlikleri ile dikkat çekiyorlardı ve inci ve yakutlarla süslenmiş küpeler takarlardı. Ayrıca ona, değerli taşlarla zenginleştirilmiş üç altın ayakla desteklenen, üç arşın çapında kehribar bir masa gönderdi. İlk ayak bir aslanın ön pençesini ve pençesini taklit ediyordu; ikincisi, toynaklı bir antilop ayağı; üçüncüsü, pençeleriyle donanmış bir kartal pençesi. Masanın ortasında, bir karış genişliğinde ve içi kırmızı yakutlarla dolu muhteşem bir oniks fincan vardı. Son olarak, hazır bulunanların arasında, içinde her biri bir mitkal ağırlığında yüz tane en saf su incisinin bulunduğu altın bir kutu vardı.

جارية من بنات ملوك برجان والجلالقة والصقالبة والوسكنس
وغيرهم من الاجناس المجاورة لملك الروم على رؤسهن اكاليل
الجوهر وزوّجه بابنته مارية وحملها اليه مع اخيه تندوس[1]
واشترط ملك الروم على ابرويز شروطا كثيرة منها النزول عن
الشام والمصر مما كان غلب عليه انوشروان وترك التعرض لها
فاجابه الى ذلك وقد كانت ملوك الفرس تتزوج الى سائر من
جاورة من ملوك الامم ولا تزوجها لانهم احرار وانجاد وللفرس
فى هذا خطب طويل كفعل قريش وتركها السنن وتجيسها
فكانوا يقفون بالمزدلفة وهو يوم لج الاكبر ويقولون نحن الحُمس
وقد قال النبى صلعم للانصار انا رجل احمس ولما اجتمع

esclaves, filles des rois des Bordjâns, des Galliciens, des Slaves, des Basques et d'autres peuples voisins de l'empire grec; sur la tête de ces esclaves brillait une couronne enrichie de pierreries. En outre, il accorda à Éberwiz la main de sa fille Marie, et chargea son propre fils Tendous (Théodose?) de conduire cette princesse à son époux. Au nombre des conditions que Maurice mettait à son alliance était l'abandon des provinces de Syrie et d'Égypte conquises par Anouchirwân, et la renonciation, par la cour de Perse, de tous ses droits sur ces possessions. Éberwiz accepta ces conditions. Les rois de Perse pouvaient épouser les filles des rois étrangers; mais ils ne voulaient pas de ces rois pour gendres, parce qu'ils se considéraient comme d'une race plus libre et plus noble. Les Persans entrent dans de longs détails sur cet usage, qui offre de l'analogie avec les priviléges des Koreïchites et leur titre de *Hamas* (braves). Cette tribu, étant à Mouzdelifah le jour du grand pèlerinage, se glorifiait de son surnom de *Hamas* (plur. *Houms*), et le Prophète disait

لابرويز ما ذكرنا سار الى بلاد اذربيجان فاجتمع اليه هنالك
من كان من العساكر بها وانضاف اليه كثير من الجنود والامم
وبلغ بهرام جوبين ما قد عزم عليه فسار اليه فيمن كان معه
من عساكره فالتقى الجيشان جميعا فتوجهت على بهرام فانكشف
فى نفر من اصحابه وانتهى الى اطراف خراسان وكاتب ملك
الترك فآمنه وسار الى مكله هو ومن خف معه من اصحابه واخته
كردية وكانت فى الشجاعة والفروسية نحوه وكان عليها يعوّل فى
كثير من حروبه ومضى كسرى ابرويز الى دار مكله وامر الجنود
ملك الروم بالاموال والمراكب والكساء وكافاهم على ما كان عنهم
فى معونته وحمل اليه الفى الف دينار وقرن ذلك بهدايا كثيرة

avec orgueil aux Ansariens: Je suis de la famille des *Hamas* (ou des braves).

Éberwiz, à la tête de ce renfort, entra dans l'Azerbaïdjân où il opéra sa jonction avec le corps d'armée qui défendait cette province, et il gagna à sa cause plusieurs nations étrangères. Bahram, prévenu de ces préparatifs, prit le commandement de son armée et marcha à la rencontre de son ennemi. Mais la fortune se déclara contre lui dans une affaire générale, et il dut se réfugier dans le Khoraçân avec un petit nombre de compagnons. Là il adressa un message au roi des Turcs, obtint sa protection et chercha un asile dans son royaume. Parmi les soldats dévoués qui l'accompagnaient se trouvait sa propre sœur nommée *Kurdyeh*, qui l'égalait par son courage, son talent à manier un cheval, et qui avait secondé vaillamment son frère dans plusieurs de ses expéditions.

Cependant Éberwiz, rentré dans sa capitale, distribua de l'argent, des chevaux et des vêtements aux soldats grecs, et les récompensa magnifiquement de leur coopération. Il

İmparator Maurice, Éberwiz'e iki milyon altın ve yüz bin atlı sübvansiyonu sağlıyor. Ona hediye olarak bin altın parça kraliyet brokarı, çok çeşitli renklerle süslenmiş kaliteli bir altın kumaş gönderdi; yüz yirmi köle, Borcan'ların, Galyalıların, Slavların, Baskların ve Yunan imparatorluğunun diğer komşu halklarının krallarının kızları; bu kölelerin başlarında değerli taşlarla zenginleştirilmiş bir taç parlıyordu. Ayrıca, Éberwiz'e kızı Marie'yi verdi ve kendi oğlu Tendsus'u (Theodosius?) bu prensesi kocasına götürmekle görevlendirdi. Maurice'in ittifakına koyduğu koşullar arasında, Anuşirwan tarafından fethedilen Suriye ve Mısır eyaletlerinin terk edilmesi ve İran sarayının bu mülkler üzerindeki tüm haklarından feragat etmesi de vardı. Éberwiz bu koşulları kabul etti. Pers kralları yabancı kralların kızlarıyla evlenebiliyordu; ama bu kralların damat olmasını istemediler çünkü kendilerini daha özgür ve asil bir ırktan saydılar. Persler, Koreyşit ayrıcalıkları ve Hamas (cesur) unvanıyla bir benzetme sunan bu kullanımın ayrıntısına giriyor. Büyük hac gününde Muzdelife'de bulunan bu kabile, Hamas (çoğul. Hums) lakabıyla övünüyordu ve Peygamber, Ensarlılara gururla şöyle dedi: Ben Hamas (veya cesur) ailesindenim. Bu takviyenin başında bulunan Eberwiz, Azerbaycan'a girerek bu vilayeti savunan kolorduya katıldı ve birçok yabancı ülkeyi kendi davasına kazandırdı. Bu hazırlıklardan haberdar olan Bahram, ordusunun komutasını alarak düşmanıyla karşılaşmak için harekete geçti. Ancak genel bir meselede talih onun aleyhine döndü ve az sayıda sahabeyle birlikte Khoraçan'a sığınmak zorunda kaldı. Orada Türklerin kralına haber göndererek onun himayesini aldı ve krallığına sığındı. Ona eşlik eden sadık askerler arasında, cesareti ve atı idare etme yeteneğiyle ona rakip olan ve kardeşine birçok seferde kahramanca yardım eden Kurdieh (Kısa ceketli) adlı kız kardeşi de vardı. Ancak

başkentine dönen Eberwiz, Yunan askerlerine para, at ve kıyafet dağıttı ve işbirliklerinden dolayı onları muhteşem bir şekilde ödüllendirdi.

واموال عظيمة من آلة الذهب والفضة ووفا له بكل ما وعده
به وخرج من كل ما اوجبه على نفسه واحتال ابرويز فى قتل
بهرام بارض الترك فقتل هنالك غيلةً وذكر ان رأسه جعل
فنصب على باب ابرويز فى رحبة قصره وخرجت كردية فيمن
كان معها من اصحاب بهرام بارض الترك وقد كانت لها اخبار فى
الطريق مع ابن خاقان وكاتبها ابرويز فى قتل خاله بسطام وكان
مرزبان الديلم وخراسان فقتلته وقتل خاله الاخر بابيه هرمز
وصارت كردية اليه فتزوجها وللفرس كتاب مفرد فى اخبار
بهرام جوبين وما كان من مكائده ببلاد الترك حين سار اليها
واستنقاذه لابنة ملك الترك من حيوان اسمه السمع نحو

envoya deux millions de dinars à Maurice, et joignit à cette somme de nombreux présents et des meubles en or et en argent d'une grande valeur; il tint scrupuleusement ses promesses, et exécuta toutes les clauses du traité; puis il eut recours à l'intrigue pour faire périr Bahram dans le pays des Turcs, et une ruse le débarrassa de son ennemi. On prétend que la tête de Bahram fut envoyée à Éberwiz qui la fit placer au-dessus de sa porte dans la cour du palais. Kurdyeh quitta le pays des Turcs avec les compagnons de son frère; elle eut en route des démêlés avec le fils de Khakân. Puis ayant reçu une lettre d'Éberwiz qui la chargeait de tuer Bostam, oncle du roi, et qui gouvernait le Deïlem et le Khoraçân, elle s'acquitta de cette mission, tandis qu'Éberwiz vengeait la mort de Hormuz, son père, en faisant périr son second oncle; Kurdyeh arriva enfin à la cour d'Éberwiz, qui l'épousa. On trouve chez les Persans un livre relatif aux aventures de Bahram-Djoubin; le récit de ses ruses chez les Turcs, la manière dont il délivra la fille de leur roi qu'un animal nommé *semá*, de la taille d'une

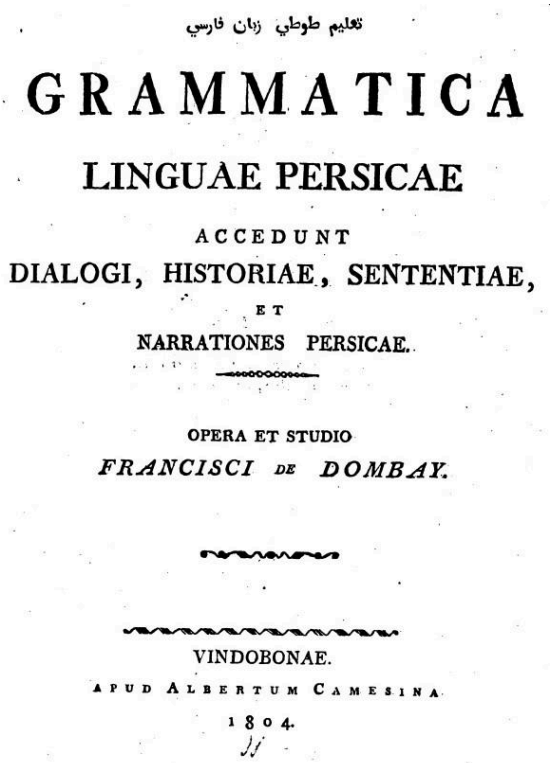
العنز الكبير كان قد احتملها من بين جوارها وعلا بها وقد
خرجت لبعض متنزهاتها وما كان من بدو حاله الى مقتله
ونسبه وكان وزير ابرويز والغالب عليه والمدبر لامره حكيم من
حكماء الفرس وهو بزرجمهر بن البختكان فلما خلا من ملكه
ثلاث عشرة سنة اتّهم بزرجمهر بالميل الى بعض الزنادقة من
الثنويّة فامر بحبسه وكتب اليه كان من ثمرة عملك ونتيجة
ما ادى اليه عقلك ان صرت به اهلا للقتل وموضعا للعقوبة
فكتب اليه بزرجمهر اما اذ كان منى الجِدّ فكنت انتفع بثمرة
عقلى فالآن اذ لا جدّ منى فقد انتفع بثمرة الصبر وان فقد
كثير الخير فقد استرحت من كثير الشر واغرى ابرويز
ببزرجمهر فدعا به وامر بكسر انفه وفمه وقال بزرجمهر انى لاهل

forte chèvre, avait enlevée au milieu de ses esclaves, tandis qu'elle se dirigeait vers un de ses jardins; en un mot, toute l'histoire de Bahram, depuis sa naissance jusqu'à sa mort, ainsi que sa généalogie, sont rapportées dans cet ouvrage.

Éberwiz avait pour ministre un sage de la Perse, nommé Buzurdjmihr, fils de Bakhtekân, lequel avait pris un grand empire sur son esprit et gouvernait tout son royaume. Après treize ans de règne, Éberwiz soupçonna ce ministre de pencher vers la secte des zendiks ou dualistes; il le fit jeter en prison et lui écrivit : « Ton savoir et les ressources de ton esprit n'ont eu pour résultat que de te faire mériter la mort et un supplice rigoureux. » Buzurdjmihr lui répondit: « Lorsque j'étais au pouvoir, j'avais recours aux lumières de ma raison; mais depuis qu'il m'a été ravi, je goûterai les fruits de la patience, car, en perdant de grands biens, j'ai été délivré aussi d'une infinité de maux. » Cette réponse irrita le roi; il fit venir le prisonnier et ordonna qu'on lui fendît le nez et la bouche. Buzurdjmihr se contenta de dire qu'il méritait

Mauritius'a iki milyon dinar gönderdi ve bu meblağa çok sayıda hediye ve çok değerli altın ve gümüş mobilya ekledi; verdiği sözleri titizlikle tuttu ve antlaşmanın tüm maddelerini yerine getirdi; daha sonra Türklerin ülkesinde Bahram'ı öldürmek için entrikalara başvurdu ve bir hileyle onu düşmanından kurtardı. Bahram'ın kafasının Eberwiz'e gönderildiği ve onun saray avlusunda kapısının üstüne yerleştirildiği iddia ediliyor. Kurdieh (Kısa ceketli) , kardeşinin arkadaşlarıyla birlikte Türklerin ülkesini terk etti; Yolda Hakân'ın oğluyla tartıştı. Daha sonra, kendisini kralın amcası Bostam'ı öldürmekle suçlayan ve Deylem ile Khoraçan'ı yöneten Eberwiz'den bir mektup aldıktan sonra bu görevi yerine getirirken Eberwiz, ikinci amcasını öldürerek babası Hürmüz'ün intikamını aldı; Kurdieh (Kısa ceketli) sonunda onunla evlenen Eberwiz'in sarayına ulaştı. Persler arasında Bahram-Cubin (Behram Çubin)'in maceralarını anlatan bir kitap buluyoruz; Türkler arasındaki hilelerinin hikâyesi, güçlü keçi büyüklüğündeki semá adlı bir hayvanın kölelerinin arasından kaçırdığı krallarının kızını, bahçelerinden birine giderken nasıl teslim ettiği; Kısaca Behram'ın doğumundan ölümüne kadar tüm tarihi ve soyağacı bu eserde aktarılmaktadır. Eberwiz'in bakanı olarak, Bakhtekân'ın oğlu Buzurcmihr (Buzurk) adında, zihnini büyük ölçüde etkilemiş ve tüm krallığını yöneten İranlı bir bilge adam vardı. On üç yıllık saltanattan sonra Eberwiz, bu bakanın Zendiklere veya düalist mezhebe eğilimli olduğundan şüpheleniyordu; onu hapse attırdı ve şöyle yazdı: "Sizin bilginiz ve aklınızın kaynakları, yalnızca ölümü ve şiddetli işkenceyi hak etmenize neden oldu." Buzurkmihr ona şöyle cevap verdi: "İktidardayken aklımın ışığına başvurdum; ama benden alındığı için sabrın meyvelerini tadacağım, çünkü büyük malları kaybederek ben de

sonsuz kötülüklerden kurtarıldı." Bu yanıt kralı rahatsız etti; mahkumu çağırdı ve burnunun ve ağzının kesilmesini emretti.
(کور Kurt dişil کردیة Kurdyeh Kurd i h -Fransizca kürt Curd olarak yazılır)

تعليم طوطي زبان فارسي

GRAMMATICA

LINGUAE PERSICAE

ACCEDUNT

DIALOGI, HISTORIAE, SENTENTIAE,

ET

NARRATIONES PERSICAE.

OPERA ET STUDIO

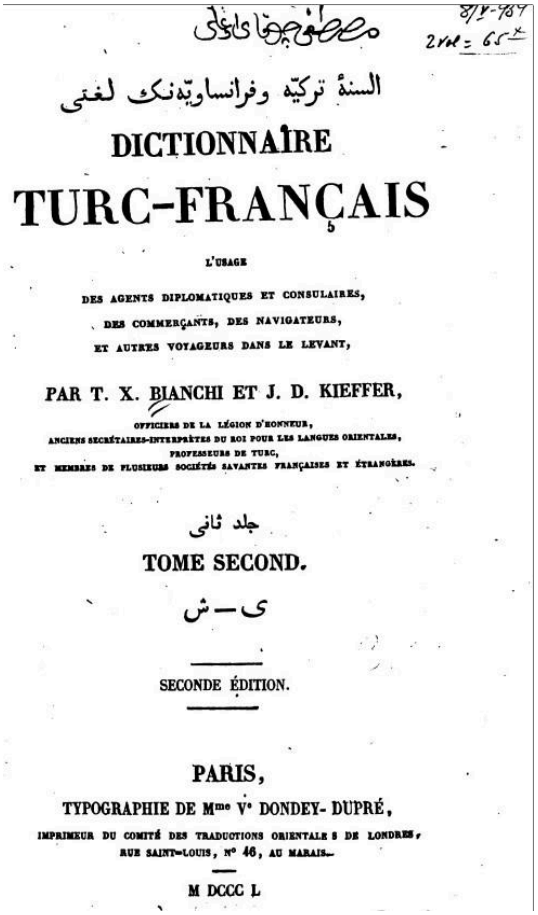
FRANCISCI DE *DOMBAY.*

VINDOBONAE.

APUD ALBERTUM CAMESINA

1804.

Je narrationis vocatur, ut: رسيدي *resīdī*, pervenit, pro رسيد *resīd*; sic: زيد در مبداي حال رويكري وازآن صنعت هر چه بدست آوردي كردي كودكانرا ضيافت نمودي *zeid der mebdāj hāl rūigerī kerdī, we ez ān sanaet her či bedest āwŭrdī, kūdekānrā ziāfet nŭmūdī.* Zeidus ærariam artem primum exercuit, et omnia, quæ lucratus est, puerorum victui impendit; hic كردي *kerdī*, آوردي *āwŭrdī*, et نمودي *nŭmūdī*, sunt loco كرد *kerd*, آورد *āwŭrd*, et نمود *nŭmūd*.

السنهٔ ترکیه وفرانساویه‌نک لغتی

DICTIONNAIRE

TURC-FRANÇAIS

L'USAGE

DES AGENTS DIPLOMATIQUES ET CONSULAIRES,

DES COMMERÇANTS, DES NAVIGATEURS,

ET AUTRES VOYAGEURS DANS LE LEVANT,

PAR T. X. BIANCHI ET J. D. KIEFFER,

OFFICIERS DE LA LÉGION D'HONNEUR,

ANCIENS SECRÉTAIRES-INTERPRÈTES DU ROI POUR LES LANGUES ORIENTALES,

PROFESSEURS DE TURC,

ET MEMBRES DE PLUSIEURS SOCIÉTÉS SAVANTES FRANÇAISES ET ÉTRANGÈRES.

جلد ثانی

TOME SECOND.

ی — ش

SECONDE ÉDITION.

PARIS,

TYPOGRAPHIE DE Mme Ve DONDEY-DUPRÉ,

IMPRIMEUR DU COMITÉ DES TRADUCTIONS ORIENTALES DE LONDRES,

RUE SAINT-LOUIS, N° 46, AU MARAIS.

M DCCC L

كرادیس *kerādís*, s. a. plur. de كردوس *kurdous*. Troupes de chevaux.

At birlikleri ve

كردیه *kurdïè*, s. t. Habit court.

kurdïè - Kısa ceket ,

_____kurdïè Kısa ceketli.

Mesudi cilt 2 üstte , كردية وكانت فى الشجاعة والفروسية نحوه وكان عليها يعوّل فى

_____

pagnaient se trouvait sa propre sœur nommée *Kurdyeh*, qui

Bu kelime Kurd i eh olarak değil , Kurdyeh olarak okunmalı ve çevrilmelidir. ï - y sözlükte olduğu gibi.

لما هو شر من هذا فقال ابرويز ولِمَ يا عدو الله المخالف فقال
لانى كنت اصفك لخواصّ الناس وعوامّهم بما ليس فيك واقربك
من قلوبهم وارفع من محاسن امورك ما لم تكون عليها اسمع
منى يا شر الملوك نفسا واخبثهم فعلا واسوأهم عشرة أتقتلنى
بالشك وتدفع به اليقين الذى قد علمت منى من التمسك
بالشريعة من ذا الذى يرجوا عدلك ويثق بقولك ويطمئن
اليك فغضب ابرويز وامر به فضربت عنقه ولبزرجمهر ق ايدى
الناس قضايا وحكم ومواعظ وكلام كثير ق الزهد وغيره وندم
ابرويز على قتله وتأسف ودعا بخبراريس[1] الوزير الثانى وكانت
مرتبته دون مرتبة بزرجمهر فلما رأى بزرجمهر قتيلا اسف عليه
وعلم انه لا ينجوا فاغلظ لابرويز ق الكلام فامر به فقتل فغرق ق

un châtiment encore plus sévère. « Ennemi acharné de Dieu, s'écria alors le roi, que signifie ce langage? » Le ministre répondit : « Je t'ai dépeint aux grands et au peuple avec des qualités que tu n'avais pas; je t'ai gagné le cœur de tes sujets, en t'attribuant des vertus qui n'existaient pas en toi. Écoute-moi, ô le plus méchant, le plus criminel et le plus perfide des rois; si tu me fais mourir sur un simple soupçon, détruiras-tu les gages certains que je t'ai donnés de mon attachement à la loi religieuse? Qui donc comptera désormais sur ta justice? Qui croira à ta parole ou placera en toi sa confiance? » Éberwiz, transporté de fureur, lui fit trancher la tête. On a conservé quelques jugements de Buzurdjmihr, ses sentences, ses exhortations et plusieurs apophthegmes sur la piété ou d'autres sujets. Éberwiz regretta bientôt la mort de son conseiller et fit venir Khabraris (?), son second ministre, qui prenait rang après Buzurdjmihr. A la vue du cadavre de son collègue, Khabraris fut saisi de pitié, et, sentant qu'il n'avait plus de salut à espérer, il adressa de

دجلة ولما عدم هذين الرجلين وما كانا عليه من الكفاية
وتدبير الملك استوحش من شريعة العدل وواضحة الحق فعدل
الى الجور والعنف بخواصّ رعيته وعوامّهم على ما لم يكونوا
يعهدونه واوردهم الى ما لم يكونوا يعرفونه من الظلم فوثب
بطريق من بطارقة الروم يقال له فوقاس فيمن اتبعه على موريقيس
ملك الروم حتى ابرويز ومنجده فقتلوه وملّكوا فوقاس ونمى ذلك
الى ابرويز فغضب لجوه وسيّر الى الروم الجيوش وكانت له ق
ذلك اخبار يطول ذكرها وسيّر شهربار[1] مرزبان المغرب الى حرب
الروم فنزل انطاكية وكانت له مع ملك الروم وابرويز اخبار
ومكاتبات وحيل الى ان خرج ملك الروم يريد حرب شهربار

sévères reproches à Éberwiz; le roi le fit mourir aussi et fit jeter son corps dans le Tigre.

Après la mort de ces deux sages dont les talents lui avaient été si utiles dans son gouvernement, Éberwiz, oubliant les préceptes de la loi et les conseils de la raison, fit peser le joug le plus tyrannique sur les grands et le peuple; il sema le désordre dans le royaume et traita ses sujets avec une injustice inouïe. Sur ces entrefaites, un patrice grec nommé Phocas, secondé par quelques factieux, se révolta contre l'empereur grec Maurice, beau-père et allié d'Éberwiz, le tua et s'empara du trône. Instruit de cette usurpation et irrité du meurtre de son beau-père, Éberwiz envoya une armée pour combattre les Grecs; le récit de cette expédition exigerait de longs détails. Chahribar, gouverneur du Magreb, fut chargé par Éberwiz de combattre les Grecs; il envahit Antioche, adressa des messages à l'empereur et à Éberwiz, et fomenta plusieurs intrigues, jusqu'à ce que Phocas se décidât à entrer en campagne. Mille vaisseaux qui le précédaient chargés de ses trésors furent jetés par le vent sur

Buzurcmihr sadece daha ağır bir cezayı hak ettiğini söyledi. Kral, "Tanrı'nın amansız düşmanı," diye haykırdı, "bu dil ne anlama geliyor?" Bakan cevap verdi: "Seni büyüklere ve insanlara, sende olmayan vasıflarla gösterdim; sende olmayan faziletleri sana atfederek tebaasının kalbini kazandım. Dinle beni ey en kötüler! kralların en suçlusu ve en haini; eğer beni basit bir şüphe yüzünden öldürürsen, krala olan bağlılığıma dair sana verdiğim bazı sözleri yok edecek misin? Dini kanuna kim güvenecek? Kim senin sözüne inanacak veya sana güvenecek? Öfkeyle taşınan Éberwiz'in kafası kesildi. Buzurcmihr'in bazı hükümleri, cümleleri, öğütleri ve dindarlık veya diğer konularla ilgili çeşitli özdeyişleri korunmuştur. Éberwiz çok geçmeden danışmanının ölümünden pişman oldu ve Buzurcmihr'den sonra gelen ikinci bakanı Khabraris'i (?) göreve getirdi. Meslektaşının cesedini gören Khabraris acımaya kapıldı ve artık umut edebileceği bir kurtuluş olmadığını hissederek Eberwiz'e ağır sitemlerde bulundu; Kral da onu öldürttü ve cesedini Dicle'ye attırdı. Hükümetinde yetenekleri kendisine çok yararlı olan bu iki bilge adamın ölümünden sonra Eberwiz, yasanın emirlerini ve aklın tavsiyelerini unutarak büyüklerin ve halkın üzerine en zalim boyunduruğu koydu; krallığa kargaşa ekti ve tebaasına inanılmaz adaletsizlikle davrandı. Bu arada Focas adında bir Yunan asilzadesi, bazı isyancıların da yardımıyla, Eberwiz'in kayınpederi ve müttefiki Yunan imparatoru Maurice'e karşı ayaklandı, onu öldürdü ve tahtı ele geçirdi. Bu gasptan haberdar olan ve kayınpederinin öldürülmesine öfkelenen Eberwiz, Yunanlılarla savaşmak için bir ordu gönderdi; bu keşif gezisinin anlatımı uzun ayrıntılar gerektirecektir. Mağrip valisi Şehribar, Eberwiz tarafından Yunanlılarla savaşmakla suçlandı; Antakya'yı işgal etti, imparatora ve Eberwiz'e mesajlar gönderdi ve Focas sefere katılmaya karar verene kadar çeşitli entrikaları kışkırttı.

وقدّم خزائنه فى البحر فى الف مركب فالقتها الريح الى ساحل
انطاكية فغنمها شهربار وحملها الى ابرويز فسميت خزائن الريح
ثم فسدت الحال بين ابرويز وشهربار ومايل شهربار ملك الروم
فسيّره شهربار نحو العراق الى ان انتهى الى النهروان فاحتال
ابرويز بكتب كتبها مع بعض اساقفة النصرانية ممن كان فى
ذمته حتى ردّه الى القسطنطينية وافسد الحال بينه وبين
شهربار وغير ذلك مما قد اتينا على ذكره فى الكتاب الاوسط وفى
ملك ابرويز كان حرب ذى قار وهو اليوم الذى قال فيه النبى
صلعم هذا اول يوم انتصفت فيه العرب من العجم ونصرت
فى عليهم فكانت وقعة ذى قار لتمام اربعين سنة من مولد
رسول الله صلعم ورسول الله بمكة بعد ان بعث وقيل بعد ان

la côte d'Antioche; Chahribar captura ces vaisseaux et envoya au roi de Perse le butin, qui fut nommé *trésors du vent* (en persan *badawerd*, *Antiquités de la Perse*, p. 403). Mais la discorde s'étant élevée entre Éberwiz et Chahribar, ce dernier embrassa le parti de l'empereur grec et lui ouvrit le chemin de l'Irak jusqu'à Nahrewân. Éberwiz, à l'aide de messages artificieux qu'il rédigea de concert avec un évêque chrétien tributaire de la Perse, força l'empereur à retourner à Constantinople et le brouilla avec Chahribar. Cet événement et d'autres encore sont racontés dans notre Histoire moyenne.

Ce fut sous le règne d'Éberwiz qu'eut lieu le combat de Dou-Kar au sujet duquel notre saint Prophète a dit: « C'est la première journée où les Arabes se sont vengés des Grecs et ont triomphé par moi. » A l'époque du combat de Dou-Kar, le Prophète avait accompli sa quarantième année, et il était à la Mecque, après le commencement de sa prédication, ou, selon d'autres, après sa fuite. Suivant une tradition

هاجر وفى رواية اخرى انها كانت بعد وقعة بدر باربعة اشهر
ورسول الله بالمدينة وكانت هذه الوقعة بين بكر بن وائل
والهرمزان صاحب كسرى ابرويز وقد اتينا على هذه الاخبار
على الشرح والايضاح فى الكتاب الاوسط فاغنى ذلك عن ايراده
فى هذا الموضع وفى ايام ابرويز حدثت حوادث تنذر بالنبوة
وتبشر بالرسالة وانفذ ابرويز عبد المسيح بن بقيلة الغسانى الى
سطيح الكاهن واخبره برويا الموبذان وارتجاج الايوان وغير ذلك
من اخبار وماكان من بحيرة ساوة وكانت لابرويز تسعة خواتم
تدور فى امر الملك منها خاتم فصّه ياقوت احمر نقشه صورة
الملك وحوله مكتوب صفة الملك وحلقته الماس تختم به الرسائل
والسجلات والخاتم الثانى فصّه عقيق نقشه خراسان خُرّه

différente, cette bataille fut livrée quatre mois après la journée de Bedr, et le Prophète habitait alors Médine. Le récit de la bataille de Dou-Kar entre la tribu de Bekr ben Waïl et Hormuzân, général de Kesra-Éberwiz, a été rapporté par nous avec tous ses développements dans l'Histoire moyenne; c'est ce qui nous dispense d'y revenir ici.

Du vivant d'Éberwiz, certains pronostics annoncèrent la venue prochaine d'un prophète et la prédication de la foi. Ce roi envoya Abd el-Meçih, fils de Bokaïlah le Gassanide, au devin Satih, pour l'interroger sur les songes des Mobeds, sur les secousses de l'Eiwân et sur d'autres phénomènes, comme le (desséchement soudain du) lac de Sawah, etc.

Éberwiz avait neuf sceaux qu'il employait dans les affaires du royaume. Le premier était un anneau de diamant dont le chaton était formé d'un rubis rouge sur lequel on avait gravé le portrait du roi; la légende portait les titres du roi; on l'apposait sur les lettres et les diplômes. Le second était un anneau d'or surmonté d'une cornaline sur laquelle étaient

Kendisinden önce hazineleriyle dolu bin gemi Antakya sahilinde rüzgârla savruldu; Şehribar bu gemileri ele geçirdi ve rüzgar hazineleri olarak adlandırılan ganimetleri Pers kralına gönderdi (Farsça badawerd, Antiquities of Persia, s. 403). Ancak Eberwiz ile Şehribar arasında çıkan anlaşmazlık, Yunan imparatorunun partisini kucakladı ve Nahrewan'a kadar Irak'ın yolunu açtı. Eberwiz, İran'a haraç veren bir Hıristiyan piskoposla birlikte yazdığı yapay mesajların yardımıyla imparatoru Konstantinopolis'e dönmeye zorladı ve Şehribar ile tartıştı. Bu olay ve diğerleri Orta Çağ Tarihimizde anlatılmaktadır. Eberwiz'in hükümdarlığı döneminde, Peygamber Efendimiz'in şöyle buyurduğu Du-Kar savaşı gerçekleşti: "Bu, savaş sırasında Arapların Yunanlılardan intikam aldıkları ve benim aracılığımla zafer kazandıkları ilk gündür." Du Kar'da Peygamber kırkıncı yaşını doldurmuştu ve tebliğe başladıktan sonra Mekke'deydi ya da diğerlerine göre , kaçışının ardından. Farklı bir rivayete göre bu savaş Bedr gününden dört ay sonra yapılmıştı ve Hz. Peygamber o sırada Medine'de yaşıyordu. Bekr ben Wayl kabilesi ile Kesra-Éberwiz generali Hormuzân arasındaki Du-Kar savaşının hikayesi Orta Tarih'teki tüm gelişmeleriyle tarafımızdan aktarılmıştır; bizi buraya geri dönmekten muaf tutan şey budur. Eberwiz'in yaşamı boyunca, bir peygamberin yakında geleceğini ve inancın vaaz edileceğini bildiren bazı kehanetler vardı. Bu kral, Gassanid Bokaylah'ın oğlu Abd el-Mesih'i kahin Satih'e göndererek onu Mobedlerin rüyaları, Eywân'ın sarsılması ve gölün (aniden kuruması) gibi diğer olaylar hakkında sorgulaması için gönderdi. Sawah vb. Eberwiz'in krallığın işlerinde kullandığı dokuz mührü vardı. İlki, çerçevesi kırmızı yakuttan yapılmış ve üzerine kralın portresinin kazındığı bir elmas yüzüktü; efsane kralın unvanlarını taşıyordu; mektuplara ve diplomalara yapıştırılırdı.

وحلقته ذهب تختم به التذكرات والخاتم الثالث فصّه جزع
نقشه فارس يركض وحلقته ذهب منقوش فيه الوحا يختم به
اجوبة البريد والخاتم الرابع فصّه ياقوت موّرد نقشه بالمال ينال
الفرح وحلقته ذهب يختم به المراوات والكتب بالتجاوز عن
العصاة والمذنبين والخاتم الخامس فصّه ياقوت بهرمان وهو
احسن ما يكون من الحمرة واصفاها واشرفها نقشه خره وخرّم
اى بهجة وسعادة مثناه لؤلوء والماس يختم به خزائن الجواهر
وبيت مال الخاصّة وخزانة الكسوة وخزانة الحلى والخاتم السادس
نقشه عقاب يختم به كتب الملوك الى الافاق فصّه حديد صينى
والخاتم السابع نقشه ذُباب يختم به الاطعمة والادوية والطيب

gravés les mots *Khoraçân khoureh*. Il servait aux archives de l'État. Le troisième était orné d'un onyx représentant un cavalier au galop; l'anneau, qui était d'or, portait pour légende : *célérité*. Ce cachet était destiné à la correspondance des postes. Le quatrième était un anneau d'or dont le chaton, formé d'un rubis rose, avait pour légende: *la richesse est la source de la prospérité*. C'était le sceau des diplômes et des lettres de grâce. Le cinquième, orné d'un rubis *bahremân*, qui est la plus belle variété du rubis à cause de sa couleur rouge, de sa pureté et de son prix, portait les mots *khoureh wa khorrem*, c'est-à-dire splendeur et félicité; ce rubis était enchâssé entre une perle et un diamant. Ce cachet était posé sur le trésor des pierres précieuses, sur la cassette royale, la garde-robe et les ornements de la couronne. Le sixième, représentant un aigle, servait à sceller les dépêches adressées aux rois étrangers; son chaton était en fer de Chine. Le septième, surmonté d'un bézoard sur lequel on avait gravé une mouche, était posé sur les mets servis au roi, sur les médicaments et les parfums. Le

فصّه بازهر والخاتم الثامن فصّه جمان نقشه رأس خنزير يختم
به اعناق من يؤمر بقتله وما ينفذ من الكتب فى الدماء والخاتم
التاسع حديد يلبسه عند دخول الحمام والابزن وكان على
مربطه خمسون الف دابة وله سروج ذهب مكللة بالجواهر
والدرر على عدد ما لركابه من الخيل وكان على مربطه الف فيل
منها اشهب ابيض من الثلج ومنها ما ارتفاعه اثنى عشر ذراعا
وفى النادر يوجد من الفيلة الحربية ما ارتفاعه هذا المقدار
واكثر ما يوجد ارتفاع الفيلة من التسعة الاذرع الى العشرة
وملوك الهند تبالغ فى اثمان ما عظم من الفيلة وارتفع من
الارض وقد يكون من الوحشية فى ارض الزنج من الفيلة ما
هو اعلا سمكا مما وصفنا باذرع كثيرة على حسب ما يجهل من

huitième, dont le chaton était formé d'une perle, avait pour effigie une tête de porc; on posait cette empreinte sur le cou des condamnés à mort et sur les arrêts emportant la peine capitale. Le neuvième était un anneau de fer que le roi employait quand il allait au bain et dans les étuves. Ses écuries renfermaient cinquante mille chevaux ou bêtes de somme; tous les chevaux qui formaient son cortége avaient une selle d'or enrichie de pierres précieuses et de perles. Il possédait en outre mille éléphants plus blancs que la neige, dont quelques-uns atteignaient douze coudées de haut, ce qui est très-rare chez les éléphants de guerre, car leur taille varie entre neuf et dix coudées; les rois de l'Inde payent très-cher les éléphants d'une taille plus élevée. Cependant les éléphants sauvages, originaires du pays des Zendjes, dépassent de plusieurs coudées la stature de ceux dont nous parlons, et on peut en juger par les cornes ou défenses qui proviennent de ce pays : quelques-unes pèsent de cent cinquante

İkincisi, üzerine Khoraçân khureh kelimelerinin kazındığı, akik taşlı altın bir yüzüktü. Devlet arşivlerinde kullanıldı. Üçüncüsü, dörtnala koşan bir biniciyi temsil eden bir oniks ile süslenmişti; altın olan yüzük, efsanenin zarafetini taşıyordu. Bu pul posta yazışmaları için tasarlanmıştı. Dördüncüsü, pembe yakuttan oluşan çerçevesinin üzerinde şu efsanenin yer aldığı altın bir yüzüktü: Zenginlik, refahın kaynağıdır. Diplomaların ve af mektuplarının mührüydü. Kırmızı rengi, saflığı ve fiyatı nedeniyle yakutun en güzel çeşidi olan Bahreman yakutuyla süslenen beşincisinde khureh wa khorrem yani ihtişam ve mutluluk sözcükleri vardı; bu yakut bir inci ile bir elmas arasına yerleştirildi. Bu mühür değerli taşlardan oluşan hazineye, kraliyet tabutuna, gardırobuna ve tacın süs eşyalarına yerleştirildi. Bir kartalı temsil eden altıncısı, yabancı krallara gönderilen gönderileri mühürlemek için kullanıldı; kedi yavrusu Çin demirinden yapılmıştı. Üzerinde sinek oyulmuş bir bezoar bulunan yedincisi, krala sunulan tabakların, ilaçların ve parfümlerin üzerine yerleştirildi. Çerçevesi inciden yapılmış olan sekizincinin heykel olarak bir domuz kafası vardı; Bu damga, idama mahkûm edilenlerin boyunlarına ve idam cezasını gerektiren cezaların üzerine basılmıştır. Dokuzuncusu, kralın hamama ve buhar odalarına giderken kullandığı demir bir yüzüktü. Ahırlarında elli bin at ya da yük hayvanı vardı; Alayını oluşturan tüm atların değerli taşlar ve incilerle zenginleştirilmiş altın bir eyeri vardı. Ayrıca, kardan daha beyaz, bazılarının yüksekliği on iki arşın olan, savaş filleri arasında çok nadir görülen, boyutları dokuz ila on arşın arasında değişen bin filin sahibiydi; Hindistan kralları daha büyük fillere çok pahalı para ödüyorlar. Bununla birlikte, Zencelerin ülkesinden gelen yabani filler, bahsettiğimiz fillerin boyundan birkaç arşın daha fazladır ve bunu, bu ülkeden gelen boynuzlar veya dişlerden

anlayabiliriz: bazılarının ağırlığı yüz elli ila yüz elli arşın arasındadır. Bağdat ağırlığına göre iki rotl üzerinden hesaplanarak iki yüz menne kadar çıkıyor.

قرونها المسماة بالانياب ما وزن الناب منها خمسون وماية منّ
الى المايتين والمنّ رطلان بالبغدادى وعلى قدر عظم الناب
عظم جسم الفيل وقد كان ابرويز خرج فى بعض الاعياد وقد
صُفّت له الجيوش والعدد والسلاح وفيما صفّ له الف فيل وقد
احدقت به خمسون الف فارس دون الرجالة فلما بصرت به
الفيلة سجدت له فلما رفعت رؤسها وبسطها لخراطيمها حتى
جُذبت بالمحاجز وراطنها الفيّالون بالهندية فلما بصر بذلك
ابرويز تأسف على ما خص به اهل الهند من فضيلة الفيلة
وقال ليت ان الفيل لم يكن هنديا وكان فارسيا انظروا اليها
والى سائر الدواب وفضّلوها بقدر ما ترون من معرفتها وادبها
وقد افتخرت الهند بالفيلة وعظم اجسامها ومعرفتها وحسن

à deux cents *menn*, en évaluant le menn à deux *rotls*, poids de Bagdad. Or la grosseur des défenses est toujours proportionnée à celle du corps de l'éléphant. Un jour de fête, Éberwiz passait en revue son armée, ses équipages et ses armes; dans les rangs se tenaient mille éléphants. Quoique le roi fût entouré de cinquante mille cavaliers, sans compter les piétons, dès que ces animaux l'aperçurent, ils se prosternèrent devant lui la tête baissée et la trompe repliée, et ne quittèrent cette position que lorsque leurs cornacs les tirèrent par leurs cordes et leur adressèrent la parole en langue indienne.

Éberwiz comprit alors et non sans regret la supériorité qui, selon les Indiens, appartient aux éléphants, et il ajouta : « Je voudrais que l'éléphant fût originaire de la Perse et non pas de l'Inde; comparez-le aux autres animaux, et voyez quelle preuve il vous donne de son intelligence et de son éducation. » En effet, les Indiens citent avec orgueil leurs éléphants; ils vantent leur taille colossale, leur intelligence,

طاعتها وقبولها الرياضات وفهمها المرادات وفرزها بين الملوك
وغيرهم وان غيرها من الدواب لا تفهم شيئًا ولا تفضل بين
شيئين وسنورد فيما يرد من هذا الكتاب جملا من الفصول فى
اخبار الفيلة وما قالته الهند وغيرهم فى ذلك وتفضيلهم على
سائر الدواب فكانت مدة ملك ابرويز الى ان خلع وسملت
عيناه وقتل ثمانيا وثلاثين سنة وكانت له شيرين الموصوفة
بالحسن والجمال ثم ملك بعده ولده قباد المعروف بشيرويه
القابض على ابيه والجانى عليه والقاتل له والفرس تسمّيه الغشوم
وفى ايامه كان الطاعون بالعراق وغيره من اقلم بابل فهلك فيه
ميون الون من الناس فالمكثر يقول هلك نصف الناس والمقلّ
يقول الثلث فكان ملك شيرويه الى ان هلك سنة وستة اشهر

la docilité et la patience dont ils sont doués, le tact avec lequel ils devinent les désirs de leur maître, et distinguent un roi de son entourage; tandis que les autres animaux n'ont ni intelligence ni discernement. On trouvera plus loin quelques détails relatifs aux éléphants, l'opinion des Indiens ou d'autres peuples sur cet animal, et la supériorité qu'ils lui accordent. (Chap. XXXIII.)

Éberwiz, après un règne de trente-huit ans, fut détrôné; on lui arracha les yeux et on le tua. C'est à ce roi qu'appartenait Chirin, esclave célèbre par sa beauté et sa grâce. Il eut pour successeur son fils Kobad, connu sous le nom de Chirweih (Siroës), qui fit prisonnier Éberwiz et se rendit coupable d'un parricide; les Persans l'ont surnommé l'*Injuste* (*el-Gachoum*). Pendant son règne, la peste se déclara dans l'Irak et d'autres provinces de la Babylonie, et enleva plusieurs centaines de mille habitants : les calculs les plus élevés disent la moitié de la population, et les plus modérés, le tiers. Le règne de Chirweih, jusqu'à sa mort, fut d'un an

Ancak dişlerin boyutu her zaman filin gövdesiyle orantılıdır. Bir kutlama günü Eberwiz ordusunu, mürettebatını ve silahlarını gözden geçirdi; saflarda bin fil duruyordu. Kralın etrafı yayaları saymazsak elli bin atlı tarafından kuşatılmış olmasına rağmen, bu hayvanlar onu görür görmez başları öne eğik ve gövdeleri katlanmış halde onun önünde secdeye kapandılar ve ancak seyisleri onları halatlarından çekip çektiklerinde bu pozisyondan ayrıldılar, onlarla Hint dilinde konuştu. Eberwiz daha sonra Kızılderililere göre fillere ait olan üstünlüğü anladı ve pişmanlık duydu ve şunu ekledi: "Fillerin Hindistan'dan değil İran'dan gelmiş olmasını isterim; onu diğer hayvanlarla karşılaştırın ve görün, hangi delili var? size zekasını ve eğitimini veriyor." Aslında Kızılderililer fillerinden gururla bahsederler; muazzam boyutlarıyla, zekalarıyla, kendilerine bahşedilen uysallık ve sabırla, efendilerinin arzularını tahmin etme ve bir kralı maiyetinden ayırma konusundaki incelikleriyle övünürler; diğer hayvanlarda ise ne zeka ne de muhakeme yeteneği vardır. Fillerle ilgili bazı detayları, Kızılderililerin veya diğer halkların bu hayvan hakkındaki düşüncelerini ve ona verdikleri üstünlüğü daha sonra göreceğiz. (Bölüm XXXIII) Eberwiz, otuz sekiz yıllık saltanattan sonra tahttan indirildi; gözleri oyuldu ve öldürüldü. Güzelliği ve zarafetiyle ünlü bir köle olan Şirin, bu krala aitti. Halefi, Eberwiz'i esir alan ve baba katili olmaktan suçlu olan, Şirweih (Siroës) adıyla bilinen oğlu Kobad'dı; Persler ona Adaletsiz (el-Gaşum) adını takmışlardı. Onun hükümdarlığı sırasında, veba Irak'ta ve Babil'in diğer eyaletlerinde patlak verdi ve birkaç yüz bin insanı yok etti: en yüksek hesaplamalar nüfusun yarısını, en ılımlı hesaplamalar ise üçte birini söylüyor.

وقيل اقل من ذلك وكسرى ابرويز ولابنه شيرويه اخبار عجيبة
ومراسلات قد اتينا على ذكرها فيما سلف من كتبنا ثم ملك
بعد شيرويه ولد له يقال له اردشير فولى الملك وهو ابن سبع
سنين فسار اليه من انطاكية من بلاد الشام شهربار مرزبان
المغرب المقدم ذكره مع ابرويز وملك الروم فقتله فكان ملكه
خمسة اشهر ثم ملك شهربار نحو من عشرين يوما وقيل شهرين
وقيل غير ذلك واغتالته ابنة كسرى ابرويز يقال لها ارزميدخت
فقتلته ثم ملك كسرى بن قباد بن ابرويز وقيل انه ابن
ابرويز كان بناحية الترك فسار يريد دار الملك فقتل في الطريق
فيعد ملكه ثالثة اشهر ثم ملكت بعده بوران بنت كسرى
ابرويز وكان ملكها سنة ونصف ثم ملك رجل من اهل بيت

et six mois, ou d'une moindre durée. Nous avons rapporté dans nos ouvrages précédents les curieuses aventures et les messages de Kesra-Éberwiz et de Chirweïh. Un fils de ce dernier, Ardéchir, à peine âgé de sept ans, fut élevé au trône. Chahribar, gouverneur de l'Occident, le même dont nous avons parlé à propos de la guerre entre Éberwiz et l'empereur grec, sortit alors d'Antioche en Syrie, marcha contre cet enfant, et le tua, cinq mois après son avénement au trône. Charibar ne régna qu'environ vingt jours; d'autres disent deux mois, et il y a différentes opinions à cet égard. Une fille d'Éberwiz, nommée *Arzemidokht*, lui tendit un piége et le fit périr. Il eut pour successeur Kesra, fils de Kobad, fils d'Éberwiz. Au rapport de quelques historiens, Kesra était fils d'Éberwiz et vivait chez les Turcs; il venait prendre possession du trône quand il fut tué en route; on évalue à trois mois la durée de son règne. Il fut remplacé par Bourân, fille de Kesra-Éberwiz, qui régna un an et demi. Un prince du sang royal, Firouz-Khochenchideh (*Tchachinendeh*,

الملك من ولد سابور بن يزدجرد الاثم يقال له فيروز خشنشده
فكان ملكه شهرين ثم ملكت ابنة كسرى ابرويز يقال لها
ارزميدخت فكان ملكها سنة واربعة اشهر ثم ملك فرحاد
خسرو بن كسرى ابرويز وهو طفل فكان مدة ملكه شهرا وقيل
اشهر ثم ملك يزدجرد بن شهريار بن كسرى ابرويز بن هرمز
ابن انوشروان بن قباد بن فيروز بن بهرام بن يزدجرد بن
سابور بن هرمز بن سابور بن اردشير بن بابك بن ساسان
وهو اخر ملوك الساسانية فكان ملكه الى ان قتل بمرو من بلاد
خراسان عشرين سنة وذلك لسبع سنين ونصف خلت من
خلافة عثمان بن عفان وهي سنة احدى وثلاثين من الهجرة
وقد قيل غير ذلك في مقدار ملكه وخبر مقتله[1] قال المسعودي
وذهب الاكثر من الناس ممن عنى باخبار الفرس وايامهم الى

d'après Mirkhond), issu de Sabour, fils de Yezdidjird *le Pécheur*, ne régna que deux mois et fut remplacé par Arzemidokht, fille de Kesra-Éberwiz, qui exerça l'autorité pendant un an et quatre mois. Un enfant, *Ferhad-Khosrou*, fils d'Éberwiz, occupa ensuite le trône pendant un mois ou quelques mois, et le laissa à Yezdidjird, fils de Chahriar, fils de Kesra-Éberwiz, fils de Hormuz, fils d'Anouchirwân, fils de Kobad, fils de Firouz, fils de Bahram, fils de Yezdidjird, fils de Sabour, fils de Hormuz, fils de Sabour, fils d'Ardéchir, fils de Babek, fils de Sassân. Ce roi, le dernier de la dynastie sassanide, après avoir régné vingt ans, fut tué à Merw dans le Khoraçân, sept ans et demi après que Otman, fils d'Affan, avait été proclamé khalife, c'est-à-dire l'an 31 de l'hégire (651). Cependant la durée de son règne et sa mort sont rapportées d'une manière différente.

La plupart des auteurs qui ont fait une étude particulière

Şirweyh'in ölümüne kadar olan hükümdarlığı bir yıl altı ay veya daha kısa bir süreydi. Kesra-Eberwiz ve Şirweyh'in merak uyandıran maceralarını ve mesajlarını önceki çalışmalarımızda aktarmıştık. İkincisinin henüz yedi yaşında olan oğlu Ardéşir tahta çıkarıldı. Eberwiz ile Yunan imparatoru arasındaki savaşla ilgili olarak bahsettiğimiz Batı'nın valisi Şehribar, tahta çıkışından beş ay sonra Suriye'deki Antakya'yı terk etti, bu çocuğa karşı yürüdü ve onu öldürdü. Şaribar yalnızca yirmi gün kadar hüküm sürdü; Bazıları iki ay diyor ve bu konuda farklı görüşler var. Eberwiz'in Arzemidokht adlı kızı ona tuzak kurdu ve onu öldürdü. Halefi, Eberwiz'in oğlu Kobad'ın oğlu Kesra idi. Bazı tarihçilere göre Kesra, Eberwiz'in oğluydu ve Türkler arasında yaşıyordu; yolda öldürüldüğünde tahtı ele geçirmek üzereydi; Saltanatının süresinin üç ay olduğu tahmin ediliyor. Yerine, bir buçuk yıl hüküm süren Kesra-Éberwiz'in kızı Burân geçti. Sangroyal prensi Firuz-Khoşenşideh (Mirkhond'dan sonra Tchachinendeh-vocalde Şaşınendeh), Günahkar Yezdicird'in oğlu Sabur'un soyundan geliyordu, yalnızca iki ay hüküm sürdü ve yerine, otoriteyi bir yıl boyunca kullanan Kesra-Eberwiz'in kızı Arzemidokht geçti ve dört ay. Eberwiz'in oğlu Ferhad-Khosru adında bir çocuk daha sonra tahtı bir veya birkaç aylığına işgal etti ve tahtı Kobad oğlu Anuşirwân'ın oğlu Hürmüz'ün oğlu Kesra-Eberwiz'in oğlu Şahriar'ın oğlu Yezdicird'e bıraktı. Yezdicird'in oğlu Behram'ın oğlu Firuz'un oğlu. Sasan oğlu Babek oğlu Ardeşir oğlu Sabur oğlu Hürmüz oğlu Sabur. Sasani hanedanının sonuncusu olan bu kral, yirmi yıl hüküm sürdükten sonra Affan oğlu Otman'ın halife ilan edilmesinden yedi buçuk yıl sonra, yani H. 31 (651) yılında Khoraçan'daki Merw'de öldürüldü. Ancak saltanatının süresi ve ölümü farklı şekilde bildirilmektedir.

ان جميع من ملك من آل ساسان من اردشير بن بابك الى يزدجرد بن شهريار من الرجال والنسآء ثلاثون ملكا امرتان وثمانية وعشرون رجلا ووجدت فى بعض التواريخ ان عدد ملوك الساسانية اثنان وثلاثون ملكا ومدّة الملوك الاولى وهم الفرس الاولى من كيومرث الى دارا بن دارا تسعة عشر ملكا منهم امراة وهى جاية ابنة بهمن وفراسياب الترك وسبعة عشر رجلا ومدّة ملوك الطوائف الذين قدمنا ذكرهم من مقتل دارا بن دارا الى ان ظهر اردشير بن بابك احد عشر ملكا وهم ملوك الشيز والرّان ومن اجلهم سمى سائر ملوك الطوائف الاشغان فجميع الملوك من كيومرث بن آدم وهو اول ملوك بنى آدم عندهم على ما ذكرت الفرس الى يزدجرد بن

de l'histoire de la Perse et de sa chronologie, comptent dans la dynastie sassanide, depuis Ardéchir, fils de Babek, jusqu'à Yezdidjird, fils de Chahriar, trente souverains dont deux reines et vingt-huit rois. Mais dans quelques chroniques ce nombre est porté à trente-deux. La première dynastie, c'est-à-dire celle des rois de la première époque, depuis Keyomert jusqu'à Dara, fils de Dara, se compose de dix-neuf rois, y compris une femme, Houmayeh, fille de Bahman, et Firasiab le Turc, ou, en d'autres termes, dix-sept rois (indigènes). Les chefs des Satrapies mentionnés précédemment sont au nombre de onze, depuis le meurtre de Dara, fils de Dara, jusqu'à l'avénement d'Ardéchir, fils de Babek. Ce sont les maîtres de Chiz et d'Errân, connus sous le nom d'Achgâns, qui ont donné ce nom à tous les chefs de Satrapies. Le nombre total des rois de Perse, depuis Keyomert, fils d'Adam, que les Persans considèrent comme le plus ancien roi de la terre, jusqu'à Yezdidjird, fils de Chahriar,

شهريار بن كسرى ستون ملكا منهم ثلاث نسوة ومدّة ما ملكوا من السنين اربعة الاف سنة واربعماية سنة وخمسون سنة وقيل[1] ان عدّة الملوك من كيومرث الى يزدجرد ثمانون ملكا ورأيت جماعة من الاخباريين واصحاب السير وارباب الكتب المصنفة فى التواريخ وغيرها يذهبون الى ان سنى الفرس الى الهجرة ثلاث الاف سنة وستماية وتسعون سنة منها من كيومرث الى انتقال الملك الى منوشهر الف وتسع ماية سنة واثنتان وعشرون سنة ومن منوشهر الى زوادشت خمسماية وثلاث وثمانون سنة ومن زوادشت الى الاسكندر مايتان وثمان وخمسون سنة فملك الاسكندر ست سنين ومن الاسكندر الى ملك اردشير خمسماية سنة وسبع عشرة سنة ومن اردشير الى الهجرة اربعماية سنة واربع سنة وسنذكر فيما يرد من هذا الكتاب جملا من تاريخ العالم والانبيآء والملوك فى باب نفرده لذلك فى الموضع

fils de Kesra, est évalué à soixante, parmi lesquels on cite trois reines, et la durée de leur domination est, dit-on, de quatre mille quatre cent cinquante ans.

Cependant d'autres auteurs comptent quatre-vingts rois de Keyomert à Yezdidjird. J'ai trouvé dans les ouvrages de quelques historiens, biographes ou annalistes, que l'empire des Perses jusqu'à l'hégire avait eu une durée de trois mille six cent quatre-vingt-dix années ainsi réparties : de Keyomert à l'avénement de Menouchehr, dix-neuf cent vingt-deux ans. De Menouchehr à Zoroastre, cinq cent quatre-vingt-trois ans. De Zoroastre à Alexandre, deux cent cinquante-huit ans. Depuis Alexandre, qui régna six ans, jusqu'à Ardéchir, cinq cent dix-sept ans, et d'Ardéchir à l'hégire quatre cent quatre ans. Un résumé de chronologie universelle, comprenant l'ère des prophètes et des rois, sera l'objet d'un chapitre

İran tarihi ve kronolojisi üzerine özel bir çalışma yapan yazarların çoğu, Babek oğlu Ardéşir'den Şehriar oğlu Yezdicird'e kadar Sasani hanedanı içinde iki kraliçe ve yirmi sekiz kral dahil otuz hükümdarı sayar. Ancak bazı kroniklerde bu sayı otuz ikiye kadar çıkar. Birinci hanedan, yani Keyomert'ten Dara'nın oğlu Dara'ya kadar ilk çağın kralları arasında yer alan on dokuz kraldan oluşur; bunlar arasında bir kadın, Bahman'ın kızı Humayeh ve Türk Firasiab veya başka bir deyişle, kelimeler, on yedi (yerli) kral. Dara oğlu Dara'nın öldürülmesinden, Babek oğlu Ardeşir'in tahta çıkışına kadar geçen sürede, daha önce sözü edilen Satraplıkların liderlerinin sayısı on birdir. Satraplıkların bütün reislerine bu ismi verenler Aşgân ismiyle anılan Çiz ve Errân ustalarıydı. Perslerin dünyanın en yaşlı kralı saydığı Adem oğlu Keyomert'ten Kesra oğlu Şehriar oğlu Yezdicird'e kadar İran krallarının toplam sayısının altmış olduğu tahmin edilmektedir; bunların arasında üç kraliçe de vardır ve egemenliklerinin süresinin dört bin dört yüz elli yıl olduğu söyleniyor. Ancak diğer yazarlar Keyomert'ten Yezdicird'e kadar seksen kral sayarlar. Bazı tarihçilerin, biyografi yazarlarının ya da tarihçilerin eserlerinde, Pers imparatorluğunun hicretten önce üç bin altı yüz doksan yıllık bir süreye sahip olduğunu buldum; Keyomert'ten Menuşehr'in gelişine kadar, bin dokuz yüz yirmi iki yıl eskimiş. Menuçehr'den Zerdüşt'e kadar beş yüz seksen üç yıl. Zerdüşt'ten İskender'e kadar iki yüz elli sekiz yıl. Altı yıl hüküm süren İskender'den Ardeşhir'e beş yüz on yedi yıl, Ardeşir'den hicretin dört yüz dört yılına kadar.

المستحق له من هذا الكتاب دون ذكر الهجرة وخلافة ابى بكر
ومن تلا عصره من الخلفآء ومن ملوك بنى اميّة وبنى العباس
لانا قد افردنا لما ذكرنا بابًا اخر من هذا الكتاب بعد انقضاء
اخبار الامويين والعباسيين ترجمناه بذكر التاريخ الثانى وكانت
الفرس من بدء الدهر اربعة اجناس الى ان جاء الله بالاسلام
فالصنف الاول يقال لهم الخداهان وهم الارباب كما يقال رب المتاع
ورب الدار وذلك من كيومرث الى افريدون ثم الكيان الى دارا
آبن دارا ثم الاشغان وهم ملوك الطوائف بعد الاسكندر على
حسب ما ذكرنا فى باب ذكر ملوك الطوائف ثم الساسانية وهم
الفرس الثانية وقد ذكر ابو عبيدة معمر بن المثنى فى كتابه

spécial (chap. LXIX) dans le présent ouvrage; mais nous exclurons de ce résumé l'hégire, le khalifat d'Abou Bekr et de ses successeurs, le règne des khalifes omeyyades et abbassides. Toute cette période sera présentée, sous le titre de second résumé chronologique, dans le chapitre qui suivra l'histoire des khalifes omeyyades et abbassides (ch. CXXXI).

Les rois perses, depuis l'origine des temps jusqu'à la naissance de l'islamisme, sont divisés en quatre dynasties. La première, qui s'étend de Keyomert à Aféridoun, est celle des *Khodahâns*, mot qui a le sens de *rebb* « maître, » comme on dit *rebb-el-metá* « maître d'un bien, » *rebb-ed-dar* « maître de maison, » etc. La seconde dynastie, celle des *Keyâns*, finit à Dara, fils de Dara. La troisième est la dynastie des *Achgâns* ou chefs des Satrapies, qui ont régné après Alexandre, ainsi que nous l'avons dit dans le chapitre qui leur est consacré. La quatrième est celle des Sassanides, ou rois perses de la seconde époque. Abou Obeïdah Mâmer, fils d'El-Motanni, dans son Histoire de la Perse qu'il a rédigée d'après

ATENEO BARCELONA
Google

فى اخبار الفرس الذى رواه عن عمر كسرى ان الفرس طبقات
اربع ممن سلف وخلف فالطبقة الاولى من كيومرث الى كرساسب
والطبقة الثانية من كيان بن كيقباد الى الاسكندر واخرهم دارا
والطبقة الثالثة وهم الاشغانية ملوك الطوائف ثم الطبقة
الرابعة وسماهم ملوك الاجتماع وهم الساسانية اولهم اردشير
آبن بابك ثم سابور بن اردشير هرمز بن سابور بهرام بن سابور
بهرام بن بهرام نرسى بن سابور هرمز بن نرسى بن سابور
سابور بن هرمز اردشير بن هرمز سابور بن اردشير سابور بن
سابور بهرام بن سابور يزدجرد بن بهرام بهرام بن يزدجرد
فيروز بن يزدجرد بلاس بن يزدجرد قباد بن فيروز انوشروان
هرمز ابرويز شيرويه اردشير شهربار بوران كسرى بن قباد فيروز

le récit d'Omar-Kesra, répartit aussi tous les rois de ce pays en quatre classes.

La première s'étend de Keyomert à Kersasp (Guerchasf). La seconde de Keyân, fils de Keykobad, à Alexandre; Dara est le dernier roi de cette dynastie. La troisième est celle des Achgâns ou chefs des Satrapies. La quatrième est la dynastie des Sassanides; Abou Obeïdah les nomme rois du royaume-uni, et il en donne la liste suivante :

Ardéchir, fils de Babek; Sabour, fils d'Ardéchir; Hormuz, fils de Sabour; Bahram, fils de Sabour; Bahram, fils de Bahram; Narsi, fils de Sabour; Hormuz, fils de Narsi, fils de Sabour; Sabour, fils de Hormuz; Ardéchir, fils de Hormuz; Sabour, fils d'Ardéchir; Sabour, fils de Sabour; Bahram, fils de Sabour; Yezdidjird, fils de Bahram; Bahram, fils de Yezdidjird; Firouz, fils de Yezdidjird; Balas, fils de Yezdidjird; Kobad, fils de Firouz; Anouchirwân; Hormuz; Éberwiz; Chirweïh; Ardéchir; Chahribar; Bourân; Kesra, fils de Kobad; Firouz-Khochenchideh; Arzemidokht; Fer-

Peygamberler ve krallar dönemini de içeren evrensel kronolojinin bir özeti bu çalışmada özel bir bölümün (Bölüm LXIX) konusu olacaktır; ancak bu özetin dışında, Ebu Bekir ve haleflerinin hicri ve halifeliğini, Emevi ve Abbasi halifelerinin saltanatını hariç tutacağız. Tüm bu dönem, Emevi ve Abbasi halifelerinin tarihinin takip edileceği bölümde (bölüm CXXXI) ikinci kronolojik özet başlığı altında sunulacaktır. Pers kralları, zamanın başlangıcından İslamcılığın doğuşuna kadar dört hanedana bölünmüştür. Keyomert'ten Aferidun'a kadar uzanan ilki, rebb "efendi", onditrebb-el-meta "iyinin efendisi", rebb - ed-dar "evin efendisi" anlamına gelen Khodahans kelimesidir. ," vesaire. İkinci hanedan olan Keyânlar hanedanı Dara'nın oğlu Dara'da sona erer. Üçüncüsü ise onlara ayrılan bölümde söylediğimiz gibi İskender'den sonra hüküm süren Aşganlar veya Satraplık reislerinin hanedanıdır. Dördüncüsü Sasanilerin, yani ikinci çağın Pers krallarınınkidir. El-Motanni oğlu Abu Obeydah Mâmer de Omar-Kesra'nın hikâyesine göre yazdığı Pers Tarihi adlı eserinde bu ülkenin bütün krallarını dört sınıfa ayırır. Birincisi Keyomert'ten Kersasp'a (Guerşasf) kadar uzanır. İkincisi Keykabad oğlu Keyân'dan İskender'e; Dara bu hanedanın son kralıdır. Üçüncüsü Aşgânlar veya Satraplık reislerininkidir. Dördüncüsü Sasani hanedanıdır; Abu Obeydah onları Birleşik Krallık'ın kralları olarak adlandırıyor ve aşağıdaki listeyi veriyor:

خشنشده ارزميدخت فرحاد خسرو يزدجرد وانما ذكرنا
هاؤلآء بعد ان تدمنا ذكرهم فيما سلف من هذا الباب للخلاف
الواقع والتباين بين الروايات والتواريخ فى اعدادهم واسمائهم
فاوردنا ما قالوه المتنازعون من الاخباريين وقد اتينا على اخبارهم
وسيرهم ووصاياهم وعهودهم ومكاتباتهم وتوقيعاتهم وكلامهم عند
عقد التيجان على رؤسهم ورسائلهم وسائر ما كان من الحوادث
فى اعصارهم وما كوّروا من الكور واحدثوا من المدن وغير ذلك
من احوالهم فيما سلف من كتبنا وانما نذكر فى هذا الكتاب
جوامع من تاريخهم واعداد ملوكهم ولمعا من اخبار بعضهم
وكذلك ذكرنا فى كتابنا فى اخبار الزمان خطب الطبقات الاربعة
وما حفر كل ملك منهم من الانهار وانفرد ببنيانه من المدن

had-Khosrou; Yezdidjird. Si nous plaçons ici la nomenclature de ces rois, quoique nous en ayons déjà parlé dans le même chapitre, c'est que nous voulons montrer les contradictions qui existent entre les chroniques et les traditions sur le nombre et le nom de ces rois, et rapporter les opinions différentes des historiens à cet égard.

Nous avons donné dans nos ouvrages précédents le récit complet de l'histoire et de la vie des rois de Perse, leurs conseils, leurs actes et leur correspondance, leurs arrêtés, les discours qu'ils prononçaient en prenant la couronne, leurs écrits, les événements contemporains de leur règne, la description des districts et des villes qu'ils ont fondés, etc. Nous nous bornons ici à présenter, dans un résumé rapide, la chronologie, le nom et l'histoire de ces rois. Le lecteur trouvera dans nos Annales historiques des détails sur les rois de ces quatre dynasties; le nom des fleuves qu'ils ont creusés et des villes qu'ils ont bâties; leurs discours et leurs

وارآء الملوك واحكامها وكثير من قضاياها فى خواصّها وعوامّها
وانساب اصحاب خيل الملك ومن كان على خيل كل ملك منهم
فى الحروب وانساب حكمآئهم وزهادهم ممن اشتهر بذلك فى
اعصارهم وانساب المرازبة وذكر اولاد الطبقات الاربع ممن تقدم
ذكرهم وتشعب انسابهم وتفرق اعقابهم ووصفنا الابيات الثلاثة
التى شرفها كسرى على سائر من بسواد العراق وهم مشهورون فى
اهل السواد الى وقتنا هذا واشران السواد بعد هذه الابيات
الثلاثة من الشهارجة الذين شرفهم ايرج وجعلهم اشران
السواد ثم الطبقة الثانية بعد الشهارجة وهم الدهاقون وهم
ولد وهكرت بن فردال بن سيامك بن نرسى بن كيومرث الملك
وكان لولد وهكرت عشرة بنين فابنآء هاؤلاء العشرة هم

maximes; plusieurs de leurs sentences concernant les grands et le peuple. Il y trouvera également la généalogie des chevaliers et de ceux qui composaient la cavalerie royale pendant la guerre; la généalogie des sages, des dévots et des personnages célèbres de chaque règne; l'origine des *Merzebâns;* la liste des descendants des quatre classes mentionnées ci-dessus. Enfin nous avons cité dans le même ouvrage les trois grandes castes que Kesra avait établies au-dessus de toutes les familles du Sawad de l'Irak, et qui ont conservé leur illustration dans ce pays jusqu'à nos jours. Nous avons mentionné les autres familles de la noblesse du Sawad, qui prenaient rang après ces trois grandes castes, c'est-à-dire les *Chahradjas* anoblis par Iredj dans le Sawad, et au-dessous d'eux les *Dihkâns*, descendants de Wahkert, fils de Ferdal, fils de Siamek, fils de Nersi, fils du roi Keyomert. Le fils de Wahkert eut dix fils dont la postérité forma la classe des dihkâns; le titre de dihkân fut donné pour la première fois à Wah-

Babek'in oğlu Ardeşir; Ardeşir'in oğlu Sabur; Sabur'un oğlu Hürmüz; Sabur'un oğlu Behram; Bahram'ın oğlu Bahram; Sabur'un oğlu Narsi; Sabur oğlu Narsi oğlu Hürmüz; Hürmüz'ün oğlu Sabur; Hürmüz'ün oğlu Ardeşir; Ardeşir'in oğlu Sabur; Sabur'un oğlu Sabur; Sabur'un oğlu Behram; Behram'ın oğlu Yezdicird; Yezdicird'in oğlu Behram; Yezdicird'in oğlu Firuz; Yezdicird'in oğlu Balas; Firuz'un oğlu Kobad; Anuşirwân; Hürmüz; Eberwiz; Şirweyh; Ardéşir; Şehribar; Buran; Kobad'ın oğlu Kesra; Firuz-Khoşenşideh; Arzemidokht; Ferhad-Khosru; Yezdicird. Aynı bölümde daha önce bahsetmiş olmamıza rağmen, bu kralların isimlendirmesini buraya koyarsak, bunun nedeni, bu kralların sayısı ve adı konusunda kronikler ve gelenekler arasında var olan çelişkileri göstermek istememizdir. Tarihçilerin bu konudaki farklı görüşlerini aktarmak. İran krallarının tarihini ve yaşamını, tavsiyelerini, eylemlerini ve yazışmalarını, kararlarını, tacı alırken yaptıkları konuşmaları, yazılarını, hükümdarlık dönemindeki güncel olayları daha önceki çalışmalarımızda tam olarak aktarmıştık. hükümdarlıkları, kurdukları ilçe ve kasabaların açıklamaları vb. Burada kendimizi kısa bir özet halinde bu kralların kronolojisini, isimlerini ve tarihçesini sunmakla sınırlıyoruz. Okuyucu, Tarihsel Yıllıklarımızda bu dört hanedanın kralları hakkında ayrıntılı bilgi bulacaktır; kazdıkları nehirlerin ve inşa ettikleri şehirlerin adları; konuşmaları ve özdeyişleri; büyüklere ve insanlara ilişkin cümlelerinden birkaçı. Orada ayrıca şövalyelerin ve savaş sırasında kraliyet süvarilerini oluşturanların soyağacını da bulacak; her saltanattaki bilgelerin, adanmışların ve ünlü kişilerin soyağacı; Merzebânların kökeni; yukarıda bahsedilen dört sınıfın soyundan gelenlerin listesi. Son olarak aynı eserde Kesra'nın Irak'taki Sawad aileleri üzerinde kurduğu ve bu ülkede örneklerini günümüze kadar koruyan üç büyük kasttan bahsettik. Bu üç büyük kasttan sonra yer alan Sevad soylularının diğer ailelerinden, yani

Sevad'da İrec tarafından soylulaştırılan Şehracalardan ve bunların altında Siamek oğlu Ferdal oğlu Wahkert'in torunları olan Dihkânlardan bahsetmiştik. Kral Keyomert'in oğlu Nersi'nin oğlu.

الدهاقون وكان وهكرت اول من تدهقن والدهاقون تفرع على
مراتب خمس ومن ذكرنا كانت ملابسهم تختلف على قدر
مراتبهم وقتل يزدجرد الاخر من ملوكهم على حسب ما قدمنا
وله خمس وثلاثون سنة وخلف من الولد بهرام وفيروز ومن
النساء ادرك وشهين ومرداوند [1] واكثر عقبه بمرو والاكثر
من ابناء الملوك واعقاب الطبقات الاربع بسواد العراق الى الآن
يتدارسون انسابهم ويحفظون احسابهم كحفظ العرب من
قحطان ونزار لا خلاف فيما ذكرنا عند ذوى الدراية بما وصفنا
قال المسعودى فاذ قد ذكرنا جوامع من اخبار الفرس وطبقاتهم
فلنذكر الآن ملوك اليونانيين ولمعا من اخبارهم وتنازع الناس
فى بدء انسابهم على الاختصار والايجاز والله ولى التوفيق

kert. Les dihkâns se subdivisaient en cinq classes, et chacun des ordres dont nous avons parlé portait des vêtements qui variaient suivant leurs grades. Le dernier roi de Perse, Yezdidjird, lorsqu'il fut assassiné à l'âge de trente-cinq ans, laissa deux fils, Bahram et Firouz, et trois filles, Adrek, Chahin et Mardawend. Sa postérité se fixa à Merw; mais la plupart des descendants des rois perses et des quatre classes habitent encore le Sawad, et ils inscrivent et conservent leurs titres généalogiques avec le même respect que les Arabes de Kahtân et de Nizar. Les personnes instruites des faits que nous venons de rapporter sont unanimes à cet égard.

Après cet exposé de l'histoire et des dynasties de la Perse, nous allons rapporter d'une manière succincte l'histoire des rois grecs et les opinions différentes auxquelles leur origine a donné lieu.

الباب الخامس والعشرون

ذكر ملوك اليونانيين ولمع من اخبارهم وما قاله الناس
فى بدء انسابهم

تنازع الناس فى فرقة اليونانيين فذهبت طائفة من الناس الى
انهم ينتمون الى الروم ويضافون الى ولد اسحق وقالت طائفة
اخرى ان يونان هو ابن يافث بن نوح وذهب قوم انهم من
ولد اراش بن ناوان بن يافث بن نوح وذهب قوم الى انهم
قبيل متقدم من الزمان الاول وانما وهم من وهم ان اليونانيين
ينسبون الى حيث تنسب الروم وينتمون الى جدهم ابرهم
لان الديار كانت مشتركة والمقاطن والمواضع كانت متساوية
وكان القوم قد شركوا القوم فى السجية والمذهب فلذلك غلط

CHAPITRE XXV.

ROIS GRECS; RÉSUMÉ DE LEUR HISTOIRE; OPINIONS DIVERSES SUR LEUR GÉNÉALOGIE.

On n'est pas d'accord sur l'origine des Grecs. Les uns les rattachent aux peuples de Roum et les font descendre d'un fils d'Isaac. D'autres pensent que Younan, leur père, était fils de Jafet, fils de Noé. D'autres encore les font venir d'un fils d'Arach, fils de Nawan, fils de Jafet, fils de Noé. D'après certains auteurs, c'était une nation ancienne entre toutes dans les premiers âges. C'est à tort que l'on a prétendu que les Grecs se rattachaient par leur origine aux peuples de Roum, et descendaient d'Abraham, père de ces derniers; on s'est fondé, pour soutenir cette hypothèse, sur ce que les deux peuples ont habité le même pays et ont occupé le même territoire et les mêmes établissements : le fait

Wahkert'in oğlunun, nesilleri dihkânlar sınıfını oluşturan on oğlu vardı; Dihkân unvanı ilk kez Wahkert'e verilmiştir. Dihkanlar beş sınıfa ayrılmış ve bahsettiğimiz tarikatların her biri rütbelerine göre değişen kıyafetler giyerdi. İran'ın son kralı Yezdicird, otuz beş yaşında suikasta uğradığında geride Behram ve Firouz adında iki oğlu ve Adrek, Şahin ve Merdawend adında üç kız bıraktı. Onun nesli Merw'e yerleşti; ancak Pers krallarının ve dört sınıfın torunlarının çoğu hala Sevad'da yaşıyor ve soy kütüklerini Kahtân ve Nizar Araplarıyla aynı saygıyla kaydediyor ve koruyorlar. Az önce aktardığımız gerçeklerden haberdar olan kişiler bu konuda hemfikirdir. Pers tarihi ve hanedanlarına ilişkin bu sunumun ardından, Yunan krallarının tarihini ve bunların kökenlerine yol açan farklı görüşleri kısaca aktaracağız.

BÖLÜM XXV.

YUNAN KRALLARI; TARİHİNİN ÖZETİ; ŞEHİRLERİ HAKKINDA ÇEŞİTLİ GÖRÜŞLER.

Yunanlıların kökeni konusunda bir anlaşma yoktur. Bazıları onları Rum halkına bağlayarak İshak'ın bir oğlundan gelmelerini sağlıyor. Diğerleri babaları Yunan'ın Nuh'un oğlu Jafet'in oğlu olduğuna inanıyor. Bazıları ise bunların Nuh'un oğlu Jafeth'in oğlu Nawan'ın oğlu Araş'ın oğlundan geldiklerini söylüyor. Bazı yazarlara göre, ilk çağlarda tüm kadim bir milletti. Yunanlıların kökenleri itibarıyla Rum halkına bağlı oldukları ve Rumların babası İbrahim'in soyundan geldikleri yanlış bir şekilde iddia edilir; Bu hipotezi desteklemek için iki halkın aynı ülkede yaşadığı, aynı toprakları ve aynı kurumları işgal ettiği gerçeğine dayandık:

من غلط فى النسب وجعل الاب واحد وهذا طريق الصواب
عند المفتّشين وسبيل البحث عند الباحثين والروم قفت فى
لغتها ووضع كتبها اليونانيين فلم يصلوا الى كنه فصاحتهم
وطلاقة السنتهم والروم انقص فى اللسان من اليونانيين واضعف
فى ترتيب الكلام الذى عليه نهج تعبيرهم وسنن خطابهم قال
المسعودى وقد ذكر ذو العناية باخبار المتقدّمين ان يونان
اخو قحطان وانه من ولد عابر بن شالخ وان اصره فى الانفصال
من ديار اخيه كان سبب الشكّ فى الشركة فى النسب وانه
خرج من ارض اليمن فى جماعة من ولده واهله ومن انضاف
الى جملته حتى وافى الى اقاصى ديار المغرب فاقام هنالك وانسل

est qu'il y a entre eux identité de caractère et de doctrine; mais c'est une grossière erreur que de vouloir qu'il y ait identité d'origine et communauté de race. Telle est la réalité aux yeux des savants, tel est le seul système soutenable pour ceux qui recherchent consciencieusement la vérité. Dans leur langage, comme dans leur littérature, les peuples de Roum ne sont que les imitateurs des Grecs; jamais ils n'ont pu égaler leurs maîtres soit pour l'éloquence, soit pour l'abondance du discours. Leur langue est plus pauvre que celle des Grecs; elle est moins vigoureuse dans ses allures, moins riche dans ses expressions et dans ses formes.

Un savant, très-versé dans l'histoire des temps anciens, dit que Younan était frère de Kahtan et descendait d'Abir fils de Chalikh, et que de sa scission d'avec son frère sont nées toutes les incertitudes qui enveloppent sa communauté d'origine avec lui. D'après cet auteur, Younan sortit du Yémen accompagné de ses enfants, de ses alliés et de tous ceux qui voulurent se joindre à lui. Parvenu aux extrémités les plus reculées du Magreb, il s'y fixa et sa famille s'y multiplia. Là

فى تلك الديار واستعجم لسانه ووازا من كان هنالك فى اللغة
الاعجمية من الافرنجة والروم فزالت نسبته وانقطع سببه وصار
منسيا فى ديار اليمن غير معروف عند النسّابين منهم وكان
يونان جبّارا عظيما وسيما جسيما وكان حسن العقل جزل
الرأى كبير الهمّة عظيم القدر وقد كان يعقوب بن اسحق
الكندى يذهب فى نسب يونان الى ما ذكرنا انه اخ لقحطان
ويحتجّ لذلك باخبار يذكرها فى بدء الاشياء ويوردها من
حديث الآحاد والافراد لا من حديث الاستفاضة والكثرة وقد
ردّ عليه ابو العباس عبد الله بن محمد الناشى فى قصيدة له
طويلة ووكد خلطه نسب يونان بقحطان على حسب ما ذكرنا
آنفا فى صدر هذا الباب فقال

la pureté de sa langue s'altéra, et vint se perdre dans l'idiome barbare dont se servaient les Francs et les Roumis qui habitaient ces contrées. Alors toutes les traces de son origine disparurent, le souvenir de son nom s'effaça dans le Yémen et devint inconnu même aux hommes le plus au fait des généalogies. Younan était doué d'une grande force et d'une haute taille; à la beauté du corps il joignait l'intelligence, la sûreté du jugement et la noblesse des instincts: aussi arriva-t-il à un haut degré de puissance.

Yakoub, fils d'Ishak el-Kendi, a prétendu aussi que Younan était frère de Kahtan. Pour appuyer cette assertion, il a eu recours à des légendes qui se rattachent à l'origine du monde et qu'il a alléguées d'après une tradition apocryphe, peu répandue et dénuée de notoriété. Aboul-Abbas Abd-Allah, fils de Mohammed en-Nachi, l'a réfuté dans une longue kaçideh où il a en vue la communauté d'origine que cet auteur prétend établir entre Younan et Kahtan, telle que nous l'avons rapportée plus haut. Il y dit:

gerçek şu ki, aralarında karakter ve doktrin açısından bir özdeşlik var; ama köken kimliğinin ve ırk topluluğunun olmasını istemek büyük bir hatadır. Akademisyenlerin gözünde gerçek budur, vicdanla hakikati arayanlar için sürdürülebilir tek sistem budur. Rum halkı, edebiyatında olduğu gibi dilinde de sadece Rumların taklitçisidir; Ne belagat ne de konuşma bolluğu açısından ustalarına asla yetişemediler. Dilleri Yunanlılarınkinden daha fakirdir; görünüşü bakımından daha az kuvvetli, ifadeleri ve biçimleri bakımından daha az zengindir. Antik çağların tarihi konusunda bilgili bir bilim adamı, Yunan'ın Kahtan'ın kardeşi olduğunu ve salih oğlu Abir'in soyundan geldiğini ve onun kardeşinden ayrılmasından, kendi topluluğunu saran tüm belirsizliklerin doğduğunu söylüyor. Bu yazara göre Yunan, çocukları, müttefikleri ve kendisine katılmak isteyen herkesle birlikte Yemen'den ayrıldı. Mağrip'in en ücra köşelerine gelerek oraya yerleşti ve ailesi orada çoğaldı. Orada dilin saflığı değişmiş ve bu bölgelerde yaşayan Frenklerin ve Rumilerin kullandığı barbarca üslupta kaybolmuştu. Daha sonra onun kökenine dair tüm izler yok oldu, adının anısı Yemen'de silinip gitti ve soyağacına en aşina insanlar tarafından bile bilinmez hale geldi. Yunan büyük bir güce ve uzun boyluluğa sahipti; Vücudun güzelliğine zekayı, muhakeme gücünü ve içgüdülerin asilliğini ekledi: aynı zamanda yüksek bir güce ulaştı. İshak el-Kendi'nin oğlu Yakub da Yunan'ın Kahtan'ın kardeşi olduğunu iddia etti. Bu iddiasını desteklemek için dünyanın kökeniyle bağlantılı, apokrif bir geleneğe göre iddia ettiği, pek yaygın olmayan ve kötü şöhrete sahip olmayan efsanelere başvurmuştu. Naşi'deki Muhammed'in oğlu Abul-Abbas Abd-Allah, yukarıda bildirdiğimiz gibi, bu yazarın Yunan ile Kahtan arasında kurduğunu iddia ettiği köken topluluğunu aklında tutarak bunu uzun bir kasideh'de yalanladı. Orada diyor ki:

ابا يوسف انى نظرت فلم اجد على الفحص رايا صحّ منك ولا عقدا
وصرتَ حكيما عند قوم اذا امرؤٌ بلاهم جميعا لم يجد عندهم عندا
أتقرن الحادًا بدين محمد لقد جئت شيا يا اخا كندة ادّا
وتخلط يونانًا بقحطان صلّة لعمرى لقد باعدت بينهما جدّا

ولما نشا ولد يونان وكثر خرج يسير فى الارض يطلب موضعا يسكنه فانتهى الى موضع من المغرب فنزل بمدينة أَفْيَتِيَة[1] وهى المعروفة بمدينة الحكماء فى ديار المغرب فى صدر الزمان فاقام بها هو ومن معه من ولده فكثر نسله بها وبنا بها البنيان العظيم الى ان ادركته الوفاة فجعل وصيته الى الاكبر من ولده واسمه حربيوس[2] فقال له يا بنى انى قد وافيت الاجل وقربت من

Père de Joseph, après bien des recherches, je n'ai pu trouver chez toi ni une opinion ni un système soutenables.

Tu n'as passé pour un sage qu'aux yeux de ces gens chez lesquels on n'a rencontré aucune trace d'esprit, quand on les a soumis à un examen rigoureux.

Peux-tu donc associer l'impiété à la religion de Mohammed? Ô frère de l'ingratitude, tu en es arrivé à une étrange erreur :

Dans ton aveuglement, tu mêles Younan avec Kahtan; j'affirme, sur ma tête, qu'il y a entre eux deux une grande distance!

Lorsque les fils de Younan eurent grandi et qu'ils se furent multipliés, il se mit à parcourir la terre, cherchant un lieu pour y fixer sa résidence. Il arriva ainsi à un endroit du Magreb et s'arrêta dans la ville d'Afeitiyah, connue dans les temps anciens sous le nom de *Cité des sages*. Il s'y installa lui et ceux de ses enfants qui l'avaient accompagné. Sa race s'y multiplia, et il s'occupa d'y élever un vaste édifice jusqu'au moment où la mort vint le surprendre. Avant de quitter la vie, il donna ses dernières instructions à l'aîné de ses fils, nommé Harbious. Il lui dit : « Ô mon fils, me voilà arrivé à la mort, et tout près du terme fatal. Je

لحاقم الواجب وانى راحل عنك ومفارقك ومفارق اخوتك واهل بيتك وقد كانت احوالكم حسنة النظام وكنت لكم كهفا فى الشدائد وعونا على الحدثان ونجنا من الزمان فعليك بالجود فانه قطب الملك ومفتاح السياسة وباب السيادة وكن حريصًا على اقتناء الرجال بالانعام عليهم تكن سيدا رشيدا واياك والحيد عن الطريقة المثلى التى يبنى عليها العقل فان من ترك رأى اللبّ وثمرة العقل تورّط فى المهالك ووقع فى مقابض المتألف ثم مات يونان واستولى ولده على مكان ابيه وضم اليه اهله وولده وعمل بما امره وكثر نسلهم فغلبوا على ديار المغرب من بلاد الافرنجة والنوكبرد واجناس الامم من الصقالبة وغيرهم وكان اول ملوكهم من سماه بطليموس فى كتابه فلمس[1] وتفسيره

vais m'éloigner de toi, je vais vous quitter, toi, tes frères et tous tes parents. Vous êtes tous dans une situation prospère. J'ai été pour vous un asile dans les difficultés de la vie, un appui contre les peines, un bouclier contre l'adversité. A toi maintenant à pratiquer la libéralité, ce pivot de l'empire, cette clef du gouvernement, cette porte de la souveraineté. Applique-toi à gagner les hommes par tes bienfaits et à régner avec droiture. Garde-toi bien de dévier de la voie que j'ai suivie, la seule sur laquelle la sagesse puisse faire fond. Quiconque délaisse les inspirations du jugement et les fruits de la raison est précipité dans l'abîme et tombe dans les griffes de la perdition. » Younan étant mort, son fils s'empara du pouvoir à sa place et, réunissant autour de lui ses parents et ses enfants, il mit en pratique les conseils paternels. Ses descendants s'étant multipliés, leur domination s'étendit dans le Magreb sur le territoire des Francs, des Noukobards (Lombards), des peuplades de race slavone, etc. Le

Yusuf'un babası, çok araştırmadan sonra sizden ne bir fikir ne de savunulabilir bir sistem bulamadım. Kendilerinde hiçbir zeka izine rastlamadığımız bu insanları sıkı bir incelemeye tabi tuttuğumuzda, onların gözünde ancak bilge bir adam sayıldınız. Peki dinsizliği Muhammed'in diniyle bağdaştırabilir misiniz? Ey nankör kardeş, garip bir yanılgıya düştün: Körlüğünle Yunan'ı Kahtan'a karıştırıyorsun; İkisinin arasında büyük bir mesafe olduğunu kafamla onaylıyorum! Yunan'ın oğulları büyüyüp çoğalınca, yerleşecek bir yer arayarak dünyayı dolaşmaya başladı. Böylece Mağrip'te bir yere vardı ve eski zamanlarda Bilgeler Şehri olarak bilinen Afeitiyah şehrinde durdu. Kendisi ve beraberindeki çocukları oraya yerleşti. Irkları orada çoğaldı ve ölüm onu şaşırtıncaya kadar orada büyük bir bina inşa etmekle meşguldü. Hayattan ayrılmadan önce oğullarının en büyüğü olan Harbius'a son talimatını verdi. Ona şöyle dedi: "Ey oğlum, işte ölümdeyim ve ölüme çok yaklaştım. Senden uzaklaşacağım, seni, kardeşlerini ve bütün akrabalarını bırakacağım. Hepiniz Müreffeh bir durumda, hayatın zorluklarında sizin için bir sığınak, üzüntülere karşı bir destek, zorluklara karşı bir kalkan oldum; şimdi cömertliği, imparatorluğun bu eksenini, hükümetin bu anahtarını uygulamak size kalmış. , bu egemenlik kapısı. Kendinizi, çıkarlarınızla insanları kazanmaya ve doğrulukla hüküm sürmeye adayın, benim takip ettiğim yoldan, bilgeliğin ilhamlarına ve meyvelerine güvenebileceği yoldan sapmamaya dikkat edin, akıl uçuruma sürüklenir ve cehennemin pençesine düşer." Yunan ölünce yerine oğlu iktidarı ele geçirdi ve anne babasını ve çocuklarını etrafına toplayarak babasının tavsiyesini uygulamaya koydu. Onun soyundan gelenler çoğaldıkça, onların hakimiyeti Magreb'de Frankların, Nukobardların (Lombardların), Slav ırkının halklarının vb, topraklarına kadar genişledi.

محب الفرس وقيل ان اسمه يابس وقيل فيلقوس فكان مدة
ملكه سبع سنين وقد قيل ان اليونانيين لما ان صار البخت
ناصر من ديار المشرق نحو الشام ومصر والمغرب وبذل السيف
كانوا يودون الطاعة ويحملون الخراج الى فارس وكان خراجهم
بيضا من ذهب عددا معلوما ووزنا مفهوما وضريبة محصورة
فلما ان كان من امر الاسكندر بن فلبس وهو الملك الماضى
الذى هو اول ملوك اليونانيين على ما ذكر بطليموس ما كان من
ظهوره وبعد مدته بعث اليه داريوس ملك فارس وهو دارا بن
دارا يطالبه بما جرى من الرسم فبعث اليه الاسكندر انى قد
ذبحت تلك الدجاجة التى كانت تبيض بيض الذهب واكلتها
فكان من حروبهم ما دعى الاسكندر الى الخروج الى ارض الشام

premier de leurs rois fut celui que Ptolémée, dans son ouvrage, appelle Filibos, c'est-à-dire l'*amateur de chevaux*. D'autres le nomment Yabis, ou bien encore Philikous. Son règne dura sept ans. On dit que lorsque Bokht-Naçar sortit de l'Orient et ravagea par l'épée la Syrie, l'Égypte et le Magreb, les Grecs obéissaient aux Perses et leur payaient tribut. Ce tribut consistait en un nombre déterminé d'œufs d'or d'un poids fixé à l'avance et en contributions limitées. Après qu'Alexandre fils de Filibos, ce prince dont nous venons de parler et qui, suivant Ptolémée, fut le premier roi des Grecs, eut montré, dès son avénement au trône, quelle était la grandeur de son courage, Dareïous, roi des Perses, le même qui est connu sous le nom de Dara, fils de Dara, envoya lui réclamer le tribut d'usage. Alexandre lui fit répondre qu'il avait tué la poule aux œufs d'or et qu'il l'avait mangée De là, entre ces deux princes, des guerres à l'issue desquelles Alexandre envahit à main armée la Syrie et l'Irak,

والعراق فاصطلم من كان بها من الملوك وقتل دارا بن دارا ملك
الفرس وقد اتينا على خبر مقتله ومقتل غيره من ملوك الهند
ومن لحق بهم من ملوك الشرق فى الكتاب الاوسط ونسب قوم
الاسكندر انه الاسكندر بن فلبس بن مصر بن هرمس بن
مردش بن منظور بن روى بن لبط بن يونان بن يافث بن نوح
ونسبة قوم الى انه من ولد العيص بن اسحق بن ابرهيم
ومنهم من رأى انه الاسكندر بن برقة بن سرحون بن روى
ابن بربط بن نوفل بن روى بن الاصفر بن البعر بن العيص بن
اسحق بن ابرهيم وقد تنازع الناس فمنهم من رأى انه ذو
القرنين ومنهم من رأى انه غيره وقد تنازعوا ايضا فى ذى
القرنين فمنهم من رأى انه انما سمى ذا القرنين لبلوغه اطراف

anéantit tous les rois qui s'y trouvaient, et fit périr Dara, fils de Dara, roi des Perses. Dans notre Histoire moyenne nous avons rapporté toutes les circonstances du massacre de Dara et des rois de l'Inde, ainsi que des princes de l'Orient qui faisaient cause commune avec eux.

Suivant les uns, voici quelle était la généalogie d'Alexandre : il était fils de Filibos, fils de Modar, fils de Hermes, fils de Mardach, fils de Manzour, fils de Roumi, fils de Labt, fils de Younan, fils de Jafet, fils de Noé. D'autres le font descendre d'Ésaü, fils d'Isaac, fils d'Abraham. D'après une troisième opinion, Alexandre était fils de Barkah, fils de Serhoun, fils de Roumi, fils de Barbat, fils de Nawfel, fils de Roumi, fils d'Asfar, fils de Bar, fils d'Ésaü, fils d'Isaac, fils d'Abraham. On n'est pas d'accord non plus sur son identité avec Doul-Karneïn; les uns l'affirment, les autres la contestent. Cette épithète elle-même de Doul-Karneïn a soulevé beaucoup de discussions. Les uns pensent qu'elle lui fut donnée à cause de ses expéditions jusqu'aux extrémités

Krallarından ilki, Ptolemy'nin eserinde Filibos, yani at aşığı olarak adlandırdığı kişiydi. Diğerleri ona Yabis, hatta Filikus diyor. Onun saltanatı yedi yıl sürdü. Bokht-Naçar'ın doğudan çıkıp Suriye, Mısır ve Mağrip'i kılıçla yakıp yıktığı sırada Yunanlıların Perslere itaat ederek onlara haraç ödediği söylenir. Bu haraç, önceden belirlenen ağırlıkta ve sınırlı katkılardan oluşan belirli sayıda altın yumurtadan oluşuyordu. Az önce bahsettiğimiz ve Ptolemaios'a göre Yunanlıların ilk kralı olan bu prens Filibos oğlu İskender'in tahta çıkışında cesaretinin büyüklüğünü göstermiş olmasından sonra, Yunanistan'ın kralı Dareyus, Dara'nın oğlu Dara adıyla tanınan Persler, ondan geleneksel haraç talep etmek için gönderdiler. İskender ona altın yumurtlayan kazı öldürdüğünü ve yediğini söyletti. Bu nedenle bu iki prens arasında çıkan savaşlar sonunda İskender'in Suriye ve Irak'ı zorla işgal etmesi, tüm kralları yok etti. Orada Perslerin kralı Dara'nın oğlu Dara'yı öldürdü. Orta Tarihimizde Dara'nın ve Hindistan krallarının katledilmesinin tüm koşullarını ve onlarla ortak dava yürüten Doğu prenslerini aktardık: Bazılarına göre İskender'in soyağacı böyleydi. Filibos'un oğlu, Modar'ın oğlu, Hermes'in oğlu, Mardaş'ın oğlu, Manzur'un oğlu, Rumi'nin oğlu, Labt'ın oğlu, Yunan'ın oğlu. Nuh'un oğlu Jafet. Bazıları onu İbrahim'in oğlu İshak'ın oğlu Esav'ın soyundan getiriyor. Üçüncü bir görüşe göre İskender, Barkah'ın oğlu, Serhun'un oğlu, Rumi'nin oğlu, Barbat'ın oğlu, Nevfel'in oğlu, Rumi'nin oğlu, Asfar'ın oğlu, Bar'ın oğlu, İshak'ın oğlu Esav'ın oğludur İbrahim. Ayrıca onun Dul-Karneyn ile kimliği konusunda da aynı fikirde değiliz; bazıları bunu onaylıyor, bazıları ise buna karşı çıkıyor. Dul-Karneyn'in bu sıfatı pek çok tartışmaya yol açtı.

الارض وان الملك الموكّل بجبل قاف سماه بهذا الاسم ومنهم من
رأى انه من الملائكة وهذا قول يعزى الى عمر بن الخطّاب والقول
الاول قول ابن عباس فى تسمية الملك اياه ومنهم من رأى انه
كان ذا ذوابتين من الذهب وهذا قول يعزى لعلى بن ابى
طالب رضه وقد قيل غير ذلك وانما نذكر تنازع الشريعتين
من اهل الكتاب وقد ذكره تبّع فى شعره وافتخر به وانه من
قحطان وقيل ان بعض التبابعة غزا مدينة رومية فاسكنها
خلقا من اليمن وان ذا القرنين الذى هو الاسكندر من اوليك
العرب المتخلفين بها والله اعلم وسار الاسكندر بعد ان هلك
ملك فارس واحتوى على ملكها وتزوّج بابنة ملكها نحو السند

de la terre, et que ce fut le prince préposé à la garde du mont Kaf qui surnomma ainsi Alexandre. Selon d'autres ce titre lui vint des Anges. La première opinion est attribuée à Omar, fils de Khattab, tandis que la seconde appartient à Ibn-Abbas. D'après une autre explication dont l'auteur est Ali, fils d'Abou-Taleb, Alexandre devait ce surnom à deux boucles de cheveux d'or. Il y a encore là-dessus bien d'autres systèmes. Nous nous bornerons pour le moment à parler de la dissidence des deux doctrines émises par les peuples du Livre (les juifs et les chrétiens).

Un des tobbâs a parlé d'Alexandre dans ses poésies et a tiré gloire de sa parenté avec ce prince qu'il fait descendre de Kahtan. D'après une tradition, un des tobbâs s'empara d'une ville du pays de Roum et la peupla de colons venus du Yémen; c'est de ces Arabes, restés dans cette ville, que descend Zoul-Karneïn, c'est-à-dire Alexandre. Dieu seul sait ce qui en est.

Après la mort du roi des Perses, de l'empire duquel il s'empara et dont il épousa la fille, Alexandre marcha vers

والهند فوطى ملوكها وحملت اليه الهدايا والخراج وحاربه فور
وكان اعظم ملوك الهند فكان له مع الاسكندر حروب وقتله
الاسكندر مبارزة وسار الاسكندر نحو بلاد الصين والتبت
فذلّت له الملوك وحملت اليه الهدايا والضرائب وسار فى مفاوز
الترك يريد خراسان من بعد ان ذلّل ملوكها ورتب الرجال
والقواد فيها افتتح من الممالك ورتب ببلاد التبت خلقا من
رجاله وكذلك ببلاد الصين وكوّر بخراسان كورا وبنا مدنا من
سائر اسفاره وكان معلّمه ارسطاطاليس حكيم اليونانيين وهو
صاحب كتاب المنطق وما بعد الطبيعة وتلميذ افلاطون
وافلاطون تلميذ سقراط وصرن هؤلاء قمّتهم الى تقييد علوم

le Sind et l'Inde; il subjugua entièrement les princes de ces contrées, qui lui apportèrent des présents et lui payèrent tribut. Seul Porus, le plus puissant des rois de l'Inde, lui résista à main armée. Après une lutte acharnée, Alexandre tua son adversaire dans un combat singulier. Ensuite il se dirigea vers la Chine et le Tibet. Là encore les rois reconnurent sa suzeraineté par des présents et des tributs. Puis il pénétra dans les déserts des Turcs en prenant la route du Khoraçan, après avoir réduit les princes à la soumission, et avoir installé des hommes et des gouverneurs dans les principautés qu'il avait conquises. C'est ainsi qu'il établit une garnison de ses soldats dans le Tibet et dans la Chine. Il créa des districts dans le Khoraçan et bâtit des villes sur tout le parcours de ses expéditions.

Il avait pour précepteur Aristote, le plus sage d'entre les Grecs, l'auteur du livre de la Logique et de la Métaphysique, le disciple de Platon qui, lui-même, était disciple de Socrate. Ces savants s'appliquèrent à fixer rigoureusement les principes sur lesquels reposent la science des choses naturelles, la

Bazıları bunun kendisine dünyanın dört bir yanına yaptığı seferler nedeniyle verildiğini ve İskender lakabını Kaf Dağı'nın muhafızlarından sorumlu prensin aldığını düşünüyor. Bazılarına göre ise bu unvan ona Meleklerden gelmiştir. Birinci görüş Hattab oğlu Ömer'e, ikincisi ise İbn Abbas'a aittir. Yazarı Ebu Taleb oğlu Ali olan başka bir rivayete göre ise İskender bu lakabını iki tutam altın rengi saçına borçludur. Bu konuda hala birçok sistem var. Şimdilik, Ehli Kitap (Yahudiler ve Hıristiyanlar) tarafından ortaya atılan iki doktrin arasındaki ayrılıklardan bahsetmekle yetineceğiz. Tobbâlardan biri, şiirlerinde İskender'den söz etmiş ve Kahtan soyundan gelen bu şehzadeyle olan akrabalığıyla övünmüştür. Bir rivayete göre, tobbalardan biri Rum ülkesinde bir kasabayı ele geçirip oraya Yemen'den gelen yerleşimcileri yerleştirmiş; Zul-Karneyn, yani İskender, bu şehirde kalan Araplardan gelir. Ne olduğunu yalnızca Tanrı bilir. İskender, imparatorluğunu ele geçirdiği ve kızıyla evlendiği Pers kralının ölümünden sonra Sind ve Hindistan'a doğru yürüdü; kendisine hediyeler getiren ve kendisine haraç ödeyen bu ülkelerin prenslerine tamamen boyun eğdirdi. Yalnızca Hindistan'ın en güçlü kralı Porus ona silahla direndi. Şiddetli bir mücadelenin ardından İskender, rakibini tek dövüşte öldürdü. Daha sonra Çin ve Tibet'e yöneldi. Orada da krallar onun hükümdarlığını hediyeler ve haraçlarla tanıdılar. Daha sonra şehzadeleri teslim aldıktan ve fethettiği beyliklere adam ve valiler yerleştirdikten sonra Horasan yolunu tutarak Türk çöllerine girdi. Böylece Tibet ve Çin'de askerlerinin yer aldığı bir garnizon kurdu. Khoraçan'da ilçeler kurdu ve tüm sefer güzergahı boyunca kasabalar kurdu. Öğretmeni, Yunanlıların en bilgesi, Mantık ve Metafizik kitabının yazarı, kendisi de Sokrates'in öğrencisi olan Platon'un öğrencisi Aristoteles'ti.

الاشيآء الطبيعية والنفسية وغير ذلك من علوم الفلسفة واتصالها بالالاهية وابانوا عن الاشيآء واقاموا البراهين على صحتها واوضحوها لمن استعجم عليه تناولها وسار الاسكندر راجعا من سفره يؤمّ المغرب فلما صار الى مدينة شهززور اشتدّت علّته وقيل ببلاد نصيبين من بلاد ربيعة وقيل بالعراق فعهد الى صاحب جيشه وخليفته على عسكره بطليموس فلما مات الاسكندر طافت به الحكمآء ممن كان معه من حكمآء اليونانيين والفرس والهند وغيرهم من علمآء الامم وكان يجمعهم ويستريح الى كلامهم ولا يصدر الامور الا عن رأيهم وجُعل بعد ان مات في تابوت من الذهب مرصّع بالجواهر بعد ان طلى جسمه

science de l'âme et toutes les autres parties de la philosophie. Ils déterminèrent les rapports qui existent entre la philosophie et la science des choses divines; ils établirent des classifications générales, démontrèrent par des preuves solides la vérité de leurs théories et en rendirent l'intelligence accessible aux esprits les moins capables de les comprendre.

Cependant Alexandre, de retour de son expédition en Orient, se dirigea vers le Magreb. Arrivé à la ville de Chehr-Zour, suivant d'autres à Nisibe, dans le canton de Rebiah, ou, suivant une troisième opinion, dans l'Irak, se sentant gravement malade, il désigna Ptolémée pour le représenter dans le commandement des troupes. Dès qu'Alexandre fut mort, les sages qui l'avaient accompagné, tant Grecs que Perses, Indiens et autres de toutes les nations, et qu'il avait coutume de réunir et de consulter, ne décidant jamais rien sans prendre leur avis, se rassemblèrent autour de ses restes. Le corps, enduit de poix qui reliait entre eux tous les membres, fut déposé dans un coffre d'or incrusté de pierreries. Celui qui tenait le premier rang parmi les sages dit : « Que cha-

بالاطلية الماسكة لاجزائه فقال عظم الحكمآء والمقدّم فيهم ليتكلّم كلّ واحد منكم بكلام يكون للخاصّة معزيا وللعامّة واعظا وقام فوضع يده على التابوت فقال اصبح آسر الاسرآء اسيرا ثم قام حكيم ثان فقال هذا الاسكندر الذى كان يخبا الذهب فصار الذهب يخبأه فقال الحكيم الثالث ما ازهد الناس فى هذا الجسد وارغبهم فى هذا التابوت قال الحكيم الرابع من اعجب العجب ان القوى قد غلب عليه والضعفآء لاهون معتزون قال الحكيم الخامس يا ذا الذى جعل اجله ضمانا وجعل امله عيانا هلّا باعدت من اجلك لتبلغ بعض املك بل هلّا حققت من املك بالامتناع عن وقت اجلك قال الحكيم السادس ايها الساعى

cun de vous prononce une parole qui soit une consolation pour les grands et un avertissement pour le peuple. » Puis, se levant et posant sa main sur le coffre, il dit : « Celui qui prenait les autres n'a pas tardé à être pris lui-même. » Le second sage se leva et dit : « Cet Alexandre qui enfouissait l'or, le voilà maintenant enfoui dans l'or. » Le troisième dit : « Quoi de plus humble dans ses désirs que ce corps sans vie? Voyez dans ce coffre le plus ambitieux de tous les hommes! » Le quatrième dit : « Ô merveille des merveilles! le fort est dompté, et les faibles se consolent et se félicitent. » Le cinquième dit : « Ô toi qui croyais que la mort était à longue échéance, et que tes désirs allaient être satisfaits à vue, que n'as-tu retardé l'arrivée du terme fatal pour te donner le temps d'atteindre en partie au but de tes désirs, ou plutôt que n'as-tu justifié la légitimité de tes espérances en te rendant inaccessible aux coups de la destinée? » Le sixième dit : « Ô toi qui as dépensé toutes tes forces en rapines, tu as ramassé un trésor qui t'a fait défaut au moment du besoin; son lourd fardeau t'a trompé; les jours heureux qu'il

Bu bilim adamları, tabiat biliminin, ruh biliminin ve felsefenin diğer tüm dallarının dayandığı ilkeleri titizlikle oluşturmaya çalıştılar. Felsefe ile ilahi şeyler bilimi arasındaki ilişkileri belirlediler; teorilerinin doğruluğunu sağlam delillerle ortaya koyan genel sınıflandırmalar oluşturdular ve zekalarını, onları anlamaya en az yetenekli olan zihinlerin erişebileceği hale getirdiler. Ancak Doğu'ya yaptığı seferden dönen İskender, Mağrip'e yöneldi. Başkalarını takip ederek Rebiah kantonundaki Nisibis'e veya üçüncü bir görüşe göre Irak'a vararak Şehrzur şehrine vardığında kendini ciddi şekilde hasta hissederek, birliklerin komutanlığında kendisini temsil etmesi için Ptolemaios'u görevlendirdi. İskender ölür ölmez, ona eşlik eden Yunanlılar, Persler, Hintliler ve her milletten diğer bilgeler, onun bir araya gelip danışmayı alışkanlık haline getirdiği, onların tavsiyelerini almadan hiçbir şeye karar vermediği onun kalıntıları bir araya geldi. Tüm üyeleri birbirine bağlayan ziftle kaplı gövde, değerli taşlarla kaplı altın bir sandığa yerleştirildi. Bilgelerin önde geleni şöyle dedi: "Her biriniz, ileri gelenlere teselli, insanlara uyarı olacak bir söz söylesin." Sonra kalkıp elini göğsüne koyarak şöyle dedi: "Diğerlerini alan, çok geçmeden kendisi de götürüldü." İkinci bilge ayağa kalktı ve şöyle dedi: "Altını gömen bu İskender, şimdi de altınla gömüldü." Üçüncüsü şöyle dedi: Arzularında bu cansız bedenden daha mütevazı ne olabilir? Bu sandıkta insanların en hırslısını gör!" Dördüncüsü şöyle dedi: "Ey harikalar harikası! Güçlüler mağlup olur, zayıflar ise teselli bulur ve kendilerini tebrik ederler." Beşincisi şöyle dedi: "Ey ölümün uzun zaman alacağına ve arzularının anında tatmin olacağına inananlar, neden ölümü geciktirmediniz? "Arzularınızın amacına kısmen ulaşmanız için size zaman verecek ölümcül sürenin gelmesi mi, yoksa kendinizi kaderin darbelerine karşı erişilmez hale getirerek umutlarınızın

meşruiyetini haklı çıkarmamış olmanız mı?" Ey bütün gücünü yağmaya harcayan, bir hazine topladın, ihtiyaç anında boşa çıktı, ağır yükü seni aldattı, sana söz verdiği mutlu günleri senden kaçtı, başkaları tadacak, yalnız sen ceza taşıyacaksın."

المغصب جمعت ما خذلك عن الاحتياج فغودرت عليك اوزاره
وفارقتك ايّامه فعناه لغيرك ووباله عليك قال السابع قد كنت
لنا واعظا فما وعظتنا موعظة ابلغ من وفاتك فمن كان له معقول
فليعقل ومن كان معتبر فليعتبر قال الثامن رُبّ مغتاب لك
كان لا يغتابك من ورايك وهو اليوم بحضرتك لا يخافك قال
التاسع ربّ حريص على سكوتك اذ لا تسكت وهو اليوم حريص
على كلامك اذ لا تتكلّم قال العاشر كم اقامت هذه النفس لان
لا تموت وقد ماتت قال الحادى عشر وكان صاحب كتب الحكمة
قد كنت تأمرنى ان لا ابعد عنك فاليوم لا اقدر على الدنو
منك قال الثانى عشر هذا يوم عظيم العبر اقبلَ من شرّه ما كان

te promettait se sont enfuis loin de toi; d'autres en jouiront, toi seul en porteras la peine. » Le septième dit : « De tous les enseignements que tu nous as donnés, le plus éloquent est celui de ta mort : que celui qui a de l'intelligence comprenne donc, que celui qui est capable de s'instruire s'instruise donc. » Le huitième dit : « Beaucoup qui se cachaient de toi ne l'étaient même pas derrière toi, et aujourd'hui ils se présentent même devant toi. » Le neuvième dit : « Beaucoup désiraient te voir réduit au silence, lorsque ta bouche ne se fermait pas; ils vont devenir avides de tes paroles, maintenant que tu ne parleras plus. » Le dixième dit : « Combien d'efforts cette âme a-t-elle faits pour qu'elle ne mourût pas, et cependant voilà qu'elle vient de mourir. » Le onzième, qui avait composé des ouvrages sur la philosophie, dit : « Tu m'avais ordonné de ne jamais m'éloigner de toi; mais aujourd'hui il ne m'est pas possible de m'approcher de ta personne. » Le douzième dit : « Voilà un jour fertile en grands enseignements; sa catastrophe a rendu heureux ce qui était malheureux, et malheureux ce qui

مدبرا وادبر ما كان مقبلا فمن كان باكيا على من زال ملكه
فليبك قال الثالث عشر يا عظيم السلطان اضمحلّ سلطانك
كما اضمحلّ ظلّ السحاب وعفت آثار مملكتك كما عفت آثار الذباب
قال الرابع عشر يا من ضاقت عليه الارض طولا وعرضا ليت
شعرى كيف حالك فيما احتوى عليك منها قال الخامس عشر
اعجبوا لمن كان هذا سبيله كيف شرهت نفسه لجمع الحطام
البايد والهشم الهامد قال السادس عشر ايها الجمع الحابل
والملتقى الغاضل لا ترغبوا فيما لا يدوم سروره وتنقطع لذّته
فقد بان لكم الصلاح والرشاد من الغىّ والفساد قال السابع
عشر انظروا الى حُطّم الناثم كيف انقضى وظلّ الغمام كيف

était heureux. Que ceux qui pleurent sur la chute des rois versent des larmes sur toi. » Le treizième dit : « Ô le plus grand des rois ! ta puissance a disparu comme disparaît l'ombre d'un nuage, et les traces de ta grandeur se sont effacées comme la faible empreinte que laisse une mouche après elle. » Le quatorzième dit : « Ô toi pour qui le monde était trop étroit en longueur et en largeur, puissé-je bien comprendre ce à quoi tu es réduit, maintenant que quelques pouces de terre vont te renfermer ! » Le quinzième dit : « Voyez cet homme qui a eu une si haute destinée : ah ! qu'il souhaiterait maintenant pouvoir recueillir les fragments épars de son être et réunir ses débris rongés par la corruption ! » Le seizième dit : « Ô vous, qui formez un corps solidement constitué et une réunion d'élite, ne désirez pas ce qui ne donne qu'un plaisir fugitif et des jouissances passagères : comment pourriez-vous confondre maintenant la bonne voie et la droiture avec l'erreur et la corruption ? » Le dix-septième dit : « Voyez comme le songe de celui qui dormait s'est évanoui, et comme l'ombre des nuées s'est

Yedinci şöyle diyor: "Bize verdiğiniz tüm öğretiler arasında en anlamlısı sizin ölümünüzdür; bu nedenle, anlayan anlasın, bu nedenle öğrenme yeteneğine sahip olan öğrensin." Sekizincisi şöyle dedi: "Sizden saklananların çoğu arkanızda bile değildi ve bugün önünüze bile çıkıyorlar." Dokuzuncusu şöyle dedi: "Birçokları ağzınız kapanmadığında sizi susturmak istedi; Artık konuşmayacaksın, senin sözlerin için açgözlü olacaklar." Onuncu dedi ki: "Bu ruh ölmemek için ne kadar çaba harcadı, ama yine de burada öldü." On birincisi, Felsefe üzerine bestelenen eserler şöyle dedi: "Bana asla senden sapmamı emrettin; ama bugün senin şahsına yaklaşmam mümkün değil." Onikinci dedi ki: "Bu, büyük öğretiler açısından bereketli bir gün; felaketi mutsuz olanı mutlu etti, mutlu olanı da mutsuz etti. Kralların düşüşüne ağlayanlar senin için gözyaşı döksün." Onüçüncüsü şöyle dedi: "Ey kralların en büyüğü! Kudretin bir bulutun gölgesi gibi kaybolmuş, büyüklüğünün izleri bir sineğin bıraktığı silik iz gibi silinmiştir." Ondördüncüsü şöyle dedi: "Ey dünya boyu ve genişliği kendisine dar gelen! Şimdi birkaç santimlik toprak etrafınızı kuşatacakken, ne hale düştüğünüzü iyice anlayabilir miyim?" On beşincisi şöyle dedi: "Bu kadar yüksek bir kaderi olan adama bakın: ah! varlığının dağınık parçalarını toplayıp çürümenin aşındırdığı enkazı yeniden birleştirmeyi şimdi ne kadar da isterdi! On altıncısı diyor ki: "Ey, sağlam bir yapı ve elit bir topluluk oluşturan sizler, yalnızca geçici zevkler ve geçici zevkler veren şeyleri arzulamayın, şimdi nasıl olur da iyi yolu ve doğruluğu hata ve yolsuzlukla karıştırırsınız?

الجلى قال الثامن عشر وكان من حكماء الهند يا من كان غضبه
الموت هلّا غضبت على الموت قال التاسع عشر قد رأيتم ايها
الجمع هذا الملك الماضى فليتّعظ به الآن هذا الملك الباقى قال
العشرون هذا الذى داركثيرا والآن يقرّ طويلا قال الحادى
والعشرون ان الذى كانت الآذان تنصت له قد سكت فليتكلّم
الآن كل ساكت قال الثانى والعشرون سيلحق بك من سرّه
موتك كما لحقت بمن سرّك موته قال الثالث والعشرون ما لك
لا تقلّ عضوا من اعضائك وقد كنت تستقلّ بملك الارض بل
ما لك لا ترغب بنفسك عن ضيق المكان الذى انت به وقد
كنت ترغب بها عن رحب البلاد قال الرابع والعشرون وكان

dissipée. » Le dix-huitième, qui était un des sages de l'Inde, dit : « Ô toi dont la colère était un arrêt de mort, comment n'as-tu pas fait sentir à la Mort le poids de ta colère? » Le dix-neuvième dit : « Vous tous qui êtes rassemblés, vous avez vu ce roi qui n'existe plus; ô vous, son survivant, profitez donc de l'enseignement. » Le vingtième dit : « Celui qui a parcouru le monde dans tous les sens est maintenant couché tout de son long. » Le vingt et unième dit : « Celui que toutes les oreilles écoutaient respectueusement est devenu silencieux; qu'ils parlent aujourd'hui tous ceux qui se taisaient. » Le vingt-deuxième dit : « Tu seras suivi de ceux que ta mort comble de joie, comme tu as rejoint tous ceux dont la mort t'a réjoui. » Le vingt-troisième dit : « Pourquoi donc n'as-tu pas soustrait à la mort au moins un de tes membres, toi qui régnais en maître absolu sur la surface de la terre? d'où vient que tu n'as pas rejeté comme indigne de toi cette prison étroite où te voilà, toi que ne pouvait satisfaire l'immensité de l'univers? » Le vingt-quatrième, qui était un des dévots et des sages de l'Inde, dit :

من نسّاك الهند وحكمائها ان دنيا يكون هذا اخرها فالزهد
اولى ان يكون فى اولها قال الخامس والعشرون وكان صاحب
مائدته قد فُرشت الخارق ونُضّدت النضائد وهئت الموائد
ولا ارى عميد المجلس قال السادس والعشرون وكان صاحب
بيت ماله قد كنت تأمرنى بالجمع والادخار فالى من ادفع
دخائرك قال السابع والعشرون وكان خازنا من خزّانه هذه
مفاتيح خزائنك فمن يقبضها قبل ان اوخذ بما لم اخذ منها
قال الثامن والعشرون من الحكماء هذه الدنيا الطويلة العريضة
قد طويت منها فى سبعة اشبار ولو كنت بذلك موقنا لم تحمل
على نفسك فى الطلب القول التاسع والعشرون قول زوجته روشنك
بنت دارا بن دارا ملك فارس ما كنت احسب ان غالب دارا

« Voilà donc quelle est la fin des grandeurs de ce monde! Ah! que la piété mérite bien d'être recherchée avant tout! » Le vingt-cinquième, qui était son maître d'hôtel, dit : « Les oreillers sont dressés, les coussins sont empilés, les tables sont servies; mais je ne vois pas celui qui préside au banquet. » Le vingt-sixième, qui était l'administrateur du trésor public, dit : « Tu me commandais d'amasser et de thésauriser; à qui remettrai-je toutes ces richesses? » Le vingt-septième, qui était un de ses trésoriers, dit : « Voilà les clefs de tes trésors : qui les prendra avant que je sois pris moi-même pour ce qui en aura été enlevé sans ma participation? » Le vingt-huitième d'entre les sages dit : « Cette terre si longue et si large tu n'en occupes plus que sept empans, et si tu avais su le sort qui t'attendait, tu ne te serais pas chargé du fardeau des expéditions aventureuses. » La vingt-neuvième personne qui parla fut l'épouse d'Alexandre, Rouchenek, fille de Dara, fils de Dara, roi des Perses : « Je n'aurais pas cru, dit-elle, que le vainqueur du grand roi Dara pût être vaincu

On yedincisi şöyle dedi: "Bak, uyuyan adamın rüyası nasıl yok oldu ve bulutların gölgesi nasıl yok oldu." Hindistan'ın bilgelerinden on sekizincisi şöyle dedi: Ey öfkesi ölüm cezası olan sen. Öfkenizin ağırlığını Ölüm'e nasıl hissettirmediniz?" Ondokuzuncusu şöyle dedi: "Hepiniz bir araya toplanmışsınız, artık var olmayan bu kralı gördüm; Ey sen, hayatta kalan, bu nedenle öğretiden yararlan." Yirminci şöyle diyor: "Dünyayı her yöne dolaşan kişi şimdi tam uzunlukta yatıyor." Yirmi birinci şöyle diyor: "Tüm kulakların saygıyla dinlediği kişi oldu sessiz; Bugün sessiz kalanlar konuşsun. Yirmi saniye şöyle diyor: "Ölümüne sevinenlerin arasına katıldığın gibi, senin ölümünün de sevinçle doldurduğu kişiler seni takip edecek." Yirmi üçüncüsü şöyle dedi: "Yeryüzünün mutlak hakimi olan sen, neden en az bir üyeni ölümden kurtarmadın? Neden reddetmedin? Bulduğun bu dar hapishane sana ne kadar da değersizdir." Sen, evrenin uçsuz bucaksızlığını tatmin edemeyen sen misin? Hindistan'ın adananlarından ve bilgelerinden biri olan yirmi dördüncüsü şunları söyledi: “O halde bu, bu dünyanın büyüklüğünün sonudur! Ah! dindarlık her şeyden önce aranmaya değer!" Onun uşağı olan yirmi beşincisi şöyle dedi: "Yastıklar yerleştirildi, minderler istiflendi, masalar servis edildi; ama ziyafete başkanlık edeni göremiyorum. Devlet hazinesinin yöneticisi olan yirmi altıncısı şöyle dedi: "Bana biriktirmemi ve istiflememi emrettin; bu kadar serveti kime bırakayım?" Haznedarlarından biri olan yirmi yedinci, şöyle dedi: "İşte hazinelerinizin anahtarları, benim katılımım olmadan alınacak olan şey için ben götürülmeden önce bunları kim alacak?" Bilge adamların yirmisekizde biri şöyle dedi: "Bu kadar uzun ve geniş bir toprakta sadece yedi karış yer kaplarsın ve eğer seni bekleyen kaderi bilseydin, macera dolu seferlerin yükünü üstlenmezdin." Konuşan yirmi dokuzuncu kişi ise İskender'in eşi, Pers kralı Dara'nın oğlu Dara'nın kızı Ruşenek'ti:

الملك يغلب وان هذا الكلام الذى سمعت منكم يا معاشر
الحكماء فيه شماتة فقد خلف الكاس الذى تشرب به الجماعة
القول الثلثون ما يحكى عن امّه انها قالت حين جاءها نعيه
لئن فقدت من ابنى امره فلم افقد من قلبى ذكره وقُبِضَ
الاسكندر وهو ابن ست وثلثين سنة فكان ملكه تسع سنين
قبل قتله لدارا بن دارا وست سنين بعد قتله لدارا وملكه
على سائر الملوك وهو ابن احدى وعشرين سنة وذلك بمقدونية
وفى مصر وعهد الى ولى عهده بطليموس بن اريت ان يحمل
تابوته الى والدته بالاسكندرية واوصاه ان يكتب اليها اذا
اتاها نعيه ان تتخذ وليمة وتنادى فى مملكتها ان لا يتخلّف

à son tour. Ô sages ici rassemblés, les paroles que je vous ai entendus prononcer sont pleines d'une ironie insultante; après tout, le roi vient de puiser à la coupe où boivent tous les hommes. » Le trentième mot qui fut dit à cette occasion est attribué à la mère d'Alexandre, qui s'exprima, dit-on, ainsi, lorsqu'elle apprit sa mort: « Si je dois renoncer à revoir jamais mon fils, du moins son souvenir ne sortira jamais de mon cœur. »

Alexandre n'avait que trente-six ans quand il mourut. Son règne durait depuis neuf ans, lorsqu'il fit périr Dara, fils de Dara, et se prolongea encore six ans après, à partir du moment où il étendit sa domination sur tous les rois. Il était monté sur le trône à l'âge de vingt et un ans, dans le pays de Makedouniah ou d'Égypte. Avant de mourir il avait fait promettre à son successeur, Ptolémée, fils d'Arit, qu'il enverrait son corps à sa mère, à Alexandrie. Il lui avait recommandé, en outre, d'écrire à cette princesse que, lorsqu'elle recevrait le message funèbre, elle eût à faire préparer un grand repas et à faire proclamer dans toute l'étendue

عنها احد وان لا يجيب دعوتها من فقد محبوبا او مات له
خليل ليكون ذلك مأتما للاسكندر بالسرور خلاف مأتم الناس
بالحزن فلما ورد نعيه اليها ووضع تابوته بين يديها نادت فى
اهل مملكتها على ما به امرها فلم يجب احد دعوتها ولا بادر الى
ندآئها فقالت لحشمها ما بال الناس لم يجيبوا دعوتى فقالوا لها
وانت منعتيهم من ذلك قالت وكيف قيل لها امرت ان لا
يجيبك من فقد محبوبا او عدم خليلا او فارق حبيبا وليس
منهم احد الا وقد اصابه بعض ذلك فلما سمعت ذلك
استيقظت وعلمت ما به سليت فقالت لقد عزانى ولدى
باحسن التعازى وقالت يا اسكندر ما اشبه اواخرك باوائلك

des provinces qu'elle administrait, que personne ne se dispensât d'y assister, excepté ceux qui pleuraient la mort d'une maîtresse ou d'un ami: ainsi cette cérémonie joyeuse devait servir au deuil d'Alexandre, au lieu que pour les autres hommes le deuil est marqué par la tristesse et les larmes. — Lorsque la nouvelle de la mort d'Alexandre parvint à sa mère et que le cercueil eut été déposé devant elle, elle convoqua tous ses sujets, comme on le lui avait prescrit; mais personne ne témoigna d'empressement à répondre à son appel. Alors elle dit aux officiers qui l'entouraient: « Pourquoi donc personne ne répond-il à mon appel? » Ils lui dirent: « Vous seule en êtes la cause. » — « Pourquoi donc? » — « Parce que vous avez excepté de votre invitation tous ceux qui regrettaient une maîtresse, ou qui avaient perdu un ami, ou qui étaient séparés d'un être cher à leur cœur; or il n'est aucun de vos sujets qui n'ait été victime de l'un de ces malheurs. » Lorsqu'elle entendit ces paroles, la reine rentra en elle-même et se sentit soulagée d'un grand poids. Puis elle dit : « Mon fils m'a ménagé la plus puissante des

"Büyük kral Dara'nın galibinin de mağlup edilebileceğine inanmazdım," dedi. Ey burada toplanmış bilgeler, sonuçta söylediğiniz sözler aşağılayıcı bir ironiyle dolu, kral; bütün insanların içtiği fincandan az önce içti." Bu vesileyle söylenen otuzuncu söz, İskender'in ölümünü öğrendiğinde kendisini şöyle ifade eden annesine atfedilir: "Eğer bir daha kalbimi görmekten vazgeçmem gerekiyorsa oğlum, en azından anısı hiçbir zaman hatırlanmayacak İskender öldüğünde henüz otuz altı yaşındaydı, saltanatı dokuz yıl sürmüş, Dara'nın oğlu Dara'yı öldürüp yoluna devam etmişti. Altı yıl sonra, egemenliğini tüm krallara yaydığı andan itibaren yirmi bir yaşında Makeduniya veya Mısır ülkesinde tahta çıkmıştı. Ölmeden önce halefi Arit oğlu Ptolemaios'a söz vermişti. Cenazesini İskenderiye'deki annesine göndermesini de bu prensese yazmasını tavsiye etmişti. Cenaze mesajını alacaksa, büyük bir yemek hazırlaması ve yönettiği eyaletlerde, bir metresinin ya da bir arkadaşının ölümüne yas tutanlar dışında kimsenin katılmaktan kaçınmaması gerektiğini duyurması gerekecekti: böylece Bu neşeli tören İskender'in yasına hizmet etmek içindi, halbuki diğer erkekler için yas üzüntü ve gözyaşlarıyla belirginleşiyor. "İskender'in ölüm haberi annesine ulaştığında ve tabut onun önüne konulduğunda, kendisine emredildiği gibi tüm tebaasını çağırdı; ancak kimse onun çağrısına cevap verme konusunda herhangi bir istek göstermedi. Sonra etraftaki memurlara şunları söyledi: ona: "Neden çağrılarıma kimse cevap vermiyor?" Ona dediler ki: "Neden yalnızsın?" Çünkü metresini özleyenleri, bir dostunu kaybedenleri, sevdiği birinden ayrılanları davetinizin dışında tuttunuz; Artık tebaanız arasında bu felaketlerden birinin kurbanı olmayan kalmadı." Kraliçe bu sözleri duyunca kendine geldi ve büyük bir yükten kurtuldu. Sonra şöyle dedi:

وامرت فجعل فى تابوت من المرمر وطلى بالاطلية الماسكة لاجزائه
واخرجته عن الذهب لعلمها ان من يطرا بعدها من ملوك
الامم لا يتركوه فى ذلك الذهب وجعل التابوت المرمر على
احجار نضدت وصخور نصبت من الرخام والمرمر قد رصف
وهذا الموضع من الرخام والمرمر باق ببلاد الاسكندرية من
ارض مصر يعرف بقبر الاسكندر الى وقتنا هذا وهو سنة اثنتين
وثلثين وثلثمائة وسنذكر فيما يرد من هذا الكتاب جوامع
من اخبار الاسكندرية وعجائبها ومصر واخبارها ونيلها فى
الموضع المستحق له من كتابنا هذا ان شآء الله وبه العون
والتأييد

consolations, » et elle ajouta : « Ô Alexandre, ta fin a été digne de ton commencement ! » Puis elle fit déposer ses restes dans un sarcophage de marbre, après qu'ils eurent été enduits d'une poix qui en reliait ensemble toutes les parties. Elle ne voulut pas qu'ils restassent dans le coffre d'or, parce qu'elle savait bien que les rois que la cupidité attirerait de loin dans ce pays ne les laisseraient pas dans une si précieuse enveloppe. Le sarcophage fut élevé sur une assise de pierres et de blocs de marbre blanc et d'autres couleurs, superposés les uns sur les autres. Cette espèce de piédestal de marbre se voit encore aujourd'hui, l'an 332, sur le territoire d'Alexandrie en Égypte, où il est connu sous le nom de *tombeau d'Alexandre*. Quant à la ville d'Alexandrie et à ses merveilles, à l'Égypte, aux choses curieuses qu'elle renferme, et à son fleuve, s'il plaît à Dieu, nous en parlerons en gros, plus bas, dans cet ouvrage, lorsque le moment sera venu.

الباب السادس والعشرون

ذكر جوامع من اخبار جرت للاسكندر بارض الهند

لما قتل الاسكندر فور صاحب مدينة المانكير من ملوك الهند
وانقادت اليه جميع ملوك الهند على حسب ما ذكرنا من حمل
الاموال والخراج اليه بلغه ان فى اقاصى ارض الهند ملكا من
ملوكهم ذو حكمة وسياسة وديانة وانصاف للرعية وانه قد اتى
عليه من عمره مئون من السنين وانه ليس بارض الهند من
فلاسفتهم وحكمآئهم مثله يقال له كند [1] وكان قاهرا لنفسه
ممتنا لصفاته من الشهوية والغضبية وغيرها حاملا لها على

CHAPITRE XXVI.

HISTOIRE ABRÉGÉE DE L'EXPÉDITION D'ALEXANDRE DANS L'INDE.

Après avoir tué Porus, l'un des rois de l'Inde, possesseur de la ville de Mankir, Alexandre, comme nous l'avons dit plus haut, vit tous les rois de ces contrées se soumettre à lui, et s'empresser de lui offrir des présents et de lui payer tribut. Il apprit alors que dans les extrémités les plus reculées de l'Inde il y avait un roi, plein de sagesse, très-bon administrateur, pratiquant la piété, équitable envers ses sujets. Il avait vécu plusieurs siècles, et il était supérieur à tous les philosophes et à tous les sages de l'Inde. Son nom était Kend. Toujours maître de lui-même, il savait mortifier les ardeurs de la concupiscence, de la colère et des autres passions, qu'il dominait, grâce à un naturel généreux et à un exercice constant de toutes les vertus.

"Oğlum bana en güçlü teselliyi verdi" ve şunu ekledi: "Ey İskender, senin sonun başlangıcına layıktı!" Daha sonra, tüm parçaları birbirine bağlayan bir zift ile kaplandıktan sonra, kalıntılarını mermer bir lahit içine yerleştirdi. Onların altın sandıkta kalmasını istemiyordu çünkü açgözlülüğün uzaktan bu ülkeye çekeceği kralların onları bu kadar kıymetli bir zarfın içinde bırakmayacağını çok iyi biliyordu. Lahit, üst üste bindirilmiş beyaz mermer ve diğer renklerden oluşan taş ve bloklardan oluşan bir temel üzerinde yükseltilmiştir. Bu tür mermer kaside bugün, 332 yılında, İskender'in mezarı olarak bilinen Mısır'ın İskenderiye topraklarında hala görülebilmektedir. İskenderiye şehrine ve onun harikalarına, Mısır'a, içerdiği tuhaflıklara ve nehrine gelince, eğer Allah razı olursa, zamanı gelince bu eserde bundan sonra geniş bir şekilde bahsedeceğiz.

BÖLÜM XXVI.

İSKENDER'İN HİNDİSTAN SEFERİNİN KISA TARİHİ.

İskender, yukarıda da söylediğimiz gibi, Hindistan krallarından Mankir şehrinin sahibi Porus'u öldürdükten sonra, bu ülkelerin tüm krallarının kendisine teslim olduğunu gördü ve ona hediyeler vermek ve haraç ödemek için acele etti. Daha sonra Hindistan'ın en ücra köşelerinde bilgelikle dolu, çok iyi bir yönetici, dindar ve tebaasına karşı adaletli bir kral olduğunu öğrendi. Birkaç yüzyıl boyunca yaşamıştı ve Hindistan'ın tüm filozoflarından ve bilgelerinden üstündü. Adı Kend'di. Her zaman kendine hakim olan o, cömert doğası ve tüm erdemleri sürekli uygulaması sayesinde hakim olduğu şehvetin, öfkenin ve diğer tutkuların ateşini nasıl söndüreceğini biliyordu.

خلق كريم وادب فائق فكتب اليه كتابا يقول فيه اما بعد
فاذا اتاك كتابى هذا فان كنت قائما فلا تقعد وان كنت ماشيا
فلا تلتفت والّا مزقت ملكك ولحقتك بمن مضى من ملوك
الهند فلما ورد اليه الكتاب اجاب الاسكندر احسن جواب
وخاطبه بملك الملوك واعلمه انه قد اجتمع عنده اشياء لا
تجتمع عند غيره مثلها فمن ذلك جارية لم تطلع الشمس
على احسن صورة منها وفيلسوف يخبرك بمرادك قبل ان تسأله
لحدّة مزاجه وحسن قريحته واعتداله فى بنيته واتّساعه فى
علمه وطبيب لا يخشى معه داء ولا شىء من العوارض الا ما يطرا
من الفناء والدثور الواقع بهذه البنية وحلّ العقدة التى

Alexandre lui écrivit une lettre dans laquelle il lui disait, après les salutations d'usage: « Lorsque cette lettre te parviendra, si tu es debout, ne t'assieds pas, et si tu es en marche, ne tourne pas la tête, autrement je mettrai en pièces ton empire et je t'enverrai rejoindre les rois de l'Inde qui ne sont plus. » Au reçu de ce message, Kend répondit à Alexandre dans les meilleurs termes, et en lui donnant le titre de roi des rois. Il lui apprit, en outre, qu'il avait en sa possession des choses que nul autre que lui ne pouvait se vanter de réunir. C'étaient, disait-il, une jeune fille dont le soleil n'avait jamais vu l'égale pour la beauté; un philosophe capable de prévenir par ses réponses toutes les questions qu'on pourrait vouloir lui adresser, tant étaient grandes sa pénétration d'esprit, la beauté de sa nature, la parfaite harmonie de toutes ses facultés, la vaste étendue de son savoir; un médecin avec lequel on n'avait à redouter ni les maladies, ni les accidents, excepté toutefois l'attaque de la mort et de la destruction qui, venant fondre sur l'édifice de notre vie, relâche tous les liens qu'avait formés

عقدها المبدع لها والمخترع لهذا الجسم الحسّى وان كانت بنية
الانسان وهيكله قد نصبت فى هذا العالم عرضا للآفات والمحتوم
والبلايا وقدحٌ عندى اذا ملأته شرب منه عسكرك جميعه ولا
ينقص منه شىء ولا يزيده الوارد اليه الا دهاقا وانا منفذ جميع
ذلك الى الملك وصائر اليه فلما قرأ الاسكندر هذا الكتاب ووقف
على ما فيه قال كون هذه الاشياء الاربعة عندى ونجاة هذا
الحكم من صولتى احبّ الىّ من ان يكون عندى ويهلك فانفذ
اليه الاسكندر جماعة من حكماء اليونانيين والروم فى عدّة من
الرجال وتقدّم اليهم ان كان صادقا فيما كتب به فاحملوا ذلك
الشىء ودعوا الرجل فى موضعه فان تبيّنتم ان الامر على خلاف

l'architecte et le créateur de ce corps doué de sensibilité; et cependant l'édifice du corps humain et la forme dont il est revêtu sont continuellement en butte, dans ce monde, aux atteintes du malheur, à la destruction et aux incommodités de toute espèce. « Outre ces choses, ajoutait-il, j'ai encore une coupe telle que, lorsque tu la rempliras, toute ton armée pourra y boire sans que le liquide qu'elle contient diminue, et quoi que tu verses, elle ne débordera jamais. Or je veux faire parvenir toutes ces merveilles au roi et aller moi-même le trouver. » Lorsque Alexandre eut lu cette lettre et qu'il en eut pris connaissance, il dit : « Posséder ces quatre trésors et voir ce sage échapper à ma fureur, me paraît préférable à ce qu'il reste avec moi et périsse. » Alexandre lui envoya donc des sages de la Grèce et de Roum avec une escorte nombreuse, et leur donna ses instructions en ces termes : « Si ce prince a dit vrai dans ce qu'il m'a écrit, apportez-moi ces merveilles et laissez-le tranquille à sa place; mais si vous découvrez qu'il en est tout autrement, et qu'il nous a fait de faux rapports, con-

İskender ona bir mektup yazdı ve her zamanki selamlaşmalardan sonra şöyle dedi: "Bu mektup sana ulaştığında, eğer ayaktaysan oturma, eğer yürüyorsan, başını çevirme, yoksa imparatorluğunu yerle bir ederim." parçalara ayrılacak ve seni artık var olmayan Hindistan krallarına katılmaya göndereceğim." Bu mesajı alan Kend, İskender'e en iyi şekilde karşılık vererek ona kralların kralı unvanını verdi. Üstelik kendisinden başka hiç kimsenin bir araya getirmekle övünemeyeceği şeylerin bulunduğunu da söyledi. Güneşin eşi benzeri görülmemiş bir güzelliğe sahip genç bir kız olduklarını söyledi; zihninin derinliği, doğasının güzelliği, tüm yetilerinin mükemmel uyumu, bilgisinin enginliği gibi kişinin kendisine yöneltmek isteyebileceği tüm soruları yanıtlarıyla önceden tahmin edebilen bir filozof; Ne hastalıktan ne de kazalardan korkmak zorunda olduğumuz bir doktor, ancak yaşamımızın yapısında erimeye başlayan ve bu bedenin mimarı ve yaratıcısının bahşettiği tüm bağları gevşeten ölüm ve yıkım saldırısı dışında. hassasiyetle; ama yine de insan bedeninin yapısı ve onu kuşatan biçim, bu dünyada sürekli olarak felaketlerin saldırılarına, yıkımlara ve her türlü sıkıntıya maruz kalmaktadır. "Bunların yanı sıra" diye ekledi, "Benim de öyle bir kabım var ki, onu doldurduğunuzda içindeki sıvı azalmadan bütün ordunuz ondan içebilir ve ne dökerseniz dökün taşmaz. Şimdi tüm bu harikaları krala gönderip gidip onu kendim bulmak istiyorum. İskender bu mektubu okuyup farkına varınca şöyle dedi: Bu dört hazineye sahip olmak ve bu bilge adamın öfkemden kurtulduğunu görmek. Onun benimle kalması ve yok olması daha iyi görünüyor, bu nedenle İskender ona çok sayıda eşlikçiyle birlikte Yunanistan ve Rum'dan bilge adamlar gönderdi ve onlara şu talimatları verdi: Eğer bu prens bana yazdıklarında doğruyu söylediyse. , bu harikaları bana getirin ve onu olduğu yerde yalnız

bırakın, ancak durumun tam tersi olduğunu ve bize gerçeğe aykırı yalan haberler verdiğini keşfederseniz, o zaman; aklın sınırlarından çıkarılacaksa onu huzuruma getirin."

ذلك وانه اخبر عن الشيء على خلاف ما هو به فقد خرج عن
حدّ الحكمة فاشخصوه الىّ فمضى القوم فلما انتهوا الى مملكته تلقّاهم
باحسن لقآء وانزلهم احسن منزل فلما كان فى اليوم الثالث
جلس لهم مجلسا خاصّا للحكمآء منهم دون من كان معهم من
المقاتلة فقال بعض الحكمآء لبعض ان صدقنا فى الاوّل صدقنا
فيما بعد ذلك مما ذكره فاخذت الحكمآء مراتبها واستقرّ بهم
المجلس فاقبل عليهم مباحثا لهم فى اصول الفلسفة والكلام فى
الطبيعيات وما فوقها من الالاهيات وعلى شماله جماعة من
حكمآئه وفلاسفته فطال الخطب فى المبدى الاول وتشاحّ لقوم
وتناظروا على موضوعات العلمآء وترتيبات الحكمآء على غير منزلة

traires à la réalité, alors, comme il se sera écarté des limites de la sagesse, faites-le comparaître devant moi. » La députation partit donc. Lorsqu'elle fut arrivée dans les États de Kend, le prince vint la recevoir de la manière la plus flatteuse et lui assigna le logement le plus somptueux. Le troisième jour, il voulut donner aux ambassadeurs une audience particulière d'où devaient être exclus les hommes de guerre qui les accompagnaient. Or les sages disaient entre eux : « S'il a dit la vérité par rapport à la première des merveilles qu'il prétend posséder, il est certain qu'il ne nous a pas trompés par rapport aux trois autres. » Chacun d'eux prit donc place suivant son rang, et la séance commença. Le roi débuta par discuter avec eux sur les principes de la philosophie, et traita de la physique et des sciences divines. Un groupe de sages et de philosophes indigènes se tenaient à sa gauche. On parla longuement sur l'origine du monde; puis chacun défendit son opinion, et la discussion, s'engageant sur les différents systèmes des savants et les théories des philosophes, se poursuivit sans contrainte,

وتناهى بهم الكلام الى غاية كان اليها صدرهم من المعلومات ثم
اخرج الجارية فلما ظهرت لابصارهم رهقوها باعينهم فلم يقع
طرف واحد منهم على عضو من اعضائها مما ظهر فامكنه ان
يتعدى ببصره الى غيره وشعلة تأمّل ذلك وحسنه وحسن
شكلها واتقان صورتها فخان القوم على عقولهم لما ورد عليهم
عند النظر اليها ثم ان كل واحد منهم رجع الى نفسه وقهر
سلطان هواه ودواعى طبعه ثم اراهم بعد ذلك ما تقدم الوعد
به وصرفهم وسيّر الفيلسوف والجارية والطبيب والقدح معهم
وشيّعهم مسافة من ارضه فلمّا وردوا على الاسكندر امر بانزال
الطبيب والفيلسوف ونظر الى الجارية فحار عند مشاهدتها

jusqu'à ce qu'ils fussent arrivés à la dernière limite de leurs connaissances. Alors le roi fit venir la jeune fille. Lorsqu'elle parut devant eux, ils la couvèrent des yeux. A peine eurent-ils porté un de leurs regards sur l'une des parties de son corps qu'elle laissait voir, qu'il leur fut impossible de l'en détourner pour contempler dans tout son éclat l'ensemble de sa beauté, la perfection de sa personne, la proportion harmonieuse de ses formes. Après avoir craint de perdre l'esprit, tant était grande l'impression produite sur eux par cette créature ravissante, ils rentrèrent en eux-mêmes et parvinrent à dompter la puissance des passions et les sollicitations de la nature. Le roi, après leur avoir fait voir tout ce qu'il avait promis d'abord de leur montrer, les congédia et les fit partir avec le philosophe, la jeune fille, le médecin et la coupe. Lui-même les reconduisit jusqu'à une certaine distance dans ses États. Lorsque les ambassadeurs furent revenus auprès d'Alexandre, ce prince fit assigner un logement au médecin et au philosophe. Il n'eut pas plutôt vu la jeune fille qu'il fut frappé de sa beauté, dont l'éclat éblouit

Bu nedenle heyet ayrıldı. Kend Eyaletleri'ne vardığında, prens onu en gurur verici şekilde karşılamaya geldi ve ona en lüks konaklama yerini tahsis etti. Üçüncü gün, elçilere, kendilerine eşlik eden savaş adamlarının hariç tutulacağı özel bir dinleyici kitlesi vermek istedi. Bunun üzerine bilgeler kendi aralarında şöyle dediler: "Sahip olduğunu iddia ettiği harikalardan birincisi hakkında doğru söylediyse, diğer üçü hakkında bizi aldatmadığı kesindir." Herkes rütbesine göre yerini aldı ve oturum başladı. Kral onlarla felsefenin ilkelerini tartışarak başladı ve fizik ve ilahi bilimlerle ilgilendi. Solunda bir grup yerli bilge ve filozof duruyordu. Dünyanın kökeni hakkında uzun uzun konuştuk; sonra her biri kendi fikrini savundu ve bilim insanlarının farklı sistemleri ile filozofların teorilerini ilgilendiren tartışma, bilgilerinin son sınırına ulaşana kadar hiçbir kısıtlama olmaksızın devam etti. Bunun üzerine kral genç kızı yanına çağırdı. Önlerine çıktığında onu gözleriyle kapattılar. Vücudunun gösterdiği kısımlardan birine ancak bir bakış atmışlardı ki, onu geri çevirmeleri ve tüm güzelliğini, kişiliğinin mükemmelliğini, kişiliğinin mükemmelliğini tüm parlaklığıyla seyretmesi imkansızdı. formlarının oranı. Bu büyüleyici yaratığın üzerlerinde bıraktığı izlenim akıllarını kaybetmekten korktuktan sonra kendilerine döndüler ve doğanın tutkularının ve isteklerinin gücünü dizginlemeyi başardılar. Kral, ilk önce göstermeye söz verdiği her şeyi onlara gösterdikten sonra, onları kovdu ve filozofu, genç kızı, doktoru ve kupayı da alıp gönderdi. Onları kendi Devletlerine belirli bir mesafeye kendisi götürdü. Elçiler İskender'e döndüklerinde, bu prensin doktor ve filozofa tahsis edilmiş bir yeri vardı.

وبهرت عقله وامر قيّمة جواريه بالقيام عليها ثم صرف همته
الى الفيلسوف والى علم ما عنده وعلم ما عند الطبيب ومحله
فى صنعة الطب وحفظ الصحة وقص الحكماء عليه ما جرى لهم
من المباحثة مع الملك الهندى ومن حضره من فلاسفه وحكمائه
فاعجبه ذلك وتامّل اغراض القوم ومقاصدهم والغاية التى اليها
كان صدورهم واقبل ينظر الى مطاردة الهند بعللها فى معلولاتها
وما نصه اليونانيون من عللها وصحته من قياسها على حسب ما
قدّمت من اوضاعها ثم اراه محنة الفيلسوف على حسب ما
اخبر عنه فخلى بنفسه واجال فكره فسنح له سانح من الفكرة
بايقاع معنى يختبره به فدعى بقدح فملأه سمنا وادهقه ولم

sa raison, et il ordonna à la gardienne de ses esclaves d'avoir soin d'elle. Ensuite son attention se porta sur le philosophe et sur son savoir, ainsi que sur les connaissances du médecin et sur le rang qu'il occupait dans la pratique de la médecine et de l'hygiène. Alors les ambassadeurs racontèrent à Alexandre leur discussion avec le roi indien et lui parlèrent des philosophes et des sages dont ce prince était entouré. Alexandre, très-étonné, considéra avec attention la manière dont ses représentants avaient exposé leurs idées, soutenu leurs thèses, et mesura l'espace qu'ils avaient parcouru dans la science. Ensuite il examina les arguments à l'aide desquels les Indiens avaient défendu les côtés vicieux de leurs systèmes, en les comparant avec les hypothèses proposées par les Grecs et les vérités qu'ils regardent comme certaines et qui sont fondées sur les principes qu'ils avaient exposés précédemment. Cela fait, Alexandre voulut éprouver lui-même la réalité de ce qui lui avait été rapporté sur le philosophe. S'étant mis à l'écart, il laissa flotter sa pensée dans tous les sens jusqu'à ce qu'il lui

يجعل للزيادة عليه سبيلا ودفعه الى رسول فقال له امض بهذا
الى الفيلسوف ولا تخبره بشىء فلما ورد الرسول بالقدح ودفعه
الى الفيلسوف قال بحكمة فهمه وتأتيه للامور المتقنة المحكمة فى
نفسه لامر ما بعث هذا الملك الحكيم بهذا السمن الّا واجال
فكره وسير المراد به فدعى بنحو الف ابرة فغرز اطرافها فى
السمن وانفذها الى الاسكندر فامر الاسكندر بسبكها كرة مدورة
ملمة متساوية وامر بردّها الى الفيلسوف فلما نظر الفيلسوف
وتأمل فعل الاسكندر فيها امر ببسطها وان يتخذ منها مرآة
وصقّلها بحضرته وصفّاها فصارت جسما صقيلا ترد صورة ما
قابلها من الاشخاص لشدة صفائها وزوال الدرن عنها وامر

vint à l'esprit une idée à l'aide de laquelle il se proposa de tenter l'expérience. Puis il demanda une coupe, la remplit de beurre jusqu'au bord, sans qu'il fût possible d'y ajouter un atome de plus, et la donna à un messager, en lui disant : « Porte cette coupe au philosophe sans lui dire un seul mot. » Lorsque le messager eut apporté la coupe et qu'il l'eut donnée au philosophe, celui-ci, avec la puissance de son intelligence dont il usait pour démêler la vérité et acquérir une certitude intérieure, se dit : « Pourquoi ce sage roi m'a-t-il envoyé ce beurre? » Alors il mit sa pensée en mouvement à la recherche du problème qui l'occupait. Ensuite il demanda mille aiguilles, en piqua l'extrémité dans le beurre et les envoya à Alexandre. Ce prince ordonna qu'on les fondit, en fit faire une boule d'une rotondité parfaite et la renvoya au philosophe. Celui-ci, après avoir examiné attentivement l'œuvre d'Alexandre, ordonna qu'on aplanît la boule et qu'on en formât un miroir auquel il fit donner, en sa présence, le poli et le lustre. Il obtint ainsi un corps brillant, dont la surface pure et parfaitement nette ré-

Genç kızı görür görmez, onun güzelliği aklını kamaştıran güzelliğinden etkilendi ve kölelerinin koruyucusuna ona bakmasını emretti. Daha sonra dikkati filozof ve onun bilgisinin yanı sıra doktorun bilgisi ve tıp ve hijyen pratiğinde işgal ettiği rütbe üzerinde yoğunlaştı. Daha sonra elçiler İskender'e Hint kralıyla yaptıkları tartışmayı anlattılar ve ona bu prensin etrafını saran filozoflar ve bilgeler hakkında konuştular. Büyük şaşkınlık yaşayan İskender, temsilcilerinin fikirlerini nasıl sunduklarını, tezlerini nasıl desteklediklerini dikkatle inceledi ve bilimde kapladıkları alanı ölçtü. Daha sonra Hintlilerin kendi sistemlerinin kötü yanlarını savundukları argümanları, Yunanlıların öne sürdüğü hipotezlerle ve onların kesin olarak kabul ettikleri ve daha önce sundukları ilkelere dayanan gerçeklerle karşılaştırarak inceledi. Bunu yaptıktan sonra İskender, filozof hakkında kendisine bildirilenlerin gerçekliğini kendi başına test etmek istedi. Kenara çekilerek, aklına deneyi yapmayı önerdiği bir fikir gelene kadar düşüncelerinin her yöne dağılmasına izin verdi. Daha sonra bir fincan istedi, bir zerre daha eklemeye fırsat vermeden içini ağzına kadar tereyağıyla doldurdu ve onu bir elçiye vererek şöyle dedi: "Bu fincanı filozofa tek kelime söylemeden götür." Haberci kâseyi getirip filozofa verdiğinde, filozof gerçeği ortaya çıkarmak ve içsel kesinlik elde etmek için kullandığı zekasının gücüyle kendi kendine şöyle dedi: "Bu bilge kral neden gönderdi? bu tereyağı mı?' Daha sonra kendisini meşgul eden sorunu araştırmak için düşüncelerini harekete geçirdi. Daha sonra bin tane iğne istedi, ucunu tereyağına batırıp İskender'e gönderdi. Bu prens bunların eritilmesini emretmiş, mükemmel yuvarlaklıkta bir top yapıp onu filozofa geri göndermiş. İkincisi, İskender'in eserini dikkatle inceledikten sonra, topun düzleştirilmesini ve onun huzurunda cila ve parıltı verdiği bir aynanın oluşturulmasını emretti. Böylece saf ve

mükemmel derecede net yüzeyi önüne yerleştirilen tüm nesneleri yansıtan parlak bir gövde elde etti; sonra onu Alexandre'a götürdüler.

بردّها الى الاسكندر فلما نظر اليها وتأمّل حسن صورته فيها
دعا بطست فجعل المرآة فيه وامر باراقة الماء عليها حتى رسبت
فيه وامر بجعل ذلك الى الفيلسوف فلما نظر الفيلسوف الى ذلك
امر بالمرآة فجعل منها مشربة كالطرجهارة[1] وجعلها فى الطست
فوق الماء فطفت فوقه وامر بردّها الى الاسكندر فلما نظر
الاسكندر الى ذلك امر بتراب ناعم فملئت منه وردّها الى
الفيلسوف فلما نظر الفيلسوف الى ذلك تغير لونه وحال وجزع
وتغيرت صفاته وارسل دموعه على محن خده فكثر شهيقه
وطال انينه وظهر حنينه واقام بقية يومه غير منتفع بنفسه
ثم افاق من تلك الحال وزجر نفسه واقبل عليها كالمعاتب لها

fléchissait tous les objets placés devant elle; puis on le porta à Alexandre. Ce prince regarda le miroir et vit qu'il reproduisait fidèlement la beauté de ses traits. Alors il demanda un bassin, y plaça le miroir, fit verser de l'eau dessus jusqu'à ce qu'il en fût entièrement couvert, et le renvoya ainsi au philosophe. Celui-ci, l'ayant vu, fit faire du miroir un vase à boire, de la forme de ceux qu'on appelle *tardjehareh*, le plaça dans le bassin au-dessus de l'eau où il surnageait, et ordonna qu'on le reportât à Alexandre. Le roi fit remplir le vase d'une terre fine et le renvoya au philosophe. Celui-ci, à cette vue, changea de couleur; sa figure s'altéra, la tristesse se peignit sur tous ses traits, des larmes coulèrent de ses joues; de nombreux soupirs s'échappèrent de sa poitrine, entrecoupés de longs gémissements et de sanglots. Il resta ainsi toute la journée dans un état de prostration complet. Ensuite il revint de cette faiblesse, fit un violent effort sur lui-même, et, tout en se parlant, il disait, sous forme de reproches : « Malheur à toi, ô mon âme! Qui donc t'a jetée dans les ténèbres, t'a conduite dans cet abîme

فقال ويحك يا نفسى ما الذى قذف بك فى هذه السدفة
واسارك الى هذه الغمة ووصلك بهذه الظلمة ألست وانت
فى النور تسرحين وفى العلو تمرحين تنظرين بالضيآء الصادق
وتتنفسين فى العالم المشرق أُنزلت الى عالم الظلم والمعاندة
والغشم والمفاسدة تخطفك الخواطف وتنتهزك العواصف قد
حرمت علم الغيوب والكون فى العالم المحبوب ورميت بشدائد
الخطوب ورفضت كل مطلوب اين مصادرك الطيبة وراحتك
القويّة حللت فى الاجسام فقوى عليك الكون والفساد حللت
يا نفسى بين السباع القاتلة والافاعى المهلكة والمياه الحاملة
والنيران المحرقة والريح العاصفة تسير بك الاعمار فى قرارات

de soucis, t'a amenée à cette nuit profonde? Ne te promenais-tu pas librement dans le domaine de la lumière, ne marchais-tu pas fièrement dans les régions élevées, guettant l'arrivée de la clarté naissante, t'épanouissant dans le monde d'où jaillit le jour, lorsque tu as été précipitée dans l'empire des ténèbres et de la rébellion, de l'injustice et de la perversité, où tu es devenue la proie des ravisseurs et le jouet des tempêtes? Te voilà dépouillée maintenant de ta science des choses cachées, te voilà déchue de ta place dans le séjour bienheureux! Te voilà en butte à toutes les difficultés! Tu as laissé bien loin derrière toi tout ce qui était désirable. Où sont maintenant tes débuts qu'entourait tant de bonheur, où est cette félicité que rien ne pouvait altérer? Tu habites actuellement dans les corps, et tu ne peux te soustraire à la tyrannie de l'existence et de la perversité. Ô mon âme! tu demeures au milieu des bêtes féroces qui tuent, des serpents venimeux, des torrents dévastateurs, des feux dévorants, des vents impétueux. Ta vie s'écoule, dans ces enveloppes grossières, où tu ne vois que des insouciants et

Bu prens aynaya baktı ve onun yüz hatlarının güzelliğini aslına sadık bir şekilde yansıttığını gördü. Daha sonra bir leğen istedi, aynayı içine koydu ve üzerini tamamen kaplayacak kadar su dökerek filozofa geri gönderdi. İkincisi, onu görünce aynayı tardjehareh adı verilen bir içme kabı haline getirdi, yüzdüğü suyun üzerindeki leğene yerleştirdi ve İskender'e bildirilmesini emretti. Kral vazoyu ince toprakla doldurup filozofa geri gönderdi. Bu, bu bakışta renk değiştirdi; yüzü değişti, bütün hatlarına hüzün okundu, yanaklarından gözyaşları aktı; Göğsünden çok sayıda iç çekiş kaçtı, aralarına uzun inlemeler ve hıçkırıklar serpiştirildi. Bütün gün bu şekilde tam bir secde halinde kaldı. Daha sonra bu zayıflıktan kurtuldu, kendi üzerine şiddetli bir çaba sarf etti ve kendi kendine konuşurken sitemler şeklinde şöyle dedi: “Yazık sana ey nefsim! Peki seni kim karanlığa attı, seni bu kaygılar uçurumuna sürükledi, bu derin geceye kim getirdi? Işığın hükümranlığında özgürce yürümedin mi, yüksek bölgelerde gururla yürümedin mi, karanlığın imparatorluğuna atıldığında, günün doğduğu dünyada yeşeren, yeni doğmakta olan berraklığın gelişini izlemedin mi? isyanın, adaletsizliğin ve sapkınlığın, seni esir alanların avı ve fırtınaların oyuncağı olduğun yerde mi? Artık gizli şeyler hakkındaki bilginizden mahrum kaldınız, kutlu meskendeki yerinizden mahrum kaldınız! Burada tüm zorluklarla karşı karşıyasınız! İstenilen her şeyi çok geride bıraktın. Şimdi nerede bu kadar mutlulukla çevrili başlangıçlarınız, hiçbir şeyin değiştiremeyeceği bu mutluluk nerede? Şu anda bedenler halinde yaşıyorsunuz ve varoluşun ve sapkınlığın zulmünden kaçamıyorsunuz. Ey ruhum! Öldüren vahşi hayvanların,

zehirli yılanların, yıkıcı sellerin, yok edici ateşlerin, şiddetli rüzgarların ortasında yaşıyorsunuz.

الاجسام لا تشاهدين الا غافلا ولا ترين الا جاهلا جيلٌ قد زهدوا فى الخيرات ورغبوا عن الحسنات ثم رفع طرفه نحو السمآء فرأى النجوم تزهر فقال باعلى صوته يا لك من نجوم سائرة واجسام زاهرة من عالم شريف طلعت ولشىء ما وضعت انك من عالم نفيس وقد كانت النفس فى اعاليه ساكنة وفى خزائنه قاطنة فقد اصبحت عنه ظاعنة ثم اقبل على رسول الاسكندر فقال خذه وردّه الى الملك يعنى التراب ولم يحدث فيه حادثة فلما ورد الرسول الى الاسكندر اخبره بجميع ما شاهده فتعجب الاسكندر من ذلك وعلم مرامه ومقاصده وغاية مراده فيما وقع بالنفوس من النقلة مما علا من العوالم الى هذا العالم فلما كان فى صبيحة تلك الليلة جلس له

des ignorants, qui se montrent circonspects dans le bien et avides de tout ce qui est mal. » Puis, levant les yeux au ciel et voyant les étoiles qui scintillaient, il dit d'une voix élevée : « Ô étoile voyageuse! ô corps lumineux! tu t'es levé dans un noble séjour ; pourquoi donc es-tu déchu de ta dignité? Tu tires ton origine d'un monde sublime, dont les âmes habitent les régions les plus élevées, où elles reposent dans des sanctuaires. Ah! que tu as quitté de bonne heure ta céleste patrie! » A ces mots, il s'approcha de l'envoyé d'Alexandre et lui dit, en lui montrant la terre à laquelle il n'avait pas touché : « Prends-la et reporte-la au roi. » Lorsque l'envoyé fut de retour auprès d'Alexandre, il lui raconta tout ce dont il avait été témoin. Ce prince fut on ne peut plus surpris, car il savait bien que son intention à lui et le fond de sa pensée avaient été précisément la transmigration des âmes des mondes supérieurs dans ce bas monde. Dès le lendemain matin il voulut donner au philosophe une

الاسكندر جلوسا خاصّا ودعى بالفيلسوف ولم يكن رآه قبل ذلك فلما اقبل ونظر الى صورته وتأمّل قامته وخلقته نظر الى رجل طويل الجسم رحب الجبين معتدل البنية فقال فى نفسه هذه بنية تضادّ الحكمة فاذا اجتمع حسن الصورة وحسن الفهم كان اوحد زمانه ولست اشك ان هذا الشخص قد اجتمع له الامران جميعا فان كان هذا الشخص قد علم كل ما راسلته به واجابنى عنه من غير مخاطبة ولا موافقة ولا مباحثة فليس فى وقته احد يدانيه فى حكمة ولا يدانيه فى علمه فتأمّل الفيلسوف الاسكندر وادار اصبعه السبابة حول وجهه ووضعها على ارنبة انفه واسرع نحو الاسكندر وهو جالس

audience particulière, et le fit appeler. Or il ne l'avait pas encore vu. Quand celui-ci parut, le roi, portant sur lui des regards curieux, examina sa taille et sa personne. C'était un homme de haute stature, au large front, aux formes bien proportionnées. Alexandre se dit : « Cet extérieur ne s'allie pas ordinairement à la pratique de la sagesse : si cet homme réunit la beauté du corps à la beauté de l'esprit, il est l'unique de son siècle; or je ne doute pas qu'il ne possède à la fois ces deux avantages, puisqu'il a compris tous les messages mystérieux que je lui ai envoyés et qu'il a répondu à mes questions, sans avoir avec moi ni conférence, ni entrevue, ni discussion. Il n'y a certainement personne, parmi ses contemporains, qui l'approche dans la sagesse ou qui puisse lui en remontrer en fait de science. » De son côté, le philosophe, après avoir regardé Alexandre avec attention, fit tourner son index autour de sa figure et le posa sur le bout de son nez; puis il s'avança rapidement vers ce prince, qui n'était pas assis sur son trône de cérémonie, et le salua comme on salue les rois. Alexandre lui fit signe de s'asseoir,

Hayatınız, yalnızca dikkatsizleri ve cahilleri, iyilikte ihtiyatlı, kötülüğe karşı açgözlü olanları gördüğünüz bu kaba zarfların içinde geçiyor." Sonra gözlerini gökyüzüne kaldırıp parıldayan yıldızları görünce, yüksek sesle şöyle dedi: “Ey gezgin yıldız! Ey nurlu vücut! asil bir meskende yükseldin; o zaman neden onurunu kaybettin? Ruhları en yüksek bölgelerde ikamet eden, kutsal yerlerde dinlenen yüce bir dünyadan geliyorsunuz. Ah! Cennet yurdundan ne kadar erken ayrıldın!" Bu sözler üzerine İskender'in elçisine yaklaştı ve ona dokunmadığı toprakları göstererek şöyle dedi: "Al ve bunu krala bildir." Elçi İskender'e döndüğünde , tanık olduğu her şeyi ona anlattı. Bu prens daha fazla şaşıramazdı çünkü niyetinin ve düşüncelerinin esasının bu olduğunu çok iyi biliyordu. tam olarak ruhların yüksek dünyalardan bu aşağı dünyaya göçüydü. Ertesi sabah filozofa özel bir dinleyici kitlesi vermek istedi ve onu henüz görmemişti, ona merakla baktı, bedenini ve kişiliğini inceledi. Alexander, uzun boylu, geniş alınlı ve düzgün vücutlu bir adamdı kendi kendine şöyle dedi: “Bu dış görünüş uymuyor. Bilgeliğin uygulanmasına pek de alışılagelmiş bir şey değil: Eğer bu adam bedenin güzelliğini ruhun güzelliğiyle birleştiriyorsa, o, çağının tek örneğidir; Artık bu avantajların her ikisine de sahip olduğundan hiç şüphem yok, çünkü ona gönderdiğim tüm gizemli mesajları anladı ve benimle ne bir konferans, ne röportaj, ne de tartışma yapmadan sorularımı yanıtladı. Çağdaşları arasında ona hikmet bakımından yaklaşan, ilim bakımından ona yaklaşabilecek hiç kimse elbette yoktur. Filozof ise İskender'e dikkatle baktıktan sonra işaret parmağını yüzünün etrafında çevirip burnunun ucuna koydu; sonra hızla tören tahtında oturmayan

على غير سرير ملكه فحياه بتحية الملك فاشار اليه الاسكندر بالجلوس فجلس بحيث امره فقال له الاسكندر ما بالك حين نظرت الىّ ورميت بطرفك نحوى ادرت اصبعك حول وجهك ووضعتها على ارنبة انفك قال تأمّلتك ايها الملك بنورية عقلى وصفآء مراق فتبينت ان فكرتك فىّ وتأمّلك لصورتى وانها قل ما تجتمع مع الحكمة فاذا كان ذلك كان صاحبها اوحد اهل زمانه فادرت اصبعى مصداقا لما سنح لك واريتك مثالا شاهدا بما انه ليس فى الوجه الا انف واحد فكذلك ليس فى دارملك الهند غيرى ولا يلحق بى احد من الناس فى حكمتى فقال له الاسكندر ما احسن ما تأتّى لك ما ذكرت وانتظم لك بحسن الخاطر ما

ce qu'il fit aussitôt. Alors il lui dit : « Pourquoi donc, après m'avoir regardé et avoir jeté les yeux sur moi, as-tu fait tourner ton doigt autour de ta figure et l'as-tu posé sur le bout de ton nez? » — « Ô roi, répondit celui-ci, je t'ai observé à la lumière de mon intelligence et dans le miroir de mon esprit. Or j'y ai vu que ta pensée était fixée sur moi et qu'en examinant ma personne tu te disais : Voilà un extérieur qui s'allie rarement à la pratique de la sagesse, et puisqu'il en est ainsi, celui qui en est doué est l'unique de son siècle. Alors j'ai fait tourner mon doigt comme pour témoigner de la vérité de ton observation, et je t'ai fait voir un signe sensible qui semblait dire : comme il n'y a qu'un nez sur ma figure, de même il n'y a pas dans tout l'empire des Indes un homme qui me ressemble, il ne s'en trouve pas un seul qui soit arrivé au même degré que moi dans la sagesse. » Alexandre lui dit : « Tu n'as rien exagéré en parlant des avantages de ta personne, et ils se trouvent réunis chez toi à une haute intelligence dont les qualités sont telles que tu les as décrites. Mais laissons cela et par-

وصفت فدع عنك هذا واخبرنى ما بدا لك حين انفذت اليك قدحا مملوا سمنا غرست فيه ابرا ورددته الىّ قال الفيلسوف علمت ايها الملك انك تقول ان قلبى قد امتلأ وعلمى قد انتهى كملئ هذا الاناآء من السمن فليس لاحد من الحكمآء فيه مستزاد فاخبرت الملك ان علمى سيزيد فى علمك ويدخل فيه دخول هذه الابر فى هذا الاناآء قال فاخبرنى ما بدا لك حين مُثّل من الابر كرة وانفذتها اليك ضربتها مرآة ورددتها الىّ صقيلة قال قد علمت ايها الملك انك تريد ان قلبك قد قسا من سفك الدمآء والشغل بسياسة هذا العالم كقسوة هذه الكرة فلا يقبل العلم ولا يرغب فى فهم الغايات فى العلوم والحكمة

lons d'autre chose. Quand je t'ai envoyé une coupe pleine de beurre, quel était ton dessein en y enfonçant des aiguilles, et en me la renvoyant ensuite? » — « Ô roi, répondit le philosophe, j'ai compris que vous vouliez dire que la science remplissait mon esprit, comme le beurre remplissait la coupe, en sorte que pas un des sages n'aurait pu ajouter à la somme de mes connaissances ; alors j'ai déclaré au roi que ma science ajouterait à la sienne et la percerait, comme ces aiguilles perçaient le beurre. » — « Mais, dit Alexandre, lorsque l'on a fait de ces aiguilles une boule que je t'ai envoyée, pourquoi l'as-tu fait battre en forme de miroir que tu m'as renvoyé parfaitement poli? » — « Ô prince, vous m'avez fait entendre que votre cœur, à force de répandre le sang et d'administrer la justice dans le monde, était devenu aussi dur que cette boule; que dans cet état il était insensible aux charmes de la science et peu soucieux de pénétrer dans les profondeurs de l'étude et de la sagesse : alors je vous ai répondu par une allégorie, en faisant fondre la boule, et je vous ai montré quel parti j'en avais tiré, puis-

Alexandre ona oturmasını işaret etti ve o da bunu hemen yaptı. Sonra ona şöyle dedi: "Neden bana bakıp gözlerini bana diktikten sonra parmağını yüzünün etrafında çevirip burnunun ucuna koydun?" - “Ey padişah” diye cevap verdi ikincisi, “Seni aklımın ışığında ve ruhumun aynasında gözlemledim ama orada gördüm ki, düşüncelerin bana odaklanmış ve şahsımı inceleyerek sana şunu söylemişsin: İşte. Bu, bilgelik uygulamasıyla nadiren birleştirilen bir dış görünüştür ve bu böyle olduğu için, bu konuda yetenekli olan kişi, bu yüzyılın tek kişisidir. Bu yüzden sanki gözleminizin doğruluğuna tanıklık etmek için parmağımı çevirdim. ve ben sana şunu söyleyen hassas bir işaret gösterdi: Yüzümde sadece bir burun olduğu gibi, aynı şekilde tüm Hint İmparatorluğu'nda bana benzeyen bir adam yok, hayır, bana benzeyen tek bir adam bile bulamıyorum. İskender ona şöyle dedi: "Kişiliğinin avantajlarından bahsederken hiçbir şeyi abartmadın ve bunlar, nitelikleri senin tanımladığın gibi olan yüksek bir zekayla sende birleştiler. Ama bunu bırakalım ve başka bir şey konuşalım. Sana bir fincan tereyağı gönderdiğimde, içine iğne batırıp sonra onu bana geri göndermekteki amacın neydi?" - "Ey kral, diye yanıtladı filozof, bilimin aklımı doldurduğunu kastettiğini anladım, çünkü fincanı tereyağı doldurmuştu, öyle ki hiçbir bilge benim bilgimin toplamına katkıda bulunamazdı; sonra krala, bu iğnelerin tereyağını deldiği gibi, benim bilgimin de onun bilgisine katkıda bulunacağını ve onu deleceğini söyledim." "Fakat, dedi İskender, sana gönderdiğim bu iğnelerden bir top yaptıklarında, neden onu dövdürdün?" bana mükemmel bir şekilde cilalanmış bir şekilde geri gönderdiğin aynanın şekli?" - "Ey prens, bana kalbinin, kan dökerek ve dünyada adaleti yerine getirerek, bir hale geldiğini anlattın." bu top kadar sert; bu durumdayken bilimin cazibesine karşı duyarsızdı ve çalışmanın ve bilgeliğin derinliklerine inmeye pek ilgi duymuyordu: sonra size bir alegoriyle,

topu eriterek cevap verdim ve ondan ne aldığımı size gösterdim, daha sonra onu, cilasıyla, önüne yerleştirilen tüm bedenleri yansıtabilen bir aynaya dönüştürmüştüm."

فاخبرتك مجيبا متمثّلا بسبكى الكرة والحيلة فى امرها بجعلى
منها مرآة مورّبة للاجسام المقابلة بحسن الصفا قال له الاسكندر
صدقت قد اجبتنى عن مرادى فاخبرنى ايها الفيلسوف حين
جعلت المرآة فى الطست ورسبت فى الماء لمَ جعلتها قدحا
فوق الماء طافيا ثم رددتها الىّ قال الفيلسوف علمت انك تريد
بذلك ان الايام قد قصرت وان الاجل قد قارب ولا يدرك
العلم الكثير فى المهل القليل فاجبت الملك متمثلا انى سأعمل
الحيلة بايراد العلم الكثير فى المهل القليل الى قلبك وتقريبه من
فهمك كاحتيالى للمرآة من بعد كونها راسبة فى الماء حتى
جعلتها طافية عليه فقال له الاسكندر صدقت واخبرنى ما
بالك حين ملأت الاناء ترابا رددته الىّ ولم تحدث فيه حادثة

que j'en avais fait un miroir capable, par son poli, de réfléchir tous les corps placés devant lui. » — « Très-bien, dit Alexandre, tu as parfaitement pénétré ma pensée. Mais, réponds-moi : Lorsque j'eus placé le miroir dans le bassin où il descendit au fond de l'eau, pourquoi me l'as-tu renvoyé, après en avoir fait une coupe qui surnageait sur l'eau? » — « Vous vouliez me faire entendre que la vie est courte, que le terme fatal est proche et que beaucoup de science ne peut pas s'acquérir dans un bref délai; je vous ai répondu emblématiquement que je saurais trouver un moyen pour introduire dans votre cœur beaucoup de science, et pour lui donner accès dans votre esprit pendant le peu de temps qui nous est accordé, comme j'avais su en trouver un pour retirer le miroir du fond de l'eau et le faire surnager à la surface. » — « C'est vrai, reprit Alexandre, mais dis-moi maintenant pourquoi, lorsque j'ai eu rempli le vase de terre, tu me l'as renvoyé tel quel, sans lui faire subir une transformation, comme tu l'avais fait précédemment. » — « Je

كفعلك فيما سلف قال الفيلسوف علمت انك تقول ثم الموت
وانه لا بد منه ولحوق هذه البنية بهذا العنصر البارد اليابس
الثقيل الذى هو الارض ودثورها وتفرق اجزائها ومفارقة
النفس الناطقة الصافية الشريفة اللطيفة لهذا الجسم المرئىّ قال
له الاسكندر صدقت ولاحسنن الى الهند من اجلك وامر له
بجوائز كثيرة واقطعه قطائع واسعة فقال الفيلسوف له لو
احببت المال ما اردت العلم فلست ادخل على علمى ما يضادّه
وينافيه واعلم ايها الملك ان القنية توجب للخدمة وليس يحرّ
عاقل من خدم غير ذاته واستعمل غير ما يصلح نفسه والذى
يصلح النفس الفلسفة وهى صقالها وغذاؤها وتناول اللذات

savais que vous vouliez me dire : Après la vie, la mort, l'inévitable mort; puis l'édifice de notre être entre dans cet élément froid, sec et lourd, que l'on appelle la terre; là il disparaît, les différentes pièces qui le composaient se disloquent, et le principe spirituel pur, noble, subtil, se dégage de ce corps perceptible. » — « Tout cela est vrai, dit Alexandre, à cause de toi je me montrerai clément envers les Indiens. » Puis il lui assigna une riche pension et lui donna en fiefs de vastes propriétés. Alors le philosophe lui dit : « Si j'avais aimé les richesses, je ne me serais pas consacré à la science; or je ne veux pas introduire dans le sanctuaire de la science ce qui lui est contraire et antipathique. Sachez, ô roi, que la possession entraîne avec elle l'asservissement, et que l'on ne doit pas considérer comme libre et doué de raison celui qui sert un autre que lui-même et qui pratique autre chose que ce qui contribue au perfectionnement de son âme : or qui possède la vertu de perfectionner l'âme, si ce n'est la philosophie, qui lui donne le lustre et la nourriture? Tout au contraire, la jouissance des choses animales

"Pekâlâ," dedi İskender, "düşüncelerime mükemmel bir şekilde nüfuz ettin. Ama cevap ver bana: Aynayı suyun dibine indiği leğene yerleştirdiğimde, neden onu bana geri gönderdin? ondan suyun üstünde yüzen bir bardak mı yapmıştın?" Sen bana hayatın kısa olduğunu, akıbetin yakın olduğunu, bu kadar ilimin kısa zamanda elde edilemeyeceğini anlatmak istedin; Size sembolik bir şekilde, kalbinize pek çok bilimi sokmanın ve bize tanınan kısa süre içinde zihninize erişim sağlamanın bir yolunu nasıl bulacağımı bileceğimi, tıpkı suyun dibini aynaya çevir ve suyun üstünde yüzmesini sağla." "Doğru" diye yanıtladı Alexandre, "ama şimdi söyle bana neden vazoyu toprakla doldurduğumda onu bana bu şekilde geri gönderdin? , onu yapmadan daha önce yaptığın gibi bir dönüşüm geçir." - "Bana şunu söylemek istediğini biliyordum: Hayattan sonra, ölüm, kaçınılmaz ölüm; sonra varlığımızın yapısı dünya dediğimiz bu soğuk, kuru ve ağır elemente girer; orada kaybolur, onu oluşturan farklı parçalar yerinden çıkar ve bu algılanabilir bedenden saf, asil, ince manevi prensip ortaya çıkar." - "Bütün bunlar doğru, dedi İskender, senin yüzünden Kızılderililere karşı kendime merhamet göstereceğim. Daha sonra ona zengin bir emekli maaşı tahsis etti ve ona tımar olarak geniş mülkler verdi. Bunun üzerine filozof ona şöyle dedi: Eğer zenginliği sevseydim, kendimi bilime adamazdım; Artık bilimin mabedine ona zıt ve antipatik olan şeyleri sokmak istemiyorum. Bil ki, ey kral, sahip olma beraberinde köleliği de getirir ve kendisinden başkasına hizmet eden ve ruhunun mükemmelliğine katkıda bulunan herhangi bir şeyle uğraşan kişiyi özgür ve akıl sahibi olarak görmemek gerekir: ama bu kimdir? ruhu mükemmelleştirme erdemi, ona parlaklık ve besin veren felsefe değilse bile?

الحيوانيّة وغيرها من الموجودات ضدٌّ لها والحكمة سبيل الى
العلو وسلم اليه ومن عدم ذلك عدم القربة من باريه واعلم ان
بالعدل رُكّب جميع العالم فجزيّاته لا تقوم بالجور والعدل ميزان
البارى فكذلك حكمته مبراءة من كل عيب وزلل واشبه الاشياء
من افعال الناس بافعال باريهم الاحسان الى الناس وقد ملكت
ايها الملك الحكم بسيفك وصولة ملكك وتأتيك فى امورك وانتظام
سياستك اجسام رعيتك فتحرى ان تملك قلوبهم باحسانك
اليها واتصافك لها وعدلك لها فهى خزانة سلطانك وانها اذا
قدرتَ ان تقول قدرتُ ان تفعل فاحترز من ان تقول تأمن من
ان تفعل فالملك السعيد من دامت رياسة ايامه والملك الشقى من

et de tout ce qui est créé lui est antipathique. Il est reconnu de tout le monde que la sagesse est une voie conduisant aux régions sublimes : celui qui en est dépourvu n'approchera pas de son Créateur. Sachez encore que toute l'organisation du monde est fondée sur la justice, en sorte que ses parties ne sauraient subsister avec l'injustice ; la justice est la balance du Créateur, et sa sagesse est comme un instrument qui enlève les taches et toutes les erreurs. De tous les actes de l'homme, le plus semblable à ceux du Créateur, c'est la bienfaisance envers son prochain. Pour vous, ô sage roi, vous avez gouverné jusqu'à présent par la puissance de votre épée ; la force de votre autorité, l'arrangement de vos affaires, toute l'économie de votre administration n'ont eu d'autre base que les corps de vos sujets. Il vaut mieux régner sur leurs cœurs par votre bienfaisance, votre justice, votre équité ; car vos sujets sont le véritable trésor de votre empire. Si vous avez la puissance de la parole, ils ont la puissance de l'action : soyez donc circonspect dans vos paroles de manière à n'avoir rien à craindre de leurs actions. Heu-

انقطعت عنده ومن تحرى فى سيرته العدل استنار قلبه بعذوبة
الطهارة قال المسعودى فخلّى الاسكندر عن هذا الفيلسوف لاباءته
المقام معه فلحق بارضه وللاسكندر مع هذا الفيلسوف مناظرات
كثيرة فى انواع من العلوم ومكاتبات ومراسلات جرت بين
الاسكندر وبين كند ملك الهند قد اتينا على مبسوطها
والغرر من معانيها والرمز من عيونها فى كتابنا اخبار الزمان
واما القدح فامتحنه حين ادهقه بالماء واورد عليه الناس فلم
ينقص شربهم منه شيا وكان معمولا من خواصّ الهند
والروحانية والطبائع التامّة والتوهم[1] وغير ذلك من العلم مما
تدعيه الهند وقد قيل انه كان لآدم ابى البشر بارض سرنديب

reux le prince qui voit durer son pouvoir aussi longtemps que ses jours ! Malheureux celui qui le voit renverser de son vivant ! Celui qui prend la justice pour règle de sa conduite, son cœur resplendit du doux éclat de la pureté. » Alexandre, voyant que le philosophe ne voulait pas se fixer près de lui, le laissa retourner dans son pays. Il avait eu avec lui de nombreuses discussions sur toute espèce de sciences. Il y eut aussi des correspondances et des messages échangés entre Alexandre et Kend, roi de l'Inde : nous en avons parlé en détail, tout en citant les pensées les plus saillantes et les traits les plus remarquables, dans nos Annales historiques. Quant à la coupe merveilleuse, Alexandre en fit l'épreuve, en l'emplissant d'eau et en appelant la foule de ses soldats à s'y désaltérer ; ils y burent sans que son contenu diminuât en rien. Or cette coupe avait été faite de produits particuliers à l'Inde, de substances immatérielles, de principes parfaits, d'après les données de *la divination* et d'autres sciences que les Indiens se piquent de posséder. D'autres prétendent qu'elle avait appartenu à Adam, le père des

Tam tersine, hayvani şeylerden ve yaratılan her şeyden zevk almak ona antipatik gelir. Hikmetin yüce diyarlara giden bir yol olduğu herkes tarafından kabul edilmiştir: Hikmetten mahrum olan, Yaratıcısına yaklaşamaz. Şunu da bilin ki, dünya düzeninin tamamı adalet üzerine kurulmuştur, öyle ki onun parçaları adaletsizlikle var olamaz; Adalet, Yaratıcının terazisidir ve O'nun hikmeti, lekeleri ve her türlü hatayı gideren bir enstrüman gibidir. İnsanın tüm fiilleri arasında Yaradan'ın fiillerine en çok benzeyeni, kişinin komşusuna yaptığı iyiliktir. Ama sen, ey bilge kral, şimdiye kadar kılıcının gücüyle hükmettin; otoritenizin gücü, işlerinizin düzeni, yönetiminizin tüm ekonomisi, tebaanızın bedenlerinden başka bir temele sahip değildi. İyiliğinle, adaletinle, eşitliğinle onların kalpleri üzerinde hüküm sürmek daha iyidir; çünkü tebaanız imparatorluğunuzun gerçek hazinesidir. Sen konuşma gücüne sahipsen, onlarda eylem gücüne sahiptir; bu nedenle, sözlerinde dikkatli ol ki, onların eylemlerinden korkmana gerek kalmasın. Gücünün ömrü kadar sürdüğünü gören prense ne mutlu! Hayatı boyunca onun devrildiğini gören ne yazık! Davranışlarının kuralı olarak adaleti benimseyen kişinin kalbi, saflığın tatlı ışıltısıyla parlar." Filozofun yanına yerleşmek istemediğini gören İskender, onu ülkesine geri gönderdi. Onunla birçok kez tartışmıştı. İskender ile Hindistan kralı Kend arasında da her türlü bilimle ilgili yazışmalar ve mesajlar vardı; bunlar hakkında detaylı olarak konuştuk, en dikkat çekici düşünceleri ve en dikkat çekici özellikleri aktardık. Tarihi Aunales'imizde muhteşem kâseye gelince, İskender onu suyla doldurarak ve içindekileri hiçbir şekilde kaybetmeden asker kalabalığını ondan içmeye çağırarak onu test etti. Şimdi bu kâse Hindistan'a özgü ürünlerden yapılmıştı; Hintlilerin sahip olmaktan gurur duydukları kehanet ve diğer bilimlerin verilerine göre, maddi olmayan maddelerden, mükemmel prensiplerden.

من بلاد الهند مبارك له فيه فورث عنه وتداوله الاملاك الى
ان انتهى الى ملك كند لعظم سلطانه وما كان عليه من الحكمة
وقيل غير ذلك من الوجوه مما قد اتينا على ذكره فيما سلف
من كتبنا والطبيب معه اخبار طريفة ومناظرات عجيبة فى
اوائل المعرفة وصنعة الطب وترقيه معه الى مبسوط الصنعة من
الطبيعيات وغيرها اعرضنا عن ذكرها خوفا من الاطالة وميلا
الى الاختصار فى هذا الكتاب لتعلق الكلام بالتوهم الذى تدعيه
الهند فى صنعة الطب وغيرها وقد كانت للاسكندر فى اسفاره
وتوسطه الممالك وقطعه الاقاليم ومشاهدته الامم وملاقاته الحكماء

hommes, dans la terre de Serendib, dépendante de l'Inde, où il demeurait. Après lui les rois en avaient hérité et se l'étaient transmise par succession jusqu'à ce qu'elle tombât dans les mains du roi Kend, à cause de la grandeur de sa puissance et du haut degré de sagesse où il était parvenu. Il y a encore à ce sujet d'autres traditions que nous avons rapportées dans nos ouvrages précédents. Quant au médecin, on raconte des anecdotes piquantes sur ses rapports avec Alexandre, sur les discussions qu'ils eurent ensemble relativement aux principes de la science et à l'art de la médecine, et sur les progrès qu'ils firent ensemble dans le détail des sciences physiques et des autres sciences. Nous n'en dirons rien ici pour ne pas être trop long, et pour rester fidèle au plan de cet ouvrage, qui est un abrégé; d'ailleurs cela nous conduirait à parler de *la divination* dont les Indiens se piquent de suivre les règles dans la pratique de la médecine et des autres arts. On raconte encore une foule d'autres détails sur les expéditions d'Alexandre, sur son séjour au milieu des provinces, sur ses marches à travers toutes les régions connues, sur les peuples qu'il observa, sur les sages

مع تنأى ديارهم وبعد اوطانهم واختلاف لغاتهم وعجائب صورهم
وتباينهم فى شيمهم واخلاقهم اخبار كثيرة من حروب
ومكائد وحيل وفنون من السير وما احدث من الابنية قد
اتينا على شرح ذلك فيما سلف من كتبنا مما سمينا وغير ذلك
مما عن وصفه امسكنا وانما ذكرنا اليسير من اخباره لئلا
يخلى كتابنا هذا من شىء منها مع ذكرنا لمسيره ووفاته والله
المستعان

الباب السابع والعشرون

ذكر ملوك اليونانيين بعد الاسكندر

ثم ملك بعد الاسكندر الملك خليفته بطليموس وكان حكيما

qui eurent des entrevues avec lui en dépit des distances et de l'éloignement de leur patrie, et malgré la diversité de leur langage, l'étrangeté de leurs coutumes; la différence de leurs qualités et de leur caractère; sur les guerres, les stratagèmes; sur les procédés ingénieux mis en pratique par le conquérant, sur les monuments qu'il a fondés. Nous en avons traité au long dans ceux de nos ouvrages que nous avons nommés, sans parler d'autres particularités que nous passons sous silence. Nous n'avons consigné ici le peu qui précède que pour ne pas laisser ce livre entièrement dénué des légendes qui se rapportent à Alexandre, en même temps que nous racontions ses expéditions et les détails de sa mort.

CHAPITRE XXVII.

ROIS GRECS QUI ONT RÉGNÉ APRÈS ALEXANDRE.

Après la mort d'Alexandre, Ptolémée qu'il avait déclaré son lieutenant lui succéda. C'était un prince sage, fort ins-

Bazıları ise bunun, yaşadığı Hindistan'a bağlı Serendib diyarında yaşayan, insanların atası Adem'e ait olduğunu iddia ediyor. Ondan sonra krallar onu miras aldılar ve gücünün büyüklüğü ve ulaştığı yüksek bilgelik derecesi nedeniyle Kral Kend'in eline geçene kadar ardı ardına devrettiler. Bu konuda daha önceki çalışmalarımızda aktardığımız başka rivayetler de vardır. Doktora gelince, İskender'le olan ilişkisi, bilimin esasları ve tıp sanatı konusunda birlikte yaptıkları tartışmalar, fizik bilimleri ve diğer bilimlerin detaylarında birlikte kaydettikleri ilerlemeler hakkında baharatlı anekdotlar anlatılıyor. Kısaltma olan bu eserin planına sadık kalmak ve fazla uzatmamak adına burada bu konuda bir şey söylemeyeceğiz; Üstelik bu bizi, Kızılderililerin tıp ve diğer sanat uygulamalarında uymaktan gurur duydukları kurallar olan kehanet hakkında konuşmaya yönlendirecektir. İskender'in seferleri, vilayetlerin ortasında kalışı, bilinen tüm bölgeleri gezmesi, gözlemlediği halklar, onunla görüşen bilgeler hakkında daha birçok detay anlatılıyor. memleketlerinin mesafeleri ve uzaklığı, dillerinin çeşitliliğine rağmen geleneklerinin tuhaflığı; nitelikleri ve karakterleri arasındaki fark; savaşlar ve stratejiler hakkında; Fatih'in kurduğu anıtlarda uygulamaya koyduğu ustaca süreçlere. Adını verdiğimiz eserlerimizde bu konuyu, sessizce geçiştirdiğimiz diğer hususlara değinmeden, uzun uzadıya ele aldık. Bu kitabı İskender'le ilgili efsanelerden tamamen yoksun bırakmamak için, aynı zamanda onun seferlerini ve ölümünün ayrıntılarını aktarırken, burada sadece bir önceki kısmı kaydettik.

BÖLÜM XXVII

İSKENDER'DEN SONRA HÜKÜMETE GEÇEN YUNAN KRALLARI.

عالما سائسا مدبرا وكان ملكه اربعين سنة وقيل بل كان ملكه
عشرين سنة وقد كانت لهذا الملك وهو التالى لملك الاسكندر
حروب مع بنى اسرائل وغيرهم من ملوك الشام وذكر جماعة
من اهل الدراية باخبار ملوك هذا العالم ان هذا الملك اول
من اقتنى البزاة ولعب بها وضرّاها وانه ركب فى بعض الايام فى
طرب الى بعض منتزهاته فنظر الى باز يطير فرآه اذا علا صفق
واذا سفل خفق واذا اراد ان يستوى درق فاتبعه بصره حتى
اقتحم شجرة ملتفة كثيرة الشوك فتأمّله فاعجبه صفا عينيه
وصفرتها ولباسه وكمال خلقه فقال هذا طائر حسن له سلاح

truit, tenant d'une main ferme les rênes du gouvernement, bon administrateur. Son règne dura quarante ans, ou, suivant d'autres, seulement vingt ans. Ce successeur d'Alexandre eut à soutenir des guerres contre les enfants d'Israël et contre des princes de la Syrie. Quelques auteurs, versés dans l'histoire des rois de ce monde, rapportent qu'il fut le premier à posséder des faucons, à s'en faire un divertissement et à les dresser à la chasse. Un jour, disait-on, qu'il était monté à cheval pour aller se divertir dans un de ses lieux de plaisance, il vit un faucon qui volait. Il remarqua que cet oiseau battait l'air de ses ailes quand il s'élevait, se balançait mollement quand il redescendait vers la terre, et se précipitait avec rapidité lorsqu'il voulait se poser. Or il le suivit des yeux jusqu'à ce qu'il le vît se jeter brusquement sur un arbre touffu et couvert d'épines. La limpidité et la couleur dorée de ses yeux, son plumage, la perfection de ses formes le surprirent extrêmement. Il dit : « Voilà un bel oiseau qui a reçu des armes de la nature; il mérite bien que les rois se fassent de lui une parure dans leurs assemblées. Il ordonna, en conséquence, qu'on en réunît un grand nombre

وينبغى ان تتزين به الملوك فى مجالسها فامر ان يجمع منه عدة
لتكون فى مجلسه زينة فعرض لباز منها أيْمٌ وهو الحية الذكر
فوثب عليه البازى فقتله فقال الملك هذا ملك يغضب مما
تغضب منه الملوك ثم عرض له بعد ايام ثعلب كان داجنا
فوثب عليه البازى فما افلت الا جريضا فقال الملك هذا ملك
جبار لا يحتمل الضيم ثم مرّ به طائر فوثب عليه فاكله فقال
الملك هذا ملك يمنع جاه ولا يضيع اكله فلعب بها ثم لعب
بعده ملوك الامم من اليونانيين والروم والعرب والعجم وغيرهم
وثنى من بعده من ملوك الروم بلعب الشواهين والاصطياد
بها وقد قيل ان الاذارقة وهم ملوك الاندلس من الاشبان

pour embellir le lieu où il tenait sa cour. Or il arriva qu'un *aïm*, c'est-à-dire un serpent mâle, se rencontra devant l'un de ces faucons; l'oiseau se précipita sur lui et le tua. Le roi s'écria : « Voilà un roi qui s'irrite de ce qui irrite les autres princes. » Quelques jours après, un renard apprivoisé se montra devant le même faucon, qui se précipita sur lui; le renard ne s'échappa qu'à grand'peine et à moitié mort. Le roi dit : « Voilà un roi au caractère héroïque, et qui ne souffre pas qu'on lui manque de respect. » Une autre fois un oiseau passa à sa portée; il s'élança sur lui et le dévora. Le roi dit : « Voilà un prince qui sait défendre sa personne sacrée et qui ne laisse pas perdre sa proie. » Dès ce moment, les faucons devinrent un de ses divertissements favoris. Après lui, cette coutume fut imitée par les rois des Grecs, du pays de Roum, des Arabes, des Persans et des autres peuples. Plus tard, les rois de Roum en vinrent à se divertir avec le faucon royal et à chasser avec lui. Quelques auteurs disent que les rois d'Espagne, de la dynastie des Loderik, descendants des Echban, furent les premiers qui se divertirent

İskender'in ölümünden sonra yerine vekili ilan ettiği Ptolemaios geçti. Çok eğitimli, devletin dizginlerini sıkı bir şekilde tutan, iyi bir yönetici olan bilge bir prensti. Saltanatı kırk yıl, bazılarına göre ise yirmi yıl sürdü. İskender'in bu halefi, İsrailoğullarına ve Suriye prenslerine karşı yapılan savaşları desteklemek zorundaydı. Bu dünyanın krallarının tarihi konusunda bilgili olan bazı yazarlar, onun ilk kral olduğunu bildiriyor, şahin sahibi olmak, onları eğlendirmek ve avlanmayı öğretmek. Bir gün, at sırtında keyif yaptığı bir yere eğlenmek için giderken, bir şahinin uçtuğunu gördü. Bu kuşun yükselirken kanatlarıyla havaya çarptığını, yere inerken yavaşça sallandığını, konmak istediğinde ise hızla koştuğunu fark etti. Şimdi kendisini aniden dikenlerle kaplı gür bir ağaca attığını görene kadar gözleriyle onu takip etti. Gözlerinin berraklığı ve altın rengi, tüyleri, biçimlerinin mükemmelliği onu son derece şaşırtmıştı. Şöyle dedi: "İşte, silahları doğadan almış güzel bir kuş; kralların meclislerinde onu süslemesini fazlasıyla hak ediyor. Bu nedenle, bulunduğu yeri güzelleştirmek için çok sayıda kuşun bir araya getirilmesini emretti. Bu sırada bir Aym, yani bir erkek yılan, bu şahinlerden birinin önünde karşılaştı; kuş ona doğru koşup onu öldürdü. Kral bağırdı: "İşte, diğer prensleri kızdıran şeylerden rahatsız olan bir kral." Birkaç gün sonra, aynı şahinin önünde evcil bir tilki belirdi ve ona doğru koştu; tilki büyük zorluklarla kurtuldu ve yarı ölü haldeydi. Kral şöyle dedi: "İşte kahraman karakterli ve kimsenin ona saygısızlık etmesine izin vermeyen bir kral." Başka bir sefer, yakınımızdan bir kuş geçti; üzerine atladı ve onu yuttu. Kral şöyle dedi: "İşte kutsal şahsını korumasını bilen, avının kaybolmasına izin vermeyen bir prens." O andan itibaren şahinler onun en sevdiği eğlencelerden biri haline geldi. Ondan sonra bu gelenek, Yunanlıların, Rum ülkesinin, Arapların, Perslerin ve diğer halkların kralları

tarafından taklit edildi. Daha sonra Rum kralları kraliyet şahiniyle eğlenmeye ve avlanmaya geldi.

اول من لعب بالشواهين وصاد بها وكذلك اليونانيون اول من
صاد بالعقبان ولعب بها وقد ذكر ان ملوك الروم اول من صاد
بالعقبان قال المسعودى وقد قدمنا فيما سلف من هذا الكتاب
عند ذكرنا لجبل القبخ والباب والابواب جملا من اخبارها
واخبار من لعب بها وقد كان من سلف من حكماء اليونانيين
يقولون ان الجوارح اجناس خلقها الله وانشأها على منازلها
ودرجاتها وهى اربعة اجناس وثلاثة عشر شكلا فاما الاجناس
الاربعة فهى البازى والشاهين والصقر والعقاب وقد ذكرنا هذه
الاجناس والاشكال على طريق الجزء فى الكتاب الاوسط على مراتبها
من سائر انواع الجوارح ودلائلها وما قاله الناس فى ذلك ثم ملك
بعد بطليموس هيفلوس وكان ملكا جبارا وفى ايامه ظهرت

avec le faucon royal et l'employèrent à la chasse; que les Grecs, ou, suivant d'autres, les rois de Roum furent les premiers qui tirèrent le même parti des aigles noirs. Au surplus, dans un des chapitres précédents de cet ouvrage, où nous avons traité du mont Caucase et de la ville de Bab-el-Abwab, nous avons donné des renseignements sommaires sur les faucons et sur l'emploi qu'on en a fait. (Ci-dessus, p. 27.)

Les anciens médecins des Grecs disaient que les oiseaux de proie se divisaient en plusieurs espèces que Dieu a créées et produites par catégories et par classes bien distinctes. Ils en comptaient quatre espèces et treize genres. Les quatre espèces sont : le faucon proprement dit, *bazi;* le faucon royal, *chahîn;* le gerfaut, *sakr;* et l'aigle noir, *oukab*. Nous avons décrit en détail ces espèces et ces genres dans notre Histoire moyenne, où nous avons classé les oiseaux de proie, indiqué les caractères propres à chacun d'eux, et rappelé tout ce qui a été dit sur ce sujet.

Ptolémée laissa le trône à Hiphlous (Philadelphe), prince

عبادة التماثيل والاصنام لشُبه دخلت عليهم وانها وسائط
بينهم وبين خالقهم تقربهم اليه وتدنيهم منه فكان ملكه
ثمانيا وثمانين سنة وقيل اربعين سنة وقد قيل ان الذى ملك
بعد خليفة الاسكندر بطليموس الثانى محب الاخ وغزى بنى
اسرائل ببلاد فلسطين وايليا من ارض الشام فسباهم وقتل
منهم وطلب العلوم ثم ردّ بنى اسرائل الى فلسطين وحمل
معهم الجواهر والاموال وآلات الذهب والفضة لهيكل بيت
المقدس وكان ملك الشام يومئذ ابطنجنس وهو الذى بنا
مدينة انطاكية وكانت دار ملكه وجعل بناء سورها احد
عجائب العالم فى البناء على السهل والجبل ومسافة السور اثنا

vaillant et superbe. De son temps, à la suite de doutes qui s'élevèrent au milieu de ces peuples, commença le culte des images et des idoles, intermédiaires visibles entre eux et leur Créateur, dont elles les rapprochaient et leur facilitaient l'accès. Le règne de ce prince dura quatre-vingt-huit ans, ou, suivant d'autres, quarante ans seulement. D'après certains auteurs, celui qui monta sur le trône après le successeur immédiat d'Alexandre, fut Ptolémée II, *Mahibb-el-Akh* (Philadelphe). Il fit une incursion contre les enfants d'Israël, dans le pays de Palestine et d'Ilia, dépendant de la Syrie, traîna en captivité ceux qu'il ne fit pas mourir, et se montra un amateur zélé des sciences. Plus tard, les enfants d'Israël retournèrent en Palestine, emportant avec eux les joyaux, les richesses, les vases d'or et d'argent qui appartenaient au temple de Jérusalem. Le roi de Syrie était alors Abtandjenus (Antiochus), celui-là même qui fonda Antioche et en fit la capitale de son empire. La muraille qui l'entourait, s'élevant à la fois sur la plaine et sur la montagne, était une des merveilles du monde. Elle n'avait pas

Bazı yazarlar, Eşban'ın soyundan gelen Loderik hanedanının İspanya krallarının, kraliyet şahiniyle eğlenen ve onu avlanmak için kullanan ilk kişiler olduğunu söylüyor; kara kartallardan aynı avantajdan ilk yararlananların Yunanlılar veya diğerlerine göre Rum kralları olduğu. Ayrıca Kafkas Dağı ve Bab-el-Abwab şehrini ele aldığımız bu çalışmamızın önceki bölümlerinden birinde şahinler ve kullanımları hakkında özet bilgiler vermiştik. (Yukarıda, s. 27.) Eski Yunan Alimleri, yırtıcı kuşların, Allah'ın çok farklı kategori ve sınıflara göre yaratıp ürettiği çeşitli türlere ayrıldığını söylemişlerdi. Dört tür ve on üç cins vardı. Dört tür gerçek şahindir, bazi; kraliyet şahini, şahin; gyrfalcon, sakr; ve kara kartal, ukab. Yırtıcı kuşları sınıflandırdığımız, her birine özgü özellikleri belirttiğimiz ve bu konuda söylenen her şeyi hatırlattığımız Orta Tarihimizde bu tür ve cinsleri ayrıntılı olarak anlattık. Ptolemy tahtı yiğit ve muhteşem bir prens olan Hiflus'a (Philadelphus) bıraktı. Onun zamanında, bu halklar arasında ortaya çıkan şüpheler üzerine, Yaratıcıları ile aralarında görünür aracılar olan ve onları kendilerine yaklaştırıp ulaşmalarını kolaylaştıran imaj ve put kültü başladı. Bu prensin hükümdarlığı seksen sekiz yıl, bazılarına göre ise sadece kırk yıl sürdü. Bazı yazarlara göre İskender'in halefinin ardından tahta çıkan kişi II. Ptolemy Mahibb-el Akh'tır (Philadelphus). Suriye'ye bağlı Filistin ve İlya topraklarına İsrail çocuklarına saldırı düzenledi, idam etmediklerini esaret altına aldı ve gayretli bir bilim tutkunu olduğunu gösterdi. Daha sonra İsrailoğulları, Kudüs'teki mabedin mücevherlerini, zenginliklerini, altın ve gümüş kaplarını yanlarına alarak Filistin'e döndüler. O zamanlar Suriye kralı, Antakya'yı kuran ve onu

imparatorluğunun başkenti yapan Abtancenus'tu (Antiochus). Onu çevreleyen, hem ovada hem de dağda yükselen sur, dünya harikalarından biriydi.

عشر ميلا وجعل عدد الابراج فيه مايةٍ[1] وستة وثلثون برجا وجعل عدد شُرّافاتها اربعة وعشرين الف شرّافة وجعل كل برج من الابراج ينزله بطريق برجاله وخيله وجعل كل برج منها طبقات الى اعلاه فرابط الخيل فى اسفله وارضه والرجال فى طبقاته والبطريق فى اعلاه وكل برج منها كالحصن عليه ابواب حديد وآثار الابواب بيّنة الى هذا الوقت وهى سنة اثنتين وثلثين وثلثمائة واظهر فيها مياه اعين وغيرها لا سبيل الى قطعها من خارجها وجعل بها مياها منصبّة فى قنىً مخرقة الى شوارعها ودورها ورأيت فيها من هذه المياه ما يستحجر فى مجاريها المعمولة من الخزف لترادف التقن فيتراكم طبقات ويمنع الماء من الجريان بانسداده فلا يعمل الحديد فى

moins de douze milles de circuit. En outre, elle était flanquée de cent trente-six tours, qui avaient vingt-quatre mille créneaux. Dans chacune de ces tours, qui étaient divisées par étages jusqu'à la plate-forme, était caserné un patrice avec ses hommes et ses chevaux. La partie basse et de plain-pied avec la terre était occupée par les écuries, les étages par les hommes, la partie supérieure par le patrice. C'étaient autant de places fortes, garnies de portes de fer, dont on voit encore les traces aujourd'hui, l'an 332. Il pourvut la ville de fontaines et d'autres eaux que l'on ne pouvait pas intercepter du dehors. Il fit couler des eaux par des conduits souterrains qui se bifurquaient tout alentour dans la direction des principales rues. J'ai vu à Antioche, dans les conduits de terre cuite, des pétrifications qui s'étaient formées par suite de dépôts successifs; accumulées en couches, elles interceptaient le passage des eaux, et les empêchaient de couler : par leur dureté, elles défiaient l'action du fer.

كسره وقد ذكرنا فى كتابنا المترجم بالقضايا والتجارب ما شاهدناه حسًا ونمى الينا خبرا مما يولده مآء انطاكية فى اجساد الحيوان الناطق واجوافهم وما يحدث فى معدهم من الريح السوداء الباردة والقولنجية الغليظة وقد اراد الرشيد سكناها فقيل له بعض ما ذكرنا من اوصافها وترادف الصدآء على السلاح من السيون وغيرها وعدم بقآء ريح انواع الطيب بها واستحالتها فامتنع عن سكناها ثم ملك بعد هيفلوس بطليموس الصانع ستا وعشرين سنة ثم ملك بعده عليهم بطليموس المعروف بحب الاب سبع عشرة سنين وكانت له حروب مع ملوك الشام وصاحب انطاكية الاسكندروس وهو

Dans notre ouvrage qui porte le titre de *Les questions et les expériences*, nous avons rapporté ce que nous avions constaté par nous-même, ou ce que nous avions appris par ouï-dire : tels sont les parasites engendrés par les eaux d'Antioche dans les corps des êtres humains et dans leur ventre, ou bien encore les vents noirs et froids accompagnés de coliques intenses, que l'usage de ces eaux produit dans les estomacs. Rechid ayant voulu repeupler cette ville, on lui objecta quelques-uns des inconvénients que nous avons mentionnés; on lui représenta que la rouille attaquait sans relâche les armes, comme les épées et autres ; que les parfums n'y conservaient pas leur odeur et s'y gâtaient, et ce prince finit par renoncer à son projet.

Après Hiphlous, Ptolémée *es-Sani* (l'opérateur, Évergète) monta sur le trône, qu'il occupa vingt-six ans. Il eut pour successeur Ptolémée, connu sous le nom de *Muhibb-el-ab* (Philopator), qui régna dix-sept ans. Il eut des guerres à soutenir contre les rois de Syrie, et, entre autres, contre le possesseur d'Antioche, el-Iskenderous, le même qui fonda la

On iki milden az olmayan bir turu vardı. Ayrıca iki yanında yirmi dört bin mazgallı yüz otuz altı kule vardı. Platforma kadar katlarla bölünmüş bu kulelerin her birinde, bir asilzade, adamları ve atlarıyla birlikte dörde bölünmüştü. Zemin seviyesindeki alt kısım ahırlar tarafından, üst katlar erkekler tarafından, üst kısım ise asilzade tarafından işgal ediliyordu. Bunlar 332 yılında bugün bile izlerini görebildiğimiz, demir kapılarla süslenmiş pek çok kaleydi. Şehre dışarıdan müdahale edilemeyen çeşmeler ve diğer sular sağladı. Suyun ana caddelere doğru dört bir yana uzanan yer altı kanallarından akmasını sağladı. Antakya'da pişmiş toprak kanallarda art arda birikintilerin sonucu oluşan taşlaşmaları gördüm; Katmanlar halinde birikerek suyun geçişini kesip akmasını engellediler; sertlikleriyle demirin etkisine meydan okuyorlardı. Sorular ve Deneyimler başlığını taşıyan çalışmamızda Antakya sularının insan vücudunda ve midesinde ürettiği parazitler gibi kendi gözlemlediklerimizi veya kulaktan dolma bilgilerle öğrendiklerimizi aktardık. Hatta bu suların kullanılmasının midelerde oluşturduğu yoğun koliğin eşlik ettiği siyah ve soğuk rüzgarlar. Reşid bu şehri yeniden doldurmak istediğinden, bahsettiğimiz bazı dezavantajlar ona karşı ileri sürülmüştü; ona pasın kılıçlar ve diğerleri gibi silahlara amansızca saldırdığı anlatılmıştı; parfümlerin kokusunu koruyamadığı ve bozulduğu anlaşılınca bu prens projesinden vazgeçti.

الذى بنا مدينة فامية بين حمص وانطاكية ثم ملك
اليونانيين بطليموس صاحب علم علل الفلك والنجوم وكتاب
المجسطى وغيره اربعا وعشرين سنة ثم ملك بعده بطليموس
محب الام خمسا وثلثين سنة ثم ملك بعده بطليموس الصانع
الثانى سبعا وعشرين سنة ثم ملك بعده بطليموس المخلص
سبع عشرة سنين ثم ملك بعده بطليموس الاسكندرانى اثنتا
عشرة سنة ثم ملك بعده بطليموس الجديد ثمان سنين ثم
ملك بعده بطليموس الحوّال ثمان سنين وكانت له حروب كثيرة
ثم ملك بعده بطليموس الحديث ثلثين سنة ثم ملك بعده
ابنته قلابطرة فكان ملكها اثنتين وعشرين سنة وكانت حكيمة
متفلسفة مقربة للعلماء ولها كتب مصنفة فى الطب والرقية وغير

ville de Famiah, entre Émesse et Antioche. Le gouvernement des Grecs passa ensuite à Ptolémée (Épiphane), célèbre par sa science des révolutions du ciel et des étoiles, l'auteur de l'Almageste et d'autres ouvrages. Après un règne de vingt-quatre ans, il laissa la couronne à Ptolémée *Muhibb-el-omm* (Philométor), qui la porta pendant trente-cinq ans. Son successeur fut Ptolémée es-Sanî, second du nom (Évergète II ou Physcon), pendant dix-sept ans. Après lui, le sceptre passa à Ptolémée *el-Moukhlis* (Soter II), pendant dix-sept ans; puis à Ptolémée *el-Iskenderani* (Alexandre Ier), pendant douze ans; puis à Ptolémée *el-Djedid*, le Nouveau (Alexandre II), pendant huit ans; puis à Ptolémée *el-Hawwoual*, le Perspicace (Alexandre III), pendant huit années, durant lesquelles il eut beaucoup de guerres à soutenir; puis à Ptolémée *el-Hadit*, le Jeune, pendant trente ans. A sa mort, sa fille Cléopâtre monta sur le trône et y resta vingt-deux ans. C'était une princesse versée dans les sciences, adonnée à l'étude de la philosophie et admettant les savants

ذلك من الحكمة مترجمة باسمها ومنسوبة اليها ومعروفة عند
اهل صنعة الطب وهذه الملكة آخر ملوك اليونانيين الى ان
قضى ملكهم ودثرت ايامهم واضحت آثارهم وزالت علومهم الا ما
بقى فى ايدى حكمائهم وقد كان لهذه الملكة خبر طريف فى
موتها وقتلها لنفسها وقد كان له زوج يقال له افطونيوس
مشارك لها فى ملك مقدونية وهى بلاد مصر من الاسكندرية
وغيرها فسار اليهم الثانى من ملوك رومية وهو اغسطس وكان
اول من سمى قيصر واليه تنسب القياصرة بعده وسنذكر
خبره فى باب ملوك الروم بعد هذا الموضع وكانت له حروب
بالشام ومصر مع قلابطرة وزوجها افطونيوس الى ان قتله ولم

dans son intimité. Elle composa, sur la médecine, les charmes, et d'autres parties des sciences naturelles, des ouvrages qui portent le nom de leur auteur, et sont connus des hommes versés dans l'art de la médecine. Avec elle finit la dynastie des rois grecs : dès lors leur empire fut à jamais détruit, les jours de leur splendeur furent effacés, les vestiges de leur puissance disparurent, leurs sciences elles-mêmes tombèrent dans l'oubli, à part les débris qui restèrent entre les mains de leurs sages. Quant à cette reine, on rapporte de curieux détails sur la manière dont elle se donna la mort. Elle avait un époux, nommé Antoine (Aftounious), qui partageait avec elle le gouvernement de la Macédoine, pays de l'Égypte relevant d'Alexandrie et d'autres villes. Tous deux furent attaqués par le second des empereurs romains, Auguste, le premier qui porta le titre de César, et qui est comme la souche de tous les Césars, ses successeurs. Nous parlerons de lui, plus bas, dans le chapitre consacré aux empereurs de Rome. Il fit la guerre dans la Syrie et l'Égypte, contre Cléopâtre et son époux Antoine,

Hiflus'tan sonra Ptolemy es-Saní (operatör Euergetes) yirmi altı yıl boyunca işgal ettiği tahta çıktı. Halefi, on yedi yıl hüküm süren Muhibb-el-ab (Filopator) olarak bilinen Ptolemaios'du. Suriye krallarına ve diğerlerinin yanı sıra, Emesse ile Antakya arasında Famiah şehrini kuran Antakya'nın sahibi el-İskenderus'a karşı yürüteceği savaşlar vardı. Daha sonra Yunanlıların yönetimi, gökyüzünün ve yıldızların dönüşleri bilimiyle ünlü, Almagest'in ve diğer eserlerin yazarı Ptolemy'ye (Epifanes) geçti. Yirmi dört yıllık saltanattan sonra tacı, onu otuz beş yıl boyunca taşıyan Ptolemy Muhibbel-omm'a (Filometor) bıraktı. Halefi, on yedi yıl boyunca isminin ikincisi olan (Evergetes II veya Physcon) Ptolemy es-Sani idi. Ondan sonra asa on yedi yıllığına Ptolemy el-Mukhlis'e (Soter II) geçti; daha sonra on iki yıl boyunca Ptolemy el-İskenderani'ye (İskenderi); daha sonra sekiz yıl boyunca Yeni Ptolemy el-Cedid'e (İskender II); daha sonra sekiz yıl boyunca Zeki Ptolemy el-Hawwoual'a (Alexander III); daha sonra otuz yıl boyunca Genç Ptolemy el-Hadit'e. Onun ölümü üzerine kızı Kleopatra tahta çıktı ve yirmi iki yıl boyunca orada kaldı. O, bilimlerde bilgili, kendisini felsefe çalışmalarına adamış ve akademisyenleri yakınlığına kabul eden bir prensesti. Tıp, tılsımlar ve doğa bilimlerinin diğer bölümleri üzerine, yazarının adını taşıyan ve tıp sanatında uzman kişiler tarafından bilinen eserler besteledi. Bununla birlikte Yunan krallarının hanedanı da sona erdi: o andan itibaren imparatorlukları sonsuza dek yıkıldı, ihtişamlı günleri silindi, güçlerinin kalıntıları yok oldu, ellerin arasında kalan enkaz dışında bilimleri de unutulmaya yüz tuttu. onların bilge adamlarından. Bu kraliçeye gelince, onun kendini nasıl öldürdüğüne dair ilginç ayrıntılar aktarılıyor. Mısır'ın İskenderiye ve diğer şehirlere bağlı bir ülkesi olan Makedonya hükümetini kendisiyle paylaşan Antonius (Aftounious) adında bir kocası vardı. Her ikisi de,

Sezar unvanını taşıyan ve halefleri olan tüm Sezarların soyundan gelen Roma imparatorlarının ikincisi Augustus tarafından saldırıya uğradı. Aşağıda Roma imparatorlarına ayrılan bölümde ondan bahsedeceğiz. Suriye ve Mısır'da Kleopatra ve sonunda öldürdüğü kocası Antonius'a karşı savaş açtı.

يكن لقلابطرة فى دفع اغسطس ملك الروم عن مُلك مصر
حيلة واراد اغسطس اغتال الحيلة فى اخذها لعلمه بحكمتها
وليتعلم منها لانها كانت بقية الحكماء اليونانيين ثم يعذبها
ويقتلها فراسلها وعلمت مراده فيها وما قد وترها به من قتل
بعلها وجنودها فطلبت الحية التى تكون بين الحجاز ومصر وهى
نوع من الحيات تراعى الانسان حتى اذا تمكنت من النظر الى
عضو من اعضائه قفزت اذرعا كثيرة كالريح فلم تخطى ذلك
العضو بعينه حتى تنقل عليه سُمًا فتأتى عليه ولا يعلم بها
لجوده من فوره ويتوهم الناس انه قد مات فجأة حتف انفه

qu'il finit par tuer. La princesse resta alors dans l'impuissance de chasser l'empereur romain de la terre d'Égypte. Celui-ci résolut d'employer la ruse pour s'emparer de la personne de son ennemie. Il n'ignorait pas à quel point elle était versée dans l'étude des sciences naturelles, et il voulait apprendre d'elle les précieux secrets qu'elle possédait, comme le dernier représentant des sages de la Grèce, se proposant, après cela, de la livrer au supplice et de la faire mourir. Il lui envoya donc un message; mais elle connaissait ses intentions secrètes, et le regardait comme son plus cruel ennemi, puisqu'elle lui devait la mort de son époux et le massacre de ses troupes. Dans cette extrémité, elle fit chercher un serpent de l'espèce de ceux qui se trouvent entre le Hedjaz et l'Égypte. Ce serpent guette l'homme avec beaucoup d'attention jusqu'à ce qu'il puisse apercevoir un de ses membres : alors, rapide comme le vent, il fait un bond de plusieurs coudées, et, ne manquant jamais son but, il verse dans la plaie un venin qui opère sur-le-champ; la mort est si instantanée qu'on ne l'attribue même pas au reptile, mais à un accident purement naturel. J'ai vu une

ورأيت نوعا من هذه الحيات بين بلاد خوزستان من كور
الاهواز لمن اراد بلاد فارس من البصرة وهو الموضع المعروف
بخان مردويه [1] بين مدينة دورق وبلاد الباسيان والغندم فى
الماء وهى حيات شبرية وتدعى هنالك الغِثْزِية ذات رأسين
تكون فى الرمل وفى جون تراب الارض فاذا احست بالانسان
او غيره من الحيوان وثبت من موضعها اذرعا كثيرة فضربت
باحدى رأسيها الى اى موضع من هذا الحيوان فعلقه من ساعته
ضدّ الحياة وعدمها لحينه فبعثت قلابطرة هذه الملكة فاحتمل
لها حية من الصفة المقدم ذكرها التى توجد باطران الحجاز
فلما ان كان فى اليوم الذى علمت ان اغسطس يدخل فى قصر
ملكها امرت بعض جواريها ومن احبّت فناها قبلها وان لا

espèce de ces serpents, dans l'eau, au milieu du Khouzistân, c'est-à-dire dans un district de l'Ahwaz, sur la route du Fars, en venant de Basrah. C'était dans un endroit appelé Khân-Merdweïh, entre la ville de Dawrak, le pays de Baçiân et Foundoum. Pour en revenir à ceux dont nous parlons, ils n'ont pas plus d'une coudée de long et s'appellent *fitriyah*. Pourvus de deux têtes, ils se tiennent dans le sable, et se font des trous dans la poussière. Lorsqu'ils aperçoivent un homme ou quelque autre être vivant, ils font un bond de plusieurs coudées, et frappent leurs victimes de l'une de leurs têtes à quelque endroit que ce soit : le coup est suivi instantanément de la cessation de la vie.

La reine Cléopâtre se fit donc apporter un des serpents que nous venons de décrire, et qui se trouvent sur les confins du Hedjaz. Le jour où elle apprit qu'Auguste devait entrer dans le palais de sa résidence, elle ordonna à l'une de ses esclaves, qui préférait la mort avant sa maîtresse au

Prenses daha sonra Roma imparatorunu Mısır topraklarından kovma konusunda güçsüz kaldı. İkincisi, düşmanının şahsını ele geçirmek için hile yapmaya karar verdi. Doğa bilimleri konusunda ne kadar bilgili olduğunun farkında değildi ve Yunanistan'ın bilge adamlarının son temsilcisi gibi, sahip olduğu değerli sırları ondan öğrenmek istedi ve bundan sonra onu kendisine teslim etmeyi teklif etti. ona işkence edip öldürttüler. Bunun üzerine ona bir mesaj gönderdi; ama onun gizli niyetini biliyordu ve kocasının ölümünü ve askerlerinin katledilmesini ona borçlu olduğu için onu en acımasız düşmanı olarak görüyordu. Bu ekstremde Hicaz ile Mısır arasında bulunan türden bir yılanı arattırdı. Bu yılan, üyelerinden birini görene kadar adamı büyük bir dikkatle izler, sonra rüzgar gibi hızlı bir şekilde birkaç arşınlık bir sıçrayış yapar ve hedefini asla kaçırmadan yaranın içine anında etki eden bir zehir döker; Ölüm o kadar ani olur ki, sürüngene bile atfedilmez, tamamen doğal bir kazaya bağlanır. Bu yılanların bir türünü Huzistan'ın ortasında, yani Ahvaz'ın bir semtinde, Basra'dan Fars yolu üzerinde suda gördüm. ülkesi Dawrak şehri arasında, Khân-Merdweyh denilen yerdeydi. Baçiân ve Fundum. Bahsettiklerimize dönecek olursak, bunların boyları bir arşını geçmez ve fitriye adını alır. İki kafaları vardır, kumun üzerinde dururlar ve tozda delikler açarlar. Bir insan ya da başka bir canlı gördüklerinde birkaç arşın atlarlar ve kurbanlarının kafalarından birini nerede olursa olsun vururlar. Bu darbeyi anında hayat durur. Bu nedenle

Kraliçe Kleopatra, Hicaz sınırlarında bulunan, az önce anlattığımız yılanlardan birini kendisine getirtmiştir. Augustus'un ikamet ettiği saraya gireceğini öğrendiği gün, metresinin önünde ölmeyi, kendisinden sonra kendisini bekleyen işkenceye tercih eden kölelerinden birine, yılanın bulunduğu vazoya elini koymasını emretti: itaat edildi ve hemen sona erdi.

يلحقها العذاب بعدها فسّتها فى انائها فخمدت من فورها
وجلست الملكة على سرير ملكها ووضعت تاجها على رأسها وعليها
ثيابها وزينة ملكها وجعلت انواع الرياحين والزهر والفواكه
والطيب وما يجتمع بمصر من عجائب الرياحين وغيرها مما ذكرنا
مبسوطا فى مجلسها وقدام سريرها وعهدت بما احتاجت اليه
من امورها وفرقت حشمها من حولها فاشتغلوا بانفسهم من
ملكتهم لما قد غشيهم من عدوهم ودخوله عليهم فى دار
مملكتهم وما ادنت يدها من اناء الزجاج الذى كانت فيه
الحية فقرّبت يدها من فيه فنقلت عليها الحية فخقّت مكانها
وانسابت الحية وخرجت من الاناء ولم تجد مخرجا ولا مذهبا

supplice qui l'attendait après elle, de mettre la main dans le vase où était le serpent : elle obéit et expira sur-le-champ. Alors la princesse s'assit sur son trône royal, la couronne sur la tête, parée de ses plus beaux habits et de ses plus riches atours. Dans la salle où elle se tenait, devant le trône, elle fit placer toutes sortes de plantes aromatiques, de fleurs, de fruits, de parfums et de produits merveilleux qui se recueillent en Égypte, et dont nous avons fait l'énumération en détail. Après avoir donné ses derniers ordres, elle se sépara de ceux qui formaient sa cour. Ces malheureux, oubliant leur maîtresse, ne pensaient plus qu'à eux-mêmes, tant l'arrivée de leur ennemi et son entrée dans le palais leur avaient fait perdre l'esprit. Quant à la reine, elle n'eut pas plutôt approché sa main du vase de verre où était le serpent, et elle n'en eut pas touché l'orifice que, ce reptile lui transmettant son redoutable venin, la vie se flétrit en elle à l'instant même. Celui-ci sortit du vase en rampant, et ne trouvant pas de cachette ni d'issue par où s'échapper, parce que la salle était toute de marbre blanc et d'autre

ATENEO BARCELONES
Google

تذهب فيه لاتقان تلك المجالس بالرخام والمرمر والاصباغ
فدخلت فى تلك الرياحين ودخل اغسطس حتى انتهى الى
المجلس فنظر اليها جالسة والتاج على رأسها فلم يشك انها
تنطق فدنا منها فتبين له انها ميتة واعجب بتلك الرياحين
فمدّ يده الى كل نوع منها يلمسه ويتشممه ويعجب خواصّ من
معه به ولا يدرى ما سبب موتها وهو يتأسف على ما فاته منها
فبينما هو كذلك من تناول تلك الرياحين وشمها اذ قفزت
عليه تلك الحية فرمته بسمّها فيبس شقه الايمن من ساعته
وذهب بصره الايمن وسمعه فتعجب من فعلها وقتلها لنفسها
وايثارها للموت على الحياة مع الذل ثم ما كادته به من القاء الحية

marbre revêtus de vernis, il se glissa dans les plantes aromatiques. Cependant Auguste, étant entré dans le palais, vint jusqu'à la salle du trône. A la vue de la reine assise et la couronne sur la tête, il ne douta point qu'elle ne fût douée de la parole. Il s'approcha donc, mais alors il reconnut qu'elle était morte. Il considérait avec surprise toutes ces plantes aromatiques, portait la main sur chacune d'elles, les maniait et en aspirait le parfum. Ses courtisans n'étaient pas moins étonnés que lui. Ce prince, ne pouvant s'expliquer la mort de Cléopâtre, se désolait de ce que la fortune lui eût ravi une si belle proie. Tandis qu'il touchait ainsi toutes ces plantes et qu'il en aspirait le parfum, le serpent s'élança sur lui et le frappa de son venin. A l'instant même toute la partie droite de son corps fut desséchée; en même temps l'œil droit et l'oreille droite furent frappés de paralysie. L'étonnement d'Auguste redoubla en songeant au courage de la reine, qui s'était tuée, préférant la mort à une vie sans honneur, et qui lui avait tendu un piége en cachant un serpent dans les herbes. Il récita à ce sujet des vers, en

Daha sonra prenses, başındaki taç, en güzel kıyafetleri ve en zengin kıyafetleriyle süslenmiş kraliyet tahtına oturdu. Tahtın önünde durduğu odaya Mısır'da toplanan ve detaylı olarak listelediğimiz her türlü aromatik bitkiyi, çiçeği, meyveyi, parfümü ve harika ürünleri yerleştirdi. Son emirlerini verdikten sonra sarayını oluşturanlardan ayrıldı. Hanımlarını unutan bu zavallı insanlar, sadece kendilerini düşünmüşler, o kadar ki düşmanlarının gelişi ve saraya girmesi akıllarını başlarına almış. Kraliçeye gelince, yılanın bulunduğu cam vazoya yaklaşır yaklaşmaz, bu sürüngen ona korkunç zehrini aktarıncaya kadar, içindeki hayat bir anda yok olana kadar deliğe dokunmamıştı. Vazodan sürünerek çıktı ve hiçbir saklanma yeri ya da kaçış yolu bulamadı çünkü oda tamamen beyaz mermerden yapılmıştı ve diğer mermerler vernikle kaplanmıştı, aromatik bitkilerin arasına girdi. Bu sırada Augustus saraya girerek taht odasına kadar geldi. Kraliçenin oturduğunu ve başındaki tacı görünce, onun konuşma yeteneğine sahip olduğundan hiç şüphesi kalmamıştı. O da yaklaştı ama sonra onun öldüğünü fark etti. Bütün bu aromatik bitkilere şaşkınlıkla baktı, her birinin üzerine elini koydu, eline aldı ve parfümlerini içine çekti. Saray adamları da ondan daha az şaşkın değildi. Kleopatra'nın ölümünü açıklayamayan bu prens, kaderin kendisinden böylesine güzel bir av aldığına üzüldü. Bütün bu bitkilere dokunup kokularını çekerken, yılan ona doğru koştu ve

zehriyle ona saldırdı. Bir anda vücudunun sağ kısmı tamamen solmuştu; aynı zamanda sağ göz ve sağ kulak felç oldu. Augustus'un, kendini öldüren, ölümü onursuz bir yaşama tercih eden ve yılanı çimenlerin arasında saklayarak kendisine tuzak kuran kraliçenin cesareti düşününce şaşkınlığı daha da katlandı.

بين الرياحين وقال في ذلك شعرًا بالرومية يذكر حاله وما نزل
به وقصتها واقام بعد ما نزل به بما ذكرنا يوما وهلك ولولا ان
الحية كانت افرغت سمّها على الجارية ثم على قلابطرة لكان اغسطس
قد هلك من ساعته ولم تمهله هذه المدة وهذا الشعر معروف
الى هذه الغاية عند الروم يذكرونه في نوحهم ويرثون به
ملوكهم وموتاهم وربما ذكروه في اغانيهم وهو متعالم معروف
عندهم وقد ذكرنا فيما سلف من كتبنا سير هاؤلآء الملوك
واخبارهم وحروبهم وطروقهم البلاد واخبار حكمائهم وما
احدثوه من الارآء والنحل ومقائل فلاسفتهم وغير ذلك من
اسرارهم وعجيب اخبارهم والذي يعول عليه من عدد ملوكهم

langue roumi, dans lesquels il dépeignait sa situation, l'accident qui lui était arrivé et l'histoire de sa rivale. Il vécut encore un jour après sa blessure, après quoi il mourut. Si le serpent n'eût pas épuisé son venin sur l'esclave et ensuite sur Cléopâtre, Auguste serait mort sur le coup, et sa fin ne se serait pas fait attendre si longtemps. Quant aux vers qu'il composa alors, ils sont restés célèbres, jusqu'à nos jours, chez les peuples de Roum, qui les récitent dans leurs lamentations funèbres, et qui les prononcent en mémoire de leurs rois et de ceux dont ils pleurent la mort. Souvent même on les cite dans les chansons, tant ils sont connus et devenus populaires.

Dans nos ouvrages précédents, nous avons déjà parlé des faits et gestes des rois grecs, de leurs actes, de leurs guerres, de leurs expéditions lointaines, de leurs sages, des systèmes dont ils sont les auteurs, de leurs doctrines et des enseignements de leur philosophie, et d'une foule d'autres particularités curieuses de leur histoire. Quant au nombre de ces princes, les hommes les plus versés dans cette étude con-

واتفق فيه اهل المعرفة باخبارهم ان جميع عدد ملوك اليونانيين
اربعة عشر ملكا آخرهم الملكة وان جميع عدد سني ملكهم ومدّة
ايامهم وامتداد سلطانهم ثلاث ماية سنة وسنة واحدة وكان
كل ملك يملك على اليونانيين بعد الاسكندر بن فليبس يسمى
بطليموس وهذا الاسم الاعم الشامل لملوكهم كتسمية ملوك
الفرس كسرى وتسمية ملوك الروم قيصر وتسمية ملوك اليمن
تبّع وتسمية ملوك الحبش النجاشي وتسمية ملوك الزنج فليمي[1]
وقد ذكرنا جملا من مراتب ملوك العالم وسماتهم واسمهم
الاعم الشامل لهم فيما سلف من كتابنا هذا وسنورد بعد
هذا الموضع في الموضع المستحق له من هذا الكتاب جملا عند
ذكرنا الملوك والممالك ان شآء الله تعالى والله ولي التوفيق

viennent qu'il a été de quatorze rois, qui ont gouverné les Grecs, en y comprenant Cléopâtre, la dernière de cette dynastie; ils s'accordent également à dire que ces quatorze rois ont exercé le pouvoir durant une période de trois cent un ans. Tous les princes qui régnèrent sur les Grecs après Alexandre, fils de Philippe, furent appelés Ptolémée, d'un nom qui leur était commun à tous, comme le titre de Kosroës l'était à tous les rois de Perse, celui de César à tous les rois de Rome, celui de Tobbâ à tous les rois du Yémen, celui de Nedjachi à tous les rois d'Abyssinie, et celui de Flimi à tous les princes du Zendj. Plus haut, dans cet ouvrage, nous avons donné un aperçu général de la classification des rois de ce monde, des caractères qui les distinguent, du titre qui est particulier à tous les membres d'une même dynastie. Plus bas, dans ce même livre, nous reviendrons d'une manière générale sur le même objet, lorsque l'occasion d'en parler se présentera tout naturellement à propos de l'énumération des rois et des royaumes.

Bu konuda Mevlâna dilinde ayetler okuyarak durumunu, başına gelen kazayı ve rakibinin hikâyesini anlattı. Yaralanmasından sonra bir gün daha yaşadı ve sonrasında hayatını kaybetti. Yılan zehrini önce kölenin, sonra da Kleopatra'nın üzerinde tüketmeseydi, Augustus anında ölecek ve sonu bu kadar uzun sürmeyecekti. O dönemde yazdığı şiirlere gelince, bunlar cenaze ağıtlarında okuyan, krallarının ve ölenlerin yasını tuttukları kişilerin anısına okuyan Rum halkı arasında günümüze kadar ünlü kalmıştır. Çok iyi tanındıkları ve popüler oldukları için şarkılarda bile sıklıkla anılırlar. Daha önceki çalışmalarımızda Yunan krallarının eylemlerinden, jestlerinden, eylemlerinden, savaşlarından, uzak seferlerinden, bilge adamlarından, yazarları oldukları sistemlerden, öğretilerinden bahsetmiştik. ve felsefelerinin öğretileri ve tarihlerinin diğer birçok ilginç özelliği. Bu prenslerin sayısına gelince, bu çalışmada en bilgili kişiler, bu hanedanın sonuncusu Kleopatra da dahil olmak üzere Yunanlıları yöneten on dört kralın olduğu konusunda hemfikirdir; Ayrıca bu on dört kralın üç yüz bir yıl boyunca iktidarda kaldığı konusunda da hemfikirdirler. Filip'in oğlu İskender'den sonra Yunanlılar üzerinde hüküm süren tüm prenslere, hepsi için ortak olan bir isimden dolayı Ptolemy adı verildi; tıpkı Kosroes unvanının tüm Pers kralları için, Sezar'ın unvanının ise tüm Pers kralları için olduğu gibi. Roma'dan, Tobbâ'nınki bütün Yemen krallarına, Necaçi'ninki bütün Habeşistan krallarına, ve Flimi'ninkini tüm Zenc prenslerine. Yukarıda, bu

çalışmamızda, bu dünyanın krallarının sınıflandırılmasına, onları ayıran karakterlere, aynı hanedanın tüm üyelerine özgü unvanlara genel bir bakış sunduk. Daha aşağıda, aynı kitapta, kralların ve krallıkların sayılmasıyla bağlantılı olarak oldukça doğal bir şekilde bu konu hakkında konuşma fırsatı ortaya çıktığında, aynı konuya genel bir şekilde döneceğiz.

الباب الثامن والعشرون

ذكر الروم وما قاله الناس فى انسابهم وعدد ملوكهم وتاريخ سنيهم

تنازع الناس فى الروم ولاىّة علة سموا بهذا الاسم فمنهم من قال سموا روما لاضافتهم الى مدينة رومية واسمها روماس بالرومية فعرب هذا الاسم فسمى من كان بها روما وكذلك الروم فى لغتهم لا يسمون انفسهم ولا يدعوهم اهل الثغور الّا رومينس ومنهم من رأى ان هذا الاسم اسم للأب وهو روم بن سماحليق آبن هربان بن علقا بن العيص بن اسحق بن ابرهيم الخليل ومنهم من رأى انّهم سموا باسم جدهم وهو روم بن لبط بن يونان

آبن يافث بن ثونه بن سرحون بن رومية بن بربط بن توفيل آبن رومى بن الاصفر بن النفر بن العيص بن اسحق وقد قيل من الوجوه غير ما ذكرنا وقد ذكرنا فيما سلف من هذا الكتاب فى باب اليونانيين نسب الاسكندر واتصاله بهذا النسب على ما ذكره الناس فى ذلك والله اعلم وقد ولد للعيص ثلثون رجلا فالروم الاخرة بنو الاصفر بن النفر بن العيص بن اسحق وقد ذكر جماعة ممن سلف من شعرآء العرب قبل ظهور الاسلام ذلك لاشتهار ما وصفنا منهم عدى بن زيد العبادى حيث يقول

وبنو الاصفر الكرام ملوك الـــروم لم يبقِ منهُمُ مذكور

وقد كان العيص بن اسحق وهو عيصوا تزوج فى بنات الكنعانيين

CHAPITRE XXVIII.

PEUPLES DE ROUM; OPINIONS HISTORIQUES SUR LEUR GÉNÉALOGIE; LE NOMBRE DE LEURS ROIS, LEUR CHRONOLOGIE.

On n'est pas d'accord sur l'origine du nom de Roum. Les uns disent qu'il faut dériver ce mot d'une ville de Roum, appelée Rome dans la langue du pays. Le nom de cette ville a été arabisé, et ses habitants ont été désignés sous le titre de Roums : cependant ces peuples, dans leur langage, s'appellent eux-mêmes Romains, et les nations limitrophes ne les désignent pas autrement. D'autres ont pensé que ce nom était celui du père de ce peuple, Roum, fils de Samahlik, fils de Heriân, fils de Alkâ, fils d'Ésaü, fils d'Isaac, fils d'Abraham, l'ami de Dieu. Suivant d'autres encore, ces peuples doivent leur nom au chef de leur race, Roum, fils de Labt, fils de Younân, fils de Yafet, fils de Touneb, fils de Serhoun, fils de Roumieh, fils de Barbat, fils de Tawfil, fils de Roumen, fils d'el-Asfar, fils d'en-Nefr (Elifaz), fils d'Ésaü, fils d'Isaac. Il y a encore d'autres systèmes à cet égard. Du reste, plus haut, dans cet ouvrage, au chapitre des Grecs, nous avons exposé la généalogie d'Alexandre, et, s'il faut en croire la tradition, sa communauté d'origine avec ce peuple : Dieu seul sait ce qui en est.

Ésaü donna le jour à trente fils. Les derniers des Roums sont les fils d'el-Asfar, fils d'en-Nefr (Elifaz), fils d'Ésaü, fils d'Isaac. Ce fait est constaté par nombre de poëtes arabes antérieurs à l'islamisme; il est surtout mis en lumière par Adi, fils de Zeïd el-Abadi, lorsqu'il s'exprime ainsi :

Les Benou'l-Asfar, ces illustres souverains de Roum, il n'en reste pas un dont on parle.

Ésaü, fils d'Isaac, avait contracté des alliances avec les

BÖLÜM XXVIII.

RUM HALKLARI; ŞECERE, KRAL SAYILARI, KRONOLOJİ HAKKINDA TARİHSEL GÖRÜŞLER.

Rum isminin kökeni konusunda bir anlaşma yoktur. Bazıları bu kelimenin ülkenin dilinde Roma olarak adlandırılan Rum kentinden türetilmiş olması gerektiğini söylüyor. Bu şehrin adı Araplaştırılmış ve sakinleri Rumlar adıyla anılmıştır: Ancak bu insanlar; kendi dillerinde kendilerine Romalı diyorlar ve komşu uluslar da onları başka türlü tanımlamıyor. Bazıları ise bu ismin, bu kavmin atası, Allah dostu, İbrahim oğlu, İshak oğlu, Esav oğlu, Heriân oğlu, Alkâ oğlu Samahlik oğlu Rum'a ait olduğunu sanıyordu. Bazılarına göre ise bu insanlar isimlerini kendi ırklarının lideri olan, Tawfil oğlu Barbat oğlu Rumieh oğlu, Serhun oğlu Tuneb oğlu Yafet oğlu, Yunân oğlu Labt oğlu Rum'a borçludurlar. , Rumen oğlu, el-Asfar oğlu, Esav oğlu en-Nefr (Elifaz) oğlu İshak'ın oğlu. Bu konuda başka sistemler de var. Üstelik bu çalışmamızda, Yunanlılar bölümünde, İskender'in soyağacını ortaya koyduk ve eğer geleneğe inanılacaksa, onun bu halkla olan kökeninin ne olduğunu yalnızca Tanrı bilir. Esav otuz oğul doğurdu. Rumların sonuncusu İshak'ın oğlu Esav'ın oğlu En-Nefr'in (Elifaz) oğlu el-Asfar'ın oğulları. Bu gerçek, İslamcılıktan önceki bazı Arap şairleri tarafından da dile

getirilmiştir; Zeyd el-Abadi'nin oğlu Adi bunu özellikle vurguluyor: Benul'l-Asfar, (Banu afşar?) Rum'un bu şanlı hükümdarları, bahsettiğimiz kimse kalmadı.

فاكثر اولاده منهم وقد قيل ان العماليق وهم العرب البادية
الذين كانوا بالشام من ولد النفار بن عيصوا وكذلك رعوايل
آبن عيصوا وهذا ما لا ينقاد اليه علمآء العرب الا فى الروم
دون من ذكرنا من العماليق وغيرهم وهذه الانساب كلها
تتعلق بما فى التوراة وغيرها من كتب العبرانيين قال المسعودى
وغلبت الروم على ملك اليونانيين لاخبار يطول ذكرها ويتعذر
فى هذا الكتاب شرحها فكان اوّل من ملك من ملوك الروم
وماساطوخاس[1] وهو جاليوس الاصغر بن روم بن سماحليق
فكان ملكه اثنتين وعشرين سنة وقد قيل ان اوّل من ملك من
ملوك الروم قيصر واسمه غالوس ابن كوليوس ثمان عشرة سنة
وفى نسخة اخرى ان اوّل من ملك من ملوك الروم بعد

filles des Kananéens, et la plupart de ses descendants tirent leur origine des Kananéens. On a dit que les Amalécites, qui sont les Arabes bédouins habitant la Syrie, descendaient d'en-Nefar, fils d'Ésaü. Rawâîl (Reouël) était également fils d'Ésaü. Les savants, parmi les Arabes, n'admettent cette tradition qu'en l'appliquant aux Roums, mais non aux Amalécites et aux autres. Au surplus, ces généalogies sont fondées sur ce qui est rapporté dans la Torah et dans les autres livres des Hébreux.

Les Roums établirent leur domination sur les Grecs à la suite d'événements qu'il serait trop long de raconter, et dont le plan de cet ouvrage ne comporte pas l'explication. Le premier roi de Roum fut Wamâçâtoukhâs, ou Djalious le Jeune, fils de Roum, fils de Samahlik, dont le règne dura vingt-deux ans; ou bien, s'il faut en croire certains auteurs, César, dont le nom est Gâlous, fils de Koulious, qui régna dix-huit ans. D'après un autre manuscrit, le premier roi de

اليونانيين برومية توليس سبع سنين ونصفا وكانت مدينة
رومية بنيت قبل الروم باربعماية سنة ثم ملك بعده اغسطس
قيصر ستّا وخمسين سنة. وهذا الملك اوّل من سمى من ملوك
الروم قيصر وهو الثانى من منوكهم وتفسير قيصر بقر اى شق
عنه وذلك ان امّه ماتت وهى حاملة به فشق بطنها وكان
هذا الملك يفتخر فى وقته ان النسآء لم تلده وكذلك من حدث
بعده من ملوك الروم ممن كان من ولده يفتخر بهذا الفعل
وما كان من ابيهم فصار سمة لمن طرا بعده من ملوك الروم
والله اعلم بذلك وغزى هذا الملك الشام ومصر والاسكندرية
وازال من بقى من ملوك الاسكندرية ومقدونية وهى مصر وقد

Roum, qui régna à Rome après les Grecs, fut Toulis, qui garda le pouvoir pendant sept ans et demi : or, Rome comptait déjà quatre cents ans d'existence. Après Toulis, Auguste César monta sur le trône et y resta cinquante-six ans. Ce prince, qui est le second des rois de Roum, est le premier qui prit le titre de César. Ce mot signifie, *il a été ouvert*, en parlant du ventre qui a été fendu pour en retirer le fœtus. Or, la mère de ce prince étant morte enceinte de lui, il avait fallu lui ouvrir le ventre pour en extraire l'enfant. Le fait est qu'Auguste se vantait de ce que ce n'était pas une femme qui l'avait mis au monde, et, après lui, les rois de Roum, qui parurent successivement parmi ses descendants, firent valoir la naissance extraordinaire de leur père, en sorte que le titre de César devint commun à tous les souverains de cette dynastie. Pour en revenir à ce prince, il fit la conquête de la Syrie, de l'Égypte et d'Alexandrie. C'est lui qui fit disparaître le dernier des souverains d'Alexandrie et de Macédoine, formant le royaume d'Égypte; car nous

İshak'ın oğlu Esav, Kenanlıların kızlarıyla ittifak yapmıştı ve onun soyundan gelenlerin çoğunun kökenleri Kenanlılara dayanıyordu. Suriye'de yaşayan Bedevi Araplar olan Amalekliler'in Esav'ın oğlu Nefar'ın soyundan geldiği söyleniyordu. Rawayl (Reuël) aynı zamanda Esav'ın oğluydu. Arap alimleri bu geleneği yalnızca Rumlara uygulayarak kabul ederler, Amalekliler ve diğerlerine kabul etmezler. Üstelik bu soyağaçları Tevrat'ta ve İbranilerin diğer kitaplarında bildirilenlere dayanmaktadır. Rumlar, anlatılması çok uzun sürecek ve bu çalışmanın planında açıklama yer almayan olayların ardından Rumlar üzerinde hakimiyet kurmuşlardır. Rum'un ilk kralı, hükümdarlığı yirmi iki yıl süren Samahlik oğlu Rum'un oğlu Wamâçâtukhâs veya Genç Calius'du; ya da bazı yazarlara inanacak olursak, adı Kulius'un oğlu Galus olan ve on sekiz yıl hüküm süren Sezar. Başka bir el yazmasına göre, Yunanlılardan sonra Roma'da hüküm süren ilk Rum kralı, yedi buçuk yıl iktidarda kalan Tulis'ti, ancak Roma zaten dört yüz yıldır varlığını sürdürüyordu. Tulis'ten sonra Augustus Caesar tahta çıktı ve elli altı yıl orada kaldı. Rum krallarının ikincisi olan bu prens, Sezar unvanını alan ilk kişidir. Bu kelime, fetüsü çıkarmak için yarılmış karnından söz ederek açılmış anlamına gelir. Şimdi, bu prensin annesi ona hamileyken öldüğünden, çocuğu çıkarmak için rahmini açmak gerekiyordu. Gerçek şu ki Augustus, kendisini bir kadın doğurmadığını söyleyerek övünüyordu ve ondan sonra onun soyundan gelenler arasında yer alan Rum kralları, babalarının olağanüstü doğumunu öne çıkararak Sezar unvanını aldılar.

bu hanedanın tüm hükümdarları için ortak hale geldi. Bu şehzadeye dönerek Suriye'yi, Mısır'ı ve İskenderiye'yi fethetti.

قدمنا ان كل من كان يلى مقدونية والاسكندرية يسمى بطليموس واحتوى هذا الملك اعنى اغسطس على خزائن ملوك الاسكندرية ومقدونية ونقلها الى رومية وكانت له حروب كثيرة فى الارض قد اتينا على ذكرها فيما سلف من كتبنا وكان يعبد الاوثان وبنا بارض الروم مدنا وكوّر كورا تنسب تلك المدن اليه منها قيسارية وكذلك بالشام بساحل فلسطين مدينة قيسارية وكان مولد المسيح عيسى بن مريم وهو ايشوع الناصرى على حسب ما قدمنا لاثنتين واربعين سنة خلت من ملك قيصر اغسطس هذا فكان من ملك الاسكندر الى مولد المسيح ثلاث ماية سنة وتسع وتسعون سنة ورأيت فى مدينة انطاكية فى بعض تواريخ الروم الملكيّة فى كنيسة

avons fait remarquer plus haut que ceux qui gouvernaient la Macédoine et Alexandrie étaient tous désignés sous le nom de Ptolémée. Auguste s'empara des trésors des rois d'Alexandrie et de Macédoine, et les transporta à Rome. Quant aux autres guerres qu'il eut à soutenir dans toutes les parties du monde, nous en avons fait le récit dans nos précédents ouvrages. C'était un adorateur des idoles. Il établit des divisions administratives, et fonda des villes qui prirent de lui leur nom, telles que Césarée (dans la Cappadoce), et Césarée en Syrie, sur la côte de la Palestine.

La naissance du Messie, Iça, fils de Marie, ou Jésus de Nazareth, eut lieu, comme nous l'avons dit plus haut, la quarante-deuxième année du règne de César Auguste. Du règne d'Alexandre jusqu'à la naissance du Messie, on compte trois cent quatre-vingt-dix-neuf ans. Étant à Antioche, j'ai vu, dans une chronique des Grecs Melkites, conservée dans l'église d'el-Boustân, que, du règne d'Alexandre jusqu'à la

البستان انه كان من ملك الاسكندر الى مولد المسيح ثلاث ماية سنة وتسع وستون سنة وكان مولد ايشوع الناصرى لاحدى وعشرين سنة خلت من ملك هيرودوس ملك بنى لسرائل فى ذلك العصر بايليا من بلاد فلسطين وهى كورة شم بالعبرانيّة فمن هبوط آدم الى مولد المسيح فى تواريخ اصحاب الشرائع من اهل الكتب خمسة آلاف وخمسماية سنة واقام اغسطس قيصر ملكا بعد مولد المسيح اربع عشرة سنة ونصفا فكان مدة ملكه على الروم برومية وفى سائر اسفاره ست وخمسين سنة على حسب ما قدمنا من موته ولسع الحية اياه بمقدونية وجفان نصفه وذهاب سمعه وبصره عند ذكرنا لفعل قلابطرة بنفسها فى الباب الذى قبل هذا الباب ثم ملك الروم بعده

naissance du Messie, il y avait trois cent soixante-neuf ans; que Jésus de Nazareth vint au monde la vingt et unième année du règne d'Hérode, qui gouvernait alors les enfants d'Israël, en Palestine, à Iliah, appelée, en hébreu, *ville du salut;* que depuis la chute d'Adam jusqu'à la naissance du Messie, d'après les chroniques des docteurs de la loi, chez le peuple qui a reçu les livres (les Juifs et les Chrétiens), il s'est écoulé cinq mille cinq cents ans.

Auguste César resta encore sur le trône quatorze ans et demi après la naissance du Messie. La durée totale de son règne sur les peuples de Roum, soit à Rome même, soit dans toutes ses expéditions, fut de cinquante-six ans. Quant aux détails qui concernent sa mort, la manière dont il fut mordu par le serpent en Macédoine, laquelle morsure détermina une paralysie de la moitié du corps et la perte de l'ouïe et de la vue, nous les avons rapportés dans le chapitre précédent, en racontant comment Cléopâtre se donna la mort volontairement.

İskenderiye ve Makedonya'nın son hükümdarlarının ortadan kaybolmasına ve Mısır krallığını kurmasına neden olan oydu; çünkü yukarıda Makedonya ve İskenderiye'yi yönetenlerin hepsinin Ptolemaios adıyla anıldığını belirtmiştik. Augustus, İskenderiye ve Makedonya krallarının hazinelerine el koydu ve bunları Roma'ya nakletti. Dünyanın her yerinde yaptığı diğer savaşları ise daha önceki çalışmalarımızda anlatmıştık. O, putlara tapan biriydi. İdari bölümler kurdu ve Suriye'de Filistin kıyısında Kayserya (Kapadokya'da) ve Kayserya gibi adını kendisinden alan şehirler kurdu. Meryem oğlu Mesih İsa'nın ya da Nasıralı İsa'nın doğuşu yukarıda da söylediğimiz gibi Sezar Augustus'un saltanatının kırk ikinci yılında gerçekleşmiştir. İskender'in hükümdarlığından Mesih'in doğuşuna kadar üç yüz doksan dokuz yıl var. Antakya'dayken, el-Bustân kilisesinde saklanan Melkite Yunanlılarına ait bir tarihçede, İskender'in hükümdarlığından Mesih'in doğuşuna kadar üç yüz altmış dokuz yıl olduğunu gördüm; Nasıralı İsa'nın, o zamanlar Filistin'de, İbranice'de kurtuluş şehri olarak adlandırılan İlya'da İsrail çocuklarını yöneten Hirodes'in saltanatının yirmi birinci yılında dünyaya geldiği; Hukuk bilginlerinin kayıtlarına göre, kitapları alan halk (Yahudiler ve Hıristiyanlar) arasında Adem'in düşüşünden Mesih'in doğuşuna kadar beş bin beş yüz yıl geçmiştir. Augustus Caesar, Mesih'in doğumundan on dört buçuk yıl sonra hâlâ tahtta kaldı. İster Roma'da ister tüm seferlerinde olsun, Rum halkı üzerindeki saltanatının toplam süresi elli altı yıldı. Ölümüne, Makedonya'da vücudun yarısının felce uğramasına, işitme ve görme

kaybına neden olan yılanın onu nasıl ısırdığına dair detayları ise bir önceki bölümde Kleopatra'nın nasıl anlattığını anlatmıştık. kendini gönüllü olarak öldürdü.

طباريس فكان مدة ملكه اثنتين وعشرين سنة وثلاث سنين
بقيت من ملكه رفع المسيح ولما هلك هذا الملك برومية
اختلفت الروم وتحربت فاقاموا على اختلاف الكلمة والتنازع في
الملك مايتي سنة وثمانيا وتسعين سنة لا نظام لهم ولا ملك
يجمعهم ولما انقضى ما ذكرنا من هذه المدة ملّكوا عليهم
طباريس غانس بمدينة رومية فكان ملكه اربع سنين والقوم
لا يعرفون غير عبادة التماثيل والصور ثم ملك بعده قلوديس
اربع عشرة سنة وذلك برومية وهذا اوّل ملك من ملوك الروم
شرع في قتل النصارى واتباع المسيح وقيل ان في ايامه قتل
برومية بطرس واسمه بالسريانية شمعون والعرب تسميه سمعان
هو وبولس وصلبا منكّسين وما كان من خبرهما مع سيما الساحر

Le successeur d'Auguste fut Tibère, qui resta sur le trône pendant vingt-deux ans. Ce fut dans la dix-neuvième année de son règne que le Messie fut enlevé au ciel. Lorsque Tibère fut mort à Rome, les Romains s'abandonnèrent à la discorde et à la guerre civile. Cet état d'hostilité et de dissensions intestines, durant lequel il ne restait plus ni ordre quelconque, ni pouvoir central autour duquel tous les partis vinssent se grouper, se prolongea pendant deux cent quatre-vingt-dix-huit ans. Au bout de ce temps, Tibère Ganous fut proclamé roi dans la ville de Rome: son règne fut de quatre ans. De son temps, le peuple ne connaissait encore que le culte des idoles. Après Tibère vint Claude, qui resta quatorze ans sur le trône, ayant Rome pour capitale. Il est le premier des rois de Rome qui ait lancé des édits pour exterminer les chrétiens et les sectateurs du Messie. C'est, dit-on, sous son règne que fut mis à mort, dans Rome, Pierre, nommé en syriaque *Chimoûn* (ܫܡܥܘܢ), et en arabe *Simân*. Lui et Paul furent crucifiés la tête en bas.

برومية وها نحن اتا الى انطاكية واخبر الله عز وجل عنهما
في سورة يس ثم كان بعد ذلك لهما نبأ عظيم وذلك بعد
ظهور النصرانية برومية فجعلا في اخزنة من البلور فيهما على
ذلك بمدينة رومية في بعض الكنائس الى هذه الغاية على حسب
ما قدمنا فيما سلف من هذا الكتاب واكثر من عنى باخبار
العالم وسير ملوكهم وتاريخهم يذهب الى انهما قتلا برومية في
ملك الخامس من ملوك الروم وتفرق تلاميذ ايشوع الناصري
في الارض فصار ماري الى ما دنا من العراق فمات بمدينة دير قُنّى[1]
والصافية على شاطي دجلة بين بغداد وواسط وهذا البلد بلد
علي بن عيسى بن داود بن الجرّاح ومحمد بن داود بن الجرّاح
وغيرهما من الكتّاب فقبره هنالك في كنيسة الى وقتنا هذا وهو

Il a été parlé, plus haut, dans cet ouvrage, de ce qui leur arriva avec Simon le Magicien à Rome. Ils furent du nombre de ceux qui s'étaient rendus à Antioche; et Dieu a parlé d'eux dans la sourate *ia, sin* (chap. 36e). Ensuite ils acquirent une grande renommée, après l'apparition du christianisme à Rome. Leurs corps furent déposés dans des châsses de cristal où on les voit encore aujourd'hui dans une des églises de Rome; nous en avons parlé précédemment (t. I, p. 129). La plupart de ceux qui sont versés dans l'étude de l'histoire du monde, de ses actes, de ses rois et de leur chronologie, disent que Pierre et Paul furent mis à mort à Rome, sous le règne du cinquième des empereurs romains.

Les disciples de Jésus de Nazareth se dispersèrent sur toute la surface de la terre. Mâri se rendit dans la partie voisine de l'Irak, et mourut dans la ville de Deïr-Konna et Es-Sâfiyah, sur le bord du Tigre, entre Bagdad et Waçit. C'est le pays d'Ali-ben-Içа-ben-Daoud-ben-el-Djerrah, de Mohammed-ben-Daoud-ben-el-Djerrah, et d'autres savants.

Augustus'un halefi, yirmi iki yıl boyunca tahtta kalan Tiberius'du. Mesih saltanatının on dokuzuncu yılında göğe alındı. Tiberius Roma'da öldüğünde Romalılar yerini anlaşmazlığa ve iç savaşa bıraktı. Ne bir düzenin, ne de bütün partilerin etrafında toplandığı merkezi bir iktidarın kaldığı bu düşmanlık ve iç karışıklık hali, iki yüz doksan sekiz yıl boyunca devam etti. Bu sürenin sonunda Tiberius Ganus, Roma şehrinde kral ilan edildi: saltanatı dört yıl sürdü. Onun zamanında halk henüz sadece putlara tapınmayı biliyordu. Tiberius'tan sonra, başkenti Roma olan Claudius on dört yıl tahtta kaldı. Hıristiyanları ve Mesih'in takipçilerini yok etmek için ferman çıkaran Roma krallarının ilkidir. Süryanice Şimûn (osso) ve Arapça Siman olarak adlandırılan Peter'ın onun hükümdarlığı döneminde Roma'da öldürüldüğü söylenir. O ve Pavlus baş aşağı çarmıha gerildiler. Yukarıda bu çalışmada, Roma'da Büyücü Simon'un başına gelenlerden bahsedilmişti. Antakya'ya gidenler arasında onlar da vardı; ve Tanrı, günah suresinde (bölüm 36°) onlardan bahsetmişti. Daha sonra Hıristiyanlığın Roma'da ortaya çıkmasından sonra büyük bir ün kazandılar. Cesetleri, bugün hala Roma'nın kiliselerinden birinde görülebilecekleri kristal tapınaklara yerleştirildi; bundan daha önce bahsetmiştik (t. I, s. 129). Dünya tarihi, eylemleri, kralları ve kronolojisi konusunda bilgili olanların çoğu, Petrus ve Pavlus'un Roma imparatorlarının beşinci döneminde Roma'da öldürüldüğünü söylüyor. Nasıralı İsa'nın öğrencileri dünyanın her yerine dağılmıştı. Mâri, Irak'ın komşu kısmına giderek Bağdat ile Vagit arasında, Dicle kıyısındaki Deir-Konna ve Es-Safiyah şehrinde vefat etti. Ali-ben-Isa-ben-Daud-ben-el-Cerrah'ın, Muhammed-ben-Daud-ben-el-Cerrah'ın ve diğer bilim adamlarının ülkesidir.

سنة اثنتين وثلثين وثلثماية تعظمه اهل دين النصرانية
ومضى توما وكان من الاثنى عشر تلميذ الى بلاد الهند داعيا
الى شريعة المسيح فمات هناك وصار آخر الى اخر خراسان فمات
هنالك وموضع قبره مشهور تعظمه النصارى ومنهم من رأى انه
مات ببلاد دقوقا وخانيجار وكرخ حدان فى تخوم العراق
وموضعه مشهور ومات مارقش بالاسكندرية من ارض مصر وقبره
هنالك وهو احد التلاميذ الاربعة اللذين ألّفوا الانجيل
وكان لمارقش مع اهل مصر خبر طريف فى مقتله وقد اتينا
على السبب فى ذلك فى كتابنا الاوسط الذى كتابنا هذا تالٍ
له واتينا على قصته مع اهل مصر ووصيته لهم حين اراد
المسير الى ارض المغرب انه من جاءكم على صورتى فاقتلوه فانه

Le tombeau de Mâri est là, dans une église, où il est demeuré jusqu'à la présente année 332; les chrétiens l'ont en grande vénération. Thomas, qui était l'un des douze disciples, prit le chemin de l'Inde, où il appela les peuples à la loi du Messie, et où il mourut. Un autre disciple pénétra jusqu'aux parties les plus reculées du Khoraçan, et il y mourut. L'emplacement de son tombeau est connu et vénéré des chrétiens; mais d'autres disent qu'il mourut dans le pays de Dakouka, de Khanidjar et de Kerkh Houdân, sur les confins de l'Irak; le lieu de sa sépulture est connu. Marc mourut à Alexandrie, en Égypte, où est son tombeau. C'est un des quatre disciples qui ont composé l'Évangile. On raconte des particularités étranges sur ce qui se passa entre lui et les Égyptiens, au moment où il fut mis à mort. Nous avons dit à quelle occasion cela eut lieu, dans notre Histoire moyenne, à laquelle cet ouvrage fait suite; nous y avons raconté en détail comment Marc, prêt à prendre le chemin du Magreb, fit aux Égyptiens cette recommandation : « Qui-

سيرد اليكم اناس بعدى يتشبهون بى فبادروا الى قتلهم ولا
تقبلوا منهم ما يقولون ومضى فلما غاب عنهم برهة من الزمان
ولم يلحق بحيث اراد فرجع اليهم فلما فجوا بقتله قال لهم
ويحكم انا مارقش قالوا لا قد اخبرنا ابونا مارقش وعهد الينا
بقتل من يتشبّه به قال فانّى مارقش قالوا لا سبيل الى تركك
ولا بد من قتلك فقتلوه وقد كان قبل ذلك سنّل فى بدء
الامر عن البراهين المؤيدة لقوله وطلبوا منه المعجزات وقال له
بعضهم ان كنت صادقا فيما اتيتنا به فاعرج الى هذه السمآء
ونحن نراك فنزعوا عنه زربانقته [1] واتزروه بمئزر الصوف على
ان يصعد الى السمآء فتعلق به جماعة من تلاميذه وقالوا ان

conque se présentera à vous sous mes traits, tuez-le; car vous verrez venir après moi des hommes qui me ressembleront; mais hâtez-vous de les faire mourir, et n'acceptez pas ce qu'ils vous enseigneront. » Ensuite il partit. Après avoir fait une longue absence, n'ayant pu parvenir où il voulait aller, il revint chez les Égyptiens. Quand il vit qu'ils allaient le tuer, il leur dit : « Arrêtez, malheureux ! Je suis Marc. » — « Non, répondirent-ils, notre père, Marc, nous a recommandé de tuer quiconque viendrait à nous sous sa figure. » — « Mais c'est moi-même qui suis Marc. » — « Nous ne pouvons te laisser aller, et il faut absolument que nous te mettions à mort. » Et ils le tuèrent. Au commencement, ils lui avaient demandé des preuves qui vinssent à l'appui de ses paroles, et ils l'avaient sollicité de faire des miracles. Quelques-uns d'entre eux lui avaient dit : « Si ce que tu nous affirmes est vrai, monte au ciel sous nos yeux. » Alors ils le dépouillèrent de sa robe pontificale (?) (*zerbankat*), et le revêtirent d'une tunique de camelot, à la condition qu'il monterait au ciel. Mais beaucoup de ses disciples s'atta-

Mari'nin mezarı orada, bir kilisenin içindedir ve günümüze kadar 332 yılına kadar orada kalmıştır; Hıristiyanlar ona büyük bir hürmetle davranırlar. On iki öğrenciden biri olan Tomas Hindistan'a doğru yola çıktı; burada insanları Mesih'in kanununa çağırdı ve orada öldü. Başka bir mürid Khoraçan'ın en ücra köşelerine kadar girdi ve orada öldü. Mezarının yeri Hıristiyanlar tarafından biliniyor ve saygı duyuluyor; ama bazıları onun Irak sınırındaki Dakuka, Khanicar ve Kerkh Hudân ülkesinde öldüğünü söylüyor; gömüldüğü yer biliniyor. Markos, mezarının bulunduğu Mısır'ın İskenderiye kentinde öldü. İncil'i yazan dört havariden biridir. Onun idam edildiği sırada Mısırlılar ile arasında yaşananlar hakkında tuhaf ayrıntılar anlatılıyor. Bu çalışmanın takip ettiği Orta Çağ Tarihimizde bunun hangi vesileyle gerçekleştiğini söylemiştik; Mağrip yoluna çıkmaya hazırlanan Markos'un Mısırlılara şu tavsiyede bulunduğunu ayrıntılı olarak anlattık: “Kim benim kılığımda size gelirse onu öldürün; Çünkü benim gibi olacak adamların ardımdan geldiğini göreceksiniz; fakat onları hemen öldürün ve size öğrettiklerini kabul etmeyin. Sonra gitti. Uzun bir aradan sonra gitmek istediği yere ulaşamayınca Mısırlıların yanına döndü. Kendisini öldüreceklerini anlayınca onlara şöyle dedi: "Durun, talihsiz! Ben Marc'ım." - "Hayır" diye yanıtladılar, "babamız Marc, bize onun kılığında gelen herkesi öldürmemizi tavsiye etti." - "Ama ben Marc'ım." - "Gitmene izin veremeyiz ve seni kesinlikle idam etmeliyiz." Ve onu öldürdüler. Başlangıçta ondan sözlerini destekleyecek deliller istediler ve ondan mucizeler göstermesini istediler. İçlerinden bazıları ona: "Eğer bize söylediğin doğruysa, gözümüzün önünde cennete çık" dediler. Daha sonra onu papalık (?) cübbesinden (zerbankat) çıkardılar ve cennete yükselmesi şartıyla ona bir camelot tunik giydirdiler.

مضيت فمن لنا بعد اذ كنت الاب وكان امره بعد ذلك على
ما قدمنا وتلاميذ المسيح اثنان وسبعون تلميذا واثنى عشر
من غير الاثنين والسبعين فاما الذين نقلوا الانجيل وهم لوقا
ومارقش ويوحنا ومتا منهم من الاثنين والسبعين لوقا ومتا
وقد يعدّ متا ايضا فى الاثنى عشر ولا ادرى ما معناهم فى ذلك
والاثنان الذان من الاثنى عشر يوحنا بن زبدى ومارقش
صاحب الاسكندرية والثالث الذى ورد الى انطاكية وقد
تقدمه بطرس وتوما وهو بولس وهو الثالث المذكور فى القرآن
بقوله تعالى فعززنا بثالث وليس فى سائر رهبان النصرانية من
يأكل اللحم غير رهبان مصر لان مارقش اباح لهم ذلك ثم
ملك الروم تيزون واستقام مكله ورغب فى عبادة التماثيل

chaient à lui en disant : « Si tu t'en vas, que nous restera-
« t-il après toi, car tu es notre père? » Puis il arriva ce que
nous avons raconté plus haut.

Les disciples du Messie sont au nombre de soixante-douze, en dehors desquels il en faut compter encore douze. Ceux qui ont transmis l'Évangile sont : Luc, Marc, Jean et Matthieu. Luc et Matthieu sont rangés parmi les soixante-douze; le dernier est même classé parmi les douze, mais je n'en comprends pas le motif. Les deux qui faisaient partie des douze sont : Jean, fils de Zébédée, et Marc, patriarche d'Alexandrie. Le troisième, qui arriva à Antioche, où il avait été précédé par Pierre et Thomas, est Paul. C'est lui dont il est question dans le Koran sous le titre de *troisième*, lorsque Dieu dit : « Nous leur donnâmes l'appui d'un troisième (XXXVI, 13). » De tous les moines chrétiens, ceux d'Égypte sont les seuls qui mangent de la viande, parce que Marc le leur a permis.

Après Claude, Tizoun (Néron) monta sur le trône et sut

والاصنام ويقال انه قتل فى مكله بطرس وبولس برومية على
حسب ما قدمنا ونمى دين النصرانية فى الروم وكثرت فيهم
الدعاة اليه فقتل هذا الملك منهم خلائق وكان مكله اربع
عشرة سنة واشهرا ثم ملك بعده قطس واسفيانوس مشتركين
فى الملك ثلث عشرة سنة وذلك بمدينة رومية ولسنة من ملك
هذين سارا الى الشام فكانت لهما مع بنى اسرائيل حروب
عظيمة قتل فيها من بنى اسرائيل ثلاث مائة الف وخرّبا بيت
المقدس وحرثاه بالبقر وازالا رسمه ومحوا اثره وكانت عبادتهما
الاصنام ووجدت فى بعض كتاب التواريخ ان الله تعالى عاقب
الروم من ذلك اليوم الذى خرب فيه بيت المقدس ان يُسبى

s'y affermir. Adonné au culte des idoles et des images, on dit que ce fut lui qui fit périr à Rome Pierre et Paul, dans les circonstances que nous avons racontées plus haut. Cependant la religion chrétienne ne cessait de faire des progrès dans le pays de Roum, et le nombre de ses prosélytes augmentait chaque jour parmi le peuple. L'empereur en fit périr un nombre considérable. Ce prince, après un règne de quatorze ans et quelques mois, fut remplacé par Titus et Vespasien, qui se partagèrent l'autorité à Rome pendant treize ans. Au bout d'une année de règne, ils marchèrent contre la Syrie, où ils firent une guerre terrible aux enfants d'Israël, et leur tuèrent trois cent mille hommes. Ils détruisirent Jérusalem, en labourèrent le sol avec des bœufs, en firent disparaître les vestiges et en effacèrent les traces. Quant à ces princes, ils étaient adonnés au culte des idoles. J'ai lu, dans une chronique, qu'à partir du jour où Jérusalem fut détruite, la colère de Dieu se fit sentir aux peuples de Roum : en effet, il ne se passait pas de jour que quelqu'un d'entre eux ne tombât entre les mains des peuples

Fakat öğrencilerinden çoğu ona sarılıp şöyle dediler: "Eğer gidersen, senden sonra bize ne kalacak, çünkü sen bizim babamızsın?" Daha sonra yukarıda anlattığımız olay gerçekleşti. Mesih'in havarilerinin sayısı yetmiş ikidir; onların dışında hâlâ on iki kişi vardır. İncil'i nakledenler şunlardır: Luka, Markos, Yuhanna ve Matta. Luka ve Matta yetmiş iki arasında yer alıyor; sonuncusu on iki arasında bile sınıflandırılıyor ama nedenini anlamıyorum. On ikilerin bir parçası olan ikisi şunlardır: Zebedi oğlu Yahya ve İskenderiye patriği Markos. Petrus ve Tomas'ın kendisinden önce geldiği Antakya'ya gelen üçüncü kişi ise Pavlus'tur. Kuran'da üçüncü başlığı altında bahsedilen kişi, Allah şöyle buyurur: “Biz onlara üçüncünün desteğini verdik (XXXVI, 13). Tüm Hıristiyan rahipler arasında et yiyenler yalnızca Mısırlı rahiplerdir çünkü Markos onların bunu yapmasına izin vermiştir. Claudius'un ardından Tizun (Nero) tahta çıktı ve orada kendisini güçlendirmeyi başardı. Putlara ve heykellere tapınma kabul edilen kişinin, yukarıda anlattığımız koşullar altında Petrus ve Pavlus'un Roma'da yok olmasına neden olan kişinin kendisi olduğu söylenir. Ancak Rum ülkesinde Hristiyan dini ilerlemeye devam etti ve halk arasında Hıristiyanlığı benimseyenlerin sayısı her geçen gün arttı. İmparator bunların önemli bir kısmını öldürdü. Bu prens, on dört yıl birkaç aylık saltanatının ardından yerini, Roma'da on üç yıl boyunca otoriteyi paylaşan Titus ve Vespasianus'a bıraktı. Bir yıllık saltanat sonunda Suriye üzerine yürüyüp İsrailoğullarına karşı korkunç bir savaş yaptılar ve üç yüz bin kişiyi öldürdüler. Kudüs'ü yerle bir ettiler, toprağı öküzlerle sürdüler, kalıntılarını kaldırdılar ve izlerini sildiler. Bu şehzadelere gelince, onlar putlara tapınmaya verilmişlerdi. Bir tarihçede, Kudüs'ün yıkıldığı günden itibaren Rum halkının Tanrı'nın gazabına uğradığını okumuştum; aslında hiçbirinin barbar halkların eline

düşmediği bir gün bile geçmemişti. Roma İmparatorluğu'nu kuşatan ve az çok sayıda mahkum esaret altına alındı.

منهم كل يوم سبى يفعل ذلك من اطان ببلادهم من الامم فلا
يأتى يوم من ايام العالم الا والسبى واقع بهم قل ذلك او كثر
ثم ملك الروم بعدها دوبطياس خمس عشرة سنة عابدا
للتماثيل ومعظما لها ولتسع سنين من ملكه نفى يوحنا التلميذ
احد الاربعة من اصحاب الانجيل الى بعض جزائر البحر ثم
ردة بعد ذلك ثم ملك بعده بيرنوس سنة ثم ملك بعده
طريانوس تسع عشرة سنة يعبد الاصنام ولتسع سنين خلت
من ملكه مات يوحنا التلميذ ثم ملك بعده ادريانس احدى
عشرة سنة يعبد التماثيل واخرب سائر ما بقى بالشام لبنى
اسرائل ثم ملك بعده ابطوليس برومية ثلثا وعشرين سنة
وبنا بيت المقدس وسمّاه ايليا وهو اوّل من سماه بهذا الاسم

barbares qui entouraient l'empire romain, et que des prisonniers plus ou moins nombreux ne fussent traînés en captivité.

Ensuite Doubtios (Domitien) monta sur le trône, qu'il occupa pendant quinze ans. Il pratiqua également le culte des idoles, pour lesquelles il professait une grande vénération. La neuvième année de son règne, il bannit dans une île Jean le disciple, l'un des quatre rédacteurs de l'Évangile; puis il le rappela. Ce prince eut pour successeur Birnous (Nerva?), qui régna un an; puis Trayânous (Trajan), qui gouverna l'empire pendant dix-neuf ans. C'était un adorateur des idoles. La neuvième année de son règne, mourut Jean le disciple. La couronne passa ensuite à Adrien, qui la porta onze ans. Voué au culte des idoles, il fit détruire tout ce qui restait aux enfants d'Israël en Syrie. Il fut remplacé par Abtoulis (Antonin), qui siégea à Rome pendant vingt-trois ans. Il rebâtit Jérusalem, et lui donna le nom d'Ilia, qu'elle n'avait jamais porté avant lui. Il eut pour suc-

ايليا ثم ملك بعده مرلس تسع عشرة سنة يعبد الاصنام ثم
ملك بعده فرمودش يعبد الاوثان ثلاث عشرة سنة ثم ملك
بعده سويرس ثماني عشرة سنة ثم ملك بعده ولد له يقال
له ابطونيس يعبد التماثيل سبع سنين ثم ملك بعده
ابطونيس الثانى اربع سنين يعبد التماثيل وفى اخر ملك هذا
الملك مات جالينوس الطبيب ثم ملك بعده الاسكندر مامياس
وتفسير مامياس العاجز[1] وكان يعبد التماثيل فكان ملكه ثلاث
عشرة سنة ثم ملك بعده مقسمس يعبد التماثيل وكان
ملكه ثلاث سنين ثم ملك بعده غردانس يعبد الاوثان
ست سنين ثم ملك بعده دقيوس يعبد الاوثان ستين
سنة وامعن فى قتل النصرانية وطلبهم ومن هذا الملك هرب

cesseur Marlos (Marcus Aurelius César), adorateur des idoles, qui régna dix-neuf ans, puis Fermoudech (Commode), aussi adorateur des idoles, qui régna treize ans. Ensuite vinrent Sévère, pendant dix-huit ans; puis un de ses fils, Abtounis (Antonin Caracalla), adorateur des idoles, pendant sept ans; puis Abtounis II (Antonin Héliogabale), adorateur des idoles, pendant quatre ans. Ce fut à la fin de son règne que mourut Djalinous (Galien) le médecin. Ensuite la couronne appartint à Alexandre Mâmmiâs, c'est-à-dire le faible, qui était adonné au culte des idoles. Après un règne de treize ans, il fut remplacé par Maximus, adorateur des idoles, qui gouverna l'empire pendant trois ans, puis le transmit à Gardanus (Gordien), adorateur des idoles, qui régna six ans. Il eut pour successeur Decius, adorateur des idoles, qui resta sur le trône pendant soixante ans. Ce prince s'appliqua avec ardeur à exterminer les chrétiens et à les faire rechercher dans tout l'empire. C'est lui que fuyaient les Compagnons de la caverne.

Daha sonra Dubtios (Domitian) on beş yıl boyunca elinde tuttuğu tahta çıktı. Ayrıca büyük saygı duyduğu putlara tapınmayı da uyguladı. Saltanatının dokuzuncu yılında İncil'in dört editöründen biri olan Mürit Yuhanna'yı bir adaya sürgüne gönderdi; sonra onu geri aradı. Bu prensin yerine Birnus (Nerva?) geçti ve bir yıl hüküm sürdü; sonra Trayânus (Trajan); imparatorluğu on dokuz yıl boyunca yöneten kişi. O, putlara tapan biriydi. Saltanatının dokuzuncu yılında öğrenci Yahya öldü. Taç daha sonra onu on bir yıl boyunca takan Adrien'e geçti. Kendini putlara tapmaya adamış, İsrailoğullarına Suriye'de kalan her şeyi yok etmişti. Yerine yirmi üç yıl boyunca Roma'da oturan Abtulis (Antoninus) getirildi. Kudüs'ü yeniden inşa etti ve ona, kendisinden önce hiç taşımadığı İlya adını verdi. Onun halefi, on dokuz yıl boyunca hüküm süren putlara tapan Marlos (Marcus Aurelius Caesar) ve ardından on üç yıl boyunca hüküm süren yine putlara tapan Fermudeş (Commodus) idi. Sonra on sekiz yıl boyunca Severus geldi; daha sonra yedi yıl boyunca putlara tapan oğullarından Abtunis (Antonin Caracalla); ardından dört yıl boyunca putlara tapan II. Abtunis (Antonin Heliogabalus). Doktor Calinus (Galen) hükümdarlığının sonunda öldü. O zaman taç, putlara tapınmaya verilen İskender Mâmmiâs'a, yani zayıf olana aitti. On üç yıllık bir saltanattan sonra onun yerine, imparatorluğu üç yıl boyunca yöneten, putlara tapan Maximus geçti ve daha sonra imparatorluğu, altı yıl hüküm süren, putlara tapan Gardanus'a (Gordianus) devretti. Onun halefi, altmış yıl boyunca tahtta kalan, putlara tapan Decius'du. Bu prens,

Hıristiyanları yok etmek ve imparatorluğun her yerinde aranmasını sağlamak için canla başla çalıştı. Kehanet ashabının kaçtığı kişi oydu.

اصحاب الكهف وقد اختلف الناس فى اصحاب الكهف والرقيم
فمنهم من رأى ان اصحاب الكهف هم اصحاب الرقيم وزعموا ان
الرقيم هو ما رقم من اسمآء اصحاب الكهف فى لوح من حجر على
باب تلك المغارة ومنهم من رأى ان اصحاب الكهف غير اصحاب
الرقيم وقد ذكرنا كلى الوصفين بارض الروم وقد حكى احمد
ابن الطيب بن مروان السرخسى تلميذ يعقوب بن اسحق
الكندى عن محمد بن موسى المنجم حين انفذه الواثق بالله
من سُرّ من رأى الى بلاد الروم حتى اشرف على اصحاب الرقيم
وهو الموضع المعروف بمن بلاد الروم بحارى وقد ذكرنا فى الكتاب
الاوسط قصة اصحاب الكهف وموضعهم فى بلاد الروم وكيفية

On n'est pas d'accord sur les Compagnons de la caverne et du *rakîm* (Koran, sur. XVIII, v. 8). Les uns pensent que les Compagnons de la caverne sont les mêmes que les Compagnons du *rakîm*. Ils prétendent que le *rakîm* était l'inscription renfermant les noms des Compagnons de la caverne, qui était gravée sur une table de pierre placée au-dessus de la porte de cette caverne. Suivant d'autres, il ne faut pas confondre les Compagnons de la caverne et les Compagnons du *rakîm*. Quant à la définition qu'ils donnent des uns et des autres, nous l'avons consignée dans la description du pays de Roum. Ahmed, fils de Taïb, fils de Merwan-es-Sarakhsi, disciple de Yâcoub, fils d'Ishak-el-Kendi, a raconté, d'après Mohammed ben-Mouça l'astronome, comment ce savant, envoyé par el-Wâtik-billah, partit de Samarra pour le pays de Roum, et marcha jusqu'à ce qu'il fût proche de l'emplacement des Compagnons du *rakîm*. C'est l'endroit connu dans le pays de Roum sous le nom de *Haremi*. Dans notre Histoire moyenne, nous avons raconté l'histoire des Compagnons de la caverne, dont nous avons déterminé

احوالهم الى هذه الغاية وخبر اصحاب الرقيم وما حكا محمد
ابن موسى المنجم من خبرهم وما لحقه من الموكل بهم حين
اراد قتله بالسم وقتل من كان معه من المسلمين واخبرنا عن
خبر السدّ الذى بناه ذو القرنين مانعا لياجوج وماجوج قال
المسعودى ووُجدت فى كتاب صورة الارض وما عليها من الابنية
العظيمة والهياكل المشيّدة قد صور مقدار عرض السدّ فيما
بين الجبلين دون الطول والذهاب فى الصعدا تسع درج ونصف
من درج الفلك فمقدار ذلك من الجبل الى الجبل خمسون وماية
فرسخ وهذا عند جماعة من اهل النظر والبحث مستحيل كونه
وقد انكر محمد بن كثير الفرغانى المنجم ذلك وتكلم عليه

l'emplacement dans le pays de Roum, et rapporté tout ce qui les concerne jusqu'à nos jours; nous avons aussi parlé des Compagnons du *rakîm*, en reproduisant le récit de Mohammed, fils de Mouça l'astronome, où il fait connaître la tentative d'empoisonnement faite contre lui par leur gardien, et le meurtre de tous les musulmans qui l'avaient accompagné. Enfin nous y avons donné des renseignements sur la muraille bâtie par Dou'l-Karneïn pour empêcher le passage de Gog et Magog.

Dans le livre intitulé *Description de la terre, de ses grands édifices, de ses palais élevés*, j'ai trouvé des planches représentant la largeur de la muraille entre les deux montagnes, indépendamment de sa longueur et de sa hauteur, qui, en degrés célestes, était de neuf degrés et demi : or, cette largeur, d'une montagne à l'autre, était de cent cinquante parasanges. Beaucoup d'observateurs judicieux regardent cela comme un conte absurde : tel est, par exemple, Mohammed, fils de Ketir el-Fergâni, l'astronome, qui a contesté cette assertion, l'a discutée contradictoirement, et s'est ef-

Ashab-ı Kehf ve rakîm konusunda anlaşamıyoruz (Kuran, sur. XVIII, c. 8). Bazıları, mağara ashabının, rakîm ashabıyla aynı olduğunu sanıyor. Rakımın, bu mağaranın kapısının üzerine yerleştirilen taş bir masanın üzerine kazınmış, mağaradaki sahabelerin adlarını içeren yazı olduğunu iddia ediyorlar. Bazılarına göre ise mağara ashabı ile rakîm ashabını karıştırmamak gerekir. Her biri için verdikleri tanıma gelince, onu Rum ülkesi tanımına kaydettik. İshak-el-Kendi oğlu Yakub'un müridi Merwan-es-Sarakhsi oğlu Tayb oğlu Ahmed, astronom Muhammed ben-Musa'ya göre el-Wâtik-billah tarafından gönderilen bu alimin nasıl oradan ayrıldığını anlattı. Samarra'dan Rum ülkesine doğru yola çıktı ve sahabelerin bulunduğu yere yakın olana kadar yürüdü. rakım. Burası Rum ülkesinde Haremi adıyla bilinen yerdir. Orta Tarihimizde, Rum ülkesinde yerini tespit ettiğimiz mağaranın Ashabına hikâyesini anlatmış ve onları ilgilendiren her şeyi günümüze kadar aktarmıştık; Ayrıca, astronom Musa'nın oğlu Muhammed'in, velileri tarafından kendisine yönelik yapılan zehirleme girişimini ve ona eşlik eden tüm Müslümanların öldürüldüğünü aktaran hikayesini yeniden aktararak Rakîm Sahabeleri'nden de bahsettik. Son olarak Du'l-Karneyn'in Yecüc ve Mecüc'ün geçişini engellemek için yaptırdığı duvar hakkında bilgi verdik. Yeryüzünün, Büyük Binalarının, Yüce Saraylarının Tarifi adlı kitapta, iki dağ arasındaki duvarın uzunluğu ve yüksekliğinden bağımsız olarak genişliğini temsil eden panolar buldum ki bu da göksel derece olarak dokuz ve yarım derece: Şimdi bir dağdan diğerine kadar olan bu genişlik yüz elli fersang kadardı. Pek çok sağduyulu gözlemci bunu saçma bir hikaye olarak görüyor:

Örneğin, bu iddiaya karşı çıkan, onu çelişkili bir şekilde tartışan ve yanlışlığını göstermeye çalışan astronom Ketir el-Fergâni'nin oğlu Muhammed böyledir.

وبرهن عليه فسادا وافرد احمد بن الطيب الذى قتله المعتضد
بالله لما ذكرنا من اصحاب الكهف والرقيم رسائل قد اتينا على
جميع ما قيل فى ذلك فى الكتاب الاوسط ثم ملك جالنوس
ثلث سنين ثم ملك بعده يدنوس نحوا من عشرين سنة وقيل
خمس عشرة سنة ثم ملك بعده ولد له يقال له فارس نحوا
من سنتين ثم ملك بعده قليطانس عشر سنين ثم ملك بعده
قسطنطين قال المسعودى والذى وجدت فى الاكثر من كتب
التواريخ مما اتفقوا عليه انّ عدّة ملوك الروم الذين ملكوا
بمدينة رومية وهم الذين قدمنا ذكرهم فى هذا الباب تسعة
واربعون ملكا وجميع عدد سنى ملكهم من اوّل ملك ملكهم على
حسب ما ذكرنا من الخلاف فى صدر هذا الباب الى قسطنطين

forcé d'en démontrer la fausseté. Ahmed, fils de Taïb, celui-là même qui fut mis à mort par Motaded-billah, a publié, sur les Compagnons de la caverne et du *rakîm*, des traités spéciaux, et nous-même nous avons rapporté, dans notre Histoire moyenne, tout ce qui a été dit à ce sujet.

Après Decius, Djalinous (Gallus) régna trois ans, et laissa le trône à Iednous (?), qui y resta environ vingt ans, ou, suivant d'autres, quinze seulement. Il laissa le trône à un fils nommé Fâres (Carus), qui l'occupa à peu près deux ans. Il eut pour successeur Klitanos (Dioclétien), pendant dix ans, et après celui-ci, Constantin.

La plus grande partie des chroniques que j'ai consultées s'accordent sur ce point, que le nombre des rois de Roum qui ont régné dans la ville de Rome, et que je viens de nommer dans ce chapitre, est de quarante-neuf princes : d'où il suit que l'espace qui s'écoula depuis le règne du premier de ces princes, au sujet duquel il y a des divergences d'opinions que nous avons constatées au début de ce même cha-

هذا وهو ابن هلانى اربعماية سنة وسبع وثلثون سنة وسبعة
اشهر وستة ايام ونسخ كتاب التواريخ فى المعنى مختلفة غير
متّفقة فى اسمآء ملوكهم ومدّة ممالكهم واكثرها بالرومية
فحكينا من ذلك ما تأتى لنا وصفه ولهاؤلآء الملوك اخبار وسير
هى موجودة فى كتب النصارى الملكية قد اتينا على مبسوطها
والغرض منها فى كتابنا اخبار الزمان وما شيدوا من البنيان
وما كان لهم فى هذا العالم من الاسفار والله الدائم الذى
لا يزول ملكه

pitre, jusqu'à Constantin, le fils d'Hélène, est de quatre cent trente-sept ans, sept mois et six jours. Les différentes copies des chroniques, dont la plupart sont en langue roumi, présentent des différences essentielles sur les noms des rois et sur la durée de leur règne. Nous avons donné sur ce sujet tout ce qui nous a paru devoir être consigné ici. Quant à l'histoire détaillée de ces rois, à leurs actes, aux monuments qu'ils ont élevés, aux expéditions qu'ils ont faites sur la terre, tout cela est raconté dans les chroniques des chrétiens melkites; d'ailleurs nous en avons parlé au long et d'une manière spéciale dans nos Annales historiques. Dieu est éternel et son règne n'aura pas de fin.

Motaded-billah tarafından idam edilen Taib oğlu Ahmed, mağara ashabı ve rakim hakkında özel risaleler yayınladı ve biz de Orta Tarihimizde söylenen her şeyi aktardık. bu konuda. Decius'tan sonra Calinus (Gallus) üç yıl hüküm sürdü ve tahtı Lednus'a (?) bıraktı; Lednus (?) orada yaklaşık yirmi yıl, bazılarına göre ise sadece on beş yıl kaldı. Tahtı Fâres (Carus) adında bir oğluna bıraktı ve tahtı yaklaşık iki yıl işgal etti. Halefi on yıl boyunca Klitanos (Diocletianus) ve ondan sonra da Konstantin olmuştur. Başvurduğum kroniklerin çoğu, Roma şehrinde hüküm süren ve bu bölümde az önce isimlerini verdiğim Rum krallarının sayısının kırk dokuz prens olduğu konusunda hemfikirdir: bundan şu sonuç çıkıyor, hakkında aynı bölümün başında belirttiğimiz görüş ayrılıklarının bulunduğu bu prenslerden ilkinin hükümdarlığından, Helen'in oğlu Konstantin, dört yüz otuz yedi yıl, yedi ay ve altı gündür. Çoğu Rumi dilinde olan kroniklerin farklı nüshaları, kralların isimleri ve saltanat süreleri açısından önemli farklılıklar göstermektedir. Bu konu hakkında bize burada kayıtlı gibi görünen her şeyi verdik. Bu kralların ayrıntılı tarihi, eylemleri, diktikleri anıtlar, yeryüzüne yaptıkları seferlere gelince, bunların hepsi Melkite Hıristiyanlarının kroniklerinde anlatılmaktadır; üstelik bunu Tarihsel Yıllıklarımızda uzun uzun ve özel bir şekilde anlattık. Tanrı sonsuzdur ve saltanatının sonu olmayacaktır.

الباب التاسع والعشرون.

ذكر ملوك الروم المتنصّرة وهم ملوك القسطنطينية وملخ من اخبارهم

ملك قسطنطين بعد ان هلك قليطانس برومية وهو يعبد الاوثان وكان اوّل ملك انتقل من ملوك الروم عن رومية الى بوزنطيا وهي القسطنطينية فبناها وسماها باسمه الى وقتنا هذا وقد كان له في بنآئها خبر طريف مع بعض ملوك برجان لخون دخله من بعض ملوك آل ساسان وكان خروجه من رومية ودخوله في دين النصرانية لسنة خلت من ملكه ولسبع سنين خلت من ملكه خرجت امه هلانى الى ارض الشام فبنت

الكنائس وصارت الى بيت المقدس وطلبت الخشبة التى صلب عليها المسيح عندهم فلما صارت اليها حلتها بالذهب والفضة واتخذت لوجودها عيدا وهو عيد الصليب وهو لاربع عشرة تخلوا من ايلول وفيه تفتح الترع والخلجان ببلاد مصر على حسب ما نورده عند ذكرنا لاخبار مصر من هذا الكتاب وهي التى بنت كنيسة حمص على اربعة اركان وذلك من عجائب بنيان العالم واستخرجت الكنوز والدفائن من مصر والشام وصرفت ذلك الى بنآء الكنائس وتشييد دين النصرانية فكل كنيسة بالشام ومصر وبلاد الروم فانها بنتها هذه الملكة هلانى ام قسطنطين وقد جُعِل اسمها مع الصليب في كل كنيسة لها وليس للروم في احرفهم هآء واحرف هلانى خمسة احرف فالاوّل

CHAPITRE XXIX.

ROIS CHRÉTIENS DE ROUM, C'EST-À-DIRE ROIS DE CONSTANTINOPLE; RÉSUMÉ DE LEUR HISTOIRE.

Après la mort de Klitanos (Dioclétien), Rome eut pour souverain Constantin, qui adorait les idoles. Constantin est le premier des rois romains qui transporta sa résidence de Rome à Byzance, c'est-à-dire à Constantinople; il bâtit cette ville et lui donna son propre nom qu'elle a conservé jusqu'à ce jour. Tandis qu'il fondait Constantinople, redoutant l'attaque d'un roi perse de la race de Sassân, il eut avec certains chefs des Bordjâns des rapports dont le récit serait curieux. Il était sur le trône depuis un an, lorsqu'il abandonna la ville de Rome et embrassa le christianisme. La septième année de son règne, Hélène, sa mère, visita la Syrie, y fonda plusieurs églises, puis se rendit à Jérusalem, et chercha la croix de bois sur laquelle, selon la croyance des chrétiens, le Messie avait été attaché. Lorsqu'elle l'eut trouvée, elle la couvrit d'ornements d'or et d'argent, et consacra l'anniversaire de cette découverte par une fête nommée *Yd-es-salib* (fête de la Croix), qui tombe le 14 septembre. C'est ce jour-là qu'a lieu en Égypte l'ouverture des écluses et des canaux, ainsi que nous le dirons plus loin dans le chapitre relatif à la description de l'Égypte. (Voy. ch. XXXI.) La même reine bâtit à Homs (Émèse) l'église sur quatre piliers qui est une des merveilles du monde; elle épuisa les richesses et les trésors de la Syrie et de l'Égypte pour fonder des églises, et fortifier la religion chrétienne. Aussi toutes les églises de Syrie, d'Égypte et du pays de Roum doivent leur origine à cette reine Hélène, mère de Constantin, et l'on trouve son nom tracé sur la croix dans chaque église bâtie par elle. La lettre *ha* n'existe pas dans l'alphabet grec, et le mot *Hélène* est composé de cinq lettres. La première répond à notre *imalch*, et sa valeur numérique est cinq; la

BÖLÜM XXIX.

RUM'UN HIRİSTİYAN KRALLARI, YANİ İSTANBUL KRALLARI; TARİHLERİNİN ÖZETİ.

Klitanos'un (Diocletianus) ölümünden sonra Roma'nın hükümdarı putlara tapan Konstantin olmuştur. Konstantin, ikametgahını Roma'dan Bizans'a, yani Konstantinopolis'e nakleden Roma krallarının ilkidir; bu şehri inşa etti ve bugüne kadar koruduğu kendi adını verdi. Konstantinopolis'i kurarken, Sassân ırkından bir Pers kralının saldırısından korkarak, Borcanlıların bazı reisleriyle ilişkileri vardı; bunların anlatması merak uyandırıcıydı. Roma şehrini terk edip Hıristiyanlığı kabul ettiğinde bir yıldır tahttaydı. Annesi Helena, saltanatının yedinci yılında Suriye'yi ziyaret etmiş, orada birkaç kilise kurmuş, ardından Kudüs'e giderek, Hıristiyan inancına göre üzerine Mesih'in iliştirildiği tahta haçı aramıştı. Onu bulduğunda onu altın ve gümüş süslerle kapladı ve bu keşfin yıldönümünü 14 Eylül'e denk gelen Yd-es-salib (Haç bayramı) adı verilen bir ziyafetle adadı. Mısır'ın tanımıyla ilgili bölümde daha sonra söyleyeceğimiz gibi, Mısır'da kilitlerin ve kanalların açılışı bu günde gerçekleşiyor. (Bkz. Bölüm XXXI.) Aynı kraliçe, Humus'ta (Emesa) dünya harikalarından biri olan dört sütun üzerine kiliseyi inşa etti; kiliseler kurmak ve Hıristiyan dinini güçlendirmek için Suriye ve Mısır'ın zenginliklerini ve hazinelerini tüketti. Ayrıca Suriye, Mısır ve Rum ülkesinin tüm kiliseleri kökenlerini Konstantin'in annesi Kraliçe Helena'ya borçludur ve onun yaptırdığı her kilisede onun adının çarmıhta kazındığını görüyoruz. Yunan alfabesinde ha harfi yoktur ve Helen kelimesi beş harften oluşur.

امالة وهى بحساب الجمل خمسة والثانى لام وهو ثلثون والثالث
امالة ايضا وهى خمسة ايضا والرابع النون وهو خمسون والخامس
يآء وهى فى حساب الجمل عشرة فذلك مايه اختصارًا على ما
ذكرنا وهذه صورة الحروف الذى هو ماية بالرومية [1] ولسبع
عشرة سنة خلت من ملك قسطنطين بن هلانى اجتمع ثلثماية
وثمانية عشر اسقفا بمدينة نقية بارض الروم فاقاموا دين
النصرانية وهذا الاجتماع اوّل الاجتماعات الستة التى يذكرها
الروم فى صلواتهم ويسمونها القوانين ومعنى هذه الاجتماعات
الستة بالرومية السنودسات واحدها سنودس فاوّلهم بنقية
على ما ذكرنا من العدد وكان الاجتماع فيه على اريوس وهذا
اتفاق فيه من سائر اهل دين النصرانية من الملكية والمشارقة

وهم العباد الذين تسميهم الملكية وعامة الناس النسطورية
واتفاق من اليعاقبة على هذا السنودس ايضا والسنودس الثانى
بالقسطنطينية على مقدونس وعدة المجتمعين فيه من الاساقفة
ماية وخمسون رجلا والسنودس الثالث بافسيس وعددهم مايتا
رجل والسنودس الرابع بخلقودية وعددهم ستماية وستون
رجلا والسنودس الخامس بقسطنطينية وعددهم ماية وستون
رجلا والسنودس السادس كان فى مملكة المدائن وعددهم مايتان
وتسعة وثمانون رجلا وسنذكر بعد هذا الموضع فى ترتيب
ملوك الروم هذه السنودسات وغلبة دين النصرانية وزوال
عبادة التماثيل والصور وكان السبب فى دخول قسطنطين بن
هلانى فى دين النصرانية والرغبة فيها ان قسطنطين خرج فى

seconde lettre est un *lam* (*l*) et vaut trente; la troisième, étant une autre *imaleh*, vaut cinq; la quatrième, qui est un *noun* (*n*), vaut cinquante; et la cinquième, qui est un *ya* (*i* ou *y*), vaut dix, ce qui fait en tout cent. Nous résumons ici ce que nous avons développé ailleurs; voici la forme des lettres qui, dans l'alphabet grec, représentent le nombre cent..... L'an dix-sept du règne de Constantin, fils d'Hélène, fut signalé par une assemblée de trois cent dix-huit évêques qui se réunirent à Nicée (*Nikyah*), dans le pays de Roum, pour y statuer sur les doctrines chrétiennes. C'est la première des six grandes assemblées dont les Grecs font mention dans leurs prières et qu'ils nomment *canons;* le mot qui, en grec, désigne ces assemblées est *sunodosat*, au singulier *sunodos*. La première, celle de Nicée, formée du nombre d'évêques que nous venons d'indiquer, fut dirigée contre Arien (*Arious*); elle est acceptée par tous les chrétiens, tant par les Melkites que par les chrétiens d'Orient, c'est-à-dire

les Abadites, que les Melkites et le peuple nomment Nestoriens; les Jacobites admettent également ce premier synode. Le second synode, où fut condamné Macedonius, eut lieu à Constantinople, et cent cinquante évêques y assistèrent. Le troisième, composé de deux cents personnes, fut tenu à Éphèse; le quatrième, composé de six cent soixante personnes, à Chalcédoine (*Khalkoudyah*). Le cinquième synode, au nombre de cent soixante assistants, eut lieu à Constantinople, et le sixième, au nombre de deux cent quatre-vingt-neuf assistants, dans la province de Médaïn. Plus loin, en donnant la succession des rois grecs, nous reviendrons sur ces synodes, et nous signalerons les causes qui assurèrent le triomphe du christianisme sur le culte des idoles et des images.

Voici dans quelles circonstances Constantin se détermina à adopter la foi chrétienne. Il faisait la guerre aux Bordjâns ou à d'autres peuples, et la fortune des armes, indé-

Birincisi bizim imalehimize cevap verir ve sayısal değeri beştir; ikinci harf ise lam (l) olup otuz değerindedir; üçüncüsü başka bir imalateh olduğundan beş değerindedir; bir isim (n) olan dördüncüsü elli değerindedir; ve ya (i veya y) olan beşincisi on değerindedir, bu da toplamda yüz eder. Başka bir yerde geliştirdiğimiz şeyleri burada özetliyoruz; İşte Yunan alfabesinde sayıyı temsil eden harflerin şekli Helen oğlu Konstantin'in saltanatının on yedinci yılı, 1933 yılında İznik'te (Nikyah) toplanan üç yüz on sekiz piskoposun oluşturduğu bir kurul tarafından duyuruldu. Rum ülkesi Hıristiyan doktrinlerine göre yönetilecek. Yunanlıların dualarında bahsettiği ve kanon adını verdikleri altı büyük toplantının ilkidir; Yunanca'da bu toplantıları ifade eden kelime sunodos'un tekil hali olan sunodosat'tır. Az önce belirttiğimiz sayıdaki piskoposlardan oluşan İznik'teki ilki Arian'a (Aious) yönelikti; hem Melkitler hem de Doğu Hıristiyanları, yani Melkitlerin ve halkın Nasturi dediği Abadiler tarafından tüm Hıristiyanlar tarafından kabul edilmektedir; Yakubiler de bu ilk sinod'u kabul ediyor. Makedonyalıların kınandığı ikinci sinod Konstantinopolis'te gerçekleşti ve buna yüz elli piskopos katıldı. İki yüz kişiden oluşan üçüncüsü Efes'te yapıldı; dördüncüsü, altı yüz altmış kişiden oluşan, Kalkedon'da (Khalkoudyah). Yüz altmış katılımcıyla beşinci sinod Konstantinopolis'te, altıncı sinod ise iki yüz seksen dokuz katılımcıyla Medain eyaletinde gerçekleşti. Ayrıca, Yunan krallarının verasetini verirken bu sinodlara döneceğiz ve Hıristiyanlığın putlara ve tasvirlere tapınma karşısında zafer kazanmasını sağlayan sebeplere işaret edeceğiz.

بعض حروب برجان او غيرهم من الامم فكانت الحرب بينهم
سجالا نحوا من سنة ثم كانت عليه فى بعض الايام فقتل من
اصحابه خلق كثير وخاف البوار فرأى فى نومه كان ارماحا
نزلت من السمآء فيها عذب واعلام على رؤسها صلبان من
الذهب والفضة والحديد والنحاس وانواع الجواهر وقيل له
خذ هذه الرماح وقاتل بها عدوك تُنصر فجعل يحارب بها فى
النوم فرأى عدوه منهزما وقد نصر عليه وولّاه الدبر فاستيقظ
من رقدته ودعى بالرماح فركب عليها ما ذكرنا ورفعها فى عسكره
وزحف الى عدوه فولّوا واخذهم السيف فرجع الى مدينة
نيقية وسأل اهل الخبرة عن تلك الصلبان وهل يعرفون ذلك
فى شىء من الارآء والنحل فقيل له ان بيت المقدس من الشام

cise pendant un an, avait fini par se déclarer contre lui. Une grande partie de son armée avait péri et le même sort le menaçait, lorsqu'il vit en rêve descendre du ciel des lances ornées de bandières ou de drapeaux, et surmontées de croix les unes en or, les autres en argent, en fer, en bronze et tout autre métal. En même temps une voix lui criait : « Prends ces lances et attaque tes ennemis, tu seras vainqueur. » En effet, il lui sembla dans son rêve qu'il dirigeait ces armes contre l'ennemi et que, grâce au secours qui lui était donné, il le mettait en déroute et le forçait a fuir. A son réveil, Constantin ordonna de placer au sommet de plusieurs lances le signe qu'il avait vu en rêve, et les fit porter en tête de son armée; puis il attaqua l'armée ennemie, la mit en fuite et l'extermina. Il revint alors à Nicée et s'informa auprès des personnes les mieux instruites si de semblables croix existaient dans une religion ou une secte quelconque. On lui apprit que la secte qui avait adopté ce signe se réunissait à Jérusalem en Syrie, et on l'instruisit

بجمع لهذا المذهب واخبر بما فعله من قبله من الملوك فى قتل
النصرانية فبعث الى الشام وبيت المقدس فحشر له ثلثماية
وثمانية عشر اسقفا فاتوه وهو بنيقية فقصّ عليهم امره فشرعوا
له دين النصرانية فهذا هو السنودس الاوّل وهو الاجتماع على
حسب ما ذكرنا وقد قيل ان ام قسطنطين هلانى كانت قد
تنصرت واخفت ذلك عنه قبل هذه الرويا فكان ملك قسطنطين
الى ان هلك احدى وثلثين سنة وفى وجه اخر من التاريخ
انه ملك خمسا وعشرين سنة وقد اتينا على اخباره وحروبه
وخروجه مرتادا لموضع القسطنطينية وورودة الى هذا الخليج
الآخذ من بحر مايطس ونيطس فى كتابينا اخبار الزمان
والاوسط وان خليج القسطنطينية ياخذ من هذا البحر ويجرى

des persécutions dont les chrétiens furent victimes sous les rois ses prédécesseurs. Aussitôt il envoya des messagers en Syrie et en particulier à Jérusalem, convoqua trois cent dix-huit évêques, les réunit à Nicée, leur raconta ce qui lui était arrivé, et fut initié par eux à la connaissance de la religion chrétienne. Tel fut le but du premier synode, ou, comme nous venons de l'expliquer, de la première assemblée. D'autres croient que Hélène, sa mère, avait déjà embrassé le christianisme, mais qu'elle cacha sa croyance à son fils jusqu'à l'époque où il eut ce rêve.

Constantin mourut après un règne de trente et un ans, ou, selon une autre version, de vingt-cinq ans seulement. Dans nos Annales historiques et notre Histoire moyenne, nous avons déjà raconté son histoire et ses expéditions ; nous avons dit comment, après sa révolte, il arriva sur l'emplacement de Constantinople, à l'endroit où un canal se détache de la mer Mayotis et Nitas. Le canal de Constantinople, après être sorti de cette mer, forme un courant d'eau qui

İşte Konstantin'in Hıristiyan inancını benimsemeye karar vermesinin koşulları: Borcanlara veya diğer halklara karşı savaş yürütüyordu ve bir yıldır kararsız olan silahların kaderi onun aleyhine sonuçlanmıştı. Rüyasında, bazıları altın, bazıları gümüş, demir, bronz ve gümüşten haçlarla süslenmiş, şeritler veya bayraklarla süslenmiş mızrakların gökten indiğini gördüğünde ordusunun büyük bir kısmı yok olmuş ve aynı kader onu tehdit etmişti, başka herhangi bir metal. Bu sırada bir ses ona şöyle bağırdı: "Bu mızrakları al ve düşmanlarına saldır, galip geleceksin." Nitekim rüyasında bu orduları düşmana karşı yönlendirdiğini ve kendisine yapılan yardım sayesinde onları bozguna uğratıp kaçmaya zorladığını sanıyordu. Konstantin uyandığında rüyasında gördüğü işaretin birkaç mızrağın üstüne konulmasını ve bunları ordusunun başında taşımasını emretti; sonra düşman ordusuna saldırarak onu dağıttı ve yok etti. Daha sonra İznik'e döndü ve en iyi eğitimli insanlardan herhangi bir din veya mezhepte benzer haçların var olup olmadığını araştırdı. Bu işareti benimseyen mezhebin Suriye'de Kudüs'te buluştuğu kendisine söylendi ve seleflerinin kralları döneminde Hıristiyanların mağdur edildiği zulümler kendisine bildirildi. Derhal Suriye'ye ve özellikle Kudüs'e elçiler gönderdi, üç yüz on sekiz piskoposu çağırdı, onları İznik'te topladı, başına gelenleri onlara anlattı ve onlar tarafından Hıristiyan dininin bilgisiyle tanıştırıldı. İlk sinodun, ya da az önce açıkladığımız gibi, ilk toplantının amacı buydu. Diğerleri, annesi Helen'in zaten Hıristiyanlığı benimsediğine, ancak bu rüyayı görene kadar bu inancını oğlundan sakladığına inanıyor. Konstantin otuz bir yıllık saltanatının ardından öldü, başka bir versiyona göre ise sadece yirmi beş yıl. Tarihsel Yıllıklarımızda ve Orta Çağ Tarihimizde onun tarihini ve

seferlerini zaten anlatmıştık; İsyanından sonra Konstantinopolis'e, Mayotis ve Nitas denizinden bir kanalın ayrıldığı yere nasıl ulaştığını anlatmıştık.

الماء فيه جريًا ويصب الى بحر الشام ومسافة الخليج ثلثمائة وخمسون ميلا وقيل اقلّ من ذلك وعرضه فى هذا الموضع الذى ياخذ من بحر مايطس نحو من عشرة اميال وهناك عمائر ومدينة للروم تدعى مسناة تمنع من يرد من ذلك البحر من مراكب الروس وغيرها ثم يضيق هذا الخليج عند القسطنطينية فيصير عرضه وهو موضع العبور من الجانب الشرقى الى الموضع الغربى الذى فيه القسطنطينية نحوا من اربعة اميال وعليه العمائر وينتهى الى الموضع المعروف باندلس وهناك جبال وعيون كثيرة ماؤها موصوف تعرف بعين مسلمة بن عبد الملك وكان نزوله عليها حين حاصر القسطنطينية واتته مراكب المسلمين وفم هذا الخليج مما يلى بحر الشام ومنتهى

se décharge dans la mer de Syrie; sa longueur est de trois cent cinquante milles; mais d'autres la jugent moins considérable. Sa largeur, au point où il débouche de la mer Mayotis, est évaluée à environ dix milles; la côte est couverte d'habitations, et l'on y voit une ville nommée Mosnat; elle appartient aux Grecs, qui veillent contre les invasions des vaisseaux russes ou d'autres peuples. En passant devant Constantinople, le canal se rétrécit, et il n'a plus que quatre milles environ à l'endroit où l'on passe de la rive orientale à la rive occidentale sur laquelle Constantinople est bâti; ses bords sont cultivés et habités jusqu'au lieu nommé *Andalous* (Dardanelles?), où aboutit le canal. On y voit des montagnes et plusieurs sources dont l'eau est vantée. C'est ce qu'on nomme la source de Moslamah, fils d'Abd-el-Mélik, en souvenir de la halte qu'y fit ce général lorsqu'il assiégea Constantinople; les vaisseaux musulmans s'y arrêtèrent à cette époque. L'embouchure du canal est dans la mer de Syrie, et elle se rétrécit considérablement à son extrémité; c'est là

مصبه مضيق وهناك برج يمنع من فيه من يرد من مراكب المسلمين فى الوقت الذى كانت للمسلمين فيه مراكب تغزوا الى الروم واما الآن فمراكب الروم تغزو بلاد الاسلام واخبرنى ابو غير عدى بن احمد بن عبد الباقى الازدى[1] وهو شيخ الثغور الشامية قديما وحديثا الى وقتنا هذا وهو من اهل التحصيل انه حين عبر الى القسطنطينية فى هذا الخليج حين دخل لاقامة الهدنة والفدا كان يتبين جرية هذا الماء وترددة مما يلى بحر مايطس وربما يتبين فى الماء الذى يلى بحر الشام فيجده فاترا وهذا يدلّ على اتصال ماء هذين البحرين وانه قد دخل من بحر الروم الى هذا الخليج ايضا وسمعت غير واحد من اهل التحصيل ممن غزا غزوة سلوقية[2] مع غلام

que s'élève une tour destinée à fermer l'entrée du canal aux musulmans. Mais je parle de l'époque où les musulmans possédaient des vaisseaux qui attaquaient les côtes du pays de Roum, car aujourd'hui c'est la flotte des Grecs qui désole les pays soumis à l'islam. Abou-Omaïr-Adi, fils d'Ahmed, fils d'Abd-el-Baki-el-Azdi, homme de beaucoup d'instruction, qui a été toute sa vie préposé à la garde des frontières de Syrie, comme il l'est encore aujourd'hui, me racontait que lorsqu'il navigua dans ce canal, se rendant à Constantinople pour y régler les questions de trêve et de rançon, il avait parfaitement distingué le courant et le remous du canal, près de son embouchure dans la mer Mayotis, tandis qu'il avait bien souvent remarqué que, dans le voisinage de la mer de Syrie, ses eaux étaient dormantes. Ceci démontre que les deux mers communiquent entre elles; d'ailleurs c'est de la mer de Roum que le cheïkh était entré dans le canal de Constantinople. D'autres personnes non moins instruites, qui avaient pris part à l'expédition de l'esclave de Zarrafah

Konstantinopolis Kanalı bu denizden ayrıldıktan sonra Suriye Denizi'ne boşalan bir su akıntısı oluşturur; uzunluğu üç yüz elli mildir; ancak diğerleri bunun daha az önemli olduğunu düşünüyor. Mayotis Denizi'nden çıktığı noktadaki genişliğinin yaklaşık on mil olduğu tahmin ediliyor; sahil yerleşim yerleriyle kaplı ve orada Mosnat adında bir kasaba görüyoruz; Rus gemilerinin veya diğer halkların istilalarına karşı nöbet tutan Yunanlılara aittir. Konstantinopolis'in önünden geçen kanal daralıyor ve doğu yakasından Konstantinopolis'in kurulduğu batı yakasına geçtiğimiz noktada yalnızca dört mil uzunluğunda oluyor; Endülüs (Çanakkale Boğazı?) denilen, kanalın bittiği yere kadar kenarları işleniyor ve yerleşim yapılıyor. Suyu övülen dağlar ve çeşitli pınarlar görüyoruz. Bu generalin Konstantinopolis'i kuşattığında orada yaptığı molanın anısına Abdülmelik oğlu Müslümanb'ın kaynağı olarak adlandırdığımız şey budur; Bu sırada Müslüman gemileri orada durdu. Kanalın ağzı Suriye Denizi'nde olup, ucunda oldukça daralır; Kanalın girişini Müslümanlara kapatmayı amaçlayan bir kule burada duruyor. Ama ben Müslümanların gemilerinin Rum ülkesinin kıyılarına saldırdığı dönemden bahsediyorum. Çünkü bugün İslam'a tabi olan ülkeleri ıssızlaştıran Yunan filosudur. Hayatı boyunca bugün de olduğu gibi Suriye'nin sınırlarını korumakla yükümlü olan, çok eğitimli bir adam, Abd-el-Baki-el-Azdi'nin oğlu Ahmed'in oğlu Abu-Omayr-Adi bana şunları söyledi: ateşkes ve fidye sorunlarını çözmek için Konstantinopolis'e giderek bu kanalda yelken açtı, akıntıyı ve akıntıyı mükemmel bir şekilde ayırt etmişti. Kanalın Mayotis Denizi'ne açılan ağzına yakın girdapları vardı, oysa Suriye Denizi civarında suların hareketsiz olduğunu sık sık fark etmişti. Bu da iki denizin birbiriyle

iletişim halinde olduğunu gösteriyor; üstelik şeyh Konstantinopolis kanalına Rum Denizi'nden girmişti.

زرافة وقد كانوا دخلوا الى خليج القسطنطينية وساروا فيه
مسافة بعيدة انهم وجدوا الماء فى هذا الخليج يقلّ فى اوقات
من الليل والنهار ويكثر كالجزر والمد وعليه المدن والعمائر فلما
احسّوا بنقصان الماء بادروا بالخروج منه الى البحر الرومى وان
فى مدخله من بحر الروم مدينة تقرب من فم الخليج والخليج
يطيف بالقسطنطينية من جهتين مما يلى الشرق ومما يلى الشمال
ويلى منها الجانب الغربى البرّ وفيه باب الذهب مطلى على
صفائح النحاس وهو عدّة اسوار مما يلى الغرب وفيه قصر واعلى
اسوارها الغربية نحو ثلاثين ذراعا واقصره نحو عشرة اذرع
واعلا موضع من سورها ما كان مما يلى الجنوب فاما ما كان مما
يلى الخليج فسور واحد وفيه قصر وبواشير وابراج كثيرة ولها

contre Seloukyah, m'ont assuré qu'ayant pénétré dans le canal de Constantinople jusqu'à une grande distance, elles observèrent qu'à certaines heures du jour et de la nuit une sorte de flux et de reflux se manifestait sur ses côtes; elles y remarquèrent un grand nombre de villes et d'habitations. Le peu de profondeur de l'eau les ayant obligées de sortir du canal pour regagner la mer de Roum, elles virent une ville située près de l'embouchure du canal dans cette même mer. Le canal baigne Constantinople de deux côtés, à l'orient et au nord; le côté occidental de la ville tient au continent. C'est là que s'élève la Porte d'or qui est ornée de battants en bronze; ce côté de la ville est défendu par plusieurs enceintes et par un château; la partie la plus élevée des murs de l'ouest a trente coudées, la moins haute a dix coudées environ; mais c'est au sud que la mer a le plus d'élévation. Le côté qui longe le canal n'est entouré que d'une seule muraille, coupée par un château et plusieurs bastions et tourelles. La ville a un grand nombre de portes, tant du côté de

ابواب كثيرة مما يلى البر والبحر وحولها كنائس كثيرة
وقد قيل ان لها ثلاثين بابا ومنهم من ذكر ان عليها مائة
باب كبار وصغار وهو بلد عفن مختلف المهاب مرطب للابدان
لكونه بين ما وصفنا من هذه البحار قال المسعودى ولم تزل
الحكمة نامية عالية زمن اليونانيين وبرهة من مملكة الروم تعظم
العلماء وتشرف الحكماء وكانت لهم الارآء فى الطبيعيات والجسم
والعقل والنفس والتعاليم الاربعة اعنى الارثماطيقى وهو علم
الاعداد والجومطريقا وهو علم المساحة والهندسة والاسطرنوميا
وهو علم التنجيم والموسيقا وهو علم تأليف اللحون ولم تزل العلوم
قايمة السوق مشرفة الاقطار قوية المعالم شديدة المقاوم سامية
البنآء الى ان تظاهرت ديانة النصرانية فى الروم فعفوا معالم

la mer que du côté de terre, et plusieurs églises l'environnent. Les uns lui donnent trente portes, les autres n'en comptent pas moins de cent, petites ou grandes. Au surplus, c'est une ville malsaine, d'une température très-variable, et le voisinage des deux mers y fait régner une humidité continuelle.

Du temps des Grecs anciens, et pendant les premiers âges de la monarchie byzantine, la science ne cessa pas de se développer et de grandir. Les savants et les philosophes, comblés de témoignages de respect et de considération, appliquèrent leurs recherches à la physique, à l'étude du corps, de la raison, de l'âme, ainsi qu'aux quatre doctrines, c'est-à-dire à l'arithmétique, qui est la science des nombres; à la géométrie, qui est la mesure de l'étendue et des figures; à l'astronomie ou science des corps célestes; et à la musique, qui est l'art d'agencer les sons. Les sciences étaient en honneur et jouissaient d'un crédit universel; assises sur des bases solides et grandioses, elles s'élevaient chaque jour davantage, lorsque la religion chrétienne fit son apparition

Zarrafah'ın kölesinin Selukya'ya karşı seferine katılan, daha az bilgili olmayan diğer insanlar, Konstantinopolis kanalına büyük bir mesafe kat ettikten sonra, günün ve gecenin belirli saatlerinde bir tür geri çekilme gözlemlediklerini bana temin ettiler ve akıntı kıyılarında kendini gösterdi; Orada çok sayıda kasaba ve konut olduğunu fark ettiler. Suyun sığlığı onları kanaldan çıkıp Rum Denizi'ne dönmeye zorlayınca, aynı denizde kanalın ağzının yakınında, doğuda ve iki tarafta Konstantinopolis'i yıkayan bir şehir gördüler. kuzey; şehrin batı yakası kıta üzerindedir. Burası bronz kapılarla süslenmiş Altın Kapı'nın bulunduğu yer; Kasabanın bu tarafı birkaç sur ve bir kaleyle korunuyor; batı duvarlarının en yüksek kısmı otuz arşın, en alçak kısmı yaklaşık on arşındır; ancak denizin en yüksek rakımı güneydedir. Kanal boyunca uzanan taraf sadece bir kale ve birkaç burç ve kuleyle kesilmiş tek bir duvarla çevrilidir. Kentin hem deniz hem de kara tarafında çok sayıda kapısı vardır ve etrafını saran çok sayıda kilise vardır. Bazıları ona otuz kapı veriyor, diğerleri ise küçük ya da büyük, yüzden az kapı saymıyor. Üstelik sıcaklığı çok değişken, sağlıksız bir şehir ve iki denizin birbirine yakın olması sürekli nemin hüküm sürmesine neden oluyor. Antik Yunanlılar zamanından itibaren ve Bizans monarşisinin ilk çağlarında bilim gelişmeye ve büyümeye devam etti. Saygı ve düşünceliliğin kanıtlarıyla dolu bilim adamları ve filozoflar, araştırmalarını fiziğe, bedenin, aklın, ruhun incelenmesine ve ayrıca dört öğretiye, yani sayıların bilimi olan aritmetiğe uyguladılar; kapsamın ve şekillerin ölçümü olan geometriye; astronomiye veya gök cisimlerinin bilimine; ve sesleri düzenleme sanatı olan müzik. Bilimler

saygı görüyordu ve evrensel itibara sahipti; Sağlam ve görkemli temeller üzerine oturan bu yapılar, Hıristiyanlık dininin Yunanlılar arasında ortaya çıkışıyla her geçen gün daha da yükseliyordu.

للحكمة وازالوا رسمها ومحوا سبلها وطمسوا ما كانت اليونانية
ابانته وغيّروا ما كانت القدمآء منهم اوضحته وكان من شريف
ما تركته المعرفة بعلم الموسيقا لانه غذآء النفس ومطربها
وملهيها تبتهج عند سماعه وتحن الى تأليف اوضاعه وقد
نطقت للحكمآء بشرفه ونبهت على نفاسة محله فقال الاسكندر
من فهم الالحان استغنى عن سائر اللذات وقد قالت الفلاسفة
ان النغم والاغانى فضيلة شريفة كانت تغيب عن المنطق ليست
فى قدرته فلم يقدر على اخراجها فاخرجتها النفس للحانا فلما
اخرجتها سُرّت بها وعشقتها وطربت اليها ورتّبت للحكمآء
الاوتار الاربعة بازآء الطبائع الاربع فجعلوا الزير بازآء المرة الصفرآء

chez les Grecs. Ce fut un coup fatal pour l'édifice scientifique, ses vestiges s'effacèrent et ses doctrines disparurent. Tout ce que les Grecs anciens avaient mis en lumière s'évanouit, et les découvertes dues au génie antique s'altérèrent. Au nombre des plus nobles connaissances dont le souvenir se perdit, il faut placer l'art musical. Cet art, en effet, est comme l'aliment de l'âme, il la récrée et la divertit, ses accents l'émeuvent et ses accords harmonieux la plongent dans une douce ivresse. La noblesse de la musique, le rang élevé qu'elle occupe parmi les arts, ont été démontrés par les philosophes. « Celui qui comprend le langage des sons, disait Alexandre, n'a pas besoin d'autres plaisirs. » Au rapport des philosophes, l'harmonie et le chant sont d'une nature sublime qui dépasse le langage et échappe à son action, car il est impuissant à les produire. C'est de l'âme seule qu'ils émanent, et en les créant elle ressent une joie et une ivresse pleines de charme. Les savants ont gradué les quatre cordes musicales (*modes*) d'après le rapport des quatre humeurs primordiales. La corde grave (*zyr*) répond à la bile,

والمثنى بازآء الدم والمثلث بازآء البلغم والبم بازآء المرة السودآء
وقد اشبعنا القول فى الموسيقا واصناف الملاهى واصناف الرقص
والطرب والنغم ونسبة النغم وما استعملته كل امة من الامم
من اصناف الملاهى من اليونانيين والروم والسريانيين والنبط
والسند والهند والفرس وغيرهم من الامم وذكرنا مناسبة النغم
للاوتار ومهازجة ما بين النفس والالحان وكيفية تولد الطرب
وايقاع السرور وذهاب الغم وزوال الحزن وعلل ذلك الطبيعية
والنفسية وما احاط بذلك من جميع الوجوه فى كتابنا المترجم
بكتاب الزلف وقد اتينا على طرائف اخبارهم وانواع لهوهم
وملاهيهم فى كتابينا اخبار الزمان والاوسط فاغنى ذلك عن
اعادته هنا اذ هذا الكتاب فى غاية الايجاز وان سنح لنا سانح

la seconde corde au sang, la troisième à la pituite, et la corde aiguë (*bem*) à l'atrabile. Nous avons déjà parlé amplement de la musique, des différentes sortes d'instruments, de danse, de rhythme et de chant, des rapports qui existent entre les accords, de tous les instruments en usage chez les Grecs anciens et modernes, les Syriens, les Nabatéens, les peuples du Sind, de l'Inde, de la Perse, etc. Le rapport entre l'échelle des sons et les cordes, l'affinité étroite qui règne entre l'âme et les sons, la manière dont ils inspirent la joie et la gaieté, et dissipent les ennuis et la tristesse, les causes physiques et morales qui produisent ces manifestations, en un mot tout ce qui se rattache à ce sujet se trouve dans notre livre des Degrés (*Kitab-ez-Zolaf*). On trouvera en outre dans nos Annales historiques et dans l'Histoire moyenne quelques détails curieux sur les concerts et les instruments de musique de ces peuples; aussi n'y reviendrons-nous pas dans un ouvrage aussi concis que l'est le présent livre. Cependant, si l'occasion s'en présente, nous

Bu, bilimsel yapı için ölümcül bir darbeydi; kalıntıları silindi ve öğretileri yok oldu. Antik Yunanlıların gün ışığına çıkardığı her şey yok oldu ve antik dehanın sağladığı keşifler değişti. Hafızası kaybolan en asil ilimlerin arasına musiki sanatını da koymalıyız. Bu sanat aslında ruhun gıdası gibidir, onu yeniden yaratır ve eğlendirir, vurguları onu harekete geçirir ve uyumlu akorları onu tatlı bir sarhoşluğa sürükler. Müziğin asaleti, sanatlar arasında sahip olduğu yüksek mevki, filozoflar tarafından ispat edilmiştir. Alexander, "Seslerin dilini anlayan kişinin başka zevklere ihtiyacı yoktur" dedi. Felsefecilere göre ahenk ve şarkı, dili aşan ve onu üretmeye gücü yetmediği için onun eyleminden kaçan yüce bir mahiyettedir. Bunlar yalnızca ruhtan yayılır ve onları yaratırken bir neşe ve cazibe dolu bir sarhoşluk hisseder. Akademisyenler dört müzik telini (modlarını) dört ilksel mizahın oranına göre derecelendirdiler. Düşük tel (zyr) safraya, ikinci tel kana, üçüncü tel pituite ve yüksek tel (bem) atrabile yanıt verir. Müzikten, farklı enstrüman türlerinden, danstan, ritimden ve şarkıdan, akorlar arasındaki ilişkilerden, antik ve modern Yunanlılar, Suriyeliler, Nebatiler ve Sindh halkları arasında kullanılan tüm enstrümanlardan zaten uzun uzun bahsetmiştik. , Hindistan, İran vb. Seslerin tellerle skalası arasındaki münasebet, ruhla seslerin arasındaki yakınlık, neşe ve neşeyi telkin etme, sıkıntı ve üzüntüyü giderme şekli, bu tezahürleri doğuran maddî ve manevî sebepler, Bu konuyla ilgili tek kelimeyle her şey Dereceler kitabımızda (Kitab-ez-Zolaf) bulunmaktadır. Ayrıca Tarihi Yıllıklarımızda ve Orta Tarih'te bu

halkların konserleri ve müzik enstrümanları hakkında bazı merak uyandırıcı ayrıntılar bulacağız; bu nedenle bu kitap kadar kısa bir çalışmada bu konuya geri dönmeyeceğiz.

ذكرنا لمعا من هذه الجوامع فيما يرد من هذا الكتاب وان تعذر
ذلك فقد تقدمنا التنبيه على ما سلف من كتبنا على الشرح
والايضاح ثم ملك الروم بعد قسطنطين بن هلانى الملك
المتنصر قسطنطين بن قسطنطين وهو ابن الملك الماضى فكان
ملكه اربعا وعشرين سنة وبنا كنائس كثيرة وشيّد دين
النصرانية ثم ملك ابن اخ قسطنطين الاول لليانس فرفض
دين النصرانية ورجع الى عبادة الاصنام وهو لليانس المعروف
بالحنيفى واهل دين النصرانية لبغضهم له لرجوعه عن النصرانية
وتغييره لرسومها يسمونه لليانس البرتاط وغزا العراق فى ملك
سابور بن اردشير بن بابك فاتاه سهم عرب فذبحه وقد كان
سار الى العراق فى جنود لا تحصى ولم يكن لسابور حيلة فى

pourrons en toucher quelques mots dans la suite de notre travail. Si cela ne nous est pas possible, qu'il nous suffise d'avoir indiqué ceux de nos précédents écrits où ce sujet est traité dans tous ses développements.

Après Constantin, fils d'Hélène, le trône fut occupé par un roi qui adopta la foi chrétienne : ce fut Constantin, fils de Constantin, le roi précédent. Durant un règne de vingt-quatre ans il bâtit un grand nombre d'églises et protégea cette religion. Il eut pour successeur Julien (Lilianos), neveu de Constantin Ier. Ce roi proscrivit le christianisme et revint au culte des idoles ; il a été surnommé l'impie (*el-hanify*) ; les chrétiens ne lui pardonnant pas d'avoir renié leur religion et aboli leurs pratiques, l'ont nommé l'Apostat (*el-boztat*). Ayant envahi l'Irak, sous le règne de Sabour, fils d'Ardéchir, fils de Babek, il fut atteint d'une flèche perdue et périt. Il avait attaqué l'Irak avec une armée innombrable, et son invasion fut si subite que Sabour, se trouvant dans l'impossibilité de marcher à sa rencontre et de le re-

دفعه ولقآئه لمفاجأته اياه فانصرف سابور عن اللقآء الى الحيلة
فكان من امره ما وصفنا من سهم العرب فكان ملكه الى ان هلك
سنة وقيل اكثر من ذلك وهو الملك الثالث بعد ظهور دين
النصرانية ولما هلك لليانس جزع من كان معه من الملوك
والبطاريق والجيوش ففزعوا الى بطريق كان معظما فيهم يقال
له يونياس وقيل انه كان كاتب الماضى فأبى عليهم ان يتملك
الى ان يرجعوا الى دين النصرانية فاجابوه الى ذلك وضايق
سابور القوم واحاط بعساكرهم وكان ليونياس مع سابور مراسلات
ومهادنة واجتماع ومحادثة ومعاشرة ثم افترقا وانصرف بجيوش
النصرانية موادعا لسابور واخلف عليه ما اتلف من ارضه
باموال حملها اليه وهدايا من الطان الروم وشيّد دين النصرانية

pousser, évita son approche et eut recours à un stratagème. C'est alors que Julien mourut frappé d'une flèche, comme nous l'avons dit, après avoir régné un an, ou un peu plus, selon quelques-uns. Il fut le troisième roi depuis l'établissement de la religion chrétienne. Sa mort consterna les rois, les patrices et les troupes qui l'avaient accompagné, et ils implorèrent l'aide d'un patrice nommé Jovien (*Younias*), qui jouissait d'un grand crédit parmi eux. On prétend qu'il avait été le secrétaire du roi précédent; mais sur le refus qu'il leur fit d'accepter la couronne s'ils ne revenaient pas au culte chrétien, ils se soumirent à cette condition. Comme Sabour avait enveloppé leur armée et la serrait de près, Jovien entra en négociation, obtint la paix, eut une entrevue avec Sabour, et, après une conversation très-amicale, les deux rois se séparèrent. Le roi grec, ayant fait ses adieux à Sabour, se retira à la tête de l'armée chrétienne; puis il lui envoya à titre d'indemnité de guerre des sommes considérables et les plus précieux objets que le pays de Roum pro-

Ancak fırsat doğarsa çalışmamızın geri kalanında bu konuda birkaç söz edebileceğiz. Eğer bu bizim için mümkün değilse daha önceki yazılarımızda bu konunun tüm gelişmeleriyle ele alındığını belirtmemiz yeterlidir. Helen oğlu Konstantin'den sonra tahta Hıristiyan inancını benimseyen bir kral geçti: Bu, önceki kral Konstantin'in oğlu Konstantin'di. Yirmi dört yıllık hükümdarlığı boyunca çok sayıda kilise inşa ettirerek bu dini korudu. Halefi I. Konstantin'in yeğeni Julian (Lilianos) idi. Bu kral Hıristiyanlığı yasakladı ve putlara tapınmaya geri döndü; ona dinsiz (el. hanify) lakabı takıldı; Hıristiyanlar, dinlerinden vazgeçtiği ve ibadetlerini kaldırdığı için onu affetmeyip, ona Mürted (el-boztat) adını verdiler. Irak'ı işgal eden Babek oğlu Ardeşir oğlu Sabur zamanında başıboş bir okla vuruldu ve telef oldu. Sayısız bir orduyla Irak'a saldırmıştı ve işgali o kadar ani oldu ki, kendisini karşılamak ve onu püskürtmek için yürüyemeyen Sabur, yaklaşmaktan kaçındı ve bir hileye başvurdu. İşte o zaman Julian, söylediğimiz gibi, bazılarına göre bir yıl veya biraz daha uzun süre hüküm sürdükten sonra bir okla vurularak öldü. Hıristiyan dininin kuruluşundan bu yana üçüncü kraldı. Onun ölümü kralları, asilzadeleri ve ona eşlik eden birlikleri dehşete düşürdü ve aralarında büyük itibara sahip olan Jovian (Younias) adlı bir asilzadenin yardımı için yalvardılar. Önceki kralın sekreteri olduğu iddia ediliyor; ancak Hıristiyan ibadetine dönmezlerse tacı kabul etmeyi reddetmesi üzerine bu koşula boyun eğdiler. Sabur ordularını kuşatıp ona yakın baskı uyguladığında Jovian müzakerelere girdi, barışı sağladı, Sabur'la görüştü ve çok dostane bir görüşmenin ardından iki kral ayrıldı. Yunan kralı, Sabur'a veda ederek Hıristiyan ordusunun

başına çekildi; daha sonra ona savaş tazminatı olarak hatırı sayılır meblağlar ve Rum ülkesinin ürettiği en değerli eşyaları gönderdi.

وردّها الى ما كانت عليه ومنع من الاصنام والتماثيل وقتل على
عبادتها فكان ملكه سنة ثم ملك بعده اوالس على دين النصرانية
ثم رجع عنها وهلك فى بعض حروبه فكان ملكه الى ان هلك
اربع عشرة سنة وقيل ان فى ايامه استيقظ اهل الكهف من
رقدتهم على حسب ما اخبره الله جل ثناؤه عنهم انهم بعثوا
احدهم بورقهم الى المدينة وهذا الموضع من ارض الروم فى
الشمال والناس ممن عنى بعلم هذا الفلك فى ازورار الشمس من
كهفهم فى حال طلوعها وغروبها لموضعهم من الشمال كلام
كثير وقد اخبر الله عز وجل فى كتابه بذلك فقال وَتَرَى
ٱلشَّمْسَ اذَا طَلَعَت تَّزَاوَرُ عَنْ كَهْفِهِم الآية وكانوا من اهل
مدينة افسيس من ارض الروم ثم ملك الروم بعد اوالس

duisait. Il protégea énergiquement la foi chrétienne et la rétablit dans sa situation première; il abolit le culte des idoles et punit de mort ceux qui le pratiquaient. Après avoir régné un an, il eut pour successeur Valens (*Awalas*), qui professait aussi le christianisme; mais plus tard il l'abjura et fut tué dans une de ses guerres; son règne avait duré quatorze ans. C'est, dit-on, de son temps que les *hommes de la Caverne* sortirent de leur long sommeil, ainsi que Dieu (béni soit son nom!) l'a raconté dans le verset: « Ils envoyèrent l'un d'eux à la ville avec leur argent. » (*Koran*, XVIII, 18.) Il s'agit d'une localité située au nord du pays de Roum. Ceux qui ont étudié l'astronomie sont entrés dans de longs commentaires pour expliquer comment le soleil, à l'heure de son lever et de son coucher, se détournait à la gauche de la caverne, située au nord, comme le dit le Coran: « Tu aurais vu le soleil, quand il se levait, passer (à droite) de la caverne, etc. » (*Ibid.* 16.) Ces dormants étaient originaires de la ville d'Éphèse, dans le pays de Roum. Le règne

غراطياس خمس عشرة سنة ولسنة خلت من ملكه كان اجتماع
النصرانية وهو احد الاجتماعات فاتّموا القول فى روح القدس
عندهم واحرموا مقدونس بطرك القسطنطينية وهو السنودوس
الثانى ثم ملك بعده تدوسيس الاكبر وتفسير هذا الاسم
عطية الله وقام بدين النصرانية وعظم منها وبنا كنائس ولم
يكن من اهل بيت المملكة ولا من الروم بل كان اصله من الاشبان
وفى بعض الامم السالفة وقد كانت ممن ملك الشام ومصر
والمغرب والاندلس وقد تنازع الناس فيهم فذكر الواقدى فى
كتاب فتوح الامصار ان بدؤهم كان من اهل اصبهان وانهم
ناقلة من هناك وهذا يوجب انهم من قبل ملوك فرس الاولى
وقد ذكر عبيد الله بن خرداذبه نحو ذلك وساعدها على ذلك

de Gratien (*Garatias*), successeur de Valens, dura quinze ans. La seconde année de ce règne fut signalée par une des grandes assemblées des chrétiens; ils y établirent leur dogme du Saint-Esprit, et condamnèrent Macédonius, patriarche de Constantinople; c'est le second synode. La couronne fut donnée ensuite à Théodose le Grand (*Tadousis*), nom qui signifie « présent de Dieu. » Ce prince, zélé protecteur du christianisme et fondateur de plusieurs églises, n'appartenait ni à la famille royale, ni même à la race de Roum; mais il tirait son origine des Echbans (Espagnols), c'est-à-dire d'une de ces anciennes nations qui avaient étendu leur domination sur la Syrie, l'Égypte, le Magreb et l'Espagne. On est loin d'être d'accord sur leur origine; ainsi, el-Wakedi, dans son livre intitulé *Conquêtes des pays*, les considère comme une fraction des habitants d'Ispahân, qui auraient émigré; ils seraient, dans cette hypothèse, antérieurs aux rois perses de la première dynastie. Une opinion à peu près semblable a été émise par Obeïd-

Hıristiyan inancını enerjik bir şekilde korudu ve onu orijinal durumuna geri getirdi; putlara tapınmayı kaldırdı ve bunu yapanları ölümle cezalandırdı. Bir yıl hüküm sürdükten sonra halefi, kendisi de Hıristiyanlığı kabul eden Valens'ti (Awalas); ancak daha sonra bu sözden vazgeçti ve savaşlarından birinde öldürüldü; saltanatı on dört yıl sürmüştü. Allah'ın (a.s.m.) ayetinde bildirdiği gibi, Kehf adamlarının onun zamanında uzun uykularından kalktıkları rivayet edilir: İçlerinden birini paralarıyla birlikte şehre gönderdiler. (Kuran, XVIII, 18.) Rum ülkesinin kuzeyinde yer alan bir yerleşim birimidir. Astronomi okuyanlar, güneşin doğup batarken nasıl kuzeyde bulunan mağaranın soluna döndüğünü açıklamak için uzun tefsirlerde bulunmuşlardır. güneş doğduğunda mağaranın (sağından) geçin vb. (age. 16.) Bu uyuyanlar aslen Efes ülkesindeki Efes şehrindendi. Rum. Valens'in halefi Gratianus'un (Garatias) hükümdarlığı on beş yıl sürdü. Bu hükümdarlığın ikinci yılı, Hıristiyanların büyük meclislerinden biri tarafından kutlandı; orada Kutsal Ruh dogmasını oluşturdular ve patrik Makedon'u kınadılar. Konstantinopolis'in ikinci sinodudur ve taç, "Tanrı'nın armağanı" anlamına gelen Büyük Theodosius'a (Tadousis) verilmiştir. Hıristiyanlığın gayretli koruyucusu ve birçok kilisenin kurucusu olan bu prens, ne kraliyet ailesine, hatta Rum ırkına mensuptu; ama kökenini Eşbanlardan (İspanyollardan), yani egemenliklerini Suriye, Mısır, Mağrip ve İspanya'ya kadar genişleten bu eski uluslardan birinden almıştır. Bunların kökeni konusunda hemfikir olmaktan çok uzağız; dolayısıyla el-Wakedi, Ülkelerin Fetihleri adlı kitabında onları,

göç edecek olan İspahân sakinlerinin bir kısmı olarak görüyor; bu hipoteze göre onlar ilk hanedanın Pers krallarından önceye dayanıyorlardı.

جماعة من اهل السير والاخبار والاشهر من امرهم انهم من ولد
يافث بن نوح وهم الذارقة ملوك الاندلس واحدهم لذريق
وقد تفوزع فى دياناتهم فمنهم من رأى انهم كانوا على دين
المجوسية ومنهم من رأى انهم على مذهب الصابية وغيرهم من
عبدة الاوثان وقد قلنا ان الاشهر فى انسابهم انهم من ولد
يافث بن نوح فكان ملك تدوسيس الى ان هلك سبع عشرة
سنة ثم ملك بعده ارقاديس اربع عشرة سنة على دين النصرانية
ثم ملك بعده ابنه تدوسيس الاصغر وذلك بمدينة افسيس
وجمع مايتى اسقف وهذا الاجتماع الثالث الذى قدمنا ذكره
آنفًا ولعن فيه نسطورس البطرك وقد ذكرنا فى كتابنا الاعظم
فى اخبار الزمان الحيلة التى وقعت على نسطورس بطرك

Allah, fils de Khordadbeh, et la thèse de ces deux écrivains est soutenue par plusieurs auteurs de biographies et de chroniques. Ce qu'il y a de plus avéré, c'est que les Echbâns appartiennent à la postérité de Japhet, fils de Noé, et ne sont autres que les rois d'Espagne nommés *Lodarikeh*, au singulier *Lodarik*.

On n'est pas moins partagé sur la religion qu'ils professaient : les uns croient qu'ils appartenaient au magisme, les autres qu'ils avaient adopté la religion sabéenne, ou tout autre culte idolâtre. Tenons-nous-en à l'opinion la plus générale, qui les considère comme descendants de Japhet, fils de Noé. Après Théodose, qui avait régné dix-sept ans, le trône fut occupé d'abord par Arcadius, roi chrétien qui régna quatorze ans, et ensuite par son fils Théodose le Jeune qui résida à Éphèse. Ce roi réunit deux cents évêques pour anathématiser le patriarche Nestorius; c'est la troisième des assemblées dont nous avons parlé ci-dessus. On trouvera dans notre grand ouvrage intitulé *Annales histo-*

القسطنطينية من صاحب الكرسى بالاسكندرية وما كان من
نسطورس ونفيه ليوحنا المعروف بفهم الذهب وما كان من
يدوقيا زوجة الملك الى ان نفى نسطورس من القسطنطينية الى
انطاكية ثم منها الى صعيد مصر والمشارقة من النصارى اضيفوا
الى نسطورس لانهم اتبعوه وقالوا بقوله وانما وسمتهم الملكية
بهذا الاسم لتعيرهم وتعييبهم بذلك وقد كانت المشارقة بالجزيرة
وغيرها من الشرق تدعى بالعباد وسائر نصارى المشرق يأبون
هذه الاضافة الى نسطورس ويكرهون ان يقال لهم نسطورية
وقد ايّد برصوما مطران نصيبين رأى المشارقة بالثالوث وهو
الكلام فى الاقانيم الثلثة والجوهر الواحد وكيفية اتحاد اللاهوت
القديم بالناسوت المحدث وكان ملك تدوسيس الاصغر الى

riques le récit du stratagème employé par le possesseur du siége épiscopal d'Alexandrie (saint Cyrille) contre Nestorius, patriarche de Constantinople; l'histoire de celui-ci, l'exil auquel il condamna Jean, surnommé *Bouche-d'Or*, la part qu'Eudoxie (*Yedoukya*), femme du roi, prit à ces affaires, et enfin l'exil de Nestorius, d'abord à Antioche, puis dans la haute Égypte. Les chrétiens d'Orient doivent leur nom à ce Nestorius, dont ils ont adopté et suivi la doctrine; mais c'est par un sentiment de haine et de réprobation que les melkites leur infligèrent le nom de Nestoriens. En effet, les chrétiens résidant à Hirah, ou dans d'autres contrées de l'Orient, étaient nommés antérieurement abadites. Du reste les chrétiens d'Orient en général repoussent toute relation avec Nestorius, et abhorrent le surnom de Nestoriens. C'est Barsouma, évêque de Nisibis, qui a soutenu leur doctrine relativement à la Trinité, c'est-à-dire la théorie des trois personnes en une seule substance, et de l'union de la nature divine éternelle avec la nature humaine

Aşağı yukarı benzer bir görüş, Khordadbeh'in oğlu Ubeyd-Allah tarafından da dile getirildi ve bu iki yazarın tezi, çeşitli biyografi ve kronik yazarları tarafından desteklendi. En çok kanıtlanmış olan şey, Eşbân'ların Nuh'un oğlu Yafet'in soyundan geldiği ve tekil Lodarik olarak adlandırılan Lodarikeh adlı İspanya krallarından başkası olmadığıdır : İddia ettikleri din konusunda da aynı fikirde değiliz; bazıları onların büyücülüğe ait olduklarına, diğerleri ise Sabean dinini veya başka herhangi bir putperest tarikatı benimsediklerine inanıyor. Onları Nuh'un oğlu Yafet'in torunları olarak kabul eden en genel görüşe bağlı kalalım. On yedi yıl hüküm süren Theodosius'tan sonra tahta önce on dört yıl hüküm süren Hıristiyan kral Arcadius, ardından da Efes'te ikamet eden oğlu Genç Theodosius geçti. Bu kral, patrik Nestorius'u lanetlemek için iki yüz piskopos topladı; Bu yukarıda bahsettiğimiz meclislerin üçüncüsü. Tarihsel Yıllıklar başlıklı büyük çalışmamızda, İskenderiye piskoposluk makamının sahibinin (Aziz Kiril) Konstantinopolis patriği Nestorius'a karşı kullandığı hilenin anlatımını bulacağız; bu adamın tarihi, Altınağız lakaplı Yahya'yı mahkum ettiği sürgün, kralın karısı Eudoxia'nın (Yedoukya) bu işlerde üstlendiği rol ve son olarak Nestorius'un önce Antakya'ya, sonra Yukarı Mısır'a sürgünü. Doğu Hıristiyanları isimlerini öğretisini benimseyip takip ettikleri bu Nestorius'a borçludur; ama Melkitlerin onlara Nasturi adını vermelerinin nedeni nefret ve onaylamama duygusuydu. Hatta Hirah'ta veya Doğu'nun diğer bölgelerinde yaşayan Hıristiyanlara eskiden Abadiler deniyordu. Dahası, Doğu Hıristiyanları genel olarak Nestorius'la herhangi bir ilişkiyi reddediyor ve Nestorian lakabından nefret ediyor. Nisibis piskoposu Barsuma, Teslis ile ilgili doktrinlerini, yani tek bir maddede üç kişinin ve yaratılmış insan doğası ile ebedi ilahi doğanın birliğinin teorisini destekledi.

ان هلك اثنتين واربعين سنة ثم ملك بعده مرقيانس وزوجته
بلخاريا وكانت ملكة وفى ايامها كان خبر اليعاقبة من النصارى
ووقوع الخلاف منهم فى الثالوث فكان ملكها سبع سنين واكثر
اليعاقبة بالعراق وبلاد تكريت والموصل والجزيرة ومصر اقباطها
الا اليسير فانهم ملكية والنوبة والارمن يعاقبة ومطران اليعاقبة
بتكريت بين الموصل وبغداد وقد كان لهم بالقرب من رأس
عين واحد فمات وصاحبهم اليوم بناحية حلب ببلاد جند
قنسرين والعواصم وكرسى اليعاقبة فرسمه ان يكون بمدينة
انطاكية وكذلك لهم كرسى بمصر ولا اعلم لهم غير هذين
الكرسيين وهما مصر وانطاكية ثم ملك بعدها اليون الاكبر

créée. Lorsque Théodose le Jeune mourut, il avait régné quarante-deux ans. Il eut pour successeurs au trône Marcien et la reine Pulchérie, femme de Marcien; sous leur règne, dont la durée fut de sept ans, eut lieu le schisme des chrétiens jacobites sur la question de la Trinité. Le plus grand nombre des jacobites habitent l'Irak, les districts de Tékrit, de Moçoul et de l'el-Djezireh. Les Coptes d'Égypte, à l'exception de quelques-uns qui sont melkites, les Nubiens et les Arméniens appartiennent aussi à la secte jacobite. Leur évêque siége à Tékrit, ville située entre Moçoul et Bagdad; ils en avaient un second dans le voisinage de Ras-aïn (*Rhaesnia* ou *Théodosiopolis*), mais il est mort. Actuellement, leur chef réside dans la province d'Alep, à Djound-Kinnesrin (Chalcis) et dans les places fortes de la frontière. D'après l'usage des jacobites, un siége patriarcal doit être établi à Antioche et un second en Égypte; en dehors de ces deux siéges, celui d'Antioche et celui d'Égypte, je ne leur en connais pas d'autres.

Léon le Grand, fils de Léon, régna ensuite pendant seize

ابن اليون فكان ملكه ست عشرة سنة وفى ايامه احرم[1] بسفره
اليعقوبى بطرك الاسكندرية واجتمع له من الاساقفة ست مائة
وثلثون اسقفا وفى تاريخ الروم ان عدة المجتمعين ست مائة
وستون رجلا وذلك بخلقودية وهذا الاجتماع السنودوس الرابع
عند الملكية واليعاقبة لا تعتد بهذا السنودوس ولهم خبر
طريف فى قصة سوارى البطرك وما كان من خبره وخبر تلميذه
يعقوب البردعانى ودعوته الى مذهب سوارى واليعاقبة اضيفت
الى يعقوب البردعانى هذا وبه عرفت وكان من اهل مدينة
انطاكية يعمل البرادع ثم ملك بعده اليون الاصغر بن اليون
سنة على دين الملكية ثم ملك بعده زينو وهو من بلاد الارمنيان
وكان يذهب الى رأى اليعقوبية وكان ملكه سبع عشرة سنة

ans. A cette époque, Basfarah le jacobite (Eutychès?), patriarche d'Alexandrie, fut condamné dans une assemblée composée de six cent trente évêques, ou, selon la Chronique de Byzance, de six cent soixante évêques. Cette assemblée, tenue à Chalcédoine, est pour les melkites le quatrième synode; mais les jacobites ne le comptent pas au nombre des synodes. Ces derniers rapportent de curieux détails sur l'histoire du patriarche Sawari (Severus), ses aventures et celles de son disciple, Yakoub-el-Berdayi (Jacob Baradée), qui prêcha la doctrine de Sawari. La secte et le nom des jacobites doivent leur origine à ce Yakoub-el-Berdayi qui habitait Antioche, où il fabriquait des housses ou couvertures de selles (*berdá*). Léon le Jeune, fils de Léon, régna ensuite pendant un an, et embrassa la doctrine des melkites. Zénon (*Zinou*), qui lui succéda, était originaire de l'Arménie: il exerça le pouvoir pendant dix-sept ans et adopta les croyances des jacobites. Il eut alors à soutenir une guerre contre des

Genç Theodosius öldüğünde kırk iki yıl hüküm sürmüştü. Tahtın halefleri Marcian ve Marcian'ın karısı Kraliçe Pulşeria idi; Yedi yıl süren hükümdarlıkları döneminde, Yakubî Hıristiyanlar arasında Teslis meselesi üzerine ayrılık yaşandı. Yakubiler'in en büyük kısmı Irak'ta, Tekrit, Musul ve el-Cezireh bölgelerinde yaşıyor. Mısır'daki Kıptiler, Melkite olan birkaç kişi dışında, Nubyalılar ve Ermeniler de Yakubi mezhebine mensuptur. Piskoposları Musul ile Bağdat arasında yer alan Tekrit kasabasında oturuyor; Ras-ayn mahallesinde (Rhaesnia veya Théodosiopolis) bir saniye daha yaşadılar ama o öldü. Liderleri şu anda Halep ilinde, Cund-Kinnesrin'de (Şalcis) ve sınırdaki kalelerde ikamet ediyor. Yakubîlerin deyimine göre, bir patriklik koltuğunun Antakya'da, bir ikincisinin de Mısır'da kurulması gerekir; Antakya ve Mısır kuşatmaları dışında başka kuşatma bilmiyorum. Leo'nun oğlu Büyük Leo, on altı yıl hüküm sürdü. Bu sırada İskenderiye Patriği Yakuplu Basfarah (Eutyches?), altı yüz otuz piskoposun veya Bizans Kronikle'ına göre altı yüz altmış piskoposun oluşturduğu bir mecliste kınandı. Kadıköy'de düzenlenen bu toplantı Melkitler için dördüncü sinoddur; ancak Yakubiler bunu sinodların sayısı arasında saymaz. İkincisi, patrik Sawari'nin (Severus) tarihi, onun maceraları ve Sawari doktrinini vaaz eden öğrencisi Yakub-el-Berdayi'nin (Jacob Baradée) maceraları hakkında merak uyandıran ayrıntıları aktarıyor. Yakubîlerin mezhebi ve ismi, kökenini Antakya'da yaşayan ve burada eyer örtüsü veya battaniye (berda) yapan Yakub-el-Berdayi'ye borçludur. Leo'nun oğlu Genç Leo daha sonra bir yıl hüküm sürdü ve Melkitlerin öğretisini benimsedi. Onun yerine geçen Zeno (Zinu), Ermenistan'ın yerlisiydi: on yedi yıl boyunca iktidarda kaldı ve Yakupluların inançlarını benimsedi.

وكانت له حروب مع خوارج خرجوا عليه فى دار الملك فظفر
بهم ثم ملك بعده نسطاس وكان يذهب الى مذهب اليعقوبية
وبنا مدينة عمورية واصاب كنوزا ودفائن عظيمة وكان ملكه الى
ان هلك تسعا وعشرين سنة ثم ملك بعده يوسطاناس تسع
سنين ثم ملك بعده يسطانياس تسعا وثلثين سنة وقيل اربعين
وبنا كنائس كثيرة وشيّد دين النصرانية واظهر مذهب الملكية
وبنا كنيسة الرها وهى احدى عجائب العالم والهياكل المذكورة
وقد كان فى هذه الكنيسة منديل تعظمه اهل النصرانية وهو
ان ايشوع الناصرى حين خرج من مآء المعمودية تنشف به
فلم يزل هذا المنديل يتداول الى ان قرر بكنيسة الرها فلما
اشتد امر الروم على المسلمين وحاصروا الرها فى هذه السنة

dissidents qui l'assaillirent jusque dans son palais ; mais il en triompha. Anastase (*Nestas*), son successeur, également jacobite, bâtit la ville d'Amouryeh, et trouva des trésors et des objets enfouis d'une grande valeur ; il était sur le trône depuis vingt-neuf ans quand il mourut. Justin (*Youstanas*) régna après lui pendant neuf ans, et transmit le pouvoir à Justinien (*Youstanayas*), qui le conserva pendant trente-neuf ans, ou, selon d'autres, pendant quarante ans. Justinien bâtit plusieurs églises, protégea la religion chrétienne et institua le rite melkite. On lui doit l'église de Roha (ancienne Édessa, aujourd'hui Orfa), une des merveilles du monde et qui est citée parmi les temples célèbres. Dans cette église on conservait un linge très-vénéré des chrétiens, parce qu'il avait servi à essuyer Jésus le Nazaréen, quand il sortit des eaux du baptême. Ce linge, conservé avec soin, fut ensuite déposé dans l'église de Roha. Mais depuis, les Grecs ont repris l'avantage sur les musulmans, et en la présente année 332 (943 de J. C.) ils sont venus assiéger Roha.

وهى سنة اثنتين وثلثين وثلثماية أُعطِى هذا المنديل للروم
فجنحوا الى الهدنة وكان للروم عند تسلمهم هذا المنديل
فرح عظيم ثم ملك بعده ابن اخيه نوسطيس ثلث عشرة
سنة على رأى الملكية ثم ملك بعده طبارس اربع سنين واظهر
فى ملكه انواعا من اللباس والآلات وانية الذهب والفضة وغير
ذلك من آلات الملوك ثم ملك بعده موريقيس عشرين سنة
ونصّر كسرى ابرويز على بهرام جوبين فقتل بحيلة وبعث ابرويز
غضبا له بجيوش الى الروم فكانت لهم حروب على حسب ما
قدمناه وملك بعده فوقاس ثمان سنين الى ان قتل ايضا ثم
ملك بعده هرقل وكان بطريقا فى بعض الجزائر قبل ذلك فعمر
بيت المقدس وذلك بعد انكشاف الغرس عن الشام وبنا

Les musulmans leur ayant rendu ce linge, les Grecs se sont montrés accessibles aux propositions de trêve, tant était vive la joie que leur inspirait la restitution de cette relique. Le neveu du roi précédent, Julien II (*Noustis*), régna ensuite pendant treize ans ; il était de la secte des melkites. Il eut pour successeur Tibère, dont le règne dura quatre ans. Tibère introduisit des modes nouvelles dans les vêtements, les meubles, les vases d'orfévrerie, et tous les objets en usage dans les cours. Son héritier fut Maurice, qui régna vingt ans et secourut Kesra-Éberwiz dans sa lutte avec Bahram-Djoubin. Maurice périt victime d'un complot, et sa mort excita le ressentiment d'Éberwiz, qui envoya une armée contre les Grecs et leur fit la guerre, ainsi que nous l'avons raconté précédemment. (Voy. ci-dessus, p. 226.) Phocas, successeur de Maurice, fut tué comme celui-ci, après huit années de règne. La couronne échut alors à Héraclius (*Hérakl*), qui avait exercé les fonctions de patrice dans l'archipel. Ce roi repeupla Jérusalem, après l'évacua-

Daha sonra sarayında bile kendisine saldıran muhaliflere karşı savaşmak zorunda kaldı; ama zafer kazandı. Onun halefi olan ve aynı zamanda bir Yakubi olan Anastasius (Nestas), Amuryeh şehrini inşa etti ve gömülü hazineler ve çok değerli nesneler buldu; öldüğünde yirmi dokuz yıldır tahttaydı. Justin (Youstanas) ondan sonra dokuz yıl hüküm sürdü ve iktidarı Justinianus'a (Youstanayas) devretti; o da bu iktidarı otuz dokuz yıl, diğerlerine göre ise kırk yıl elinde tuttu. Justinianus birkaç kilise inşa etti, Hıristiyan dinini korudu ve Melkite ayinini kurdu. Dünya harikalarından biri olan ve ünlü tapınaklar arasında gösterilen Roha Kilisesi'ni (eski adıyla Edessa, bugün Orfa) ona borçluyuz. Bu kilisede, Hıristiyanlar tarafından çok saygı duyulan bir keten saklıyorduk, çünkü bu, Nasıralı İsa'nın vaftiz sularından çıktığında silinmesi için kullanılmıştı. Özenle saklanan bu çamaşırlar daha sonra Roha kilisesine bırakıldı. Ancak o zamandan beri Yunanlılar Müslümanlara karşı yeniden avantaj elde ettiler ve içinde bulunduğumuz 332 (MS 943) yılında Roha'yı kuşatmaya geldiler. Müslümanlar bu çamaşırları kendilerine iade ettikten sonra Yunanlılar ateşkes tekliflerine açık olduklarını gösterdiler, bu kutsal emanetin iadesi onlara öyle bir mutluluk yaşattı ki. Önceki kral II. Julian'ın (Noustis) yeğeni on üç yıl hüküm sürdü; Melkite mezhebindendi. Halefi, hükümdarlığı dört yıl süren Tiberius'du. Tiberius giyimde, mobilyada, kuyumcu vazolarında ve saraylarda kullanılan tüm nesnelerde yeni modalar getirdi. Varisi, yirmi yıl boyunca hüküm süren ve Bahram-Cubin
(Behram çubin) ile mücadelesinde Kesra-Eberwiz'e yardım eden Maurice'di. Maurice bir komplonun kurbanı olarak hayatını kaybetti ve onun ölümü, daha önce de anlattığımız gibi Yunanlılara ordu gönderip onlara savaş açan Eberwiz'in öfkesini uyandırdı. (Yukarıya bakın,

s. 226.) Mauricius'un halefi Focas, sekiz yıllık saltanattan sonra bu şekilde öldürüldü. Daha sonra taç, takımadalarda asilzadelik görevlerini yerine getiren Herakleios'a (Herakl) geçti. Bu kral, Suriye'nin Persler tarafından boşaltılmasının ardından Kudüs'ü yeniden doldurdu ve birkaç kilise inşa etti. Saltanatının yedinci yılı, Peygamber Efendimiz'in Mekke'den Medine'ye hicretine denk gelir.

الكنائس ولسبع سنين من ملكه كانت هجرة النبى صلعم من مكة الى المدينة

الباب الثلاثون

ذكر ملوك الروم بعد ظهور الاسلام

وجدت فى كتب التواريخ تنازعا فى مولد النبى صلعم وفى عصر مَنْ كان من ملوك الروم فمنهم من ذهب الى ما قدمنا من مولده وهجرته ومنهم من رأى ان مولده عم كان فى ملك بوسطينوس الاول وكان ملكه تسعا وعشرين سنة ثم ملك بسطينوس الثانى وكان ملكه عشرين سنة ثم ملك هرقل بن بوسطينوس وهو الذى ضرب الدنانير والدراهم الهرقلية وكان

tion de la Syrie par les Persans, et construisit plusieurs églises. La septième année de son règne coïncide avec la fuite du Prophète de la Mecque à Médine.

CHAPITRE XXX.

ROIS DE ROUM (BYZANTINS) DEPUIS L'AVÉNEMENT DE L'ISLAM.

J'ai trouvé dans les Chroniques un certain désaccord touchant la naissance du Prophète et le règne du roi de Roum sous lequel il faut la placer. Parmi les historiens, les uns adoptent pour la naissance et la fuite du Prophète les dates que nous avons données précédemment, les autres pensent que Mahomet naquit sous le règne de Justin Ier, règne qui dura vingt-neuf ans. Le trône appartint ensuite à Justin II, qui régna vingt ans, puis à Héraclius fils de Justin; qui fit frapper les dinars et les dirhems connus sous le nom de *héraklyeh*. Après un règne de quinze ans, il eut pour

ملكه خمس عشرة سنة ثم ملك ابنه مورق بن هرقل والذى فى كتاب الزيجات فى النجوم وعليه يعمل اصحاب الحساب فى تواريخ ملوك الروم ممن سلف وخلف ان الملك للروم كان فى وقت ظهور الاسلام وايام ابى بكر وعمر هرقل وليس هذا الترتيب فيما عداها من كتب تواريخ اصحاب الاخبار والسير الا فى اليسير منها وفى تواريخ اصحاب السير ان رسول الله صلعم هاجر وملك الروم قيصر بن فوق [1] ثم ملك بعده قيصر بن قيصر وذلك فى ايام ابى بكر الصديق ثم ملك على الروم هرقل ابن قيصر وذلك فى خلافة عمر بن الخطاب وهو الذى حاربه امرآء الاسلام الذين فتحوا الشام مثل ابى عبيدة بن الجرّاح وخالد ابن الوليد ويزيد بن ابى سفيان وغيرهم من امرآء الاسلام حتى اخرجوه عن الشام وكان الملك على الروم مورق بن هرقل

successeur son fils Maurice (*Mawrak*). D'après le livre des Tables astronomiques, sur lequel est basé le calcul relatif à la chronologie des rois de Roum, depuis les premiers jusqu'aux plus récents, le règne d'Héraclius fut contemporain de l'apparition de l'islam, et du khalifat d'Abou Bekr et d'Omar. Mais cet ordre chronologique ne se retrouve que chez un petit nombre d'historiens et de biographes; ces derniers placent en général l'hégire du prophète de Dieu sous le règne de César, fils de Phocas (*Fawk*). Ses successeurs au trône furent César, fils de César, contemporain d'Abou Bekr, *le Véridique*, puis Héraclius, fils de César, contemporain d'Omar, fils d'el-Khattab. Ce même Héraclius fut attaqué et chassé de la Syrie par les généraux musulmans qui firent la conquête de ce pays, c'est-à-dire par Abou Obeïdah, fils d'el-Djerrah, Khaled, fils d'el-Walid, Yézid, fils d'Abou Sofian, etc. Les rois de Roum furent ensuite Maurice, fils

BÖLÜM XXX

İSLAM'IN GELİŞİMİNDEN BERİ RUM'UN KRALLARI (BİZANSLAR).

Tarihler'de Peygamber'in doğuşu ve onun yönetimine geçmesi gereken Rum kralının hükümdarlığı konusunda belli bir anlaşmazlık buldum. Tarihçiler arasında bazıları Peygamber'in doğuşu ve uçuşu için daha önce verdiğimiz tarihleri benimsiyor, bazıları ise Muhammed'in I. Justinus'un yirmi dokuz yıl süren hükümdarlığı döneminde doğduğunu düşünüyor. Taht, daha sonra yirmi yıl hüküm süren II. Justinus'a, ardından da heraklyeh olarak bilinen dinar ve dirhemleri basan Justin oğlu Herakleios'a aitti. On beş yıllık bir saltanattan sonra halefi oğlu Maurice (Mawrak) oldu. Rum krallarının kronolojisine ilişkin hesaplamanın dayandığı Astronomik Tablolar kitabına göre, ilkinden en yenisine kadar Herakleios'un saltanatı İslam'ın ortaya çıkışıyla ve Ebu'nun halifeliğiyle çağdaştı. Bekir ve Ömer. Ancak bu kronolojik sıraya yalnızca az sayıda tarihçi ve biyografi yazarı arasında rastlanır; ikincisi genellikle Tanrı'nın peygamberinin hicrini Phocas'ın (Fawk) oğlu Sezar'ın hükümdarlığı altına yerleştirir. Tahtın halefleri, Doğrucu Ebu Bekr'in çağdaşı Sezar'ın oğlu Sezar, daha sonra el-Hattab'ın oğlu Ömer'in çağdaşı Sezar'ın oğlu Herakleios idi. Aynı Herakleios, bu ülkeyi fetheden Müslüman generaller, yani el-Cerrah oğlu Ebu Obeydah,

el-Velid oğlu Halid, Ebu Sofian oğlu Yezid vb. tarafından saldırıya uğradı ve Suriye'den sürüldü.

فى خلافة عثمان بن عفّان ثم ملك فوق بن مورق فى خلافة
على بن ابى طالب وايام معوية بن ابى سفيان ثم ملك بعده
فلنط[1] بن فوق بقية ايام معوية وقد كانت بينه وبين معوية
مراسلات ومهادنات وكان المختلف بينهما فناق الرومى غلام كان
لمعوية وقد كان هادن اباه فوق بن مورق حين صار الى حرب
على بن ابى طالب وقد كان بشره بالملك واعلمه ان المسلمين
تجتمع كلمتهم على قتل صاحبهم يعنى عثمان ثم يؤول الملك الى
معوية وقد كان معوية يومئذ اميرا على الشام لعثمان فى خبر
طويل قد اتينا على ذكره فى الكتاب الاوسط وان ذلك من علم
الملاحم يتوارثه ملوك الروم عن اسلافها فكان ملك فلنط بن

d'Héraclius, sous le khalife Otman, fils d'Affan, et Phocas, fils de Maurice, ce dernier sous le khalife Ali, fils d'Abou-Taleb, et du vivant de Moawiah, fils d'Abou Sofian. Falanat (Pogonat), dont le règne correspond aux dernières années de Moawiah, entama des négociations et conclut plusieurs trêves avec celui-ci, par l'intermédiaire d'un Grec nommé Fanaki, qui était page de Moawiah. Déjà ce Grec avait été chargé par Moawiah, lorsqu'il se préparait à combattre Ali, fils d'Abou-Taleb, de négocier la paix avec Phocas, fils de Maurice, père du roi actuel. C'est lui qui avait annoncé à Moawiah qu'il régnerait un jour; il lui avait prédit que les musulmans se réuniraient pour faire périr leur chef Otman, et que plus tard la couronne lui appartiendrait à lui Moawiah, qui à cette époque commandait en Syrie au nom d'Otman. En rapportant tous ces détails dans notre Histoire moyenne, nous avons ajouté que la science des pronostics était un héritage que les rois grecs tenaient de leurs ancêtres. Ainsi le règne de Falanat correspond aux

فوق فى الاخر من ايام معوية وايام يزيد بن معوية وايام معوية
ابن يزيد وايام مروان بن الحكم وصدر من ايام عبد الملك بن
مروان ثم ملك لاوى بن فلنط فى ايام عبد الملك بن مروان
وكان الملك بعده جيرون بن لاوى فى ايام الوليد بن عبد
الملك وايام سليمان بن عبد الملك وخلافة عمر بن عبد العزيز
ثم اضطرب ملك الروم لما كان من امر مسلمة بن عبد الملك
وغزو المسلمين اياهم فى البر والبحر فملكوا عليهم رجلا من غير
اهل بيت الملك من اهل مرعش يقال له جرجس فكان ملكه
تسع عشرة سنة ولم يزل ملك الروم مضطربا الى ان ملكهم
قسطنطين بن اليون وذلك فى خلافة ابى العباس السفاح وايام
ابى جعفر المنصور اخيه ثم ملك بعده اليون بن قسطنطين

dernières années de Moawiah, au règne de Yézid, fils de Moawiah, de Moawiah, fils de Yézid, de Merwan, fils d'el-Hakem, et à l'avénement d'Abd el-Mélik, fils de Merwan. Lawi (Léonce?), fils de Falanat, fut le roi de Roum contemporain d'Abd el-Mélik, et son successeur, Djeïroun, fils de Lawi, régna du temps d'el-Walid, fils d'Abd el-Mélik, de Suleïman, fils d'Abd el-Mélik, et du khalife Omar, fils d'Abd el-Aziz.

L'empire de Roum fut ensuite troublé par l'expédition de Moslamah, fils d'Abd el-Mélik, et la double attaque des musulmans par terre et par mer. Les Grecs placèrent alors sur le trône un certain Djerdjès, étranger à la famille royale et originaire de Marâch (Maçoudi paraît désigner ici Léon l'Isaurien); il régna dix-neuf ans. Les troubles continuèrent jusqu'au règne de Constantin (Copronyme), fils de Léon, qui fut contemporain d'Abou'l-Abbas es-Saffah et d'Abou Djâfar el-Mansour, son frère. Après Léon, fils de Constantin (Léon le Khazare), dont le règne coïncide avec celui d'el-

O zamanlar Rum'un kralları, Affan oğlu Halife Otman'ın yönetimindeki Herakleios'un oğlu Mauricius ve Abu Taleb'in oğlu Halife Ali'nin yönetimindeki Mauricius'un oğlu Phocas'tı ve Abu'nun oğlu Moaviah'ın sağlığındaydı. Sofian. Hükümdarlığı Moaviah'ın son yıllarına denk gelen Falanat (Pogonat), Moaviah'ın bir kolu olan Fanaki adlı bir Rum aracılığıyla onunla müzakerelere girmiş ve birçok ateşkes imzalamıştır. Bu Yunanlı, mevcut kralın babası Maurice'in oğlu Phocas ile barış görüşmesi yapmak üzere Abu-Taleb'in oğlu Ali ile savaşmaya hazırlanırken Moaviah tarafından zaten suçlanmıştı. Bir gün hüküm süreceğini Moaviah'a duyuran oydu; Müslümanların bir araya gelerek liderleri Otman'ı yok edeceklerini, daha sonra tacın o dönemde Suriye'de Osmanlı adına komuta eden Moaviah'a ait olacağını öngörmüştü. Tüm bu detayları Orta Çağ Tarihimizde aktararak, kehanet biliminin Yunan krallarının atalarından aldıkları bir miras olduğunu ekledik. Böylece Falanat'ın hükümdarlığı Moaviah'ın son yıllarına, Moaviah oğlu Yezid'in, Yezid oğlu Moaviah'ın, el-Hakem oğlu Merwan'ın saltanatına ve Merwan oğlu Abdülmelik'in tahta çıkışına denk gelir. . Falanat'ın oğlu Lawi (Léonce?), Abdülmelik ile çağdaş olan Rum kralıydı ve onun halefi, Lawi oğlu Ceyroun, Süleyman'ın Abdülmelik oğlu el-Velid döneminde hüküm sürdü. Abdülmelik'in oğlu ve Abdülaziz'in oğlu Halife Ömer'in oğlu . Rum imparatorluğu Abdülmelik'in oğlu Müslüman'ın seferi ve Müslümanların karadan ve denizden çifte saldırısıyla sarsıldı. Bunun üzerine Yunanlılar, kraliyet ailesine yabancı olan Cercès'i tahta oturttu. ve aslen Marâş'lıdır (Mesudi burada İsauryalı Leo'yu işaret ediyor gibi görünüyor); on dokuz yıl hüküm sürdü.

Sorunlar, Ebu'l-Abbas es-Saffah ve kardeşi Ebu Cafer el-Mansur'un çağdaşı olan Leo oğlu Konstantin (Copronym) dönemine kadar devam etti.

وذلك فى ايام المهدى والهادى ثم ملك قسطنطين بن اليون
وكانت امه اريش مكلة معه ومشاركة له فى الملك لصغر سنّه الى
ايام هارون الرشيد فمات قسطنطين بن اليون بن قسطنطين
وسُملت عينا امه بعد ذلك لاخبار يطول ذكرها ثم ملك على
الروم نقفور بن استبرق وكانت بينه وبين الرشيد مراسلات
وغزاه الرشيد فاعطاه القود من نفسه من بعد بقى كان منه فى
بعض مراسلاته فانصرف الرشيد عنه ثم غدر ونقض ما كان
اعطاه من الانقياد وكتم الرشيد امره لعارض علة كان وجدها
بالرقة وفى انقياد نقفور الى الرشيد وحمله الاموال والهدايا
والضريبة يقول ابو العتاهية

امام الهدى اصبحتَ بالدين مَعنِيًا واصبحتَ تسقى كلَّ مستمطِرٍ رِيًّا

Mehdi et d'el-Hadi, la couronne passa sur la tête de Constantin, fils de Léon (Constantin V Porphyrogénète), qui, en raison de son jeune âge, partagea le pouvoir avec sa mère Irène (*Arich* ou *Ari*), jusqu'à l'époque de Haroun er-Réchid. Constantin mourut bientôt, et, à la suite d'événements qui exigeraient de longs détails, on arracha les yeux à Irène.

Les Grecs obéirent alors à Nicéphore, fils de Staurace (*Nikfour ben Istibrak*). Haroun er-Réchid entra en correspondance avec ce roi; puis il l'attaqua et le força à se soumettre, malgré le ton orgueilleux qui avait dicté une de ses lettres. Quand Réchid se fut éloigné, Nicéphore se parjura et viola le traité où il avait fait acte d'obéissance; mais Réchid, en proie à une maladie qu'il avait contractée à Rikkah, dut dissimuler son ressentiment. La soumission de Nicéphore, les sommes d'argent, les cadeaux et l'impôt qu'il envoya à Réchid, ont inspiré à Abou'l-Atayah les vers suivants :

Guide de la voie sainte, tu consacres tes veilles à la religion, et tu répands sur le sol desséché la pluie de tes bienfaits.

لك ٱلثمانُ شُقّا من رشاد ومن هُدَى فانت الّذى تُدعا رشيدا ومهديّا
اذا ما سخطتَ الشىء كان مُسخَّطا وان ترضَ شيئًا كان فى الناس مَرضيّا
بسطتَ لنا شرقًا وغربًا يدَ العُلَى فاوسعتَ شرقيّا واوسعت غربيّا
ورشيتَ وجهَ الارض بالجود والندَى فاصبح وجهُ الارض بالجود مَغشيّا
وانت اميرَ المؤمنين فتًى التُقَى نشرتَ من الاحسان ما كان مطويّا
قضا ٱلله ان صفى لهارونَ مُلكُه وكان قضآء الله فى الخلق مَقضيّا
تجلّبَتِ ٱلدّنيا لهارونَ بالرضا واصبح نِقفورُ لهارونَ ذِمّيّا

فلما عوفى الرشيد من علته دخل عليه بعض الشعرآء وقد هابت الناس ان يخبروه بغدر نقفور فقال

نقض ٱلّذى اعطاكهُ نقفورُ وعليه دائرة البوار تدورُ

Le ciel t'a accordé la vertu et la bonne direction; aussi tu as été nommé *Réchid* et *Mehdi*.

Tout ce qui excite ta colère devient un objet de haine, et ton approbation entraîne l'assentiment de tous.

Tu as étendu ta toute-puissance à l'Orient et à l'Occident, et l'habitant du Levant, comme celui du Couchant, vit de tes largesses.

Ta générosité, tes bienfaits, sont la parure du monde, et la face de la terre est couverte de tes dons.

Prince des croyants, pieux héros, c'est toi qui as ouvert le trésor de la bienfaisance, fermé jusqu'à ce jour.

Dieu avait destiné à Haroun une royauté sans nuages, et le monde obéit toujours aux arrêts de Dieu.

La terre a proclamé sa soumission à Haroun, et Nicéphore est devenu son humble vassal.

Réchid relevait à peine de maladie, et personne n'avait encore osé l'instruire de la trahison de Nicéphore, lorsqu'un poëte se présenta chez lui et récita ces vers :

Nicéphore a brisé ce qu'il t'avait donné, et déjà la mort plane au-dessus de sa tête!

Hükümdarlığı el-Mehdi ve el-Hadi'nin hükümdarlığıyla aynı zamana denk gelen Konstantin oğlu Leo'dan (Hazar Leon) sonra taç, genç yaşı nedeniyle Leo'nun oğlu Konstantin'in (Konstantin V Porphyrogenitus) başına geçti. Harun zamanına kadar annesi İrene (Ariş veya Ari) ile iktidarı paylaşıyordu. er-Réşid. Constantín kısa süre sonra öldü ve uzun ayrıntılar gerektiren olayların ardından Irene'in gözleri oyuldu. Yunanlılar daha sonra Staurace'nin (Nikfour ben Istibrak) oğlu Nicephorus'a itaat etti. Harun er-Réşid bu kralla yazışmalara girdi; sonra ona saldırdı ve mektuplarından birinin dikte ettiği gururlu ses tonuna rağmen onu teslim olmaya zorladı. Réşid taşındığında, Nicephorus yalan yere yemin etti ve itaat eylemi yaptığı anlaşmayı ihlal etti; ancak Rikkah'ta yakalandığı bir hastalığın kurbanı olan Réşid, kırgınlığını gizlemek zorunda kaldı. Nicephorus'un teslimiyeti, bir miktar para, hediyeler ve Réşid'e gönderdiği vergi, Abu'l-Atayah'a şu ayetleri yazması için ilham verdi: Kutsal yolun rehberi, sen ibadetlerini dine adadın ve dini yaydın, bereketinin yağmuru kuru toprağa. Tanrı sana erdem ve iyi yön bahşetti; ayrıca senin adın Réşid ve Mehdi'ydi. Öfkenizi uyandıran her şey nefret nesnesi haline gelir ve sizin onayınız herkesin onayına yol açar. Her şeye kadir gücünüzü Doğu'ya ve Batı'ya kadar genişlettiniz ve Doğu'da yaşayanlar, tıpkı Batı'da yaşayanlar gibi, sizin cömertliğinizle yaşıyor. Cömertliğin, nimetlerin dünyanın süsüdür ve yeryüzü senin armağanlarınla kaplıdır. Müminlerin prensi, dindar kahraman, bugüne kadar kapalı olan hayır hazinesini açan sensin. Tanrı, Harun için bulutsuz bir krallık tasarlamıştı ve dünya her zaman Tanrı'nın hükümlerine itaat eder. Dünya Harun'a teslim olduğunu ilan etti ve Nikeforos onun mütevazı tebaası oldu. Réşid hastalıktan yeni iyileşiyordu ve henüz kimse

ona Nicephorus'un ihanetini bildirmeye cesaret edememişti ki, bir şair evine gelip şu dizeleri okudu: Nicephorus sana verdiğini kırdı ve şimdiden ölüm başının üstünde uçuyor!

ابشَرْ امير المؤمنين فانّه فتحٌ اتاك به الإلهُ كبيرُ
فتحٌ يزيد على الفتوح يؤمّنا بالنصر فيه لوآؤك المنصورُ
فلقد تباشرت الرعيّة اذ اتا بالغدر عنه وافدٌ وبشيرُ
ورجَتْ يمينُك ان تعجّلَ غزوةً تشفي النفوس نكالُها مذكورُ
نِغْفورُ انّك حين تغدر ان نأى عنك الامامُ لجاهلٌ مغرورُ
أظننتَ حين غدرت انك مُفلتٌ هَيلَتْك امك ما ظننت غرورُ
إنّ الامامَ على اقتصادك قادرٌ قرَبَتْ ديارك ام نأت بك دورُ
ليس الامامُ وان غفلنا غافلاً عمّا يسوس بحزمه ويُديرُ
مَلِكٌ تجرّد للجهاد بنفسه فعدوُّهُ أبدًا به مقهورُ
يا من يريد رضا الإلاه بسعيه والله لا يخفى عليه ضميرُ
لا نصح ينفع من يغشّ امامه والنصح من نصحآئه مشكورُ

Réjouis-toi, prince des croyants, c'est encore une grande victoire que Dieu t'envoie;

Une victoire qui dépassera toutes les autres! car ton étendard invincible est pour nous le gage assuré du triomphe.

Aussi ton peuple a salué avec joie l'arrivée du messager qui annonçait la perfidie des Grecs.

Ton bras semble impatient d'entreprendre une conquête qui rassasiera les âmes, et qui sera un châtiment mémorable.

Et toi, Nicéphore, si l'absence de l'imam a encouragé ta perfidie, quelle ignorance! quel aveuglement!

Croyais-tu donc que ta félonie resterait impunie? (puisse ta mère pleurer ton trépas!) grandes étaient tes illusions.

Apprends que l'imam saura t'atteindre, que ton empire soit éloigné ou voisin.

Si nous sommes insouciants, notre chef du moins veille sur l'empire que sa sagesse gouverne;

C'est un roi qui marche lui-même à la guerre sainte, et son ennemi est à jamais voué à la défaite.

Ô vous qui voulez mériter l'approbation de Dieu, de ce Dieu qui lit au fond des cœurs,

Celui qui trompe l'imam ne saurait lui donner d'utiles conseils; mais les conseils dictés par le dévouement sont dignes d'approbation.

نصح الامام على الانام فريضة ولاهله كفّارة وظهورُ

وهي طويلة [1] فلما انشدها قال الرشيد او قد فعل وعلم ان الوزرآء قد احتالوا فتجهز وغزاه فنزل على هرقلة وذلك في سنة تسعين ومايةٍ واخبرني ابو عمير عدي بن احمد بن عبد الباقي الازدي ان الرشيد لما اراد النزول على حصن هرقلة وكان معه اهل الثغور وكان فيهم شيخا الثغور الشامية مخلد بن الحسين وابو اسحق الفزاري صاحب كتاب السير فخلا الرشيد بمخلد ابن الحسين فقال ايش تقول في نزولنا على هذا الحصن فقال هذا اول حصن لقيته من حصون الروم وهو في نهاية المنعة والقوة فان نزلت عليه وسهل الله تعالى فتحه لم يتعذر عليك فتح

Avertir l'imam est un devoir sacré pour nous, lorsque ceux qui l'entourent le payent d'imposture et d'oubli.

Cette pièce est fort longue. Lorsque le poëte eut fini de la réciter, Réchid s'écria : « Est-il vrai qu'il (Nicéphore) ait agi ainsi? » Et il comprit que ses ministres avaient cherché à le tromper. Puis il fit ses préparatifs, envahit le pays de Roum et s'arrêta sous les murs d'Héraclée, l'an 190 (805-6 de J. C.). Voici ce que me racontait Abou Omaïr Adi, fils d'Abd el-Baki el-Azdi : Lorsque Réchid résolut d'assiéger Héraclée, il avait dans son armée les troupes des frontières, ainsi que les deux cheïkhs préposés à la garde des frontières syriennes, Mokhalled, fils d'el-Huçeïn, et Abou Ishak el-Fizari, auteur du *Kitab es-Sier*. Il eut d'abord un entretien particulier avec Mokhalled, fils d'el-Huçeïn, et lui dit : « Que penses-tu du siége de cette place? » — « C'est, répondit Mokhalled, la première ville fortifiée que vous rencontrez sur le territoire grec; c'est aussi la plus forte et la mieux défendue. Si vous l'attaquez et si Dieu en facilite la prise,

Sevinin, inananların prensi, bu, Tanrı'nın size gönderdiği bir başka büyük zaferdir; Bu, diğerlerini geride bırakacak bir zaferdir! çünkü sizin yenilmez standardınız bizim için zaferin kesin teminatıdır. Böylece halkın, Yunanlıların ihanetini ilan eden habercinin gelişini sevinçle karşıladı. Kolun, ruhları tatmin edecek ve unutulmaz bir ceza olacak bir fetih yapmak için sabırsız görünüyor. Ve sen, Nicephorus, eğer imamın yokluğu seni hainliğe teşvik ediyorsa, bu ne cehalet! ne körlük! Suçunun cezasız kalacağına mı inanıyordun? (annen ölümünün yasını tutsun!) Hayallerin harikaydı. İmparatorluğunuz ister uzakta ister yakında olsun imamın size ulaşabileceğini öğrenin. Eğer kaygısızsak, liderimiz en azından bilgeliğinin yönettiği imparatorluğu kollar; Kendisi kutsal savaşa yürüyen bir kraldır ve düşmanı sonsuza kadar yenilgiye mahkumdur. Ey Allah'ın, kalplerin derinliklerini okuyan bu Allah'ın rızasını kazanmak isteyen, imamı aldatan, ona faydalı öğüt veremez; ancak bağlılığın gerektirdiği öğütler onaylanmaya değerdir. Etrafındakiler bunun bedelini sahtekârlıkla, unutkanlıkla öderken, imamı uyarmak bizim için kutsal bir görevdir. Bu parça çok uzun. Şair okumayı bitirdiğinde Réşid haykırdı: "Onun (Nicephore) böyle davrandığı doğru mu?" Ve bakanlarının kendisini kandırmaya çalıştıklarını anladı. Daha sonra hazırlıklarını yaptı, 190 (MS 805-6) yılında Rum ülkesini işgal etti ve Heraklea surları altında konakladı. Abd el-Baki el-Azdi'nin oğlu Abu Omayr Adi bana bunu anlattı. Réşid, Heraklea'yı kuşatmaya karar verdiğinde ordusunda sınır birliklerinin yanı sıra Suriye sınırlarını korumaktan sorumlu iki şeyh Mokballed vardı. , el'in oğlu

Huseyn ve Kitab es-Sier'in yazarı Abu İshak el-Fizari. İlk önce el-Huseyn'in oğlu Mokhalled ile özel bir görüşme yaptı ve ona şöyle dedi: "Buranın kuşatılması hakkında ne düşünüyorsun?" "Burası," diye yanıtladı Mokhalled, "karşılaştığınız ilk müstahkem şehir. Yunan bölgesi; aynı zamanda en güçlüsü ve en iyi savunulanıdır.

حصن بعده وامره بالانصراف ودعى بابى اسحق الفزارى فقال له
مثل ما قال لمخلد فقال يا امير المؤمنين هذا حصن بنته الروم
فى نحر الدروب وجعلته لها ثغرا من الثغور وليس بالاهل فان
انت فتحته لم يكن فيه ما يعم المسلمين من الغنائم وان
تعذر فتحه كان ذلك نقصا فى التدبير والرأى عندى ان يسير
امير المؤمنين الى مدينة عظيمة من مدن الروم فاذا فتحت
عمت غنائمها المسلمين وان تعذر ذلك قام العذر فقال الرشيد
الى القول الاول قول مخلد فنزل على هرقلة ونصب حواليها الحرب
سبعة عشر يوما فاصيب خلق من المسلمين وفنيت الازواد
والعلوفات وضاق صدر الرشيد من ذلك فاحضر ابا اسحق

aucune autre place ne pourra ensuite vous arrêter. » Haroun er-Réchid, l'ayant congédié, appela Abou Ishak el-Fizari, et lui adressa la même question qu'à Mokhalled. Abou Ishak lui répondit ainsi : « Émir des croyants, cette citadelle a été bâtie par les Grecs pour commander les routes stratégiques et en défendre l'accès. Elle est peu peuplée, de sorte que si vous en faites la conquête, elle ne fournira pas un butin suffisant pour être partagé entre tous les musulmans; si elle vous résiste, cet échec nuira à votre plan de campagne. Le parti le plus sage est, selon moi, que l'émir des croyants aille attaquer une des grandes villes de l'empire grec; s'il s'en empare, l'armée entière aura part au butin; s'il échoue, il aura une excuse toute prête. » En définitive, ce fut le premier avis qui prévalut. Réchid mit le siége devant Héraclée et porta la guerre aux environs de cette ville pendant dix-sept jours. Cependant les pertes que fit l'armée musulmane, et la disette des vivres et des fourrages, inspirèrent de vives inquiétudes à Réchid; il appela de nouveau Abou Ishak el-Fizari et lui dit : « Ibrahim, tu vois quelle est

الفزارى فقال يا ابرهيم قد ترى ما نزل بالمسلمين فما الرأى الآن
عندك فقال يا امير المؤمنين قد كنت اشفقت من هذا
وقدمت القول فيه آنفا ورأيت ان يكون الحرب والجد من المسلمين
على غير هذا الحصن واما الآن فلا سبيل الى الرحيل عنه من
بعد المباشرة فيكون ذلك نقصا فى الملك ووهنا على الدين
واطماعا لغيره من الحصون فى الامتناع عن المسلمين والمصابرة
لهم لكن يا امير المؤمنين تأمر بالندآء فى الجيش ان امير المؤمنين
مقيم على هذا الحصن الى ان يفتحه الله على المسلمين وتأمر بجمع
الحجارة وقطع الخشب وبناء مدينة بازآء هذا الحصن الى ان
يفتحه الله تعالى ولا يكون هذا الخبر يخوا الى من فى الجيش الا

la situation des musulmans, que penses-tu maintenant qu'il y ait à faire? » — « Prince des croyants, répondit le cheikh, j'ai d'abord combattu le projet d'assiéger cette ville et je me suis déjà expliqué à cet égard; j'étais d'avis que les musulmans devaient diriger leurs armes et leurs efforts contre une autre place. Mais aujourd'hui, il n'est plus possible d'abandonner cette ville après l'avoir investie. Notre retraite porterait atteinte à l'autorité royale, affaiblirait le prestige de la religion, et encouragerait d'autres villes à se fermer devant nous et à nous résister. Maintenant, prince, faites proclamer dans l'armée que l'émir des croyants restera sous les murs de cette place jusqu'à ce que Dieu en ouvre les portes aux musulmans. Puis donnez l'ordre de réunir des amas de pierres, d'abattre des arbres, et de bâtir une ville en face d'Héraclée, en attendant que Dieu nous accorde la victoire. Mais veillez à ce que l'armée ne connaisse de votre plan que l'ordre de rester; car, ainsi que l'a dit le Prophète, « la guerre, c'est la ruse, » et principalement cette expédition, qui est une guerre de stratagèmes et non de

Eğer ona saldırırsanız ve Allah onun ele geçirilmesini kolaylaştırırsa, sizi başka hiçbir yer durduramaz." Harun er-Reşid, onu görevden aldıktan sonra Ebu İshak el-Fizari'yi çağırdı ve Mohalled Ebu İshak'la aynı soruyu ona yöneltti. şu şekilde cevap verdi: “Müminlerin emiri, bu kale Yunanlılar tarafından stratejik yolları kontrol etmek ve girişlerini savunmak için inşa edildi. Nüfusu az olduğundan, eğer onu fethederseniz, tüm Müslümanlar arasında paylaştırılacak kadar ganimet sağlayamayacaktır. Eğer size direnirse, bu başarısızlık, bana göre, emirin sefer planına zarar verecektir. inananlar Yunan imparatorluğunun büyük şehirlerinden birine saldırmaya gider; eğer o burayı ele geçirirse, ganimetten tüm ordu pay alacaktır; hazır. " Sonunda ilk görüş hakim oldu. Réşid, Heraklea'yı kuşattı ve on yedi gün boyunca savaşı bu şehrin çevresine taşıdı. ve yem, Réşid'i büyük endişeye sevk etti; tekrar Ebu İshak el-Fizari'yi aradı ve ona şöyle dedi: "İbrahim, Müslümanların durumunu görüyor musun, şimdi müminlerin prensi ne yapılması gerektiğini düşünüyorsun?" diye cevap verdi şeyh, ilk önce ben savaştım. Bu şehri kuşatmayı planlıyordum ve bu konuda daha önce de açıklamıştım, Müslümanların silahlarını ve çabalarını başka bir yere yöneltmeleri gerektiği kanaatindeydim. Artık bu şehri kuşattıktan sonra terk etmek mümkün değil. Geri çekilmemiz kraliyet otoritesini zayıflatır, dinin prestijini zayıflatır ve diğer şehirleri bize kapanmaya ve bize direnmeye teşvik eder. Şimdi prens, orduda şunu ilan et. Müminlerin emiri, Allah'ın Müslümanlara kapıları açmasına kadar buranın surları altında kalacak, sonra taş yığınlarının

toplanması emrini verecek, Tanrı'nın bize zafer vermesini beklerken Heraklea'nın karşısında bir şehir inşa etmek. Ancak ordunun planınızı bilmesini sağlayın, yalnızca kalma emrini verin; çünkü Peygamber'in dediği gibi, "savaş kurnazlıktır" ve özellikle de kılıçla değil, stratejilerle yapılan bir savaş olan bu sefer."

على المقام فان النبى عمّ قال الحرب خدعة وهذه حرب حيلة
لا حرب سيف فامر الرشيد من ساعته بالندآء فحملت الحجارة
وقطعت الشجر واخذ الناس فى البناء فلما رأى اهل الحصن ذلك
جعلوا يتسللون فى الليل ويدلّون انفسهم بالحبال وفى خبر انى
غير زيادات منها خبر الجارية التى سباها الرشيد فى هذا الحصن
وهى ابنة بطريقه وكانت ذات حسن وجمال فزايد فيها صاحب
الرشيد فى المقسم وبالغ حتى اشتراها له فبلغت من قلبه وبنا
لها نحو الرافقه باميال على طريق بالس حصنا سماه هرقلة
على الفرات يحاكى به حصن هرقلة ببلاد الروم فى حديث
طويل قد اتينا على جميعه فى كتابنا الاوسط وهذا الحصن باقٍ

sabres. » Sans perdre de temps, Réchid fit publier cette proclamation dans l'armée. On transporta des pierres, on abattit des arbres, et la construction fut commencée sur-le-champ. Alors les assiégés, voyant ce qui se passait, s'évadèrent à la faveur de la nuit, en se glissant le long des murs au moyen de cordes. — La narration d'Abou Omaïr présentait des détails plus circonstanciés, par exemple l'épisode de la jeune fille que Réchid fit prisonnière en s'emparant d'Héraclée. Elle était fille du patrice, et douée d'une grande beauté; quand on partagea le butin, l'agent de Réchid poussa les enchères et en fit monter le prix jusqu'à ce qu'il l'achetât pour l'émir. Cette esclave sut captiver le cœur de Réchid, qui fit bâtir pour elle, à quelques milles de Rafikah, sur le chemin de Balès et sur les bords de l'Euphrate, une citadelle qui rappelait Héraclée, située dans le pays de Roum. Cette longue histoire se trouve, avec tous ses détails, dans notre Histoire moyenne. Quant à la forteresse en question, elle existe encore aujourd'hui, et l'on y remarque des ruines qui portent le nom d'Héraclée.

الى هذه الغاية هنالك خراب تعرف بهرقلة واخبرنا محمد
ابن الحسين بن دريد قال اخبرنى ابو العينا قال اخبرنى شبل
الترجمان قال كنت مع الرشيد حين نزل هرقلة ففتحها فرأيت
ببابها حجرا منصوبا مكتوبا عليه باليونانية فجعلت اترجمه
والرشيد ينظر الىّ وانا لا اعلم فكانت ترجمته بسم الله الرحمن
الرحيم يا ابن آدم غافص الفرصة عند امكانها وكل الامور الى
وليّها ولا يحملنّك افراط السرور على المأثم ولا تحمل على نفسك
همّ يوم لم يات فانه ان يكن من اجلك وبقية عُمرك يات الله فيه
برزقك فلا تكن من المغرورين بجمع المال فكم قد رأينا جامعا
لبعل خليلته ومُقَتِّرًا على نفسه توفيرا لخزانة غيره وقد كان

Mohammed, fils d'el-Huçeïn, fils de Doreïd, m'a raconté l'anecdote suivante, d'après Abou'l-Aïna, qui la tenait de Chibl, le drogman : « J'accompagnais Haroun er-Réchid, racontait Chibl, lorsqu'il s'arrêta devant Héraclée et s'en empara. Je remarquai un jour une pierre posée au-dessus de la porte d'entrée de cette ville, et ornée d'une inscription grecque. Je m'empressai de la traduire, ignorant que Réchid était près de moi qui me regardait faire. En voici la traduction : « Au nom de Dieu, clément et miséricordieux. Ô fils de l'homme, saisis l'occasion, lorsqu'elle se présente, et abandonne le soin des affaires à celui qui les gouverne. Prends garde que l'excès de ta joie ne te précipite dans le péché. Ne te laisse pas accabler par le souci du jour qui n'est pas encore venu ; car si ta destinée te permet de voir ce jour, et si ta vie se prolonge jusque-là, Dieu pourvoira à ta subsistance. Ne partage pas les illusions de ceux qui amassent des richesses. Que de fois nous avons vu un homme acquérir des biens pour le futur mari de sa veuve, ou s'imposer des privations pour enrichir les cof-

Réşid hiç vakit kaybetmeden bu bildiriyi orduda yayımlattı. Taşlar taşındı, ağaçlar kesildi ve hemen inşaata başlandı. Daha sonra kuşatılanlar olup biteni görünce gecenin karanlığında iplerle duvarlar boyunca kayarak kaçtılar. Abu Omayr'in anlatımı daha ikinci dereceden ayrıntılar sunuyordu; örneğin Réşid'in Heraklea'yı ele geçirirken esir aldığı genç kızla ilgili bölüm. O, babasının kızıydı ve büyük bir güzelliğe sahipti; Ganimetler paylaştırıldığında, Réşid'in menajeri ihaleyi hızlandırdı ve emir için satın alana kadar fiyatı artırdı. Bu köle, Rafikah'tan birkaç mil uzakta, Balès yolu üzerinde ve Fırat Nehri kıyısında, Rum ülkesinde bulunan Heraklea'yı anımsatan bir kale yaptıran Réşid'in kalbini nasıl büyüleyeceğini biliyordu. Bu uzun hikaye tüm detaylarıyla Orta Çağ Tarihimizde yer almaktadır. Söz konusu kale ise günümüzde varlığını sürdürmektedir ve burada Herakleia adını taşıyan kalıntıları görmekteyiz. Doreyd'in oğlu el-Huseyn'in oğlu Muhammed, tercüman Shibl'den alan Abu'l-Ayna'ya göre bana şu anekdotu anlattı: "Harun er-Réşid'e eşlik ettim, diye anlattı Şibl, o burada durduğunda Herakleia'nın önüne gelip onu ele geçirdiğimde, bir gün giriş kapısının üstüne bir taş konulduğunu fark ettim. Bu şehir ve Yunanca bir yazıtla süslenmiş, Réşid'in yanımda olduğunu ve bunu yaparken beni izlediğinin farkında olmadan tercüme etmek için acele ettim: "Tanrı adına, merhametli ve merhametli. Ey insanoğlu, fırsat karşına çıkınca değerlendir ve işleri, onları yönetene bırak. Dikkat edin, sevincinizin fazlalığı sizi günaha itmesin. Henüz gelmemiş günün endişesine kendinizi kaptırmayın; Çünkü kaderiniz bu günü

görmenize izin verirse ve o güne kadar hayatınız devam ederse, Allah sizin rızkınızı verecektir. Zenginlik biriktirenlerin hayallerine ortak olmayın. Bir adamın, dul eşinin müstakbel kocası için mülk edindiğini veya bir yabancının kasasını zenginleştirmek için kendisine mahrumiyetler dayattığını kaç kez gördük!

تاريخ الكتاب فى ذلك اليوم زائدا على الفى سنة وباب هرقلة
مطلّ على وادٍ وخندق يطيف بها وذكر جماعة من اهل الخبرة
من اهل الثغور ان اهل هرقلة لما اشتد بهم الحصار وغضتهم
الحرب بالحجارة والنار والسهام فتح الباب فاستشرن المسلمون
لذلك فاذا رجل من اهلها كاجمل الرجال قد خرج فى اكمل
السلاح فنادى يا معشر العرب قد طالت مواقفتكم ايانا فليخرج
الىّ منكم الرجل والعشرة والعشرون مبارزةً فلم يخرج اليه من
الناس احد ينتظرون اذن الرشيد وكان الرشيد نائما فعاد
الروى الى حصنه فلما هبّ الرشيد اخبر بذلك فتأسف ولام
خدمه على تركهم ايقاظه فقيل له يا امير المؤمنين ان امتناع

fres d'un étranger! » La date de cette inscription, au jour où je la traduisis, remontait à plus de deux mille ans. La porte d'Héraclée domine un ravin, et la ville est entourée d'un fossé. »

Plusieurs personnes bien renseignées parmi les habitants des villes frontières m'ont raconté qu'au moment où le siége d'Héraclée était poussé avec vigueur, et que les assiégés étaient accablés d'une grêle de pierres, de feu et de flèches, la porte de la ville s'ouvrit, un homme d'une beauté remarquable et revêtu d'une armure magnifique se montra aux regards attentifs des musulmans, et s'écria d'une voix retentissante : « Troupes d'Arabes, voilà assez longtemps que nous sommes en présence. Que l'un de vous, que dix, que vingt des vôtres, viennent se mesurer contre moi! » Mais personne n'osa bouger avant d'avoir obtenu le consentement de Réchid qui, en ce moment, était endormi, et le Grec rentra dans la citadelle. Dès que Réchid fut éveillé, et qu'il sut ce qui s'était passé, il manifesta son mécontentement et blâma ses serviteurs de l'avoir laissé dormir. Mais on lui dit : « Prince des

الناس منه اليوم سيطمعه ويطغيه ويجرّيه ان يخرج من غدٍ
فيعود لمثل قوله فطالت على الرشيد ليلته واصبح كالمنتظر له اذ
فتح الباب فاذا الفارس قد خرج وعاد الى كلامه فقال الرشيد
من له فابتدره جُلّة القواد فعزم على اخراج بعضهم فضجّ اهل
الثغور والمطوّعة بباب المضرب فاذن لبعضهم بالدخول عليه وفى
مجلسه مخلد بن الحسين وابرهيم الغزارى فدخلوا فقالوا يا
امير المؤمنين قوادك مشهورون بالبأس والنجدة وعلو الصيت
ومباشرة الحرب ومتى خرج واحد منهم فقتل هذا العِلج لم
يكبر ذلك وان قتله العلج كانت وصمة على العسكر عظيمة وثلمة
لا تسد ونحن عامّة لا يرتفع لاحد منا صيت فان رأى امير

croyants, le silence gardé par nos soldats aujourd'hui ne peut qu'accroître son impudence et l'exciter à revenir demain répéter son défi. » La nuit parut longue à l'émir, et il semblait attendre avec impatience. Dès que la porte s'ouvrit et que le chevalier reparut, prononçant le même défi, Réchid s'écria : « Qui marchera contre lui? » Aussitôt un grand nombre de généraux s'offrirent, et le prince allait en désigner quelques-uns, lorsque les troupes des frontières et les volontaires se présentèrent en foule à la porte de la tente. Réchid en admit un certain nombre à la délibération, à laquelle assistaient aussi Mokhalled, fils d'el-Huçeïn, et Ibrahim el-Fizari. Dès qu'ils furent entrés, ils lui dirent : « Prince des croyants, vos généraux sont célèbres par leur force et leur valeur, ils ont acquis un grand renom sur les champs de bataille; si l'un d'eux marche contre ce barbare et le tue, un tel triomphe n'ajoutera rien à sa gloire; mais s'il succombe, ce sera un coup funeste pour l'armée, une brèche qu'on ne pourra réparer. Quant à nous, troupe de soldats obscurs, que l'émir désigne celui qui sortira à la rencontre

Bu yazıtın tercüme ettiğim günkü tarihi iki bin yıldan fazla geriye gidiyordu. Herakleia Kapısı bir vadiye hakimdir ve şehir bir hendekle çevrilidir. "Sınır kasabalarında yaşayanlar arasında bilgili birkaç kişi bana, Heraklea kuşatmasının büyük bir güçle bastırıldığı ve kuşatılanların taş, ateş ve ok yağmuruna tutulduğu sırada şehrin, Kapı açıldığında, Müslümanların dikkatli gözleri önünde olağanüstü güzelliğe sahip, muhteşem zırhlara bürünmüş bir adam belirdi ve yüksek sesle bağırdı. yankılanan: Arap birlikleri, sizden birinizin, onunuzun, yirminizin gelip bana karşı koymasına yetecek kadar uzun süredir buradayız! Ancak o sırada uykuda olan Réşid'in rızasını almadan kimse hareket etmeye cesaret edemedi ve Yunanlılar kaleye geri döndü. Réşid uyanır uyanmaz ve ne olduğunu anlar anlamaz hoşnutsuzluğunu dile getirdi ve uyumasına izin verdikleri için hizmetçilerini suçladı. Ama ona şunu söylediler: "Müminlerin prensi, bugün askerlerimizin sessizliği onun küstahlığını daha da artırabilir ve onu yarın meydan okumaya tekrar dönmeye teşvik edebilir." Gece emir için uzun görünüyordu ve sabırsızlıkla bekliyor gibiydi. Kapı açılıp şövalye tekrar ortaya çıkıp aynı meydan okumayı tekrarladığında Réşid bağırdı: "Kim ona karşı yürüyecek?" Hemen çok sayıda general kendilerini teklif etti ve prens bunlardan bazılarını belirlemek üzereyken, sınır birlikleri ve gönüllüler kalabalıklar halinde çadırın kapısında göründüler. Réşid, el-Huseyn oğlu Mokhalled ve İbrahim el-Fizari'nin de katıldığı müzakereye onlardan bir kısmını kabul etti.

İçeri girer girmez ona şöyle dediler: "Mü'minlerin emiri, senin generallerin güçleri ve yiğitlikleri ile ünlüdürler, savaş meydanlarında büyük bir üne kavuşmuşlardır; içlerinden biri bu barbarın üzerine yürür ve onu öldürürse, Bir zafer onun şanına hiçbir şey katmayacaktır ama eğer yenik düşerse bu ordu için yıkıcı bir darbe olacaktır, onarılması mümkün olmayan bir gedik olacaktır. Bu barbarla buluşmaya çıkacak kişiyi emir belirlesin, itaat edeceğiz."

المؤمنين ان يختار منا رجلا يخرجه اليه فعل فاستصوب الرشيد الرأى وقال لخلد وابرهيم صدقوا يا امير المؤمنين فاومسوا الى رجل منهم يعرف بابن الجرزى [1] مشهور فى الثغور موصوف بالنجدة فقال له الرشيد أتخرج قال نعم يا امير المؤمنين واستعين بالله عليه فقال اعطوه فرسا ورمحا وسيفا وترسا فقال يا امير المؤمنين انا بفرسى اوثق ورمحى فى يدى اشدّ ولكن قد قبلت السيف والترس فلبس السلاح واستدناه الرشيد فودّعه واتبعه الدعا وخرج معه عشرون من المطوّعة فلما انقض فى الوادى قال لهم العلج وهو يعدهم واحدا واحدا انما كان فى الشرط عشرون وقد ازددتم رجلا ولاكن لا بأس فناهوه ليس يخرج اليك منا الا رجل واحد فلما انفصل منهم ابن الجرزى

de ce barbare, nous obéirons. » Ce parti plut à Réchid et obtint l'approbation de Mokhalled et d'Ibrahim. On signala au prince l'un d'entre eux à qui sa valeur avait acquis une grande réputation sur la frontière, il se nommait Ibn el-Djourzi. « Es-tu prêt à combattre? » lui demanda l'émir. — « Oui, prince, répondit-il, et je prie Dieu de m'assister. » Réchid voulut lui faire donner un cheval, une lance, un sabre et un bouclier; mais il lui répondit : « Prince des croyants, j'ai plus de confiance en mon propre cheval, et cette lance est plus solide entre mes mains; quant au sabre et au bouclier, je les accepte. » Quand il eut revêtu son armure, Réchid le fit approcher, lui dit adieu, et l'accompagna de ses vœux. Le cavalier sortit escorté de vingt volontaires et descendit dans le vallon. Le champion grec, après les avoir comptés un à un, leur cria : « Nous étions convenus de vingt hommes et vous en avez ajouté un de plus; mais peu m'importe. » On lui répondit qu'un seul homme s'avancerait contre lui. Lorsque Ibn el-Djourzi se fut séparé de

تأمله العلج وقد اشرن اكثر الروم من الحصن يتأملون صاحبهم فقال له الرومى أتصدقنى عما اسئلك عنه قال نعم قال انت ابن الجرزى بالله قال اللهمّ نعم فكفولك وقال مثلى كفولك ثم اخذا فى شأنهما فاطعنا حتى طال الامر بينهما وكاد الفرسان يقومان تحتهما وليس منهما واحد بخدش صاحبه ثم زجّا برمحيهما هذا نحو اصحابه وهذا نحو حصنه وانتضيا بسيفيهما وقد اشتد الحرّ عليهما وتبلد جواداهما فجعل ابن الجرزى يضرب الرومى الضربة التى يظن انه قد بالغ فيها فيتقيها الرومى وكانت درقته حديدا فيسمع لذلك صوت منكر ويضربه الرومى فينغرز سيفه لان ترس ابن الجرزى كان درقة ثبتية وكان العلج

son escorte, le barbare le considéra attentivement, tandis que les Grecs, du haut de leurs remparts, avaient les yeux fixés sur leur compatriote.

Le Grec dit alors à son adversaire : « Veux-tu répondre sincèrement à ma question? » — « Soit, » fit le musulman. — « Je t'adjure au nom de Dieu, n'es-tu pas Ibn el-Djourzi? » — « Par le ciel, c'est moi-même, et je suis ton homme. » — « Un soldat tel que moi, reprit l'autre, peut te tenir tête. » Ils se mirent en garde et fondirent l'un sur l'autre, la lance en arrêt. Le combat se prolongea longtemps; leurs chevaux pouvaient à peine les porter, et ni l'un ni l'autre des deux champions n'avaient encore reçu une égratignure. Alors ils plantèrent leur lance en terre, l'un du côté de son escorte, l'autre du côté des remparts; puis ils tirèrent leur sabre. La chaleur était extrême, et les chevaux haletaient épuisés. Ibn el-Djourzi porta à son adversaire un coup qu'il croyait décisif; mais l'autre le para, grâce à son bouclier de fer qui résonna avec un éclat terrible. Le Grec riposta, et son épée pénétra dans le bouclier d'Ibn el-Djourzi; ce bouclier était

Bu parti Réşid'i memnun etti ve Mokhalled ile İbrahim'in onayını aldı. Prense, sınırda yiğitliği büyük bir üne kavuşmuş olan birinin İbn el Curzi olduğu bilgisi verildi. “Savaşmaya hazır mısın?” Emir ona sordu. "Evet prens" diye yanıtladı, "ve bana yardım etmesi için Tanrı'ya dua ediyorum." Réşid ona bir at, bir mızrak, bir kılıç ve bir kalkan vermek istedi; ama o ona cevap verdi: "Müminlerin prensi, kendi atımdan daha çok güveniyorum ve bu mızrak benim elimde daha sağlam; kılıç ve kalkana gelince, onları kabul ediyorum." Zırhını giydikten sonra Réşid onu yanına getirdi, veda etti ve dileklerini iletti. Sürücü, yirmi gönüllünün eşliğinde dışarı çıktı ve vadiye indi. Yunan şampiyon onları tek tek saydıktan sonra onlara bağırdı: "Yirmi kişi üzerinde anlaştık, siz bir tane daha eklediniz; ama umurumda değil." Ona yalnızca bir kişinin karşı çıkabileceği söylendi. İbn el Curzi, muhafızlarından ayrıldığında, barbar ona dikkatle bakarken, Yunanlılar surların tepesinden gözlerini yurttaşlarına dikmişlerdi." Yunanlı daha sonra düşmanına şöyle dedi: "Siz ne yaparsınız? Soruma dürüstçe cevap vermek ister misin? "Öyle olsun" dedi Müslüman.

- "Sana Allah adına yalvarıyorum, sen İbn el-Curzi değil misin?"

-"Tanrı aşkına, benim ve senin erkeğinim."

Nöbet tuttular ve mızraklarını hazır halde birbirlerine saldırdılar. Mücadele uzun sürdü; atları onları zorlukla taşıyabiliyordu ve iki şampiyondan hiçbiri henüz bir çizik bile almamıştı. Sonra mızraklarını biri eskortunun yanına, diğeri surların yanına olmak üzere yere sapladılar; sonra kılıçlarını çektiler. Aşırı sıcak vardı ve atlar bitkin bir halde nefes nefeseydi. İbn el-Curzi, rakibine belirleyici olduğuna inandığı bir darbe indirdi; ama diğeri korkunç bir parlaklıkla yankılanan demir kalkanı sayesinde onu savuşturdu. Yunanlı misilleme yaptı ve kılıcı İbn el-Curzi'nin kalkanını deldi; Bu kalkan Tibet derisinden yapılmıştı ve barbar, kılıcının ucunu deldiğinde köreleceğinden korkuyordu.

يخاف ان يعض السيف فيعطب فلما يئس كل واحد منهما من
صاحبه انهزم ابن الجرزى فدخلت الرشيد والمسلمين كابة لم
يصبهم مثلها وغطغط المشركون وانما كانت حيلة من ابن
الجرزى فاتبعه العلج وعلا عليه فلما تمكن منه ابن الجرزى رماه
برهق فاختطفه من سرجه ثم عطف عليه فما وصل الارض
جسده حتى فارقه رأسه فكبر المسلمون وانكسر المشركون
وبادروا الباب ليغلقوه واتصل الخبر بالرشيد فصاح بالقواد ان
يجعلوا فى حجارة المجانيق النار فليس عند القوم دفع بعد
هذا وعاجلهم المسلمون الى الباب فدخلوها بالسيف وقيل
انهم نادوا بالامان فأمنوا وافتتاحها عنوة اشهر من قول من

en cuir du Tibet, et le barbare craignit qu'en s'enfonçant la pointe de son épée ne s'émoussât. Au moment où chacun d'eux désespérait de vaincre son adversaire, Ibn el-Djourzi prit la fuite, au grand désespoir de Réchid et des musulmans. Déjà les Grecs chantaient victoire ; mais ce n'était qu'une feinte de la part d'Ibn el-Djourzi. Son adversaire le poursuivit, et tandis qu'il s'avançait le bras levé, Ibn el-Djourzi le frappa avec une telle violence qu'il lui fit vider les arçons; alors il fondit sur lui et, avant qu'il eût mordu la poussière, il lui sépara la tête du tronc.

Cette victoire exalta les musulmans, et jeta les infidèles dans la consternation. Ils se précipitèrent sur la porte pour la fermer ; mais Réchid averti dit à ses généraux d'ajouter des matières combustibles aux pierres lancées par les balistes. Dès ce moment, l'ennemi cessa toute résistance; les musulmans arrivèrent avant lui aux portes et pénétrèrent dans la ville l'épée à la main. On dit que les assiégés demandèrent une capitulation et l'obtinrent ; cependant la version

قال انها فتحت صلحا فقال فى ذلك الشاعر الحكمى وهو ابو
نواس

هَوَتْ هرقلة لما ان رأت عجبا جوانبا ترمى بالنفط والنار
كأنّ نيرانَنا فى جُنب قلعتهم مشعلات على ارسان قصّار[1]

وهذا كلام ضعيف ولكن عظم قدره فى ذلك الوقت للعنى
وعظمت لصاحبه الجائزة وصُبّت الاموال على ابن الجرزى وقُوّد
وخلع عليه فلم يقبل من ذلك شيا وسأل ان يعفى وان يترك
على ما هو به ففى ذلك يقول ابو العتاهية

ألا نادت هَرَقْلة بالخَرابِ من الملك الموفّق للصوابِ

d'après laquelle Héraclée fut prise d'assaut est plus accréditée que celle qui parle de capitulation.

Le poëte el-Hakemi, c'est-à-dire Abou Nowas, a dit au sujet de cette expédition :

Héraclée a été saisie d'épouvante à la vue de ces machines qui vomissaient le naphte et la flamme.

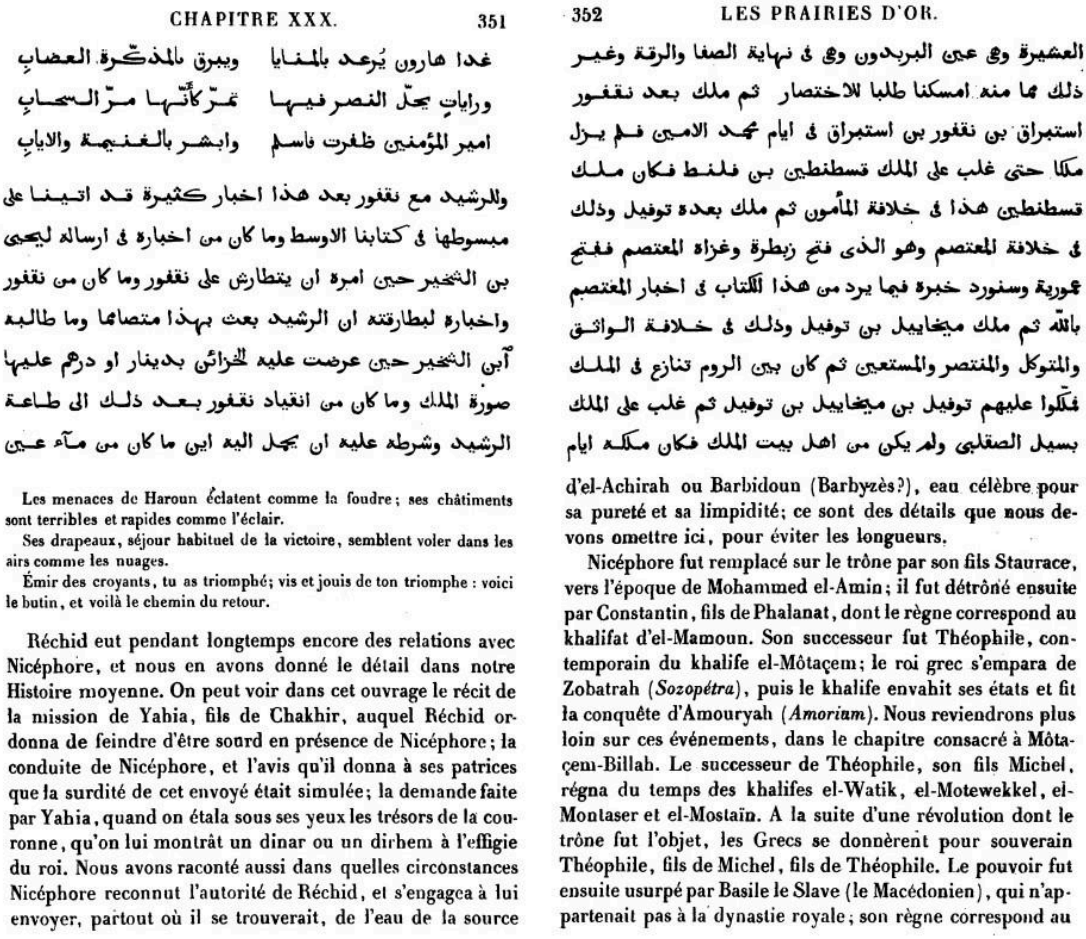
Et nos feux auprès de cette citadelle ressemblaient à des torches au-dessus des cordes du foulon.

Tout faibles que sont ces vers, ils furent très-goûtés en leur temps, à cause de l'événement auquel ils faisaient allusion, et valurent une pension à l'auteur. Quant à Ibn el-Djourzi, on lui offrit de l'or, un grade élevé et un vêtement d'honneur; mais il ne voulut rien accepter, et supplia qu'on lui permît de rester tel qu'il était. Voici des vers d'Abou'l-Atayah sur le même sujet :

Héraclée n'a-t-elle pas entonné son chant de mort, quand elle a été attaquée par ce roi dont le ciel favorise les desseins?

Her birinin düşmanlarını yenmekten umudunu kestiği anda İbn el-Curzi, Réşid ve Müslümanların büyük umutsuzluğuna rağmen kaçtı. Yunanlılar şimdiden zafer şarkılarını söylüyorlardı; ama bu sadece İbn el-Curzi'nin bir yanıltmasıydı. Düşmanı onu takip etti ve kolunu kaldırarak ilerlerken, İbn el-Curzi ona öyle bir şiddetle vurdu ki, kulplarını boşalttı; sonra üzerine saldırdı ve daha tozu ısırmadan başını gövdeden ayırdı. Bu zafer Müslümanları coşturdu, kâfirleri de şaşkınlığa düşürdü. Kapıyı kapatmak için koştular; ancak bilgi alan Réşid, generallerine balistaların attığı taşlara yanıcı maddeler eklemelerini söyledi. Bu andan itibaren düşman tüm direnişi durdurdu; Müslümanlar ondan önce kapılara geldiler ve ellerinde kılıçla şehre girdiler. Kuşatılanların teslim olmayı talep ettiği ve bunu elde ettiği söyleniyor; Ancak Herakia'nın fırtınaya tutulduğu versiyon, teslimiyetten bahseden versiyondan daha güvenilirdir. Şair el-Hakemi yani Ebu Nowas bu sefer hakkında şunları söylemiştir: Herakleia, neft ve alev kusan bu makineleri görünce dehşete kapılmıştı. Ve bu kalenin yakınındaki ateşlerimiz, kalecinin halatlarının üzerindeki meşalelere benziyordu. Bu ayetler her ne kadar zayıf olsa da, bahsettiği olaydan dolayı kendi döneminde çok popüler

olmuş ve yazara maaş kazandırmıştır. İbn el-Curzi'ye gelince, kendisine altın, yüksek rütbe ve şeref elbisesi teklif edildi; ama hiçbir şeyi kabul etmedi ve olduğu gibi kalmasına izin verilmesi için yalvardı. İşte Abu l' Atayah'ın aynı konuyla ilgili ayetleri: Heraklea, tasarılarını cennetin onayladığı bu kralın saldırısına uğradığında ölüm şarkısını söylememiş miydi?

CHAPITRE XXX. 351

غدا هارون يُرعد بالمنايا ويبرق بالمذكّرة العضابِ
ورايات يحلّ النصر فيها تمرّ كأنّها مرّ السحابِ
امير المؤمنين ظفرت فاسلم وابشر بالغنيمة والايابِ

Les menaces de Haroun éclatent comme la foudre; ses châtiments sont terribles et rapides comme l'éclair.

Ses drapeaux, séjour habituel de la victoire, semblent voler dans les airs comme les nuages.

Émir des croyants, tu as triomphé; vis et jouis de ton triomphe : voici le butin, et voilà le chemin du retour.

352 LES PRAIRIES D'OR.

والرشيد مع نقفور بعد هذا اخبار كثيرة قد اتينا على
مبسوطها فى كتابنا الاوسط وما كان من اخباره فى ارساله ليحيى
بن الشخير حين امره ان يتطارش على نقفور وما كان من نقفور
واخباره لبطارقته ان الرشيد بعث بهذا متصاما وما طالبه
ابن الشخير حين عرضت عليه الخزائن بدينار او درهم عليها
صورة الملك وما كان من انقياد نقفور بعد ذلك الى طاعة
الرشيد وشرطه عليه ان يحمل اليه اين ما كان من ماء عين

العشيرة وهى عين البربدون وهى فى نهاية الصفا والرقة وغير
ذلك مما منه امسكنا طلبا للاختصار ثم ملك بعد نقفور
استبراق بن نقفور بن استبراق فى ايام محمد الامين فلم يزل
ملكا حتى غلب على الملك قسطنطين بن فلنط فكان ملك
قسطنطين هذا فى خلافة المأمون ثم ملك بعده توفيل وذلك
فى خلافة المعتصم وهو الذى فتح زبطرة وغزاه المعتصم ففتح
عورية وسنورد خبره فيما يرد من هذا الكتاب فى اخبار المعتصم
بالله ثم ملك ميخاييل بن توفيل وذلك فى خلافة الواثق
والمتوكل والمنتصر والمستعين ثم كان بين الروم تنازع فى الملك
فملّكوا عليهم توفيل بن ميخاييل بن توفيل ثم غلب على الملك
بسيل الصقلبى ولم يكن من اهل بيت الملك فكان ملكه ايام

Réchid eut pendant longtemps encore des relations avec Nicéphore, et nous en avons donné le détail dans notre Histoire moyenne. On peut voir dans cet ouvrage le récit de la mission de Yahia, fils de Chakhir, auquel Réchid ordonna de feindre d'être sourd en présence de Nicéphore; la conduite de Nicéphore, et l'avis qu'il donna à ses patrices que la surdité de cet envoyé était simulée; la demande faite par Yahia, quand on étala sous ses yeux les trésors de la couronne, qu'on lui montrât un dinar ou un dirhem à l'effigie du roi. Nous avons raconté aussi dans quelles circonstances Nicéphore reconnut l'autorité de Réchid, et s'engagea à lui envoyer, partout où il se trouverait, de l'eau de la source d'el-Achirah ou Barbidoun (Barbyzès?), eau célèbre pour sa pureté et sa limpidité; ce sont des détails que nous devons omettre ici, pour éviter les longueurs.

Nicéphore fut remplacé sur le trône par son fils Staurace, vers l'époque de Mohammed el-Amin; il fut détrôné ensuite par Constantin, fils de Phalanat, dont le règne correspond au khalifat d'el-Mamoun. Son successeur fut Théophile, contemporain du khalife el-Môtaçem; le roi grec s'empara de Zobatrah (*Sozopétra*), puis le khalife envahit ses états et fit la conquête d'Amouryah (*Amorium*). Nous reviendrons plus loin sur ces événements, dans le chapitre consacré à Môtaçem-Billah. Le successeur de Théophile, son fils Michel, régna du temps des khalifes el-Watik, el-Motewekkel, el-Montaser et el-Mostaïn. A la suite d'une révolution dont le trône fut l'objet, les Grecs se donnèrent pour souverain Théophile, fils de Michel, fils de Théophile. Le pouvoir fut ensuite usurpé par Basile le Slave (le Macédonien), qui n'appartenait pas à la dynastie royale; son règne correspond au

Harun'un tehditleri şimşek gibi parlıyor; cezaları korkunç ve yıldırım kadar hızlıdır. Zaferin her zamanki meskeni olan bayrakları bulutlar gibi havada uçuyor gibi görünüyor. Müminlerin emiri, sen galip geldin; Yaşa ve zaferinin tadını çıkar: İşte ganimet ve işte dönüş yolu. Réşid'in Nicephorus'la uzun süredir ilişkileri vardı ve bunun ayrıntılarını Orta Tarihimizde vermiştik. Bu eserde, Réşid'in veya Nicephorus'un huzurunda sağırmış gibi davranmasını emrettiği Şakhir oğlu Yahia'nın misyonunun öyküsünü görebiliriz; Nikephorus'un davranışı ve asilzadelerine bu elçinin sağırlığının taklit edildiği yönünde verdiği tavsiye; Yahia'nın, tacın hazineleri gözlerinin önünde sergilendiği sırada kendisine kralın resmini taşıyan bir dinar veya dirhem gösterilmesi talebi. Ayrıca Nicephorus'un hangi durumlarda Réşid'in otoritesini tanıdığını ve nerede olursa olsun ona saflığı ve berraklığıyla ünlü el-Aşirah veya Barbidun (Barbyzes?) pınarından su göndermeyi üstlendiğini de anlattık; Bunlar, uzunluğu önlemek için burada atlamamız gereken ayrıntılardır. Nicephorus'un yerine Muhammed el-Amin zamanında oğlu Staurace tahta çıktı; daha sonra hükümdarlığı el-Mamun'un halifeliğine denk gelen Falanat'ın oğlu Konstantin tarafından tahttan indirildi. Halefi, Halife el Môtaçem'in çağdaşı olan Théophile'di; Yunan kralı Zobatrah'ı (Sozopetra) ele geçirdi, ardından halife eyaletlerini işgal etti ve Amuryah'ı (Amorium) fethetti. Bu olaylara daha sonra Môtasem-Billah'a ayrılan bölümde döneceğiz. Theophile'nin halefi oğlu Michel, halifeler el-Watik, el-Motewekkel, el Montaser ve el-Mostayn döneminde hüküm sürdü. Tahtı hedef alan bir devrimin ardından Yunanlılar, Theofilus'un oğlu Mikail'in oğlu Theofilus'u kendilerini

egemen ilan ettiler. Daha sonra iktidar, kraliyet hanedanına ait olmayan Slav Basil (Makedon) tarafından gasp edildi; onun hükümdarlığı el-Môtazz, el-Mohtadi halifeliğine ve el-Môtamid halifeliğinin başlangıcına karşılık gelir.

المعتز والمهتدى وبعض خلافة المعتمد [1] ثم هلك فملّكوا عليهم
ابنا له يقال له الاسكندروس فلم يجدوا امره فخلعوه وملّكوا
عليهم اخاه لاوى بن بسيل الصقلبى فكان ملكه بقية ايام
المعتضد والمكتفى وصدرا من ايام المقتدر ثم هلك وخلف ولدا
له صغيرا يقال له قسطنطين فملك وغلب على مشاركته فى الملك
ارمنوس بطريق البحر وصاحب حربه فزوّج قسطنطين الصبى
بابنته وذلك فى بقية ايام المقتدر وايام القاهر والراضى والمتقى
الى هذا الوقت وهو سنة اثنتين وثلثين وثلثمائة فى خلافة
ابى اسحق المتقى لله بن المقتدر فملوك الروم فى هذا الوقت
المؤرّخ ثلثة والاكبر منهم والمدبر للامور ارمنوس المتغلب ثم
الثانى قسطنطين بن لاوى بن بسيل والملك الثالث ابن لارمنوس

khalifat d'el-Môtazz, d'el-Mohtadi, et au début du khalifat d'el-Môtamid. A sa mort, un de ses fils, nommé Alexandre, lui succéda ; mais le peuple, mécontent de son gouvernement, le déposa et mit à sa place son frère Léon (*Lawi*), fils de Basile le Slave. Léon occupa le trône pendant le reste du khalifat d'el-Môtaded, celui d'el-Moktafi, et l'avénement d'el-Moktadir. Il laissa, en mourant, un fils encore jeune, qui lui succéda sous le nom de Constantin. Mais Romanus (*Armanous*), patrice de la marine et chef des affaires militaires, usurpa une part de l'autorité, et régna conjointement avec ce jeune prince auquel il fit épouser sa fille. Cet état de choses, qui a commencé vers la fin du khalifat d'el-Moktadir, s'est perpétué sous les khalifes el-Kaher, er-Radi et el-Mottaki, c'est-à-dire jusqu'à la présente année 332, sous le khalife actuel Abou Ishak el-Mottaki-lillah, fils d'el-Moktadir. Ainsi, aujourd'hui, le trône de Roum est occupé par trois souverains : le plus puissant, et celui qui gouverne, est l'usurpateur Romanus; le second est Constantin, fils de Léon,

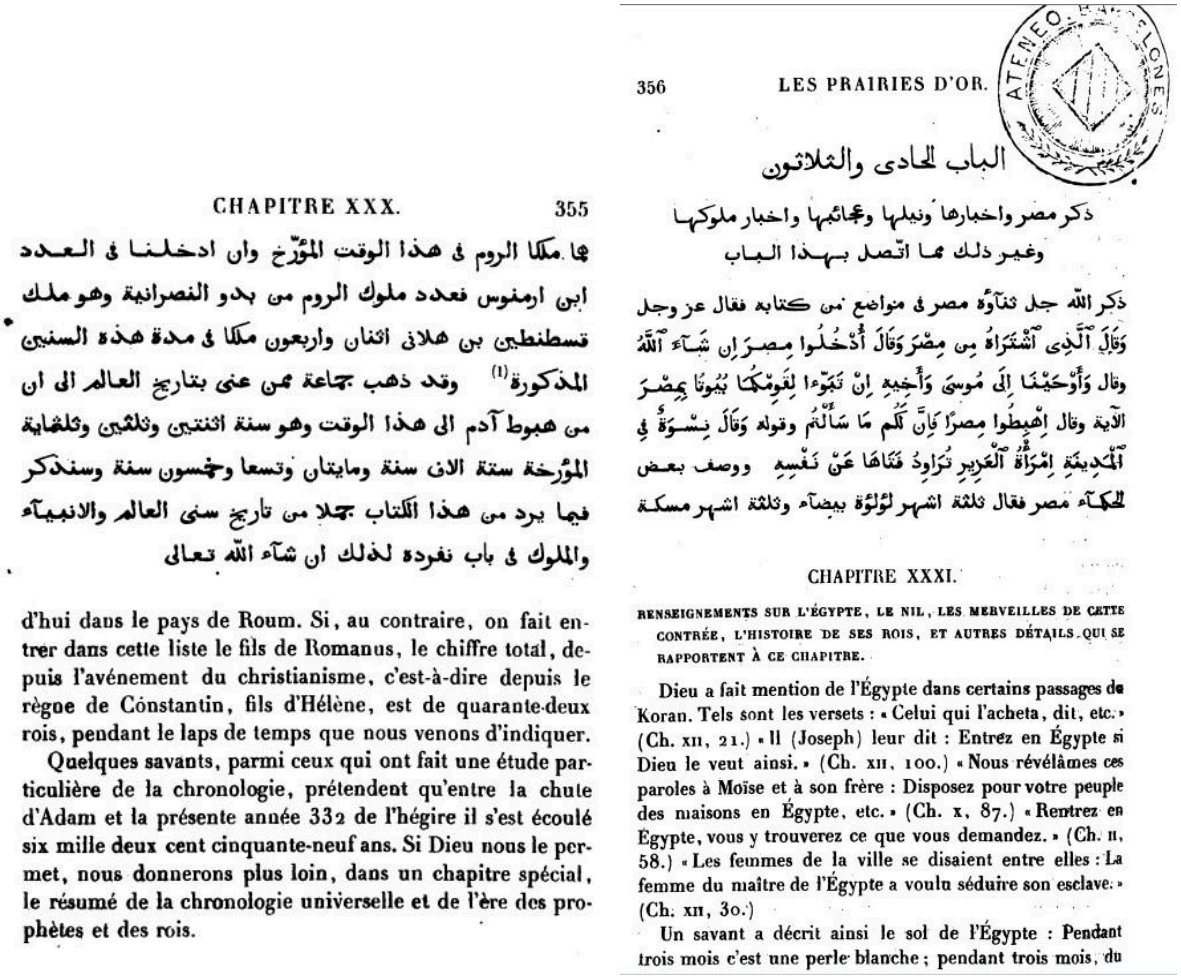
يخاطب بالملك واسمه اسطفانس وجعل ارمنوس ابنا له اخر
صاحب الكرسى بالقسطنطينية وهو البطريق الاكبر الذى يأخذون
عنه دينهم وقد كان خصاه قبل ذلك وقرّبه الى الكنيسة فامر
الروم فى وقتنا هذا يدور على من ذكرنا من ملوك الروم قال
المسعودى والى هذا الوقت انتهت اخبار ملوك الروم على حسب
ما ذكرنا والله اعلم بما يكون من امرهم فى المستقبل من الزمان
فجميع عدد سنى ملوك الروم المتنصرة من قسطنطين بن هلانى
وهو المظهر لدين النصرانية على ما ذكرنا الى هذا الوقت
خمسمائة سنة وسبع سنين والذى اجتمع عليه من عدد ملوكهم
من قسطنطين الى هذا الوقت المؤرّخ احد واربعون ملكا ولم
يعد ابن ارمنوس ووقع العدد على قسطنطين وارمنوس اللذين

fils de Basile ; et le troisième est un fils de Romanus, nommé Stéphanos, qui a aussi le titre de roi. En outre, Romanus a donné le siége patriarcal de Constantinople à un autre de ses fils ; il a le premier rang parmi les patrices et la direction des affaires spirituelles ; précédemment, son père l'avait sacrifié à l'église en le réduisant à la condition d'eunuque. Tel est le nom des princes qui gouvernent en ce moment l'empire de Roum.

Voilà les principaux événements de l'histoire des rois de Roum, jusqu'à ce jour ; Dieu seul connaît l'avenir réservé à cet empire. La durée totale du règne des rois chrétiens, depuis Constantin, fils d'Hélène, qui fut, comme on l'a vu, le propagateur du christianisme, jusqu'à l'époque actuelle, est de cinq cent sept ans. Le nombre de ces souverains, depuis Constantin jusqu'à la présente année, s'élève à quarante et un, sans y comprendre le fils de Romanus, mais en comptant Constantin et Romanus, qui règnent aujour-

Onun ölümü üzerine yerine İskender adındaki oğullarından biri geçti; ancak hükümetinden memnun olmayan halk onu tahttan indirdi ve yerine Slav Basil'in oğlu kardeşi Leo'yu (Lawi) getirdi. Leo, el-Môtaded'in halifeliğinin geri kalanı, el-Moktafi'nin halifeliği ve el-Moktadir'in tahta çıkışı sırasında tahtı işgal etti. Öldüğünde, yerine Konstantin adı altında henüz genç bir oğul bıraktı. Ancak donanmanın asilzadesi ve askeri işlerin başı olan Romanus (Armanus), yetkinin bir kısmını gasp ederek, kızını evlendirdiği bu genç prens ile birlikte hüküm sürdü. El-Moktadir'in halifeliğinin sonlarına doğru başlayan bu durum, el-Kaher, er-Radi ve el-Mottaki halifeleri döneminde, yani şimdiki halife Ebu İshak el'in hükümdarlığı olan 332 yılına kadar sürdürülmüştür. -Muttaki-lillah, el-Moktadir'in oğlu. Böylece, bugün Rum'un tahtı üç hükümdar tarafından işgal edilmiştir: En güçlüsü ve yöneten, gaspçı Romanus'tur; ikincisi Basil'in oğlu Leo'nun oğlu Konstantin; üçüncüsü ise Romanus'un aynı zamanda kral unvanını da taşıyan Stefanos adlı oğludur. Ayrıca Romanus, Konstantinopolis'in patriklik makamını başka bir oğluna verdi; çobanlar arasında birinci sırada yer alır ve manevi işlerin yöneticisidir; Daha önce babası onu hadım durumuna düşürerek kiliseye kurban etmişti. Bu, şu anda Rum imparatorluğunu yöneten prenslerin adıdır. Rum krallarının bugüne kadarki tarihindeki başlıca olaylar şunlardır; Bu imparatorluğa ayrılan geleceği yalnızca Tanrı bilir. Hıristiyanlığın propagandacısı Helen oğlu Konstantin'den günümüze kadar Hıristiyan krallarının toplam saltanat süresi beş yüz yedi yıldır. Konstantin'den günümüze kadar olan bu

hükümdarların sayısı, Romanus'un oğlu hariç, bugün Rum ülkesinde hüküm süren Konstantin ve Romanus dahil olmak üzere kırk birdir.

CHAPITRE XXX. 355

ها ملكا الروم فى هذا الوقت المؤرّخ وان ادخلنا فى العدد ابن ارمنوس فعدد ملوك الروم من بدو النصرانية وهو ملك قسطنطين بن هلانى اثنان واربعون ملكا فى مدة هذه السنين المذكورة[1] وقد ذهب جماعة ممن عنى بتاريخ العالم الى ان من هبوط آدم الى هذا الوقت وهو سنة اثنتين وثلثين وثلثماية المؤرخة ستة الاف سنة ومايتان وتسعا وخمسون سنة وسنذكر فيما يرد من هذا الكتاب جملا من تاريخ سنى العالم والانبيآء والملوك فى باب نفرده لذلك ان شآء الله تعالى

d'hui dans le pays de Roum. Si, au contraire, on fait entrer dans cette liste le fils de Romanus, le chiffre total, depuis l'avénement du christianisme, c'est-à-dire depuis le règne de Constantin, fils d'Hélène, est de quarante-deux rois, pendant le laps de temps que nous venons d'indiquer.

Quelques savants, parmi ceux qui ont fait une étude particulière de la chronologie, prétendent qu'entre la chute d'Adam et la présente année 332 de l'hégire il s'est écoulé six mille deux cent cinquante-neuf ans. Si Dieu nous le permet, nous donnerons plus loin, dans un chapitre spécial, le résumé de la chronologie universelle et de l'ère des prophètes et des rois.

356 LES PRAIRIES D'OR.

الباب الحادى والثلاثون

ذكر مصر واخبارها ونيلها وعجائبها واخبار ملوكها وغير ذلك مما اتّصل بهذا الباب

ذكر الله جل ثنآؤه مصر فى مواضع من كتابه فقال عز وجل وَقَالَ ٱلَّذِى ٱشْتَرَاهُ مِن مِّصْرَ وَقَالَ ٱدْخُلُوا مِصْرَ إِن شَآءَ ٱللَّهُ وقال وَأَوْحَيْنَآ إِلَىٰ مُوسَىٰ وَأَخِيهِ إِنْ تَبَوَّءَا لِقَوْمِكُمَا بِبُيُوتًا بِمِصْرَ الآية وقال ٱهْبِطُوا مِصْرًا فَإِنَّ لَكُم مَّا سَأَلْتُمْ وقوله وَقَالَ نِسْوَةٌ فِى ٱلْمَدِينَةِ ٱمْرَأَةُ ٱلْعَزِيزِ تُرَاوِدُ فَتَاهَا عَن نَّفْسِهِ ووصف بعض الحكمآء مصر فقال ثلثة اشهر لؤلؤة بيضآء وثلثة اشهر مسكة

CHAPITRE XXXI.

RENSEIGNEMENTS SUR L'ÉGYPTE, LE NIL, LES MERVEILLES DE CETTE CONTRÉE, L'HISTOIRE DE SES ROIS, ET AUTRES DÉTAILS QUI SE RAPPORTENT À CE CHAPITRE.

Dieu a fait mention de l'Égypte dans certains passages de Koran. Tels sont les versets : « Celui qui l'acheta, dit, etc. » (Ch. XII, 21.) « Il (Joseph) leur dit : Entrez en Égypte si Dieu le veut ainsi. » (Ch. XII, 100.) « Nous révélâmes ces paroles à Moïse et à son frère : Disposez pour votre peuple des maisons en Égypte, etc. » (Ch. X, 87.) « Rentrez en Égypte, vous y trouverez ce que vous demandez. » (Ch. II, 58.) « Les femmes de la ville se disaient entre elles : La femme du maître de l'Égypte a voulu séduire son esclave. » (Ch. XII, 30.)

Un savant a décrit ainsi le sol de l'Égypte : Pendant trois mois c'est une perle blanche ; pendant trois mois, du

Tam tersine Romanos'un oğlunu da bu listeye katarsak, Hıristiyanlığın gelişinden bu yana, yani Helen oğlu Konstantin'in saltanatından bu yana toplam sayı kırk iki kraldır. az önce belirttiğimiz zaman. Kronoloji konusunda özel çalışma yapanlardan bazı ilim adamları, Hz. Âdem'in vefatından bu yıl H. 332 yılına kadar altı bin iki yüz elli dokuz yıl geçtiğini iddia etmektedirler. Allah izin verirse daha sonra özel bir bölümde evrensel kronolojinin, peygamberler ve krallar döneminin özetini vereceğiz.

BÖLÜM XXXI.

MISIR, NİL, BU ÜLKENİN HARİKALARI, KRALLARIN TARİHİ HAKKINDA BİLGİLER VE BU BÖLÜMLE İLGİLİ DİĞER DETAYLAR.

Allah Kuran'ın bazı yerlerinde Mısır'dan bahsetmiştir. Bu ayetler şunlardır: “Onu satın alan söyledi, vs.” (Bölüm x11, 21.) "(Yusuf) onlara dedi: Allah dilerse Mısır'a girin." (Böl. XII, 100.) "Musa ve kardeşine şu sözleri vahyettik: Mısır'daki kavmine ev sağla, vb. (Böl. sor." (Böl. 11, 58.) "Şehrin kadınları şöyle dediler: kendi aralarında: Mısır efendisinin karısı kölesini baştan çıkarmak istedi." (Bölüm) .XII, 30.)

سودآء وثلثة اشهر زمرّدة خضرآء وثلثة اشهر سبيكة ذهب
حمرآء فاما اللؤلؤ البيضآء فان مصر فى شهر ابيب وهو تموز
ومُسرى وهو اب وتوت وهو ايلول يركبها المآء فترى الدنيا
بيضآء وضياعها على روابى وتلال مثل الكواكب وقد احاطت
بها المياه من كل وجه فلا سبيل لبعض الى بعض الا فى الزوارق
واما المسكة السودآء فان فى شهر بابه وهو تشرين الاول وهاتور
وهو تشرين الثانى وكيهك وهو كانون الاول فينكشف عنها
المآء وتنصبّ عن ارضها فتصير ارضا سوداء وفيها يقع الزراعات
وللارض رائحة طائبة تشبه روائح المسك واما الزمرّدة الخضرآء
فان فى شهر طوبه وهو كانون الثانى وفى وامشير وهو شباط
وبرمهات وهو ادار تلمع بكثرة عشبها ونباتها فتصير الدنيا

musc noir; trois mois plus tard, une émeraude; et les trois derniers mois, un lingot d'or pur. La perle blanche, c'est l'Égypte dans les mois (coptes) de abib, mousra et tout, c'est-à-dire juillet, août et septembre, alors que, submergée par le fleuve, elle forme une vaste nappe d'eau blanchâtre au-dessus de laquelle les métairies situées sur les tertres et les monticules brillent comme des étoiles; elles sont entourées d'eau de toutes parts, et l'on ne peut communiquer de l'une à l'autre qu'à l'aide de barques. Durant les mois nommés babeh, hatour et koïhek, qui répondent à octobre, novembre et décembre, l'Égypte est noire comme le musc; le Nil, en se retirant, laisse à découvert un limon noirâtre qui reçoit les semences et exhale une odeur agréable assez analogue à celle du musc. Au mois de toubeh, wamschîr et beramhat, ou janvier, février et mars, elle brille comme une verte émeraude; en d'autres termes, ses pâturages si abondants et ses prairies lui prêtent l'éclat de cette pierre précieuse. Enfin, elle se transforme en lingot d'or

خضرآء كالزمرّدة واما السبيكة الحمرآء فان فى شهر برمودة
وهو نيسان وبَشَنْس وهو ايار وبَوْنه وهو حزيران يبيض الزرع
ويتورّد العشب وهو كسبيكة الذهب منظرًا ومنفعةً وسنذكر
هذه الشهور بالسريانية والعربية والفارسية ونسمى كل شهر
منها بعد هذا الموضع من هذا الكتاب وان كنا قد اتينا على
جميع ذلك فى الكتاب الاوسط ووصف اخر مصر فقال نيلها
عجب، وارضها ذهب، وهى لمن غلب، وملكها سلب، ومالها
رغب، وخيرها جلب، وفى اهلها عجب، وطاعتهم رَهَب،
وسلمهم شعب، وحربهم حرب، ونهرها النيل من سادات
الانهار واشراف البحار لانه يخرج من الجنة على حسب ما ورد
به خبر الشريعة ان النيل وسيحان وهو نهر ادنة من الثغر

dans la période de bermoudeh, baschans et bawneh, c'est-à-dire, avril, mai et juin; alors les moissons jaunissent, la terre se couvre de culture, et prend l'aspect et la valeur de l'or. Dans un autre passage de ce livre, nous donnerons les noms de chaque mois de l'année en syriaque, en arabe et en persan, bien que nous n'ayons omis aucun de ces détails dans notre Histoire moyenne.

Un autre écrivain dépeint l'Égypte en ces termes : « Son Nil est une merveille et son territoire est de l'or. Elle appartient au vainqueur et se livre au plus fort. Ses richesses sont un objet d'envie et ses productions une source de profits. Mais le peuple qui l'habite est insubordonné et n'obéit que lorsqu'il tremble; il ne se soumet que parce qu'il est désuni, et s'il se révolte, c'est une lutte mortelle. » Le Nil occupe un rang distingué parmi les fleuves et les mers les plus célèbres, ainsi que l'atteste une tradition religieuse. Cette tradition cite parmi les fleuves dont la source est dans le Paradis, le Nil, puis le Sihan ou fleuve d'Adanah sur les

Bir alim şöyle tarif etti: Mısır toprağı üç ay boyunca beyaz bir incidir; üç ay boyunca kara misk; üç ay sonra bir zümrüt; ve son üç ayda bir külçe saf altın. Beyaz inci, (Kıpti) abib, musra ve diğer aylarda, yani Temmuz, Ağustos ve Eylül aylarında Mısır'dır ve nehrin altında, üzerinde çiftliklerin bulunduğu beyazımsı bir su tabakası oluşturur. höyüklerin ve höyüklerin üzerinde yer alan yıldızlar gibi parlıyor; her tarafı suyla çevrilidir ve aralarında ancak tekneler yardımıyla iletişim kurulabilir. Babeh, hatur ve koyhek adı verilen ekim, kasım ve aralık aylarına denk gelen aylarda Mısır misk rengindedir; Nil, geri çekilirken, tohumları alan ve misk kokusuna oldukça benzeyen hoş bir koku yayan siyahımsı bir alüvyonu açığa çıkarır. Tubeh, wamşir ve beramhat aylarında veya Ocak, Şubat ve Mart aylarında yeşil bir zümrüt gibi parlıyor; yani bol mera ve çayırları ona bu kıymetli taşın parlaklığını veriyor. Son olarak bermudeh, başans ve bawneh döneminde yani Nisan, Mayıs ve Haziran aylarında altın külçeye dönüşür; daha sonra hasat sararır, toprak kültürle kaplanır ve altının görünümünü ve değerini kazanır. Bu kitabın başka bir bölümünde yılın her ayının adını Süryanice, Arapça ve Farsça vereceğiz, ancak Orta Çağ Tarihimizde bu ayrıntıların hiçbirini atlamadık. Bir başka yazar ise Mısır'ı şu sözlerle tanımlamaktadır: "Nil bir harikadır ve toprakları altındır. Galip gelenindir ve en güçlüye teslim olur. Zenginlikleri kıskançlık nesnesidir ve ürünleri bir kâr kaynağıdır. Ama insanlar orada yaşayanlar itaatsizdirler ve yalnızca titrediklerinde itaat ederler; yalnızca bölünmüş oldukları için teslim olurlar ve eğer isyan ederlerse bu ölümcül bir mücadeledir. Nil, dini geleneğin de kanıtladığı gibi, en ünlü nehirler ve denizler arasında seçkin bir yere sahiptir. Bu gelenekte kaynağı cennet olan nehirler arasında Nil, ardından Suriye sınırındaki Sihan veya Adana nehrinin adı geçmektedir.

الشامى ويصب الى البحر الرومى ومخرجه على ثلثة ايام من ملطية
ويجرى فى بلاد الروم وليس للمسلمين عليه الا مدينة ادنة بين
طرسوس والمصيصة وجيحان ومخرجه من عيون تعرف بعيون
جيحان على ثلثة اميال من مدينة مرعش ويطرح الى البحر
الرومى وليس للمسلمين عليه من المدن الا المصيصة وكنفربيّا
وبحراه بينهما والفرات وقدمنا الاخبار عنه وعن النيل ومبدأهما
ومقدار جريانهما على وجه الارض ومصبّهما فيما سلف من هذا
الكتاب يخرج من الجنة وكذلك الدجلة وغيرها مما اشتهر من
الانهار الكبار وقد قالت العرب فى النيل انه اذا زاد غاضت
الانهار والعيون والابار واذا غاض زادت فزيادتها من غيضه

frontières de la Syrie. Ce dernier, dont l'embouchure est dans la Méditerranée, sort de terre à trois journées de marche de Malatiah, coule sur le territoire grec et ne baigne qu'une ville musulmane, Adanah entre Tarsous et Messissah. En troisième lieu, le Djeïhan, dont les sources, nommées *Ouïoun Djeïhan*, sont à trois milles de Merach ; il se jette dans la Méditerranée après avoir passé entre l'Euphrate, Messissah et Keferbeyiah, les seules places que possèdent les musulmans dans ce pays. Nous avons déjà fait mention dans cet ouvrage de ce fleuve et du Nil, de leur source, de leur parcours et de leur embouchure (t. Ier, p. 205 et 214). Une semblable tradition est rapportée en l'honneur du Tigre et d'autres fleuves non moins importants.

Les Arabes croient que, pendant la crue du Nil, l'eau baisse dans les autres fleuves, comme dans les sources et les puits, et ils expliquent l'accroissement du premier par la perte que subissent les autres, et réciproquement. Les Indiens attribuent le phénomène que présente le Nil aux sources qui l'alimentent, et ils se vantent d'en connaître l'époque en ob-

وغيضها من زيادته وقالت الهند زيادته ونقصانه بالسيول ونحن
نعرف ذلك بتوالى الانوآء وكثرة الامطار وركود السحاب وقالت
الروم لم يزد قط ولم ينقص وانما زيادته بالشمال اذا كثرت
واتصلت وقالت القبط زيادته ونقصانه من عيون فى شاطيه يراها
من سافر ولحق باعاليه وقد ذكرنا تنازع الناس فى النيل وزيادته
عمن سلف وخلف على الشرح والايضاح وغيره من الانهار الكبار
والبحار والبحيرات الصغار فى كتاب اخبار الزمان فى الفن
الثانى فاغنى ذلك عن اعادته فى هذا الكتاب ومصر من سادات
القرى ورؤسآء المدن قال الله عز وجل حاكيا عن يوسف
أَجْعَلْنِي عَلَىٰ خَزَائِنِ ٱلْأَرْضِ وهى مصر وليس فى انهار الدنيا نهر
يسمى بحرا وبمّا غير نيل مصر لكبره واستبحاره وقد قدمنا

servant la succession des *anwas* (voyez *Introd. à la Géogr. des Orient.* par M. Reinaud, p. 186), la persistance des pluies et l'amoncellement des nuages. Selon les Grecs, les eaux de ce fleuve ne peuvent ni croître ni décroître ; mais elles s'enflent sous le souffle persistant des vents du nord. Quant aux Coptes, ils ne doutent pas que ce phénomène ne soit dû à des sources situées sur ses deux rives et qui ont été observées par ceux qui ont visité son cours supérieur. Du reste, toutes les discussions anciennes et modernes relatives à la crue du Nil, aux principaux fleuves, aux mers et aux lacs, se trouvent dans la section deuxième de nos Annales historiques, ce qui nous dispense d'y revenir ici.

La place illustre que Misr occupait parmi les villes du monde a pour garant cette parole que Dieu met dans la bouche de Joseph : « Confiez-moi les trésors de la terre » (Kor. XII, 55), c'est-à-dire de Misr. De tous les fleuves du monde, le Nil est le seul qui, en raison de son étendue et de son importance, ait reçu le nom de mer (*bahr* ou *iemm*).

Ağzı Akdeniz'de olan ikincisi, Malatya'dan üç günlük yürüyüş mesafesinde karadan çıkar, Yunan topraklarına akar ve sadece Tarsus ile Mesih arasındaki Müslüman kasabası olan Adana'yı yıkar. Üçüncüsü, Quyoun (koyun) Ceyhan adlı kaynakları Meraş'tan üç mil uzakta olan Ceyhan; bu ülkede Müslümanların sahip olduğu tek yer olan Fırat, Mesih ve Keferbeyiah arasından geçtikten sonra Akdeniz'e akıyor. Bu çalışmamızda bu nehirden ve Nil'den, kaynağından, yatağından bahsetmiştik. ve ağızları (t. I, s. 205 ve 214). Benzer bir gelenek Dicle ve daha az önemli olmayan diğer nehirler için de anlatılmaktadır. Araplar, Nil'in taşması sırasında, pınar ve kuyularda olduğu gibi diğer nehirlerde de suyun azaldığına inanırlar ve ilkindeki artışı diğerlerinin uğradığı zararla, bunun tersini de açıklarlar. Hintliler, Nil'in sunduğu olguyu, onu besleyen kaynaklara bağlarlar ve envelerin dizilişini gözlemleyerek dönemi bilmekle övünürler (bkz. Géogr. des Orient.'e Giriş, M. Reinaud, s. 186), yağmurun devam etmesi ve bulutların birikmesi. Yunanlılara göre bu nehrin suları ne artabilir ne de azalabilir; ama kuzey rüzgarlarının ısrarlı nefesi altında şişerler. Kıptilere gelince, bu olgunun iki yakasında bulunan ve üst rotasını ziyaret edenler tarafından gözlemlenen kaynaklardan kaynaklandığından şüphe duymuyorlar. Üstelik Nil Nehri'nin, ana nehirlerin, denizlerin ve göllerin taşması ile ilgili tüm eski ve modern tartışmalar, Tarihi Yıllıklarımızın ikinci bölümünde yer alıyor ve bu, bizi bunlara burada dönmekten muaf tutuyor. Misr (Mysr)'ın dünya şehirleri arasında işgal ettiği şerefli yer, Allah'ın Yusuf'a söylediği şu sözlerle garanti altına alınmıştır: "Yeryüzünün hazinelerini bana emanet et" (Kor. XII, 55), yani Misr'ın. . Dünyadaki tüm nehirler arasında, büyüklüğü ve önemi nedeniyle deniz (bahr veya iemm) adını alan tek nehir Nil'dir.

فيما سلف من كتبنا للخبر عن جبل القمر الذى يبدو الفيل
منه وما يظهر من تأثير القمر فيه عند زيادته ونقصانه من
النور والظلام فى البدر والمحاق وقد روى عن زيد بن اسلم فى
قوله جل من قائل فَإِن لَّمْ يُصِبْهَا وَابِلٌ فَطَلٌّ قال هى مصر ان لم
يصبها مطر ازكت وان اصابها مطر ضعفت ولبعض الشعرآء قال

مصر ومصرا شأنُها عجيبُ ونيلها تجرى به الجنوبُ[1]

وهى مصر اسمها لمعناها وعلى اسمها سميت الامصار ومنه اشتق
هذا الاسم عند علمآء البصريين وقد قال عمرو بن معدى كرب

فالنيل اصبح زاخرًا بمدوده وجرت له ريح الصبا فجرى لها

قال المسعودى ويبتدى نيل مصر بالتنفس والزيادة بقية بونه

Nous avons décrit dans nos ouvrages précédents la montagne *el-Komr* où il prend sa source, et l'influence que les phases diverses de la lumière, dans la pleine et la nouvelle lune, exercent sur le volume de ses eaux.

D'après Zeïd, fils d'Aslem, ce passage du livre divin : « Si elle est privée de pluie, elle a la rosée (Kor. II, 267), » s'applique à l'Égypte, d'autant plus fertile qu'il y pleut moins et à qui la pluie est si défavorable. Un poëte a dit :

Misr (vieux Caire) et l'Égypte, admirable pays, où le Nil coule sous le souffle du vent du sud.

Il s'agit bien ici de Misr dont le nom et le sens (ville capitale) sont identiques et ont été donnés à toutes les autres grandes villes. Telle est l'étymologie adoptée par l'école de Basrah. Le poëte Amr, fils de Mâdi-Karib, a dit aussi :

Les flots du Nil se gonflent pendant la crue; le vent d'est les soulève, et ils obéissent à son souffle.

Le Nil commence à grossir et à sortir de son lit à la fin

وهو حزيران وابيب وهو تموز ومسرى وهو اب فاذا كان المآء
زائدا ازداد شهر توت كله وهو ايلول الى انقضآئه فاذا انتهت
الزيادة الى ذراع ست عشرة ففيه تمام خراج السلطان وخصب
الناس وفيه ظمئ ربيع البلاد وهو ضار للبهايم لعدم المرعى
والكلأ واتم الزيادات كلها النافعة للبلد كله سبعة عشر ذراعا
وفى ذلك كفافها وروى جميع ارضها واذا زاد على السبعة عشر
ذراعا وبلغ ثمانية عشر ذراعا استبحر من مصر الربع وفى ذلك
ضرر لبعض الضياع لما ذكرنا من وجه الاستبحار وغير ذلك
واذا كانت الزيادة ثمانية عشر ذراعا كانت العاقبة فى انصرافه
حدوث وبآء بمصر واكبر الزيادات ثمانية عشر ذراعا وقد كان
النيل بلغ فى زيادته تسعة عشر ذراعا[1] وذلك فى سنة تسع

du mois bawneh, ou juin, et pendant abib et mousra, c'est-à-dire juillet et août. Dans les crues abondantes, il ne cesse de s'étendre qu'à la fin de tout, ou septembre. Lorsque l'inondation atteint seize coudées, l'impôt dû au sultan et la subsistance du peuple sont assurés; mais les localités élevées souffrent de la sécheresse, et la stérilité des prairies et des pâturages est très-préjudiciable aux troupeaux. Le maximum d'une bonne inondation est de dix-sept coudées; toutes les terres sont alors abreuvées d'une manière suffisante. Au-dessus de dix-sept et à dix-huit coudées, le quart de l'Égypte se transforme en mer, et cette inondation excessive, jointe à d'autres causes, fait le plus grand tort aux fermes. En outre, lorsque le fleuve s'est élevé à dix-huit coudées, le moment où il rentre dans son lit est toujours signalé par une épidémie. Le chiffre de dix-huit coudées est considéré comme le maximum que le Nil puisse atteindre. Cependant il s'est élevé jusqu'à dix-neuf coudées, sous le règne d'Omar,

Daha önceki çalışmalarımızda, kaynağını aldığı el Komr Dağı'nı ve ışığın çeşitli evrelerinin, tam ve yeni fune halinde, sularının hacmi üzerinde yarattığı etkiyi anlatmıştık. Aslem oğlu Zeyd'e göre, ilahi kitaptaki "Yağmurdan mahrum kalırsa çiy olur" (Kor. 11, 267) ayeti, daha az yağmur yağan ve daha az yağmur yağan Mısır için geçerlidir. yağmur çok elverişsiz. Bir şair şöyle dedi: Misr (eski Kahire) ve Nil'in güney rüzgârının esintisiyle aktığı hayranlık uyandıran bir ülke olan Mısır. Bu gerçekten de adı ve anlamı (başkent) aynı olan ve diğer tüm büyük şehirlere verilen Misr'dir. Basra mezhebinin benimsediği etimoloji budur. Mâdi-Karib oğlu şair Amr da şöyle demiştir: Tufan sırasında Nil'in dalgaları kabarır; doğu rüzgarı onları kaldırır ve onun nefesine itaat ederler. Nil nehri, bawneh yani haziran ayının sonunda ve abib ve musra aylarında yani temmuz ve ağustos aylarında kabarmaya ve yataklarından yükselmeye başlar. Şiddetli su baskınlarında her şeyin sonuna, yani eylül ayına kadar genişlemeyi bırakmaz. Tufan on altı arşına ulaşınca padişaha verilecek vergi ve halkın geçimi güvence altına alınır; ancak yüksek yerler kuraklıktan muzdariptir ve çayır ve meraların kısırlığı sürülere çok zarar vermektedir. İyi bir selin maksimumu on yedi arşındır; daha sonra tüm arazi yeterince sulanır. On yedi ve on sekiz arşının üzerinde Mısır'ın dörtte biri denize dönüşüyor ve bu aşırı su baskını, diğer nedenlerle birleşince, en büyük zararı çiftliklere veriyor. Üstelik nehir on sekiz arşına çıktığında yatağına döndüğü an her zaman bir salgın hastalık olarak bildirilir. On sekiz arşın rakamı Nil'in ulaşabileceği maksimum sayı olarak kabul ediliyor. Ancak Abdülaziz oğlu Ömer'in saltanatı 99 (717) yılında on dokuz arşına çıkmıştır.

وتسعين فى خلافة عمر بن عبد العزيز ومساحة الذراع الى ان
يبلغ اثنا عشر ذراعا ثمانية وعشرون اصبعا ومن اثنا عشر
ذراعا الى ما فوق يصير الذراع اربعا وعشرين اصبعا واقل ما
يبقى فى قاع المقياس من الماء ثلثة اذرع وفى مثل تلك السنة
يكون الماء قليلا والاذرع التى يستسقى عليها بمصر ذراعان
تسميان منكرا ونكيرا وهى الذراع الثالث عشر والذراع الرابع
عشر فاذا انصرن الماء فى هذين الذراعين اعنى ثلاثة عشر
واربعة عشر وزيادة نصف الذراع من الخمسة عشر استسقى
الناس بمصر وكان الضرر شاملا لكل البلد الى ان يأذن الله فى
زيادة الماء واذا تم خمسة عشر ودخل فى ستة عشر كان فيه
صلاح لبعض الناس ولا يستسقى فيه وكان ذلك نقصا من خراج
السلطان والترع التى ببلاد مصر اربع امهات اسماؤها ترعة

fils d'Abd el-Aziz, l'an 99 (717). La coudée, de un à douze, est de vingt-huit doigts ; depuis douze, elle n'est que de vingt-quatre doigts. Jamais le niveau primitif du fleuve n'est inférieur à trois coudées, même dans les années de faible crue comme celle-ci. Les deux coudées du nilomètre qui correspondent à une période de sécheresse en Égypte, c'est-à-dire la treizième et la quatorzième, sont nommées *Mounkir* et *Nekir* (nom des deux anges du tombeau). Si le fleuve ne dépasse pas ce niveau, c'est-à-dire treize, quatorze coudées ou quatorze coudées et demie, l'eau manque partout, et le pays tout entier en souffre jusqu'au retour de l'inondation. S'il atteint et dépasse le chiffre quinze, une partie du pays en profite, et l'on cesse d'implorer le secours du ciel ; mais le sultan ne prélève pas la totalité de l'impôt.

Il y a en Égypte quatre écluses principales, à savoir : l'écluse nommée Dumb et-Timsah, l'écluse de Balkineh,

دنب التمساح وترعة بلقينة وخليج سردوس وخليج ذات
الساحل وتفتح هذه الترع اذا كان الماء زائدا فى عيد الصليب
وهو لاربع عشرة تخلو من توت وهو ايلول وقد قدمنا خبر
تسمية هذا اليوم بعيد الصليب فيما سلف من هذا الكتاب
والنبيذ الشيرازى يتخذ بمصر من ماء شهر طوبه وهو كانون
الثانى بعد الغطاس وهو لعشرة تمضى من طوبه واصفى ما يكون
النيل فى هذا الوقت واهل مصر يفتخرون بصفا النيل فيه
وفيه يخزن الماء اهل تنّيس ودمياط وتونة وسائر قرى البحيرة
وليلة الغطاس بمصر شأن عظيم عند اهلها لا ينام الناس فيها
وهى ليلة عشر تمضى من كانون الثانى ولقد حضرت سنة ثلثين
وثلثماية ليلة الغطاس فى مصر والاخشيد محمد بن طغج فى
داره المعروفة بالمختارة فى الجزيرة الراكبة للنيل والنيل مطيف

celles du canal de Serdous et du canal Dat es-Sahil. On ouvre ces écluses pendant l'inondation, le jour de la fête de la Croix, qui a lieu le quatorze tout (septembre) ; nous avons déjà dit pourquoi cette fête est ainsi nommée. (Voyez ci-dessus, p. 312.) Pendant le mois de toubeh ou janvier, et après la fête du Bain, qui tombe le dix du même mois, on prépare, avec l'eau du Nil, le vin de dattes nommé *chirari*, parce que jamais ce fleuve n'est plus limpide, et les habitants en vantent alors la pureté. A la même époque on ferme les écluses à Tinnis, Damiette, Touneh et dans les autres bourgs du district de Bohaïreh. La nuit du Bain est une des grandes solennités de l'Égypte, et tous les habitants sont alors sur pied : c'est, comme je l'ai dit, le 10 janvier. J'ai assisté à cette fête nocturne, l'an 330 (941 de J. C.), pendant qu'el-Ikhchid Mohammed, fils de Tagadj, habitait l'hôtel nommé *Moukhtareh*, dans l'île qui sépare les deux

Birden on ikiye kadar arşın yirmi sekiz parmaktır; on ikiden beri yalnızca yirmi dört parmak uzunluğundadır. Nehrin orijinal seviyesi, bunun gibi su baskınlarının az olduğu yıllarda bile hiçbir zaman üç arşından az olmaz. Mısır'da bir kuraklık dönemine denk gelen nilometrenin iki arşın, yani on üçüncü ve on dördüncü arşınlarına Münkir ve Nekir (mezarın iki meleğinin adı) adı verilir. Eğer nehir bu seviyeyi, yani on üç, on dört arşın ya da on dört buçuk arşın geçmemişse, her yerde su yoktur ve sel geri dönene kadar bütün ülke sıkıntı çeker. On beş rakamına ulaşıp onu aşarsa, ülkenin bir kısmı bundan faydalanır ve insanlar göklerden yardım dilemeyi bırakır; ancak padişah verginin tamamını toplamaz. Mısır'da dört ana kilit vardır: Dumb et-Timsah adlı kilit, Balkineh kilidi, Serdus kanalı ve Dat es-Sahil kanalı. Bu kilitler, on dördüncü (Eylül) günü gerçekleşen Haç Bayramı günü, tufan sırasında açılır; Bu festivale neden bu ismin verildiğini zaten söylemiştik. (Yukarıya bakınız, s. 312.) Tubeh veya Ocak ayında ve aynı ayın onuncu gününe denk gelen Hamam bayramından sonra Nil'in suyuyla şirari denilen hurma şarabını hazırlıyoruz, çünkü bu nehir hiç bu kadar temiz olmamıştı ve bölge sakinleri onun saflığını övüyorlar. Aynı zamanda Tinnis, Damiette, Tuneh ve Bohayreh bölgesindeki diğer kasabalarda kilitler kapatıldı. Hamam gecesi Mısır'ın en büyük törenlerinden biridir ve o sırada tüm sakinler ayağa kalkar: söylediğim gibi, tarih 10 Ocak'tır. Ben 330 (MS 941) yılındaki bu gece kutlamasına katıldım. - Tagac oğlu İkşid Muhammed, ülkenin iki kolunu ayıran adada Nil Mukhtareh adlı otelde yaşıyordu.

بها وقد امر فاسرج من جانب الجزيرة وجانب الفسطاط الفا
مشعل غير ما اسرج اهل مصر من المشاعل والشمع وقد حضر
النيل فى تلك الليلة مشو الان من الناس من المسلمين والنصارى
منهم فى الزوارق ومنهم فى الدور الدانية للنيل ومنهم على
الشطوط لا يتناكرون للحضور ويظهرون كل ما يمكنهم اظهاره
من المآكل والمشارب والملابس وآلات الذهب والفضة والجواهر
والملاهى والعزف والقصف وهى احسن ليلة تكون بمصر واشملها
سرورا ولا تغلق بها الدروب ويغطس اكثرهم فى النيل ويرجون
انه امان من المرض ونشرة من الدآء قال المسعودى فاما
المقائس الموضوعة بمصر لمعرفة زيادة النيل ونقصانه فانى سمعت
جماعة من اهل الخبرة ان يوسف عم حين بنا الاهرام اتخذ

bras du Nil. Par son ordre, tout un côté de l'île et la rive de Fostat (vieux Caire) étaient éclairés par deux mille torches, sans compter les illuminations particulières. Musulmans et chrétiens, au nombre de plusieurs centaines de mille, encombraient le Nil, les uns sur des barques, les autres dans les kiosques voisins du fleuve, d'autres sur le rivage. Toute cette foule, avide de plaisir, rivalisait de luxe à table et dans ses vêtements, dans sa vaisselle d'or et d'argent et ses bijoux ; partout retentissaient le son des instruments, le chant des festins et les danses bruyantes. Rien, en Égypte, n'égale la beauté et l'animation de cette nuit ; les portes des différents quartiers restent ouvertes et la plupart des habitants se plongent dans le Nil, avec la conviction que c'est un remède ou un préservatif contre toute espèce de maladie.

Pour en revenir aux nilomètres destinés à faire connaître les phases de l'inondation, j'ai entendu dire à des personnes instruites que Joseph, lorsqu'il bâtit les pyramides, cons-

مقياسا لمعرفة زيادة النيل ونقصانه وان ذلك كان بمنف ولم
يكن الفسطاط يومئذ وان دلوكة الملكة الجوز وضعت مقياسا
بأقصى الصعيد ووضعت ايضا مقياسا اخر ببلاد اخم فهاذه
المقائس المصنوعة قبل مجى الاسلام ثم ورد الاسلام وافتتحت
مصر فكانوا يعرفون زيادة النيل ونقصانه بما وصفنا الى ان ولى
مصر عبد العزيز بن مروان فاتخذ مقياسا بحلوان وهو صغير
الذراع وحلوان فوق الفسطاط ثم اتخذ اسامة بن زيد التنوخى
مقياسا بالجزيرة التى تدعى جزيرة الصناعة وهى الجزيرة التى
بين الفسطاط والجيزة والعبور اليها من الفسطاط على الجسر ثم
منها على جسر اخر الى الجيزة وهو الجانب الغربى لان الفسطاط
من الجانب الشرقى وهذا المقياس الذى اتخذه اسامة اكبرها
ذراعا واتخذ ذلك فى ايام سليمان بن عبد الملك بن مروان

truisit un nilomètre à Memphis, car Fostat n'existait pas encore. Plus tard, la vieille reine Deloukeh en établit un second aux limites de la Haute Égypte, et un autre dans le pays d'Ikhmim (ancienne Panopolis). Ce sont ces deux nilomètres qu'on employait avant l'islam. Après l'avénement de la foi et la conquête de l'Égypte, ils continuèrent à déterminer l'inondation jusqu'à ce que le gouverneur Abd el-Aziz, fils de Merwan, en fît poser un nouveau d'un petit nombre de coudées à Houlwan, au-dessus de Fostat. Enfin, Osamah ben Zeïd et-Tonoukhi établit le nilomètre de l'île Es-Sanaah (aujourd'hui *Roudah*), située entre Fostat et Djizeh. Un pont conduit de Fostat à cette île, et un autre pont la met en communication avec Djizeh, qui est sur la rive occidentale, et en face de Fostat situé à l'est. Ce nilomètre, le plus grand de tous par son échelle métrique, fut construit sous le règne de Suleïman, fils d'Abd el-Mélik, fils de

Onun emriyle, adanın tamamı ve Fostat (eski Kahire) kıyısı, özel aydınlatmalar hariç, iki bin meşaleyle aydınlatıldı. Sayıları yüz binleri bulan Müslümanlar ve Hıristiyanlar, bazıları teknelerde, bazıları da teknelerde olmak üzere Nil'i doldurdu. nehrin kıyısındaki büfeler, diğerleri kıyıda. Bütün bu zevke susamış kalabalık, masada ve kıyafetleriyle lüks içinde yarışıyordu, altın ve gümüş tabaklar ve mücevherler her yerde enstrümanların sesi, ziyafetlerin şarkıları ve gürültülü danslar yankılanıyordu. Her türlü hastalığa karşı çare veya koruyucu olduğu inancı. Tufanın evrelerini duyurmak amacıyla nilometrelere dönelim. Bilgili insanların, Joseph'in piramitleri inşa ederken Memphis'te bir nilometre inşa ettiğini, çünkü Fostat'ın henüz var olmadığını söylediğini duydum. Daha sonra eski kraliçe Delukeh, Yukarı Mısır sınırlarında ikincisini ve İkhmim ülkesinde (antik Panopolis) bir tane daha kurdu. Bunlar İslam'dan önce kullanılan iki nilometredir. İman gelişip Mısır'ın fethinden sonra, Merwan oğlu vali Abdülaziz, Fostat'ın yukarısındaki Hulwan'a az sayıda arşından yenisini yerleştirinceye kadar tufanı belirlemeye devam ettiler. Son olarak Osamah ben Zeyd et-Tonukhi, Fostat ile Cizeh arasında bulunan Es-Sanaah (bugünkü Rudah) adasının nilometresini kurdu. Fostat'tan bu adaya bir köprü bağlanıyor ve bir başka köprü de onu batı yakasında ve doğuda Fostat'ın karşısında bulunan Cizeh ile bağlantıya geçiriyor.

وهو المقياس الذى يعمل عليه فى وقتنا هذا وهو سنة اثنتين
وثلثين وثلثماية بالفسطاط وقد كان من سلف يقيسون بالمقياس
الذى بمنف ثم ترك استعماله وعملوا على مقياس الجزيرة المعمول
فى ايام سليمان بن عبد الملك وفى هذه الجزيرة مقياس اخر
لاحمد بن طولون والعمل عليه عند كثرة الماء وتزايد
الرياح واختلاف مهابها وكبر الموج وقد كانت ارض مصر كلها
تروى من ستة عشر ذراعا عامرها وغامرها لما احكموا من
جسورها وبنآ قناطرها وتنقية خلجانها وكان بمصر سبع
خلجانات فمنها خليج الاسكندرية وخليج سخا وخليج دمياط
وخليج منف وخليج الفيوم وخليج سردوس وخليج المنهى وكانت
مصر فيما مضى بذكر اهل الخبرة اكثر البلاد جنانا وذلك
ان جناتها كانت متصلة بحافتى النيل من اوله الى اخره من

Merwan, et il est encore en usage aujourd'hui, 332 de l'hégire, à Fostat. Ainsi le nilomètre de Memphis, après avoir été employé dans l'antiquité, fut délaissé pour celui de l'île, lequel remonte à Suleïman, fils d'Abd el-Mélik. Enfin, il y a dans cette île un autre nilomètre dû à Ahmed, fils de Touloun; mais on ne le consulte que dans les fortes crues, lorsque la violence des vents et de la tempête soulève d'énormes vagues. Autrefois, grâce à ses chaussées, à ses ponts et à ses canaux bien entretenus, l'Égypte tout entière, avec ses terrains cultivés ou incultes, était abreuvée d'eau quand le Nil s'élevait à seize coudées. On y comptait sept canaux : le canal d'Alexandrie, celui de Sakha, celui de Damiette, le canal de Memphis, ceux du Fayoum, du Serdous et du Menhi. Au dire des gens instruits, elle était alors, plus que tout autre pays, couverte de jardins; ils se succédaient, sans interruption, sur les deux rives du Nil, depuis Houl-

حد اسوان الى رشيد وكان الماء اذا بلغ فى زيادته تسعة اذرع
دخل خليج المنهى وخليج الفيوم وخليج سردوس وخليج سخا
وكان الذى ولى حفر خليج سردوس لفرعون عدو الله هامان
فلما ابتدى فى حفره اتاه اهل القرى يسئلونه ان يجرى الخليج
تحت قراهم ويعطونه على ذلك ما اراد من المال فكان يعمل ذلك
حتى اجتمعت له اموال عظيمة فحمل تلك الاموال الى فرعون
فلما وضعها بين يديه سأله عنها فاخبره بما فعل فقال فرعون
انه لينبغى للسيد ان يعطف على عبيده ويفيض عليهم معروفه
ولا يرغب فيما بايديهم ونحن احق من فعل هذا بعبيده
فاردد على اهل كل قرية ما اخذت منهم فليس فى الخلجانات
التى بارض مصر اكثر عطفا وعواقيل من خليج سردوس واما
خليج الفيوم وخليج المنهى فان الذى حفرهما يوسف بن يعقوب

wan jusqu'à Rosette. Dès que la crue atteignait neuf coudées, elle remplissait les canaux du Menhi, du Fayoum, de Serdous et de Sakha. Pharaon, *l'ennemi de Dieu*, avait chargé Haman de creuser le canal de Serdous. Dès qu'il eut commencé les travaux, les paysans du voisinage vinrent le prier de faire passer le canal sous leurs villages, s'engageant à payer la somme qu'il fixerait. Haman y consentit, et réunit ainsi de grandes richesses qu'il offrit à son maître. Pharaon l'interrogea sur leur provenance, et quand il en fut informé, il ajouta : « Un maître doit se montrer bienveillant envers ses serviteurs et répandre sur eux ses bienfaits, loin de convoiter ce qu'ils possèdent. Nul n'est plus tenu que nous d'agir ainsi. Je t'ordonne donc de rendre à chacun de ces paysans ce que tu leur as enlevé. »

Il n'y a pas de canal en Égypte qui présente plus de sinuosités et de détours que celui de Serdous. Quant aux canaux

Metrik ölçeğine göre en büyüğü olan bu nilometre, Merwan oğlu Abdülmelik oğlu Süleyman döneminde inşa edilmiş olup bugün H. 332'de Fostat'ta hala kullanılmaktadır. Böylece Memfis nilometresi, antik çağda kullanıldıktan sonra, geçmişi Abdülmelik'in oğlu Süleyman'a kadar uzanan ada nilometresi ile değiştirilmiştir. Nihayet Tulun oğlu Ahmed sayesinde bu adada bir nilometre daha var; Ev yalnızca şiddetli sel baskınlarında, rüzgarların şiddetinin ve fırtınanın devasa dalgaları yükselttiği durumlarda ona başvuruyor. Eskiden bakımlı geçitleri, köprüleri ve kanalları sayesinde, Nil on altı arşına yükseldiğinde, ekili ve işlenmemiş topraklarıyla birlikte tüm Mısır'a su sağlanıyordu. Yedi kanal vardı: İskenderiye Kanalı, Saha Kanalı, Damietta Kanalı, Memphis Kanalı, Fayum Kanalı, Serdus Kanalı ve Menhi Kanalı. Eğitimli insanlara göre o zamanlar diğer ülkelerden daha fazla bahçelerle kaplıydı; Hulwan'dan Rosette'e kadar Nil'in her iki yakasında da kesintisiz olarak birbirlerini takip ettiler. Sel dokuz arşına ulaşır ulaşmaz Menhi, Fayum, Serdus ve Saha kanallarını doldurdu. Allah'ın düşmanı Firavun, Haman'ı Serdus kanalını kazmakla görevlendirmişti. İşe başlar başlamaz komşu köylüler, belirleyeceği meblağı ödemeyi taahhüt ederek, kanalı köylerinin altından geçirmesini istemeye geldiler. Haman razı oldu ve böylece efendisine teklif ettiği büyük zenginlikleri topladı. Firavun, bunların menşei hakkında kendisine sorular sordu ve kendisine bilgi verilince şunu ekledi: "Bir efendi, kullarına karşı iyi davranmalı ve onların sahip olduklarına göz dikmek yerine, onlara bereketini yaymalıdır. Artık bize bu konuda amel etmemize gerek yok. Bu nedenle, bu köylülerin her birine, onlardan aldığınızı geri vermenizi emrediyorum."

عليهما الصلوة والسلام وذلك ان الريان بن الوليد ملك مصر
لما رأى رويا في البقرات والسنابل وعبّرها يوسف استعمله على
ما كان يلي من ارض مصر وقد اخبر الله تعالى ذلك عند
اخباره عن نبيه يوسف بقوله اجعلني على خزائن الارض اني
حفيظ عليم قال المسعودي وقد تنازع اهل الملة في تصرف
المؤمنين مع الفاسقين فمنهم من رأى ان الملك كان مؤمنا ولولا
ذلك ما وسع يوسف معاونة الكفار والتصرف في اوامرهم ونواهيهم
ومنهم من رأى ان ذلك جائز على ما توجبه احوال الوقت
والاصلح للحال وقد ذكرنا قول كل فريق من هاؤلاء في كتابنا في
المقالات في اصول الديانات فاما اخبار الفيوم من صعيد مصر

du Fayoum et du Menhi, ils ont été creusés par Joseph, fils de Jacob, dans les circonstances suivantes : Reyan, fils de Walid, roi d'Égypte, satisfait de l'explication que lui donna Joseph relativement aux vaches et aux épis qu'il aurait vus en songe, l'associa à son gouvernement. C'est ce que Dieu nous apprend, quand il met dans la bouche de son prophète Joseph ces paroles : « Confiez-moi les magasins de la terre, car je suis un sage gardien. » (Koran, xii, 55.)

Disons à ce propos qu'il y a divergence parmi les légistes sur la question des musulmans qui sont au service des idolâtres. Les uns pensent que ce roi était un vrai croyant parce que, dans le cas contraire, Joseph n'aurait pu prêter sa coopération à un infidèle, ni se rendre l'instrument de ses volontés. Les autres, au contraire, disent que cette coopération est licite, lorsqu'elle est exigée par les circonstances et l'utilité du but. Les arguments des deux partis se trouvent dans notre ouvrage intitulé *Discours sur les bases des croyances*.

L'histoire du Fayoum, district de la Haute Égypte, ses ca-

وخلجانها من المرتفع والمطاطى ومطاطى المطاطى وهذه عبارة اهل
مصر يريدون بذلك المنخفض وكيفية فعل يوسف فيها وعمارته
لارضها بعد كونها جوبة ومصفاة لمياه الصعيد وهي جزيرة
قد احاط الماء حينئذ باكثر اطرافها فقد اتينا على ذلك في
الكتاب الاوسط فاغنى ذلك عن اعادته في هذا الكتاب وكذلك
في تسمية الغيوم فيوما وان ذلك الف يوم[1] وما كان من خبر
يوسف مع الوزراء وحسدهم اياه وقد كان مصر على ما زعم
اهل الخبرة والعناية باخبار شأن هذا العالم يركب ارضها ماء
النيل وينبسط على بلاد الصعيد الى اسفل الارض وموضع
الفسطاط في وقتنا هذا وكان بدء ذلك من موضع يعرف
بالجنادل بين اسوان والحبشة وقد قدمنا ذكر هذا الموضع
فيما سلف من هذا الكتاب الى ان عرض لذلك موانع من

naux dans la partie élevée et dans ce que les habitants nomment *metati* et *metati-oul-metati*, c'est-à-dire terrain déprimé, les travaux entrepris par Joseph pour fertiliser ce pays, sorte d'entonnoir où tamisaient les eaux du fleuve, qui l'entouraient de presque tous les côtés, comme une île, tous ces détails, en un mot, ont été donnés dans notre Histoire moyenne, et nous n'y reviendrons pas ici. Nous passerons aussi sous silence l'origine du mot *Fayoum*, c'est-à-dire mille jours (*elf-iaum*), l'histoire de Joseph avec les ministres du roi, la jalousie qu'il leur inspira, etc.

Au dire de personnes bien instruites de l'histoire du monde, le Nil couvrait autrefois le sol du Saïd jusqu'à la Basse Égypte, vers l'emplacement actuel de Fostat. L'inondation commençait à l'endroit nommé *Djenadil* (cataractes), entre Oswan et l'Abyssinie, et dont nous avons parlé dans un autre passage de ce livre (t. Ier, p. 208). Peu à peu les

Mısır'da Serdus'unkinden daha fazla dönemeç ve dolambaçlı bir kanal yoktur. Fayum ve Menhi kanallarına gelince, bunlar Yakup'un oğlu Joseph tarafından aşağıdaki koşullar altında kazılmıştı: Mısır kralı Velid'in oğlu Reyan, Joseph'in ona inekler ve sahip olduğu kulaklarla ilgili olarak verdiği açıklamadan memnundu, rüyasında onu hükümetiyle ilişkilendirirdi. Tanrı, peygamberi Yusuf'un ağzından şu sözleri söylerken bize şunu öğretiyor: "Yeryüzünün hazinelerini bana emanet edin, çünkü ben bilge bir koruyucuyum." (Kuran, xII, 55.) Bu konuda şunu söyleyelim ki, müşriklerin hizmetinde olan Müslümanların durumu konusunda hukukçular arasında görüş ayrılıkları bulunmaktadır. Bazıları bu kralın gerçek bir imanlı olduğunu düşünüyor çünkü aksi takdirde Yusuf bir kafirle işbirliği yapamaz veya kendisini onun arzularının aracısı yapamazdı. Diğerleri ise tam tersine, koşulların gerektirdiği ve amacın yararlılığı durumunda bu işbirliğinin yasal olduğunu söylüyor. Her iki tarafın argümanlarını İnanç Temelleri Üzerine Söylem başlıklı çalışmamızda bulabilirsiniz. Yukarı Mısır'ın Fayum bölgesinin tarihi, sakinlerinin metati ve metati-ul-metati, yani çöküntü arazi dediği yüksek kısımdaki kanalları, Joseph'in bu ülkeyi verimli kılmak için üstlendiği çalışmalar, bir nevi neredeyse her tarafını bir ada gibi saran nehrin sularının süzüldüğü huni, tüm bu detaylar tek kelimeyle muhteşemdi. Orta Tarihimizde verilmiştir ve onlara burada dönmeyeceğiz. Ayrıca Fayoum kelimesinin kökenini, yani bin günü (elf-iaum), Yusuf'un kralın bakanlarıyla olan geçmişini, onlarda uyandırdığı kıskançlığı vb. de sessizce geçeceğiz. Dünya tarihi konusunda bilgili kişilere göre Nil, bir zamanlar Said'den Aşağı Mısır'a, Fostat'ın bugünkü konumuna kadar olan toprağı kaplıyordu. Tufan, Oswan ile Habeşistan arasında,

bu kitabın başka bir bölümünde bahsettiğimiz, Cenadil (katarakt) denilen yerde başladı (t. I, s. 208).

انتقال المآء وجريانه وما ينقل من التربة بتيارة من موضع الى
موضع فيصب المآء من بعض تلك المواضع من بلاد مصر على
حسب ما وصفنا عن صاحب المنطق فى عمران الارض وخرابها
فيما سلف من هذا الكتاب فسكن الناس بلاد مصر ولم يزل
المآء ينصب عن ارضها قليلا حتى امتلأت ارض مصر من
المدن والعمائر وطرقوا المآء وحفروا له الخلجانات وعقدوا فى
وجهه المسينات الا ان ذلك خفى عن ساكنيها لان طول
الزمان ذهب بمعرفة اول سكناهم كيف كان ذلك ولم نعرض
فى ذلك الكتاب لذكر العلة الموجبة لامتناع المطر بمصر ولا
لكثير من اخبار الاسكندرية وكيفية بنائها والامم التى
تداولتها والملوك التى سكنتها من العرب وغيرهم لانا قد اتينا

على ذلك فى الكتاب الاوسط وسنورد بعد هذا الموضع جملا من
اخبارها وجوامع من كيفية بنائها وما كان من الاسكندر فيها
قال المسعودى وقد كان احمد بن طولون بمصر بلغه فى سنة
نيف وستين ومايتين ان رجلا باعالى بلاد مصر من ارض صعيد
له ثلثون وماية سنة[1] من الاقباط ممن يشار اليه بالعلم من لدن
حداثته والنظر والاشراف على الارآء والنحل من مذاهب
المتفلسفين وغيرهم من اهل الملل وانه علّامة بمصر وارضها من
برها وبحرها واخبارها واخبار ملوكها وانه ممن سافر فى الارض
وتوسط الممالك وشاهد الامم من انواع البيضان والسودان وانه
ذو معرفة بهيئة الافلاك والنجوم واحكامها فبعث احمد بن
طولون برجل من قواده فى اصحابه فحمله اليه فى النيل مكرما

empiétements du Nil furent arrêtés par l'irrégularité de son cours, ou par les terres que le courant charriait d'un lieu à un autre, et le fleuve se retira de quelques parties du sol de l'Égypte. C'est ce que nous avons déjà signalé précédemment sur l'autorité d'Aristote, dans son livre sur la prospérité et la ruine du monde. L'Égypte commença dès lors à être habitée; à mesure que le Nil se retirait, les terrains abandonnés par l'eau se couvrirent de villes et de cultures; on dirigea le cours du fleuve, en creusant des canaux, et des digues nombreuses arrêtèrent ses débordements. Mais la date reculée de ces travaux en a fait perdre le souvenir à la génération actuelle, comme elle a effacé les traces de la population primitive.

Nous ne dirons rien ici des causes qui rendent la pluie si rare en Égypte: nous n'entreprendrons pas non plus l'histoire détaillée d'Alexandrie, de sa fondation, des peuples qui l'ont occupée, des rois arabes ou autres dont elle a été le séjour, parce que nous avons traité ce sujet dans notre Histoire moyenne; nous donnerons cependant dans le chapitre suivant un aperçu de l'histoire d'Alexandrie, de son origine et des monuments qu'elle doit à Alexandre.

Ahmed, fils de Touloun, étant en Égypte, postérieurement à l'an 260, fut informé qu'il y avait dans le Saïd, aux confins de l'Égypte, un Copte âgé de cent trente ans, et dont on vantait la science. Depuis sa jeunesse, il avait, disait-on, étudié, d'une manière approfondie, les opinions et les systèmes de tous les philosophes et de toutes les écoles religieuses. Il connaissait à fond les provinces et le fleuve de l'Égypte, son histoire et celle de ses rois. Ses voyages, son séjour dans plusieurs pays lui avaient fait connaître différents peuples de la race blanche et de la race noire; enfin, il était versé dans l'astronomie et l'étude des lois célestes. Ahmed, fils de Touloun, envoya un de ses officiers et une escorte, avec ordre de le lui amener par le Nil, en

Nil Nehri'nin ilerlemesi, yavaş yavaş, akışının düzensizliği veya akıntının bir yerden diğerine taşıdığı toprak nedeniyle durduruldu ve nehir, Mısır toprağının belirli kısımlarından çekildi. Bu, daha önce Aristoteles'in dünyanın refahı ve yıkımı hakkındaki kitabında belirttiğimiz şeydir. Daha sonra Mısır'da yerleşim başladı; Nil geri çekilirken suyun terk ettiği topraklar kasabalar ve mahsullerle doldu; Nehrin akışı kanallar kazılarak kontrol ediliyordu ve çok sayıda set taşmalarını durduruyordu. Ancak bu eserin uzak tarihi, ilkel nüfusun izlerini sildiği gibi, şimdiki neslin de hafızasını kaybetmesine neden oldu. Mısır'da yağmurun bu kadar seyrek olmasına neden olan sebepler hakkında burada hiçbir şey söylemeyeceğiz; ne de İskenderiye'nin, kuruluşunun, onu işgal eden halkların, Arap krallarının ya da orada kalan diğerlerinin ayrıntılı tarihini ele almayacağız, çünkü biz burada kaldık. Bu konuyu Orta Çağ Tarihimizde ele aldık; Ancak bir sonraki bölümde İskenderiye'nin tarihine, kökenine ve İskender'e borçlu olduğu anıtlara genel bir bakış sunacağız. 260 yılından sonra Mısır'da bulunan Tulun oğlu Ahmed'e, Mısır sınırındaki Sayd'de yüz otuz yaşında, ilmi övülen bir Kıpti'nin bulunduğu haber verildi. Gençliğinden beri tüm filozofların ve tüm dini okulların görüş ve sistemlerini derinlemesine incelediği söyleniyordu. Mısır'ın illerini, nehrini, tarihini ve krallarının tarihini iyice biliyordu. Seyahatleri, çeşitli ülkelerde kalması onu beyaz ve siyah ırkların farklı halklarıyla tanıştırmıştı; son olarak astronomi ve gök yasalarının incelenmesi konusunda bilgiliydi. Tulun'un oğlu Ahmed, subaylarından birini ve bir refakatçisini

göndererek, onu Nil yoluyla kendisine getirmeleri emrini verdi ve ona en büyük saygıyı gösterdi.

وكان قد انفرد عن الناس فى بنيان قد اتخذه وسكن فى اعلاه
قد رأى الولد الرابع عشر من ولد ولده فلما مثل بحضرة
السلطان احمد بن طولون نظر الى رجل دلائل الهرم فيه
بيّنة وشواهد ما اتى عليه من الدهر ظاهرة والحواس سليمة
والغصبة قائمة والعقل صحيح يفهم من خاطبه ويحسن البيان
والجواب عن نفسه فاسكنه بعض مقاصيره ومهّد له وجعل اليه
لذيذ المآكل والمشارب فابا ان يتوطا على شىء وان يتغذى الا
بغذآء كان جعله معه من كعك وغيره وقال هذه بنية قوامها
بما ترون من هذا الغذآء وبهذا الملبس فان انتم سُمتمونى
النقلة عن هذه العادة وتناول ما اوردتموه علىّ من المآكل
والمشارب والملابس كان ذلك سبب انحلال هذه البنية وتفريق
هذه الصورة فتُرِك على ما كان عليه وما جرت عادته به فاحضر

lui témoignant les plus grands égards. Ce vieillard vivait loin du commerce des hommes, au faite d'une maison où il avait vu naître le quatorzième de ses arrière-petits-enfants. On le conduisit donc en présence du sultan. Malgré les traces profondes que le temps avait laissées sur sa personne, il jouissait de toutes ses facultés et de toute sa verdeur; son esprit lucide saisissait les questions, et y répondait spontanément et avec clarté. Le sultan lui donna un appartement orné de riches tapis, et lui envoya les mets et les boissons les plus recherchés. Mais le Copte ne voulut ni fouler ces tapis ni toucher à ces mets, et se contenta du biscuit (*ka'k*, voyez Abd el-Latif, p. 328) et de quelques vivres qu'il avait apportés avec lui. « C'est à ces aliments et à ce costume, disait-il, que l'édifice de mon corps doit sa conservation. Si vous me forcez d'y renoncer pour ces mets et ces vêtements recherchés, cet édifice s'écroulera et tombera en poussière. »

له احمد بن طولون من حضره من اهل الدراية فصرن همته
اليه واخلا له نفسه فى ليالى وايام كثيرة يسمع كلامه وايراداته
وجواباته فيما يُسئَل عنه فكان مما سئل عنه الخبر عن بحيرة
تنّيس ودمياط فقال كانت ارضا لم يكن مثلها بمصر استواء
وطيب تربة وثراء وكانت جنانا ونخلا وكرما ومزارع وشجرا وكانت
فيها قُرى على ارتفاع من الارض وقُرى على قرارها لم ير الناس
بلدا كان احسن من هذه الارض ولا احسن ايضا من جناتها
وكرومها ولم تكن بمصر كورة يقال انها يشبهها الا الفيوم
وحدها وكانت اكثر خيرا من الفيوم واخصب واكثر فاكهة
ورياحين من الاصناف الغريبة وكان المآ منحدرا اليها لا ينقطع
عنها صيفا ولا شتاء يسقون منه اجنتهم اذا شآءوا وكذلك

On le laissa désormais se conformer à sa vie habituelle. Ahmed, fils de Touloun, lui présenta les personnes les plus instruites de la cour, et lui témoigna une considération marquée. Il passait des journées et des nuits entières seul avec ce vieillard, écoutant ses récits, ses souvenirs et les réponses qu'il faisait à diverses questions.

Voici ce qu'il répondit au sujet du lac de Tinnis et de Damiette : « C'était autrefois un vaste territoire, le meilleur de l'Égypte, le plus uni et le plus fertile; il était couvert de jardins, de palmiers, de vignes, de cultures et de bois. De nombreux villages s'étendaient au milieu de ses plaines et sur ses coteaux. Rien n'égalait la beauté de ce pays, de ses vergers et de ses vignobles. La seule province qui présentât quelque analogie avec lui était le Fayoum, et encore il l'emportait sur le Fayoum par sa richesse, l'abondance de ses fruits, et la variété de ses plantes. L'eau y arrivant sans interruption, été comme hiver, arrosait les vergers et les

Bu yaşlı adam, insan ticaretinden uzakta, torunlarının on dördüncü çocuğunun doğumunu gördüğü bir evin çatı katında yaşıyordu. Bunun üzerine padişahın huzuruna çıkarıldı. Zamanın kişiliğinde bıraktığı derin izlere rağmen, tüm yetilerinin ve yeşilliğinin tadını çıkarıyordu; berrak zihni soruları kavradı ve bunları kendiliğinden ve net bir şekilde yanıtladı. Padişah ona gösterişli halılarla süslenmiş bir daire verdi ve en çok rağbet gören yemek ve içecekleri ona gönderdi. Ancak Kıpti bu halıların üzerine basmak ya da bu tabaklara dokunmak istemiyordu ve yanında getirdiği bisküvi (ka'k, bkz. Abd el-Latif, s. 328) ve bazı yiyeceklerle yetiniyordu. “Vücudumun yapısı korunmasını bu yiyeceklere ve bu kostüme borçludur. Eğer beni bu aranan yiyecek ve giysilerden vazgeçmeye zorlarsanız, bu yapı toz parçalanıp çöker." Artık olağan hayatına uyum sağlamasına izin verildi. Tulun'un oğlu Ahmed, onu saraydaki en eğitimli insanlarla tanıştırdı ve ona büyük bir ilgi gösterdi. Bütün günlerini ve gecelerini bu yaşlı adamla baş başa geçirmiş, onun hikayelerini, anılarını ve çeşitli sorulara verdiği cevapları dinlemişti. Tinnis ve Damietta gölü hakkında şöyle cevap verdi: "Bir zamanlar geniş bir bölgeydi, Mısır'ın en iyisiydi, en birleşik ve en verimli bölgesiydi; bahçeler, palmiye ağaçları, üzüm bağları, mahsuller ve ormanlarla kaplıydı. Ovanın ortasında ve yamaçlarında köyler uzanıyordu. Hiçbir şey bu ülkenin, meyve bahçelerinin, üzüm bağlarının güzelliğiyle karşılaştırılamazdı. Fayoum'la bazı benzerlikler vardı ve yine zenginliği, meyvelerinin bolluğu ve bitki çeşitliliğiyle Fayoum'a üstün geliyordu.

زروعهم وسائرة يصب الى البحر من سائر خلجانه من الموضع
المعروف بالاشتوم وقد كان بين البحر وبين هذه الارض نحو
مسيرة يوم وكان فيما بين العريش وجزيرة قبرس طريق
مسلوك الى قبرس تسلكه الدواب يبسا ولم يكن فيما بين
العريش وجزيرة قبرس الا مخاضة وجزيرة قبرس اليوم بينها
وبين العريش في البحر سير طويل وكذلك فيما بينها وبين
ارض الروم وقد كان بين الاندلس وبين الموضع الذي يسمى
لخضرآء وهو قريب من فاس المغرب وطنجة قنطرة مبنيّة بالحجارة
والطوب يمر عليها الابل والدواب من ساحل المغرب الى بلاد
الاندلس ومنه الى المغرب وماء البحر تحت تلك القنطرة منقطع
خلجانات صغار تجري تحت قناطرها وما عقد من الطاقات
تحتها على صخور صمّ قد عقد من كل حجر الى حجر طاق وهو

champs au gré des habitants, et le surplus se déversait par différents canaux dans la mer, du côté d'el-Ochtoum. Une journée de marche séparait cette province de la mer. Il y avait aussi, entre el-Arich et l'île de Chypre, une route aisée que les caravanes suivaient sans quitter la terre ferme. On allait de l'une à l'autre en traversant ce gué, tandis que, aujourd'hui, il faut naviguer longtemps pour aller d'el-Arich en Chypre. Il en était de même de cette île au pays de Roum. De son côté, l'Espagne était reliée à el-Khadra, localité du Magreb, voisine de Fez et de Tanger, par un pont de pierres et de briques cuites, qui permettait aux caravanes de se rendre d'un pays dans l'autre. La mer se divisait en plusieurs bras, qui passaient sous les arches du pont. Les piles établies de distance en distance reposaient sur de solides rochers. C'est là que commençait la Méditerranée, qui est formée par l'Océan ou grande mer environ-

مبدأ بحر الروم الآخذ من اقيانس وهو البحر المحيط الاكبر
فلم يزل البحر يزيد مآؤه ويعلو ارضا فارضا في طول ممر السنين
يرى زيادته اهل كل زمان ويتبينه اهل كل عصر ويقفون عليه
حتى علا المآء الطريق الذي كان بين العريش وبين قبرس
وعلا القنطرة التي كانت بين الاندلس وبين خضرآء فاس وما
وصفت فبيّن ظاهر عند اهل الاندلس واهل فاس من ساحل
المغرب من خبر هذه القنطرة وربما بدا الموضع لاهل المراكب
تحت المآء فيقولون هذه القنطرة وكان طولها نحو اثنتي عشر
ميلا في عرض واسع وسموّ بيّن فلما مضت لدقلطيانس من
ملكه مايتان واحدى وخمسون سنة هجم المآء من البحر على
بعض المواضع التي تسمى اليوم بحيرة تنّيس فاغرقته وتزيّد في
كل عام حتى اغرقها باجمعها فما كان من القرى التي في قرارها

nante. Avec le temps, le niveau de la mer s'éleva et envahit progressivement les terres, comme chaque génération a pu l'observer, et la route de communication entre el-Arich et l'île de Chypre, ainsi que le pont entre l'Espagne et Khadra, finirent par être submergés. L'existence de ce pont est de notoriété publique en Espagne, comme à Fez dans le Magreb. L'endroit où il s'élevait apparaît quelquefois sous l'eau aux marins, et ils se le montrent entre eux. Ce pont avait environ douze milles de longueur; sa largeur et sa hauteur étaient considérables.

« Ce fut l'an 251 de l'ère de Dioclétien que la mer commença d'envahir et de submerger le sol nommé aujourd'hui lac de Tinnis. Elle monta chaque année, jusqu'à ce qu'elle le couvrît dans toute son étendue, et engloutît les bourgs situés en plaine; mais ceux qui étaient bâtis sur les hauteurs furent préservés, comme Bounah et Semennoud

Buraya yaz kış kesintisiz gelen su, bölge sakinlerinin takdirine bağlı olarak meyve bahçelerini ve tarlaları suladı ve fazla su, farklı kanallardan El-Oştum tarafında denize aktı. Bu vilayeti denizden bir günlük yürüyüşle ayırıyordu. El-Ariş ile Kıbrıs adası arasında da kervanların ana karadan ayrılmadan takip ettiği kolay bir yol vardı. Bu geçidi geçerek birinden diğerine gittik, oysa bugün el-Ariş'ten Kıbrıs'a gitmek için uzun süre yelken açmak gerekiyor. Rum diyarındaki bu adada da durum aynıydı. İspanya ise, Fez ve Tanca'ya komşu olan Mağrip'teki bir bölge olan el Khadra'ya, kervanların bir ülkeden diğerine gitmesine olanak tanıyan taşlardan ve pişmiş tuğlalardan oluşan bir köprü ile bağlıydı. Deniz, köprünün kemerlerinin altından geçen birkaç kola bölünmüştü. Aralıklarla kurulan kazıklar sağlam kayalara dayanıyordu. Etrafını çevreleyen Okyanus veya büyük denizin oluşturduğu Akdeniz'in başladığı yer burasıdır. Zamanla, deniz seviyesi yükseldi ve her neslin gözlemleyebildiği gibi yavaş yavaş karayı istila etti ve el Ariş ile Kıbrıs adası arasındaki iletişim yolunun yanı sıra İspanya ile Khadra arasındaki köprünün de çökmesiyle sonuçlandı. Bu köprünün varlığı, Mağrip'teki Fez'de olduğu gibi İspanya'da da kamuoyunun bilgisi dahilindedir. Bazen denizcilere durduğu yer suyun altında gibi görünür ve birbirlerine gösterirler. Bu köprü yaklaşık on iki mil uzunluğundaydı; genişliği ve yüksekliği oldukça fazlaydı. Diocletianus döneminin 251 yılında denizin, şimdiki Tinnis Gölü olarak adlandırılan toprakları istila etmeye ve sular altında bırakmaya başlamasıydı. Her yıl tüm alanı kaplayana ve ovadaki kasabaları sarana kadar yükseliyordu; ancak Bunah ve Semennud (eski adıyla Sehennytus) gibi hala var olan ve suların ortasından yükselen yükseklere inşa edilenler korunmuştur.

فغرق واما القرى التى كانت على الارتفاع من الارض فبقيت منها
بونه وسمنّود وغير ذلك مما هى باقية الى هذا الوقت والمآء
محيطها وكان اهل القرى التى فى هذه البحيرة ينقلون موتاهم
الى تنّيس فيقبرونهم واحد فوق اخر وهى هذه الاكوام الثلثة
التى تسمى اليوم ابو الكوم وكان استحكام غرق هذه الارض
باجمعها وقد مضى لدقلطيانس الملك مايتان واحدى وخمسون
سنة وذلك قبل ان تفتح مصر بماية سنة قال وقد كان لملك
من ملوك الامم كانت دارة الغرما مع اركون من اراكنة البلينا
وما اتصل بها من الارض حروب وخنادق وخلجان فتحت من
النيل الى البحر يمنع كل واحد من الاخر فكان ذلك داعيا
لتشعب المآء من النيل واستيلآئه على هذه الارض وسُئل عن
طول الاحابيش على النيل ومماكلهم فقال لقيت من ملوكهم

(ancien Sebennytus), qui existent encore, et s'élèvent du milieu des eaux. Les habitants des bourgs aujourd'hui submergés avaient l'habitude de transporter leurs morts à Tinnis et de les y enterrer, en les entassant les uns sur les autres: telle est l'origine des trois monticules nommés à présent *Abou'l-Koum*. L'envahissement général du pays par la mer est placé l'an 251 de l'ère de Dioclétien, c'est-à-dire cent ans avant la conquête de l'Égypte par les musulmans. » Le vieux Copte ajoutait : « Un roi qui résidait à Farama (en copte *Pharomi,* Pélusè) faisant la guerre à l'un des chefs de Bélianah et des contrées adjacentes, on creusa, de part et d'autre, des fossés et des canaux entre le Nil et la mer, pour se défendre contre l'ennemi, et c'est ainsi que le Nil sortit de son lit et finit par couvrir le pays. »

On l'interrogea ensuite sur l'étendue des royaumes abyssiniens le long du Nil : « J'ai vu, dit-il, soixante rois maîtres

ستين ملكا فى ممالك مختلفة كل ملك منهم ينازع من يليه من
الملوك وبلادهم حارة يابسة مسودة ليبسها وحرارتها ولاستحكام
النارية فيها تغيرت الفضة ذهبا لطبخ الشمس اياها بحرارتها
ويبسها وناريتها فتحولت ذهبا وقد يطبخ الذهب الذى
يوتى به من المعدن خالصا صفائح بالملح والزاج والطوب
فيخرج منه فضة خالصة بيضآء وليس يدفع هذا الامر الا
من لا معرفة له بما وصفنا ولا قارب شيئا مما ذكرناه قيل له فما
منتهى النيل فى اعلائه قال البحيرة التى لا يدرك طولها وعرضها
وهى نحو الارض التى الليل والنهار فيها متساويان طول الدهر
وهو تحت الموضع الذى يسمونه المنجمون الفلك المستقيم وما
ذكرت تعرون غير منكر وسُئل عن بناء الاهرام فقال انها قبور

de pays distincts et tous en état d'hostilité avec leurs voisins. L'Abyssinie est un pays chaud et sec, dont le sol est noirci par la sécheresse, la chaleur et l'influence du principe igué qui y domine. L'argent s'y transforme en or ; en d'autres termes, ce métal est cuit par la chaleur sèche et ardente du soleil et devient de l'or. Si l'on soumet au feu des lames d'or pur extrait de la mine, avec un mélange de sel, de sulfate de fer et de briques, on obtient de l'argent d'un blanc pur. Un tel fait ne peut être nié que par celui qui est étranger à ces études, et qui n'a pas vu des expériences de ce genre. »

Sur la question de l'origine du Nil, voici ce qu'il répondit : « Il sort d'un lac dont la longueur et la largeur sont inconnues, et qui est situé près du pays où le jour et la nuit ont une durée égale pendant toute l'année, c'est-à-dire sous le point de la sphère nommé par les astronomes *sphère fixe*. Ce que j'avance ici est avéré et hors de doute. »

Şu anda sular altında kalan kasabaların sakinleri, ölülerini Tinnis'e taşıyıp oraya gömme ve üst üste yığma alışkanlığına sahipti; şimdi Abu'l-Kum olarak adlandırılan üç tümseğin kökeni budur. Ülkenin deniz yoluyla genel istilası, Diocletianus devrinin 251 yılında, yani Mısır'ın Müslümanlar tarafından fethinden yüz yıl öncesine tarihleniyor." Eski Kıpti şunu ekledi: "Farama'da ikamet eden bir kral Kıpti Faromi, Peluse'de) Belianah ve komşu ülkelerin şeflerinden birine karşı savaşırken, her iki tarafı da kazdılar, Düşmana karşı savunmak için Nil ile deniz arasında hendekler ve kanallar açıldı ve Nil bu şekilde yatağından kalkıp ülkeyi kapladı." Daha sonra kendisine Nil boyunca uzanan Habeş krallıklarının büyüklüğü hakkında soru soruldu: " Ben," dedi, "farklı ülkelerin efendisi olan altmış kral gördüm ve hepsi de komşularıyla düşmanlık içindeydi. Habeşistan, kuraklık, sıcak ve burada hakim olan Igue prensibinin etkisiyle toprakları kararmış, sıcak ve kurak bir ülkedir. Gümüş orada altına dönüşüyor; yani bu metal güneşin kuru, ateşli sıcağında pişerek altın haline gelir. Madenden çıkarılan saf altın bıçakları tuz, demir sülfat ve tuğla karışımı ile ateşe tabi tutulursa saf beyaz gümüş elde edilir. Böyle bir gerçek ancak bu çalışmalara yabancı olan ve bu tür deneyleri görmemiş biri tarafından inkar edilebilir. Nil'in menşei sorusuna ise şu cevabı verdi: "Uzunluğu ve genişliği bilinmeyen, ülkenin yakınında bulunan ve yıl boyunca gece ve gündüzün eşit olduğu bir gölden geliyor. Burada öne sürdüğüm şey, gökbilimcilerin sabit küre dediği küre noktasının altındadır, kanıtlanmış ve şüphe götürmez bir şeydir.

الملوك كان الملك منهم اذا مات وضع فى حوض حجارة ويسمى
بمصر والشام الجرون واطبق عليه ثم يبنى له من الهرم على
قدر ما يريدون من ارتفاع الاساس ثم يجعل الحوض فيوضع
وسط الهرم ثم يقنطر عليه البنيان والاقبا ثم يرفعون البناء على
هذا المقدار الذى ترونه ويجعل باب الهرم تحت الهرم ثم
يحفر له طريق فى الارض ويعقد ازج فيكون طول الازج تحت
الارض ماية ذراع واكثر ولكل هرم من هذه الاهرام باب
مدخله على ما وصفت قيل له فكيف بنيت هذه الاهرام
الملسة وعلى اى شىء كانوا يصعدون ويبنون وعلى اى شىء كانوا
يجلون هذه الجارة العظيمة التى لا يقدر اهل زماننا هذا على
ان يحركوا الحجر الواحد الا بجهد ان قدروا فقال كان القوم

On le questionna sur la construction des Pyramides : « C'étaient, reprit-il, les tombeaux des rois. Lorsqu'un de leurs rois venait à mourir, son corps était mis dans un bassin de pierre semblable à ce qu'on nomme *djaroun* en Égypte et en Syrie ; on en scellait le couvercle, puis on commençait à bâtir la pyramide sur des bases d'une hauteur déterminée. On déposait le sarcophage au centre de l'édifice, et l'on continuait à élever la voûte jusqu'à la hauteur que vous voyez. La porte était placée sous la pyramide même ; on y pénétrait par un couloir souterrain surmonté d'une voûte, qui pouvait avoir une longueur de cent coudées, et au delà : chaque pyramide avait une porte et une entrée analogues. » — « Mais, lui demanda-t-on, comment furent construites les pyramides lisses ? Comment les ouvriers pouvaient-ils y monter et travailler ? A l'aide de quels engins transportaient-ils ces pierres énormes, dont une seule ne peut être soulevée maintenant qu'avec des efforts inouïs,

يبنون الهرم مدرّجًا ذا مراق كالدرجة فاذا فرغوا منه نحتوه
من فوق الى اسفل[1] فهذه كانت حيلتهم وكان مع هذا لهم
قوة وصبر وطاعة لملوكهم ديانية فقيل له فما بال هذه الكتابة
التى على الاهرام والبرابى لا تقرأ فقال دثر الحكماء واهل العصر
الذين كان هذا قلمهم وتداولت ارض مصر الامم فغلب على
اهلها القلم الروى واشكال الاحرن للروم والقبط تقرؤه على
حسب تعارفها اياها وخلطها لاحرن الروم باحرفها على حسب
ما ولّدوا من الكتابة بين الروى والقبطى الاول فذهبت عنهم
كتابة ابآئهم فقيل له فمن اول من سكن مصر قال اول من
نزل هذه الارض مصر بن بيصر بن حام بن نوح ومرّ فى انساب

si toutefois c'est possible ? » Le Copte répondit : « On bâtissait ces pyramides par assises superposées en degrés, comme un escalier ; puis on les polissait, en les grattant depuis le haut jusqu'en bas. Tel était le procédé de ce peuple qui joignait une force et une patience admirables à un respect religieux pour ses rois. » On lui demanda pourquoi les inscriptions qui couvrent les Pyramides et les temples (*berba*, pluriel *berabi*) sont indéchiffrables. Il répondit : « Les savants et ceux qui se servaient de cette écriture ayant disparu, et l'Égypte ayant été occupée tour à tour par des peuples étrangers, l'alphabet et l'écriture des Grecs prévalurent. Les Coptes, à mesure qu'ils se familiarisaient avec cette écriture, l'employèrent et en combinèrent les lettres avec celles de leur alphabet ; de leur contact avec les Grecs sortit une écriture qui tenait à la fois du grec et de l'ancien copte, et ils perdirent ainsi l'intelligence de l'écriture de leurs ancêtres. » Touchant les habitants primitifs de l'Égypte, le vieillard ajoutait : « Le premier qui s'établit en Égypte fut Misr, fils de Baïsar, fils de Cham, fils de Noé. » Puis il passa à la gé-

Kendisine piramitlerin inşası hakkında soru soruldu: "Bunlar kralların mezarlarıydı. Krallardan biri öldüğünde cesedi, Mısır ve Suriye'de carun dediğimiz yere benzer bir taş havuza yerleştirildi. Daha sonra belli bir yükseklikteki tabanlar üzerine piramidi inşa etmeye başladılar. Lahiti binanın ortasına yerleştirdiler, biz de yerleştirdik. Kasayı gördüğünüz yüksekliğe kadar yükseltmeye devam etti. Kapı piramidin altına yerleştirildi, üzerine yüz arşın uzunluğa sahip olabilen bir tonozla girildi ve her piramidin arkasında benzer bir yer vardı; Ama ona düzgün piramitler nasıl inşa edildi ve işçiler oraya nasıl tırmanabildiler ve taşıdıkları makinelerle çalıştılar? gerçekten mümkünse, artık yalnızca bir tanesi inanılmaz bir çabayla kaldırılabilen devasa taşlar mı?" Kıpti cevap verdi: "Bu piramitleri, merdiven gibi basamaklar halinde üst üste bindirilmiş katmanlar halinde inşa ettik; sonra onları yukarıdan aşağıya doğru kazıyarak cilaladık. Takdire şayan güç ve sabrı, dini saygıyla birleştiren bu halkın süreci böyleydi." krallar." Piramitleri ve tapınakları kaplayan yazıtların (berba, çoğulu berabi) neden çözülemediği soruldu. Cevap verdi: "Bu yazıyı kullanan alimler ve insanlar ortadan kaybolmuş ve Mısır da yabancı halklar tarafından işgal edilmiş, Yunan alfabesi ve yazısı hakim olmuştur. Kıptiler bu yazıyı tanıdıkça onu kullanmışlar ve Harfleri kendi alfabelerindeki harflerle birleştirdiler ve Yunanlılarla temaslarından hem Yunanca hem de eski bir yazı ortaya çıktı; Kıpti ve böylece atalarının yazı anlayışını kaybettiler. Yaşlı adam, Mısır'ın ilkel sakinleri hakkında şunları ekledi: "Mısır'a ilk yerleşen, Nuh'un oğlu Ham'ın oğlu Baysar'ın oğlu Misr'dı."

ولد نوح الثلاثة واولادهم وتفرقهم على الارض قيل له أتعرف بمصر مقاطع رخام قال نعم فى الجانب الشرقى من الصعيد جبل عظيم من رخام كانت الاوائل تقطع منه العمد وغيرها وكانوا يحملون ما عملوا بالرمل بعد النقر فاما العمد والقواعد والرؤس التى تسميها اهل مصر الاسوانية ومنها حجارة الطواحين فتلك نقرها الاولون بعد حدوث النصرانية بمئين من السنين ومنها العمد التى بالاسكندرية والعمود الذى بها العظيم الكبير لا يعلم فى العالم عمود مثله وقد رأيت فى جبل اسوان اخا لهذا العمود وقد هُندس ونُقر ولم يفصل من الجبل ولم يحمل ما ظهر منه وانما كانوا ينتظرون به ان يفصل من الجبل فيحمل ثم يحمل الى حيث يريد القوم وسئل عن مدينة

العقاب فقال هى غربى اهرام بوصير والجيزة وهى على خمسة ايام بلياليها للراكب المجدّ وقد غور طريقها وعُمّى المسلك اليها والسمت الذى يؤدى نحوها وذكر ما فيها من العجائب من البنيان والجواهر والاموال والعلة التى لها سميت مدينة العقاب ووصف مدينة اخرى غربى اخميم من ارض الصعيد ذات بنيان عجيب احدثتها الملوك السالفة وابادها الدهر وذكر من شأن هذه المدينة الاخرى عجائب من الاخبار فزعم ان بينها وبين اخميم من ارض الصعيد مسيرة ستة ايام وسئل عن النوبة وارضها فقال هم اصحاب نجب وابل وبقر وغنم وملكهم يستفيد الخيل العتاق والاغلب من ركوب عوامّهم البراذين ورميهم بالنبل عن قسى غريبة وعنهم اخذ الرمى اهل الحجاز

néalogie des trois fils de Noé, de leur postérité et de leur dispersion sur la terre. On lui demanda s'il connaissait en Égypte des carrières de marbre. « Oui, dit-il, il y a dans la partie orientale du Saïd une grande montagne de marbre d'où les anciens ont extrait leurs colonnes et d'autres monuments; après les avoir taillés, ils les polissaient avec du sable. Les colonnes, les piédestaux et les chapiteaux que l'on nomme en Égypte *oswanieh*, et dont on fait des meules de moulins, datent de deux cents ans après la naissance du christianisme. Telles sont aussi les colonnes d'Alexandrie, et surtout l'énorme et haute colonne qui passe pour n'avoir pas d'égale au monde. Cependant j'en ai vu une pareille dans la montagne d'Oswan (Syène). Tout ce qui en est apparent est dessiné et taillé avec art, mais n'est pas détaché de la montagne, ni poli; car ils attendaient, pour polir une colonne, qu'elle fût séparée de la montagne; puis ils la transportaient à destination. » Aux questions sur la *ville de l'Aigle* (medinet el-Oukab), il répondit ainsi : « Elle est à cinq journées à l'ouest des Pyramides de Bousir et de Djizeh, pour un cavalier qui lance son cheval à grande vitesse; mais le chemin a disparu et l'on ignore la route qui y mène. » Puis il fit la description des monuments, des pierres précieuses et des trésors qu'elle renfermait, et il expliqua l'origine de son nom. Il mentionna aussi à l'occident d'Ikhmim, dans le Saïd, une autre ville dont les édifices merveilleux, que le temps avait détruits, étaient dus à des rois d'une antiquité reculée; il raconta les particularités de son histoire, et prétendit qu'elle était à six journées d'Ikhmim.

Il donna les détails suivants sur les Nubiens et leur pays : « Ils possèdent de bons chevaux, des chameaux, des bœufs et des troupeaux. Leur roi se sert de chevaux de race; mais le peuple a pour monture des juments de petite taille. Ils combattent avec des arcs d'une forme curieuse, et c'est à eux que les tribus du Hédjaz, du Yémen et d'autres tribus

Daha sonra Nuh'un üç oğlunun soyağacına, onların nesillerine ve yeryüzündeki dağılımlarına geçti. Kendisine Mısır'da mermer ocağı bilip bilmediği soruldu. "Evet" dedi, "Sayd'in doğu kesiminde eskilerin sütunlarını ve diğer anıtlarını çıkardıkları büyük bir mermer dağı var; onları kestikten sonra sütunları, kaideleri ve başlıkları kumla cilaladılar. Mısır'da oswanieh denilen ve değirmen taşlarının yapıldığı sütunlar, Hıristiyanlığın doğuşundan iki yüz yıl sonrasına aittir. Bunlar da sütunlardır. İskenderiye'nin ve özellikle dünyada eşi benzeri olmadığı söylenen devasa ve uzun sütunun ancak bir benzerini sanatla tasarlanmış ve kesilmiş, ancak dağdan kopuk olmayan bir yerde gördüm, ne de cilalanmış; çünkü bir sütunu cilalamak için dağdan ayrılana kadar beklemişler ve sonra onu gideceği yere nakletmişler." Kartal şehri (medinet el-Ukab) hakkındaki sorulara ise şu şekilde yanıt verdi: "Atını yüksek hızla fırlatan bir binici için Busir ve Cizeh Piramitlerinin beş gün batısındadır; ancak yol kaybolmuştur ve oraya giden yolu görmezden geliyoruz." Daha sonra içerdiği anıtları, değerli taşları ve hazineleri anlatarak adının kökenini anlattı. Ayrıca İkhmim'in batısındaki Said'de, zamanın harap ettiği muhteşem binaları eski çağların krallarına ait olan başka bir şehirden bahsetti; hikâyesinin ayrıntılarını anlattı ve Ikhmim'den altı gün uzakta olduğunu iddia etti. Nubyalılar ve ülkeleri hakkında şu ayrıntıları verdi: "Onların iyi atları, Çift hörgüçlü develeri, öküzleri ve sürüleri var. Kralları safkan atlar kullanıyor; ancak halkın binek olarak küçük kısrakları var. Savaşları tuhaf şekilli yaylarla yapılıyor ve Hicaz, Yemen ve diğer kabileler yay kullanmayı onlardan ödünç almışlardır.

والیمن وغیرهم من العرب وهم الذین تسمیهم العرب رماة
الحدق ولهم النخل والکرم والدرة والموز والحنطة وارضهم کانها
جزو من ارض الیمن والنوبة اتربج کاکبر ما یکون بارض الاسلام
وملوکهم تزعم انهم من حمیر ومکلهم یستولی علی معرد ونوبة
ووراء علوة امة عظیمة من السودان تدعا بکنة وهم عراة
کالزنج وارضهم تنبت الذهب وفی مملکة هذه الامة یفترق النیل
فیتشعب منه خلیج عظیم ثم یخضر الخلیج من بعد انفصاله
عن النیل وینحدر الاکثر الی بلاد النوبة وهو النیل لا یتغیر
فاذا کان فی بعض الازمنة انفصل الاکثر من الماء فی ذلک الخلیج
وابیض الاکثر واخضر الاقل فیشق ذلک الخلیج فی اودیة
وخلجان واعاق مأنوسة حتی یخرج الی خلابس الجنوب وذلک

ont emprunté l'usage de l'arc. Les Arabes les nomment *les archers habiles*. Leur pays produit le palmier, la vigne, *la dourrah*, la banane, le froment, et il offre une grande analogie avec le Yémen. On y récolte des citrons qui égalent les plus gros des pays musulmans. Leurs rois se vantent d'être himyarites; leur domination s'étend sur les Marad (?) et les Nubiens. Derrière le pays des Alawah (Lowata), vit une population nombreuse de noirs qu'on nomme *Bekneh* (Bedjneh); ils vont nus comme les Zendjes; leur terre renferme des mines d'or. C'est dans ce royaume que le Nil se partage et donne naissance à un grand canal qui, en se séparant du Nil, prend une couleur verdâtre. Le cours d'eau principal, le vrai Nil, se dirige sans autre modification vers le pays des Nubiens. Mais, à certaines époques, le grand bras du Nil se déverse dans ce canal et prend une teinte blanchâtre, tandis que le petit bras devient vert. Ce canal se partage en plusieurs cours d'eau et canaux, à travers

علی ساحل الزنج ومصبه فی بحرهم ثم سئل عن الفیوم والمنهی
وحجر اللاهون فذکر کلاما طویلا فی امر الفیوم وان جاریة من
بعض بنات الروم[1] وامها نزلوا الفیوم فکان البدء فی عمارة ارضها
وانما کان الماء یاتی الفیوم من المنهی ایام جری النیل ولم یکن
حجر اللاهون بُنِی وانما کان مصب الماء من الموضع المعروف
بدمونة ثم یُبنی اللاهون علی ما هو الیوم علیه ویقال ان
یوسف بن یعقوب بن اسحق بن ابرهم بناه ایام العزیز ودبر
من امر الفیوم ما هو الیوم قائم بیّن من الخلیج المرتفعة
والمتطاطیة ومن خلیج فوق خلیج وبنا القنطرة المعروفة
بنوسفیة[2] واقام العمود الذی فی وسط الفیوم وهو غایص فی الارض
لا یدرک منتهاه فیها وهو احد عجائب الدنیا مرتفع الشکل

des vallées habitées; puis il aboutit aux déserts du Sud, vers le rivage des Zendjes, et se jette dans la mer de Zendj. »

La conversation étant tombée sur le Fayoum, Menhi et la digue d'el-Lahoun, il entra dans de longs détails sur le Fayoum. Voici ce qu'il raconta: « Une jeune fille du pays de Roum s'y étant fixée avec sa mère, cette province commença alors à être cultivée. La digue d'el-Lahoun n'existait pas encore, et c'est par le district de Menhi, vers l'endroit nommé *Damounah*, que l'eau pénétrait dans le Fayoum, à l'époque de la crue du Nil. Plus tard, on construisit la digue d'el-Lahoun telle que nous la voyons aujourd'hui. On croit qu'elle fut élevée, sous le règne d'el-Aziz, par Joseph, fils de Jacob, fils d'Isaac, fils d'Abraham. On attribue aussi à Joseph les travaux d'irrigation qu'on remarque encore dans la partie élevée et la région inférieure du Fayoum, le système des canaux superposés, le pont nommé *Nusoufieh* et la colonne qui se trouve au centre du pays. Cette colonne, une des merveilles du monde, est très-haute, et ses fondations pé-

Araplar onlara yetenekli okçular diyor. Ülkeleri palmiye, üzüm, durrah, muz, buğday üretiyor ve Yemen ile büyük bir benzerlik taşıyor. Müslüman ülkelerin en büyüğü olan limonlar burada hasat ediliyor. Kralları Himyarlı olmakla övünüyor; onların hakimiyeti Marad (?) ve Nubyalılara kadar uzanıyor. Alawah (Lobala) ülkesinin arkasında Bekneh (Becneh) adında büyük bir siyah nüfus yaşıyor; Zenceler gibi çıplak geziyorlar; toprakları altın madenleri içeriyor. Nil'in bölündüğü ve Nil'den ayrıldığında yeşilimsi bir renk alan büyük bir kanalın doğduğu yer bu krallıktır. Ana su yolu olan gerçek Nil, daha fazla değişiklik yapmadan Nubyalıların ülkesine doğru ilerliyor. Ancak belirli zamanlarda Nil'in büyük kolu bu kanala akarak beyazımsı bir renk alırken, küçük kolu yeşile döner. Bu kanal, yerleşik vadiler aracılığıyla birkaç nehir ve kanala bölünmüştür; daha sonra Güney çöllerinde Zences kıyılarına doğru sona erer ve Zenc denizine akar." Fayum, Menhi ve el-Lahun setine denk gelen konuşma uzun ayrıntılara girdi. Fayum hakkında şunları söyledi: “Rum ülkesinden genç bir kız, annesiyle birlikte oraya yerleşmiş, bu eyalet daha sonra el-Lahun setinde ekime başlanmıştır. henüz mevcut değildi ve Nil'in taşması sırasında su, Menhi bölgesinden Damunah denilen yere doğru geliyordu. Daha sonra bizim gibi 'el-Lahun' inşa edildi. Bugün görülen bu eserin El-Aziz döneminde İshak oğlu Yakup oğlu Yusuf tarafından büyütüldüğüne inanılıyor. İbrahim'in oğlu Joseph'e, Fayum'un üst ve alt bölgesinde hala görülebilen sulama işleri, üst üste bindirilmiş kanallar sistemi, Nusufieh adı verilen köprü ve ortasındaki sütun da atfedilen ülke.

وقد اجتهد اناس من الامم ممن ورد بعد يوسف على ان
ينتهوا الى اخره فى الارض حفرًا فلم يتات لهم ذلك ولا قدروا
عليه وغلبهم المآء فحجزهم ورأس هذا العمود مساوٍ لارض
المنهى قال واما حجر اللاهون فان من سطح الحجر الذى فيما بين
القبتين الى ناحية اللاهون واللاهون هى القرية بعينها ففى ما
بين السطح الى القرية ستون درجة وربما قل المآء فى المنهى
وظهر بعض الدرج وفى حائط الحجر فوّارات بعضها اليوم يخرج
منه المآء وبعض لا يرى وفيما بين سطح الحجر الذى بين القبتين
وبين القرية شاذروان وهو اسفل الدرج وانما يدخل المآء
الفيوم بوزن الحجر وجعلت الاسقالة وهى القناطر ليخرج المآء
منها ولا يعلو المآء الحجر ايام سدّه فبالتقدير بُنى حجر اللاهون

nètrent dans la terre à une profondeur inconnue. Plusieurs fois depuis le siècle de Joseph, on a essayé d'arriver à sa base, en creusant la terre, mais sans succès, et l'irruption de l'eau a rendu toutes les tentatives inutiles. Le sommet de cette colonne est de niveau avec le sol du Menhi. Quant à la digue, de sa base, entre el-Koubbeteïn (les deux coupoles), jusqu'au canton d'el-Lahoun et au bourg plus particulièrement nommé el-Lahoun, on compte soixante gradins; on en voit plusieurs lorsque l'eau baisse dans le Menhi. Le mur de la digue était percé d'orifices dont quelques-uns donnent encore passage à l'eau, les autres ne sont plus visibles. Entre la base, placée au centre d'el-Koubbeteïn, et le bourg en question, est un château d'eau, situé par conséquent au-dessous des gradins. L'eau qui entre dans le Fayoum est proportionnée au poids de l'écluse, et des arches nommées *iskaleh* ont été établies pour faciliter l'écoulement de l'eau, et l'empêcher de submerger l'écluse lorsqu'elle est fermée. Les proportions de la digue ont été calculées de

ATENEO BARCELONES

وبقدر ما يكفى الفيوم من المآء يدخل اليها وبنآء حجر اللاهون
من اعجب الامور واحكم البنيان ومن البنآء الذى يبقى على
وجه الارض ولا يتحرك ولا يزول بالهندسة عمل وبالفلسفة
اتقن وفى السعود نصب وقد ذكر كثير من اهل بلادنا ان
يوسف عمل ذلك بالوحى والله اعلم ولم تزل ملوك الامم اذا
غلبت على بلادنا واحتوت على ارضنا صارت الى هذا الموضع
فتأملته لما قد نمى اليها من اخباره وصار فى الخليقة من عجيب
بنيانه واتقانه وكان هذا الرجل من اقباط مصر ممن يظهر
دين النصرانية ورأى اليعقوبية فامر السلطان احمد بن طولون
فى بعض الايام وقد حضر مجلسه بعض اهل النظر ان يسئله
عن الدليل على صحة دين النصرانية فسأله عن ذلك فقال

façon que le Fayoum ne reçoive que la quantité d'eau qui lui est nécessaire. La digue d'el-Lahoun est un monument des plus remarquables, un de ces édifices qui demeurent à l'abri des ravages du temps. Les lois de la géométrie et de la physique ont présidé à sa construction, et une planète favorable veille sur ses destinées; aussi beaucoup de gens dans le pays croient-ils que Joseph a entrepris ce travail sous l'inspiration divine; Dieu sait la vérité. Tous les rois qui ont successivement conquis et occupé notre pays, attirés par la célébrité de cette digue et la réputation que sa force lui a valu, n'ont jamais négligé de venir la visiter. »

Le vieillard qui faisait ce récit appartenait, comme tous les Coptes d'Égypte, à la secte des chrétiens jacobites. Ahmed, fils de Touloun, ordonna un jour à un philosophe admis à ces réunions d'interroger le Copte sur les preuves de la religion chrétienne. Aux questions qui lui furent posées, le vieillard fit la réponse suivante : « La preuve de la vérité du

Dünya harikalarından biri olan bu sütun çok yüksektir ve temelleri yeryüzünün bilinmeyen derinliklerine kadar nüfuz etmektedir. Yusuf asrından beri insanlar defalarca toprağı kazarak buranın tabanına ulaşmayı denemişler ama başarılı olamamışlar ve suyun taşması tüm girişimleri boşa çıkarmış. Bu sütunun tepesi Menhi'nin zemini ile aynı hizadadır. Sete gelince, el-Kubbeteyn (iki kubbe) arasındaki tabanından el-Lahun kantonuna ve daha özel olarak el-Lahun olarak adlandırılan köye kadar altmış katman vardır; Menhi'de su düştüğünde bunlardan birkaçını görüyoruz. Kanalın duvarı deliklerle delinmişti; bu deliklerden bazıları hâlâ suya geçiş sağlıyor, diğerleri ise artık görünmüyor. El-Kubbeteyn'in merkezinde bulunan üs ile söz konusu kasaba arasında bir su kulesi bulunmaktadır ve bu nedenle tribünlerin altında yer almaktadır. Fayum'a giren su, kilidin ağırlığıyla orantılı olup, suyun akışını kolaylaştırmak ve kapatıldığında kilidi aşmasını önlemek için iskaleh adı verilen kemerler oluşturulmuştur. Kanalın oranları, Fayum'un yalnızca ihtiyaç duyduğu miktarda su alabileceği şekilde hesaplandı. El-Lahun seddi, zamanın tahribatından korunan binalardan biri olan çok dikkat çekici bir anıttır. Geometri ve fizik yasaları onun yapımını yönetiyordu ve elverişli bir gezegen onun kaderini izliyor; ülkede pek çok insan Joseph'in bu işi ilahi ilhamla üstlendiğine inanıyor; Gerçeği Allah bilir. Ülkemizi art arda fetheden ve işgal eden, bu setin şöhretinden ve gücünün ona kazandırdığı itibardan etkilenen tüm krallar, gelip onu ziyaret etmeyi asla ihmal etmediler." Bu hikayeyi anlatan yaşlı adam, tüm Kıptiler gibi oraya aitti. Mısır'da Yakubî Hıristiyanlar mezhebine mensup Tulun oğlu Ahmed, bir gün bu

toplantılara kabul edilen bir filozofa, Hıristiyan dininin delilleri konusunda Kıpti'yi sorgulamasını emretti, diye sorunca yaşlı adam şu cevabı verdi:

القبطى دليلى على صحتها وجودى اياها متناقضة متنافية
تدفعها العقول وتنفر منها النفوس لتباينها وتضادّها لا نظر
يقويها ولا جدل يصحّحها ولا برهان يعضدها من العقل والحس
عند التأمل لها والفحص عنها ورأيت مع ذلك امما كثيرة
وملوكا عظيمة ذوى معرفة وحسن رأى قد انقادوا اليها
وتدينوا بها فعلمت انهم لا يقبلوها ولا تدينوا بها مع ما
ذكرت من تناقضها فى العقل الّا لدلائل شاهدوها وآيات
علموها ومعجزات عرفوها اوجبت انقيادهم اليها والتدين بها
قال له السائل وما التضادّ الذى فيها قال وهل يدرك ذلك
او يعلم غاية منه قولهم بان الواحد ثلثة والثلثة واحد
ووصفهم الاقانيم والجوهر وهو الثالوث وهل الاقانيم فى انفسها

قادرة عالمة ام لا وفى اتحاد ربهم القديم بالانسان المحدث
وما جرى فى ولادة وصلبه وقتله وهل فى الشنيع اكبر والمحش
من آلهٍ صلب وبصق فى وجهه ووضع على رأسه الاكليل الشوك
وضرب رأسه بالقضيب وسمرت يداه ونخس بالاسنّة والخشب
جنباه وطلب المآء فاسقى الخل فى بطيخ الحنظل فامسكوا عن
مناظرته وانقطعوا عن مجادلته لما قد اعطاهم من تناقض
مذهبه وفساده ووهانته فقال طبيب لابن طولون يهودى
وقد حضر المجلس أيأذن لى الامير فى مخاطبته قال شأنك
فاقبل على القبطى مسائلا له قال له القبطى ومن انت ايها الرجل
وما تحلتك قيل له يهودى فقال مجوسى إذن قيل له وكيف
ذلك وهو يهودى قال لانهم يرون نكاح البنات فى بعض الحالات

christianisme, je la trouve dans ses erreurs et ses contradictions qui répugnent à la raison et révoltent l'esprit, tant elles sont inadmissibles et confuses. L'analyse ne peut les fortifier ni la discussion les démontrer; si la raison et le sens commun les soumettent à un examen rigoureux, aucune preuve n'en établit la vérité. Or, puisque tant de peuples, tant de rois puissants, distingués par leur science et leur sagesse, ont accepté et embrassé la foi chrétienne, je dois conclure que, s'ils l'ont adoptée malgré toutes les contradictions dont je parle, c'est que des preuves évidentes pour eux, des signes et des miracles éclatants ont entraîné leur conviction vers cette croyance. » Son interlocuteur lui demanda de signaler les contradictions du christianisme. « Est-ce qu'on peut les comprendre, ajouta le vieillard, ou en connaître les limites? Telles sont : le dogme d'un Dieu en trois personnes et de trois personnes en Dieu; la définition que donnent les chrétiens des substances et de l'esprit, c'est-à-dire de la trinité; la thèse : la substance en elle-même peut-elle ou non agir et savoir? L'incarnation d'un Dieu éternel dans la créature, sa naissance, son supplice et sa mort. Est-il un spectacle plus odieux et plus infâme que celui d'un Dieu attaché à la croix? On lui crache au visage; sa tête est couronnée d'épines et flagellée, ses mains sont percées de clous; des lances et des pieux pénètrent dans ses flancs, il demande à boire et on lui présente du vinaigre dans une écorce de coloquinte! » Cet aveu des contradictions, des erreurs et de la faiblesse de sa religion coupa court à la discussion et ferma la bouche à ses adversaires.

Dans cette assemblée se trouvait un juif, médecin d'Ibn Touloun; il demanda au prince la permission de prendre la parole et, l'ayant obtenue, il se mit à interroger le Copte. Ce dernier lui demanda d'abord qui il était et à quelle religion il appartenait. Ayant appris que c'était un juif, il ajouta: « C'est donc un mage. » — « Comment cela, lui dit-on,

"Hıristiyanlığın doğruluğunun kanıtını, akla aykırı olan ve zihni isyan ettiren hatalarında ve çelişkilerinde buluyorum; bunlar o kadar kabul edilemez ve karmaşıktır ki. Analiz bunları güçlendiremez veya tartışma onları ortaya koyamaz; eğer akıl ve sağduyu onları sıkı denetimlere tabi tutarsa. Şimdi, bu kadar çok insan, bilgi ve bilgelikleriyle öne çıkan pek çok güçlü kral, bunu kabul ettiğinden beri hiçbir kanıt onların doğruluğunu ortaya koymuyor. Eğer Hristiyan inancını benimsemişlerse, eğer bu bahsettiğim tüm çelişkilere rağmen bu inancı benimsemişlerse, bunun nedeni, onlar için apaçık delillerin, işaretlerin ve göz kamaştırıcı mucizelerin, onları bu inanca yöneltmiş olmasıdır. Muhatabı ondan Hıristiyanlığın çelişkilerine dikkat çekmesini istedi. "Onları anlayabilir miyiz?" diye ekledi yaşlı adam, "ya da sınırlarını bilebilir miyiz? Bunlar: Üç kişilik bir Tanrı ve Tanrı'da üç kişilik dogması; Hıristiyanların madde ve ruh tanımı; diyelim ki teslis hakkında; madde kendi başına hareket edebilir ve ebedi bir Tanrı'nın yaratıkta enkarnasyonunu, onun doğuşunu, onun işkencesini ve ölümünü bilebilir mi? Yüzüne tükürülmüş, başına dikenler takılmış ve elleri mızraklarla delinmiş bir Tanrı'nın görüntüsünden daha iğrenç ve rezil bir görüntü var mı? ona kolonya kabuğunun içinde sirke sunuyorlar!" Dinindeki çelişkilerin, hataların ve zayıflıkların bu şekilde kabul edilmesi, tartışmayı yarıda kesti ve muhaliflerinin ağzını kapattı. Bu toplantıda İbn Tulun'un doktoru olan bir Yahudi vardı; prensten konuşma izni istedi ve bunu aldıktan sonra Kıpti'yi sorgulamaya başladı. İkincisi ona önce kim olduğunu ve hangi dine mensup olduğunu sordu. Yahudi olduğunu öğrenince şunu ekledi: "Demek o bir sihirbazdır."

اذ كان فى دينهم ان الاخ يتزوج بنت اخيه وعليهم ان يتزوجوا نسآء اخوتهم اذا ماتوا فاذا وافق اليهودى ان تكون امرأة اخيه ابنته لم يجد بدّا من ان يتزوجها وهذا من اسرارهم ومما يكتمونه ولا يظهرونه فهل فى المجوسية اشنع من هذا فانكر اليهودى ذلك وجحد ان يكون فى دينه او يعرفه احد من اليهود فاستخبر ابن طولون صحة ذلك فوجد ذلك اليهودى الطبيب قد تزوج بامرأة اخيه وهى ابنته ثم اقبل القبطى على ابن طولون فقال ايها الامير هؤلآء يزعمون واشار الى اليهودى ان الله تعالى خلق آدم على صورته وعن نبى من انبيائهم سماه له فى كتابه انه رآه فى بعض الايام ابيض الرأس واللحية وان الله تعالى قال انى انا النار المحرقة واللحمى الآكلة وانا

puisqu'il est juif? » — « Les juifs, reprit-il, épousent leurs propres filles dans certaines circonstances. En effet, leur religion les autorise à s'unir à la fille de leur frère, et c'est un devoir pour eux, lorsque leur frère meurt, d'épouser sa veuve. Or, si cette veuve n'est autre que leur fille, ce n'est pas là un obstacle au mariage, seulement ils l'accomplissent dans le plus grand secret, et se gardent de le divulguer. Y a-t-il chez les mages une pratique plus odieuse? » Le médecin juif repoussa cette accusation, niant qu'une telle coutume existât dans le judaïsme ou fût connue de ses coreligionnaires. Mais Ibn Touloun fit prendre des informations et apprit que le médecin avait épousé sa belle-sœur, laquelle était aussi sa propre fille. Le Copte, s'adressant ensuite à Ibn Touloun, ajouta en désignant le juif: « Prince, ces gens-là prétendent que Dieu créa l'homme à son image. Un de leurs prophètes (et il le nomma) a dit, dans son livre, que Dieu lui apparut un jour, et qu'il avait la barbe et les che-

الذى اخذ الابنآء بذنوب الابآء ثم فى توراتهم ان بنات لوط سقينه الخمر حتى سكر وزنا بهن وحملن منه وولدن وان موسى رد على الله تعالى الرسالة مرتين حتى اشتد غضب الله عليه وان هارون صنع العجل الذى عبده بنو اسرائيل وان موسى اظهر معجزات لفرعون فعلت السحرة مثلها ثم ما قالوا فى ذبائح الحيوان والتقرب الى الله تعالى بدمائها ولحومها وتحكمهم على العقل ومنعهم من النظر بغير برهان وهو قولهم ان شريعتهم لا تنسخ ولا يقبل قول احد من الانبيآء بعد موسى اذا اتحزن بما جاء به موسى ولا فرق فى قضية العقل بين موسى وغيره من الانبيآء اذا اتى ببرهان وبان بحجة ثم الاكبر من قولهم وكفرهم فى يوم عيد الغفور وهو يوم الاستغفار وذلك لعشر

veux blancs. Il fait tenir au Très-Haut ce langage : « Je suis le feu qui consume, la fièvre qui dévore; je châtie les enfants pour les péchés de leurs pères. » (*Exode*, ch. xxxiv, v. 7.) D'après la Torah, les filles de Lot enivrèrent leur père, et devinrent mères par une union incestueuse. Moïse rendit deux fois à Dieu la mission prophétique, au point de s'attirer le courroux de Dieu. Ahron fabriqua lui-même le veau que les Israélites adorèrent. Les prodiges que fit Moïse, en présence de Pharaon, furent aussitôt imités par les devins. Dirai-je comment les juifs égorgent les animaux, pour en offrir le sang et la chair en sacrifice? Ce sont eux encore qui condamnent, sans preuves, le libre usage de la raison. Ils soutiennent que leur loi ne peut être abrogée, et rejettent les paroles des prophètes venus après Moïse, lorsqu'elles s'écartent des prescriptions de Moïse, et quoique aux yeux de la raison il n'y ait aucune différence entre ce prophète et ceux de ses successeurs dont la mission est attestée par des preuves authentiques. Mais la plus impie de leurs doctrines

Ona, "Yahudi olduğu için ne demek istiyorsun?" dediler. - "Yahudiler" diye devam etti, "belirli koşullar altında kendi kızlarıyla evlenirler. Aslında dinleri onlara kardeşlerinin kızıyla evlenme yetkisi veriyor ve kardeşleri öldüğünde, onun dul eşiyle evlenmek onlar için bir görevdir. Bu dul kadın kendi kızlarından başkası değil, bu evliliğe engel değil, ancak bunu büyük bir gizlilik içinde yürütüyorlar ve ifşa etmemeye dikkat ediyorlar. Büyücüler arasında bundan daha iğrenç bir uygulama var mı?" Yahudi Alimler , böyle bir geleneğin Yahudilikte var olduğunu veya din kardeşleri tarafından bilindiğini inkar ederek bu suçlamayı reddetti. Ancak İbn Tulun bilgi edindi ve Alimin, aynı zamanda kendi kızı olan yengesiyle evlendiğini öğrendi. Daha sonra İbn Tulun'a hitap eden Kıpti, Yahudiyi işaret ederek ekledi: "Prens, bu insanlar Tanrı'nın insanı kendi suretinde yarattığını iddia ediyorlar. Peygamberlerinden biri (ve ona adını verdi) kitabında Tanrı'nın kendisine göründüğünü söyledi. Bir gün, beyaz sakalı ve saçları vardı. Yüceler Yücesi'ne şu dili konuşturdu: “Ben yakan ateşim, yiyip bitiren ateşim; Babalarının günahlarından dolayı çocukları cezalandırıyorum." (Çıkış, bölüm XXXIV, c. 7.) Tevrat'a göre Lut'un kızları babalarını sarhoş etmiş ve ensest ilişki yoluyla anne olmuşlardır. Musa iki kez Allah'a dönmüştür. Peygamberlik görevi, Tanrı'nın gazabını çekecek kadar büyüktü. Ahron, İsraillilerin taptığı buzağıyı kendisi yaptı. Musa'nın Firavun'un huzurunda yaptığı mucizeler kâhinler tarafından hemen taklit edildi. Yahudilerin etlerini ve kanlarını kurban olarak nasıl kestiklerini söyleyeyim mi? Akıllarını kullanarak, kendi kanunlarının neshedilemeyeceğini savunurlar ve Musa'dan sonra gelen peygamberlerin sözlerini, Musa'nın emirlerinden saptıklarında, Hz. Çünkü bu peygamber ile misyonunu sahih delillerle tasdik edilen halefleri arasında hiçbir fark yoktur.

يخلو من تشرين الاول ان الرب الصغير ويسمونه ميطَطْرون[1]
يقوم فى هذا اليوم قائمًا وينتف شعر رأسه ويقول ويلى اذا
خربتُ بيتى وايتمتُ بنتى وقامتى منكسة لا ارفعها حتى ابنى
بيتى وذكر عن اليهود اقاصيص وتخاليط كثيرة ومناقضات
واسعة ولهذا القبطى مجالس كثيرة عند احمد بن طولون
مع جماعة من الفلاسفة والثنوية والديصانية والصابية والمجوس
وعدة من متكلمى الاسلام قد اتينا على ذكر ما احتمل منها
ايراده فى كتابنا فى اخبار الزمان وذكرنا جميع ذلك فى كتابنا
فى المقالات فى اصول الديانات وكان هذا القبطى على ما نمى الينا
من خبره وصح عندنا من قوله يذهب الى فساد النظر والقول

se révèle le jour de la fête de Kifour, c'est-à-dire de l'expiation (יוֹם כִּפֻּרִים, *Lév.* 23, 28), qui tombe le 10 de Tisri. Ce jour-là, le second maître, celui qu'ils nomment *Métatroun*, (*μετὰ θρόνου*, auprès du trône) se lève et crie, en s'arrachant les cheveux : « Malheur à moi, j'ai ruiné ma maison et rendu ma fille orpheline! Mon corps est courbé, et je ne me redresserai pas avant d'avoir rebâti ma maison! »

Le vieux Copte continua ainsi à signaler les contes, les innombrables mensonges et les erreurs profondes du judaïsme. Il eut plusieurs conférences en présence d'Ahmed, fils de Touloun, avec des philosophes, des dualistes, des daïsanites (bardéçanides), des sabiens, des mages et quelques théologiens musulmans. Dans nos Annales historiques, nous avons cité ce que ces entretiens offraient de plus intéressant, et nous les avons rapportés en entier dans nos Discours sur les bases des croyances. Ce Copte, d'après ce que nous savons de son histoire et de ses opinions, ruinait l'examen et la tradition, en mettant toutes les religions sur la même ligne. Après être resté près d'un an chez Ahmed,

بتكافؤ المذهب واقام عند ابن طولون نحو سنة فاجازه واعطاه
فأبى قبول شىء من ذلك فرده الى بلده مكرما واقام بعد ذلك
مدة من الزمان ثم هلك وله مصنفات تدل من كلامه على ما
ذكرنا والله اعلم بكيفية ذلك واليهود تأبا ما ذكره القبطى فى
نكاح بنت الاخ واكثرهم يقر بالتزويج ببنت الاخ قال المسعودى
وفى نيل مصر وارضها عجائب كثيرة من انواع الحيوان مما فى
البر والبحر ومن ذلك السمكة المعروفة بالرعادة وهى نحو الذراع
اذا وقعت فى شبكة الصيّاد ارتعدت يداه وعضداه فيعلم
بوقوعها فيبادر الى اخذها واخراجها عن شبكته ولو امسكها
بخشبة او قضيبة فعلت ذلك وقد ذكرها جالينوس وانها ان
جعلت على رأس من به صداع شديد او شقيقة وهى فى الحياة

fils de Touloun, qui ne put lui faire accepter ni distinctions ni présents, il fut reconduit avec de grands égards dans son pays, y séjourna quelque temps et mourut, en laissant des ouvrages qui confirment ce que nous venons de raconter. Dieu sait mieux la vérité. Bien que les juifs repoussent ce que cet homme rapportait à propos de leur mariage avec leurs nièces, le plus grand nombre d'entre eux admettent la légitimité d'une semblable union.

Le Nil et le sol de l'Égypte renferment plusieurs espèces d'animaux et de poissons. Parmi ces derniers est le *raadah* (silure électrique), qui a une coudée de long. Lorsqu'il tombe dans un filet, le pêcheur éprouve dans les mains et dans les bras un tremblement qui lui révèle la présence de ce poisson, et il se hâte de le prendre et de le jeter hors de ses filets. Il suffit qu'il le touche du bout d'un bâton ou d'un épieu, pour ressentir cette commotion. Galien parle du silure et dit que, pour calmer instantanément la douleur d'une

Ancak öğretilerinin en dinsiz olanı Kifur bayramında, yani Tisri'nin 10'una denk gelen kefaret gününde (יוֹם כִּפֻּרִים, Lev. 23, 28) ortaya çıkar. O gün Metatrun dedikleri ikinci efendi (*μετὰ θρόνου*, tahtın yanında) ayağa kalkar ve saçlarını yolarak bağırır: “Yazıklar olsun bana, evimi mahvettim ve yetim kızımı büktüm! ve evimi yeniden inşa edene kadar kendimi toparlamayacağım "Yaşlı Kıpti bu şekilde hikayeleri anlatmaya devam etti! sayısız yalan ve Yahudiliğin derin hataları. Tulun oğlu Ahmed'in huzurunda filozoflar, düalistler, Daisancılar (Bardesanides), Sabiiler, Mecusiler ve bazı Müslüman ilahiyatçılarla çeşitli konferanslar verdi. Tarihsel Yıllıklarımızda bu konuşmaların en ilgi çekici yönlerini aktardık ve bunları İnançların Temelleri Üzerine Söylevlerimizde ayrıntılı olarak aktardık. Tarihinden ve görüşlerinden bildiğimiz kadarıyla bu Kıpti, tüm dinleri aynı kefeye koyarak incelemeyi ve geleneği mahvediyordu. Kendisine hiçbir ayrıcalık ve hediye kabul ettiremeyen Tulun oğlu Ahmed'in yanında bir yıla yakın kaldıktan sonra büyük bir saygıyla ülkesine geri döndü, bir süre orada kaldı ve geride elimizdekileri doğrulayan eserler bırakarak öldü. az önce söyledim. Gerçeği en iyi Allah bilir. Yahudiler, bu adamın yeğenleriyle evlilikleri hakkında söylediklerini reddetse de çoğunluk böyle bir birlikteliğin meşru olduğunu kabul ediyor. Nil ve Mısır toprağı çeşitli hayvan ve balık türlerini barındırır. Bunların arasında bir arşın uzunluğundaki raadah (elektrikli yayın balığı) vardır. Balıkçı, ağa düştüğünde ellerinde ve kollarında bu balığın varlığını gösteren bir titreme hisseder ve onu yakalamak ve ağlarından atmak için acele eder. Bu şoku hissetmesi için bir sopanın veya mızrağın ucuyla dokunması yeterlidir. Galen, yayın balığından söz ediyor ve şiddetli bir migren veya yaralanmanın

acısını anında dindirmek için, yayın balığının hastanın başına canlı olarak uygulanması gerektiğini söylüyor.

هدأ من ساعته والفرس الذى يكون فى نيل مصر اذا خرج
من المآء وانتهى وطوّه الى بعض المواضع من الارض علم اهل
مصر ان النيل يزيد الى ذلك الموضع بعينه غير زائد عليه
ولا مقصر عنه لا يختلف ذلك عندهم لطول العادات والتجارب
وفى ظهوره من المآء ضرر بارباب الارضين والغلات لرعيه الزرع
وذلك انه يظهر من المآء فى الليل فينتهى الى موضع من الزرع
ثم يولى عائدا الى المآء فيرعى فى حال رجوعه من الموضع الذى
انتهى اليه فى مسيره ولا يرعى من ذلك شيًا فى ممرّه كانه يحد
مقدار ما يرعاه فمنها ما اذا رعت وردت الى النيل فشربت ثم
تقذن ما فى اجوافها فى مواضع شتى فينبت ذلك مرة ثانية
فاذا كثر ذلك من فعله واتصل ضرره بارباب الضياع طرح له

violente migraine ou d'une blessure, il faut l'appliquer vivant sur la tête du malade.

L'hippopotame vit dans les eaux du Nil. Lorsqu'il sort du fleuve et se dirige vers un point quelconque du pays, les habitants en concluent que l'inondation s'étendra jusqu'à ce lieu, sans le dépasser. Cette observation est le résultat d'une longue expérience, et personne n'en doute chez eux. L'apparition de l'hippopotame est très-préjudiciable aux propriétaires et aux cultivateurs, parce qu'il dévore leurs moissons. Il sort du Nil pendant la nuit, et se dirige aussitôt vers le terme de sa course à travers champs, puis il regagne le fleuve, et c'est alors seulement qu'il broute les moissons qu'il avait respectées en allant, comme s'il calculait d'avance ce qui suffit à sa consommation. Quelquefois, après avoir brouté, il retourne vers le Nil et boit; puis il dépose son fumier en différents endroits, et il en sort une seconde végétation. Quand son apparition et les dégâts qui en résultent

الترمس فى الموضع الذى يعرف خروجه منه مكاكيك كثيرة
مبدّرا مبسوطا فيأكله ثم يعود الى المآء فيربو فى جوفه ويزداد
فى انتفاخه فينشق جوفه فيموت ويطفو على المآء ويقذف به
الى الساحل والموضع الذى يكون فيه لا يكاد يُرى فيه تمساح
وهو على صورة الفرس الا ان حوافره وذنبه بخلاف ذلك والجبهة
اوسع قال المسعودى وقد ذكر جماعة من الشريعيين ان بيصر
ابن حام بن نوح لما انفصل عن ارض بابل بولده وكثير من
اهل بيته غرّب نحو مصر وكان له اربعة اولاد مصر بن بيصر
وفارق بن بيصر وماح وياح فنزل بموضع يقال له منف وكذلك
يسمى الى وقتنا هذا وكان عددهم ثلثين فسميت ثلثين كما
سميت مدينة ثمانين من ارض الجزيرة وبلاد الموصل من ديار

se répètent souvent, on place aux abords du lieu où il se montre plusieurs mesures de lupin pétri en forme de gros gâteau. L'animal le dévore et rentre dans le fleuve; mais le lupin se dilate dans son ventre, qui gonfle et finit par crever. Le cadavre flotte quelque temps sur l'eau, puis il est rejeté sur le rivage. On ne trouve jamais de crocodiles dans les parages habités par l'hippopotame. Il ressemble assez au cheval, sauf pourtant les sabots et la queue, et son front est aussi plus large.

D'après le récit des docteurs de la loi religieuse, Baïsar, fils de Cham, fils de Noé, après avoir quitté le pays de Babel avec ses enfants et une grande partie de sa famille, se dirigea vers l'ouest, et entra en Égypte avec ses quatre fils, Misr, Farek, Mah et Yah. Il s'établit dans une localité nommée Menf, nom qui s'est conservé jusqu'à ce jour. Comme ses premiers habitants étaient au nombre de trente, elle fut appelée d'abord *Tlatín* (trente), de même que *Te-*

Su aygırı Ni'nin sularında yaşıyor! Nehirden ayrılıp ülkenin herhangi bir noktasına doğru yöneldiğinde bölge sakinleri, selin burayı aşmadan buraya kadar uzanacağı kanaatine varıyor. Bu gözlem uzun deneyimlerin sonucudur ve aralarında kimsenin bundan şüphesi yoktur. Su aygırının ortaya çıkışı toprak sahipleri ve çiftçiler için çok zararlıdır çünkü mahsullerini yok eder. Gece Nil'den ayrılır ve hemen tarlalar boyunca rotasının sonuna doğru ilerler, sonra nehre döner ve ancak o zaman giderken saygı duyduğu mahsulleri sanki hesaplamış gibi otlamaya başlar. önceden tüketimi için yeterli olanı. Bazen otladıktan sonra Nil'e döner ve içer; daha sonra gübresini farklı yerlere bırakır ve ikinci bir bitki örtüsü ortaya çıkar. Görünümü ve bundan kaynaklanan hasar sıklıkla tekrarlandığında, büyük bir kek şeklinde yoğrulmuş acı bakladan birkaç ölçü göründüğü yerin yakınına yerleştirilir. Hayvan onu yer ve nehre girer; ama acı baklanın karnı genişler, o da şişer ve sonunda patlar. Ceset bir süre suda yüzüyor, ardından kıyıya vuruyor. Timsahlar hiçbir zaman bölgede bulunmaz, su aygırlarının yaşadığı alanlarda. Toynakları ve kuyruğu dışında ata oldukça benzer ve alnı da daha geniştir. Fıkıh bilginlerinin anlatımına göre Nuh'un oğlu Ham'ın oğlu Baysar, çocukları ve ailesinin büyük bir kısmıyla birlikte Babil diyarını terk ettikten sonra batıya doğru yönelmiş ve beraberindekilerle birlikte Mısır'a girmiştir, dört oğlu, Misr, Farek, Mah ve Yah. İsmini günümüze kadar koruyan Menf isimli mahalleye yerleşti.

بنى جدان وانما نسبت الى عدد ساكنيها ممن كان مع نوح
فى السفينة وكان بيصر بن حام قد كبر سنه فاوصى الى الاكبر
من ولده وهو مصر واجتمع الناس اليه وانضافوا الى جملتهم
واخصبت البلاد فتملك عليهم مصر بن بيصر وملك من حد
رفح من ارض فلسطين من بلاد الشام وقيل من العريش وقيل
من الموضع المعروف بالشجرة[1] وهو اخر ارض مصر والفرق بينها
وبين الشام وهو الموضع المشهور بين العريش ورفح الى بلاد
اسوان من ارض الصعيد طولا ومن ايلة وهى تخوم الحجاز الى برقة
عرضا وكان لمصر اولاد اربعة وهم قبط واشمون واتريب وصا فقسم
مصر بين اولاده الاربعة ارباعا وعهد الى الاكبر من ولده وهو
قبط واقباط مصر يضافون فى النسب الى ابيهم قبط بن مصر

manîn (quatre-vingts), ville de l'Aldjezireh et de la province de Moçoul, sur le territoire des Beni Hamdan, portait ce nom en souvenir du nombre de ses fondateurs, les compagnons de Noé dans l'arche. Baïsar, étant devenu vieux, désigna pour son successeur Misr, l'aîné de ses fils. De nombreuses peuplades se groupèrent autour de cette famille, et ces contrées devinrent florissantes sous le règne de Misr. Le royaume de Misr commençait à Rafah (ancienne Raplira), ville de Palestine sur le territoire de Syrie, ou bien à el-Arich, et selon quelques-uns à Chedjreh, localité bien connue sur la frontière d'Égypte; elle sépare cette province de la Syrie, et se trouve entre el-Arich et Rafah; il s'étendait jusqu'à Oswan, dans le Saïd. En largeur, il allait depuis Eïlah, ville frontière du Hédjaz, jusqu'à Barkah. Misr partagea ses États en quatre provinces qu'il donna à ses quatre fils, Kobt, Achmoun, Atrib et Sa, et il transmit la royauté à l'aîné, Kobt : c'est à celui-ci que les Coptes

واضيفت المواضع الى ساكنيها وعرفت باسمائهم فمنها اشمون
وقبط وصا واتريب وهذه اسماء هذه المواضع الى هذه الغاية
واختلطت الانساب وكثر ولد قبط وهم الاقباط فغلبوا على
سائر الارض ودخل غيرهم فى انسابهم لما ذكرنا من الكثرة فقيل
لكل قبط مصر وكل فريق منهم يعرف نسبه واتصاله بمصر بن
بيصر بن حام بن نوح الى هذه الغاية ولما هلك قبط بن
مصر ملك بعده اشمون بن مصر وملك بعده صا بن مصر
وملك بعده اتريب بن مصر ثم ملك بعده ماليق بن دارس
ثم ملك بعده حرايا بن ماليق ثم ملك بعده كلكى بن حرايا
فاقام فى الملك نحوماية سنة ثم ملك اخ له يقال له ماليا بن
حرايا ثم ملك بعده لوطس بن ماليا نحوا من سبعين سنة
ثم ملكت ابنة له يقال لها حوريا بنت لوطس نحوا من ثلثين

d'Égypte rapportent leur origine. Chacun de ses fils donna son nom au pays qu'il habitait, et c'est à cette circonstance que les localités nommées encore aujourd'hui Achmoun, Kibt, Sa et Atrib, doivent leur nom. Les familles commencèrent alors à se mêler; les fils de Kobt, c'est-à-dire les Coptes, étant les plus nombreux, s'emparèrent du pays entier, absorbèrent, en raison de leur nombre, les autres tribus, et prirent le nom collectif de Misr. Depuis lors, toutes les populations de l'Égypte se reconnaissent issues de Misr, fils de Baïsar, fils de Cham, fils de Noé. Après la mort de Kobt, les rois qui gouvernèrent successivement l'Égypte furent : Achmoun, fils de Misr; Sa, fils de Misr; Atrib, fils de Misr; Malik, fils de Daris; Haraya, fils de Malik; Kalaki, fils de Haraya. Il régna environ cent ans, et laissa la couronne à son frère Malaya, fils de Haraya. Loutas, fils de Malaya, régna près de soixante et dix ans, et fut remplacé par sa fille Hourya, dont

İlk sakinlerinin sayısı otuz olduğundan, ilk olarak Tlatîn (otuz) olarak adlandırılmış, tıpkı Beni Hamdan topraklarındaki Aldjezireh kasabası ve Musul vilayeti Temanîn'in (seksen) sayısının anısına bu adı taşıması gibi. kurucuları Nuh'un gemideki arkadaşlarıdır. Baysar yaşlanınca oğullarının en büyüğü olan Misr'i halefi olarak atadı. Pek çok halk bu ailenin etrafında toplanmış ve bu bölgeler Misr'in hükümdarlığı döneminde gelişmeye başlamıştır. Misr krallığı, Filistin'in Suriye topraklarındaki bir kasabası olan Refah'ta (eski Raplira) veya el-Ariş'te ve bazılarına göre Mısır sınırında iyi bilinen bir yer olan Şecreh'de başladı; bu vilayeti Süryani'den ayırır ve el-Ariş ile Refah arasındadır; Sayd'deki Oswan'a kadar uzanıyordu. Genişliği Hicaz'ın sınır kenti Eylah'tan Barkah'a kadar uzanıyordu. Misr, Devletlerini dört vilayete böldü ve dört oğlu Kobt, Aşmun, Atrib ve Sa'ya verdi ve krallığı en büyüğü Kobt'a devretti: Mısır Kıptileri kökenlerini buraya bildiriyorlar. Oğullarından her biri yaşadığı ülkeye kendi adını vermiştir ve bugün hala Aşmun, Kibt, Sa ve Atrib olarak anılan yöreler isimlerini bu duruma borçludur. Aileler daha sonra birbirine karışmaya başladı; Kobt'un oğulları, yani sayıları en fazla olan Kıptiler, tüm ülkeyi ele geçirdiler, sayıları nedeniyle diğer kabileleri bünyelerine kattılar ve ortak olarak Misr adını aldılar. O günden bu yana Mısır'ın tüm halkları kendilerini Nuh'un oğlu Ham'ın oğlu Baysar'ın oğlu Misr'den geldiğini kabul ediyor. Kobt'un ölümünden sonra Mısır'ı sırasıyla yöneten krallar şunlardı: Misr'in oğlu Aşmun; Misr oğlu Sa; Misr'in oğlu Atrib; Daris'in oğlu Malik; Malik'in oğlu Haraya; Kalaki, Haraya'nın oğlu. Yaklaşık yüz yıl hüküm sürdü ve tacı Haraya oğlu kardeşi Malaya'ya bıraktı.

سنة ثم ملكت بعدها امرأة اخرى يقال لها ماموم وكثر ولد بيصر بن حام بارض مصر فتشعبوا وملّكوا النسآء فطمعت فيهم ملوك الارض فسار اليهم من الشام ملك من ملوك العماليق يقال له الوليد بن دومع فكانت له حروب بها وغلب على الملك وانقادوا اليه واستقام له الامر الى ان هلك ثم ملك بعده الريان بن الوليد العملاق وكان فرعون يوسف وقد ذكر الله تعالى خبره مع يوسف وما كان من امرها فى كتابه العزيز وقد اتينا على شرح ذلك فى ألكتاب الاوسط ثم ملك بعده دارم بن الريان العملاق ثم ملك كامس بن معدان العملاق ثم ملك بعده الوليد بن مصعب وهو فرعون موسى وقد تنوزع فيه فمن الناس من رأى انه من العماليق ومنهم من رأى انه من لخم من بلاد الشام ومنهم من رأى انه من

le règne dura à peu près trente ans. Elle transmit le trône à une autre femme nommée Mamoum. Les fils de Baïsar ben Ham s'étaient multipliés et disséminés à travers l'Égypte; ils obéissaient à des femmes; différents rois essayèrent alors de les asservir. Un roi amalécite, el-Walid, fils de Doumâ, venu de Syrie, envahit l'Égypte, en fit la conquête, s'empara du trône, et l'occupa sans contestation jusqu'à sa mort. Il eut pour successeur son fils er-Reyan, l'Amalécite; c'est le Pharaon contemporain de Joseph, celui que Dieu mentionne en racontant l'histoire de Joseph dans le Koran. (Voyez, pour les détails, notre Histoire moyenne.)

Les rois de l'Égypte furent ensuite : Darem, fils de Reyan l'Amalécite; Kamès, fils de Mâdan l'Amalécite, et el-Walid, fils de Moçâb; c'est le Pharaon de Moïse, mais on n'est pas d'accord sur son origine; les uns le considèrent comme Amalécite, les autres le font venir de Lakhm, ville de Syrie;

الاقباط من ولد مصر بن بيصر وكان يعرف بظلمى وقد اتينا على ذلك فى ألكتاب الاوسط وهلك فرعون غرقا حين خرج فى طلب بنى اسرائيل حين اخرجهم موسى بن عمران ففتح الله تعالى لهم طريقا فى البحر يبسا فلما غرق فرعون ومن كان معه من جنوده خشى من بقى بارض مصر من الذرارى والنسآء والعبيد ان تغزوهم ملوك الشام والمغرب فملّكوا عليهم امرأة ذات رأى وحزم يقال لها دلوكة فبنت على بلاد مصر حائطا يحيط بجميع البلاد وجعلت عليه الحارس والاحراس والرجال متصلة اصواتهم بقرب بعضهم من بعض واثر هذا الحائط باق الى هذا الوقت وهو سنة اثنتين وثلثين وثلثماية يعرف بحائط العجوز وقيل انما بنتها خوفا على ولدها كان كثير القنص

d'autres enfin le classent parmi les Coptes issus de Misr, fils de Baïsar. Son surnom était *Zoulmi* (le tyran), ainsi que nous l'avons dit dans notre Histoire moyenne. Ce Pharaon fut noyé, en poursuivant les Israélites qui, sortant de l'Égypte sous la conduite de Moïse, traversèrent, grâce à un miracle, la mer Rouge à pied sec. La destruction de Pharaon et de son armée fit craindre aux enfants, aux femmes et aux esclaves qui étaient restés en Égypte, d'être attaqués par les rois de la Syrie ou de l'Occident. Ils mirent alors sur le trône une femme nommée *Deloukeh*, célèbre par sa sagesse et sa prudence. Elle entoura l'Égypte tout entière d'une muraille gardée par des troupes, et elle y établit des postes assez rapprochés pour communiquer entre eux au moyen de la voix. On voit aujourd'hui, en 332 de l'hégire, les ruines de cette muraille, qui est nommée *Haït el-Adjouz* (mur de la vieille). On raconte que Deloukeh construisit cette muraille afin de protéger son fils, qui était passionné

Malaya'nın oğlu Lutas, yaklaşık yetmiş yıl boyunca hüküm sürdü ve yerine, hükümdarlığı yaklaşık otuz yıl süren kızı Hurya geçti. Tahtı Mamum adında başka bir kadına devretti. Baysar ben Ham'ın oğulları çoğalmış ve Mısır'ın her yerine dağılmışlardı; kadınlara itaat ettiler; farklı krallar daha sonra onları köleleştirmeye çalıştı. Suriye'den gelen Dumâ'nın oğlu Amalek kralı el-Velid, Mısır'ı işgal etti, onu fethetti, tahtı ele geçirdi ve ölümüne kadar tartışmasız bir şekilde onu işgal etti. Halefi Amalekli oğlu er-Reyan'dı; o, Tanrı'nın Kuran'da Yusuf'un öyküsünü anlatırken bahsettiği Yusuf'un çağdaşı Firavunu'dur (Ayrıntılar için Orta Tarih'e bakın). O zaman Mısır'ın kralları şunlardı: Amalekli Reyan'ın oğlu Darem; Amaleci Mâdan'ın oğlu Kamès ve Mosab oğlu el-Walid; O, Musa'nın Firavunu'dur, fakat onun menşei konusunda anlaşamıyoruz; Bazıları onu Amalekli olarak görüyor, bazıları ise onu Suriye'deki bir şehir olan Lakhm'den getiriyor; nihayet diğerleri onu Baysar'ın oğlu Misr'den gelen Kıptiler arasında sınıflandırıyor. Onun lakabı Orta Çağ Tarihimizde söylediğimiz gibi Zulmi (zorba) idi. Bu Firavun, Musa'nın önderliğinde Mısır'ı terk edip bir mucize sayesinde Kızıldeniz'i kuru zeminde geçen İsrailoğullarını kovalarken boğuldu. Firavun ve ordusunun helak edilmesi, Mısır'da kalan çocukların, kadınların ve kölelerin Suriye krallarının veya Batı'nın saldırısına uğrama korkusuna yol açtı. Daha sonra tahta, bilgeliği ve basireti ile ünlü Delukeh adında bir kadını getirdiler. Bütün Mısır'ı askerler tarafından korunan bir duvarla çevreledi ve orada birbirleriyle sesli iletişim kurabilecek kadar yakın noktalar kurdu. Bugün H. 332 yılında Haït el-Acuz (eski duvar) olarak adlandırılan bu duvarın kalıntılarını görüyoruz.

فخافت عليه سباع البر والبحر واغتيال من جاور ارضهم من
الملوك والبوادى فحوطت الحائط من التماسيح وغيرها وقد قيل
فى ذلك من الوجوه غير ما وصفنا فملكتهم ثلثين سنة وقيل
اقل من ذلك واتخذت بمصر البرابى والصوز واحكمت آلات
السحر وجعلت فى البرابى صور من يرد من كل ناحية ودوابهم
ابلا كانت او خيلا وصوّرت فيها من يرد فى البحر من المراكب
من نحو المغرب والشام وجمعت فى هذه البرابى العظيمة المشيدة
اسرار الطبيعة وخواصّ الاحجار والنبات والحيوان من الجاذبة
والدافعة وجعلت ذلك فى اوقات حركات فلكية واتصالها
بالمؤثرات العلوية فكانوا اذا ورد عليهم جيش من نحو الحجاز

pour la chasse, autant contre les animaux féroces et les monstres du Nil que contre les embûches des rois et des tribus nomades du voisinage. En outre, elle plaça autour de l'enceinte, des crocodiles et d'autres animaux redoutables. On fait encore d'autres récits à cet égard. Pendant un règne de trente ans, ou d'une moindre durée, elle dota l'Égypte de ses *berba* (temples) et de ses figures. Initiée aux pratiques de la magie, elle plaça dans les *berba* l'image des peuples qui entouraient l'Égypte, et celle de leurs montures, chevaux ou chameaux; elle y fit représenter aussi les peuples de la Syrie et de l'Occident, qui pouvaient arriver en Égypte par mer. Elle réunit dans ces temples, remarquables par leurs dimensions et leur solidité, tous les secrets de la nature, les propriétés attractives ou répulsives renfermées dans les minéraux, les plantes et les animaux. Elle opéra ces sortiléges au moment de la révolution de ceux des corps célestes qui devaient les placer sous une influence supérieure. Ainsi lorsqu'une armée sortait du Hédjaz, ou du Yémen, pour envahir l'Égypte, les chameaux ou d'autres figures

واليمن غُوّرت[1] تلك الصور التى فى البرابى من الابل وغيرها
فيتغور ما فى ذلك الجيش وينقطع ناسه وحيوانه واذا كان الجيش
من نحو الشام فعل فى تلك الصور التى من تلك الجهة التى
اقبل منها جيش الشام ما فعل بما وصفنا قبلها فيتحدث فى
ذلك الجيش من الآفات فى ناسه وحيوانه مع صنع بتلك الصور
وكذلك من ورد من جيوش المغرب ومن ورد فى البحر من رومية
والشام وغير ذلك من الممالك فهابتهم الملوك والامم ومنعوا
اجنبتهم من عدوهم واتصل ملكهم بتدبير هذه العجوز
واتقانها لزم اقطار المملكة واحكامها السياسة وقد تكلم الناس
ممن سلف وخلف فى هذه الخواصّ واسرار الطبيعة التى كانت
ببلاد مصر وهذا الخبر من فعل العجوز مستفيض عند المصريين
لا يشكون فيه والبرابى بمصر من صعيدها وغيره باقية الى هذا

représentées dans les *berba* disparaissaient sous terre; l'armée étrangère éprouvait aussitôt le même sort, et soldats ou animaux étaient anéantis. Si l'invasion partait de Syrie, la même chose avait lieu pour les figures tournées du côté d'où l'armée s'avançait, et la destruction de ces images entraînait celle de l'armée réelle. Il en était de même des armées venues de l'Occident, ou des expéditions maritimes dirigées par les rois de Rome, de Syrie, etc. Aussi les souverains et les peuples étrangers redoutaient les Égyptiens, et se gardaient de les avoir pour ennemis. Grâce au gouvernement habile de cette reine, l'Égypte devint un royaume bien uni, et jouit d'une bonne administration.

Les anciens, comme les modernes, ont parlé des propriétés secrètes et des enchantements de l'Égypte. La tradition relative à la vieille reine est répandue dans le pays, et personne ne la conteste. Les *berba* du Saïd et des autres

Delukeh'nin bu duvarı, avcılığa tutkun olan oğlunu, Nil'in vahşi hayvanlarından ve canavarlarından olduğu kadar, mahalledeki kralların ve göçebe kabilelerin pusularından da korumak için yaptırdığı söyleniyor. Ayrıca muhafazanın etrafına timsahlar ve diğer korkunç hayvanları yerleştirdi. Bu konuda başka hikayeler de var. Otuz yıl veya daha kısa bir süre boyunca Mısır'a berba (tapınak) ve figürler kazandırdı. Sihir uygulamalarına başlayarak, berbaya Mısır'ı çevreleyen halkın ve onların bineklerinin, atlarının veya develerinin resmini yerleştirdi; Mısır'a deniz yoluyla ulaşabilen Suriye ve Batı halklarını da orada temsil ettirdi. Boyutları ve sağlamlıkları ile dikkat çeken bu tapınaklarda doğanın tüm sırlarını, minerallerin çekici veya itici özelliklerini bir araya getirdi. , bitkiler ve hayvanlar. Bu büyüleri, onları üstün bir etki altına alacak olan gök cisimlerinin dönüşleri sırasında gerçekleştirdi. Böylece bir ordu Mısır'ı işgal etmek için Hicaz'ı veya Yemen'i terk ettiğinde, berbada temsil edilen develer veya diğer figürler yeraltında kayboluyordu; yabancı ordu da hemen aynı kaderi yaşadı ve askerler veya hayvanlar yok edildi. İşgal Suriye'den başladıysa, ordunun ilerlediği tarafa bakan figürlerde de aynı şey oldu ve bu görüntülerin yok edilmesi, gerçek ordunun ortaya çıkmasına neden oldu. Batıdan gelen ordularda ya da Roma, Suriye vb. kralların önderlik ettiği deniz seferlerinde de durum aynıydı. Hükümdarlar ve yabancı halklar da Mısırlılardan korkuyorlardı ve onları düşman edinmemeye dikkat ediyorlardı. Bu kraliçenin yetenekli hükümeti sayesinde Mısır, iyi birleşmiş bir krallık haline geldi ve iyi bir yönetime sahip oldu. Modernler gibi eskiler de Mısır'ın gizli mülklerinden ve büyülerinden söz ediyordu. Yaşlı kraliçeyle ilgili gelenek ülkede oldukça yaygın ve buna kimse karşı çıkmıyor.

الوقت فيها انواع الصور مما اذا صُوّرت فى بعض الاشياء احدثت افعالا على حسب ما رسمت له وصنعت من اجله على حسب قولهم فى الطباع التام والله اعلم بكيفية ذلك قال المسعودى واخبرنى غير واحد ببلاد اخميم من صعيد مصر عن ابى الفيض ذى النون المصرى الاخميمى الزاهد وكان حكيما وكانت له طريقة يأتيها ونحلة يقصدها وكان ممن يفسر اخبار هذه البرابى ودارها وامتحن كثيرا مما رسم فيها من الصور والكتابة قال رأيت فى بعض البرابى كتابا تدبرته فاذا هو احذروا العبيد المعتقين والاحداث المتغربين والجند المتعبدين والنبط المستعربين وقال رأيت فى بعض البرابى كتابا تدبرته فاذا فيه

provinces existent encore : on y voit différentes figures qui, lorsqu'elles sont représentées sur certains objets, exercent les influences fixées et déterminées par les Égyptiens, d'après leur science des lois générales de la nature. Dieu sait mieux la vérité.

Lorsque j'étais à Ikhmim, dans la Haute Égypte, plusieurs personnes m'ont transmis les renseignements suivants qu'elles tenaient d'Abou'l-Faïd Dou'l-Noun el-Misri el-Ikhmimi surnommé *l'Ascète*. C'était un savant qui s'était tracé des règles de conduite, et professait une religion particulière. Très-curieux de connaître l'histoire des temples, il les visitait souvent, et étudiait un grand nombre d'images et d'inscriptions. Voici ce qu'il disait : « J'ai trouvé dans un temple une inscription que j'ai déchiffrée; elle portait : « Méfiez-vous des esclaves affranchis, de l'ardeur des jeunes gens, d'une armée composée d'esclaves, et des Nabatéens devenus Arabes. » Dans un autre temple, j'ai lu : « La destinée se réalise et le sort se rit (de nos espérances). » Il prétendait avoir vu

يقدر المقدور والقضآء يضحك وزعم انه رأى فى اخره كتابة فتبيّنها بذلك القلم الاول فوجدها

يدبر بالنجوم وليس يدرى ورب النجم يفعل ما يريد

وكانت هذه الامة التى اتخذت هذه البرابى لعجة بالنظر فى احكام النجوم مواظبة على معرفة اسرار الطبيعة فكانت عندها مما دلت عليه احكام النجوم ان طوفانا سيكون فى الارض ولم تقطع على ذلك الطوفان ما هو آتٍ آتٍ على الارض فتخسرق ما عليها ام مآء يغرقها او سيف يبيد اهلها فخافت على دثور العلوم وفنآئها بفنآء اهلها فاتخذت هذه البرابى واحدها بربا ورسمت فيها علومها من الصور والتماثيل والكتابة وجعلت بنيانها من نوعين طين وحجر وفرزت ما بنى بالطين مما بنى

ailleurs une inscription conçue dans les mêmes caractères anciens, et affirmait qu'après l'avoir étudiée il avait lu :

L'homme interroge les astres et ne sait rien ; mais celui qui commande aux astres fait ce qui lui plaît.

Les peuples qui bâtirent ces temples avaient du goût pour l'astrologie, et ils sondaient avec persévérance les secrets de la nature. Ils avaient appris par l'étude des astres qu'une catastrophe menaçait la terre; mais ils ne purent savoir si le monde devait périr par le feu, par un déluge, ou si le sabre devait en exterminer les habitants. Dans la crainte que les sciences ne fussent anéanties avec l'homme, ils construisirent ces *berabi* (au singulier, *berba*) et déposèrent leurs connaissances dans les figures, les images et les inscriptions qui les ornaient. Ils les bâtirent soit en pierre, soit en terre, en séparant ces deux genres de constructions. « Si la catastrophe annoncée, disaient-ils, est le feu, les édifices

Sayd'in ve diğer eyaletlerin berba'sı hala mevcuttur: Orada, belirli nesneler üzerinde temsil edildiğinde, Mısırlıların genel doğa yasalarına ilişkin bilgilerine göre sabitlediği ve belirlediği etkileri uygulayan farklı figürler görüyoruz. Gerçeği en iyi Allah bilir. Yukarı Mısır'da İkhmim'deyken, birkaç kişi bana Abu'l - Fayd Du'l - Zahid lakaplı Nun el-Misri el-Ikhmimi'den aldıkları aşağıdaki bilgileri iletti. Kendisi için ahlâk kurallarını belirleyen ve belirli bir dini kabul eden bir alimdi. Tapınakların tarihini çok merak ediyordu, onları sık sık ziyaret ediyor ve çok sayıda resim ve yazıt üzerinde çalışıyordu. Şöyle söyledi: "Bir tapınakta şifresini çözdüğüm bir yazıt buldum; şöyle yazıyordu: 'Azgürleştirilmiş kölelerden, gençlerin şevkinden, kölelerden oluşan bir ordudan ve Arap olan Nebatilerden sakının. “Başka bir tapınakta şunu okudum: “Kader gerçekleşti ve kader gülüyor (umutlarımıza). "Başka bir yerde aynı eski karakterlerle tasarlanmış bir yazıt gördüğünü iddia etti ve onu inceledikten sonra şunu okuduğunu doğruladı: İnsan yıldızları sorgular ve hiçbir şey bilmez; ama yıldızlara hükmeden kişi istediğini yapar Bunları inşa edenler Tapınakların astrolojiden zevkleri vardı ve ısrarla doğanın sırlarını araştırıyorlardı. Yıldızları inceleyerek dünyayı bir felaketin tehdit ettiğini öğrenmişlerdi; Dünyanın bir yangınla mı, bir sel felaketiyle mi yok olacağını, yoksa ilimlerin insanla birlikte yok olacağı korkusuyla bu berabileri (tekiliyle berba) inşa edip bunları biriktirdiler. Onları süsleyen figürler, resimler ve yazılardaki bilgi, bu iki inşaat türünü ayırarak bunları ya taştan ya da topraktan inşa ettiler.

بالحجر وقالت ان كان هذا الطوفان نارا استحجر ما بنى بالطين
والخزف وبقيت هذه العلوم وان كان الطوفان الوارد مآء اذهب
ما بنى بالطين وبقى ما بنى بالحجارة وان كان الطوفان سيفا بقى
كل النوعين ما هو بالطين والحجر وهذا على ما قيل والله اعلم
كان قبل الطوفان وقيل ان ذلك كان بعد الطوفان وان الطوفان
الذى كانوا يرتقبونه ولم يتيقنوا أنار هو ام مآء ام سيف كان
سيفا اتى على جميع اهل مصر من امة غشيتها وملك نزل عليها
فاباد اهلها ومنهم من رأى ان ذلك الطوفان كان وبآء عمّ اهلها
ومصداق ذلك ما يوجد ببلاد تنّيس من التلال المنضّدة
من الناس من صغير وكبير وذكر وانثى كالجبال العظام وهى
المعروفة ببلاد تنّيس من ارض مصر بابى آلكوم وما يوجد ببلاد
مصر وصعيدها من الناس المكبسين بعضهم على بعض فى كهوف

bâtis en terre et en pisé durciront comme la pierre, et nos sciences seront conservées. Si, au contraire, c'est un déluge, l'eau emportera ce qui est bâti en terre, et la pierre subsistera. Dans le cas d'une destruction par le sabre, ces deux sortes d'édifices resteront debout. » D'après ce qui précède, ces temples seraient antérieurs au déluge; d'autres leur donnent une date plus récente. Quant à la catastrophe que les Égyptiens prédirent, sans déterminer si ce serait le feu, l'eau ou le sabre, on croit qu'il s'agit d'une invasion étrangère, et d'un roi qui occupa l'Égypte et en fit périr tous les habitants par le glaive. Selon d'autres récits, ce fut une épidémie qui dépeupla le pays. A l'appui de cette opinion, on montre les tertres du district de Tinnis qu'on nomme *Abou'l-Koum*, où des cadavres de tout âge et de tout sexe sont entassés, et forment une haute montagne. On trouve aussi, dans la province de Misr et dans le Saïd, des corps amoncelés les

وغدیران ونواویس ومواضع کثیرة من الارض لا یدری من ای
الامم هم فلا النصارى تخبر عنهم انهم من اسلافهم ولا الیهود
تقول انها من اوائلهم ولا المسلمون یدرون من هم ولا تاریخ ینبی
عن حالهم علیهم اثوابهم وکثیرا ما یوجد فی تلك الروابی
والجبال من حُلیّهم والبرابی ببلاد مصر بنیان قائم عجیب
کالبربا المتخذ ببلاد انصنا من بلاد مصر وهو احد الموصوفین
منها والبربا الذى ببلاد اخمیم والبربا الذى ببلاد سمنّود وغیر
ذلك والاهرام فطولها عظیم وبنیانها عجیب علیها انواع من
الکتابات باقلام الامم السالفة والممالك الداثرة لا یدری ما تلك
الکتابة ولا المراد بها وقد قال من عنى بتقدیر ذرعها ان مقدار
ارتفاعها فی الهوآء نحوا من اربعمایة ذراع بل اکثر وکلما علا

uns sur les autres, au fond de cavernes, d'étangs, de tombes, et en d'autres endroits, sans qu'on sache à quelle race ils appartiennent, car ni les chrétiens ni les juifs ne les reconnaissent pour leurs ancêtres; les musulmans ignorent qui ils sont, et l'histoire ne nous apprend rien à ce sujet. Ces corps sont habillés, et l'on retire souvent des collines et des montagnes voisines les ornements qui les paraient.

Les temples de l'Égypte sont des édifices encore debout et très-curieux; citons le *berba* trouvé dans la province d'Ansina (Antinoé), l'un des plus célèbres de l'Égypte, le *berba* d'Ikhmim, celui de Semennoud, etc. Les pyramides sont très-élevées, et d'une construction remarquable: leur surface présente toutes sortes d'inscriptions, écrites dans les caractères des nations anciennes et des royaumes qui n'existent plus. On ne sait ce que c'est que cette écriture et ce qu'elle signifie. Ceux qui ont étudié les dimensions des pyramides évaluent leur hauteur à quatre cents coudées, ou davantage,

"Öngörülen felaket yangın ise, toprak ve kerpiçten yapılan binalar taş gibi sertleşecek, bilimlerimiz korunacak, aksi takdirde sel olursa su, yapılanları alıp götürecek" dediler. Toprak ve taş kalacak, kılıçla yıkılması halinde bu iki tür bina ayakta kalacaktır. Yukarıdakilere göre bu tapınaklar tufandan önceye tarihleniyordu; diğerleri onlara daha yakın bir tarih veriyor. Mısırlıların öngördüğü felakete gelince, bunun ateş mi, su mu yoksa kılıç mı olduğunu belirlemeden, bunun yabancı bir istila olduğuna ve Mısır'ı işgal eden ve tüm sakinlerini kılıçla öldüren bir kral olduğuna inanıyoruz. Diğer rivayetlere göre bu, ülkenin nüfusunu azaltan bir salgındı. Bu görüşü destekler nitelikte, Tinnis ilçesinin Abu'l Kum adı verilen, her yaştan ve cinsiyetten cesetlerin üst üste yığıldığı ve yüksek bir dağ oluşturduğu höyükler gösterilmektedir. Misr vilayetinde ve Sayd'da da, ne Hıristiyanlar ne de Yahudiler tanımadıkları için, hangi ırka ait olduklarını bilmeden, mağaraların, göletlerin, mezarların diplerinde, üst üste yığılmış cesetlere rastlıyoruz. ataları olarak onları; Müslümanlar onların kim olduğunu bilmiyor ve tarih bize bu konuda hiçbir şey öğretmiyor. Bu bedenler giydirilir ve onları süsleyen süslemeler çoğu zaman civardaki tepelerden ve dağlardan çıkarılır. Mısır'ın tapınakları hâlâ ayakta duran ve çok merak edilen yapılardır; Mısır'ın en ünlü berbalarından biri olan Ansina (Antinoé) eyaletinde bulunan berbayı, İkhmim berbasını, Semennoud berbasını vb. örnekleyelim. Piramitler çok yüksektir ve dikkat çekici bir yapıya sahiptirler; yüzeylerinde artık var olmayan eski ulusların ve krallıkların karakterleriyle yazılmış her türlü yazı bulunmaktadır. Bu yazının ne olduğunu, ne anlama geldiğini bilmiyoruz.

الصعدآء دق ذلك والعرض نحو ما وصفنا عليها من الرسوم ما
ذكرنا وان ذلك علوم وخواصّ وسحر واسرار الطبيعة وان من
تلك الكتابة مكتوب انا بنيناها فمن يدعى موازاتنا فى الملك او
بلوغنا فى القدرة وانتهاءنا من السلطان فليهدمها وليزل رسمها
فان الهدم ايسر من البنآء والتفريق ايسر من التأليف وقد
ذكر ان بعض ملوك الاسلام شرع فى هدم بعضها فاذا خراج
مصر وغيرها من الارض لا يفى بقلعها وهى من الحجر والرخام
والغرض فى كتابنا هذا الاخبار عن جمل الاشيآء وجوامعها
لا عن تفصيلها وبسطها وقد اتينا على سائر ما شاهدناه حسًّا
فى مطافاتنا الارض والممالك وما نمى الينا من خبر الخواصّ واسرار

ainsi que l'ont constaté ceux qui en ont fait l'ascension; leur largeur (à la base) égale à peu près ce nombre. Leurs inscriptions sont relatives aux sciences, aux propriétés des corps, à la magie et aux secrets de la nature. On dit qu'une de ces inscriptions est ainsi conçue : « C'est nous qui avons bâti les pyramides. Que celui qui veut égaler notre autorité, obtenir notre pouvoir et renverser notre trône, abatte ces édifices, et en efface les vestiges, bien qu'il soit plus facile d'abattre que de bâtir, et de disperser des matériaux que de les réunir. » On raconte qu'un roi musulman commença la démolition d'une de ces pyramides, mais qu'il dépensa tout le revenu de l'Égypte et d'autres contrées, sans pouvoir arracher les blocs de pierre et de marbre qui ont servi à les construire.

Le plan de ce livre, ne comportant que des études sommaires et générales, nous interdit les détails et les développements. Mais, dans un autre ouvrage intitulé *Livre de questions et d'expériences*, nous avons donné les observations que nous avons recueillies pendant nos voyages, et ce que

الطبيعة من الحيوان والنبات والجمادات فى عجائب البنيان
والآثار والبقاع فى كتابنا المترجم بكتاب القضايا والتجارب ولا
تمانع بين ذوى الفهم ان فى مواضع من الارض مدنا وقرى
لا يدخلها عقرب ولا حية مثل حمص ومعرة ومصر وانطاكية
وقد كان ببلاد انطاكية اذا اخرج الانسان يده خارج السور
وقع عليها البق فاذا جذبها الى داخل لم يبق على يده من
ذلك شىء الى ان كسر عمود من الرخام فى بعض المواضع بها
فاصيب فى اعلاه حُق من نحاس فى داخله بق مصور من نحاس
نحو كف فما مضت الايام او على الفور من ذلك حتى صار البق
فى وقتنا هذا يعم الاكثر من دورهم وهذا حجر المغنطيس
يجذب الحديد ولقد رأيت بمصر حية مصورة من حديد او

nous avons pu apprendre sur les propriétés et les mystères des trois règnes de la nature, dans leurs rapports avec les édifices merveilleux, les monuments et les pays. Nul homme instruit ne se refuse à admettre qu'il y ait dans le monde certaines villes et bourgades où les scorpions et les serpents ne peuvent pénétrer; telles sont : Hems (Émèse), Mârrah, Misr et Antioche. Dans cette dernière ville, lorsque quelqu'un tendait la main hors des murailles, une punaise y tombait; dès qu'il retirait sa main, l'insecte disparaissait. Mais, un jour, on brisa une colonne de marbre qui s'élevait dans un des quartiers de la ville, et l'on trouva au sommet de la colonne une boîte en cuivre, renfermant une punaise du même métal, et large comme la main. Peu de temps après, ou au même moment, les punaises reparurent, et aujourd'hui elles pullulent dans les habitations. C'est comme la pierre d'aimant qui attire le fer. J'ai vu, en Égypte, une figurine de fer ou de cuivre représentant un serpent; quand on

Piramitlerin boyutlarını inceleyenler, onlara tırmananların gözlemlediği gibi, yüksekliklerinin dört yüz arşın veya daha fazla olduğunu tahmin ediyorlar; genişlikleri (tabanda) yaklaşık olarak bu sayıya eşittir. Yazıtları bilimlerle, cisimlerin özellikleriyle, büyüyle ve doğanın sırlarıyla ilgilidir. Bu yazıtlardan birinin şöyle tasarlandığı söyleniyor: "Piramitleri inşa eden biziz. Kim bizim otoritemize eşit olmak, gücümüzü ele geçirmek ve tahtımızı devirmek isterse, bu binaları yıksın ve kalıntıları silsin, tamam ki yıkmak yapmaktan, malzemeleri dağıtmak onları bir araya getirmekten daha kolaydır." Bir Müslüman kralın bu piramitlerden birini yıkmaya başladığı, ancak Mısır'ın ve diğer ülkelerin tüm gelirini harcadığı, ancak bunları inşa etmek için kullanılan taş ve mermer blokları kaldıramadığı söyleniyor. Bu kitabın sadece özet ve genel çalışmalardan oluşan planı bizi ayrıntılara ve gelişmelere yasaklıyor. Ancak Sorular ve Deneyler Kitabı adlı başka bir çalışmamızda, seyahatlerimiz sırasında topladığımız gözlemleri ve doğanın üç krallığının özellikleri ve gizemleri, muhteşem yapılarla ilişkileri hakkında öğrenebildiklerimizi verdik. Anıtlar ve ülkeler. Hiçbir eğitimli insan, dünyada akreplerin ve yılanların giremediği bazı kasaba ve köylerin bulunduğunu kabul etmeyi reddetmez; Bunlar: Hems (Emesa), Mârrah, Misr ve Antakya'dır. İkinci şehirde birisi elini surların dışına uzattığında bir böcek düştü; elini çeker çekmez böcek ortadan kayboldu. Ancak bir gün şehrin bir mahallesinde bulunan mermer bir sütun kırılmış ve sütunun tepesinde aynı metalden bir el büyüklüğünde raptiye bulunan bakır bir kutu bulunmuştur. Kısa bir süre sonra veya aynı zamanda tahtakuruları yeniden ortaya çıktı ve bugün evlere akın ediyorlar. Demiri çeken mıknatıs taşı gibidir.

نحاس توضع على شيء ويدنا منها حجر المغنيطس فتحدث فيها
حركة تباعد منه وحجر المغنطيس اذا اصابته رائحة الثوم
بطل فعله واذا غسل بخلّ او نالة شيء من عسل النحل عاد
الى فعله الاول من جذب الحديد والمغنطيس والحديد خواصّ
عجيبة غير ما ذكرنا كالحجر الناغض للدم والله تعالى قد استأثر
بعلم الاشيآء واظهر للعباد ما شآء مما لهم فيه الصلاح على قدر
الوقت وحاجتهم فيه واشيآء استأثر بعلمها لم يظهر عليها
لخلقه فلا تقف العقول على كنهها ولما يجمع بين اشيآء فيحدث
باجتماعها معنى هو غيرها كما يحدث مآء العفص والزاج عند
الاجتماع من شدة السواد وكحدوث جوهر الزجاج عند
جمعها بين الرمل والمغنيسيا والقلى عند الطبخ والسبك لذلك
وكذلك لو جمع بين مآء القلى ومآء المرتك وهو المرداسنج

la posait quelque part, et qu'on l'approchait d'une pierre d'aimant, cette image éprouvait un mouvement de recul. L'odeur de l'ail neutralise les effets de la pierre d'aimant, et pour lui rendre la propriété qu'elle avait d'attirer le fer, il faut la laver dans le vinaigre ou le miel. L'aimant et le fer ont encore d'autres propriétés, comme celle de la pierre qui attire le sang, etc. Dieu seul connaît toutes choses. Il a révélé à l'homme la notion de celles qui peuvent lui être utiles, suivant son temps et ses besoins; mais il a gardé le secret des autres, sans les divulguer à ses créatures, ni les manifester aux intelligences. Ainsi, le mélange de deux choses donne naissance à un produit qui diffère de l'une et de l'autre. Par exemple, le suc de la noix de galle, mélangé avec du sulfate de fer (*zadj*), produit une matière très-noire. Le verre est dû à une combinaison de sable, de manganèse et d'alcali (soude), soumis au feu et passés au creuset.

خرج الحادث من مزاجهما كالزبد بياضا فاذا مزج بمآء القلى
مآء الزاج حدث من مزاجهما لون احمر كالعصفر وكجمعنا فى
النتاج بين الحجر والحمار فيحدث بغل ولو نتجنا دابة على اتان
ليخرج منه بغل افطس ذو خبث ودهآء يسمى الكودن وقد
ذكرنا النتاج الذى كان بصعيد مصر مما يلى الحبشة وما كان
ينتج من الثيران على الاتان والحمير على البقر وما كان يحدث من
ذلك من الدواب العجيبة التى ليست بحمير ولا بقر كالبغل
الذى ليس بدابة ولا حمار وقد ذكرنا ضروب التوليدات فى
انواع الحيوان والنبات من تطعم الغروس والاشجار وما تولد من
الطعوم فى المذاق فى كتابنا المترجم بالقضايا والتجارب فى انواع
الفلاحات وغيرها وذكرنا باب خواصّ الاشيآء ومعرفتها

L'alcali et la litharge liquides (*mertek* et *mardasindj*), en se combinant, forment un précipité qui ressemble à de l'écume blanchâtre (carbonate de plomb). Du mélange de l'alcali et du sulfate de fer, on obtient le carthame (peroxyde de fer). Il en est de même chez les animaux: l'accouplement d'une jument poulinière et d'un âne donne naissance au mulet; celui du bidet et de l'ânesse produit le mulet bardeau qu'on nomme *el-Kawden*, il est aussi laid que méchant. Nous avons parlé des saillies qui se font dans la Haute Égypte, sur les confins de l'Abyssinie; des croisements du taureau avec l'ânesse, de l'âne avec la vache, des produits bizarres et d'une espèce différente qui en résultent, comme le mulet qui n'est ni cheval ni âne; nous avons mentionné les divers modes de génération dans l'animal et dans la plante, la greffe des arbres, les sucs variés qu'elle produit, les différents systèmes de culture, etc. dans le livre des Questions et expériences. Un chapitre de ce livre est consacré aux

Mısır'da bir yılanı temsil eden demir veya bakır bir heykelcik gördüm; Onu bir yere yerleştirip mıknatıslı bir taşın yakınına getirdiğimizde bu görüntüde bir geri tepme hareketi yaşandı. Sarımsak kokusu mıknatıs taşının etkilerini etkisiz hale getirir ve demir çekme özelliğini eski haline getirmek için sirke veya bal ile yıkanması gerekir. Mıknatıs ve demirin, taşın kanı çekmesi gibi başka özellikleri de vardır. Her şeyi yalnızca Allah bilir. İnsana, zamanına ve ihtiyaçlarına göre kendisine faydalı olabilecek şeylerin kavramını vahyetti; ama başkalarının sırlarını yaratıklarına ifşa etmeden veya zekalara ifşa etmeden sakladı. Böylece iki şeyin karışımı her ikisinden de farklı bir ürün ortaya çıkarır. Örneğin, safra cevizinin suyu demir sülfatla (zac) karıştırıldığında oldukça siyah bir malzeme oluşur. Cam, kum, manganez ve alkali (soda) karışımından yapılır, ateşe tabi tutulur ve potadan geçirilir. Sıvı alkali ve litarj (mertek ve mardasindj) birleştiğinde beyazımsı köpüğe (kurşun karbonat) benzeyen bir çökelti oluşturur. Aspir (demir peroksit), alkali ve demir sülfatın karışımından elde edilir. Hayvanlarda da durum aynıdır; damızlık kısrakla eşeğin çiftleşmesi, katır doğurur; bide ve eşeğinki, el-Kawden dediğimiz kiremit katırını üretiyor, iğrenç olduğu kadar çirkin de. Yukarı Mısır'da Habeşistan sınırlarına yapılan projeksiyonlardan bahsetmiştik; boğanın eşekle, eşeğin inekle melezlenmesi, ne at ne de eşek olan katır gibi ortaya çıkan farklı türden tuhaf ürünler; hayvanlardaki ve bitkilerdeki çeşitli üreme biçimlerinden, ağaçların aşılanmasından, ürettiği çeşitli meyve sularından, farklı yetiştirme sistemlerinden vs. bahsettik. Sorular ve Deneyimler kitabında.

والطلسمات وعجائبها وهو باب كبير في ذكر بعضه نيابة عن بعض والجزء منه يوهك الكل واليسير منه يدلّك على معرفة الكثير ويمكن ان يكون والله اعلم بهذه الخواصّ والطلسمات والاشيآء المحدثة في العالم للحركات مما وصفنا والدافعة والمانعة والمنفرة والجاذبة والفاعلة في الحيوان وغيره مثل الطرد والجذب كانت دلالة لبعض الانبيآء السالفة في الامم الخالية جعلها الله لذلك النبى دلالة ومعجزة تدلّ على صدقه وتبينه من غيره ليؤدى عن الله امره ونهيه وما فيه الصلاح لخلقه في ذلك الوقت ثم رفع الله تعالى ذلك النبى وبقيت علومه وما ابانه الله تعالى مما ذكرنا في ايدى الناس واصل ذلك الالهى كما وصفنا

propriétés naturelles et à leur étude, aux talismans et à leurs vertus merveilleuses. C'est un long chapitre où ce qui est décrit supplée à ce qui manque; les détails en font entrevoir le tout, et le peu qu'il renferme conduit à la connaissance de l'ensemble. Peut-être ces propriétés, ces talismans, ces effets produits dans le monde par les forces qui repoussent, éloignent et écartent, et par celles qui, au contraire, attirent et se manifestent dans la créature, comme la vertu attractive et répulsive de l'aimant, tout cela, dis-je, n'était peut-être que des moyens de direction fournis par Dieu à un prophète, chez les peuples anciens, pour conduire ces peuples, par une voie miraculeuse, vers la vérité, leur faire distinguer ce prophète des autres, les amener à l'obéissance des lois divines et à la pratique de ce qui convenait à ces âges reculés. Puis, lorsque Dieu rappela à lui ce prophète, les sciences et tout ce que Dieu lui avait révélé restèrent entre les mains des hommes. D'après cela, ce serait à Dieu qu'il faudrait rattacher tous ces phénomènes

اذ كان ما ذكرنا ممكنا غير واجب ولا ممتنع قال المسعودى فلنرجع الآن الى ما كنا فيه آنفا من اخبار ملوك مصر[1] وكان الملك بعد انقضآء ملك دلوكة العجوز دركوس بن بلوطس ثم ملك بعده بورس بن دركوس ثم ملك بعده فغامس بن بورس بن دركوس نحوا من خمسين سنة ثم ملك بعده دنيا بن بورس نحوا من عشرين سنة ثم ملك بعده ماريس بن مرينا عشرين سنة ثم ملك بعده بلوطس بن ميناكيل اربعين سنة ثم ملك بعده مالوس بن بلوطس عشرين سنة ثم ملك بعده بلوطس بن ميناكيل بن بلوطس ثم ملك بعده بلونه بن ميناكيل وكانت له حروب ومسير في الارض وهو فرعون الاعرج الذى غزى بنى اسرائيل وخرّب بيت المقدس ثم ملك بعده مرينوس وكانت له حروب بالمغرب ثم

qui, nous l'avons déjà expliqué, ne sont ni nécessaires ni impossibles.

Mais revenons à l'histoire des rois de l'Égypte, qui nous occupait précédemment. Les rois qui se succédèrent, après la vieille reine Deloukeh, furent : Derkous, fils de Biloutis; Bouris, fils de Derkous; Figamis, fils de Bouris, fils de Derkous, il régna environ cinquante ans; Dounia, fils de Bouris, il régna environ vingt ans; Nemeris, fils de Merina, vingt ans; Biloutis, fils de Minakil, quarante ans; Malous, fils de Biloutis, vingt ans; Biloutis, fils de Minakil, fils de Biloutis; Bilounah, fils de Minakil. Ce roi entreprit des guerres et de lointaines expéditions; c'est lui qui, sous le nom de *Pharaon le Boiteux*, combattit les Israélites et détruisit Jérusalem. Marinous, son successeur, fit la guerre dans l'Occident. Après lui, son fils Nikas régna quatre-vingts

Bu kitabın bir bölümü doğal özelliklere ve bunların incelenmesine, tılsımlara ve onların muhteşem erdemlerine ayrılmıştır. Anlatılanların eksikleri tamamladığı uzun bir bölüm; Ayrıntılar bütünün anlaşılmasını sağlar ve içerdiği az şey de bütünün bilgisine yol açar. Belki de bu özellikler, bu tılsımlar, bu etkiler, iten, uzaklaştıran ve uzaklaştıran güçlerin ve tam tersine sevmenin çekici ve itici erdemi gibi yaratıkta kendilerini çeken ve tezahür ettiren güçlerin ürettiği bu etkiler, Bütün bunların belki de eski halklar arasındaki bir peygambere bu halklara bir yol göstermesi için Tanrı tarafından sağlanan yönlendirme aracı olduğunu söylüyorum. mucizevî, hakikate yönelmek, bu peygamberi diğerlerinden ayırmak, onları ilahi kanunlara itaate ve bu kadim çağlara uygun olanı uygulamaya yöneltmek. Daha sonra Allah bu peygamberi kendine çağırınca, ilimler ve Allah'ın ona bildirdiği her şey insanların elinde kaldı. Buna göre, daha önce de açıkladığımız gibi, ne gerekli ne de imkansız olan tüm bu olayları Allah'a bağlamamız gerekir. Ama daha önce bizi meşgul eden Mısır krallarının tarihine dönelim. Eski kraliçe Deluke'den sonra birbirinin yerine geçen krallar şunlardı: Bilutis'in oğlu Derkus; Derkus'un oğlu Buris; Derkus'un oğlu Buris'in oğlu Figamis yaklaşık elli yıl hüküm sürdü; Buris'in oğlu Dunia, yaklaşık yirmi yıl hüküm sürdü; Merina'nın oğlu Nemeris, yirmi yaşında; Kırk yaşındaki Minakil oğlu Bilutis; Bilutis'in oğlu Malus, yirmi yaşında; Bilutis'in oğlu Minakil'in oğlu Bilutis; Bilunah, Minakil'in oğlu. Bu kral savaşlara ve uzak seferlere çıktı; Topal Firavun adı altında İsrailoğullarıyla savaşan ve Kudüs'ü yok eden oydu. Halefi Marinus Batı'da savaş açtı.

ملك بعده نقاس بن مرينوس ثمانين سنة ثم ملك بعده
قوميس بن نقاس عشر سنين ثم ملك بعده كابيل وكانت له
حروب مع ملوك المغرب وغزاه البخت ناصر مرزبان المغرب من
قبل ملك فارس فخرّب ارضه وقتل رجاله وسار البخت ناصر
نحو المغرب وقد اتينا على اخباره فى كتاب راحة الارواح لان
هذا الكتاب رسمناه باخبار سير ملوك الامم واخبار مقاتلهم
دون ما ذكرناه فى كتابنا فى اخبار الزمان ولما زال امر البخت
ناصر ومن معه من جنود فارس ملكت الروم مصر وغلبت عليها
فتنصر اهلها فلم يزالوا على ذلك الى ان ملك كسرى انوشروان
فغلبت جيوشه على الشام وسارت نحو مصر فملكوها وغلبوا على
اهلها نحوا من عشر سنين فكان اهل مصر يؤدون خراجين
عن بلادهم خراجا الى فارس وخراجا الى الروم ثم انحلت فارس

ans, et Koumis, fils de Nikas, dix ans. La couronne passa à Kabil, qui eut à combattre les rois d'Occident. Bokht-Nassar, satrape du roi de Perse en Occident, vint l'attaquer, dévasta ses États, détruisit son armée et retourna ensuite dans le Magreb. Nous avons raconté ces événements dans l'ouvrage intitulé *Le Charme des âmes*, livre spécialement consacré aux expéditions et aux guerres des rois, indépendamment des détails donnés dans nos Annales historiques. Après le départ de Bokht-Nassar et de l'armée des Perses qu'il commandait, les Grecs envahirent l'Égypte, la soumirent et s'en firent une alliée. Cet état de choses dura jusqu'au règne de Kosroès-Anouchirwan. Ce roi, après avoir conquis la Syrie, entra en Égypte, s'en empara et la posséda pendant une vingtaine d'années. L'Égypte payait, à cette époque, un double impôt, l'un aux Perses, et l'autre aux Romains. Un évé-

عن مصر والشام لامر حدث فى دار مملكتها فغلبت الروم على
مصر والشام واشهروا النصرانية فشمل ذلك من بالشام ومصر
الى ان اتى الله تعالى بالاسلام وكان من امر المقوقس صاحب
القبط مع النبى صلّعم من الهدايا ما كان الى ان فتحها عمرو
ابن العاص ومن كان معه فى خلافة عمر بن الخطاب فبنا عمرو بن
العاص الفسطاط وهو قصبة مصر فى هذا الوقت وكان ملك
مصر المقوقس صاحب القبط ينزل الاسكندرية فى بعض فصول
السنة وفى بعض الفصول ينزل مدينة منف وفى بعضها قصر
الشمع وهو اليوم يعرف بهذا الاسم فى وسط مدينة الفسطاط
ولعمرو بن العاص فى فتح مصر اخبار وما كان بينه وبين
المقوقس وفتحه لقصر الشمع وغير ذلك من اخبار مصر

nement survenu dans leur capitale força les Perses à évacuer l'Égypte et la Syrie. Les Romains soumirent alors ces deux pays, et y répandirent le christianisme, qui resta la religion dominante jusqu'à l'avénement de l'islam. On connaît l'histoire des présents envoyés au Prophète par le Makaukas, chef des Coptes. Peu de temps après, les Arabes, commandés par Amr, fils d'el-Ass, s'emparèrent de l'Égypte, sous le khalife Omar, fils d'el-Khattab. Amr bâtit Fostat, qui est le chef-lieu de l'Égypte. Lorsque le Makaukas, chef des Coptes, régnait en Égypte, il habitait, pendant une partie de l'année, alternativement Alexandrie, Menf et *Kasr-ech-Chemâ* (château du flambeau); ce château existe encore sous ce nom au centre de Fostat. Nous avons raconté, dans les Annales historiques et dans l'Histoire moyenne, la conquête de l'Égypte par Amr, fils d'el-Ass; ses rapports avec le Makaukas, la prise de Kasr-ech-Chemâ, et d'autres détails concernant l'Égypte, Alexandrie et les batailles livrées par les musul-

Ondan sonra oğlu Nikas seksen yıl, Nikas oğlu Kumis ise on yıl hükümdarlık yaptı. Taç, Batı'nın krallarıyla savaşmak zorunda kalan Kabil'e geçti. Batı'daki Pers kralının satrapı Bokht-Nassar, ona saldırmaya geldi, eyaletlerini harap etti, ordusunu yok etti ve ardından Mağrip'e döndü. Bu olayları, Tarihsel Yıllıklarımızda verilen ayrıntılardan bağımsız olarak, özellikle kralların seferlerine ve savaşlarına ayrılmış olan Ruhların Büyüsü adlı kitapta anlattık. Bokht Nassar'ın ve komuta ettiği Pers ordusunun ayrılmasından sonra Yunanlılar Mısır'ı işgal etti, zapt etti ve müttefik haline getirdi. Bu durum Kosroès-Anuşirwan'ın hükümdarlığına kadar sürdü. Bu kral, Suriye'yi fethettikten sonra Mısır'a girdi, onu ele geçirdi ve yaklaşık yirmi yıl boyunca mülkünün sahibi oldu. Mısır bu dönemde biri Perslere, diğeri Romalılara olmak üzere çifte vergi ödedi. Başkentlerinde yaşanan bir olay Persleri Mısır ve Suriye'yi boşaltmaya zorladı. Daha sonra Romalılar bu iki ülkeyi kendilerine tabi kıldılar ve İslam'ın gelişine kadar egemen din olarak kalan Hıristiyanlığı orada yaydılar. Kıptilerin lideri Makaukas'ın Peygamberimize gönderdiği hediyelerin hikâyesini biliyoruz. Kısa bir süre sonra el-Ass oğlu Amr komutasındaki Araplar, el-Hattab oğlu Halife Ömer komutasında Mısır'ı ele geçirdiler. Amr, Mısır'ın baş kenti olan Fostat'ı inşa eder. Kıptilerin lideri Makaukas Mısır'da hüküm sürdüğünde, yılın bir bölümünde dönüşümlü olarak İskenderiye, Menf ve Kasr-eş-Şemâ'da (meşale kalesi) yaşadı; Fostat'ın merkezinde bu kale hala bu isimle varlığını sürdürüyor. Tarihsel Yıllıklarda ve Orta Tarih'te Mısır'ın el-Ass'ın oğlu Amr tarafından fethini anlatmıştık; Makauka'larla ilişkileri, Kasr-eş-Şemâ'nın ele geçirilmesi ve Mısır, İskenderiye ve Müslümanların yaptığı savaşlarla ilgili diğer ayrıntılar.

والاسكندرية وما كان من حروب المسلمين فى ذلك ودخول
عمرو بن العاص الى مصر والاسكندرية فى الجاهلية وما كان من
خبره مع الراهب والكرة الذهب التى كانوا يظهرونها فى
اعيادهم ووقوعها فى حجر عمرو بن العاص وذلك قبل ظهور النبى
صلعم قد اتينا على جميع ذلك فى كتابنا اخبار الزمان والاوسط
قال المسعودى والتى اتفقت عليه التواريخ مع تباين ما فيها
فى عدة ملوك مصر من الفراعنة اثنان وثلثون فرعونا ومن
ملوك بابل ممن تملك مصر خمسة ومن ملوك مأرب وهم العمالقيون
الذين طروا اليها من بلاد الشام اربعة ومن الروم سبعة ومن
اليونانيين عشرة وذلك قبل ظهور المسيح وملكها اناس من
الفرس من قبل الاكاسرة فكان جملة سنى من ملك مصر من
الفراعنة والفرس والروم والعماليق واليونانيين الفى سنة وثلثماية
سنة قال المسعودى وسألت جماعة من اقباط مصر بالصعيد

mans. Nous avons rapporté le voyage que fit Amr, en Égypte et à Alexandrie, pendant le paganisme, son histoire avec le moine, l'anecdote de la balle d'or qu'on montrait les jours de fête, et qui vint tomber dans le sein de Amr. Tout cela se passait avant la venue de notre saint Prophète.

Les chroniques, malgré les différences qu'elles présentent, sont d'accord sur le nombre des rois d'Égypte, à savoir : trente-deux Pharaons; cinq rois de Babylone; quatre rois parmi les rois de Mareb ou Amalécites, venus de Syrie; sept du pays de Roum; enfin dix rois grecs. Voilà pour les temps antérieurs au Messie, sans parler des rois perses qui ont occupé l'Égypte avant les Kosroès. La durée totale du règne de tous ces rois, pharaons, perses, romains, amalécites et grecs, est de deux mille trois cents ans.

J'ai vainement interrogé les Coptes les plus instruits du

وغيره من بلاد مصر من اهل الخبرة عن تفسير فرعون فلم
يخبروني عن معنى ذلك ولا تحصل فى لغتهم فيمكن والله اعلم
ان هذا الاسم كان سمة لملوك تلك الامصار وان تلك اللغة
تغيرت كتغير الفهلوية وهى الفارسية الاولى الى الفارسية الثانية
وكاليونانية الى الرومية وتغير الحميرية وغير ذلك من اللغات
ولمصر اخبار عجيبة من الدفائن والبنيان وما يوجد فى الدفائن
من ذخائر الملوك التى استودعوها الارض وغيرهم من الامم
ممن سكن تلك الارض وتدعا المطالب الى هذه الغاية قد اتينا
على جميع ذلك فيما سلف من كتبنا فمن عجيب اخبارها ما
ذكره يحيى بن بكير قال كان عبد العزيز بن مروان عاملا على
مصر لاخيه عبد الملك فاتاه رجل متنمح فسأله عبد العزيز
عن نصيحته فقال بالقبة الفلانية كنز عظيم قال عبد العزيز

Saïd et d'autres provinces sur la signification du mot *pharaon*, personne n'a pu me renseigner sur ce nom, car il n'existe pas dans leur langue. Peut-être était-ce d'abord une dénomination commune à tous leurs rois; puis la langue s'est modifiée, comme le pehlvi, idiome de l'ancienne Perse, qui est devenu le persan, comme le grec ancien, qui s'est changé en grec moderne, comme l'himyarite et tant d'autres langues. On trouvera, dans nos ouvrages précédents, de curieux récits sur les trésors et les monuments de l'Égypte, sur les richesses que les rois et les peuples qui l'ont occupée ont confiées à la terre et qu'on recherche encore aujourd'hui.

Voici à ce propos une intéressante anecdote racontée par Yahia, fils de Bekir. Pendant qu'Abd el-Aziz, fils de Merwân, gouvernait l'Égypte, au nom de son frère Abd el-Mélik, un homme cité pour sa sagacité se trouvant chez lui, Abd el-Aziz lui demanda des informations sur les trésors; cet

Amr'ın paganizm döneminde Mısır ve İskenderiye'ye yaptığı yolculuğu, keşişle olan hikâyesini, bayram günlerinde gösterilen ve Amr'ın göğsüne düşen altın topun anekdotunu aktardık. Bütün bunlar Peygamberimiz gelmeden önce oldu. Tarihler, sundukları farklılıklara rağmen, Mısır krallarının sayısı konusunda hemfikirdir: otuz iki Firavun; Babil'in beş kralı; Suriye'den gelen Mareb veya Amaleki krallarından dört kral; yedisi Rum diyarından; nihayet on Yunan kralı. Mesih'ten önceki dönemler için bu kadar, Kosroes'ten önce Mısır'ı işgal eden Pers krallarından bahsetmiyorum bile. Bütün bu kralların, firavunların, Perslerin, Romalıların, Amalekilerin ve Yunanlıların toplam saltanat süreleri iki bin üç yüz yıldır. Firavun kelimesinin anlamını Said'in ve diğer vilayetlerin en eğitimli Kıptilerine boşuna sordum, onların dilinde bu isim olmadığı için kimse bana bu isim hakkında bilgi veremedi. Belki de bu, her şeyden önce tüm kralların ortak mezheplerinden biriydi; sonra dil değişti, Pehlvi gibi, eski Pers dili gibi, o da Farsça oldu, eski Yunanca gibi, modern Yunancaya dönüştü, Himyaritçe gibi ve diğer birçok dil. Mısır'ın hazineleri ve anıtları, kralların ve onu işgal eden halkın yeryüzüne emanet ettiği ve bugün hala aranan zenginlikler hakkında merak uyandıran hikayeleri daha önceki çalışmalarımızda bulacağız. Bu konuyla ilgili Bekir oğlu Yahya'nın anlattığı ilginç bir anekdot var. Mervân oğlu Abdülaziz, Mısır'ı evinde bulunan ve bilgeliğiyle anılan kardeşi Abdülmelik adına yönetirken, Abdülaziz ondan hazineler hakkında bilgi istedi; bu adam ona falanca kubbenin altında zengin bir hazinenin saklı olduğunu söyledi.

وما مصداق ذلك قال هو ان يظهر لنا بلاط من انواع المرمر والرخام عند يسير من الحفر ثم ينتهي بنا الحفر الى قلع باب من الصفر تحته عمود من الذهب على اعلاه ديك من الذهب عيناه ياقوتتان تساويان خراج الدنيا وجناحاه مضرّجان بالياقوت والزمرّد براثنه على صفائح الذهب على اعلا ذلك العمود فامر له عبد العزيز بنفقة الون من الدنانير لاجرة من يحفر من الرجال في ذلك ويعمل فيه وكان هناك تلّ عظيم فاحتفروا حفرة عظيمة في الارض والدلائل المقدم ذكرها من المرمر والرخام تظهر فازداد عبد العزيز حرصا على ذلك واوسع في النفقة واكثر من الرجالة ثم انتهوا في حفرهم الى ظهور رأس الديك فبرق عند ظهوره لمعان عظم كالبرق الخاطف لما في عينيه من الياقوت وشدة نوره واشراق ضيآءه ثم بان

homme lui apprit qu'il y avait un riche trésor enfoui sous telle coupole. Le prince l'ayant invité à prouver ce qu'il avançait, il ajouta : « A peu de profondeur, nous trouverons des dalles de différents marbres; en continuant à creuser, nous arriverons à une porte d'airain, au-dessous de laquelle est une colonne d'or. Au sommet de la colonne est un coq du même métal; ses yeux sont formés de deux rubis qui valent le revenu du monde entier; ses ailes sont incrustées de rubis et d'émeraudes, et ses serres s'enroulent sur une plaque d'or qui forme le chapiteau de la colonne. » Abd el-Aziz lui fournit aussitôt plusieurs milliers de dinars, pour faire les fouilles et les travaux nécessaires. On attaqua une haute colline du voisinage, et une vaste tranchée qu'on y pratiqua mit à découvert des dalles de marbre, telles qu'il les avait décrites. Cette circonstance accrut la convoitise d'Abd el-Aziz; il accorda de nouvelles sommes et augmenta

جناحاه ثم بانت براثنه وظهر حول العمود عمود من البنيان بانواع من الاحجار والرخام وقناطر ومقنطرة وطاقات على ابواب معقدة ولاحت منها تماثيل صور واشخاص من انواع الصور والذهب واجرنة من الاحجار قد اطبقت عليها اغطيتها وشبكت وقفل ذلك باعجدة الذهب فركب عبد العزيز حتى اشرف على الموضع فنظر الى ما ظهر من ذلك فتسرع بعضهم فوضع قدمه على درج مشبكة من النحاس ينتهي الى ما هنالك فما استقرت قدمه على المرقاة الرابعة ظهر سيفان عظيمان عاديان عن يمين الدرجة وشمالها فالتقيا على الرجل فلم يدرك وجزيًا قطعًا وهوى جسمه سفلا فلما استقر على بعض الدرج بعض جسمه اهتز العمود وصفر الديك بصفرة عجيبة اسمع من كان بالبعد

le nombre des travailleurs. Enfin, à force de creuser, on découvrit la tête du coq; son apparition fut signalée par une lueur effrayante et rapide comme un éclair; elle jaillissait de ses yeux de rubis, tant ils étaient lumineux et éclatants. Les ailes, puis les serres du coq furent mises à découvert; on trouva ensuite autour de la colonne une colonnade en pierre et en marbre, des arceaux, et, au-dessus de portes cintrées, des niches ornées d'images et de figures diverses, et rehaussées d'or; puis des jarres de pierre (sarcophages), dont le couvercle était hermétiquement fermé et retenu par des barreaux en or. Abd el-Aziz vint avec son cortége sur le théâtre des fouilles, et contempla ces découvertes. Un des assistants, plus impatient, posa son pied sur les marches d'un escalier en bronze qui descendait jusqu'au bas; il était à peine arrivé à la quatrième marche, quand deux épées, grandes et tranchantes, sortirent à droite et à gauche de l'escalier, se croisèrent sur l'imprudent et le mirent en lambeaux. Son corps roula jusqu'au fond. Un tron-

Prens, söylediklerini kanıtlaması için kendisini davet ederek şunları ekledi: "Sığ derinlikte farklı mermer levhalar bulacağız; kazmaya devam edersek, altında altından bir sütun bulunan bronz bir kapıya ulaşacağız. sütunun tepesi aynı metalden bir horozdur; gözleri tüm dünyanın gelirine bedel iki yakuttan yapılmıştır; kanatları yakut ve zümrütlerle süslenmiştir; ve pençeleri sütunun başlığını oluşturan altın bir plakanın etrafına sarılıyor." Abdülaziz gerekli kazı ve çalışmaları yapması için ona hemen birkaç bin dinar sağladı. Mahalledeki yüksek bir tepeye saldırı düzenlendi ve burada kazılan geniş bir hendek, anlattığına benzer mermer levhaları açığa çıkardı. Bu durum Abdülaziz'in arzusunu artırdı; yeni meblağlar bağışladı ve işçi sayısını artırdı. Sonunda kazarak horozun kafasını bulduk; ortaya çıkışı, şimşek kadar hızlı, korkutucu bir parıltıyla belli oluyordu; yakut gözlerinden akıyordu, o kadar parlak ve göz kamaştırıcıydı ki. Horozun önce kanatları, sonra da pençeleri ortaya çıktı; sütunun etrafında taş ve mermerden bir revak, kemerler ve kemerli kapıların üzerinde çeşitli resim ve figürlerle süslenmiş, altınla süslenmiş nişler bulduk; daha sonra kapakları hava geçirmez şekilde kapatılmış ve altın külçelerle yerinde tutulan taş kavanozlar (lahitler) vardı. Abdülaziz kafilesiyle kazı alanına geldi ve bu keşifleri inceledi. Daha sabırsız olan asistanlardan biri, aşağıya doğru inen bronz merdivenin basamaklarına ayağını koydu; dördüncü basamağa ancak ulaşmıştı ki, büyük ve keskin iki kılıç merdivenin sağından ve solundan çıktı, tedbirsiz adamın üzerinden geçti ve onu parçalara ayırdı.

من هناك وحرك جناحيه فظهرت من تحته اصوات عجيبة قد جلت باللوالب والحركات[1] اذا ما وقع على بعض تلك الدرج شيء او ماسها شيء تهافت من كان هنالك من الرجال الى اسفل تلك الحفرة وكان فيها ممن يحفر ويعمل وينقل التراب ويبصر ويحرك ويأمر وينهى نحو الفّ رجل فهلكوا جميعا فجزع عبد العزيز وقال هذا ردم عجيب الامر ممنوع النيل نعوذ بالله منه وامر جماعة من الناس فطرحوا ما اخرج هنالك من التراب على من هلك من الناس وكان الموضع قبرا لهم قال المسعودى وقد كان جماعة من اهل الدفائن والمطالب ومن قد اغرى بحفر الخفائر وطلبة الكنوز وذخائر الملوك والامم السالفة المستودعة بطن الارض ببلاد مصر وقع اليهم كتاب بعض

الاقلام السالفة فيه وصف موضع ببلاد مصر على اذرع يسيرة من بعض الاهرام المقدم ذكرها بان فيها مطلبا عجيبا فاخبروا الاخشيد محمد بن طغج بذلك فأذن لهم فى حفره واباح لهم اثقال الحيلة فى استخراجه فحفروا حفرا عظيما الى ان انتهوا الى ازج واقبّا وحجارة مجوفة فى صخر منقور فيه تماثيل قائمة على ارجلها من نوع الخشب قد طلى بالاطلية المانعة من سرعة البلى وتفرق الاجزآء والصور مختلفة فيها صور شيوخ وشبان ونسآء واطفال اعينهم من انواع الجواهر كالياقوت والزمرّد والفيروزج والزبرجد ومنها ما وجوهها ذهب وفضة فكسر بعض تلك التماثيل فوجد فى اجوافها رمم بالية واجسام فانية والى جانب كل تمثال منها نوع من الآنية كالبرانى وغيرها من الآلات من

çon du cadavre étant resté sur les marches, la colonne s'agita, le coq secoua les ailes, et poussa un cri étrange qui retentit au loin, et des sons effrayants, provenant du choc de plusieurs instruments, se firent entendre. Dès qu'un objet tombait sur les marches, ou seulement les effleurait, tous ceux qui étaient là roulaient au fond de l'abîme. Les ouvriers occupés à creuser et à transporter les terres, ceux qui surveillaient ou activaient les travaux et faisaient exécuter les ordres, deux mille hommes environ, périrent tous jusqu'au dernier. Abd el-Aziz fut saisi de terreur, et s'écria : « Ces ruines sont d'une nature merveilleuse et interdite à nos recherches. Que Dieu nous protége contre leurs dangers ! » Puis il fit jeter la terre provenant des fouilles sur le corps des victimes, et ce lieu resta leur tombeau.

Maçoudi ajoute : Quelques personnes, curieuses de fouilles et de découvertes, et très-empressées de creuser les tertres, pour y rechercher les trésors et les objets précieux que les rois et les peuples anciens de l'Égypte avaient

confiés au sein de la terre, trouvèrent, dans un livre écrit en caractères anciens, la description d'un lieu situé à quelques coudées des pyramides, mentionnées plus haut, et qui leur promettait un riche trésor. Elles en informèrent el-Ikhchid Mohammed ben Tagadj, qui leur permit de faire des fouilles et d'employer tous les moyens pour arriver au but de leurs recherches. On ouvrit une tranchée profonde et l'on finit par découvrir des caveaux, des voûtes et des blocs de pierres évidées, dans les excavations du rocher. On trouva, à l'intérieur, des statues posées debout ; elles étaient faites d'un certain bois, enduit d'un vernis propre à l'empêcher de s'user promptement et de pourrir. Ces figures étaient de différentes espèces ; elles représentaient des vieillards, des jeunes gens, des femmes et des enfants ; les yeux étaient formés de pierres précieuses, comme le rubis, l'émeraude, la turquoise et la topaze ; quelques-unes avaient un visage d'or ou d'argent. Après avoir brisé plusieurs de ces statues on vit qu'elles renfermaient des débris d'os et des

Vücudu dibe doğru yuvarlandı. Cesedin bir kısmı basamaklarda kaldığı için sütun sarsıldı, horoz kanatlarını salladı, uzaktan yankılanan tuhaf bir çığlık attı ve çeşitli enstrümanların çarpışmasından kaynaklanan korkutucu sesler duyuldu. Basamaklara bir nesne düştüğünde, hatta onlara dokunduğunda orada bulunan herkes uçurumun dibine yuvarlandı. Araziyi kazmak ve taşımakla meşgul olan işçiler, işi denetleyen, çalıştıran ve emirleri yerine getiren yaklaşık iki bin kişi sonuncusuna kadar telef oldu. Abdülaziz dehşete kapılarak şöyle haykırdı: "Bu kalıntılar harika niteliktedir ve araştırmalarımıza yasaklanmıştır. Allah bizi bunların tehlikelerinden korusun!" Daha sonra kazılardan kurbanların cesetlerinin üzerine atılan toprağı aldı. ve burası onların mezarı olarak kaldı. Mesudi şunları ekliyor: Kazılara ve keşiflere meraklı, höyükleri kazmaya, Mısır krallarının ve eski halklarının dünyanın kalbine emanet ettiği hazineleri ve değerli nesneleri aramaya çok hevesli olan bazı insanlar, yazılı bir kitapta buldular. Antik harflerle, yukarıda bahsedilen piramitlerden birkaç arşın uzakta bulunan ve onlara zengin bir hazine vaat eden bir bağlantının açıklaması. Kazı yapmalarına ve araştırma amacına ulaşmak için her türlü yolu kullanmalarına izin veren el-İkhchid Mohammed ben Tagac'ı bilgilendirdiler. Derin bir hendek açıldı ve kaya kazılarında tonoz, tonoz ve içi oyulmuş taş bloklar bulduk. İçeride dik duran heykeller bulduk; belirli bir ahşaptan yapılmışlardı ve çabuk yıpranmasını ve çürümesini önlemek için uygun bir vernikle kaplanmışlardı. Bu figürler farklı türdendi; yaşlı erkekleri, gençleri, kadınları ve çocukları temsil ediyorlardı; gözler yakut, zümrüt, turkuaz ve topaz gibi değerli taşlardan oluşuyordu; bazılarının altın veya gümüş yüzleri vardı. Bu heykellerden birkaçını kırdıktan sonra içlerinde toz içinde kemik ve ceset parçaları bulunduğunu gördük.

الزمرّد والرخام وفيها نوع من الطلى الذى طلى به ذلك الميت الموضوع فى تمثال الخشب وما بقى من الطلى متروك فى ذلك الاناء والطلى دوآء مسحوق واخلاط معمولة لا رائحة لها فجعل منه على النار فظهرت منه روائح طيبة مختلفة لا تعرف فى نوع من انواع الطيب وقد جعل كل تمثال من الخشب على صورة من فيه من الناس على اختلاف انسابهم ومقادير اعمارهم وتباين صورهم وبازآء كل تمثال من هذه التماثيل تمثال من المرمر والرخام الاخضر على هيئة الصنم على حسب عبادتهم للتماثيل والصور عليها انواع من الكتابات لم يقف على استخراجها احد من اهل الملل وزعم قوم من ذوى الدراية منهم ان لذلك القلم منذ فقد من ارض مصر اربعة الاف سنة وفيما ذكرنا دلالة على

corps en poussière. A côté de chacune, était une sorte de vase semblable au *bernyeh* (amphore), ainsi que des ustensiles, en émeraude ou en marbre, renfermant de ce même vernis, dont le cadavre, couché dans le coffre de bois, avait été enduit. Les vases contenaient le reste de cette substance, qui se composait d'ingrédients pilés et mélangés, sans aucune odeur ; mais quand on la soumit à l'action du feu, il s'en exhala une odeur agréable et différente de tous les autres parfums. Chacun des coffres en bois avait exactement la forme du corps qu'il renfermait, et variait suivant la caste, l'âge et la conformation du mort. En face de chacun de ces coffres, on trouva une statue de marbre blanc ou vert, qui paraissait être une des idoles auxquelles les Égyptiens rendaient un culte. Ces statues portaient différentes inscriptions que personne, quelle que fût sa religion, ne put déchiffrer. Plusieurs hommes instruits prétendent que cette écriture a disparu de l'Égypte depuis quatre mille ans. Tout ce qui précède prouve, du moins, que ses anciens habitants

ان هؤلآء ليسوا بيهود ولا نصارى ولم يودهم الحفر الّا الى ما ذكرنا من هذه التماثيل وكان ذلك فى سنة ثمان وعشرين وثلثماية وقد كان لمن سلف وخلف من ولاة مصر الى احمد ابن طولون وغيره الى هذا الوقت وهو سنة اثنتين وثلثين وثلثماية اخبار عجيبة فيما استخرج فى ايامهم من الدفائن والاموال والجواهر وما اصيب فى هذه القبور من المطالب والخزائن قد اتينا على ذكرها فيما سلف من تأليفنا وذكر من تصنيفنا ان شآء الله ،

الباب الثانى والثلاثون

ذكر اخبار الاسكندرية وبنائها وملوكها وعجائبها وما لحق بهذا الباب

ذكر جماعة من اهل العلم ان الاسكندر المقدونى لما استقام

n'étaient ni juifs ni chrétiens. Les fouilles dont nous parlons eurent lieu l'an 328 (939), et n'amenèrent pas d'autre découverte que celle de ces figures. Depuis les anciens maîtres de l'Égypte jusqu'à Ahmed, fils de Touloun, et à la présente année 332 de l'hégire, des circonstances curieuses ont signalé la découverte successive des objets enfouis, monnaies, pierreries, trésors et dépôts précieux, cachés dans les tombeaux. Nous en avons parlé dans nos précédents ouvrages et dans nos écrits déjà cités.

CHAPITRE XXXII.

HISTOIRE D'ALEXANDRIE, SA FONDATION, SES ROIS, ET AUTRES DÉTAILS SUR LE MÊME SUJET.

Plusieurs savants rapportent qu'Alexandre le Macédonien, après avoir consolidé son autorité dans son pays, se

Her birinin yanında bernyeh'e (amfora) benzeyen bir tür vazo ve ahşap sandıkta yatan cesedin kaplandığı aynı cilayı içeren zümrüt veya mermerden mutfak eşyaları vardı. Vazolar, dövülmüş ve karıştırılmış malzemelerden oluşan bu maddenin geri kalanını hiçbir koku olmadan içeriyordu; ancak ateşin etkisine maruz kaldığında diğer tüm parfümlerden farklı olarak hoş bir koku yayılıyor. Tahta sandıkların her biri, içerdiği vücudun şekline tam olarak sahipti ve ölen kişinin kastına, yaşına ve şekline göre değişiklik gösteriyordu. Bu sandıkların her birinin karşısında, Mısırlıların taptığı putlardan biri olduğu anlaşılan beyaz veya yeşil mermerden birer heykel bulunmuştur. Bu heykellerin üzerinde, dini ne olursa olsun kimsenin çözemeyeceği farklı yazılar vardı. Birçok eğitimli adam bu yazının dört bin yıl önce Mısır'da kaybolduğunu iddia ediyor. Yukarıdakilerin tümü, en azından eski sakinlerinin ne Yahudi ne de Hıristiyan olduğunu kanıtlıyor. Bahsettiğimiz kazılar 328 (939) yılında yapılmış ve bu figürlerden başka bir bulguya rastlanmamıştır. Mısır'ın eski ustalarından Tulun'un oğlu Ahmed'e ve günümüz H. 332 yılına kadar, mezarlarda gömülü nesnelerin, madeni paraların, değerli taşların, hazinelerin ve değerli, gizli emanetlerin art arda keşfedildiğini bildiren ilginç koşullar var. Daha önceki çalışmalarımızda ve daha önce alıntıladığımız yazılarımızda bundan bahsetmiştik.

BÖLÜM XXXII.

İSKENDERİYE'NİN TARİHİ, KURULUŞU, KRALLARI VE AYNI KONUDAKİ DİĞER DETAYLAR.

مكله فى بلاده صار يختار ارضا صحيحة الهوآء والتربة والمآء
فسار الى موضع الاسكندرية فأصاب فى موضعها آثار بنيان عظيم
وعمدا كثيرة من الرخام وفى وسطها عمود عظيم عليه مكتوب
بالقلم المسند وهو القلم الاوّل من اقلام جمير وملوك عاد انا
شدّاد بن عاد بن شدّاد بن عاد، شددت بساعدى البلاد،
وقطعت عظيم العماد، من الجبال والاطواد، وانا بنيت إرم
ذات العماد، التى لم يخلق مثلها فى البلاد، واردت ان ابنى
هاهنا كإرم، وانقل اليها كل ذى قدم وكرم، من جميع العشائر
والامم، وذلك اذ لا خوف ولا هرم، ولا اهتمام ولا سقم،
فاصابنى من اعجلنى، وعما اردت احالنى، مع وقوع ما اطال فى
وشجنى، وقل نومى وسكنى، فارتحلت بالامن عن دارى، لا لقهر

mit à la recherche d'une contrée salubre, fertile et bien arrosée. En arrivant sur l'emplacement d'Alexandrie, il y trouva les vestiges d'un vaste édifice et un grand nombre de colonnes de marbre. Au centre s'élevait une haute colonne portant l'inscription suivante tracée en caractères *mosned*, c'est-à-dire dans l'écriture primitive de Himyar et des rois de Ad : « Moi Cheddad, fils de Ad, fils de Cheddad, fils de Ad, dont le bras a protégé la terre, j'ai taillé de grandes colonnes dans les montagnes et les carrières, j'ai bâti *Irem aux piliers* qui n'a pas d'égale au monde. Puis j'ai voulu bâtir ici une ville semblable à Irem et y réunir tous les hommes nobles et généreux, l'élite des tribus et des nations, parce que ce pays est exempt de dangers, et à l'abri des atteintes de la fortune, des désastres et des fléaux. Mais j'ai rencontré celui qui m'a contraint de me hâter et de renoncer à mon projet, en me suscitant des obstacles qui ont prolongé mes soucis et mes craintes,

ملك جبّار، ولا خوف جيش جرّار، ولا عن رهبة ولا عن
صغار، لكن لتمام المقدار، وانقطاع الآثار، لسلطان العزيز الجبّار،
فمن رأى اثرى، وعرف خبرى، وطول عمرى، ونفاذ بصرى،
وشدة حذرى، فلا يغترّ بالدنيا بعدى[1]، وكلام كثير يرى
فنآء الدنيا ويمنع من الاغترار بها والسكون اليها فنزل
الاسكندر متفكرا يتدبر هذا الكلام ويعتبر ثم بعث بحشر
الصناع من البلاد وخط الاساس وجعل طولها وعرضها اميالا
وحشر اليها العمد والرخام واتته المراكب فيها الرخام وانواع
المرمر والاحجار من جزيرة صقلية وبلاد افريقية واقريطش
واقاصى بحر الروم مما يلى مصبه من بحر اقيانس وجعل اليه

et abrégé mon sommeil et mon repos. Alors j'ai quitté avec sécurité ma demeure, non pas en fuyant devant un roi superbe ou une armée nombreuse, ni en cédant à la crainte ou à la honte, mais parce que le terme de la durée (de ma vie) était arrivé et que tout doit s'effacer devant le pouvoir du Dieu glorieux et tout-puissant. Vous qui verrez ces vestiges, vous qui connaîtrez mon histoire, ma longue existence, la sûreté de mes vues, ma fermeté et ma prudence, ne vous laissez pas séduire, après moi, par la fortune. » L'inscription offrait de longues sentences sur le néant de ce monde et le danger de céder à ses illusions et de placer en lui sa confiance. Alexandre s'arrêta pour méditer ces paroles et en faire son profit. Il rassembla ensuite des ouvriers de tous les pays, et fit le tracé des fondations, qui s'étendirent à plusieurs milles en long et en large. Il réunit des blocs de pierre et de marbre. Ses navires lui apportèrent différentes sortes de marbres et de pierres provenant de la Sicile, de l'Ifrikyah, de Crète et des confins de la Méditerranée, là où cette mer débouche de l'Océan. Il en

Pek çok bilim adamı, Makedon İskender'in ülkesindeki otoritesini sağlamlaştırdıktan sonra sağlıklı, verimli ve sulak bir ülke arayışına çıktığını bildiriyor. İskenderiye bölgesine vardığında geniş bir binanın kalıntılarını ve çok sayıda mermer sütunu buldu. Ortada, üzerinde mosned karakterlerle, yani Himyar'ın ve Ad krallarının ilkel yazısıyla yazılmış şu yazının bulunduğu uzun bir sütun yükseliyordu: "Ben Ad'ın oğlu, Ad'ın oğlu Cheddad'ın oğlu, kolu Ad'ın oğlu Cheddad. Yeryüzünü korudum, dağlara ve taş ocaklarına büyük sütunlar yonttum, eşi benzeri olmayan sütunlarla İrem'i inşa ettim. Sonra burada İrem'in benzeri bir şehir inşa etmek ve tüm soylu ve cömert insanları, kabilelerin ve milletlerin seçkinlerini bir araya getirmek istedim. Çünkü bu ülke tehlikelerden uzak, belalardan, felaketlerden ve belalardan uzaktır. Bana endişelerimi ve korkularımı uzatan, hayatımı kısaltan engeller çıkararak beni acele etmeye ve projemden vazgeçmeye zorlayan kişiyle tanıştım. Uyudum ve dinlendim, sonra gururlu bir kralın veya kalabalık bir ordunun önünden kaçarak veya korkuya veya utanca boyun eğerek değil, (hayatımın, hayatımın) süresinin sonu geldiği için evimden sağ salim ayrıldım. her şey yüce ve yüce Allah'ın kudreti karşısında yok olmalıdır. Bu kalıntıları görecek olan sizler, tarihimi, uzun varoluşumu, görüşlerimin kesinliğini, kararlılığımı ve sağduyumu bilecek olan siz, benden sonra talihin sizi baştan çıkarmasına izin vermeyin." Yazıtta uzun cümleler yer alıyordu. Bu dünyanın hiçliği ve yanılsamalarına teslim olmanın ve ona güvenmenin tehlikesi İskender, bu sözler üzerinde düşünmek için durdu ve onlardan yararlandı. Daha sonra tüm ülkelerden işçileri topladı ve bunu yaptı. Uzunluğu ve genişliği kilometrelerce uzanan temellerin izini sürerek taş ve mermer bloklarını bir araya getirdi. Gemileri ona Sicilya'dan, İfrikya'dan, Girit'ten ve bu denizin çıktığı Akdeniz'in sınırlarından getirdi. Okyanustan.

ايضا من جزيرة رودس وهى جزيرة مقابلة للاسكندرية على
ليلة منها فى البحر وهى اوّل بلاد الافرنجة وهذه الجزيرة فى
وقتنا هذا وهو سنة اثنتين وثلثون وثلثماية دار صناعة الروم
وبها تنشأ المراكب الحربية وفيها خلق من الروم ومراكبهم
تطرق بلاد الاسكندرية وغيرها من بلاد مصر فتغير وتأسر
وتسبى وامر الاسكندر الفعلة والصناع ان يدوروا بما رسم
لهم من اساس سور المدينة وجعل على كل قطعة من الارض
خشبة قايمة وجعل من الخشبة الى الخشبة حبالا منوطة بعضها
ببعض واوصل جميع ذلك بعمود من الرخام كان امام مضربه
وعلق على العمود جرسا عظيما مصوّتا وامر الناس والقوام على
الصناع والبنائين والفعلة انهم اذا سمعوا صوت ذلك الجرس

reçut aussi de l'île de Rhodes. Cette île est située en face d'Alexandrie, à la distance d'une nuit de navigation, c'est là que commence le pays des Francs. Aujourd'hui, en 332 de l'hégire, Rhodes est un arsenal où les Grecs construisent leurs vaisseaux de guerre; elle est habitée en partie par les Grecs, et leur flotte sillonne les eaux d'Alexandrie et les autres parages de l'Égypte; ils y abordent et font des prisonniers qu'ils réduisent en esclavage.

Sur l'ordre d'Alexandre, les ouvriers se placèrent autour du tracé des murailles. De distance en distance, des pieux furent fixés en terre, et l'on y attacha des cordes entrelacées dont l'extrémité venait aboutir à une colonne de marbre, devant la tente du roi. Alexandre fit placer au sommet de cette colonne une grosse cloche au timbre sonore, puis il donna ses ordres aux conducteurs des travaux. Dès que la cloche retentirait et mettrait en mouvement les cordes, au bout desquelles on avait attaché des cloches plus petites,

وتحركت الحبال وقد علق على كل قطعة منها جرس صغير
حرصوا على ان يضعوا اساس المدينة دفعة واحدة من سائر
اقطارها واحب الاسكندر ان يجعل ذلك فى وقت يختاره وطالع
سعد يأخذه فخفع الاسكندر يوما برأسه واخذته نعسة فى
حال ارتقابه الوقت المحمود ليأخذ فيه الطالع فجآء غراب
فجلس على حبل الجرس الكبير الذى فوق العمود فحركه وخرج
صوت الجرس وتحركت الحبال وخفق ما عليها من الاجراس
الصغار وكان ذلك معمولا بحركات فلسفية وحيل حكمية فلما
رأى الصناع تحرك الحبال وسمعوا تلك الاصوات وضعوا الاساس
دفعة واحدة وارتفع الضجيج بالتحميد والتقديس فاستيقظ
الاسكندر من رقدته وسأل عن الخبر فأُخبر بذلك فتعجب وقال
اردت امرا واراد الله تعالى غيره ويأبى الله الا ما يريد اردت

ils devaient commander aux ouvriers de jeter les fondations en même temps et sur toute la ligne du tracé. Il voulait par ce moyen qu'une heure et un horoscope fortuné fixés par lui présidassent à l'inauguration des travaux. Un jour qu'il épiait l'arrivée de l'heure propice à l'observation de l'horoscope, il se sentit la tête lourde et s'endormit. Un corbeau vint se poser au sommet de la colonne sur la grosse cloche, et la fit sonner. Les cordes s'agitèrent et mirent en branle les petites cloches, grâce à un procédé qu'on avait emprunté à la science et aux lois de la mécanique. Les ouvriers, voyant les cordes vibrer et entendant le son de ces cloches, jetèrent tous ensemble les fondations, et firent retentir l'air de leurs actions de grâces et de leurs prières. Alexandre se réveilla et fut très-étonné en apprenant la cause de ces rumeurs. Il dit alors : « J'avais voulu une chose, Dieu en a voulu une autre; il rejette ce qui est contraire à

Rodos adasından da bir miktar aldı. Bu ada İskenderiye'nin karşısında, bir gece yolculuğu mesafesinde yer alır ve Frankların ülkesinin başladığı yer burasıdır. Bugün H. 332'de Rodos, Yunanlıların savaş gemilerini inşa ettiği bir cephaneliktir; kısmen Yunanlılar yaşamaktadır ve onların donanması İskenderiye ve Mısır'ın diğer bölgelerinin sularında ilerlemektedir; Oraya binip köle haline getirdikleri esirleri alıyorlar. İskender'in emri üzerine işçiler duvarların çevresine yerleştiler. Uzak mesafeye kazıklar yere sabitlendi ve bunlara iç içe halatlar bağlandı, bunların ucu kralın çadırının önündeki mermer bir sütuna gidiyordu. İskender bu sütunun tepesine büyük bir çan ve sesli bir çan yerleştirmiş, ardından inşaat yöneticilerine emirlerini vermiştir. Zil çaldığında ve ucuna daha küçük ziller takılmış olan halatlar harekete geçtiğinde, işçilere aynı anda ve güzergahın tamamı boyunca temelleri atmalarını emredeceklerdi. Bu sayede eserin açılışına başkanlık edecek bir zaman ve kendisi tarafından belirlenen bir uğurlu yıldız falı istiyordu. Bir gün burç gözlemi için uğurlu saatin gelişini izlerken başı ağırlaştı ve uykuya daldı. Bir karga gelip büyük çanın üzerindeki sütunun tepesine kondu ve onu çınlattı. Bilimden ve mekanik yasalarından alınan bir süreç sayesinde ipler hareket etti ve küçük çanları harekete geçirdi. Halatların titreştiğini gören, çanların sesini duyan işçiler hep birlikte temelleri attılar, şükran ve dualarıyla havayı çınlattılar. İskender uyandığında bu söylentilerin sebebini öğrenince çok şaşırdı. Daha sonra şöyle dedi: “Ben bir şey istedim, Tanrı başka bir şey istedi; iradesine aykırı olanı reddediyor.

طول بقائها واراد الله تعالى سرعة فنائها وخرابها وتداول
الملوك اياها وان الاسكندرية لما احكم بنآءها وثبت اساسها
وجنّ الليل عليهم خرجت دوآب من البحر فأتت على جميع
ذلك البنيان فقال الاسكندر حين اصبح هذا بدء الخراب
في عمارتها وتحقق مراد الباري في زوالها وتطير من فعل الدواب
فلم يزل البنآء يبنى في كل يوم ويحكم ويوكل به من يمنع
الدواب اذا خرجت من البحر فيصبحون وقد اخرب البنيان
فقلق الاسكندر لذلك وراعه ما رأى فاقبل يفكر ما الذى
يصنع واىّ حيلة تنفع في دفع الاذية عن المدينة فسنحت له
الحيلة في ليلة عند خلوّه بنفسه وايراده الامور واصدارها فلما

sa volonté. Je désirais assurer la durée de cette ville, Dieu a décidé qu'elle périrait et disparaîtrait bientôt, après avoir appartenu à différents rois. » Cependant la construction d'Alexandrie était commencée et les fondements en étaient posés, lorsque, à la faveur de la nuit, des animaux sortirent du fond de la mer et détruisirent tout ce qui avait été fait. Le lendemain Alexandre tira de cet événement les plus fâcheux pronostics. « Voilà, s'écria-t-il, le commencement de sa décadence, et déjà se vérifient les décrets de Dieu sur sa ruine prochaine ! »

A mesure que la construction avançait, et malgré la présence des gardiens chargés de repousser les animaux lorsqu'ils sortaient de l'eau, tous les matins l'ouvrage de la veille se trouvait détruit. Alexandre fut saisi d'inquiétude à ce spectacle; il médita sur ce qu'il y avait à faire et chercha le moyen d'éloigner de la ville une pareille calamité. Une nuit, pendant qu'il réfléchissait, dans la solitude, sur tous ces événements, un stratagème se présenta à son esprit. Le lendemain matin il appela des ouvriers et se fit construire

ATENEO BARCELONA

ان اصبح دعا بالصناع فاتخذوا له تابوتا من الخشب طوله عشرة
اذرع في عرض خمسة وجعل فيه جامات من الزجاج قد احاط
بها خشب التابوت باستدارته وقد امسك ذلك بالقار والزفت
وغيره من الاطلية الدافعة للمآء حذرا من دخوله الى التابوت
وقد جعل فيه مواضع للحبال ودخل الاسكندر التابوت هو
ورجلان من كتّابه ممن له علم باتقان التصوير وامر ان تسدّ
عليه الابواب وتطلى بما ذكرنا من الاطلية وامر فأتى بمركبين
عظيمين فاخرجا الى لجة البحر وعلق على التابوت من اسفله
مثقلات الرصاص والحديد والاحجار لتهوى بالتابوت سفلا اذ
كان من شأنه لما فيه من الهوآء ان يطفو فوق المآء ولا يرسب
في اسفله وجعل التابوت بين المركبين فالصقهما بخشب بينهما
لئلا يفترقا وشدّ حبال التابوت الى المركبين وطوّل حباله

un coffre en bois long de dix coudées, sur cinq coudées de large. Tout autour de ce coffre, et à l'intérieur, on posa des plaques de verre et l'on appliqua sur le bois des couches de poix, de résine et d'autres enduits de nature à empêcher l'eau de pénétrer à l'intérieur; on réserva aussi une place pour y attacher des cordes. Alexandre y entra alors avec deux de ses secrétaires, dessinateurs habiles, et ordonna qu'on fermât l'ouverture du coffre et qu'on la bouchât avec les mêmes enduits. Deux grands vaisseaux gagnèrent le large. Des poids en fer et en plomb et de lourdes pierres avaient été attachés à la partie inférieure du coffre pour l'entraîner au fond de l'eau, parce que, étant rempli d'air, il aurait flotté à la surface sans pouvoir gagner le fond. Puis on l'attacha avec des câbles entre les deux bâtiments que des planches mises en travers empêchaient de se séparer l'un de l'autre, on laissa filer les câbles, et le coffre descendit

Ben bu şehrin uzun ömürlü olmasını istedim, Allah bu şehrin farklı krallara ait olduktan sonra çok geçmeden yok olup yok olmasını takdir etti." Ancak İskenderiye'nin inşaatı başlamış ve temelleri atılmıştı. Ertesi gün İskender bu olaydan en talihsiz kehaneti çıkarmış: "İşte buradasın" diye haykırmış. , çöküşünün başlangıcı ve Tanrı'nın yakında yıkılacağına dair hükümleri zaten doğrulandı! " İnşaat ilerledikçe ve hayvanları sudan çıktıklarında geri püskürtmekten sorumlu muhafızların varlığına rağmen, tüm Sabahleyin bir önceki günün işi mahvolmuş olarak bulunca İskender bu manzara karşısında kaygıya kapıldı; ne yapılması gerektiği üzerinde düşündü ve böyle bir felaketi şehirden uzak tutmanın yollarını aradı. Bütün bu olayları tek başına düşünürken aklına bir strateji geldi. Ertesi sabah işçileri çağırdı ve kendisine on arşın uzunluğunda ve beş arşın genişliğinde tahta bir sandık yaptırdı. Bu sandığın çevresine ve içine cam levhalar yerleştirildi ve suyun içeri girmesini önlemek için ahşabın üzerine kat kat zift, reçine ve diğer kaplamalar uygulandı; halatların takılması için de bir yer ayrıldı. İskender daha sonra yetenekli tasarımcılardan oluşan iki sekreteriyle birlikte içeri girdi ve sandığın açıklığının aynı kaplamalarla kapatılmasını ve kapatılmasını emretti. İki büyük gemi açık denize ulaştı. Sandığı suyun dibine sürüklemek için alt kısmına demir ve kurşun ağırlıklar ve ağır taşlar takılmıştı, çünkü havayla dolduğu için dibe ulaşamadan yüzeye çıkacaktı. . Daha sonra karşılıklı yerleştirdiğimiz kalaslarla birbirinden ayrılması engellenen iki binanın arasına kablolarla bağladık, kabloları yürüttük ve sandık denizin dibine indirildi.

فغاص التابوت حتى انتهى الى قرار البحر فنظروا الى دواب
البحر وحيوانه من ذلك الزجاج الشفاف فى صفآء مآء البحر
فاذا بصور شياطين على مثال الناس ورؤسهم على مثال رؤس
السباع وفى ايدى بعضهم الفوس وفى ايدى البعض المناشير
والمقامع يحكون بذلك صناع المدينة والفعلة وما فى ايديهم
من آلات البنآء فاثبت الاسكندر ومن معه تلك الصور وحكوها
بالتصوير من القراطيس على اختلاف انواعها وتشويه خلقها
وقدودها واشكالها ثم حرك الحبال فلما احس بذلك من فى
المركبين رفعوا التابوت فلما خرج الاسكندر عن التابوت
وصار الى مدينة الاسكندرية امر صناع الحديد والنحاس
والحجارة فعملوا تماثيل تلك الدواب على ما كان صوّرها الاسكندر
وصاحباه فلما فرغوا منها وضعت الصور على العمد بشاطى

jusqu'au fond de la mer. Grâce à la transparence du verre et à la limpidité de l'eau, Alexandre et ses deux compagnons virent des animaux marins et des espèces de démons ayant une forme humaine et la tête semblable à celle des bêtes féroces. Les uns tenaient des haches, les autres des scies ou des marteaux, et ils ressemblaient aux ouvriers avec ces outils analogues aux leurs. Alexandre et ses compagnons tracèrent sur le papier et dessinèrent exactement tous ces monstres, en reproduisant leur aspect hideux, leur stature et leurs formes variées. Puis ils agitèrent les cordes, et, à ce signal, le coffre fut hissé par l'équipage des deux bâtiments. Alexandre en sortit et retourna à Alexandrie. Là, il ordonna aux ouvriers qui travaillaient le fer, le cuivre et la pierre, de reproduire ces animaux d'après les dessins qu'il avait apportés. Ces figures étant terminées, il les fit placer sur des blocs le long du rivage; puis on reprit la construction de la

البحر ثم امرهم فبنوا فلما جنّ الليل وظهر تلك الدواب
والآفات من البحر فنظرت الى صورها على العمد مقابلة للبحر
رجعت الى البحر ولم تعد بعد ذلك ثم بنيت الاسكندرية
وشيدت وامر الاسكندر ان يكتب على ابوابها هذه الاسكندرية
اردت ان ابنيها على الفلاح والنجاح واليمن والسرور والثبات
على الدهور فلم يرد البارى عز وجل ملك السموات والارض
ومغنى الامم ان ابنيها لذلك فبنيتها واحكمت بنيانها وشيدت
سورها وأتانى الله من كل شىء علما وحكما وسهل لى وجوه
الاسباب فلم يتعذر علىّ فى العالم شىء مما اردته ولا امتنع عنى
شىء مما طلبته لطفا من الله عز وجل وصنعا لى وصلاحا لعباده
من اهل عصرى والحمد لله رب العالمين لا الاه الا هو رب كل

ville. La nuit venue, lorsque les monstres marins sortirent de l'eau et se trouvèrent en face de leur propre image placée sur le bord de la mer, ils regagnèrent aussitôt le large et ne se montrèrent plus.

Une fois Alexandrie et ses fortifications terminées, le roi fit mettre cette inscription sur les portes de la ville : « Voici Alexandrie; je voulais la bâtir sur les bases de la sécurité et du salut, assurer son bonheur, sa félicité et sa durée; mais Dieu le tout-puissant, le roi des cieux et de la terre, le destructeur des peuples, en a décidé autrement. J'ai construit cette ville sur des fondements solides; j'ai fortifié ses murailles. Dieu m'a donné la science et la sagesse en toutes choses, et m'a aplani les voies. Aucune de mes entreprises ici-bas n'a échoué, tout ce que j'ai souhaité m'a été accordé par la grâce de ce Dieu glorieux et la bonté qu'il m'a témoignée pour réaliser le bonheur de ses serviteurs qui ont vécu dans mon siècle. Gloire à Dieu, maître des mondes, il n'y

Camın şeffaflığı ve suyun berraklığı sayesinde İskender ve iki arkadaşı, deniz hayvanlarını ve insan formundaki iblis türlerini ve vahşi hayvanlarınkine benzer kafaları gördüler. Bazılarının elinde balta, bazılarının elinde testere veya çekiç vardı ve bu aletlerin benzerlerini taşıyan işçilere benziyorlardı. İskender ve arkadaşları tüm bu canavarları kağıda çizdiler ve iğrenç görünümlerini ve boylarını yeniden üreterek çizdiler. ve bunların çeşitli biçimleri. Daha sonra halatları salladılar ve bu işaret üzerine sandık, iki geminin mürettebatı tarafından kaldırıldı. İskender ayrıldı ve İskenderiye'ye döndü. Orada demir, bakır ve taş işleyen işçilere, getirdiği resimlere göre bu hayvanları yeniden üretmelerini emretti. Bu figürler bitirildikten sonra onları kıyı boyunca bloklara yerleştirdi; daha sonra şehrin inşaatına yeniden başlandı. Akşam karanlığında deniz canavarları sudan çıkıp kendilerini deniz kıyısındaki kendi görüntüleri ile karşı karşıya bulduğunda hemen açık denize döndüler ve bir daha kendilerini göstermediler. İskenderiye ve surları tamamlanınca kral, şehrin kapılarına şu yazıyı yazdırdı: "İşte İskenderiye; onu güvenlik ve kurtuluş temelleri üzerine inşa etmek, onun saadetini, saadetini ve devamlılığını sağlamak istedim; ama göklerin ve yerin kralı, halkları yok eden Yüce Tanrı aksini kararlaştırdı; ben bu şehri sağlam temeller üzerine kurdum; Bana her konuda bilgi ve hikmet verdi ve bana yolları düzleştirdi. Yeryüzünde yaptığım hiçbir girişim başarısızlıkla sonuçlanmadı; dilediğim her şey, bu Yüce Tanrı'nın lütfuyla ve bana gösterdiği iyilikle bana bahşedildi. benim asrımda yaşayan kullarının mutluluğunu kazanmak için.

شيء ورسم الاسكندر بعد هذه الكتابة كل ما يحدث ببلده
من الاحداث بعده في مستقبل الزمان من الاحداث والعمران
والخراب وما يؤول امرها اليه الى وقت دثور العالم وكان بناء
الاسكندرية طبقات وتحتها قناطر مقنطرة عليها دور المدينة
يسير تحتها الفارس وبيده رمح لا يضيق به حتى يدور جميع
تلك الازاج والقناطر التي تحت المدينة وقد عمل لتلك العقود
والازاج مخاريق ومتنفسات للضيآء ومنافذ للهوآء وقد كانت
الاسكندرية تضيء في الليل بغير مصباح لشدة بياض الرخام
والمرمر اسواقها وشوارعها وازقتها مقنطرة كلها لا يصيب اهلها
شيء من المطر وقد كان عليها سبعة اسوار من انواع الاحجار
المختلفة الوانها بينها خنادق بين كل خندق وسور فصلان

وربما كان تعلق في المدينة شقاق للحرير الاخضر لاختطاف بياض
الرخام ابصار الناس لشدة بياضه فلما احكم بنآءها وسكنها
اهلها كانت آفات البحر وسكانه على ما زعم الاخباريون من
المصريين والاسكندرانيين تخفق بالليل اهل هذه المدينة
فيصبحون وقد فقد منهم العدد الكثير فلما علم الاسكندر
بذلك اتخذ طلسمات على اجدة هنالك تدعى المسال وهي باقية
الى هذه الغاية كل واحدة من هذه الاجدة على هيئة السروة
وطول كل واحدة منها ثمانون ذراعا على عمد من نحاس وجعل
تحتها صورا واشكالا وكتابة وذلك عند انخفاض درج من درج
الفلك وقربها من هذا العالم وعند اصحاب الطلسمات من
المنجمين والفلكيين انه اذا ارتفع من الفلك درج وانخفض

a pas d'autre Dieu que lui, le souverain de l'Univers! » La suite de cette inscription annonçait tous les événements futurs concernant Alexandrie, sa prospérité, sa ruine et en général tout ce qui l'attendait dans l'avenir, jusqu'à la fin du monde.

Alexandrie était bâtie en gradins, et au-dessous de ses maisons s'étendaient des voûtes cintrées. Un cavalier armé de sa lance pouvait, sans être gêné par l'espace, faire le tour de ces voûtes et de ces souterrains. On y avait pratiqué des ouvertures et des soupiraux pour laisser pénétrer l'air et la lumière. Pendant la nuit, la ville était éclairée, sans le secours de flambeaux et par le seul éclat de ses marbres. Les marchés, les rues et les ruelles étaient voûtés, et les passants y trouvaient un abri contre la pluie. Son enceinte se composait de sept murailles en pierres de différentes couleurs et séparées par des fossés; entre chaque fossé et la muraille voisine s'élevait un retranchement. Souvent on suspendait au-dessus de la ville des voiles en soie verte pour protéger les yeux contre la blancheur éclatante du marbre.

Quand Alexandrie fut bâtie et peuplée, les monstres et les animaux marins reparurent pendant la nuit, s'il faut en croire les conteurs égyptiens et alexandrins, de sorte que chaque matin on constatait un vide considérable dans la population. Alexandre plaça alors des talismans sur des colonnes nommées *el-Mesal,* lesquelles existent encore. Chacune de ces colonnes est en forme de flèche, elle a quatre-vingts coudées de haut et repose sur un piédestal d'airain. Alexandre fit placer à la base des images, des statues et des inscriptions, en ayant soin de choisir le moment où quelques degrés de la sphère céleste s'étaient abaissés et rapprochés de la terre. En effet, ceux qui appliquent l'étude de l'astronomie et de la sphère céleste aux talismans prétendent que lorsque certains degrés de la sphère s'élèvent et que d'autres s'inclinent, ce qui a lieu dans une période déter-

Alemlerin efendisi, O'ndan başka Tanrı yoktur, Evrenin hükümdarı Allah'a şükürler olsun!" Bu yazıtın geri kalanı İskenderiye ile ilgili gelecekteki tüm olayları, onun refahını, yıkımını ve genel olarak onu bekleyen her şeyi anlatıyordu. Gelecekte dünyanın sonuna kadar İskenderiye katlar halinde inşa edilmişti ve evlerinin altında kemerli tonozlar uzanıyordu. mızrağı, boşluk nedeniyle engellenmeden bu tonozların ve bu yer altı geçitlerinin etrafından dolaşabiliyordu. Hava ve ışığın içeri girmesi için açıklıklar ve havalandırmalar yapılmıştı. Gece boyunca şehir, meşalelerin yardımı olmadan aydınlatılıyordu. Mermerlerinin yegane parlaklığı, çarşıları, sokakları ve sokakları tonozluydu ve yoldan geçenler yağmurdan korunmak için sığınak buluyordu. Kapalı alanı yedi kişiden oluşuyordu. hendeklerle ayrılmış farklı renklerde taş duvarlar vardı; her hendekle komşu duvar arasında bir hendek vardı. Gözleri mermerin göz kamaştırıcı beyazlığından korumak için şehrin üzerine genellikle yeşil ipek yelkenler asılırdı. İskenderiye inşa edildiğinde ve nüfus arttığında, Mısırlı ve İskenderiyeli hikaye anlatıcılarına inanılacak olursa, canavarlar ve deniz hayvanları gece boyunca yeniden ortaya çıktı, böylece her sabah nüfusta hatırı sayılır bir boşluk oluştu. İskender daha sonra el-Mesal adı verilen ve halen mevcut olan sütunların üzerine tılsımlar yerleştirmiştir. Bu sütunların her biri ok şeklindedir, seksen arşın yüksekliğindedir ve bronz bir kaide üzerinde durmaktadır. İskender, gök küresinin birkaç derece alçalıp yeryüzüne yaklaştığı anı seçmeye özen göstererek kaideye resimler, heykeller ve yazılar yerleştirmişti. Nitekim astronomi ve gök küresi çalışmalarını tılsımlara uygulayanlar, yaklaşık altı yüz yıl gibi belirli bir süre içinde kürenin belirli dereceleri yükselip diğerleri eğimlendiğinde, tılsımların koruyucu ve savunma görevini üstlendiğini iddia ederler. yeryüzündeki eylem.

اخر فى مدة يذكرونها من السنين نحو السعاية سنة يأتى
فى العالم فعل الطلسمات المانعة والدافعة وقد ذكر هذا جماعة
من اصحاب الزيجات والنجوم وغيرهم من مصنفى الكتب فى هذا
المعنى ولهم فى ذلك سرّ من اسرار الفلك ليس كتابنا هذا
موضعا له ولغيرهم ممن ذهب الى ان ذلك الطف قوى الطبائع
التامة وغير ذلك مما قاله الناس وما ذكرنا من درج الفلك
فوجود فى كتاب من تأخر من علماء المنجمين والفلكيين مثل
ابى معشر البلخى والخوارزمى ومحمد بن كثير الفرغانى وما شآ
الله وحبش واليزيدى ومحمد بن جابر البتانى فى زيجه الكبير
وثابت بن قرة وغير هؤلآء ممن تكلم فى علوم هيات الفلك
والنجوم قال المسعودى فاما منارة الاسكندرية فذهب الاكثر

minée, égale à six cents ans environ, les talismans exercent sur la terre leur action tutélaire et défensive. Ce fait est avancé par plusieurs auteurs de tables et d'observations astronomiques, et il se trouve dans les ouvrages qui traitent de cette science. Leurs théories sur les mystères de la sphère céleste, l'opinion de ceux qui considèrent cette influence comme la plus bénigne des forces universelles, et d'autres opinions analogues ne peuvent trouver place ici. Mais les explications relatives aux degrés de la sphère sont rapportées dans les ouvrages des plus savants astronomes modernes, tels que Abou Machar de Balkh, el-Khârezmi, Mohammed, fils de Kethir el-Fergani, Machallah, Habech, el-Yezidi, Mohammed, fils de Djabir el-Boutani, dans sa grande Table astronomique, Tabit, fils de Korrah, et d'autres savants qui ont traité de la sphère céleste et des constellations.

Au rapport de la plupart des historiens originaires de l'Égypte et d'Alexandrie, le phare d'Alexandrie fut bâti par

من المصريين والاسكندرانيين ممن عنى باخبار بلادهم ان
الاسكندر بن فليبس المقدونى هو الذى بناها على حسب ما
ذكرنا فى بنآء المدينة ومنهم من رأى ان دلوكة الملكة العجوز
هى التى بنتها وجعلتها مرقبًا لمن يرد من العدو الى بلادها
ومنهم من رأى ان العاشر من فراعنة مصر هو الذى بناها
وقد قدمنا ذكر هذا الملك فيما سلف من هذا الكتاب ومنهم
من رأى ان الذى بنا رومية هو الذى بنا مدينة الاسكندرية
ومنارتها والاهرام بمصر وانما اضيفت الاسكندرية الى الاسكندر
لشهورته واستيلآئه على الاكثر من ممالك العالم فشهرت به
وذكروا فى ذلك اخبارا كثيرة يدلون بها على ما قالوا وان
الاسكندر لم يطرقه فى البحر عدوّ ولا هاب ملكا يرد اليه فى
بلده ويغزوه فى داره فيكون هو الذى جعلها مرقبا وان الذى

Alexandre, fils de Philippe de Macédoine, dans les circonstances rapportées ci-dessus au sujet de la fondation de cette ville. D'après d'autres auteurs, ce fut la vieille reine Deloukeh qui le bâtit et en fit un poste d'observation destiné à surveiller les mouvements de l'ennemi. D'autres en attribuent l'origine au dixième Pharaon, dont il a été parlé précédemment. Enfin d'autres auteurs assurent que c'est au fondateur de Rome qu'Alexandrie, le phare et les pyramides doivent leur existence; dans cette hypothèse, le nom d'Alexandrie viendrait seulement de la célébrité d'Alexandre dont les armes subjuguèrent la plus grande partie du monde. A l'appui de cette opinion, on cite plusieurs faits. Alexandre, dit-on par exemple, n'avait pas besoin de faire de ce phare un poste d'observation, puisqu'il ne redoutait aucune attaque par mer, et que nul souverain étranger n'aurait osé envahir ses États et marcher sur sa capitale. On

Bu gerçek, birçok astronomik tablo ve gözlem yazarı tarafından ortaya konulmuş olup, bu bilimle ilgili eserlerde de bulunmaktadır. Gök küresinin sırlarına dair teorileri, bu etkiyi evrensel güçlerin en hayırlısı olarak görenlerin görüşleri ve benzeri görüşler burada yer bulamaz. Ancak kürenin derecelerine ilişkin açıklamalar, Belhli Ebu Machar, el-Khârezmi, Kethir el-Fergani oğlu Muhammed, Maşallah, Habeş, el-Yezidi gibi en bilgili modern astronomların eserlerinde bildirilmektedir. Cabir el-Butani'nin oğlu Muhammed, büyük Astronomik Tablosunda, Korrah'ın oğlu Tabit ve göksel küre ve takımyıldızlarla ilgilenen diğer bilim adamları. Mısırlı ve İskenderiyeli tarihçilerin çoğuna göre İskenderiye feneri, bu şehrin kuruluşuyla ilgili yukarıda anlatılan şartlarda, Makedonyalı Filippos'un oğlu İskender tarafından yaptırılmıştır. Diğer yazarlara göre onu inşa eden ve düşmanın hareketlerini izlemek amacıyla bir gözlem noktası haline getiren kişi eski kraliçe Delukeh'ti. Bazıları ise kökenini daha önce bahsettiğimiz onuncu Firavun'a atfediyor. Son olarak, diğer yazarlar İskenderiye'nin, deniz fenerinin ve piramitlerin varlığını Roma'nın kurucusuna borçlu olduklarını garanti ederler; Bu hipoteze göre İskenderiye adı yalnızca silahları dünyanın büyük bir kısmına hakim olan İskender'in şöhretinden geliyordu. Bu görüşü desteklemek için çeşitli gerçeklerden bahsedilmektedir. Örneğin, İskender'in denizden gelebilecek herhangi bir saldırıdan korkmadığı ve hiçbir yabancı hükümdarın kendi Devletlerini işgal etmeye ve kendi topraklarının başkentine yürümeye cesaret edemediği için bu deniz fenerini bir gözlem noktası haline getirmeye ihtiyacı olmadığı söyleniyor.

بناها جعلها على كرسى من الزجاج على هيئة السرطان فى جوف البحر على طرف اللسان الذى هو داخل فى البحر من البر وجعل على اعلاها تماثيل من النحاس وغيره فمنها تمثال قد اشار بسبّابته من يده اليمنى نحو الشمس اين كانت من الفلك واذا علت من الفلك فاصبعها مشيرة بها نحوها فاذا انخفضت انخفضت يده سفلا يدور معها حيث دارت ومنها تمثال يشير بيده فى البحر اذا صار العدو منه على نحو من ليلة فاذا دنا وجاز ان يُرى بالبصر لقرب المسافة سمع لذلك التمثال صوت هائل يسمع على ميلين او ثلثة فيعلم اهل المدينة ان العدو قد دنا منهم فيرمقونه بابصارهم ومنها تمثال كلما مضى من الليل والنهار ساعة سمعوا له صوتا بخلاف ما صوّت فى الساعة التى

ajoute que le véritable auteur du phare le bâtit sur un piédestal de verre en forme d'écrevisse, qui reposait sur le fond de la mer, à l'extrémité de cette langue de terre qui se détache du continent (île de Pharos). Il couronna le faîte de l'édifice de statues de bronze et d'autre métal. Une de ces statues avait l'indicateur de la main droite constamment tourné vers le point où se trouvait le soleil; s'il était au milieu de sa course, le doigt en indiquait la position; s'il disparaissait de l'horizon, la main de la statue s'abaissait, et décrivait ainsi la révolution de l'astre. Une autre statue tournait la main vers la mer, dès que l'ennemi était à la distance d'une nuit de navigation. Quand il arrivait à portée de la vue, un son effrayant et qu'on entendait à deux ou trois milles de là sortait de cette statue. Les habitants, avertis ainsi de l'approche de l'ennemi, pouvaient en surveiller les mouvements. Une troisième statue indiquait toutes les heures du jour et de la nuit par un son harmonieux, et qui variait avec chaque heure.

قبلها وصوته مطرب وقد كان ملك الروم فى ملك الوليد بن عبد الملك بن مروان انفذ خادما من خواصّ خدمه ذا رأى ودهاء سرّا وجآء مستأمنا الى بعض الثغور بآلة حسنة ومعه جماعة فحمل الى الوليد فاعلمه انّه من خواصّ الملك وانه اراد قتله لموجدة وحالٍ بلغته عنه لم يكن لها اصل وانه استوحش ورغب فى الاسلام فأسلم على يدى الوليد وتقرب من قلبه وتنصح اليه فى دفائن استخرجها له من بلاد دمشق وغيرها من الشام بكتب كانت معه فيها صفات تلك الدفائن فلما صارت الى الوليد تلك الاموال والجواهر وشرهت نفسه واستحكم طمعه قال له الخادم يا امير المؤمنين ان هاهنا اموالا وجواهر ودفائن

Sous le règne d'el-Walid, fils d'Abd el-Mélik, fils de Merwan, le roi de Byzance envoya en mission secrète un de ses eunuques favoris. Ce serviteur, doué d'une prudence et d'une astuce consommées, parvint sain et sauf, grâce à d'habiles manœuvres, jusqu'à la frontière musulmane, lui et les gens de sa suite. Conduit en présence d'el-Walid, il lui apprit qu'il était un des courtisans du roi grec, et que ce roi, dans un mouvement de colère et sur des soupçons mal fondés, ayant voulu le mettre à mort, il avait quitté la cour. Cet étranger manifesta le désir de devenir musulman et fit sa profession de foi entre les mains d'el-Walid. Peu à peu il capta les bonnes grâces de ce prince, et lui révéla l'existence de trésors cachés à Damas et dans d'autres localités de la Syrie, d'après des indications précises fournies par certains livres qu'il avait apportés. Lorsque la vue de ces trésors et de ces bijoux eut redoublé la curiosité et la convoitise d'el-Walid, l'eunuque lui dit un jour: « Prince des croyants, il y a ici même des trésors, des pierres précieuses et d'autres objets de prix cachés par les anciens

Fenerin gerçek yazarının, onu kıtadan öne çıkan bu kara dilinin (Pharos Adası) ucunda, denizin dibinde duran kerevit şeklindeki cam bir kaide üzerine inşa ettiği de ekleniyor.). Binanın tepesini bronz ve diğer metallerden heykellerle taçlandırdı. Bu heykellerden birinde sağ elin göstergesi sürekli olarak güneşin olduğu noktaya dönüktü; eğer rotasının ortasındaysa parmak konumunu gösteriyordu; ufuktan kaybolursa heykelin eli indirilir ve böylece yıldızın devrimi anlatılırdı. Düşman bir gece seyrine yaklaştığında başka bir heykel elini denize doğru çevirdi. Görüş alanına girdiğinde bu heykelden iki üç mil öteden duyulabilen korkutucu bir ses geldi. Böylece düşmanın yaklaştığı konusunda uyarılan bölge sakinleri, onların hareketlerini izleyebiliyordu. Üçüncü bir heykel ise her saate göre değişen uyumlu bir ses ile günün ve gecenin tüm saatlerini gösteriyordu. Mervan oğlu Abdülmelik'in oğlu el-Velid döneminde Bizans kralı, en sevdiği hadımlarından birini gizli bir göreve gönderdi. Mükemmel bir basirete ve kurnazlığa sahip olan bu hizmetçi, kendisi ve beraberindekiler tarafından ustaca manevralar sayesinde Müslüman sınırına sağ salim ulaştı. El-Velid'in huzuruna getirildiğinde, ona Yunan kralının saray adamlarından biri olduğunu ve bu kralın öfkeyle ve asılsız şüpheler üzerine onu idam etmek istediğini söyledi. mahkemeden ayrıldı. Bu yabancı, Müslüman olma arzusunu dile getirerek iman beyanını Velid'e teslim etti. Yavaş yavaş bu prensin lütfunu kazandı ve getirdiği bazı kitapların sağladığı kesin göstergelere göre Şam'da ve Suriye'nin diğer bölgelerinde saklı hazinelerin varlığını ona açıkladı. Bu hazinelerin ve bu mücevherlerin görülmesi, el-Velid'in merakını ve açgözlülüğünü ikiye katlayınca, bir gün hadım ona şöyle dedi: "Ey mü'minlerin prensi, eski kralların gizlediği hazineler, kıymetli taşlar ve diğer değerli eşyalar var."

للملوك فسأله الوليد عن الخبر فقال تحت منارة الاسكندرية اموال الارض وذلك ان الاسكندر احتوى على الاموال والجواهر التى كانت لشدّاد بن عاد وملوك العرب بمصر والشام فبنا لها الآزاج تحت الارض وقنطر لها الاقبا والقناطر والسراديب واودعها تلك الذخائر من العين والوَرْق والجواهر وبنا فوق ذلك هذه المنارة وكان طولها فى الهوآء الف ذراع والمرآة على علوها والدبادب جلوس فاذا نظروا الى العدو فى البحر صوّتوا بمن قرب منهم ونشروا اعلاما فيراها من بعُد منهم فيحذر الناس وينذر البلد فلا يكون للعدو عليهم سبيل فبعث الوليد لخادم بجيش واناس من خواصّه وثقاته فهدم نصف

rois. » Et, sur les instances d'el-Walid, il ajouta : « C'est sous le phare d'Alexandrie que sont enfouis les trésors de la terre. Sachez, en effet, que lorsque Alexandre s'empara des biens et des pierres précieuses qui avaient appartenu à Cheddad, fils de Ad, ou à d'autres rois arabes en Égypte et en Syrie, il fit construire des caves et des chambres souterraines, surmontées de voûtes et d'arcades. C'est là qu'il déposa tous ses trésors, lingots, valeurs monnayées et pierres fines. Au-dessus de ces souterrains il bâtit le phare, qui n'avait pas moins de mille coudées de haut, et plaça au faîte le miroir et un poste de veilleurs. Dès que l'ennemi se montrait au large, ils criaient pour avertir les postes voisins et donnaient, à l'aide de signaux, l'éveil aux plus éloignés. De cette façon les habitants étaient avertis, ils couraient à la défense de la ville et déjouaient les tentatives de l'ennemi. » En conséquence, el-Walid fit partir cet eunuque avec des soldats et quelques courtisans dévoués; ils démolirent le phare jusqu'à la moitié de sa hauteur, et détruisirent le miroir. Cette œuvre de destruction indigna les

المنارة من اعلاها وازيلت المرآة فضجّ الناس من اهل الاسكندرية وغيرها وعلموا انها مكيدة وحيلة فى امرها فلما علم الخادم استفاضة ذلك وانه سيفضى الى الوليد وانه قد بلغ ما يحتاج اليه هرب فى الليل فى مركب قد كان أُعدّ له وواطأ قوما على ذلك من امره فتمت حيلته وبقيت المنارة على ما ذكرنا الى هذا الوقت وهو سنة اثنتين وثلثين وثلثماية وكان حول الاسكندرية فى البحر مغاص يخرج منه قطع من الجوهر يتخذ منه فصوص الخواتم يشبه انواعا من الجوهر منه الكركن والاذرك والاسباذجشم ويقال ان ذلك من آلات اتخذها الاسكندر للشراب فلما مات كسرتها امّه ورمت بها فى تلك المواضع من البحر ومنهم من رأى ان الاسكندر اتخذ ذلك النوع من

habitants d'Alexandrie et des autres villes, car ils comprirent que c'était une ruse et une manœuvre perfide dont ils seraient les victimes. Voyant que ces rumeurs se propageaient et qu'elles ne tarderaient pas à arriver jusqu'à el-Walid, l'eunuque, dont le but était atteint, s'échappa pendant la nuit et s'éloigna sur un bâtiment que des gens apostés par lui tenaient tout prêt à partir. Ainsi s'accomplit son stratagème, et depuis lors le phare est resté à demi ruiné, jusqu'à la présente année 332 de l'hégire.

Il y avait dans les parages voisins d'Alexandrie une pêcherie pour les fragments de pierres précieuses qu'on retirait de la mer et dont on faisait des chatons de bague; on y trouvait toutes sortes de pierres fines comme le *kerken*, l'*adrak* et l'*esbadédjechm*. On a prétendu qu'elles ornaient les vases dont se servait Alexandre dans ses festins, et qu'après sa mort sa mère les fit briser et jeter dans l'eau en cet endroit. D'autres racontent qu'Alexandre réunit ces

Ve el-Velid'in ısrarı üzerine şunları ekledi: "Yeryüzünün hazineleri İskenderiye fenerinin altında gömülüdür. Bilin ki, İskender, Şeddat'a ait olan malları ve değerli taşları ele geçirdiğinde, Âd'ın oğluna veya Mısır ve Suriye'deki diğer Arap krallarına mahzenler ve yer altı odaları inşa ettirdi, üzeri tonozlu ve Bütün hazinelerini, külçelerini, madeni paralarını ve ince taşlarını oraya bıraktı. Bu yeraltı geçitlerinin üzerine yüksekliği bin arşından az olmayan bir deniz feneri inşa etti ve tepesine bir ayna ve bir nöbetçi direği yerleştirdi. Düşman açıkta görünür görünmez, komşu karakolları uyarmak için bağırdılar ve sinyaller kullanarak alarmı verdiler. En uzak olanlara kadar halk bu şekilde uyarılmış, şehrin savunmasına koşarak düşmanın girişimlerini engellemişlerdir. Sonuç olarak el-Velid, bu hadımı askerler ve birkaç sadık saray mensubu ile birlikte gönderdi; deniz fenerini yarısına kadar yıktılar, aynayı da yok ettiler. Bu yıkım işi İskenderiye ve diğer şehirlerin sakinlerini öfkelendirdi, çünkü bunun bir hile ve kurbanı olacakları hain bir manevra olduğunu anladılar. Bu söylentilerin yayıldığını ve kısa sürede ElVelid'e ulaşacağını gören, amacına ulaşan hadım, geceleyin kaçarak, mürtedlerin hazır olduğu bir binaya taşındı. Böylece hilesi başarıyla tamamlandı ve o günden bu yana deniz feneri, H. 332 yılına kadar yarı harap halde kaldı. İskenderiye civarında denizden alınıp halka haline getirilen değerli taş parçaları için bir balıkçılık vardı; orada kerken, adrak ve esbadéceşm gibi her türden ince taş bulduk. İskender'in ziyafetlerinde kullandığı vazoları süsledikleri, ölümünden sonra annesinin vazoları burada kırıp suya attırdığı iddia edildi. Diğerleri ise İskender'in bu mücevherleri topladığını ve deniz fenerinin çevresinin asla terk edilmemesi için bilerek denize attığını söylüyor.

الجوهر وغرقه حول المنارة لكى لا يخلو من اناس حولها لان من
شأن الجوهر ان يكون مطلوبا ابدا فى سائر الاعصار فى معدنه
برا كان او بحرا فيكون الموضع على دوام الاوقات بالناس معمورا
والاكثر مما يستخرج من الجوهر حول منارة الاسكندرية
الاسباذجشم وقد رأيت كثيرا من اصحاب التلويحات ومن
عنى باعمال الجواهر المنسوبة بالمغرب يعمل هذا الجوهر المعروف
باسباذجشم وتتخذ منه الفصوص وغيرها وكذلك الفصوص
المعروفة بالباقلون وهى تُرى الوانا مختلفة من حمرة وخضرة
وصفرة تتلون فى المنظر الوانا مختلفة على حسب ما قدمنا
والتلون فى ذلك على حسب مآء الجوهر فى صفائه واختلاف
مناظر البصر فى ادراكه وتلون هذا النوع من الجوهر اعنى

bijoux et les jeta à dessein dans la mer, afin que les abords du phare ne fussent jamais déserts. Car les pierres précieuses, qu'elles soient dans le sein de la mine ou au fond de la mer, doivent être en tout temps l'objet des recherches de l'homme, et le lieu qui les recèle est toujours un centre d'agglomération. De toutes les pierreries qu'on pêche aux alentours du phare, celles qu'on retire le plus souvent sont de l'espèce dite *esbadédjechm*.

J'ai vu plusieurs lapidaires et artisans qui travaillent les pierres nommées *occidentales* façonner l'esbadédjechm et en faire des chatons de bague et d'autres bijoux. Il en est de même des chatons nommés *bakalemoun* (pour *boukalemoun* caméléon), qui offrent à l'œil des nuances chatoyantes et variées entre le rouge, le vert, le jaune, etc. Nous en avons parlé précédemment. Le chatoiement résulte de l'éclat et de la limpidité de la pierre, et aussi de l'angle sous lequel l'œil la considère. Dans la pierre nommée *bakalemoun*, le

الباقلون نحو تلون ريش الطواويس فانها تتلوّن باذنابها
واجنحتها اعنى الذكور منها دون الاناث وقد رأيت منها
بارض الهند الوانا تظهر لحس البصر عند تأملها لا تدرك ولا
تحصى ولا تشبه بلون من الالوان لما يتراءى من تموج الالوان
فى ريشها ويتأتى ذلك منها لعظم خلقها وكبر اجسامها وسعة
ريشها لان للطواويس بارض الهند شأن عجيب والذى يجلب
منها الى ارض الاسلام وتخرج عن ارض الهند فتبيض وتفرّخ
تكون صغيرة الاجسام كَدِرة الالوان لا تعطى انوارا للابصار
بادراكها وانما تشبه بالهندية بالشبه اليسير هذا فى الذكور
منها دون الاناث وكذلك شجر النارنج والاترج المدور جلب
من ارض الهند بعد الثلاثماية فزرع بعمان ثم نقل الى البصرة

chatoiement rappelle les reflets multiples que présentent la queue et les ailes des paons, mais chez le mâle seulement. J'ai vu dans l'Inde quelques-uns de ces oiseaux dont le plumage offrait au regard des nuances innombrables et qu'on ne saurait comparer à aucune couleur connue. Ces nuances se succédaient l'une à l'autre et variaient suivant la grosseur de l'oiseau, sa taille et la longueur de ses plumes. Les paons sont d'une beauté remarquable dans l'Inde, mais, lorsqu'on les porte en pays musulmans et qu'ils pondent loin de leur pays natal, les petits deviennent chétifs; leur plumage se ternit alors et perd ses couleurs variées, et ils n'ont plus qu'une vague ressemblance avec les paons indiens. Ceci doit s'entendre des mâles et non des femelles. On peut en dire autant de l'oranger et du citronnier rond, qui furent apportés de l'Inde, postérieurement à l'an 300, et semés d'abord dans l'Oman. De là on les planta à Basrah, en Irak et en Syrie; ils devinrent très-communs dans les mai-

Çünkü değerli taşlar, ister madenin kalbinde, ister denizin dibinde olsun, her zaman insanın araştırma konusu olmalıdır ve onları gizleyen yer her zaman bir yığılma merkezidir. Deniz feneri çevresinde avlanan tüm taşlar arasında en sık çıkarılanlar esbadédjechm adı verilen türdendir. Esbadédjechm'i şekillendiren ve ondan halka çerçeveler ve diğer takılar yapan Batı taşlarıyla çalışan birkaç taş ustası ve zanaatkar gördüm. Aynı şey, göz parıltılı ve kırmızı, yeşil, sarı vb. arasında çeşitli tonlar sunan, bakalemun (bukalemun bukalemunu için) adı verilen yavru kediler için de geçerlidir. Bunu daha önce konuşmuştuk. Parıltı, taşın parlaklığından ve berraklığından ve aynı zamanda gözün ona baktığı açıdan kaynaklanır. Bakalemoun adı verilen taştaki ışıltı, tavus kuşlarının kuyruğu ve kanatlarının sunduğu çoklu yansımaları hatırlatıyor, ancak bu yansımalar yalnızca erkeklerde görülüyor. Tüyleri göze sayısız nüanslar sunan ve bilinen hiçbir renkle karşılaştırılamayacak bu kuşlardan bazılarını Hindistan'da gördüm. Bu tonlar birbirini takip ediyor ve kuşun büyüklüğüne, büyüklüğüne ve tüylerinin uzunluğuna göre değişiyordu. Tavus kuşları Hindistan'da dikkat çekici derecede güzeldir, ancak Müslüman ülkelere götürülüp kendi ülkelerinden uzakta tutulduklarında gençler cılızlaşır; daha sonra tüyleri donuklaşır ve çeşitli renkleri kaybeder ve Hint tavus kuşlarına yalnızca belli belirsiz bir benzerlikleri vardır. Bu, kadınları değil erkekleri ifade etmelidir. Aynı şeyi 300'lü yıllardan sonra Hindistan'dan getirilen ve ilk kez Umman'da ekilen portakal ağacı ve yuvarlak limon ağacı için de söyleyebiliriz.

والعراق والشام حتى كثر فى دور الناس بطرسوس وغيرها من الثغر الشامى وانطاكية وساحل الشام وفلسطين ومنصروما كان يعهد ولا يعرف فعدمت منه الروائح الخمرة الطيّبة واللون الحسن الذى يوجد فيه بارض الهند لعدم ذلك الهوآء والتربة والمآء وخاصية البلد ويقال ان هذه المنارة انما جعلت المرآة فى اعلاها لان ملوك الروم بعد الاسكندر كانت تحارب ملوك مصر والاسكندرية فجعل من كان بالاسكندرية من الملوك تلك المرآة ترى من يرد فى البحر من عدوهم الا ان من يدخلها يتيه فيها الا ان يكون عارفا بالدخول والخروج لكثرة بيوتها وطبقاتها وممراتها وقد ذكر ان المغاربة حين وافوا فى خلافة المقتدر فى جيش صاحب المغرب دخل جماعة منهم على خيولهم

sons de Tarsous et d'autres villes frontières de la Syrie, à Antioche, sur les côtes de Syrie, en Palestine et en Égypte, contrées où ils étaient inconnus auparavant. Mais ils perdirent l'odeur pénétrante et suave ainsi que l'éclat qu'ils avaient dans l'Inde, n'étant plus dans les conditions de climat, de terroir et d'eau qui sont particulières à ce pays.

On croit que le miroir placé au sommet du phare ne devait son origine qu'aux attaques dirigées par les rois grecs, successeurs d'Alexandre, contre les rois d'Alexandrie et d'Égypte. Les maitres d'Alexandrie se servaient de ce miroir pour reconnaître les ennemis qui venaient par mer. En outre, quiconque pénétrait dans le phare, sans en connaître l'accès et les issues, se perdait dans cette foule de chambres, d'étages et de passages inextricables. On raconte aussi que, durant le règne d'el-Moktadir, lorsque l'armée des Maures entra dans Alexandrie sous la conduite du *maître de l'Occident* (Sahib el-Magreb), une troupe de cavaliers

اعادة ذكره ولم نعرض فيما سلف من هذا الكتاب لذكر بيوت النيران والهياكل المعظمة والبيوت المشرفة وغير ذلك مما يلحق بمعناها بل نذكرها فى الموضع المستحق لها من هذا الكتاب ان شآ الله تعالى وبالله التوفيق[1]

Nous n'avons rien dit jusqu'à présent dans ce livre des pyrées, des temples célèbres, des édifices vénérés et d'autres sujets du même genre; mais nous leur consacrerons un chapitre spécial, s'il plaît à Dieu; de lui vient tout secours.

ATENEO BARCELONES

الى المنارة فتاهوا فيها وفيها طرق تؤول الى مهاوى تهوى الى سرطان الزجاج وفيها مخاريق الى البحر فتهوروا بدوابهم وافتقد منهم عدد كثير عُلم بهم بعد ذلك وقيل ان تهورهم كان فى كرسى لها قدامها وفيها مسجد فى هذا الوقت يرابط فيه فى الصيف مطوّعة المصريين وغيرهم ولبلاد مصر والاسكندرية والمغرب وبلاد الاندلس ورومية وما فى الشرق والغرب والجدى والتيمن اخبار كثيرة فى عجائب البلدان والابنية والآثار وخواصّ البقاع وما تؤثر فى ساكنيها اعرضنا عن ذكرها اذ كنا قد اتينا على الاخبار عنها فيما سلف من كتبنا من عجائب العالم وحيوانه وبره وبحره فاغنى ذلك عن

pénétra dans le phare et s'y égara dans un dédale de rues qui aboutissaient à des couloirs étroits au-dessus de l'écrevisse de verre (Voy. ci-dessus, p. 433); il y avait là des ouvertures donnant sur la mer et par où ils tombèrent avec leurs chevaux. Ainsi qu'on le sut plus tard, le nombre des victimes fut considérable. Suivant une autre version, ils tombèrent du haut d'une plate-forme qui s'étendait devant le phare. Cet emplacement est occupé aujourd'hui par une mosquée où séjournent pendant l'été les volontaires égyptiens et d'autres contrées.

L'Égypte, Alexandrie, le Magreb, l'Espagne, Rome et en général tous les pays situés à l'orient et au couchant, au nord et au midi, renferment plusieurs localités intéressantes, des monuments et des ruines remarquables, et des propriétés locales dont l'influence se fait sentir sur leurs habitants. Les détails que nous avons donnés dans nos autres ouvrages sur les merveilles du monde, les êtres qui habitent le continent et la mer, etc. nous dispensent d'y revenir ici.

Oradan Basra'ya, Irak'a ve Suriye'ye dikildiler; Tarsus'ta ve Suriye'nin diğer sınır şehirlerinde, Antakya'da, Suriye kıyılarında, Filistin'de ve Mısır'da, daha önce bilinmeyen ülkelerdeki evlerde çok yaygınlaştı. Ancak Hindistan'daki o keskin, tatlı kokuyu ve parlaklığı kaybetmişler, bu ülkeye özgü iklim, toprak ve su koşullarından mahrum kalmışlar. Deniz fenerinin tepesine yerleştirilen aynanın, kökenini yalnızca İskender'in halefleri olan Yunan krallarının İskenderiye ve Mısır krallarına yönelik saldırılarına borçlu olduğuna inanılıyor. İskenderiyeli ustalar bu aynayı deniz yoluyla gelen düşmanları tanımak için kullanırlardı. Ayrıca deniz fenerine giriş çıkışını bilmeden giren herkes bu odalar, katlar ve içinden

çıkılmaz geçitler kalabalığında kaybolurdu. El-Muktadir'in hükümdarlığı sırasında, Batı'nın efendisi (Sahib el-Magreb) komutasındaki Mağribi ordusu İskenderiye'ye girdiğinde, bir atlı birliğinin deniz fenerine girip bir deniz fenerinde kaybolduğu da söylenir. cam perdenin üzerindeki dar koridorlara giden sokak labirenti (bkz. yukarı, s. 433); Orada denize bakan ve atlarıyla birlikte düştükleri açıklıklar vardı. Daha sonra öğrendiğimiz gibi, kurbanların sayısı oldukça fazlaydı. Başka bir versiyona göre ise deniz fenerinin önünde uzanan bir platformun tepesinden düştüler. Burası bugün Mısır'dan ve diğer ülkelerden gelen gönüllülerin yaz aylarında kaldığı bir cami tarafından işgal ediliyor. Mısır, İskenderiye, Mağrip, İspanya, Roma ve genel olarak doğuda ve batıda, kuzeyde ve güneyde bulunan tüm ülkeler, birçok ilginç yerleşim yeri, dikkate değer anıtlar ve kalıntılar ve etkisi sakinleri üzerinde hissedilen yerel alanların özelliklerini içerir. . Dünya harikaları, kıtalarda ve denizlerde yaşayan canlılar vb. konularda diğer çalışmalarımızda verdiğimiz detaylar. buraya geri dönmediğimiz için kusura bakmayın. Bu kitapta şu ana kadar Pireler, ünlü tapınaklar, saygı duyulan binalar ve aynı türden diğer konular hakkında hiçbir şey söylemedik; ama Allah dilerse onlara özel bir bölüm ayıracağız; tüm yardım ondan gelir.
Son